UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Novissima Polyanthea, In Libros XX. Dispertita

Dominicus

Francofurti, 1613

Polyantheæ Novæ Liber XIV.

urn:nbn:de:hbz:466:1-97211

Visual Library

POLYANTHEA
NOVÆ LIBER XIV.

P.

Pactum.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PACTVM, Græce συνθήκη, ης, ἡ, & συνθησμὸς, pacisco dicitur. Dicitur autem pactum à pactione, inde est pacis nomen appellatum. Pactio enim est duorum pluriumve idem placitum, seu consensus, *vt l. 1. ff. de pactis.* Vel sic: Pactum est, quod inter aliquos conuenit.

Pactum, fœdus, Hebr. *Berith*, Cognationem habet vox illa cum verbo *Carath*, pepigit, succidit, cum quo etiam plerunque construitur. Habet etiam affinitatem cum verbo *Bachar*, dissecuit, diuisit per medium. Nam fœdera olim sanciebantur mactatione pecudum quæ mediæ dissecabantur, fœderati autem per partes illas diuisas transibant, internecionem eandem sibi imprecantes, si fidem fallerent. Vide *Gen.* 15. 10. 17 *Ier.* 34. 18. & 19.

Pactum Dei cum patriarchis, *Gen.* 9. 17. *cap.* cum Israelitis, *Exo.* 19. 31. 34. *cap.* & frequenter in aliis libris V. T. Pactum Salis cum Aarone, *Num* 18. 19. & cum Dauide ac posteris eius, 2. *Chron.* 13. 15. id est pactum sacrum, sincerum, durabile, firmum immutabile in Christo sacerdot. & rege & æterno Ecclesiæ Dei Pactum pacis, *Num.* 25. 13. Pactum Dei, nempe in imitatione coniugii, *Prou.* 2. 17. *Malach.* 2. 14. Vide fœdus, Promissio, Testamentum.

¶ BIBLICI LOCI.

Pactum salis, 2. *Paral.* 13. 15. pactum cum quibus non ineundum. Vide Fœdus.

Vide Fœdus, Promissio.

Panis.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PAnis, Græce ἄρτος, ου, ὁ, dicitur. Panis autem forma substantialis consequitur mistionem farinæ & aquæ, & ipsam vstionem. *ex B. Thom. 4. sent. dist. 1. q. 11. art. 1.*

Panis furnaceus, qui in furno coquitur, à Græcis κλιβανίτης; clibanus dicitur: & subcinericius, qui sub cinere: & focarius, qui in foco.

Panis azymus, est panis sine fermento, à Græcis enim fermentum ζύμη, ης, ἡ, ος, ὁ, dicitur.

Panis dicitur à pascendo. *vt Varroni placet*, vnde Pappa deducitur, qui proprie est cibus puerorum: vnde fit pappo verbum, hoc est, edo, cibum sumo. Plaut. *Nouo libertoopus est quod pappet.* A panis fit panifex, qui panem facit. & panifica mulier, panem faciens, & panificium, ipsa panis factura.

Panis, Hebr. *Lechem*, omnis cibus, quem dentes incidunt, *Deut.* 8. 3. *Psal.* 136. 25. *Lechum*, cibus masticatus, iam digestus in ventriculo, *Iob.* 20. 23. *Soph.* 1. 17. *Lachem & Milchamah*, bellum prælium, cædes, concisio, hominum concisio, incisio quæ fit acie & ore gladii, *Deut.* 2. 15. 1. *Sam.* 8. 20. & 18. 17. *Psal.* 14. 4. 1. à verbo *Lacham*, incidit dentibus, vel conscidit ore gladii, comedit, exedit mandendo & concidendo, de pane proprie dicitur, figurate autem de prælio, vbi gladius vtrinq; deuorat bellatores, quorum alii aliis veluti cibus deuorandus obiiciuntur. De impiis etiam dicitur. *Psal.* 14. 4. & 27. 2. quid pios veluti cibum comedant.

¶ LOCI BIBLICI.

Panis pro quolibet cibi genere, *Gen* 3. 19. & 18. 5. & 21. 14. & 31. 54. & 37. 25. & 43. 25. *Exod.* 2. 9. 20. & 18. 12. *Deut.* 8. 9. 3. per Synecdochen. Sic *Prou.* 25. 9. 21. *Rom.* 12. 20. Inde sunt phrases Hebr. Panem edere, pro cibum capere, *Marc.* 3. 20. & 7. 2. panem itidem pro capere cibum, *Act.* 2. 6. panis fractio, pro mactu, & conuiuiis, quæ inter Iudæos celebrantur, 2. 42. pro eo cibi genere, quod panem vocamus, *Marc* 8. 4. nem fulcit, *Gen.* 16. 9. 5. *Iud.* 19. 9. 5. panis labore comp... 11. 9. 6 *Gen.* 3. 19. *Eph.* 4. 28. 1. *Thess* 4. 11. 2. *Thess.* 3. 10. Tit. ... cierum, quod Latine proposititios vertunt, Exod. ... 7. *Matth.* 12. 4. *Marc.* 2. 26. *Luc.* 6. 4. 2. *Thess.* 4 9. quod ... no apposita tota hebdomade manerentur aurea mensæ ... consecrata, sicut edixit Dominus. *Leu.* 24. 15. appositio ... vocaueris. Panis filiorum erat, *Matth.* 15. 26. *Marc.* 7. 27. ... vt vocant, 1. *Sam.* 21. 4. panis vnius & calicis participes. ... Panis primitiarum multiplicati, 2. *Reg.* 4. 42. Panis ... Elias, 1. *Reg.* 19. 9. 6. 8. pane solo non viuit homo, *Deut.* ... 4. *Isic.* 4. 4. panibus obedientiam sibi benedixit Deus ... in saturitate, *Leu.* 26. 5. panes pluit Deus è cœlo, *Exod.* ... quinque millia hominum saturati, *Matth.* 14. 17. 21. ... millia. 15. 9. 34. 38. panum oblatio, *Leu.* 2. 4.

Panis Afflictionis, *Deut.* 16. 3. *Esa.* 30. 20. Angustiæ. ... Cœlestis, qui de cœlo descendit, *Ioan.* 6. 9. 32. 33. 50. 51. ... 17. 7. 2. Hominum, *Ezech.* 24. 22. Ignauiæ, *Prou.* 31. 27. ... *Prou.* 4. 17. Lachrymarum, *Psalm.* 80. 6. Mendacii, *Prou.* ... Dei, *Luc.* 14. 15. Verus, *Ioan.* 6. 32. Vitæ viuificus viuus. ...

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Panis frigidus cur albior cernitur, quam calidus? ... quodammodo causa; cur inueteratum oleum candidius ... recens? Causa namque nigroris est humor: hic autem in ... que vt recentibus vberius continetur: sic tempore ... in superficie resident, propter euaporationem. Euaporat ... oleum vel tempore, vel sole: panis autem colore inde ... refrigerationem: humor itaque frigidis iam euanuit ... ineft. *Arist. probl sec. 21. num. 4.*

Panes non saliti plus ponderant, quam saliti, modo ... sint mensura: cum tamen salsa leuior sit aqua: quia ... test; ex quo incorrupta seruantur, quæ confecta sale ... sumitur enim à sale, ac resiccatur humor, qui ex calore ... ideo panes pridie facti leuiores sunt, quam calidi, vtpote ... Contra eos, qui sale vacant, humor largior insidens effi... *Arist problem. sect 21 num. 5.*

Panis bis coctus refrigeratus minus duritiem pr... triticum dulcem quendam & lentum succum in se ... anima eius est. *Arist problem sect. 21. num. 12.*

Parabola.

¶ DEFINITIO. ET ETYMOL.

PArabola, siue parabole dictio Græca est παραβολὴ, ἡς, ἡ, à βάλλω, quod est assimilo. Duas res diuersas simul colloco, confero. Est autem parabola sententia, habens oblectamentum similitudinem *sec. B. Thom. super Esaiam.*

Parabola, Heb. *Maschal*, simile, similitudo, comparatio, ... ænigma, collatio. Interdum significat sententiam celebrem, ... γνώμην. Vitæ regulam vt prouerbia Salomonis, *Mischel*, ... similes & dissimiles, De graui maximeque serio sermone ... vsurpari videtur, quando de rebus magni momenti quæritur ... *Num.* 23. 18. & 24. 3. *Iob.* 27. 1. *Psal.* 49. 5. & 78. 2. *Esa.* 14. 4. ... gnificat grauem Lamentationem aut querelam, *Mich.* 2. 4. ... parabolam, est fieri fabula omnium derideri vanisque ... omnibus exagitari? *Deut.* 28. 37. 2. *Chron.* 7. 20. *Psalm.* 69. 12. ... *Habac* 2. 6.

¶ LOCI BIBLICI.

Parabola Græce παροιμία, passim in Euangelio, ...

...nem, aut collationem, quam allegoricam declaratio-
...non facile ab omnibus intelligatur. *Matth.*13.15. *Marc.*12.
...παραβολὴν vocare solet, *ut & Ioan.*10.6. Capitur item para-
...pro similitudine. *Matt.*13.2. *Heb.* 11.10. pro typo seu exem-
...9.9. pro eo, quod Latinis prouerbium dicitur, *Luc.* 4.22.
...Salomonis, 1. *Reg.*4.32. Parabolæ, id est, comparationes, &
...orationes continuis metaphoris expressæ, *Iudic.*9.8.2. *Sa-*
...& 14.3.1. *Reg.*10.39. & 22.17.2. *Reg.*14. 9.2. *Paral.*18. 16. &
...*ech.*5.1. & 13.& 17.3. *Matth.*11.16 & 13.33. & 14.32. & 21.28.
...23.& 25.14. *Marc.*13.28. & 12.1. *Luc.*7.41. & 12.16. & 13.*v.*6.
...& 19.16.28.31. & 15.*v.*4.8.11. & 15.1. & 18.10. & 20.9 & 21.29.

...bolarum catalogus: Parabola Aquarum egredientium è do-
...*Ezechiel.* 47.1. aquilæ grandis, 17.3. arborum vnguentium re-
...ingere se. *Iudic.*9.8. duorum canistrorum ficuum, *Ier.* 24.1. Car-
...Isaiæ, 2. *Reg.*14.9.2.2. *Paral.*25.18. Cinguli linei, *Ier.*13.1. Cœnæ
...*Matth.*22.2. *Luc.*14.16. *Apoc.*19.9. Diuitis & pauperis haben-
...quiculam, 2. *Sam.*12.1. Diuitis cuius agri exuberarunt, *Luc.*
...Duorum debitorum, 7.41. Dispensatoris iniqui delati ad do-
...Duorum debitorum, *Matth.*13.33 *Luc.*13.6 & 21.29.
...16.1. Drachimæ, 15.8. Fermenti, *Matth.*13.33 *Luc.*13.6 & 21.29.
...*Luc.*18.2. Ficus, *Matth.*24.32. *Marc.*13.28. *Luc.* 13.*v.* 6. & 21. 29.
...prodigi, 15.11. Duorum eiusdem matris filiorum, 2. *Sam.*14.5 Fi-
...Duorum alterius morigeri, immorigeri alterius, *Matth.*21.
...*Sam.*14.3. Iudicis iniqui, 18.2. Lagenæ testaceæ, *Ier.*19.11 Margari-
...sinapis, *Matth.*13.31. *Marc.*4.31. *Luc.*13.19. Inuitatorum ad
...13.45. Minarum seruis distributarum, *Luc.*19.12. Mulieris
...16.16. 21. Duarum mulierum eiusdem matris fornicationis, *Ioan.*

inde conficta voce, quo sponte ad Lecythum commearent, & inuocati præsto essent in conuiuij.

Αλλοτριοφάγοι.

Vocantur, quibus dulce est aliena viuere quadra. Schmorotzer/ Tellerschlecker.

Κατὰ χειρῶν ὐδωρ. Schmeckt den Braten. Such den Trunck.

Apud Athenæum refertur: Orta disceptatione, quænam aquarum esset optima, cum alij præferrent Lernæam, alij Pirenæam, alij aliam, Carneus iuxta Pholoxeni sententiam dixit: τὸ κρατὰ χειρῶν ὐδωρ ἡδιστον. Suauissimam aquam, quæ manibus infunditur, quod ea declaret cænam esse paratam.

Feruet olla, viuit amicitia. ξεῖ χύτρα ζῇ φιλία.

In eos dicitur, quos patina, non benevolentia conciliat.

¶ Emblema.

In Parasitos.

Andr. Alciati. Emblema. xcii.

Quos tibi donamus fluuiales accipe cancros:
Munera conuentunt moribus ista tuis.
His oculis vigiles, & furfice plurimus ordo
Chelarum armatus, maximam aluus adest.
Sic tibi propensus stat pingui ab domine venter,
Pernicesq; pedes spiculaq; apta pedi.
Cum vagus in triuijs, mensaq; sedilibus errat,
Inq; alios mordax scommata falsa iacis.

Parens. Parentes.

¶ Definitio, et etymol.

Parens, Græce γονεὺς, ἐος, ὁ, ἡ. Est autem parens non modo pater & mater, vt vulgus putat, sed auus, proauus, & auia proauia. Quin etiam Caius Iurisconsul. sentit, omnes superiores parentis appellatione contineri. Venit autem parens à pario, paris. Est enim parere, fœtum emittere, quod proprium fœminarum est. Dicitur etiam de viris. Cæcilius: Hic vicinus noster perperisse se filium memorat, hoc est, genuisse. Metaphoricos etiam parere est acquirere, comparare. Virgil. Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis. Hanc patriam peperere suo, decorare supremis Muneribus. A parens parentare deducitur, quod proprie est parentibus iusta celebrare. Et parentalia conuiuia; quæ in parentum aut propinquorum mortibus fieri consueuerunt. Et parricida, qui parentem occidit, & crimen ipsum parricidium. Is autem, qui patrem occidit, dicitur patricida, qui & Græce πατροφόνος dicitur, & qui matrem, matricida, qui & Græce μητροκτόνος dicitur, sceluscque ipsum patricidium, & matricidium appellatur.

Parens, Hebr. *Ioledh*, Parentes *Ioledhim*, Obstetrix quæ iuuat matrem parientem *Ialledheth*, Obstetrices *Ialledoth*, de patre dicitur, *Ialadh*, vt & de matre, i. genuit, generauit: & de patre, *Holidh*, in 3. coniugatione, i. genuit, fecit parere: *Ieledh*, *Meladh*, *Ialedh*, & *Iillodh*, Natus, puer, filius, infans: *Ialeddah*, puella, iuuencula, puellula.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Honorandi sunt parentes cordaliter.

Audi, fili mi, verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum constitue. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cum autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelies eam circa me. *Tob.4.*

Audi patrem tuum, qui te genuit, & ne contemnas, cum senuerit mater tua. *Prou 23.*

Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restitueretur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis memorabitur tui: & sicut in sereno glacies soluentur peccata tua. *Eccl.3.*

Diligenter.

Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt. *ibid.*

Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris, & retribue illis, quomodo & illi tibi. Memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses. 7.

Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est Domino. *Coloss.3.5.*

Affectualiter propter Dei iussionem.

Vnusquisq; patrem suum & matrem suã timeat. *Exo.* 20. *Leu.*19.

Honora patrem tuum & matrem, sicut præcipit tibi Dominus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. *Deut.5.*

Quare vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me tibi prodesse potest, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam. *Matth.15.*

Ob boni consecutionem.

Corona senum filii suorum: & gratia filiorum patres eorum. *Prouerb.17.*

Sententiam patris audite filij dilecti, & exequimini eam, vt saluemini: Dominus enim patrem liberis honorabilem reddidit, & sententiæ matris attribuit authoritatem in filios. *Eccl.3.*

In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: Maledictio autem matris, eradicat fundamenta. *ibid.*

Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam.

Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerat matrem. *ibid.*

Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim rectum est: Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. *Ephes.6.*

Mali enasionem.

Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur. *Exod.21.*

Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. *Exod.21.*

Maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem suam. *Deut.27.*

Qui affligit patrem, & expellit matrem, ignominiosus & infelix. *Prou.19.*

Qui maledicit patri & matri, extinguetur lumen eius in tenebris. 20.

Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. 28.

Oculum eius, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, suffodiant eum corui de torrentibus, & aquilæ pulli deuorent. 30.

Ne glorieris in contumelia patris tui, non est enim tibi gloria confusio. Gloria enim hominis ex honore patris est, & dedecus patri suæ honore. *Eccl.3.*

Quam malæ famæ est, qui relinquit patrem: & est maledictus Deo, qui exasperat matrem. *ibid.*

¶ Loci Biblici.

Parentes honorandi & timendi, *Exod.* 20. 21. *Leu.*19. 3. 16. & 27.16. *Prou.*23.22. *Matth.*15.4. & 19.19. *Marc.*7.10. & 10. 18.20. *Ephes.*6.2. *Col* 3.20. Parentes non irridendi, *Prou.*30.17. cultiendi, nec eis maledicendum. *Exod.*21.17. *Leu.*20.9.

Parentibus honorem deferre, est illis benefacere, *Matth.* 15. *Marc.*7.&10.11.12 parentibus manus violentas inferentes mortis reus. *Exo.*21.16. parentibus non maledicendum, aut mortem imprecandum, 21.v.17 *Leuit.*20.9. *Matth.*15.4. *Marc.*7.10. parentibus maledicendum, *Prou.*28.24.

Parentum amor Christi amori cedere debet, *Matth.*10.37. *Luc.* 26. parentum in liberos, in matrimonio obeundo, auctoritas. *Matth.* 7.30. *Exempla*: Isaac, *Gen.*28.1. Manue, *Iud.*14.2.

¶ Patrvm Sententiæ.

Amandus est generator, sed præponendus est creator, *Aug. in quodam serm.*

Est approbanda liberalitas: vt proximos seministui non deserat, si egere cognoscas, non tamen vt illi ditiores fieri velimus, cum ipsi tu potes conferre in opibus. *Amb. de offic.*

Non inuiriose negligit matrem, nec mater negatur, quæ filium et etiam agnoscitur. Religiosiores monstrantur copulæ mentium quam corporum, & corporali necessitati præscripturam caritatis forma præfertur. *In Lucam.*

Primus gradus pietatis est iste, vt quos authores tibi vnus Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis, nec vultu animoue est pietas parentum. *in Matth.*

Meretur cœcitatis suæ subire supplicium, qui parentum vultum toruo visu despexerit, & elatis oculis læserit pietatem. *Hieron. Matth.*

Si te caro à patre separat, tam diu noscas carnis copulam, quam diu ille suum nouerit creatorem. *ibid.*

Ob amorem Christi omittenda est sepultura patris, post cuius morem nullus relinquitur inhumatus. *ibid.*

Gladium tenet hostis, vt me perimat, & ego de matris lacrymis cogitabo. *Ad Helio.*

Si necessitas venerit, vt amor parentum siue filiorum amor [illegible] comparetur, & non possit vtrumque seruari, odium in suos [illegible] Deum seruanda est *in Matth.*

Diligamus illos, qui nobis cognatione coniuncti sunt, & [illegible] proximos nouimus, diligamus, & quos aduersarios in vita compatimur odiendo & fugiendo nesciamus. *Gregorius in Euangelio.*

Fili, vinum non habent? Quid mihi & tibi est mulier? [illegible]

...respondit Christus? vtique propter nos: vt conuersos ad ...non sollicitet carnalium cura parentum: & necessitudi... ...non impediant exercitia spiritualia. Quamdiu enim de ...mus, debitores nos constat esse parentum: at postquam ...nostrimetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine libe... ...Bernh. super Cant. serm. 28.

...licet simpliciter odio habere parentes, sed si voluerint plus ...odio habeantur. *Chrys. in Matth.*

...Christus persuaderet populo, quod esset Filius Dei, Diabo... ...auit aduentum matris, vt turbæ videntes parentes carna... ...ritis eius obscurarent naturam. *in Matth.* 12.

...nos Christus vsque ad vltimam respirationem parentum ...habere: quia enim aliis mulieribus distantibus nihil ...aret nos aliquid impendere parentibus. *in Ioan.* 19.

...Quod est in herbis aut arboribus humor, hoc est in hominibus ...Sicut enim herbæ ex humore nascuntur & crescunt, sic ho... ...amorem incipiunt & augentur. Humor quidem de radi... ...cendit in herbam, de herba autem non reuertitur ad radi... ...sursum transmittitur in semen: sic & amor de parentibus ...in filios, de filiis autem non reuertitur ad parentes. Ideo pa... ...quidem diligunt, sed non sic diliguntur à filiis, quia sicut ...deorsum, sed sursum ad semen transmittit humorem: sic ...non ad parentes, sed ad procreandos filios transmittit af... *...in Matth.* 19.

...amo, possessionis, affectus cogitationis, cupiditas hono... ...rum enim, quibus anima irretitur, ne pennis contempla... ...placeas Ierusalem currere possit. *Beda in Matth.* 19.

...de parentes, si aduersi sunt, alienata debemus voluntate ...Sæpe enim, quos flamma non torruit, quos ferrum ...dolor, necessitudinum blandimenta flexerunt. *Cassiodor. in* ...19.

...Quemnam tibi fidum inuenies, si tui hostis fueris? Qui fal... ...parentes, qualis erit in cæteros? *Cass. in epist.*

¶ Posterum Dicta.

Ter. Adelph. 1.1.

Hic patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hic pater, ac dominus interest, hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.

Iuuenal. 4.

Plurima sunt, Fuscine, & fama digna sinistra,
Quæ dominum, quicquid seruorum turba facessit,
Et quidquid maiorum, vitio sequiturq; minores,
Et nisi dira, nouam maculam ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueri, traduntq; parentes,
Si damnosa senem iuuat alea: ludit & hæres
Bullatus paruoq; eadem mouet arma fritillo, &c.
Dic natura iubet: velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos auctoribus.

Iuuenal. 14.

Nam si quid dignum censoris fecerit ira,
Quandoquidem similem tibi se non corpore tantum,
Sed cultu dederit, morum quoque filius, & cum
Omnia deterrima tua per vestigia peccet,
Corripies nimirum, & castigabis acerbo
Clamore, at post hæc tabulas mutare parabis.
Vnde tibi frontem, libertatemq; parentis,
Cum facias peiora senex, vacuumq; cerebro
Iampridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

Iuuenal. 14.

Nam qui spuis magnis census præcepit amorem,
Et leuo monitu pueros producit auaros,
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem, & totas effundit habenas
Curriculo, quem si reuoces, subsistere nescit,
Et te contempto rapitur, metuq; relicto.
Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi, &c.
Ergo ignem, cuius scintillas ipse dedisti,
Flagrantem late, & rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur misero, trepidumq; magistrum
Inuenta magno fremitu leo tollet alumnus.

Ter. Heaut. 5.2.

Matres omnes filijs
In peccato adiutrices, & auxilio in paterna iniuria
Solent esse.

Plaut. Pseud.

Egon' patri surripere possim quidquam tam cauto seni?
Atque adeo si facere possem, pietas prohibet.

Ter. Adelph. 1.1.

Quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefecit filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit cæteros.

Plaut. Pseud.

Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Probiorem, quam ipsum fuerit, postulet.

Plaut. Stich.

Gratiam à patre si petimus, spero ab eo impetrassere:
Aduersari sine dedecore, & scelere summo haud possumus.
Neque ego facturus sum, neque tu vt facias consilium dabo:
Verum vt exoremus, nouis ego nostros, exorabil' est.

Sen. Hipp. Act.

O nimium potens!
Quanto parentes sanguinis vinculo tenes
Natura, quam te colimus inuisi quoque,
Occidere volui noxium, amissum fleo.

Plaut. Trin.

Fecerit par tuis cæteris factis, patrem
Tunni, si percoles, per pietatem.

Verinus.

Et verbo & facto parus sit regula nati,
Optima si sit, & omni tempore norma pater.

Phocylid.

Παισὶ δὲ μὴ χαλέπαινε τοῖς, ἀλλ' ἤπιος ἴσθι,
Ἦν δ' ἐκ παιὸς ἀλιτὴς κοὐ νίτω ἰῇσι μητρὶ,
Καὶ πρὸς σοῦ τὰ γένηαι, κὰ ὁμογενέσσιν.
Filijs ne irascere tuis, sed indulgens sis,
Si vero quid filius erraverit, castiget filium mater,
Vel maiores natu familiæ, vel populi seniores.

Pittacus.

Μὴ ἐρίζε γονεῦσι, κἂν δίκαια λέγῃς.
Noli contendere cum parentibus, etiamsi iusta dicas.

Γονέας αἰδοῦ. *Parentes venerare.*

Cleobulus.

Τὰς τεκούσας ὑπομονὴ νίκα. *Parentes patientia vince.*

Ex Græcis Comicis.

Οὗλον γονεῖς πρὸ παντὸς ἐν τιμαῖς ἔχειν.
Tibi sunt parentes primo honorandi loco.
Ἐλπίζε, τιμῶν τοὺς γονεῖς πράξεις καλῶς.
Colens parentes læta speres omnia.
Ἰσχνὸς βιώσεις, ἂν θρέψῃς τοὺς γονεῖς.
Ales parentes si senes, vives diu.
Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς.
Dij maximi parentes sunt mortalibus.
Πρὸς υἱὸν ὀργὴν οὐκ ἔχει χρηστὸς πατήρ.
Boni parentis ira nullum filium.
Ἡδὺ γὰρ πόλις φρονοῦσιν ἀντ' ὀργῆς ἔχων.
Suaue quid est pater prudentiam loco iræ habens.
Νόμιζε σ' αὐτῷ τοὺς γονεῖς εἶναι θεούς.
Persuade tibi ipsi parentes esse Deos.

¶ Sententiae Philosophicae.

In verbis per totam vitam parentes venerari maximè decet. Leuium enim volatiliumque verborum grauissima imminet pœna. *Plat. 4. de leg.*

Cuius pater & mater, vel horum parentes confecti senio, quasi thesaurus quidam domi iacent: is putet nunquam aliud sibi tale simulachrum magis efficax domi suæ affuturum, si recte, vt decet, ab eo colitur. *Idem 11. de legibus.*

Existimandum est, nullum apud Deos magis honorandum simulachrum nos habere debere, quam patres & auos senio confectos, matresque simul, quibus honoratis Deus gaudet.

Preces parentum aduersus filios sæpe audiuntur. *Ibid.*

Pater tria beneficia dat filio, est sibi causa Essendi generando, est sibi causa Nutriendi educando, & est sibi causa Disciplinæ informando.

Parentes amant suos filios, sicut sui aliquid existentes, filii autem parentes, vt ab his aliquid existens.

Parentes plus amant filios, quàm è conuerso, quia magis sciunt parentes, quod filii sunt eius nati, quam filii.

Matres plus diligunt filios, quam patres, quia certiores sunt de his.

Mater potest abnegare filium, & non è conuerso. *Aristot. libr. 8 Ethicorum.*

Omnis artifex diligit opus suum, & etiam ipsum magis diligit, quam diligatur ab opere, vt patet de parentibus respectu filiorum.

Matres plus amant filios, quàm è conuerso. *Aristot lib. 9. Ethicorum.*

Dijs, parentibus, & magistris, non potest reddi æquiualens. *Idem, lib. 9. Ethic. in princip.*

Qui dubitat, vtrum oporteat Deos venerari, aut parentes honorare, non indiget ratione, sed pœna. *Idem lib. 8. Topic.*

Iniustissime quidam pari vindicta parentum ac Deorum violatio expianda est. *Val. Max. lib. 1.*

Τοιοῦτος ἴσθι περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν ἕνεκα περὶ σαυτὸν γίνεσθαι τοὺς σαυτοῦ παῖδας.

Talis sis circa parentes, quales vtique precatus fueris circa teipsum tuos filios. *Isocr. in sermon. admon. ad Demon.*

Qui filiis multis opibus prospiciunt, vt autem boni & egregii euadant, negligunt, simile quid agunt equos alentibus, quos belli disciplinam non docent, multum verò pabuli exhibent. Sic enim equos habituri sunt pinguiores, sed rerum, quas præstare oportebat, imperitos. Eodem modo peccant, qui filiis agros multos comparat, ipsosmet verò negligunt. Possessiones enim magni pretii æstimationem habebunt, ipsi autem viles erunt; cum contra oporteret custodientem re possessa pretiosiorem esse. Itaque si quis filium magni pretii, hominem effecerit, quamuis paucas opes ei relinquat, multa tamen largitus est. Animus enim facit, vt res multæ aut paucæ appareant: quippe bono quicquid possidet, moderatum est: rudi autem & inepto modicum. *Socrates apud Xenophontem.*

Surdum te parentibus tuis præsta: bono animo male precantur: & si vis esse felix, ora Deos, ne quid tibi ex his, quæ optantur, veniat. Non sunt bona, quæ in te congeri volunt. *Seneca 11. epistol.*

Iam non admiror, si omnia nosa prima puerilia mala sequantur: inter execrationes parentum creuimus, exaudiunt dii quoque nostram pro nobis vocem gratuitam. *ibid.*

Contemptum tibi omnium opto, quorum tibi parentes copiam optauerunt. *epist.* 31.

Par est parentibus definitum ex vtrisque præmium, & à natura, & à lege, iuste referre, & vltro soluere. *ex orat. 4. contra Philip. Demosthen.*

Equidem eum perfidum, & diis inuisum non modo hominibus esse existimo, qui parentes negligit. *ex orat. 1. epist.*

Vbi pater est & filii iam viri facti, fortasse & eorum liberi, ibi necesse est varias, & nulla in re similes esse voluntates, non enim iidem sunt sermones & facta iuuentutis, quæ senectutis: veruntamen adolescentes, quæcunque agunt, si modo sint modesti, sic faciunt potissimum, vt clam habere conentur, & ne parentes & senes offendant, celare id studeant: & senes vicissim, si forte sumptus iusto maiores viderint, aut potationem, aut ludos immoderatos: sic ista vident, vt non vidisse videantur. *ex orat. 1. contra Aristocrit.*

Parentes charissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est. *Post redit. ad Senat. Cicer.*

Parentibus nos primum natura conciliat: quos non alere nefarium est. *De Resp. Aruspic.*

Cuiusmodicunque mater sit, tamen in iudicio filii de turpitudine parentis dici vix oportet. *Pro Cluen.*

Non modo reticere homines parentum iniurias, sed etiam æquo animo ferre oportet. *Pro Cluen.*

Magnam vim, magnam necessitatem, magnam possidet religionem paternus maternusque sanguis, ex quo si qua macula concepta est, non modo elui non potest, verum vsque eo permanat ad animum, vt summus furor, atque amentia consequatur. *Pro Rosc. Amer.*

Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportet. *Cic. Lentulo, epist. famil. 1.*

Peccatum est, parentes violare. 3. *de fin.*

Magna vis est humanitatis: multum valet communio sanguinis. Portentum atque monstrum certissimum est esse aliquem humana specie & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, vt propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit: cum etiam feras inter se partus, atque educatio, & natura ipsa conciliet. *Pro Rosc. Amer.*

Nullum supplicium satis acre reperiri potest in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, res si postularet, iura diuina atque humana postulant. *Pro Rosc. Amer.*

Nemo parricidæ supplicio misericordia commouetur. 4. *Tusculanarum.*

Maiores nostri cum intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitarunt: vt quos natura ipsa retinere in officio non posset, ij magnitudine pœnæ maleficio submouerentur: insui voluerunt in culeum viuos, atque in flumen dejici. Atque videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramque ademerunt: vt qui eum necasset, vnde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere, ne bestiis quoque quæ tantum scelus attigissent, immanioribus vteremur: non sic nudos in flumen dejicere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putantur. Denique nihil tam vile, neque tam vulgare est, cuius partem vllam reliquerint. Etenim quid tam est commune, quam spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis? ita viuunt dum possunt, vt ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, vt eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, vt nunquam abluantur: ita postremo ejciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant. *Pro Roscio Amerino.*

Non vides, quemadmodum teneram liberorum infantiam parentes ad salubrium rerum patientiam cogant? Flentium corpora ac repugnantium diligenti curâ fouent: & ne membra libertas immatura detorqueat, in rectum extura constringunt, & mox liberalia studia inculcant, adhibito timore nolentibus. Ad vltimum audacem iuuentam frugalitati, pudori, moribus bonis, si parum sequitur, coactam applicant. Adolescentibus quoque [illegible] tibus sui, si remedia metu aut intemperantia reijciunt, [illegible] tur ac seruitus. Itaque beneficiorum maxima sunt, quæ [illegible] bus accipimus, dum aut nescimus aut nolumus. *Senec. lib. de benef. cap. 24.*

Parentum amor, magis in ea quorum miseretur, inclinat. *epist. 66.*

Parentum castigatio sic accipienda est, quomodo [illegible] abstinentia, & alia quæ profutura torquent. *Idem lib. de vit. pit. 27.*

Pari vindicta parentum ac deorum violatio expiatur. *Val. Max. lib. 1. cap. 1.*

Persæ aiunt neminem vnquam patrem suum aut matrem occidisse: verum quotquot horum forte accidentia, omnes tate excussa, hos tandem deprehensos tradunt aut [illegible] spurios. Quippe verisimile nequaquam videri aiunt, vt quis parens sit à proprio filio interimatur. *Herodot. lib. 1.*

In parricidio nulla satis iusta causa ad sceleris patrocinium texi potest. *Iustin. hist. lib. 16.*

Non tam facile excusari potest parricidium quam fieri. [illegible] est parricidium, accusare innocentem occisum. *Quintil. Declam.*

Post Marii de Gallis deletis triumphum, Romæ [illegible] riam, incredibile facinus, & nunquam antea auditum [illegible] tum Romæ, perpetratum est, quod versum in horrorem [illegible] in tota vrbe funestauit. P. Maleolus quidam, ferum animum matrem suam interfecit, damnatusque parricidii, in [illegible] leum, in mare proiectus est. Impleuerunt que Romani & [illegible] pœnam: vnde & Solon Athenienses decernere non [illegible] dum fieri posse non credidit: & Romani qui se omni [illegible] rent, etiam hoc fieri posse intelligentes, supplicium [illegible] xerunt. *P. Diacon. hist. lib. 5.*

De amisso patre. Dial. XLVI.

Franc. Petrarch.

Dol.

Patrem amisi. R. Iustum est vt quem præsentem [illegible] sentem quæras, ne inuenias. Nihil æquius, quam [illegible] frustra optari. D. Pium patrem amisi. R. Pium ille filium [illegible] Gratulare autem seni tuo, illud tandem illi accidit, quod [illegible] optauerat, te incolumi rebus humanis abiit. D. Pium pater [illegible] di. R. Pius filius, nullam magis ob causam fortuitos casus [illegible] ne qua sibi incidens calamitas, patris animum mœrore [illegible] tuo iam tantum periculo securior viues, non erit, quem [illegible] te impugnent, quem tua frangat aduersitas, quem tua [illegible] gritudo, quem tua mors perimat. D. Patrem amantissimum. R. Incipias de aliis curare, qui te curet amplius non erit. [illegible] ab altero tibi exhibitam, repende alteri, raro illi reperiendum [illegible] betur. D. Pium patrem miser perdidi. R. Si pietatis [illegible] stat, solare fortunam tuam recordatione præteriti temporis. [illegible] sti parentem, & dum licuit pia semper in illum officia [illegible] Pater obiit. Pietas viuit, alioqui est fateor, vnde perpetuitatem [illegible] sis. D. Pater me moriens destituit. R. Fer naturæ ordinem, [illegible] qui prior intrauerat, nec te ille destituit, sed præcessit. D. Amantissimum [illegible] trem. R. Nescis quid sit patrem perdere, nisi filium habuit.

De patre bono. Dial. LXXXII.

Gav.

Habeo patrem bonum. R. Bonum nosce tuum, breue est. [illegible] trem habeo optimum. R. Ante ille tibi luctum parer, aut [illegible] Indulgentissimus mihi est pater. R. Si naturæ ordo seruatur, [illegible] fletus hæreditas remanet, illumque si peruertitur, G. Patrem [illegible] habeo. R. Vtere sedulo, fugitiua iucunditas pater senex. G. [illegible] habeo grandæuum. R. Non est locus inertiæ. Festina carpere [illegible] extremos, tanquam ex arbore ruinosa. Charo lacrimarum [illegible] tum potes, cupide illum vide, ceu confestim abiturum [illegible] augi, & extremos monitus memori mente recondito, [illegible] velut iter acturus necessariis permuniro. Egebis illo [illegible] quæresque eum nec inuenies domi. G. Patrem habeo [illegible] R. Proprerea nouissima pietatis officia in illum [illegible] si quid nunc omiseris dolebis semper. G. Patrem [illegible] Habes qui ante te mori cupiat, post te viuere [illegible] trem optimum. R. Habes quem priusquam habere [illegible] gnoscas, habes & quem perditum suspires.

¶ Apophthegmata.

Socrates, forte cum Lamproclo filiolo pueriliter [illegible] biade deprehensus & vehementer derisus est. At ipse: [illegible] buit, vt me parentem cum filio rideas immoderatius, qui [illegible] parentum in filios affectum, taedebis itaque donec & ipse [illegible] genueris similia tentaturus, & fortasse magis puerilia. *Ælian. lib. de Var. hist.*

Agesilaus, quum miro esset affectu erga liberos suos [illegible] liquando arundine pro equo conscensa, vna cum puero [illegible]

lium forte vidisset ex amicis quidam, rogabat, ne cui dice-
ret, videret priusquam ipse quoque liberorum parens esset fa-
ctus. Iubebat enim dicans, cum lusum non esse leuitatis, sed pietatis:
quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modo expertus
esset ingens sit affectus charitatis parentum erga filios. *Plut.*
in apoph. & Aelian. lib 12. Var. histor. Simile cum superiore
non attributo.

Anacharsis interrogatus qua de causa operam non daret proli? Quia, inquit, nimis amaturus essem liberos. *Stob.*

Socrates, Liberos doctiores quam ditiores esse debere dicebat. *Diogenes.*

Solon. Liberis pudorem magis quam aurum consulebat esse oportere. *In admonitionib. Ethicor.*

Demetrius, Cum Erasistratus Demetrio Antiochi filii mentem
non deliberare, indicasset, simulque fatlus esset, huius affectio-
nem esse amorem, Demetrius, qui adolescentem vnice ama-
bat, per omnia multis cum lachrymis cœpit obtestari, vt illius
saluti consuleretur, cum Erasistratus addidisset, immedica-
bilem esse (quod in ipsius vxorem deperiret) hoc audito, De-
metrius vehementius cœpit obtestari, vt ob salutem filii cederet illi
coniugem. Ista, inquit, ô pater, tibi facile dicuntur: sed aliud
est uxorem coniugem Stratonicem adamaret. Hic cum rex Deo
non posset tuam coniugem Stratonicem adamaret. Hic cum rex Deo
exercetur, vt liceret amorem commutare, & à medici coniuge
animum transferre, nihil se non facturum, si modo liceret seruare fi-
lium. Erasistratus patris dextram amplexus: Nihil est (inquit) ô rex,
quorum Erasistrato indigeas. Etenim cum & pater sis & maritus,
non minus eris tuæ familiæ medicus. Non enim in coniugem
tuam, sed in Straonicem tuam Antiochus deperit. Posthæc Deme-
trius, vt Antiochus rex, Stratonice quam filio cessit regina
nuncupatur. *Plutarch.*

Celetus eques Rom. cum à Cæsare filium abdicare iuberetur,
tribunus pl. cum Marulo collega ei inuidiam mouisset re-
spondit: Citius, inquit, Cæsar tu mihi omnes filios meos acci-
pias, quam ego ex his vnum domo expellam mea. *Erasm. libr. 6. a-*
poph.

Teleucia, Chii exules cum Spartam venissent, multis modis Pæ-
dum incusabant. Eos Teleucia mater cum vocasset ad se, explo-
rans quæ in filio reprehensione digna essent, scripsit hunc admo-
dum, vt aut ignominiam omnem ablueret, aut in patriam in-
de non veniret, *ibid.*

Anonyma, Filio iniuriarum postulato: Aut crimine (inquit) fili,
te ipsum libera. Mater in filium seuerior, quam iudex: quæ
enim malebat, quam cum ignominia viuum. *ibid.*

Idem, Quum accepisset quod filius peregre agens inhoneste se
gerebat, scripsit illi: Malus rumor de te sparsus est, hunc tollito, aut
ipse. *Plut. in apoph. Lacanarum.*

Idem: Is rex Tenedirum cum legem promulgasset, vt si quis
filium deprehendisset, securi trucidaret, intellexit mox filium
suum legem peccasse. Vnde cum rogaretur quid faciendum esset?
Secundum, inquit, securi percutiatur. *Pausan. lib. 10. Erasm. in*
Tuedia tripenn. De eadem seueritate Zeleuci Locrensis er-
ga moechum adulterum altero oculo priuatum. *Vide Cicer. lib 2. de*
diuin. serm. 42. Aelian. Var. hist. lib. 2. Val. Max. lib. 6. c 5.

Socrates, Obiurgationem à patre factam, suaue medicamentum
esse dixit: plus enim, inquit, prodest quam mordet. *Stob.*

Idem ab vxore reprehensus, quod filium immorigerum & inuti-
lem admitteret: & cum illa subiecisset, at qui ex te est in terram
nostram & hoc subiecit, ex me est, at non vtile. *Max serm. de bono*
parentum.

Thais Pitholf. ridiculum esse dicebat, cum qui suis parceret alie-
nos castigare velle. Anton. serm. de parentibus liberorum e-
ducationem neglectim curantibus.

Iunius Brutus filios suos tyrannidi fauentes, comprehensos,
pro tribunali sedens interrogauit, dicens: Quid vos ad cri-
mina? Vbi ter interrogati nihil respondurunt. Iam reliquæ, in-
quit, extra partes sunt. Eorum deinde supplicia fixis oculis est in-
tuitus. Exuit patrem, vt consulem ageret: orbusq; viuere quam pu-
blicæ vindictæ deesse maluit. *Liu. lib. 2. Val. Max. lib 5. c 8.*

M. Scaurus audiens filium cum aliis ab hostium exercitu fugatis
domum repetere, misit qui dicerent libentius se in acie eius interi-
turum filium occursurum, quam ipsum tam deformis fugæ reum vi-
deret. Itaque si quid modo reliquum in pectore verecundiæ fu-
isset, conspectum degeneratæ patris vitaret. Filius audito nun-
cio ipsum interfecit. *Val Max. ibid.*

Manlius Torquatus: cum è Macedonia venissent legati, graues
querimonias deferentes de filio Decio Syllano, qui eam prouinciam
depopulaverat, à senatu petiit ne quid ea de re statuerent, priusquam
ipse causam cognouisset. Cum senatus illi cognitionem detulisset,
domum redit, solusque vtrique parti per totum biduum vacauit, ter-
tio die pronunciauit in hanc formam: Quum Syllanum filium pe-
cuniis à Locris accepisse probatum sit & Republica eum & domo
meam indignum iudico protinusque è conspectu meo abire iubeo.
Magnum Rotodamus libro sexto apophthegmat. ex Val. Max. lib. 5.
c 8.

M. Iulium filium ingenio, literis & forma florentem, quoniam
ad Catilinæ castra properabat, extimere retractum occidit, dicens:
Ego te non Catilinæ aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catili-
nam genui. *Erasm. lib. 6. apoph.*

¶ Similitvdines.

Chrysostomi, Vt humor quidem de radicibus ascendit in herbam,
de herba autem non reuertitur in radices, sed sursum transmittitur
in semen: Sic & charitas de parentibus ascendit in filios, de filiis au-
tem non reuertitur ad parentes. Ideo parentes quidem diligunt fi-
lios, sed non sic diliguntur à filiis: quia sicut herba non deorsum,
sed sursum ad semen transmittit humorem: Sic & homo non ad
parentes, sed ad procreandos filios transmitttit affectum. *In cap. 6.*
Matth. hom. 23.

Heroclis, Quemadmodum Phidiæ aut aliorum artificum opera,
si & ipsa rursus alia quæpiam facerent ea quoq; non dubitaremus
opera nominare artificum: Eodem modo actiones etiam nostræ pa-
rentum nostrorum opera esse dicentur, per quos nos nati sumus.
apud Stob. serm. 77.

Plutarchi, Vt scorpius non tantummodo putandus est habere
aculeum, cum ferit, sed semper est obseruandus: Ita malis prognati,
etiamsi non peccent, tamen venenum habent. *In Moralibus.*

Roterodami. Vt pisces in mari nati, educatique, nihil tamen sa-
piunt salis marini: Ita quidam inter barbaros geniti, & educati long-
è absunt ab omni barbarie. *In Simil.*

¶ Exempla Biblica.

Patentum erga liberos officia. Primò, liberos rectè educare, & eos
pro bonis habere. *Exempla*: Iacob, *Genes.* 33. v. 5. Ioseph, 48. 9.

Secundò, diligere liberos. *Exempla*: Iacob, *Gen.* 42. v. 36 37. Da-
uid, in quo magis studia paterna elucet, 2. *Sam* 12. *v.* 16 17. Altera
Meretrix, 1. *Reg.* 3. 26. Tobias senior & vxor eius, *Tob.* 5. 23. & 10. *v.* 1.
2. 3. 4.

Tertiò, pietatem eos docere, *Exodi* 12. 27. & 13. 8. 14. *Deut.* 4. 10. &
6. *v.* 7. 20. & 11. *v.* 19. & 32 46. *Ios.* 4. 6. 7. 21. 22 & 22. 24. *Isai.* 38. 4. 5. 6.
Esa. 38. 19. *Ioel.* 1. 3. *Ephes.* 6. 4. *Exempla*: Dauid, 3. *Paral.* 28. 9. Mater
Samuelis, *Prou.* 31. 1. 2. Tobias senior, *Tob.* 1. *v.* 9. 10. & 4. 6. & 14. 10.

Quartò, eos corrigere, & peccata eorum arguere, 1. *Sam.* 3. *v* 13.
Prou. 13. 24. & 23. 23. & 29. 17. *Heb* 12. 7. *Exemplum*: Iacob, *Genes.* 34.
v. 30.

Quintò, in eis corrigendis & arguendis moderatione vti, *Ephes.*
4. 4. *Coloss.* 3. 23.

Sextò, orare pro liberorum felicitate, & peccatis amoliendis, *Ex-*
empla: Dauid, 2. *Sam.* 12. 16. 1. *Paral.* 29. 16. Iob, *Iob* 1. 5.

Septimò, tradere liberis facultates, *Exempla*: Abraham, *Gen.* 24.
36. & 15. *v.* 5. 6. Iosaphat, 2. *Paral.* 21. 3.

Octauò, illis prospicere de matrimonio. *Exempla*: Abraham, *Ge-*
nes. 24. *v.* 2 3. Agar, 21. 21, Isaac. 28. 1. Hemor, 3. 4. 4. Iudas, 38. 6. Manue
& vxor eius, *Iud.* 14. 3.

¶ Exempla Profana.

Aegeus proeul nauim intuitus, qua Theseus filius ex Creta vi-
ctor vehebatur, quod non candida essent illi vela, quæ filii incolu-
mitatem, & lætitiam testarentur, sed funesta & atri coloris. Theseum
perisse ratus, ex alta specula in subiectum sese pelagus præcipitauit.

Gordianus senior Africæ proconsul, à Pœnis & exercitu aduer-
sus Maximinorum crudelitatem imperator creatus, cum filium à
Maximinis cæsum accepisset, præ mœroris magnitudine clam se in
cubiculo suspendit.

Decius Imperator cum Decium filium suum imperiali diade-
mate proponeret insigniri, renuit filius, dicens: Vereor, ne si fiam
Imperator, dediscam esse filius. Malo non esse Imperator, & humi-
lis filius, quam imperator & filius indeuotus. Imperet pater meus,
meum imperium sit, parere humiliter imperanti. Nam parentum
affectum exuit, qui mole superposita filium extinguit. Prius enim
alendi & nutriendi sunt pueri, & cum præcesserint, quos præcedere
debent, inuite adscendant. *Valer. Max. lib 4.*

Herodes Iudæus falsis suspitionibus criminatos Aristobulum &
Alexandrum filios crudeliter in carcere necari iussit: vt non immi-
tiò Augustus diceret, malle se Herodis porcum, quam filium esse.
Nam porcis non vtebatur: filios autem seuerè occidebat. *Macrob.*

Iunius Brutus Romanæ libertatis assertor, duos adolescentes fi-
lios publice interfecit proditionis conuictos, quod de regibus, quos
ipse eiecerat, in vrbem reducendis cum Aquiliis & Gelio consilium
agitassent. Magnum fortunæ ludibrium, vt domus ea, vnde publica
libertas orta fuerat, propemodum extincta sit. *Plut.*

Manlius Torquatus filium secuti percussit Latino prælio, quod
contra imperium in hostem dimicasset. Nec profuit iuueni, quod
hostibus ornatus spoliis ad patrem rediisset, Valuit plus apud Man-
lium imperii maiestas, quam paterna pietas. *Liuius.*

¶ Hieroglyphicvm.

Paternam in filiis educandi *diligentiam* eamq; accuratissimam
exprimere si vellent veteres, *piscem* Glanum pingere instituerant.

Qua enim

Oua enim iis, quæ semina destituerint, perseueranti custodia tutatur, ad quadragesimum & quinquagesimum vsque diem, ab iis denique non abscedit, donec ita coalescat soboles: vt ab reliquorum piscium iniuria se tueri valeat. *Pier. Valer. lib. 31. pag. 282. F.*

¶ Fabvla.

De Leone & Homine.

Senex Leo, cum alia docere solebat filium suum, tum illi præcipere, ne vnquam cum homine congrederetur, ac depugnaret: animal enim illud est, inquit, mirificum & inuictum. Leunculus illa quidem audiebat, sed non tangebant dicta animum. Cum adoleuisset & sentiret vires suas consummatas esse, progreditur quodam die, eo animo, cum homine vt prælium committere vellet. Videt q; in agro coniugatos boues: accedit igitur, & rogat num homines sint. Illi quidem se homines esse negant, sed ab homine impositum iugum portare dicunt. Digressus ab his equum conspicatur, cum strato & frenis alligatum ad arborem, ibi ille huic, Tun' homo, inquit, es? Minime ego quidem, inquit equus, sed homini seruio & obtempero. Paulo post cernit quendam in sylua, qui ligna finderet, ad quem accurrens: Homo, inquit, videris esse. Ita est, inquit ille: pugnabis igitur mecum, inquit. Maxime, inquit ille, sed quæso te, distrahe prius hanc arborem, cui vides ferrum istud impactum. Incuit mox leo vngulas fissuræ arboris, & dimouit quidem eatenus, vt cuneus excideret: sed vis tanta non erat vt arborem distraheret. itaque partibus, vt fit, vtrinque redeuntibus, comprehensis pedibus, Illic hærebat captus Leo. At ligniator clamores tollere & de agro vndique vicinos aduocare contra Leonem. Hic verò cum se in discrimine esse animaduerteret, omnibus viribus adhibitis pedes de ligno retraxit, atque ita quidem, vt vngulas pleraque inter arborem vt relinqueret: ac reuersus ad suum patrem cum cruentis pedibus: Mi pater, inquit, si paruissem monitis tuis, vngulas non amisissem.

Fabula hortatur omnes, vt in primis quidem parentibus, sed & aliis recte monstrantibus libenter obsequantur atque pareant.

Vide Filius, Liberi.

Parsimonia.

¶ Definitio et etymologia.

Parsimonia, Græce φειδὼ, οῦς, ἡ, & φειδωλὸς, ὸ, ἡ, parcus, & φείδομαι, parco dicitur. Est autem parsimonia, qua animi honesti & vtilis causa, ne dispendium faciens, & bona sua, operum nomine vel facultatum appellata, inutiliter inhoneste que consumant, sed tueantur atque custodiant; prudenter considerant. Cuius contrarium est luxuria, seu luxus, & bonorum dilapidatio, videturque parsimonia differre à frugalitate, quod *parsimonia* est quid generalius: *Frugalitas* verò est propriè cibi potuq; mentis frugi ac bene compositæ moderatio: cuius contrarium voracitas. Cicero tamen frugalitatem dicit plura complecti, scilicet fortitudinem, iustitiam, prudentiam.

Parsimonia à parsi præterito huius verbi parco, venit. Est enim parcere, inter alia quæ habet significata, idem quod abstinere. Virg. *Parce pias scelerare manus.* Vnde parcere pecuniæ, abstinere ab expensione pecuniæ siue parum expendere pecuniam, & parcere labori, id est, nihil, vel parum laborare. Hinc, vt diximus, fit parsimonia, quæ pro moderatione sumptuum & parcitate, hoc est, conseruatione rerum accipitur. Ab eodem verbo venit parcus, qui frugi est & sumptibus parcit; & parcitas, quæ idem est quod Parsimonia.

Parsimonia, vel Parcimonia moderatio sumptuum, parcitas, frugalitas, parcus rerum vsus, vox media quæ in malam partem sumpta, tenacitatem, illiberalitatem, sordes, auaritiam denotat, de qua vide etymologicon trilingue Lugduni anno 1607. editum, pag. 568. & 569. in voce *Parcus*. Si in bonam partem sumas, virtus est, qua cauemus ne quod dispendium vltra modum fiat, & res familiaris (quo ad fieri potest) sine cuiusquam iniuria conseruetur, *Chilai*, Hebr. est parcus, qui aliquid vehementer appetit, tenax, illiberalis, auarus, *Chuche*, *taquin*, *tenant*, Gall. & in sinistram partem sumitur apud Isaiam, cap. 32. v. 57. nec alibi occurrit in V. T. Quandoquidem verò parsimonia laudata species est quædam iustitiæ distributiuæ, hinc fit vt verbum *Chos*, quod significat pepercit conniuendo, misertus est, quo vtitur Dauid Psalm. 72. v. 13. à parcimonia res pretiosissimæ, nempe sanguinis & vitæ afflictorum ad facultatum conseruationem translatum etiam fuerit, & parsimonia seu frugalitas *Chusan*, à nonnullis dicta sit, voce à verbo *Chos* deriuata.

Pleniorem proponamus parsimoniæ definitionem. Est virtus quæ res proprias custodit, vtiliter collocat, vitat sumptus non necessarios, emacitatem, luxum, mutuationes, ædificationes, & tamen vbi postulat ratio, quantum opus est expendit. Vicina virtus est liberalitati, eadem habens extrema. Sicut liberalitas auaritiæ & tenacitati, eodem modo parsimonia profusionibus & prodigalitati magis opposita est. Nequeunt enim ad benefaciendum suppetere facultates, nisi parsimonia asseruentur, vt monet prouerbium, Beneuasius bonum facit & ducit bonifacium.

Parsimoniæ partes ex definitione colliguntur. De emendigenda occurrit Catonis dictum à Seneca descriptum, *ejus* non quòd opus, sed quod necesse est. De mutuationibus da est Chilonis sententia, Comitem æris alieni esse miserum. de ædificationibus & domesticorum ac paralitorum chon Græcum, ita conuersum:

Ædificare domos, & pascere corpora multa,
Ad paupertatem proximus est aditus.

Causæ efficientes sunt mandatum Dei, prudentiam, rei domcæ honestam curam commendantis. Spiritus S. hortatus pias ad modestum victum & cultum. Fines & effectus Deo obedientiam debitam præstemus. 2. Nostras facultates seruemus & augeamus rationibus iustis, sine praua cupiditate dicti mendices:

Adde paruum paruo, paruo superadde pusillum:
Fiet & hoc magnum: infelix pelletur egestas.

3. vt ad beneficentiam & sumptus necessarios faciliores reddat. *Plin. Iun. lib. 2. epist. ad Cat.* Quod cessat ex redditu frugalitate pletur, ex qua velut fonte liberalitas nostra decurrit, quæ temperanda est, ne nimia profusione inaresceat.

Pugnantia sunt, 1. Profusiones in pompas inanes, vestes didas, luxum, ambitiosas ædificationes, conuiuia frequentia, sumptuosiora, monstrosa. 2. Nimia tenacitas, foeneritia plane rustica, turpisque lucri insatiabilis cupiditas. 3. gentia & ignauia in rebus propriis custodiendis, subscindentempestiuis laboribus.

¶ Biblici Loci.

Parsimonia rebellibus sit inutilis, *Deut.* 28. 42. augeat opes, *Prou.* 13. 17. & 27. 25. peccatori conuertitur in *Eccl.* 2. 27. piis modestam parsimoniam colentibus. Deuxime, *Eccl.* 5. v. 18. 19. 20. Parsimonia probatur à Christo panem nostrum quotidianum petamus à patre cœlesti, mandante discipulis suis, vt fragmenta panum & pisciun *Ioan.* 6. 12. Apostoli mandato huic parent & parsimonia *Ioan.* 6. 13. Exempla vitæ Patriarcharum, Prophetarum, Christolorum, piorum omnium qui à mundo condito in vixerunt, nihil aliud quàm Temperantiam, frugalitatem niam, nobis commendant. Luxus parsimoniæ oppositus passim. vide *Isai.* 3. 17. & c. *Luc.* 16. 10. 1. *Pet.* 3. 3. Reliqua vide *galitas*, *Pigritia*, *Studium*, *Sufficientia*.

Pulchra res victus tenuitas: documento mihi est Elias viduam requiescebat: Ioannes, qui carneli pilis tegebatur qui lupinis vnico asse emptis alebatur. *Nazianz. oratio*

¶ Sententiae Poeticae.

Ouid. 2. Remed.

Non minor est virtus, quam quærere, parcere, parta,
Casus inest illic, hic erit artis opus.

Ouid. 2. Remed.

Contrahe: de multis grandis acerbus erit.

Claud. 1. Stil.

Plus est seruasse repertum
Quam quæsisse decus.

Hor. 1. Epist. 12.

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis Ici,
Si recte frueris, non est, vt copia maior
Ab Ioue donari possit tibi, tolle querelas:
Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus.

Lucret. 5.

Diuitiæ grandes homini sunt, vincere parce,
Æ quo animo, neque enim est vnquam penuria parui.

Phocylides.

Αεχόμενος δὲ πίθου καὶ λήγοντος χορέοιο,
Μισόπτωτι φειδὼ σοβεῦ· δεινὴ δὲ ἐν πυθμὴν φειδώ.
Incipiente autem dolio, & finiente saltare;
Sed in medio parsimonia stere: grauis in fundo parsimonia.

Lucianus.

Ὡς τιθηνούμενος τῶν σῶν ὑπαθῶν ἐπιλανθάνει,
Ὡς δὲ βιοτεύομενος, φείδεσθαι τῶν κτεάνων.
Ἐκ δ' ἀνὴρ σοφὸς ἄτος ὸς, ἀμφὶ τάδε νόσφι
Φειδὲ ἐπὶ καὶ ὀλίγῳ μέγαν ὠφελέοντα.
Tanquam moriturus tuis bonis frueris:
Tanquam autem victurus parce tuis possessionibus.
Est autem vir sapiens hic, qui ambo hæc cognouit,
Parsimoniæ & sumptus mensuram aptant.

Thomas Morus ita reddidit versibus elegiacis.

Vtere diuitijs tanquam moriturus, & idem
Tanquam victurus parcito diuitijs.

inde conficta voce, quo sponte ad Lecythum commearent, & inuocati præsto essent in conuiuij.

Αλλοτριοφάγοι.

Vocantur, quibus dulce est aliena viuere quadra. Schmorotzer/ Tellerschlecker.

Κατὰ χειρῶν ὐδωρ. Schmeckt den Braten. Such den Trunck.

Apud Athenæum refertur: Orta disceptatione, quænam aquarum esset optima, cum alij præferrent Lernæam, alij Pirenæam, alij aliam, Carneus iuxta Pholoxeni sententiam dixit: τὸ κρατὰ χειρῶν ὐδωρ ἡδιστον. Suauissimam aquam, quæ manibus infunditur, quod ea declaret cænam esse paratam.

Feruet olla, viuit amicitia. ξεῖ χύτρα ζῇ φιλία.

In eos dicitur, quos patina, non benevolentia conciliat.

¶ Emblema.

In Parasitos.

Andr. Alciati. Emblema. xcii.

Quos tibi donamus fluuiales accipe cancros:
Munera conuentunt moribus ista tuis.
His oculis vigiles, & furfice plurimus ordo
Chelarum armatus, maximam aluus adest.
Sic tibi propensus stat pingui ab domine venter,
Pernicesq; pedes spiculaq; apta pedi.
Cum vagus in triuijs, mensaq; sedilibus errat,
Inq; alios mordax scommata falsa iacis.

Parens. Parentes.

¶ Definitio, et etymol.

Parens, Græce γονεὺς, ἐος, ὁ, ἡ. Est autem parens non modo pater & mater, vt vulgus putat, sed auus, proauus, & auia proauia. Quin etiam Caius Iurisconsul. sentit, omnes superiores parentis appellatione contineri. Venit autem parens à pario, paris. Est enim parere, fœtum emittere, quod proprium fœminarum est. Dicitur etiam de viris. Cæcilius: Hic vicinus noster perperisse se filium memorat, hoc est, genuisse. Metaphoricos etiam parere est acquirere, comparare. Virgil. Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis. Hanc patriam peperere suo, decorare supremis Muneribus. A parens parentare deducitur, quod proprie est parentibus iusta celebrare. Et parentalia conuiuia; quæ in parentum aut propinquorum mortibus fieri consueuerunt. Et parricida, qui parentem occidit, & crimen ipsum parricidium. Is autem, qui patrem occidit, dicitur patricida, qui & Græce πατροφόνος dicitur, & qui matrem, matricida, qui & Græce μητροκτόνος dicitur, sceluscque ipsum patricidium, & matricidium appellatur.

Parens, Hebr. *Ioledh*, Parentes *Ioledhim*, Obstetrix quæ iuuat matrem parientem *Ialledheth*, Obstetrices *Ialledoth*, de patre dicitur, *Ialadh*, vt & de matre, i. genuit, generauit: & de patre, *Holidh*, in 3. coniugatione, i. genuit, fecit parere: *Ieledh*, *Meladh*, *Ialedh*, & *Iillodh*, Natus, puer, filius, infans: *Ialeddah*, puella, iuuencula, puellula.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Honorandi sunt parentes cordaliter.

Audi, fili mi, verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum constitue. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cum autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelies eam circa me. *Tob.4.*

Audi patrem tuum, qui te genuit, & ne contemnas, cum senuerit mater tua. *Prou 23.*

Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restitueretur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis memorabitur tui: & sicut in sereno glacies soluentur peccata tua. *Eccl.3.*

Diligenter.

Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt. *ibid.*

Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris, & retribue illis, quomodo & illi tibi. Memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses. 7.

Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est Domino. *Coloss.3.5.*

Affectualiter propter Dei iussionem.

Vnusquisq; patrem suum & matrem suã timeat. *Exo.* 20. *Leu.*19.

Honora patrem tuum & matrem, sicut præcipit tibi Dominus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. *Deut.5.*

Quare vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me tibi prodesse potest, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam. *Matth.15.*

Ob boni consecutionem.

Corona senum filii suorum: & gratia filiorum patres eorum. *Prouerb.17.*

Sententiam patris audite filij dilecti, & exequimini eam, vt saluemini: Dominus enim patrem liberis honorabilem reddidit, & sententiæ matris attribuit authoritatem in filios. *Eccl.3.*

In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: Maledictio autem matris, eradicat fundamenta. *ibid.*

Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam.

Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerat matrem. *ibid.*

Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim rectum est: Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. *Ephes.6.*

Mali enasionem.

Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur. *Exod.21.*

Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. *Exod.21.*

Maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem suam. *Deut.27.*

Qui affligit patrem, & expellit matrem, ignominiosus & infelix. *Prou.19.*

Qui maledicit patri & matri, extinguetur lumen eius in tenebris. 20.

Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. 28.

Oculum eius, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, suffodiant eum corui de torrentibus, & aquilæ pulli deuorent. 30.

Ne glorieris in contumelia patris tui, non est enim tibi gloria confusio. Gloria enim hominis ex honore patris est, & dedecus patri suæ honore. *Eccl.3.*

Quam malæ famæ est, qui relinquit patrem: & est maledictus Deo, qui exasperat matrem. *ibid.*

¶ Loci Biblici.

Parentes honorandi & timendi, *Exod.* 20. 21. *Leu.*19. 3. 16. & 27.16. *Prou.*23.22. *Matth.*15.4. & 19.19. *Marc.*7.10. & 10. 18.20. *Ephes.*6.2. *Col* 3.20. Parentes non irridendi, *Prou.*30.17. cultiendi, nec eis maledicendum. *Exod.*21.17. *Leu.*20.9.

Parentibus honorem deferre, est illis benefacere, *Matth.* 15. *Marc.*7.&10.11.12 parentibus manus violentas inferentes mortis reus. *Exo.*21.16. parentibus non maledicendum, aut mortem imprecandum, 21.v.17 *Leuit.*20.9. *Matth.*15.4. *Marc.*7.10. parentibus maledicendum, *Prou.*28.24.

Parentum amor Christi amori cedere debet, *Matth.*10.37. *Luc.* 26. parentum in liberos, in matrimonio obeundo, auctoritas. *Matth.* 7.30. *Exempla*: Isaac, *Gen.*28.1. Manue, *Iud.*14.2.

¶ Patrvm Sententiæ.

Amandus est generator, sed præponendus est creator, *Aug. in quodam serm.*

Est approbanda liberalitas: vt proximos seministui non deserat, si egere cognoscas, non tamen vt illi ditiores fieri velimus, cum ipsi tu potes conferre in opibus. *Amb. de offic.*

Non inuiriose negligit matrem, nec mater negatur, quæ filium et etiam agnoscitur. Religiosiores monstrantur copulæ mentium quam corporum, & corporali necessitati præscripturam caritatis forma præfertur. *In Lucam.*

Primus gradus pietatis est iste, vt quos authores tibi vnus Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis, nec vultu animoue est pietas parentum. *in Matth.*

Meretur cœcitatis suæ subire supplicium, qui parentum vultum toruo visu despexerit, & elatis oculis læserit pietatem. *Hieron. Matth.*

Si te caro à patre separat, tam diu noscas carnis copulam, quam diu ille suum nouerit creatorem. *ibid.*

Ob amorem Christi omittenda est sepultura patris, post cuius morem nullus relinquitur inhumatus. *ibid.*

Gladium tenet hostis, vt me perimat, & ego de matris lacrymis cogitabo. *Ad Helio.*

Si necessitas venerit, vt amor parentum siue filiorum amor [illegible] comparetur, & non possit vtrumque seruari, odium in suos [illegible] Deum seruanda est *in Matth.*

Diligamus illos, qui nobis cognatione coniuncti sunt, & [illegible] proximos nouimus, diligamus, & quos aduersarios in vita compatimur odiendo & fugiendo nesciamus. *Gregorius in Euangelio.*

Fili, vinum non habent? Quid mihi & tibi est mulier? [illegible]

...respondit Christus? vtique propter nos: vt conuersos ad ...non sollicitet carnalium cura parentum: & necessitudi... ...non impediant exercitia spiritualia. Quamdiu enim de ...mus, debitores nos constat esse parentum: at postquam ...nostrimetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine libe... ...Bernh. super Cant. serm. 28.

...licet simpliciter odio habere parentes, sed si voluerint plus ...odio habeantur. *Chrys. in Matth.*

...Christus persuaderet populo, quod esset Filius Dei, Diabo... ...auit aduentum matris, vt turbæ videntes parentes carna... ...ritis eius obscurarent naturam. *in Matth.* 12.

...nos Christus vsque ad vltimam respirationem parentum ...habere: quia enim aliis mulieribus distantibus nihil ...aret nos aliquid impendere parentibus. *in Ioan.* 19.

...Quod est in herbis aut arboribus humor, hoc est in hominibus ...Sicut enim herbæ ex humore nascuntur & crescunt, sic ho... ...amorem incipiunt & augentur. Humor quidem de radi... ...cendit in herbam, de herba autem non reuertitur ad radi... ...sursum transmittitur in semen: sic & amor de parentibus ...in filios, de filiis autem non reuertitur ad parentes. Ideo pa... ...quidem diligunt, sed non sic diliguntur à filiis, quia sicut ...deorsum, sed sursum ad semen transmittit humorem: sic ...non ad parentes, sed ad procreandos filios transmittit af... *...in Matth.* 19.

...amo, possessionis, affectus cogitationis, cupiditas hono... ...rum enim, quibus anima irretitur, ne pennis contempla... ...placeas Ierusalem currere possit. *Beda in Matth.* 19.

...de parentes, si aduersi sunt, alienata debemus voluntate ...Sæpe enim, quos flamma non torruit, quos ferrum ...dolor, necessitudinum blandimenta flexerunt. *Cassiodor. in* ...19.

...Quemnam tibi fidum inuenies, si tui hostis fueris? Qui fal... ...parentes, qualis erit in cæteros? *Cass. in epist.*

¶ Posterum Dicta.

Ter. Adelph. 1.1.

Hic patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hic pater, ac dominus interest, hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.

Iuuenal. 4.

Plurima sunt, Fuscine, & fama digna sinistra,
Quæ dominum, quicquid seruorum turba facessit,
Et quidquid maiorum, vitio sequiturq; minores,
Et nisi dira, nouam maculam ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueri, traduntq; parentes,
Si damnosa senem iuuat alea: ludit & hæres
Bullatus paruoq; eadem mouet arma fritillo, &c.
Dic natura iubet: velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos auctoribus.

Iuuenal. 14.

Nam si quid dignum censoris fecerit ira,
Quandoquidem similem tibi se non corpore tantum,
Sed cultu dederit, morum quoque filius, & cum
Omnia deterrima tua per vestigia peccet,
Corripies nimirum, & castigabis acerbo
Clamore, at post hæc tabulas mutare parabis.
Vnde tibi frontem, libertatemq; parentis,
Cum facias peiora senex, vacuumq; cerebro
Iampridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

Iuuenal. 14.

Nam qui spuis magnis census præcepit amorem,
Et leuo monitu pueros producit auaros,
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem, & totas effundit habenas
Curriculo, quem si reuoces, subsistere nescit,
Et te contempto rapitur, metuq; relicto.
Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi, &c.
Ergo ignem, cuius scintillas ipse dedisti,
Flagrantem late, & rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur misero, trepidumq; magistrum
Inuenta magno fremitu leo tollet alumnus.

Ter. Heaut. 5.2.

Matres omnes filijs
In peccato adiutrices, & auxilio in paterna iniuria
Solent esse.

Plaut. Pseud.

Egon' patri surripere possim quidquam tam cauto seni?
Atque adeo si facere possem, pietas prohibet.

Ter. Adelph. 1.1.

Quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefecit filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit cæteros.

Plaut. Pseud.

Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Probiorem, quam ipsum fuerit, postulet.

Plaut. Stich.

Gratiam à patre si petimus, spero ab eo impetrassere:
Aduersari sine dedecore, & scelere summo haud possumus.
Neque ego facturus sum, neque tu vt facias consilium dabo:
Verum vt exoremus, nouis ego nostros, exorabil' est.

Sen. Hipp. Act.

O nimium potens!
Quanto parentes sanguinis vinculo tenes
Natura, quam te colimus inuisi quoque,
Occidere volui noxium, amissum fleo.

Plaut. Trin.

Fecerit par tuis cæteris factis, patrem
Tunni, si percoles, per pietatem.

Verinus.

Et verbo & facto parus sit regula nati,
Optima si sit, & omni tempore norma pater.

Phocylid.

Παισὶ δὲ μὴ χαλέπαινε τοῖς, ἀλλ' ἤπιος ἴσθι,
Ἦν δ' ἐκ παιὸς ἀλιτὴς κοὐ νίτω ἰῇσι μητρὶ,
Καὶ πρὸς σοῦ τὰ γένηαι, κὰ ὁμογενέσσιν.
Filijs ne irascere tuis, sed indulgens sis,
Si vero quid filius erraverit, castiget filium mater,
Vel maiores natu familiæ, vel populi seniores.

Pittacus.

Μὴ ἐρίζε γονεῦσι, κἂν δίκαια λέγῃς.
Noli contendere cum parentibus, etiamsi iusta dicas.

Γονέας αἰδοῦ. *Parentes venerare.*

Cleobulus.

Τὰς τεκούσας ὑπομονὴ νίκα. *Parentes patientia vince.*

Ex Græcis Comicis.

Οὗλον γονεῖς πρὸ παντὸς ἐν τιμαῖς ἔχειν.
Tibi sunt parentes primo honorandi loco.
Ἐλπίζε, τιμῶν τοὺς γονεῖς πράξεις καλῶς.
Colens parentes læta speres omnia.
Ἰσχνὸς βιώσεις, ἂν θρέψῃς τοὺς γονεῖς.
Ales parentes si senes, vives diu.
Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς.
Dij maximi parentes sunt mortalibus.
Πρὸς υἱὸν ὀργὴν οὐκ ἔχει χρηστὸς πατήρ.
Boni parentis ira nullum filium.
Ἡδὺ γὰρ πόλις φρονοῦσιν ἀντ' ὀργῆς ἔχων.
Suaue quid est pater prudentiam loco iræ habens.
Νόμιζε σ' αὐτῷ τοὺς γονεῖς εἶναι θεούς.
Persuade tibi ipsi parentes esse Deos.

¶ Sententiae Philosophicae.

In verbis per totam vitam parentes venerari maximè decet. Leuium enim volatiliumque verborum grauissima imminet pœna. *Plat. 4. de leg.*

Cuius pater & mater, vel horum parentes confecti senio, quasi thesaurus quidam domi iacent: is putet nunquam aliud sibi tale simulachrum magis efficax domi suæ affuturum, si recte, vt decet, ab eo colitur. *Idem 11. de legibus.*

Existimandum est, nullum apud Deos magis honorandum simulachrum nos habere debere, quam patres & auos senio confectos, matresque simul, quibus honoratis Deus gaudet.

Preces parentum aduersus filios sæpe audiuntur. *Ibid.*

Pater tria beneficia dat filio, est sibi causa Essendi generando, est sibi causa Nutriendi educando, & est sibi causa Disciplinæ informando.

Parentes amant suos filios, sicut sui aliquid existentes, filii autem parentes, vt ab his aliquid existens.

Parentes plus amant filios, quàm è conuerso, quia magis sciunt parentes, quod filii sunt eius nati, quam filii.

Matres plus diligunt filios, quam patres, quia certiores sunt de his.

Mater potest abnegare filium, & non è conuerso. *Aristot. libr. 8 Ethicorum.*

Omnis artifex diligit opus suum, & etiam ipsum magis diligit, quam diligatur ab opere, vt patet de parentibus respectu filiorum.

Matres plus amant filios, quàm è conuerso. *Aristot lib. 9. Ethicorum.*

Dijs, parentibus, & magistris, non potest reddi æquiualens. *Idem, lib. 9. Ethic. in princip.*

Qui dubitat, vtrum oporteat Deos venerari, aut parentes honorare, non indiget ratione, sed pœna. *Idem lib. 8. Topic.*

Iniustissime quidam pari vindicta parentum ac Deorum violatio expianda est. *Val. Max. lib. 1.*

Τοιοῦτος ἴσθι περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν ἕνεκα περὶ σαυτὸν γίνεσθαι τοὺς σαυτοῦ παῖδας.

Talis sis circa parentes, quales vtique precatus fueris circa teipsum tuos filios. *Isocr. in sermon. admon. ad Demon.*

Qui filiis multis opibus prospiciunt, vt autem boni & egregii euadant, negligunt, simile quid agunt equos alentibus, quos belli disciplinam non docent, multum verò pabuli exhibent. Sic enim equos habituri sunt pinguiores, sed rerum, quas præstare oportebat, imperitos. Eodem modo peccant, qui filiis agros multos comparat, ipsosmet verò negligunt. Possessiones enim magni pretii æstimationem habebunt, ipsi autem viles erunt; cum contra oporteret custodientem re possessa pretiosiorem esse. Itaque si quis filium magni pretii, hominem effecerit, quamuis paucas opes ei relinquat, multa tamen largitus est. Animus enim facit, vt res multæ aut paucæ appareant: quippe bono quicquid possidet, moderatum est: rudi autem & inepto modicum. *Socrates apud Xenophontem.*

Surdum te parentibus tuis præsta: bono animo male precantur: & si vis esse felix, ora Deos, ne quid tibi ex his, quæ optantur, veniat. Non sunt bona, quæ in te congeri volunt. *Seneca 11. epistol.*

Iam non admiror, si omnia nosa prima puerilia mala sequantur: inter execrationes parentum creuimus, exaudiunt dii quoque nostram pro nobis vocem gratuitam. *ibid.*

Contemptum tibi omnium opto, quorum tibi parentes copiam optauerunt. *epist.* 31.

Par est parentibus definitum ex vtrisque præmium, & à natura, & à lege, iuste referre, & vltro soluere. *ex orat. 4. contra Philip. Demosthen.*

Equidem eum perfidum, & diis inuisum non modo hominibus esse existimo, qui parentes negligit. *ex orat. 1. epist.*

Vbi pater est & filii iam viri facti, fortasse & eorum liberi, ibi necesse est varias, & nulla in re similes esse voluntates, non enim iidem sunt sermones & facta iuuentutis, quæ senectutis: veruntamen adolescentes, quæcunque agunt, si modo sint modesti, sic faciunt potissimum, vt clam habere conentur, & ne parentes & senes offendant, celare id studeant: & senes vicissim, si forte sumptus iusto maiores viderint, aut potationem, aut ludos immoderatos: sic ista vident, vt non vidisse videantur. *ex orat. 1. contra Aristocrit.*

Parentes charissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est. *Post redit. ad Senat. Cicer.*

Parentibus nos primum natura conciliat: quos non alere nefarium est. *De Resp. Aruspic.*

Cuiusmodicunque mater sit, tamen in iudicio filii de turpitudine parentis dici vix oportet. *Pro Cluen.*

Non modo reticere homines parentum iniurias, sed etiam æquo animo ferre oportet. *Pro Cluen.*

Magnam vim, magnam necessitatem, magnam possidet religionem paternus maternusque sanguis, ex quo si qua macula concepta est, non modo elui non potest, verum vsque eo permanat ad animum, vt summus furor, atque amentia consequatur. *Pro Rosc. Amer.*

Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportet. *Cic. Lentulo, epist. famil. 1.*

Peccatum est, parentes violare. 3. *de fin.*

Magna vis est humanitatis: multum valet communio sanguinis. Portentum atque monstrum certissimum est esse aliquem humana specie & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, vt propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit: cum etiam feras inter se partus, atque educatio, & natura ipsa conciliet. *Pro Rosc. Amer.*

Nullum supplicium satis acre reperiri potest in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, res si postularet, iura diuina atque humana postulant. *Pro Rosc. Amer.*

Nemo parricidæ supplicio misericordia commouetur. 4. *Tusculanarum.*

Maiores nostri cum intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitarunt: vt quos natura ipsa retinere in officio non posset, ij magnitudine pœnæ maleficio submouerentur: insui voluerunt in culeum viuos, atque in flumen dejici. Atque videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramque ademerunt: vt qui eum necasset, vnde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere, ne bestiis quoque quæ tantum scelus attigissent, immanioribus vteremur: non sic nudos in flumen dejicere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putantur. Denique nihil tam vile, neque tam vulgare est, cuius partem vllam reliquerint. Etenim quid tam est commune, quam spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis? ita viuunt dum possunt, vt ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, vt eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, vt nunquam abluantur: ita postremo ejciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant. *Pro Roscio Amerino.*

Non vides, quemadmodum teneram liberorum infantiam parentes ad salubrium rerum patientiam cogant? Flentium corpora ac repugnantium diligenti curâ fouent: & ne membra libertas immatura detorqueat, in rectum extura constringunt, & mox liberalia studia inculcant, adhibito timore nolentibus. Ad vltimum audacem iuuentam frugalitati, pudori, moribus bonis, si parum sequitur, coactam applicant. Adolescentibus quoque [illegible] tibus sui, si remedia metu aut intemperantia reijciunt, [illegible] tur ac seruitus. Itaque beneficiorum maxima sunt, quæ [illegible] bus accipimus, dum aut nescimus aut nolumus. *Senec. lib. de benef. cap. 24.*

Parentum amor, magis in ea quorum miseretur, inclinat. *epist. 66.*

Parentum castigatio sic accipienda est, quomodo [illegible] abstinentia, & alia quæ profutura torquent. *Idem lib. de vit. pit. 27.*

Pari vindicta parentum ac deorum violatio expiatur. *Val. Max. lib. 1. cap. 1.*

Persæ aiunt neminem vnquam patrem suum aut matrem occidisse: verum quotquot horum forte accidentia, omnes tate excussa, hos tandem deprehensos tradunt aut [illegible] spurios. Quippe verisimile nequaquam videri aiunt, vt quis parens sit à proprio filio interimatur. *Herodot. lib. 1.*

In parricidio nulla satis iusta causa ad sceleris patrocinium texi potest. *Iustin. hist. lib. 16.*

Non tam facile excusari potest parricidium quam fieri. [illegible] est parricidium, accusare innocentem occisum. *Quintil. Declam.*

Post Marii de Gallis deletis triumphum, Romæ [illegible] riam, incredibile facinus, & nunquam antea auditum [illegible] tum Romæ, perpetratum est, quod versum in horrorem [illegible] in tota vrbe funestauit. P. Maleolus quidam, ferum animum matrem suam interfecit, damnatusque parricidii, in [illegible] leum, in mare proiectus est. Impleuerunt que Romani & [illegible] pœnam: vnde & Solon Athenienses decernere non [illegible] dum fieri posse non credidit: & Romani qui se omni [illegible] rent, etiam hoc fieri posse intelligentes, supplicium [illegible] xerunt. *P. Diacon. hist. lib. 5.*

De amisso patre. Dial. XLVI.

Franc. Petrarch.

Dol.

Patrem amisi. R. Iustum est vt quem præsentem [illegible] sentem quæras, ne inuenias. Nihil æquius, quam [illegible] frustra optari. D. Pium patrem amisi. R. Pium ille filium [illegible] Gratulare autem seni tuo, illud tandem illi accidit, quod [illegible] optauerat, te incolumi rebus humanis abiit. D. Pium pater [illegible] di. R. Pius filius, nullam magis ob causam fortuitos casus [illegible] ne qua sibi incidens calamitas, patris animum mœrore [illegible] tuo iam tantum periculo securior viues, non erit, quem [illegible] te impugnent, quem tua frangat aduersitas, quem tua [illegible] gritudo, quem tua mors perimat. D. Patrem amantissimum. R. Incipias de aliis curare, qui te curet amplius non erit. [illegible] ab altero tibi exhibitam, repende alteri, raro illi reperiendum [illegible] betur. D. Pium patrem miser perdidi. R. Si pietatis [illegible] stat, solare fortunam tuam recordatione præteriti temporis. [illegible] sti parentem, & dum licuit pia semper in illum officia [illegible] Pater obiit. Pietas viuit, alioqui est fateor, vnde perpetuitatem [illegible] sis. D. Pater me moriens destituit. R. Fer naturæ ordinem, [illegible] qui prior intrauerat, nec te ille destituit, sed præcessit. D. Amantissimum [illegible] trem. R. Nescis quid sit patrem perdere, nisi filium habuit.

De patre bono. Dial. LXXXII.

Gav.

Habeo patrem bonum. R. Bonum nosce tuum, breue est. [illegible] trem habeo optimum. R. Ante ille tibi luctum parer, aut [illegible] Indulgentissimus mihi est pater. R. Si naturæ ordo seruatur, [illegible] fletus hæreditas remanet, illumque si peruertitur, G. Patrem [illegible] habeo. R. Vtere sedulo, fugitiua iucunditas pater senex. G. [illegible] habeo grandæuum. R. Non est locus inertiæ. Festina carpere [illegible] extremos, tanquam ex arbore ruinosa. Charo lacrimarum [illegible] tum potes, cupide illum vide, ceu confestim abiturum [illegible] augi, & extremos monitus memori mente recondito, [illegible] velut iter acturus necessariis permuniro. Egebis illo [illegible] quæresque eum nec inuenies domi. G. Patrem habeo [illegible] R. Proprerea nouissima pietatis officia in illum [illegible] si quid nunc omiseris dolebis semper. G. Patrem [illegible] Habes qui ante te mori cupiat, post te viuere [illegible] trem optimum. R. Habes quem priusquam habere [illegible] gnoscas, habes & quem perditum suspires.

¶ Apophthegmata.

Socrates, forte cum Lamproclo filiolo pueriliter [illegible] biade deprehensus & vehementer derisus est. At ipse: [illegible] buit, vt me parentem cum filio rideas immoderatius, qui [illegible] parentum in filios affectum, taedebis itaque donec & ipse [illegible] genueris similia tentaturus, & fortasse magis puerilia. *Ælian. lib. de Var. hist.*

Agesilaus, quum miro esset affectu erga liberos suos [illegible] liquando arundine pro equo conscensa, vna cum puero [illegible]

lium forte vidisset ex amicis quidam, rogabat, ne cui dice-
ret, videret priusquam ipse quoque liberorum parens esset fa-
ctus. Iubebat enim dicans, cum lusum non esse leuitatis, sed pietatis:
quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modo expertus
esset ingens sit affectus charitatis parentum erga filios. *Plut.*
in apoph. & Aelian. lib 12. Var. histor. Simile cum superiore
non attributo.

Anacharsis interrogatus qua de causa operam non daret proli? Quia, inquit, nimis amaturus essem liberos. *Stob.*

Socrates, Liberos doctiores quam ditiores esse debere dicebat. *Diogenes.*

Solon. Liberis pudorem magis quam aurum consulebat esse oportere. *In admonitionib. Ethicor.*

Demetrius, Cum Erasistratus Demetrio Antiochi filii mentem
non deliberare, indicasset, simulque fatlus esset, huius affectio-
nem esse amorem, Demetrius, qui adolescentem vnice ama-
bat, per omnia multis cum lachrymis cœpit obtestari, vt illius
saluti consuleretur, cum Erasistratus addidisset, immedica-
bilem esse (quod in ipsius vxorem deperiret) hoc audito, De-
metrius vehementius cœpit obtestari, vt ob salutem filii cederet illi
coniugem. Ista, inquit, ô pater, tibi facile dicuntur: sed aliud
est uxorem coniugem Stratonicem adamaret. Hic cum rex Deo
non posset tuam coniugem Stratonicem adamaret. Hic cum rex Deo
exercetur, vt liceret amorem commutare, & à medici coniuge
animum transferre, nihil se non facturum, si modo liceret seruare fi-
lium. Erasistratus patris dextram amplexus: Nihil est (inquit) ô rex,
quorum Erasistrato indigeas. Etenim cum & pater sis & maritus,
non minus eris tuæ familiæ medicus. Non enim in coniugem
tuam, sed in Straonicem tuam Antiochus deperit. Posthæc Deme-
trius, vt Antiochus rex, Stratonice quam filio cessit regina
nuncupatur. *Plutarch.*

Celetus eques Rom. cum à Cæsare filium abdicare iuberetur,
tribunus pl. cum Marulo collega ei inuidiam mouisset re-
spondit: Citius, inquit, Cæsar tu mihi omnes filios meos acci-
pias, quam ego ex his vnum domo expellam mea. *Erasm. libr. 6. a-*
poph.

Teleucia, Chii exules cum Spartam venissent, multis modis Pæ-
dum incusabant. Eos Teleucia mater cum vocasset ad se, explo-
rans quæ in filio reprehensione digna essent, scripsit hunc admo-
dum, vt aut ignominiam omnem ablueret, aut in patriam in-
de non veniret, *ibid.*

Anonyma, Filio iniuriarum postulato: Aut crimine (inquit) fili,
te ipsum libera. Mater in filium seuerior, quam iudex: quæ
enim malebat, quam cum ignominia viuum. *ibid.*

Idem, Quum accepisset quod filius peregre agens inhoneste se
gerebat, scripsit illi: Malus rumor de te sparsus est, hunc tollito, aut
ipse. *Plut. in apoph. Lacanarum.*

Idem: Is rex Tenedirum cum legem promulgasset, vt si quis
filium deprehendisset, securi trucidaret, intellexit mox filium
suum legem peccasse. Vnde cum rogaretur quid faciendum esset?
Secundum, inquit, securi percutiatur. *Pausan. lib. 10. Erasm. in*
Tuedia tripenn. De eadem seueritate Zeleuci Locrensis er-
ga moechum adulterum altero oculo priuatum. *Vide Cicer. lib 2. de*
diuin. serm. 42. Aelian. Var. hist. lib. 2. Val. Max. lib. 6. c 5.

Socrates, Obiurgationem à patre factam, suaue medicamentum
esse dixit: plus enim, inquit, prodest quam mordet. *Stob.*

Idem ab vxore reprehensus, quod filium immorigerum & inuti-
lem admitteret: & cum illa subiecisset, at qui ex te est in terram
nostram & hoc subiecit, ex me est, at non vtile. *Max serm. de bono*
parentum.

Thais Pitholf. ridiculum esse dicebat, cum qui suis parceret alie-
nos castigare velle. Anton. serm. de parentibus liberorum e-
ducationem neglectim curantibus.

Iunius Brutus filios suos tyrannidi fauentes, comprehensos,
pro tribunali sedens interrogauit, dicens: Quid vos ad cri-
mina? Vbi ter interrogati nihil respondurunt. Iam reliquæ, in-
quit, extra partes sunt. Eorum deinde supplicia fixis oculis est in-
tuitus. Exuit patrem, vt consulem ageret: orbusq; viuere quam pu-
blicæ vindictæ deesse maluit. *Liu. lib. 2. Val. Max. lib 5. c 8.*

M. Scaurus audiens filium cum aliis ab hostium exercitu fugatis
domum repetere, misit qui dicerent libentius se in acie eius interi-
turum filium occursurum, quam ipsum tam deformis fugæ reum vi-
deret. Itaque si quid modo reliquum in pectore verecundiæ fu-
isset, conspectum degeneratæ patris vitaret. Filius audito nun-
cio ipsum interfecit. *Val Max. ibid.*

Manlius Torquatus: cum è Macedonia venissent legati, graues
querimonias deferentes de filio Decio Syllano, qui eam prouinciam
depopulaverat, à senatu petiit ne quid ea de re statuerent, priusquam
ipse causam cognouisset. Cum senatus illi cognitionem detulisset,
domum redit, solusque vtrique parti per totum biduum vacauit, ter-
tio die pronunciauit in hanc formam: Quum Syllanum filium pe-
cuniis à Locris accepisse probatum sit & Republica eum & domo
meam indignum iudico protinusque è conspectu meo abire iubeo.
Magnum Rotodamus libro sexto apophthegmat. ex Val. Max. lib. 5.
c 8.

M. Iulium filium ingenio, literis & forma florentem, quoniam
ad Catilinæ castra properabat, extimere retractum occidit, dicens:
Ego te non Catilinæ aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catili-
nam genui. *Erasm. lib. 6. apoph.*

¶ Similitvdines.

Chrysostomi, Vt humor quidem de radicibus ascendit in herbam,
de herba autem non reuertitur in radices, sed sursum transmittitur
in semen: Sic & charitas de parentibus ascendit in filios, de filiis au-
tem non reuertitur ad parentes. Ideo parentes quidem diligunt fi-
lios, sed non sic diliguntur à filiis: quia sicut herba non deorsum,
sed sursum ad semen transmittit humorem: Sic & homo non ad
parentes, sed ad procreandos filios transmitttit affectum. *In cap. 6.*
Matth. hom. 23.

Heroclis, Quemadmodum Phidiæ aut aliorum artificum opera,
si & ipsa rursus alia quæpiam facerent ea quoq; non dubitaremus
opera nominare artificum: Eodem modo actiones etiam nostræ pa-
rentum nostrorum opera esse dicentur, per quos nos nati sumus.
apud Stob. serm. 77.

Plutarchi, Vt scorpius non tantummodo putandus est habere
aculeum, cum ferit, sed semper est obseruandus: Ita malis prognati,
etiamsi non peccent, tamen venenum habent. *In Moralibus.*

Roterodami. Vt pisces in mari nati, educatique, nihil tamen sa-
piunt salis marini: Ita quidam inter barbaros geniti, & educati long-
è absunt ab omni barbarie. *In Simil.*

¶ Exempla Biblica.

Patentum erga liberos officia. Primò, liberos rectè educare, & eos
pro bonis habere. *Exempla*: Iacob, *Genes.* 33. v. 5. Ioseph, 48. 9.

Secundò, diligere liberos. *Exempla*: Iacob, *Gen.* 42. v. 36 37. Da-
uid, in quo magis studia paterna elucet, 2. *Sam* 12. *v.* 16 17. Altera
Meretrix, 1. *Reg.* 3. 26. Tobias senior & vxor eius, *Tob.* 5. 23. & 10. *v.* 1.
2. 3. 4.

Tertiò, pietatem eos docere, *Exodi* 12. 27. & 13. 8. 14. *Deut.* 4. 10. &
6. *v.* 7. 20. & 11. *v.* 19. & 32 46. *Ios.* 4. 6. 7. 21. 22 & 22. 24. *Isai.* 38. 4. 5. 6.
Esa. 38. 19. *Ioel.* 1. 3. *Ephes.* 6. 4. *Exempla*: Dauid, 3. *Paral.* 28. 9. Mater
Samuelis, *Prou.* 31. 1. 2. Tobias senior, *Tob.* 1. *v.* 9. 10. & 4. 6. & 14. 10.

Quartò, eos corrigere, & peccata eorum arguere, 1. *Sam.* 3. *v* 13.
Prou. 13. 24. & 23. 23. & 29. 17. *Heb* 12. 7. *Exemplum*: Iacob, *Genes.* 34.
v. 30.

Quintò, in eis corrigendis & arguendis moderatione vti, *Ephes.*
4. 4. *Coloss.* 3. 23.

Sextò, orare pro liberorum felicitate, & peccatis amoliendis, *Ex-*
empla: Dauid, 2. *Sam.* 12. 16. 1. *Paral.* 29. 16. Iob, *Iob* 1. 5.

Septimò, tradere liberis facultates, *Exempla*: Abraham, *Gen.* 24.
36. & 15. *v.* 5. 6. Iosaphat, 2. *Paral.* 21. 3.

Octauò, illis prospicere de matrimonio. *Exempla*: Abraham, *Ge-*
nes. 24. *v.* 2 3. Agar, 21. 21, Isaac. 28. 1. Hemor, 3. 4. 4. Iudas, 38. 6. Manue
& vxor eius, *Iud.* 14. 3.

¶ Exempla Profana.

Aegeus proeul nauim intuitus, qua Theseus filius ex Creta vi-
ctor vehebatur, quod non candida essent illi vela, quæ filii incolu-
mitatem, & lætitiam testarentur, sed funesta & atri coloris. Theseum
perisse ratus, ex alta specula in subiectum sese pelagus præcipitauit.

Gordianus senior Africæ proconsul, à Pœnis & exercitu aduer-
sus Maximinorum crudelitatem imperator creatus, cum filium à
Maximinis cæsum accepisset, præ mœroris magnitudine clam se in
cubiculo suspendit.

Decius Imperator cum Decium filium suum imperiali diade-
mate proponeret insigniri, renuit filius, dicens: Vereor, ne si fiam
Imperator, dediscam esse filius. Malo non esse Imperator, & humi-
lis filius, quam imperator & filius indeuotus. Imperet pater meus,
meum imperium sit, parere humiliter imperanti. Nam parentum
affectum exuit, qui mole superposita filium extinguit. Prius enim
alendi & nutriendi sunt pueri, & cum præcesserint, quos præcedere
debent, inuite adscendant. *Valer. Max. lib 4.*

Herodes Iudæus falsis suspitionibus criminatos Aristobulum &
Alexandrum filios crudeliter in carcere necari iussit: vt non immi-
tiò Augustus diceret, malle se Herodis porcum, quam filium esse.
Nam porcis non vtebatur: filios autem seuerè occidebat. *Macrob.*

Iunius Brutus Romanæ libertatis assertor, duos adolescentes fi-
lios publice interfecit proditionis conuictos, quod de regibus, quos
ipse eiecerat, in vrbem reducendis cum Aquiliis & Gelio consilium
agitassent. Magnum fortunæ ludibrium, vt domus ea, vnde publica
libertas orta fuerat, propemodum extincta sit. *Plut.*

Manlius Torquatus filium secuti percussit Latino prælio, quod
contra imperium in hostem dimicasset. Nec profuit iuueni, quod
hostibus ornatus spoliis ad patrem rediisset, Valuit plus apud Man-
lium imperii maiestas, quam paterna pietas. *Liuius.*

¶ Hieroglyphicvm.

Paternam in filiis educandi *diligentiam* eamq; accuratissimam
exprimere si vellent veteres, *piscem* Glanum pingere instituerant.

Qua enim

Oua enim iis, quæ semina destituerint, perseueranti custodia tutatur, ad quadragesimum & quinquagesimum vsque diem, ab iis denique non abscedit, donec ita coalescat soboles: vt ab reliquorum piscium iniuria se tueri valeat. *Pier. Valer. lib. 31. pag. 282. F.*

¶ Fabvla.

De Leone & Homine.

Senex Leo, cum alia docere solebat filium suum, tum illi præcipere, ne vnquam cum homine congrederetur, ac depugnaret: animal enim illud est, inquit, mirificum & inuictum. Leunculus illa quidem audiebat, sed non tangebant dicta animum. Cum adoleuisset & sentiret vires suas consummatas esse, progreditur quodam die, eo animo, cum homine vt prælium committere vellet. Videt q; in agro coniugatos boues: accedit igitur, & rogat num homines sint. Illi quidem se homines esse negant, sed ab homine impositum iugum portare dicunt. Digressus ab his equum conspicatur, cum strato & frenis alligatum ad arborem, ibi ille huic, Tun' homo, inquit, es? Minime ego quidem, inquit equus, sed homini seruio & obtempero. Paulo post cernit quendam in sylua, qui ligna finderet, ad quem accurrens: Homo, inquit, videris esse. Ita est, inquit ille: pugnabis igitur mecum, inquit. Maxime, inquit ille, sed quæso te, distrahe prius hanc arborem, cui vides ferrum istud impactum. Incuit mox leo vngulas fissuræ arboris, & dimouit quidem eatenus, vt cuneus excideret: sed vis tanta non erat vt arborem distraheret. itaque partibus, vt fit, vtrinque redeuntibus, comprehensis pedibus, Illic hærebat captus Leo. At ligniator clamores tollere & de agro vndique vicinos aduocare contra Leonem. Hic verò cum se in discrimine esse animaduerteret, omnibus viribus adhibitis pedes de ligno retraxit, atque ita quidem, vt vngulas pleraque inter arborem vt relinqueret: ac reuersus ad suum patrem cum cruentis pedibus: Mi pater, inquit, si paruissem monitis tuis, vngulas non amisissem.

Fabula hortatur omnes, vt in primis quidem parentibus, sed & aliis recte monstrantibus libenter obsequantur atque pareant.

Vide Filius, Liberi.

Parsimonia.

¶ Definitio et etymologia.

Parsimonia, Græce φειδὼ, οῦς, ἡ, & φειδωλὸς, ὸ, ἡ, parcus, & φείδομαι, parco dicitur. Est autem parsimonia, qua animi honesti & vtilis causa, ne dispendium faciens, & bona sua, operum nomine vel facultatum appellata, inutiliter inhoneste que consumant, sed tueantur atque custodiant; prudenter considerant. Cuius contrarium est luxuria, seu luxus, & bonorum dilapidatio, videturque parsimonia differre à frugalitate, quod *parsimonia* est quid generalius: *Frugalitas* verò est propriè cibi potuq; mentis frugi ac bene compositæ moderatio: cuius contrarium voracitas. Cicero tamen frugalitatem dicit plura complecti, scilicet fortitudinem, iustitiam, prudentiam.

Parsimonia à parsi præterito huius verbi parco, venit. Est enim parcere, inter alia quæ habet significata, idem quod abstinere. Virg. *Parce pias scelerare manus.* Vnde parcere pecuniæ, abstinere ab expensione pecuniæ siue parum expendere pecuniam, & parcere labori, id est, nihil, vel parum laborare. Hinc, vt diximus, fit parsimonia, quæ pro moderatione sumptuum & parcitate, hoc est, conseruatione rerum accipitur. Ab eodem verbo venit parcus, qui frugi est & sumptibus parcit; & parcitas, quæ idem est quod Parsimonia.

Parsimonia, vel Parcimonia moderatio sumptuum, parcitas, frugalitas, parcus rerum vsus, vox media quæ in malam partem sumpta, tenacitatem, illiberalitatem, sordes, auaritiam denotat, de qua vide etymologicon trilingue Lugduni anno 1607. editum, pag. 568. & 569. in voce *Parcus*. Si in bonam partem sumas, virtus est, qua cauemus ne quod dispendium vltra modum fiat, & res familiaris (quo ad fieri potest) sine cuiusquam iniuria conseruetur, *Chilai*, Hebr. est parcus, qui aliquid vehementer appetit, tenax, illiberalis, auarus, *Chuche*, *taquin*, *tenant*, Gall. & in sinistram partem sumitur apud Isaiam, cap. 32. v. 57. nec alibi occurrit in V. T. Quandoquidem verò parsimonia laudata species est quædam iustitiæ distributiuæ, hinc fit vt verbum *Chos*, quod significat pepercit conniuendo, misertus est, quo vtitur Dauid Psalm. 72. v. 13. à parcimonia res pretiosissimæ, nempe sanguinis & vitæ afflictorum ad facultatum conseruationem translatum etiam fuerit, & parsimonia seu frugalitas *Chusan*, à nonnullis dicta sit, voce à verbo *Chos* deriuata.

Pleniorem proponamus parsimoniæ definitionem. Est virtus quæ res proprias custodit, vtiliter collocat, vitat sumptus non necessarios, emacitatem, luxum, mutuationes, ædificationes, & tamen vbi postulat ratio, quantum opus est expendit. Vicina virtus est liberalitati, eadem habens extrema. Sicut liberalitas auaritiæ & tenacitati, eodem modo parsimonia profusionibus & prodigalitati magis opposita est. Nequeunt enim ad benefaciendum suppetere facultates, nisi parsimonia asseruentur, vt monet prouerbium, Beneuasius bonum facit & ducit bonifacium.

Parsimoniæ partes ex definitione colliguntur. De emendigenda occurrit Catonis dictum à Seneca descriptum, *ejus* non quòd opus, sed quod necesse est. De mutuationibus da est Chilonis sententia, Comitem æris alieni esse miserum. de ædificationibus & domesticorum ac paralitorum chon Græcum, ita conuersum:

Ædificare domos, & pascere corpora multa,
Ad paupertatem proximus est aditus.

Causæ efficientes sunt mandatum Dei, prudentiam, rei domcæ honestam curam commendantis. Spiritus S. hortatus pias ad modestum victum & cultum. Fines & effectus Deo obedientiam debitam præstemus. 2. Nostras facultates seruemus & augeamus rationibus iustis, sine praua cupiditate dicti mendices:

Adde paruum paruo, paruo superadde pusillum:
Fiet & hoc magnum: infelix pelletur egestas.

3. vt ad beneficentiam & sumptus necessarios faciliores reddat. *Plin. Iun. lib. 2. epist. ad Cat.* Quod cessat ex redditu frugalitate pletur, ex qua velut fonte liberalitas nostra decurrit, quæ temperanda est, ne nimia profusione inaresceat.

Pugnantia sunt, 1. Profusiones in pompas inanes, vestes didas, luxum, ambitiosas ædificationes, conuiuia frequentia, sumptuosiora, monstrosa. 2. Nimia tenacitas, foeneritia plane rustica, turpisque lucri insatiabilis cupiditas. 3. gentia & ignauia in rebus propriis custodiendis, subscindentempestiuis laboribus.

¶ Biblici Loci.

Parsimonia rebellibus sit inutilis, *Deut.* 28. 42. augeat opes, *Prou.* 13. 17. & 27. 25. peccatori conuertitur in *Eccl.* 2. 27. piis modestam parsimoniam colentibus. Deuxime, *Eccl.* 5. v. 18. 19. 20. Parsimonia probatur à Christo panem nostrum quotidianum petamus à patre cœlesti, mandante discipulis suis, vt fragmenta panum & pisciun *Ioan.* 6. 12. Apostoli mandato huic parent & parsimonia *Ioan.* 6. 13. Exempla vitæ Patriarcharum, Prophetarum, Christolorum, piorum omnium qui à mundo condito in vixerunt, nihil aliud quàm Temperantiam, frugalitatem niam, nobis commendant. Luxus parsimoniæ oppositus passim. vide *Isai.* 3. 17. & c. *Luc.* 16. 10. 1. *Pet.* 3. 3. Reliqua vide *galitas*, *Pigritia*, *Studium*, *Sufficientia*.

Pulchra res victus tenuitas: documento mihi est Elias viduam requiescebat: Ioannes, qui carneli pilis tegebatur qui lupinis vnico asse emptis alebatur. *Nazianz. oratio*

¶ Sententiae Poeticae.

Ouid. 2. Remed.

Non minor est virtus, quam quærere, parcere, parta,
Casus inest illic, hic erit artis opus.

Ouid. 2. Remed.

Contrahe: de multis grandis acerbus erit.

Claud. 1. Stil.

Plus est seruasse repertum
Quam quæsisse decus.

Hor. 1. Epist. 12.

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis Ici,
Si recte frueris, non est, vt copia maior
Ab Ioue donari possit tibi, tolle querelas:
Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus.

Lucret. 5.

Diuitiæ grandes homini sunt, vincere parce,
Æ quo animo, neque enim est vnquam penuria parui.

Phocylides.

Αεχόμενος δὲ πίθου καὶ λήγοντος χορέοιο,
Μισόπονε φείδεο θυμῷ· δειὴ δὲ ἐνὶ πυθμὴν φειδώ.
Incipiente autem dolio, & finiente saltare;
Sed in medio parsimonia stere: grauis in fundo parsimonia.

Lucianus.

Ὡς τιθηνούμενος τῶν σῶν ὑπαθῶν ἐπιλανθάνει,
Ὡς δὲ βιοτεύομενος, φείδεο σῶν κτεάνων.
Εἰ δ' ἀνὴρ σοφὸς ἦτορ, ὃς ἀμφοτέρωθεν ὁρᾷς,
Φειδόμενος καὶ ἀσκῶν μέσον ἰθύνοιτο τέχνῃ.
Tanquam moriturus tuis bonis fruere:
Tanquam autem victurus parce tuis possessionibus.
Est autem vir sapiens hic, qui ambo hæc cognoscit,
Parsimoniæ & sumptui mensuram aptant.

Thomas Morus ita reddidit versibus elegiacis.

Vtere diuitijs tanquam moriturus, & idem
Tanquam victurus parcito diuitijs.

…vere diuitijs qui tempore nouit & vti,
Ille modum seruans inter vtrumque sapit.

¶ Apophthegmata.

…ta sententia vulgo celebratur: Non tam graue esse bo…
…pere, quam acceptis priuari. *Stob. serm.* 13.

…ellenes dicere solebat, plurimos hominum parare quidem …ne consulendo, nihilque contemnendo: sed non iisdem …is conseruari posse. *Stob. eod. serm.*

…gnus Cæsar deridere solebat Alexandri Macedonis dictum, …odales suos frequenter dictitabat, nihil sibi à Philippo …qui quod ageret: Nec quidem immerito derisit adole…
…niam, qui non contentus erat regionibus à patre suba…
…quoq; bello plures sibi parare studebat: ignorans præ…
…am eo referendam esse, non vt multa possideamus, sed …ra tueamur. Non minor enim (vt ille ait) virtus est, quam …parata tueri. *Plut. in Rom. apoph.*

…Æschinem, qui premebatur inopia, solebat admonere, …sumeret mutuum, siue vsuram πρὸς ἑαυτὸς ὀνείζισθαι' …modum, sibi ipsi subtrahendo cibaria, iuxta illud, *Magnum …parsimonia.* Expeditissima ratio est augendi censum, de…
…mptibus. *Eras. m.* 3 *apoph.*

…mirtus, qui parci præter modum sunt, instar apicularum, …perantur, tanquam perpetuo victuri. *Stob.*

…parsimoniam & esurien bonam esse dicebat: suo autem …sumptus etiam. Porro (inquit) vir bonus hæc discernet.

…Stolidos parcorum filios, vbi quid à patria illa consuetu…
…& exquisita deciderint, perire dicebat: non secus quam …gladios saltant, si vel semel aberrauerint in vnico gladio, …nuti debebant, intereunt. *Stob. serm.* 16.

…Nam nimis parcam & sine festiuitatibus, longam viam si…
…mus esse dicebat. *eod. serm.*

…musicus interrogatus, quinam essent in Pamphylia …Phaselitæ, inquit: sed addebat, in toto orbe miserrimos …Vtraque gens est in Pamphylia, Phaselitarum sordes …notatæ sunt, Phaselitarum sacrificium: quod falsis pisci…
…bus cæderent. Bis miseros dixit parcos.

…lexander, cum hyeme frigidoque cœlo apud amicum quen…
…mutato exciperetur, videretque foculum exiguum, & ignis …tum: Afligna, inquit, inferte, aut thus. Subnotans conuiuato…
…ipsius parcere, perinde quasi thus esset, simul satis esse signs …tum iustum diis, at parum ad depellendum frigus. *Plut.*

…*parasitum*, quum Lysimachus rex vesti ipsius curasset affi…
…opium ligneum, aut (vt Plutarchus ait) rubetam, pul…
…tum verò, perturbatus risit. Ridentibus omnibus, …sensit: Et ego, inquit, te vicissim terrebo. Rex. Quum ille …Dæmini, inquit, mentum: exprobrans Regi sordes & …um. *Eras. lib.* 8. *apoph.*

…Quum quidam vini paulum infudisset in psyctе…
…set, vasculi genus refrigerando vino paratum) diceretque …decim annorum est. Pusillum est, inquit, pro tot an…
…Hoc ipsum ascribitur Phrynæ. *Eras. lib.* 6. *apoph.*

…Seruus quidam ab hero Chio negotiatore profuge…
…cur fugisset? Quoniam, inquit, quum adiint bona, ma…
…Solet enim herus ille vinum mustum primæque suauita…
…ipse interim non bibens nisi subacidum ac vapescens. …*apoph. ex Plutarch.*

…multos diuites non dominos rerum suarum, sed tu…
…dicebat. *Stob. form. de parcitate.*

…Virum, qui magnas opes reconditas habuerit, nec aliam …quam vt reponat, conquirentem, quo semper aliquid …addat, & li locupletem, nihil tamen neque sui, neque …vtilitatis gratia insumentem, haudquaquam diuitem esse …sed parandis natum, qui sæpenumero sibi labores creet, & …ad se pertinentes augeat. *Idem. ibid.*

…Vir cui magnæ sunt opes recondi…tæ, quibus pro suo arbi…
…res necessarias vti non audeat; similis est ærario quæstori pu…
…thesaurum suum esse persuaso. Quantum enim ad opinio…
…esse quo vterque dives est. Vsum verò diuitiarum, qui pro…
…est possidenti, non hic magis quam ille habet. *ibid.*

¶ Similitudines.

…ratio, Hominis pecuniæ amantis & tenacis diuitiæ, quemad…
…dum sol post occasum, neminem viuentium exhilarant. *Stob. …de parcitate.*

…Idem. Pecuniam amantium & tenacium vita similis est funerali …conuio. Omnia enim cum habeat, hominem qui præsentibus li…
…bentius fruatur non habet. *ibid.*

…Themistocl. Quemadmodum apiculæ per totam æstatem flosculi…
…tates mel colligunt, non reddunt autem sua sponte ad v…
…hominibus: Ita homo tenax vndiq; corradit omnia, tanquam …perpetuo victurus, nec dat, nisi coactus quodammodo. *apud Sto…*
…*baum.*

…*bæus.* Quemadmodum qui inter gladios saltant, si vel semel aberrauerint in vnico gladio, vbi pedibus niti debebant, intereunt: (est verò difficillimum, ne in vno quidem aberrare, cum sola pedum angusta vestigia relinquantur:) Sic stolidi parcorum filii, vbi quid à patria consuetudine exquisita illa & tenaci deciderint, perire solent. *Serm.* 14.

Plut. Vt in coniuiis temperamus ab appositis cibis, quo locus sit lautioribus, quas expectamus: Ita quotidiana parsimonia præmuniendi sumus. *In Moral.*

Plato vetat aquam à vicinis petere, nisi prius domi foderis vsque ad terram, quam ceramitidem vocant, repererisque non esse spem venæ: Ita prius excutiendum, vt parsimonia, aliaue via tibi suppeditet, priusquam à mensariis pecuniam mutuam petas. *In Moralib.*

Templum Ephesiæ Dianæ tutos reddebat obæratos à creditoribus. At multo magis frugalitas & parsimonia præbet asylum. *In Moralibus.*

¶ Adagia.

Tribus minis insumptis, duodecim imputat. τρεῖς μνᾶς ἀναλώσας, λογίσασθαι δώδεκα.

Quadrabit in eos, qui non nisi compendij sui gratia colunt amicos, & pro quouis exiguo officio multum beneficiorum expectant.

Vulgo item aiunt: *Pileum donat, vt pallium recipiat.*

Er wirfft ein Wurst nach einer Seiten Speck.

Cumini sector. *Aristot.*

Impendio parcus ac sordidus, olim prouerbio κυμινοπρίστης. Id est: Cumini sectori dicebatur. Ein küß den Pfenning.

Ficus diuidere. σῦκα μερίζειν.

Vnde licebit & cognomen fingere. συκοπρίστης. *Martialis.*

Quadrantaria secat, qui dicit. σύκα μερίζει.

Sordidum ac parcum significans etiamsi dictu sit.

Nullus emptor difficilis, bonum emit obtonium. οὐδεὶς δύσκολος χοιρὸν ὀψώνει κρέας. *Iul. Poll.*

Conueniet in hos, qui paululo labore conantur egregias assequi literas. Wie Gelt/ so Wahr.

E Patroclis domo venit. ὁπὸ Πατροκλέους.

In sordidos. Sumptum à moribus Patroclis, cuiusdam Atheniensis, prædiuitis quidem, verum impendio parci sordidiq;.

Cochleæ vita. κοχλίου βίος. *Plut.*

De ijs, qui parce parunq; viuunt, aut contracti à negotijs, luceq; forensi semoti.

Exphelleo venire. ὁκ φελλέως ἐλθεῖν.

Dicebantur, qui ex humili fortuna asperaq; vita ad dignitatem emersissent.

In ventrem insilire. εἰς τὴν γαστέρα ἐναλλεσθαι.

Id est: In ventrem irrumpere, dicitur, qui curam omnium ad cibum ac potum confert.

Cradophagus, κραδοφάγος.

Rusticum ac sordidum veteres κραδοφάγον, per iocum appellabant, quasi κραδαιοφάγον. Nam κραδαια vocabant arbores sici fœtas. Idem dicebantur φελλεοφάγοι, quasi prisco more glandibus viuentes.

Τευγόδιοι

Homines sordidos ac parcos olim popularis iocus τευγοδίους appellabat, quasi fece victitantes. Qui splendidiores sunt, vbi ventum est ad fecem, aperiunt aliud vas.

Luto intulentior.

Auaros, quæsus; supra modum auidos, impuros ac sordidos dicimus.

Pediculi Platonis. οἱ Πλάτωνος φθεῖρες.

Myronianus nullum indicat vsum prouerbij: suspicari tamen licet dictum in sordidos, quod philosophi non nimium indulgeant uitoribus externis, dum circamentis cultum tots sunt occupati.

Macilentior Leotrephide. Λεπτότερος Λεοτρεφίδου καὶ Ταυμαντίδος.

Congruet in homines exules ac præterenues iucundius erit, si transferatur ad inopiam ingenij, aut dictionem aridam, ieiunam & exsanguem.

Immunem venire. ἀσύμβολον χεῖρα προσβάλλειν.

Immunem Latini vocant, quem ἀσύμβολον Græci, nempe eum qui nihil confert ad conuiuium. Terent.

Tene a symbolum venire inunctum atque lautum è balneis?

Laspana viuere.

Lepide dixeris in eos, qui perparce nimiumq; tenuiter viuunt.

Nihil de vitello. οὐδὲν ἀπὸ τοῦ μοῦ ἐδόθη.

Quadrabit in eos qui impertiunt deteriora, meliora sibi seruantes.

Rore pascitur. πρωΐας σταλάσσεται, ὥσπερ ὁ τέττιξ.

De victu pertenui nimiumq; parco.

Er lebt deß Lufts/ wie der Stör.

Victitant succo suo. *Plaut.*

In parasitos, qui, si quando cœna contingit lautior, ingurgitant se, vrsus vbi nulla arridet spes cœnatica, coguntur q; oiκοσιτοι, viuere sorditer ferunt medium & in conuiuio spem durant.

Philippide tenuius. ἰχθύτερον Φιλαττίδου. Vel Πφιλιππίδου.

Accommodabitur non inuenuste ad orationem ieiunam, aut disputationem otiosæ subtilitatis.

Monophagi. Μονοφάγοι. *Eudemus.*

Dici poterunt sordidi, & inhospitales, qui neminem inuitant ad conuiuium. Die auß der Faust essen.

Patroclo

Patroclo sordidior. Πατροκλίους φαιδωλότερος.

In diuitem quidem, sed oppido quam sordidum ac parcum.

Nephalium sacrum. Νηφάλιος θυσία.

De conuiuio abstemio non inepte dicetur, aut de conuiuio vehementer frugali sobrioq;.

Canium prandium.

Dicebatur abstemium, & in quo nullum vinum biberetur, propterea quod canes à vino abhorrent. Ein Hundtzech).

Cereri sacrificant.

Quemadmodum Graeci dicunt ἰσία θύουσιν. Id est, Lari sacrificant: ita Plautus propemodum indicat apud Latinos dici solere. Cereri sacrificant, si quando in conuiuio vinum deesset, propterea quod in huius sacris nefas esset inferre vinum.

Bos Cyprius. Κύπριος βοῦς.

In brutum ac stolidum iacisolitum, propterea, quod Cyprij boues magis bruti ferantur, quippe qui stercore humano pascantur.

Cyprio boui merendam.

Quoties conuiua sordidus & insipidus sordido atque insipido accipitur conuiuio Festiuius erit, si ad res animi deflectatur, vt si quis apud spurcos spurce loquatur, apud indoctos indocte.

Tolle tolle mazam quam ocyssime scarabeo. αἰῶ αἶῶ μᾶζαν ὡς πάχιστα κανθάρῳ. *Aristo.*

Id vsurpare licebit, quoties sordidus cibus immundo conuiua apponitur.

Pyrrice facta.

Pyrra insula quapiam cum esset & perpusilla & ignobilis in contemptus vilitatis prouerbium abijt, vt quae sordide parumq; magnifice fierent, Pyrrice facta dicerentur.

Paruo emptas carnes. τὸ ὕψιον κρέας οἱ πένητες ἐσθίουσιν.

Quidam putria emunt opsonia, ne plusculum insumant nummorum. Ea quum nullus attingit, canibus edenda seruantur.

Pyra Bacchum. Πύρα τοῦ Διονύσου.

Dictitatum adagium, vbi vinum appositum in conuiuio nemo gustat, aut de sordido apparatu.

Tenuiter diducis. Λεπτὰ ξύεις. *Suidas.*

De ijs, qui pauperum more tenuiter victitant.

Sacrum sine fumo. ἄκαπνος θυσία. *Lucian.*

De nimium tenui conuiuio, & in quo nihil cocti obsonij apponitur.

Nephalia ligna. Νηφάλια ξύλα.

Dici posse videtur in abstemios, & ab omni voluptate procul alienos.

Carica victima. Καρικὸν θῦμα.

De macilenta hostia, minimeq; esculenta dicebatur. Non inconuenit torquebitur ad cibum appositum, insipidum, & quem nemo velit attingere.

Phaselitarum sacrificium. Φασηλιτῶν θῦμα. *Zenodot.*

Sordidum ac tenuem sumptum hoc adagio significant.

In sinu manum habere. ὑπὸ κόλπου χεῖρα ἔχειν.

In sinu manum habere, nominauit Theocritus tenaces & ad largiendum pigros.

Lari sacrificant. Ἑστίᾳ θύουσιν.

In tenaces dicitur, qui de su is nemini quicquam impertiant: aut in cupidas edaces, qui nihil de appositis epulis mittunt amicis, neq; quicquam faciunt reliquum.

Es gibt alles gern au jhm/auffgenommen die Händ.

Er ist seines Guts so milt. als S. Leonhard seines Eysens/der gibt keinem/man stehle es jhm dann.

Er ist kostfrey/wie Pfaff Mangolt/ der aß die Eyer/ vnd gab die Schalen zu Allmosen.

Ρυπαρόδουλος.

Graeci prouerbiali conuitio sordidos & impendio parcos ῥυπαροὺς δούλους appellabant, ducto cognomine ab ijs, quibus sordes in vnguibus residunt. Nam ῥύπος proprie res sordidas significat.

Canens vitae palmum ad anethum. ἀδὼν τὴν σπιθαμὴν τοῦ βίου πρὸς ἄνηθον.

De parco dictum, qui tenui re leuiculaq; transigit vitam, atque interim existimat se laute viuere.

Tantali poenae. Ταντάλειοι τιμωρίαι.

De ijs dicendum, quibus adsunt quidem bona, verum his frui negatum est.

Conuiua non conuiua.

In eum, qui accumbit quidem in conuiuio, verum spectator duntaxat eorum, quae apponuntur, quadrabit illud Homeri:

Κεῖτ' ἄρ' ἄοιτος, ἄπαστος ἰὼ πονος ἠδὲ πόσητος.

Incœnatus, & impastus potuq; ciboq;

Accubuit.

Sacra nihil sunt, praeter malas & cornua. τὰ θύματα οὐδὲν ἰσχύει, πλὴν γίνεται καὶ κέρατα.

De macilentis. Trahetur non inconcinniter ad cibum minime esculentum.

¶ Fabvla.

Fama est, quod cum vidisset quidam alterum argenti multum ferre, rogauerit eum vt sibi mutuo daret, cum fœnore reddendum. Ille verò noluit, vt qui nulli fideret, iuuaretque neminem. Itaque quodam in loco argentum recondit, quod alius cum animaduertisset, suffuratus est. Reuersus ille postea, qui pecuniam absconderat, nihil inuenit: vnde magno dolore motus est ob detrimentum alias, tum quia roganti non mutuo dederat pecuniam, quidem ei salua mansisset, & insuper attulisset lucrum. Quare disset in virum cui mutuare prius noluerat, inforem ploravit, vtpote qui peccâsset: & pœnitere se dixit quod secutus, sed ingratus fuisset, & prorsus ei argentum ... Ille autem bono animo ipsum esse iussit, atque ... eodem in loco à se fuisse depositum, Omnino enim ... bas quidem argentum, eo vtebaris. Quamobrem ... putaueris te vlla re priuari. Illud etenim quo quis ... rus est, nihil siue præsens sis, siue absens, magis ... Nam cum Deus alicui non perfecte bona largiri ... pecuniarum copia, bonæ mentis facit inopem: atque ... tero vtrisque priuat. *Antiphon. apud Stob. serm. 16. de parsim.*

Vide Auaritia, Frugalitas, Luxus.

Paruus, Paruulus.

¶ Definitio et Etymologia.

PAruus, exiguus, non magnus, minor natu: ... verbo *katan*, paruus fuit, minor fuit. De qualitate ... dicitur. Hinc fortasse τέκνον filiolus.

¶ Biblici Loci.

Parui dicti fideles, non ætatis, sed ... 18.6. parui per concessionem Apostoli à Christo ... mirum coram mundo viles & abiecti, 10.42. Paruuli ... pro quopiam ita se demittente, vt puerum decet, ... mine omnes pii continentur, 9.10. Paruuli in Christo, ... uulis legendum Deuteronomium, *Deut.* 31.12.

¶ Patrvm Sententia.

Sapientibus & prudentibus irridendis, arrogantibus ... dibus, vere autem tumentibus, Christus opposuit ... non prudentes, sed paruulos, qui sunt paruuli: humiles. ... *Verb. dom serm.* 8.

Simeon portabat à quo portabatur. Quantus ... magnus! quam paruus factus erat! Paruus factus, ... bat. Quid est paruos quærebat? Non superbos, sed humi- ... bat. *Idem serm.* 20. *de tempore.*

Cum Dominus id à nobis exposcit, vt ad puerorum ... nem accedamus, non id exigit vt redeamus ad infantiæ ... modum ipse, Nicodemi instar, existimas: verum vt ... abnegemus, sicque nos comparemus, vt puerilis in nobis ... tas insit. Atque hoc, per ea quæ dixit, ostendit. Non ... paruuli efficiamini: sed, sicut paruuli nimirum humilitate ... sione, rei imitationem declarans. *Isid. Pelusiot. lib. epist.*

Paulus nos admonet, ne sentibus pueri efficiamur, ... paruuli simus, sensibus autem perfecti. Nequeamus ... improbitatem abstergamus, atq; ad puritatem & ... æscamus, vt aut mentis perfectionem assequamur, aut ... perfectum atque operarium inconfusibilem subeamus. ... *epist.* 442.

Paruulus in oculis satis est, qui in eo quod semetipsum ... rat, imparem se alienis meritis pensat. Nam quasi ... cit, quisquis se super aliena merita elatione cogitationis ... *Greg. in Iobum in lib.* 34. *cap.* 14.

Paruulus datus est paruulis, vt magnus detur magno. ... iustificat paruulus magnificet postmodum & gloriet magnus ... gloriosus. *Bern. in vigil. natal. dom serm.* 4.

Discite à me (inquit Christus) quia mitis sum & humilis ... Gemina paruitas, humilitas & mansuetudo. Illa interior, ... rior paruitas, vtraque tamen non parua virtus est, nemo quam ... unus ille tam magnus, vnicum magisterium professus. ... *mon.* 2. *in purific. B. Mariæ.*

¶ Poetarvm Dicta.

Hor. 2. Carm. 16.

Viuitur paruo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum.
Nec leues somnos timor, aut Cupido
Sordidus aufert.

Idem 3. Carm. 24.

Campestres melius Scytha,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Viuunt & rigidi Getae:
Immetata quibus iugera liberas
Fruges, & Cererem ferunt.
Nec cultura placet longior annua:
Defunctumq; laboribus
Aequalis recreat sorte vicarius.

Idem 2. Serm. 2.

Quum raro stomachus vulgaria temnit.

Lucan 5.

O vita tuta facultas,
Pauperis angusti, Lares, ô munera nondum
Intellecta Deum, quibus hæc contingere templis,
Aut muros potuit, nullo trepidante tumultu
Cæsarea pulsante manu.

Claud. 1. Ruff.

Finitur exiguo melius: natura beatis
Omnibus esse dedit, si quis cognouerit vti.
Hæc si nota forent, frueremur simplice cultu.
Classica non fremerent, non stridula fraxinus iret,
Nec gentis quateret puppes, non machina muros

Sen. Herc. fur. act. 1.

Alium multis gloria terris
Trahat, & omnes fama per Vrbes
Garrula laudet, cæloq; parem
Tollat, & astris alius curris
Sublimis eat: me mea tellus
Lare secreto, tutoq; tegat.
Venit ad piros cana senectus,
Humiliq; loco sed certa sedet
Sordida parua fortuna domus.
Alte virtus animosa cadit.

Tibull. 1. 1.

Diuitias alius fulvo sibi congerat auro,
Et teneat culti iugera magna soli,
Quem labor assiduus vicino terreat hoste,
Martia cui somnos classica pulsa fugent.
Me mea paupertas vitæ traducat inerti,
Dum meus assiduo luceat igne focus.
Dum mens assiduo luceat igne focus.

Hor. 1. epist. 10.

Cerum equum pugnæ melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Imploranit opes hominis frenumq; recepit.
Sed postquam victor volens, discessit ab hoste:
Non equitem dorso: non frenum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis,
Libertate caret: dominum vehet improbus, atq;
Seruiet æternum: quia parvo nescit vti,
Cui non conuenient sua res: vt calceus olim,
Si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.
Lætus sorte tua vives sapienter Aristi.

Ouid. 1. Remed.

Flumina magna vides parvis de fontibus orta:
Plurima collecta multiplicantur aquis.

Idem 2. Remed.

Forsitan hæc aliquis (nauis sunt quoq;) parua vocabit.
Sed quando prosunt singula, multa iuuant.

Ibid.

Tu tantum numero pugna, præceptaq; in vnum
Contrahe: de multis grandis acervus erit.

Ouid. 2. Art.

Quem taurum metuis, situlum mulcere solebas,
Sub qua nunc recubas arbore virga fuit.
Nascitur exiguus, sed opes acquirit eundo,
Quaq; venit, multas accipit amnis aquas.

Ibidem.

Dum nouus in viridi coalescit cortice ramus,
Concutiat teneram qualibet aura, cadet.
Mox etiam ventis patiens durata resistit,
Firmaq; adoptiuas arbor habebit opes.

Tibull. 1. 1.

At vos exiguo pecori furesq; lupiq;
Parcite de magno est præda petenda grege.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Parua in magnis contemnere periculosum est, parua enim scintilla contempta maximum excitat incendium. *Marsil. Ficin. epist. 5.*

Paruitas in diuinis significat simplicitatem naturæ, & vnionem naturæ. *Idem in Areop. de diuin. nom.*

Parvum in Deo dicitur, quod vniuersam molem & distantiam ingreditur, & quod nullo impediente per omnia transit. *Dionys. de diuin. nom.*

Parum quod distat, tanquam nihil distare videtur. *Aristot. lib. 2. Phys. c. 2. Top. 56.*

Paruifactionis tres sunt species: Contemptio, Incommodatio, & Contumelia. *Idem Rhet. l. 2.*

Parua multa ipsum magnum sunt. *Phys. Auscult. l. 2. c. 1. T. 53.*

Quod est parum, quasi nihil differt ab eo, quod est nihil. *Aristot. Phys.*

Nihil est rarius quam valde magnum, aut valde minimum reperire hominem. *Plat. de anima.*

Omnia præclara rara: nec quicquam difficilius, quam reperire, quod sit ex omni parte absolutum. *Cic. in Lælio.*

Nunquam parum est quod satis est, nunquam satis est quod multum. *Senec. epist. 102.*

In minimis rebus sæpe res magnæ deprehenduntur.

Rerum raritas pretium facit.

Quorarior vsus, eo plausibilior. *Cic. pro Flac.*

¶ Fabvla.

Rex & Subditus.

Subiectum quendam ditioni suæ opulentum & pecuniosum cupiens expilare rex, ne vim feciſſe videretur, adduci hominem imperat & à subornatis coram se postulari crimine perduellionis, quod receptaret hostes suos, & cum illis consilia nefaria contra patriam iniret. Homini quieto, & cui nihil esset pacæ neq; vtilius neq; optatius, mira videri accusatio & res illa. Tum vnus de accusatoribus: Etiam nunc, inquit, domi istius hostes regios occuli existimo. Ibi intelligens reus, qui essent hostes, quos abducere à se rex cuperet. Ita, inquit, est, cogor enim fateri verum. Sed mitte mecum, ô Rex, quibus illi statim tradantur. Rex satellites cum illo misit, quibus omnem suam pecuniam & nummos cum daret deferendos ad Regem: Hi quidem sunt hostes, inquit etiam mei. Pene enim me perdiderant.

Docet fabula, prudentes parua libenter amittere, vt maiora retinere possint. Scitum est neque ab hac doctrina abhorrens, quod de Sigismundo Imperatore narratur. Huic enim quodam tempore satis grandi pecunia allata, noctu magnam ille partem peruigilando consumpsisse fertur, inter cogitationes de pecunia ea. Mittit igitur qui statim accersant proceres & amicos. Quibus solicite alieno tempore aduentantibus & percontantibus quid accidisset. Insidiæ mihi fiunt, inquit Sigismundus, ab hostibus infestis capiti meo. Ad quem sermonem commotis vehementer omnibus iubet ipse arcam aperiri & aureos nummos ostendens: Isti inquit, hostes sunt, qui me somnum non patiuntur capere, horum vos quæso metu me liberate; & ita pecuniam auferendam, interque se diuidendam eis tradidit.

Passio.

¶ Definitio et Etymolog.

Passio, Græce πάθος, ους, τὸ, πάθημα, ατος, τὸ, & παθητικὸς, ὴ, ὸ, passiuus dicitur. Est autem passio, effectus illatioque actionis. *secundum Gilbertum Porretanum l. 6. principiorum.* Venit autem à patior, vnde passibilis, patibulum, & patientia, de qua infra.

¶ Loci Biblici.

Passiones & affectus peccati, *Rom. 7. 7. &c.* passiones huius vitæ, *Rom. 8. 18.* Passionibus Christi communicare, *1. Pet. 4. 12.* In passionibus exultandum, *Col. 1. 11. 1. Pet. 1. 6.*

¶ Sententiae Patrvm.

Multos filios Deus fecit, vnicus filius Dei emit sibi fratres sanguine suo, probatus, reprobatos. Redemit venditus, honorauit iniuriatus, vitificauit occisus, venditis rebus nostris nullum maius earum pretium accipimus, quam nos ipsos: quia talibus implicati, nostri non eramus. *August. in serm.*

Nulla res officiorum laborem ad portanda onera aliorum facit libenter impendi, nisi quum cogitamus, quanta pro nobis pertulit Dominus. *Idem de ver. apo.*

Quem vis contemnere, pretium eius attende, & cum morte Christi totum mundum appende. *De Verbis Dom.*

Fratres, vt à peccato sanemur, Christum crucifixum intueamur: quomodo qui intuebantur serpentem æneum in deserto, non periebant morsibus serpentum: sic qui intuentur fide Christi mortem, sanantur à morsibus peccatorum. *In Ioan.*

Consputi voluit, vt nos lauaret: velari voluit, vt velamen culpæ & ignorantiæ à cordibus nostris auferret: in capite percuti, vt caput nostrum, id est, Adam sanitati restitueret: colaphis cædi, & verbis derideri, vt nos ei labiis & manibus, id est, verbis & operibus applaudamus. *Hier. in quod ser.*

Nihil adeo graue, quod non æquanimiter toleretur, si Christi passio ad memoriam reducatur. *Greg. in epist.*

Tanto Deus, ab hominibus dignus honorandus est, quando pro hominibus indigna susceptit. *Ibid.*

Caput angelicis tremebundum spiritibus densitate spinarum pungitur: facies pulchra præ filiis hominum sputis Iudæorum deturpatur: oculi lucidiores Sole caligantur in morte: aures, quæ audiunt angelicos cantus, audiunt peccatorum insultus: eos, quod decet angelos, felle & aceto potatur: pedes quorum scabellum adorâtur, cruci clauo affiguntur: manus, quæ formauerunt cœlos, sunt in

cruce extensæ & clauis affixæ: corpus verberatur: latus lancea perforatur: & quid plura? non remansit in eo nisi lingua, vt pro peccatoribus oraret, & matrem discipulo commendaret. *Ber. in ser.*

O bone Iesu, quid tibi est? Mori nos debuimus, & tu soluis? nos peccauimus: & tu luis? opus sine exemplo, gratia sine merito, charitas sine modo. *in serm.*

Nonne satis propter te vulneratus sum? nunquid pro iniquitate tua afflictus sum? Cur addis afflictionem afflicto? Magis aggrauant me vulnera peccati tui, quam vulnera corporis mei. *ibidem.*

Scio, quod merita mea mihi non sufficiunt, quod mihi deest, audacter vsurpo ex visceribus Christi, quæ misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ defluent. Patet enim arcanum cordis per foramina corporis: patent viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto. *ibid.*

Dilexit nos Deus dulciter, sapienter, fortiter: dulciter nempe dixerim, quod carnem induit: sapienter, quod culpam vitauit: fortiter, quod mortem sustinuit: sed super omnia reddit te mihi amabilem, bone Iesu, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis, hoc enim omnino amorem nostrum sibi vendicat: hoc inquam nostram deuotionem blandius allicit, iustius exigit, arctius stringit, & vehementius afficit. *Bernard.*

O homo! vide quæ pro te patior. Non est dolor sicut quo crucior: ad te clamo, qui pro te morior. Vide pœnas quibus afficior: vide clauos quibus confodior: cum sit dolor tantus exterior, interior est planctus grauior quum te tam ingratum experior. *Bernard. in persona Domini in quodam serm.*

Vere deserta erat Iudæa, vacua iustitia, plena peccatis, quam Deus plantauerat, omnes prophetę coluerant. Illa autem nullum fructum produxit, nisi spinas acerrimas, quibus Dominus suum caput coronauit. *Chrysost. in Matth. c.*

Quæ nobis erit contumelia, postquam Christus hæc passus est? neque enim vna particula, sed totum corpus iniurias patiebatur, caput per coronam: manus per arundinem: os per acetum: facies inspuebatur: genæ velabantur, & tandem totum corpus in cruce extenditur, & perforatur. *in Matth. c. 27.*

Si passio Redemptoris ad memoriam reducitur, nihil tam durum est, quod non æquo animo toleretur. Parua enim toleramus si recordemur, quid biberit ad patibulum qui nos inuitat ad cœlum. Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam crucemque sustinuit, & nos miseri ad nostram confusionem vno sermone fatigamur, vno verbo deiicimur. *Isid. de sum. bon.*

Magna misericordia, vt Dominus mundi acciperet formam serui, panis esuriret, fons sitiret, lux obscuraretur, virtus infirmaretur, vita moreretur. Redemptor venderetur, vt homo venditus redimetur. *Cassio. in Psal.*

Christus in die crucifixionis suæ sic obumbratus, atque defensus est, vt nec animus eius confusionem aliquam pateretur, nec caro ipsius corruptionis iniuriam sustineret. Bene diffinita est passio Domini, dies belli, scilicet quando diabolo victo infernorum claustra dirupta sunt, captiui liberati sunt. *in Psal. 141.*

Quid fecisti dulcissime puer, vt sic iudicareris? Quid commisisti, ô amantissime iuuenis, vt tam viliter tractareris? Quod scelus tuū? quæ noxa tua? quæ causa mortis? quæ occasio damnationis? Ego sum tui causa doloris, tuæ culpa occasionis. Ego tuæ passionis huor, tui cruciatus labor, tuæ vitæ meritum, tuæ vindictæ flagitium. *Ansel.*

Vide tit. Christi crux & passio.

Pastor.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PAstor, Græce ποιμὴν, ένος, ὁ, proprie ouium pastor, opilio, ὁ ἐπιμελητὴς: ideoque Græca appellatio ab οἶς deriuata putatur, dictumq; quasi οἰμὴν. Parabolice autem Christus seruator noster ποιμὴν pastor in Euangelio vocatur: sicuti πρόβατα singuli fideles, vt tum alibi, tum Ioan. 10. nominantur. Designantur etiam hoc nomine Christi vicarii hoc est, Ecclesiæ ministri, vt in Epistola ad Ephes. c. 4. Qua in significatione hoc quoque loco sumptum hoc vocabulum, subsequentes obtulit sententias.

Pastor, Hebr. *Rohheh*. Inde (vt nonnulli opinantur) Rex, *Roy*, pastor populorum. *Rohheh* autem à verbo *Rahhahi* Paut. *Rehheh*, amicus, sodalis, socius, familiaris: vt & *Rehhah*. Greges pascentes veluti in sodalitio viuunt.

¶ LOCI BIBLICI.

Pastor verus Christus, *Ioan.* 10. *v.* 11. 14. Pastorum Pastor, *Hebr.* 13. 20. Deus pascit Ecclesiam suam, *Gen.* 48. 15. *Nehem.* 9. 21. *Esai.* 49. 9. *Ezech.* 34. 13. &c. Pascit Christus oues suas: *Cantic.* 17. & 2. 16. & 6. 1. *Esai.* 40. 11. *Ezech.* 34. 23. *Mich.* 5. 3 & 7. 14. *Zach.* 11. 4. 7. 12. 15. &c. *Apoc.* 12. 6. Pascit Deus aues, *Luc.* 24. Pascit Dominus Israel, 2. *Sam.* 5. 2. & 7. 8. Pasci dicuntur fideles in sanctorum, *Esai.* 11. 6. & 65. 25. *Soph.* 27. & 3. 17. Corum pastores, 1. *Reg.* 17. 4.

Pastoris & Mercenarii discrimen, *Ioan.* 10. *v.* 11. 12. Pastor duplex, *Tit.* 19.

Pastores, Dei administri, & ob id socii nomine honorati, 1. *Cor.* 3. 9. Dei dispensatores, 4. 1. *Tit.* 1. 7. Apud alios se debent, 1. *Tim.* 3. 2. vitæ exemplo præesse debent, *Matth.* 5. 15. 16. *Luc.* 8. 16. 1. *Tim.* 4. 12. *Tit.* 2. 7. *Hebr.* 13. 7. 1. *Pet.* 5. 3. Pabulum discipulorum gloria, 2. *Cor.* 14. Legati, 5. 20. Messores, *Matth.* 9. 37. 10. 2. *Ioan* 4. 38. Milites Christi, 2. *Tim.* 2. 3. & eius Monachi, 1. *Cor.* 3. 5. & 4. 1. 2. *Cor.* 24. & 4. 5. *Col* 1. 25. reconciliationis Minister, 2. *Cor.* 5. *v.* 18. 19. & spiritus 3. 6. odor Christi bonus, 2. 15. 16. præsunt, Patres honoris causa dicuntur, 2. *Reg.* 6. 21. 1. *Cor.* 4. 2. *Corinth.* 6. 13. & 12. 14. *Gal.* 4. 19. 1. *Thess.* 2. 11. 1. *Tim.* 1. 2. *Tim.* 1. 4. *Philem. v.* 10. 1. *Ioan.* 2. *v.* 28. & 3. 7. & 4. 4. & 5. 21. Sanctorum *Act.* 20. 17. 1. *Tim.* 5. 17. 1. *Per.* 5. 1. Pastores quo sensu Sacerdotes dicantur. *Roman.* 15. 16. *Phil.* 2. 17. Pastores quales eligi debeant, 1. *Tim.* 3. *Tit.* 1. *v.* 6. 7. & 2. 7. absolutum eorum exemplar delineatur. Pastores suis amandi sunt, *Gal.* 4. 15. *Philip.* 2. 22. 1. *Thess.* 5. *v.* 12. 13. Pastores publice peccantes palam arguendi. 1. *Tim.* 5. 20. Pastores temere missi, *Ier.* 3. 15. & 23. 4. *Matth.* 9. 38. *Luc.* 10. 2. *Act.* 20. 28. *Roman.* *Ephes.* 4. *v.* 11. 12. dociles esse debent, 2. *Tim* 2. 24. & docti. Pastores & ministri Verbi, multorum calumniis sunt exposita: Paulus, 1. *Cor.* 9. 2. 1. *Corinth.* 10 2. 2. *Tim.* 1. 15. Ioannes, 1. *Ioan.* 1. *v.* 8. 9. 1. *Per.* 4. 11. Ex se non loquuntur, *Ier.* 19 *Ezech.* 33. 7. Sine Deo nihil possunt, 1. *Cor.* 3. *v.* 7. 9. Pastores præpositi præfecti qua debeant esse solicitudine in eos, quos ipse missos habent, *Prou* 27. *v.* 23, 24. *Sapient.* 6. *v.* 22. 36. *Ezech.* 18, 12, & 24. *v.* 45. *Luc.* 15. 4. *Ioan.* 10, 11, & 13. 1. &c. & 17. 9. *v.* 8. *Act.* 20. *v.* 22, 28. *v.* 31. *Rom.* 9. *v.* 2. 3. 1. & 12. *v.* 7. 8. 2. *Ier.* 4, 11. *v.* 28, 29. *Gal.* 3, 19.

Pastorum aduentus lætus. *Esai.* 52. 7. *Rom.* 10. 15. *Nah.* 2. Horum ambitio valde noxia, 1. *Thess.* 2. 6. 1. *Tim* 3. 6. 1. *Per.* 5. 2. 2. arma, spiritualia, 2. *Cor.* 10. 4. eorum auaritia damnatur. *Ezech.* 34. *Thess* 2. 5. 1. *Tim.* 3 3. *Tit.* 1. 11. 1. *Pet.* 5. 2. Pastorum authoritas. 1. *Cor.* 10. *v.* 5. 6. 8. & 13. *v.* 8. 10. *Tit.* 2. 15. *Philem v.* 8. Pastorum vita. *Ezech.* 2. 6. *Luc.* 10. 3. *Ioan.* 21. 18. Pastorum consolatio. *Rom.* 15. *Hebr.* 13. *v.* 9. 11. 1. *Pet.* 5. 4. Pastorum constantia à Deo. *Ier.* 1. *Ezech.* 3. *v.* 8. 9. *Exempla:* Esaias, *Esaiæ* 50. & 62. 1. Abacuc. Paulus. *Philip.* 1. 17. 2. *Tim.* 1. 12. Pastorum dignitas ac præmium. 10. 11. *Matth.* 11. 10. 11. *Luc.* 7. 28. *Act.* 1. 8. 2. *Cor* 4. 7. & 5. 18. *Ioan.* 4. 6. Pastorum fama integra seruari debet, 2. *Tim.* 3. fiducia, *Matth.* 5. 19. 2. *Cor.* 3. 12. & 13. 6. Pastorum liberi boni. 1. *Tim.* 3. 4. *Tit.* 1. 9. Pastorum hostes pereunt, *Ier.* 2. 8. Pastorum ignorantia, quam noxia, *Ose.* 4. 9. Pastorum merces. *Ier.* 3. 8. *Pet.* 1. 5. 14. Pastorum militia. *Ier.* 1. 19. 2. *Cor.* 6. 7. & 10. *Ephes. Philip.* 2. 15. 1. *Tim.* 1. 18. & 6. 12. 2. *Timoth.* 2. 3. & 4. Pastorum Christi causa fublata, piorum confirmatio est. *Philip.* 1. 7. Pastorum mores præscribuntur, 2. *Corinth.* 6. 4. Pastorum officium. *Ier.* 49. 9. & 52. 7. & 58. 1. & 61. 1. & 62. 11. *Ier.* 10. *Ezech.* 3. & 33. 1. *Mich* 3 8. *Matth.* 5. 13. 14. *Ioan.* 4. 38. *Act.* 6. 4. & 20. 28. & 1. *Roman.* 15. 16. 1. *Cor.* 3. 2. & 4. *v.* 1. 2. 2. *Corinth.* 1. 18. & 12. & 6. 1. & 11. 2. & 12. *v.* 14. 15. & 13. 7. *Galat* 4. 12. 19. *Ephes.* 11. 12. & 6. 19. *Philip* 3. 1. *Coloss* 18. & 4. 4. 1. *Thessal.* 2. 7. & 4. 11. & 5. 8. 1. 7. 2. *Tim.* 2. 15. & 4. *v.* 2. 5. *Tit.* 1. *v.* 11. & 3. 8. 17. 1. *Petr.* 4. 11. & 5. 1. 2. *Petr.* 3. 1. *Ioan* 2. 26. & 5. 13. *Iudæ* 3. 4. pandis, diuersæ ætatis & sexus hominibus, officium & prudentia. *Timoth.* 5. 1. 2. 3. &c. Pastorum opus. 1. *Thessal.* 5. 12. Orationes. *Ier.* 14. 1. *Petr.* 5 10. Ornamenta. 1. *Tim.* 4. 12. patientia. 6. 11. 2. *Tim.* 4. 2. prudentia, 1. *Timoth.* 3, 2. Pastorum habenda ratio. *Matth.* 9. *Marc.* 6. 10. *Luc* 10. 1. 7 *Cor.* 9. *v.* 4. 9. 11. 4 *Galat* 6. 6. *Phil.* 4. 14. 5. 12. 1. *Tim.* 5. *v.* 17. 18. *Hebr.* 13. 7. Pastorum vera receptio. *Luc.* 10. *Cor.* 7. 15. *Gal.* 4. 14. 1. *Thess.* 2. 13. Pastorum tentationes. *Exempla:* Esaias, *Esa.* 49. 4. Ieremias. *Ier.* 20. 9 Pastorum triumphus. 2. *Cor.* 1. *Thess.* 2. 19. 2. *Tim.* 4. 8. Victoria, *Ier.* 1. 19 Pastorum vita & fides. *Act.* 9. 25. & 19. *v.* 30. 31. & 21. 12. 1. *Cor.* 16. 10. *Phil.* 2. 19 Pastorum retributio, priuatorum vitiis multo grauiora, *Ier.* 23. 15. Pastorum vocatio Dei, *Esa.* 49. 1. *Heb.* 5. 4.

Pastores mali, populi seductores, *Ier.* 12. 10. & 14. *v.* 13. 14. & 23. & 50. 6. *Ezech.* 13. 10. *Matth.* 15. 14. & 23. 13. *Exempla:* Pontifices, *Marc.* 51. 11. Pastores mali seipsos intrudunt, *Ier.* 23. 21. & 27. 15. 15. 6. maledicuntur, *Ier.* 23. 1. ferio obiurgantur, 5. 31. & 6. 14. & *Thren* 2. 14. *Mich.* 3. 5. *Zach.* 10. 3. Pastores mali conterunt mucronibus, *Esa.* 56. *v.* 10. 11. Pastores lacerantes & deglubentes greges. *Ier.* 23. 1. *Ezech.* 34. *v.* 23.

Pastorum malorum descriptio, *Esai.* 56. 10. Pastorum sceleris pœna, *Ezech.* 3. 20.

Pastoribus malis moribus præditis & veram nihilominus doctrinam annunciantibus, obediendum, *Matth.* 23. 3. Pastoribus malis docentibus obedientes perituri, *Ier.* 14. 6. & 20. 6.

rum ouium, filii Iacob, *Gen.46.32.* pastoribus nuntiatur Chri
&c.&

¶ Sententiæ Biblicæ.

Pastor summus Deus, affectuose reuocans errantes.

go congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris ad
am eos illuc, & conuertam eos ad rura sua, & crescent,
cabuntur, & suscitabo super eos pastores, & pascent eos.

go ipse requiram oues meas, & visitabo eas. *Ezech.* 54.

eam eas, & inducam eas in terram suam, & pascam in
Israel. *ibid.*

em autem pacis qui eduxit de mortuis pastorem magnum
sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum
, aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem, fa
obis quod placeat coram se, per Iesum Christum. *Heb.*13.

enim vos oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pasto
episcopum animarum vestrarum. 1. *Pet.* 2.

Copiose remunerans obsequentes.

pastor gregem suum pascet in brachio suo, congregabit
in sinu suo leuabit, fœtos ipse portabit. *Esa.*40.

cuius vbertatis pascam eas *Ezech.* 34.

od perierat, requiram, & quod abiectum erat, reducam, &
fractum fuerat, alligabo, & quod infirmum fuerat, consoli-
quod forte & pingue, & custodiam, & pascam illas in iudi-

autem greges mei, greges pascuæ meæ homines estis, & ego
Deus vester, dicit Dominus Deus. *ibid.*

ego pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me
nouit me pater, & ego noscо patrem, & animam meam
ouibus meis. *Ioan.*10.

Pastor bonus Deum attendit.

autem intrat per ostium, pastor est ouium. Et cum proprias
eminitante eas vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt
eius *Ioan.*10.

tum quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur.

Omnibus intendit.

abo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia, &
*ctr.ier.*3.

ro pastor animam suam dat pro ouibus suis. *Ioan.* 10.

Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse. 1 *Tim.*3

Oportet enim Episcopum sine crimine esse. *Tit* 1.

Videant autem & nostri bonis operibus præesse ad vsus neces-
non sint infructuosi.3.

Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus S.
pos regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo,
*Act.*20.

Præmium acquirit.

Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro, consenior & testis Chri-
assionum, qui & eius quæ in futuro reuelanda est gloriæ com-
minor: pascite, quæ in vobis est gregem Dei, prouidentes non
sed spontanee: secundum Deum, & neque turpis lucri gra-
voluntarie: neque dominantes in cleros, sed forma facti gre-
animo. 1. *Petr.* 5.

Cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibi-
gloriæ coronam. *ibid.*

Pastor malus bonum gregem dissipat.

Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus? & tenentes legem ne-
erunt me, & pastores prævaricati sunt in me. *Ier.* 2.

Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxe-
runt, fecerunt eum vagari in montibus. 50.

Fili hominis, propheta de pastoribus Israel. Væ pastoribus Israel,
pascebant semetipsos: nonne greges a pastoribus pascuntur?
comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occi
bas: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum
non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis Quod contra
tum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis: & quod
periit, non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum
potentia. *Ezech.*40.

Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod non esset pastor. *ibid.*

Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? Insuper & reliquias
pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris: & cum puris-
simam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbastis, & com-
pedibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur
foras. Saluabo gregem meum, & non erit vltra in rapinam, & iudi-
cabo inter pecus & pecus, propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego
ipse iudico inter pecus pingue & macilentum, pro eo, quod latera
& humeris impinguebatis. *ibid.*

Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed adscendit aliunde,
fur est & latro. *Ioan.*10.

Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues
propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit, lupus ra-
pit & dispergit oues. *ibid.*

Commodum proprium spectat.

Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. Omnes in viam suam
declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam à summo vsque ad
nouissimum. *Esa.*56.

Propterea pastores audite verbum Domini. Viuo ego, dicit Do-
minus Deus, quia pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, &
oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quod non
esset pastor: neque enim quæsierunt pastores gregem meum, sed
pascebant semetipsos, & greges meos non pascebant. *Ezech.*34.

Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de ma-
nu eorum, & cessare faciam, vt vltra non pascant gregem meum,
nec pascant amplius pastores semetipsos. Et liberabo gregem me-
um de ore eorum, & non erit vltra eis in escam, dicit Dominus.
ibidem.

Malum contra se provocant.

Væ pastoribus, qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ:
Idem hæc dicit Dominus: Vos dispersistis gregem meum, & eiecis-
tis eos: Ecce, ego visitabo super vos malitiam studiorum vestro-
rum dicit Dominus. *Ier.*23.

Vlulate pastores, & clamate, & aspergite vos cinere optimates
gregis, & quia completi sunt dies vestri, vt interficiamini, & dissipa-
tiones vestræ, & cadetis quasi vasa pretiosa. Vox clamoris pastorum,
& vlulatus optimatum gregis: quia vastauit Dominus pascua eo-
rum, conticuerunt arua pacis à facie iræ furoris Domini. 25.

Super pastores iratus est furor meus, & super hircos visitabo.
*Zach.*10.

Vox vlulatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum.
Hæc dicit Dominus Deus meus, pasce pecora occisionis, quæ qui
possidebant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea, dicentes:
Benedictus Dominus: diuites facti sumus. Et pastores eorum non
parcebant eis. Et ego non parcam vltra super habitantes terram, di-
cit Dominus. 11.

Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti. O pastor & idolum derelin-
quens gregem! Gladius super brachium eius, & super oculum dex-
trum eius. *ibid.*

¶ Similitvdines.

Laurentij Iustiniani patriarchæ. Quemadmodum peregrinan-
tibus, si contingat per syluestria incedere loca, in quibus vel indo-
mitæ latitent feræ, vel latrunculi viatores deprædari cupientes ob-
sideant, maxima, vt securi cœptum iter peragere possint, adhiben-
da est prudentia: Ita qui ad regimen vocantur animum, summa
cum diligentia obseruare debent, à quo vocentur, quove ad illud
moueantur affectu: quoniam ministerium difficillimum accepturi
sunt. Conspiciendum igitur summa cura, ne in animarum cura in
pericula nos coniiciamus. *De institutione ac regimine prælatorum, cap.* 2.

Medicæ artis periti hoc habent proprium, vt non omnibus æqua-
liter, sed singulis diuersa, prout expedire perspexerint, impertiantur
medicamenta languoribus. Nunc quippe ferro, nunc cauteris, læpe
vero variis vtuntur vnguentis. Interdum ægrotantes ciborum atte-
nuant parcitate: nonnunquam autem exquisita alimentorum
qualitate sustentant. Naturam vtique singulorum attendunt, ac vi-
tam, atque iuxta vniuscuiusque necessitatem remedia tribuunt.
Idem faciet Ecclesiæ pastor, animæ medicus, &c. *De institutione ac regimine prælat. c.*8.

Vsus quidem docet, vt quoties contingat duos simul dimicare ex-
ercitus, miles per se sit quisque sollicitus, qualiter videlicet illæsus
hostes possit euadere, illos etiam inuadere, deprædari atq; subigere.
Singuli propria tractant negotia, & pro sua laborant salute. At vero
totius dux exercitus præter suam gerit omnium curam. Prouidet
namque quibus ipse exercitus alatur cibis, quibusque vtatur equo-
rum stramentis. Secum tacitus cogitat de vniuersorum indemnita-
te quomodo scilicet valeat aduersarios decipere, aduersus illos insi-
dias ponere, dissimulare fugam, & superare incautos. Cæteris quippe
ludentibus, prandentibus vagantibus, dormientibusque ipse clam
inimicorum perlustrat castra, si forte eos improuisos reperiat, inua-
dat, trucidet, & disperdat. Omnis profecto industria pro tuitione
exercitus, tam in instituendis excubiis, immittendis exploratoribus,
quam in mutandis custodibus exipsius animi sagacitate dependet.
Ad illius quoque imperium mouentur castra, acies diriguntur, cer-
tamen geritur. Ipse nempe in hora conflictus hortatur trepidos, vr-
get pigros, robustos accendit, retrogradientes impellit, deordina-
tos ordinat, & cum pugnantibus desiderio & adhortationibus pari-
ter & ipse concertat. Quod autem de visibili est dictum exercitu, hoc
de spirituali & inuisibili censendum etiam non ambigo. Porro i-
stum spiritualem exercitum congregationem dixerim omnium es-
se fidelium: qui in ecclesia, tanquam in campo, sub diuersis gradi-
bus, distinctis videlicet agminibus, sunt ordinati ad bellum aduer-
sus æreas potestates: quæ profecto mille modis occultisque machi-
nationibus, fraudibus innumerabilibus, & implacabili crudelitate
die noctuque Dei castra oppugnare non desinunt. Ad quorum fi-

quidem defensionem, institutionem, & regimen instituti sunt spirituales duces, animarum videlicet pastores atque rectores, quatenus ipsorum salubri prouisione, exercitatione laudabili, admonitione sancta, cœlesti sapientia plebs tota credentium, quæ per se minus est valida ad pugnandum, animetur, indeficienter, iugiter erudiatur, protegatur orationibus, atque ad certaminis perseuerantiam consiliis salutaribus roboretur, iustis prorsus incumbit cunctarum gubernatio ecclesiarum, tradita est cura fidelium: quibus quę admodum adscribitur admeritum vniuersorum corona viscentium, ita è regione pereuntium de ipsorum manibus requiretur sanguis. Si tamen erga eorum salutem reperti sunt desides, atque vitæ monita eisdem insinuare neglexerint. *De institutione & regimine pralatorum. c.17.*

Quemadmodum signum in sublime & in publicum expositum, ne ventorum impulsum flatibus corruat, necesse est, vt funibus, aut clauis, aut vectibus firmetur: ita de vnoquoque homine in cathedra Ecclesiasticæ dignitatis constituto hoc idem censendum esse non ambigo: idque eo accuratius, quo signo insensibili pretiosior est homo, casus maior, perniciorque ruina. Nam si deficiatur vel labatur signum, aliud absque alicuius detrimento vel scandalo loco sui erigitur. Non autem sic de homine in regimine posito. Si enim suam transgreditur professionem, aut delinquat publice: notorium Ecclesiæ infert scandalum, derogat dignitati, authoritatem adimit regimini, præbetque exemplum delinquendi is, quibus formam virtutis exhibere debuerat. *De institutione ac regimine pralatorum, cap 20.*

V. de Tit. Concionator, Clericus, Episcopus, Ministerium, Sacerdos.

Pater.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PAter etiam nomen religionis, vnde dii omnes patres vocabantur: peculiariter Baccho tributum est patris nomen, & Iupiter Diuum pater nominatur. Oceanus rerum pater. Similiter pater nomen feuerentiæ. Romulus centum Senatores elegit, quos patres ab honore, siue ætate, siue cura, quam habere in rebus publicis expediendis oportebat, vocauit.

Pater, parens, qui aliquem genuit. πατὴρ, quasi, πολλὰς τροφῶν, ex fe genitos seruans. Hebr. *Ab*, à voluntate & affectu paterno in suos liberos. A verbo *Abah*, voluit, consensit, acquieuit. Cognationem habet cum *Ahab*, dilexit: item cum *Iahab*, & *Taab*, appetiuit. Mirus est enim patrum erga liberos suos affectus.

¶ BIBLICI LOCI.

Pater Hebræis pro auo, atque adeo ipsis maioribus, vt apparet, *ex Exod. 2,18, & Num. 10,29* pro authore, *Ioan. 9 44. Iacob. 1.17*, absolute pro ipsius sanctissimæ Triados prima persona, *Luc. 10, 22*, in Filio Christo manet, *Ioan. 17.23.* de Filio testatur. *Matth. 3,17. & 8 .8, Ioan. 5,32. & 17.5.1, Ioan. 5.7.* Patris & Filii coniunctio *Ioan. 17. v. 21,22.* Pater nemo vocandus, quia vnus est Pater qui in cœlis est, *Malach. 16, Matth 23 9. Ephes. 4,6.* Pater gloriæ, pio patre glorioso, vel gloriæ pleno per Hebraismum *Ephes. 1,17. Vide 1,2,7.* Patri etiam tribuitur Seruatoris nomen. *1. Tim 1 1.*

Patres, id est, Maiores in Moysen baptizati, *1. Cor. 10. v. 1,2.* Non semper imitandi. *Psal 78,8, & 95.9 Hebr. 3 9, Ier. 16,12. Ezech. 20,18, Amos 2. 4. Zach 1,4 Act 7 v 51,52.*

Pater, auctoritatis, dignitatis, potestatis vel ciuilis, vel sacræ respectu; *Iudic. 18,19 Sam. 24,12, 2 Reg. 2,12, & 5,13. & 6.21. & 13,14, & 2 1,1.* Pater, auctor, doctor, institutor alicuius artis, vel scientiæ: *Gen. 4,20, 21,1. Chron. 14,14.*

Pater, Creator, nempe Deus: *Iob. 38,28, Malach. 2,10*, Pater multarum gentium Abraham. *Gen. 17,4,5 Rom. 4.1. & c. Iacob. 2,21*, Pater Iudæorum idem, *Matth 3.9 Ioan. 4.12. & 8 39,53.6.*

Pater, adiutor, protector, *Iob. 29.16. Esa 22,21, Ierem. 2.27. Thren. 5, 3.* Pater putatiuus, *Luc. 2.33. 48 Ioan. 6,42*, Pater dicitur aliquid cui adhæremus, vt filius adhæret patri: *Iob. 17.4.* Pater impiorum & mendacii, *Ioan. 8 38 41,44*, Pater familias, *Ruth. 2.2. Matt. 10,15.* & sapiens apud Euangelistas, tum propriè, tum metaphoricè, Paternitas, Dei familia seu Ecclesia *Ephes 3 5.*

Patres veteris Testamenti fide præditi. *Rom. 4 v 3,16,18, Galat. 3,6, Heb 11, v. 4 5,7. 1, Pet 1,21. Vide & Actor. 15.11.* non adepti sunt promissiones *Heb 11, v 39* hoc est rem ipsam promissam, metonymice, aut promissionis præstationem.

Patrum sub lege anxietas. *1. Petri 3,10.* Patrum peccata non dissimulanda. *Exempla*: Ezechiæ, *2 Par. 29 9.* Nutrii eius, *30.7*, Iosiæ, *34. 21.* Nehemiæ, *Nehem. 1, 6.* Leuitæ, *9. ver. 10, 32.34*, Dauid, *Psalm. 78,8, & 106,6*, Elaiæ, *Esa 43,27*, Ieremiæ, *Ieremiæ 2, 5, & 3, 25. & 14.20. & 16.19. Thren. 5,7.* Daniel. *Dan 9.8.* Zachariæ *1,4.* Christus, *Luc. 6,26, & 11,47.* Stephani, *Act. 7.* [illegible] ricidæ, *1, Timoth. 1.9.*

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

Patrem vel matrem cogere non est pium: multo minus cogere patriam. *Platoin Cratylo.*

Patres aliorum plerumque negotia curant: & matrum negotia tractant: filiorum vero educationem aspernantur. *Lach.*

Patri proles serotina delectabilior. *Philip. de Ioseph.*

Patris familias officium est, filios colere quasi propriæ ginem: & proprio exemplo optime regere tanquam membra. *Sil. Pic. l.3, epist.*

Serui ac liberi quoad adoleuerint diuisque sint, in matris sunt habendi: & sibi nemo vult obesse. *Libro quinto Ele cap.6.*

Cum ea tribuunt libri parentibus, quæ debent procreatis parentes vicissim liberis, quæ ex se natis debent, tum in quædam & honesta amicitia exoriatur necesse est. *Libro I. cap.7.*

Quæ patri est cum liberis societas, regalis potestas firmat tinet: patri enim curæ sunt sui liberi. Hinc etiam Homerus louem vocauit. *Lib. 8. Eth. c.10.*

Liberi commune viri & vxoris bonum est, & quod [illegible] est aliquorum, omnes eos contingit & continet. *Libro I. cap 12.*

Vir & vxor liberos communiter procreant, non item communiter educant, sed in eis propria sunt huius & illius adminicula matrum est. Erudire, patrum. *Lib Oeconom. c.7.*

Habentur liberi non modo, vt naturæ seruiatur: verum inde capiatur vtilitas. Nam quæ parentes cum viri hiberent suo in ætatem liberorum debilem contulerunt, si orbi [illegible] tis, & viribus destituti, à valentibus, quasi deposita, recuperant. *Oeconom. c.2.*

Liberi nec parentibus ætate multo posteriores esse debent, neque senibus patribus filii gratiam referre possunt: neque tes liberis subuenire: nec suppares, quia multa hinc [illegible] nascuntur. *Lib. 7. de Repub. c.16.*

Vide supra, Parentes.

Patientia.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PAtientia Græce ὑπομονὴ ἕξις, & ὑπομονετικὸς, à patiendo, [illegible] stineo dicitur. Est autem patientia virtus, contumelia [illegible] mnis aduersitatis impetus æquanimiter portans. *secundum [illegible] Rhetor.*

Patientia est honestatis vtilitatisque causa rerum arduarum difficilium voluntaria ac diuturna pessio. Cuius contraria [illegible] licies & furor seu impatientia, Græcis ὀξυθυμία. Velleius, [illegible] rum iniurias, ac cætera mala æquanimiter ferre. *Virtutes habet [illegible] Quod militare.*

Hebræis verbum *Sabal*, signif. Baiulauit, portauit, onus grande onus sibi impositum gestauit. Hinc forsitan Sabulum [illegible] le. Gall. Quoniam afflictiones sunt onera grauissima, idcirco verbum illud ad patientiam, piorum præsertim, pressi pe [illegible] patientia ea vera est, quum ex agnitione diuinæ sapientiæ [illegible] dentiæ voluntatis, iustitiæ, bonitatis & maiestatis Dei [illegible] mus ad placidè ferendum, cum persecutionem veritatis & [illegible] causa, tum quamvis aliam afflictionem & crucem ab ipso [illegible] positam. *Iob. 1 20.2.10*

Patientiæ causa efficiens & autor est Deus: *Rom. 15* [illegible] est, quia mandata nobis est à Deo. *Iac. 1,2. & 5,7.8.1. Tim. 6* [illegible] vocati sumus. *1, Per. 2.21.* Necessaria est. *Heb. 10,36.* Humanitus [illegible] riosa. *Heb. 10.36, 1, Petr. 1, 9, 20.*

Patientiæ adiuncta sunt: silentium sacrum, *Amos 5.13.* Exemplum sunto Aaron. *Leu. 10.3.* Christus, *1 Per. 3 23.* Dauid, *Psalm. 38. Psal. 39. 2.10.* Pii multi. *Heb. 10 34.* Aliud adiunctum. Pietas autem religionis sanctæ studium, *Ps 85.9 & 119 69.70.* Terrium, quietus cordis: *Philip 4 4.1. Thess 5.16. Iac. 1 2.* Exemplum in Apostolis, [illegible] 5.4.1. Quartum, assidua Dei inuocatio. *1 Thess 5.17.18.* Quintum, [illegible] cia & spes diuini auxilii & liberationis, *Psalm 37.24.* Sextum, [illegible] uerantia. *Iac. 1.4.* Huic opponuntur stupor Ethnicus, temeritas [illegible] rioſa latronum tormenta ridentium, hypocritica tolerantia, & [illegible] patientia.

Co

Cum vera patientia non pugnat luctus moderatus. Iob patienter ferebat opum & liberorum, attamen luctum simul declarabat tonsione pallii sui, & tonsione capitis, *Iob.*1.20.21. Sic Christianus lamentatione Stephanum lapidibus obrutum, qui tamen martyrio Christum Iesum glorificauerat. *Act.*8.2.

¶ Biblici Loci.

Mori, pro supplicio mortis affici, *Lucæ* 22. 15. Pati pro Christo bonum est, *Philip.*1.29. honorificum, *Matth.*5.1,11, *Petr.*3.14. & 4.14.16.

Patiens & longanimis Deus, *Genes.*6.3. *Exod.*34.6. *Numer.*14.18. *Psal.*85.15 & 102.8. & 145.8. *Eccles.*8.12. *Esa.*30,18, *Ioel.*2.13. *Ioan.* 1. *Iacob.*1.3. *Sapient.*11,24. & 15.1. *Matth.*18.27. *Rom.*2.4.1. *Tim.* 1.16. *Petr.*4.9. Patiens, id est, permittens, *Ruth.*1.4.14. *Iob.*10.14. & 24. *Psalm.*10.13.

Patientia & longanimitas fidelium in omni genere afflictionum, *Iacob.*5.7. & 4.6.2. *Sam.*16,10. *Iob.*1,20. & 29. & 7.2.4. *Esdr.*10,15. *Tob.*2.8. *Psal.*11. & 14.29. & 15,1. & 16,32. & 25,15. *Eccl.*1.29 & 2,4,2. *Mach.* 1.3. *Matth.*5.39. *Roman.*5.3. & 12,12. & 15,4.2. *Cor.*6,4. *Gal.*5.22. *Ephes.*4.2. *Thess.*5.14.2. *Thess.*1.v.4.7.1. *Tim.*5.11.2. *Tim.*2.v.3.12. *Hebr.* 6.12. & 11.29. & 12.1. *Iac.*5.7.1. *Petr.*1.6. & 2.19. & 3.v.14.17. & 4.1. *Ver.* 13.15. Patientia vera quid, 1. *Petr.*1.6. ex fide nascitur. 2. *Thess.*1.4. *Hebr.* 10.36. eius obiectum, afflictio est, *Rom.*3.5. *Iac.*3. Donum Dei est, *Philip.*1.v.28.29.

Patientia commendatur, *Prou.*24.29. & 16.32. & 39.1. & 20.22. *Eccl.* 6. & 30.8. *Thren.*3.26. *Matth.*5.39. *Marc.*8.15. & 21.19 *Luc* 6. commendatur à Christo suo ipsius exemplo, *Ioan.*15. v. 18.19. *Vt Matth.*10.22. *Marc.*13.13. *Luc.*21.9. Pauli exemplo, 1. *Cor.*6.7. *Phil. Thim* 12.18.1. *Thess.*1.v.19.20. & 3.3. ab exemplis Patrum & Christi 12.13. Petri 1. *Petr.*3.13. Iacob. *Iac.*1.4. Commendatur item, *Matth.* & 5.4. & 8.v.19.26. & 12.v.12.19 & 15.4.1. *Cor.*6.7. & 13.7.2. *Cor.*4. *Gal.*5.22. & 6.9. *Ephes.*4.2. *Col.*1.12 & 3.12.1. *Thessal.*5.14.2. *Tim.*4.1. *Tim.*6.v.11.14. *Tit.*2.2. *Heb.*6.12. & 10.36. & 12.1. *Iac.*1.3. *Petr.*1.3. & 2.21. & 3.6.2. *Pet* 1.6.8. & 3.12.1. *Ioan.*3.2. *Apoc.* 2. & 14.12. Patientiæ bona, *Prou.*15.18.

¶ Sententiae Biblicae.

Patientiæ necessitas.

Verumtamen Deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea. *Psalm.*61.

Impatiens operabitur stultitiam, *Prou.*14.

Patientia lenietur princeps, 25.

Væ his qui perdiderunt sustinentiam. *Eccl.*2.

Quæ non magis iniuriam accipitis? 1. *Cor.*6.

Virilitas, Deum placat.

Patientia pauperum non peribit in finem. *Psalm* 9.

Ne dicas reddam malum pro malo. Expecta Dominum, & libera te. *Prou* 20.

Quoniam seruasti verbum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare habitantes in terra. *Apoc.*3.

Præmium parat.

Quod autem in bonam terram, hi sunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. 8.

Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. *Rom.*15.

Hominem commendat.

Longanimis forti præstat, & qui animo suo imperat, ei qui expugnat vrbes. *Prou.*16.

Doctrina viri per patientiam noscitur. 19.

Melior est patiens arrogante. *Eccl.*7.

In patientia vestra possidebitis animas vestras. *Luc.*21.

Charitas patiens est, benigna est. 1. *Cor.*13.

Patientia autem vobis necessaria est, vt voluntatem Dei faciendo reportetis promissionem. *Heb.*10.

Patientiæ exempluria.

Ideo & nos tantam habentes impositam nubem testium, de ponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, atque in dextra sedis Dei sedet. 12.

Cogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. *ibid.*

Ordinatio quantum ad intentionem.

Qui patiens est, multa gubernatur sapientia, qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. *Prou.*14.

Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia. 2. *Cor.*6.

Continuationem.

Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus. *Psal.*102.

Vsque ad tempus sustinebit patiens. *Eccl.*1.

Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius: & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius. 2.

Patientes igitur estote fratres vsque ad aduentum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum *Iac.*5.

Patientes estote & vos, & confirmate corda vestra, quoniam aduentus Domini appropinquabit. *ibid.*

Ecce iudex ante ianuam assistit. Exemplum accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, & laboris, & patientiæ: Prophetas, qui loquuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis: quoniam misericors Dominus & miserator. *ibid.*

¶ Sententiae Patrvm.

Paratus debet esse homo iustus & pius, patiénter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, vt potius numerus crescat bonorum, non vt pari malitia se quis numero addat malorum. *August. de puero Centurionis & hab.23.q.1.can. Paratus.*

Perfacile est vestem contemptam habere, inclinato capite incedere, velum super capillos dimittere, sed verum humilem patientia ostendit iniuriæ. *idem in epist. ad Probam.*

Ne indignemini fratres, si in mundo mali florent, & vos aduersa patimini, quia non est Christianæ religionis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali enim nihil habent in cœlo, & vos nihil habere debetis in terra, sed spe illius boni, ad quod tenditis quicquid in via contingit, gaudere debetis. *idem in sermone de patientia.*

Fratres charissimi, & bonos & iustos viros semper persecutionem malorum sustinuisse cognoscimus. Si diligenter consideramus, inueniemus illos maiora supplicia sustinuisse, qui faciunt, quam qui sustinere videntur. Omnis enim homo, qui alium in corpore persequitur, prius ipsum in corde persecutionem sustinere cognoscitur. Nam si etiam ille, qui persequitur, aliquid de substantia eius tulerit maius ipse dispendium sibi facit. Quia nemo habet iniustum lucrum, sine iusto damno, vbi est lucrum, ibi & damnum, lucrum in arca, damnum in conscientia: tulit vestem, & perdidit fidem: acquirit pecuniam, & perdit iustitiam. *idem in ser. Innocentium.*

Quanto in hac vita fruimur Deo, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto peregrinationem nostram & tolerabilius sustinemus, & ardentius sufferre cupimus. *idem de doctrina Christiana, libro* 1.

Deus in passione sua percussus ad maxillam non præbuit aliam: demonstrans, illa magna præcepta patientiæ non in ostentatione corporis, sed in cordis præparatione facienda. *idem super Ioan. homil* 58.

Tu bonus tolera malum. Nam & Christus Iudam, cum sciret furem esse, tolerauit, & ad prædicandum misit, eique cum aliis Eucharistiam dedit. *ibid. can. Tu bonus.*

Iram fratris tunc portabis, cum tu aduersus eum non irascaris, vt rursum eo tempore, quo te ira præoccupauerit, ille te lenitate & tranquillitate supportet. *idem de verbis Apostoli.*

Intelligat homo, medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento positus vreris, secaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. *idem super Psal.*21.

Illud est magnificum, si subiectus contumeliis iudicium Dei laudes: si vexatus ægritudine iudicio Dei deputes: si inopia non reuoceri, quo minus laudes iustitiam Dei. *Ambros super Beat. immaculati.*

Voluit Christus deseri, voluit prodi, voluit ab Apostolo suo tradi: vt quum sis desertus à socio, proditus ab ipso, moderate feras tuũ errare iudicium, perisse beneficium. *idem super Lucam lib.* 5.

Non mediocre est mitigare iracundiam, non inferius quam animo non commoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. *idem Offic. libro* 1.

Magna est consolatio in eo, quod displicet, quod ordinante illo erga nos agitur, cui non nisi iustum placet. *Gregor. l.2. Mor.*

Festina consolatio bonorum, considera tus finis malorum: Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt, quod euadunt, leue æstimant, quicquid aduersum in hac vita patiuntur. *idem l.21. Mor.*

Tanto quisque minus ostenditur doctus, quanto minus conuincitur patiens. Neque enim potest veraciter bona docendo impendere, si vsuendo nescit æquanimiter aliena mala tolerare. Perfecti enim doctoris est, aliorum improbitatem patienter sufferre, vt se nouerit ab iniquis patienter obseruari. Neque enim propria notitia sine tolerantia sufficit, neque tolerantia sine rectitudine valet. *idem super illud Prou.19. Doctrina viri per patientiam noscitur.*

Sæpe hostis callidus, quum imparatam mentem ad tolerantiam videt, quid ab ea maxime diligatur, exquirit, & sibi scandali laqueos inserit, vt quo magis res quæque diligitur, eo per eam facilius patientia turbetur. *idem lib. 2. mor.*

Nullus perfectus est, qui inter mala proximorum patiens non est. Qui enim æquanimiter aliena mala non tolerat, ipse sibi per impatientiam testis est, quia à boni plenitudine longe distat. Abel quippe renuit esse, quem Cain malitia non exercet. Sicut in tritura paleæ grana premuntur: sic flores inter spinas prodeunt, & rosa, quæ redolet, crescit cum spina, quæ pungit. *idem lib. 20. mor. super illud lib. 30. Frater fui draconum.*

Patienter quippe illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc in se habeat, in quo ipse debeat tolerari, & quasi aqua ignis extinguitur, quum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur. Quia erubescit peccatis non parcere, qui Deo vel proximo se recolit parcendo peccasse. *idem.*

Si mens forti intentione in Deum dirigitur, quicquid in hac vita sibi amarum sit, dulce æstimat: omne quod affligit, requiem putat. *idem lib. 5. moral.*

Quædam verba Iob imperitis lectoribus aspera sonant, qui Sanctorum dicta pie intelligere, sicut dicuntur, ignorant. Quia animum dolentis & iusti in semetipsis assumere nesciunt, ideo doloris verba bene interpretari non possunt. Mentem quippe patientis bene pensare nouit condescensio passionis. *idem in Prologo moral.*

Nunquam est patientia virtus in prosperis. Ille autem vere patiens est, qui & aduersis conteritur, & tamen ab spei suæ rectitudine non curuatur. *idem lib. 11 mor.*

Qui à statu patientiæ ante linguarum vulnera corruit, ipse sibi testis est, quod contra mansuetæ percussionis gladios non persisteret. *idem lib. 16. mor.*

Tunc illata vitia bene toleramus cum secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, quod iniuria percutiemur, dum in actione nostra conspicimus, quia peius est quod murmuremus. Sicque fit, vt contumeliis gratia magis quam ira debeatur, quarum interuentu, Deo iudice, pœna grauior declinari posse confiditur.

Gloriosius est iniuriam tacendo fugere, quam respondendo superare: & si seruus conuitium dicat, iustus taceat: & si infirmus iniuriam faciat, iustus sufferat: & si pauper criminetur, iustus non respondeat. *idem lib. 30. moral.*

Plerunque ideo patiens esse videmus, quia retribuere mala non possumus. Sed qui idcirco malum non retribuit: quia nequaquam valet, procul dubio patiens non est: quia patientia non in ostensione requiritur, sed in corde. *idem.*

Non est perfecte bonus, nisi qui fuerit & cum malis bonus. Bonus enim non fuit, qui malos tolerare recusauit. *idem in homil. 35. super Euang. Luc. 21. Cum audieritis.*

Patientia vera est, quæ & ipsum amat, quem portat. Nam tolerasse & odisse non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. *idem super Ezech. hom. 7. & 17.*

Si, adiuuante nos Domino, virtutem patientiæ seruare contendimus, & in pace Ecclesiæ viuimus, & tamen martyrii palmam tenemus.

Nos sine ferro & flamma martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter custodimus.

Mori à persequente, martyrium in aperto opere est: ferre vero contumelias, & odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. *idem homil. 35.*

Nulla sunt bona, quæ agimus, si non æquanimiter ptoximorum mala toleramus. *idem sup. Ezech.*

Patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti: contra eum quoque, qui mala irrogat, nullo dolore morderi.

Tribus modis, virtus patientiæ exerceri solet: Alia namque sunt, quæ à Deo, alia, quæ ab antiquo aduersario, alia, quæ à proximo sustinemus. A proximo namque persequutiones, damna & contumelias sustinemus: ab antiquo vero aduersario tentamenta, à Deo flagella toleramus. Sed in his omnibus modis vigilanti oculo semetipsam debet mens circumspicere, ne contra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali: ne contra tentamenta aduersarii seducatur ad delectationem vel consensum delicti: ne contra flagella opificis prorumpat ad excessum murmurationis. *idem in homlia 35. super Euang. Cum audieritis prælia.*

Faciamus de necessitate virtutem seu voluntatem: exempli gratia: Proprium quis amisit filium, substantiam alius omnem & fortunæ bona, si noueris, quod pactum est semel, nec deleri amplius, nec solui posse, licebit ea insanabili calamitate vtilitatis aliquid comparare, si magno ac virili animo aduersos tuleris fortunæ casus, proque maledictis Domino laudem referas, hoc pacto, quæ præter spem obuenerint mala, in voluntatis officium commutabis. *Ioan. Chrys. ser. 10.*

In propriis iniuriis patientiam esse, laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare impium est. *Idem sup. Matth.*

Si vindicare vis, sile, & funestam ei dedisti plagam. *ibid.*

Primus gradus patientiæ est, non incipere iniustitiam: secundus, postquam inceptus est, æqualibus non vindicari: tertius est non facere vexanti ea, quæ passus es. *Idem super Matth. 5. Audistis dictum est antiquis, oculum pro oculo.*

Nihil ita confusionem facit ingerenti mala, sicut fortis patientia patientis, & neque in verbo neque in opere reddere vitia. *idem super epist. ad Hebr.*

Magna est virtus, si non lædas, à quo læsus es. Magna est laudo, si etiam læsus remittas. Magna est gloria, si, cui possis, parcas. *Isidor. soliloq. l. 2.*

Discat non murmurare, qui mala patitur, & si ignorat, cur patitur, per hoc se iuste pati arbitretur, quia ab illo iudicantur nunquam iniusta iudicia sunt. *idem lib. 4. de summo bono.*

Ad virtutes spectat, tribulationes fortiter sustinere: ad etiam, in tribulationibus gauderet. Confortare cor tuum, & Dominum: virtutis est, gustare & videre, quoniam suauis Dominus: sapientiæ. *Bernardus super Cantico, sermone octauo quinto.*

Sunt quidam mites, sed quandiu nihil dicitur vel agitur, eorum arbitrio. Patebit autem, quam longe sint à vera mansuetudine, si leuis oriatur occasio. *idem serm. 4. de Aduent.*

Non bona patientia est, cum possis esse liber, seruum te permanere fieri. Vera patientia est, pati vel agere, contra quod libeat, præter quod liceat. *idem ad Eugen. de consider.*

Qui dolorem capitis non patimur benigne, quomodo Christo capitis abscissionem pateremur? Qui flagellum tibiæ quomodo flagella sustinerent? *Hugo libro secundo, de claustra anim.*

Beatus est igitur sapiens in tormentis: sed quum torqueatur fide, pro iustitia, pro Deo, illa patientia doloris beatissimum facit. *Lactant. Firm. diuin. instit. l. 3.*

Magna & præcipua virtus patientia est, quam pariter & vulgi voces, & Philosophi, & Oratores summis laudibus celebrant: quod si negari non potest, quin summa virtus sit, nec iustum & actionem virum in potestate esse hominis iniuste, patientiam capiat. Patientia est enim, malorum, quæ aut inferuntur aut accidunt, cum æquanimitate perlatio. Ergo iustus & sapiens, quia virtutem capit, habet in se patientiam, qua carebit omnino nihil patietur aduersi: contra: qui in rebus improsperis impatiens est, virtute maxima caret. *idem lib. 5.*

Omnia itaque amara & grauia patienter ferenda sunt. *idem*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Menander.

Ἀνδρὸς τὰ κρείσσω πάσχειν ἀνάγκη φέρειν.
Viri est accidentia generose ferre.
Ἐυτυχεῖν μὲν χρὴ βλέδειν ἐφόμενον.
Fer tristitiam & damnum fortiter.
Κόφως φέρειν δεῖ τὰς παρεστώσας τύχας.
Leuiter ferre oportet præsentes fortunas.
Νίκα λογισμὸς τὴν παρεστῶσαν συμφοράν.
Vincet ratione præsentem calamitatem.
Πειθῶ τύχης ἄγνωμον ἡσυχῇ φέρειν.
Conare fortunæ ignorantiam facile ferre.
Στερρῶς φέρειν χρὴ συμφορὰν τὸν ἰσχνόν.
Fortiter ferre oportet calamitatem generosum.
Τὴν τῶν κρατούντων μᾶλλον φέρειν ἐξουσίαν.
Imperantium disce ferre licentiam.
Φρονοῦντός ἐστι ζημίαν ῥᾳδίαν φέρειν.
Sapientis est damnum facile ferre.
Φέρειν ἀνάγκη θνητὸν ὄντα τὴν τύχην.
Ferre necesse mortali existenti fortunam.

Terent. Com. 6.

Quod fors ferat, feramus æquo animo;
Istuc viri est officium.

Virg. Æn. lib. 1.

O socii! (neq; enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora! dabit Deus his quoq; finem.
Forsan & hæc olim meminisse iuuabit.
Durate & vosmet rebus seruate secundis.

Theognis.

Οὐ δύναμαί σοι θυμὲ παρέχειν ἄμμια πάντα.
Τίτλαδι τῶν δ' ἐκλῶν ἄχι σὸ μέτις ἰτέα.
Non possum tibi animæ mi omnia suppeditare, quæ desideras.
Fer igitur patienter: pulchra non solus appetit.

Philemon in Ecdicazomeno.

Ἥδιον ἄδικ', ἐὰν μισηθήσομαι.
Εἰ δ' ἡ δύναι θαι λοιδορεῖσθαι φέρειν.
Ὁ λοιδορῶν γὰρ ἐκὼν λοιδορεῖται πάλιν.
Μὴ προπάσχωμεν, λοιδορεῖ· λοιδορῶ.
Nihil est iucundius, & docto viro dignius,
Quam ferre posse conuitiantem:
Quantum is ille, cui conuitium fit,
Dissimulauerit, tu ipsum autorem remitte.

Euripides in Protesilao.

Ἀνὴρ λυπούμενος δάκνει θυμοῦσθαι,
Οὐκ ἀντιτείνων τοῖς λέγουσι σοφώτερος.
Acerbe dolorum colloquentium indignante,
Qui se non opponit, plus sapit.

Ouid. Metamorph. lib. 8. fab. 7.

Paupertatem & ferendo
Efficere leuem nec iniqua mente ferendam.

Idem Metam. lib. vlt. fab. 44.

Nec enim fortuna querenda
Sola tua est: similes aliorum respice casus:
Vltimus iste feres.

Idem amor. lib. vlt. eleg. 10.

Perfer & obdura, dolor hic tibi proderit olim:
Sæpe tulit lassis succus amarus opem.

Idem lib. 1. de Remed. Amor.

Dura aliquis præcepta vocet mea, dura fatemur
Esse: sed vt valeas, multa dolenda feres.
Sæpe bibit succos quamuis inuitus amaros
Æger, & eranti mensa negata mihi est.
Vt corpus redimas, ferrum patiaris & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua:
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore maius habet.
Sed tamen est artis tristissima ianua nostræ,
Et labor est vnus tempora prima pati.
Aspicis, vt premsos vrant iuga prima iuuencos,
Vt noua velocem cingula ladat equum.

Idem lib. 2. de remed.

Posse pati facile est, tibi ni patientia desit.
Protinus ex facili gaudia ferre licet.

Idem Tiist. lib. 5 eleg. 13.

Mitudo ingenium patientia longa malorum,
Et pars antiqui nulla vigoris adest.

Idem in Epist. Oenones ad Paridem.

Leuiter ex merito quicquid patiare ferendum est:
Quæ venit indigne pœna, dolenda venit.

Laberius.

Furor sit læsa sæpius patientia.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

Lucanus.

Gaudet patientia duris.

Tibull. lib. 3. eleg. 2.

Non ego firmus in hoc: non hæc patientia nostro
Ingenio, frangit fortia corda dolor.

Horat Carm. lib. 1. Ode 24.

Sed leuius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.

Lucan. Pharsal. lib. 9.

Componite mentes.
Ad magna virtutis opes, magnosq; labores.

Antholog. Sacr. Iac. Bill.

Multa diu summis differt patientia regni,
Suspendit aquis pondera iudicij.
Et dum plectendis parcit clementia factis,
Dat spatium, quo se crimine purget homo.
Denique committunt homines dum crimina semper,
Dat spatium, vt pereant crimina, non homines.
Verbere nonnunquam castigans corda paterno,
Ne cito consumant sæua flagella reos.
Hic pietate Dei terrarum non vacat orbis,
Et nihil est quod nos non trahat ad veniam.
Dum rex saluandis ipsa quoque consulit iræ,
Et curat melius vulnera vulneribus.

¶ Philosophorvm Placita.

Quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum cæteris prætulerunt, nullam malis esse virtutem. *Boet. de consol. philosoph. libr. 4. pro. 6.*

Libenter feras, quod necesse est: dolor patientia vincetur. *Seneca lib. de moribus.*

Feras, non culpes, quod mutari non potest: Furor sit læsa sæpius patientia. *Idem in Prouerb.*

Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices, non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit: & cum illum in potestate tua videris, vindictam putabis, vincere potuisse. Scio enim, magnum & honestum vindictæ esse genus ignoscere. *Idem lib. 4. de virtutib.*

Quæris, an omne bonum optabile sit? Si bonum est, inquis, fortiter torqueri, & magno animo vti, & patienter ægrotare, sequitur, vt ista optabilia sint. Distingue: Tormento à me abesse velim, sed si sustinenda fuerint, vt me in illis fortiter, honeste, animose geram, optabo. Quidni ego malim non incidere in bellum, sed si incido: vt vulnera, vt famem, & omnia, quæ bellorum necessitas affert, generose feram, optabo. Ita non incommoda optabilia sunt, sed virtus, quia per ferentur incommoda. Non pati tormenta optabile est, sed fortiter. *idem epist. 68.*

Cogitanda ergo sunt omnia, & animus aduersus ea, quæ possunt euenire, firmandus: exilia, tormenta, morbos, bella, naufragia meditare. *idem epist. 92.*

Consurgamus itaque aduersus fortuita, & quicquid inciderit, sciamus non esse tam magnum, quam rumore iactetur. *Ibidem.*

Æqualiter se in aduersis gerere, quid aliud est, quam sæuientem fortunam in adiutorium sui pudore victam conuertere? *Val. Max. libro 3.*

Neque secundarum rerum prouentu insolenter abuti, neq; aduersis propere debilitari oportet. *idem lib. 8.*

Quare si, vt initio concessisti, turpitudo peius est, quam dolor, nihil est plane dolor. Nam dum tibi turpe, nec viro dignum videbitur gemere, eiulare, lamentari, frangi, debilitari, dolere: tum honestas, tum dignitas, tum decus aderit, tuque in ea intueberis, te contuebis: cedet profecto virtuti dolor, & animi inductione langueſcet. Aut enim nulla virtus est, aut contemnendus est dolor omnis.

Spartæ vero pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, vt multus è viscеribus sanguis exat, nonnunquam etiam (vt, cum ibi essem, audiebam) ad necem: quorum non modo nemo exclamauit vnquam, sed ne ingemuit quidem. Quid ergo? hoc pueri possunt: viri non poterunt? Et mos valet, ratio non valebit?

Si summus dolor est, inquit, breuem esse necesse est.

Contemno magnitudinem doloris, à qua me breuitas temporis vindicabit, ante pene, quam inuenerit. *Cicero Tuscul. quæstion. libro 2.*

Summa est stultitia, summo confici mœrore. *idem libro secundo.*

Ab exiguis incipe: effunditur oleum, furto vinum aufertur. Cogita tanti redimi patientiam, tanti emi imperturbationem: nihil gratis fit. Cum seruum accersiueris, præmeditare: forte non pariturus mihi, forte nihil eorum, quæ cupis, facturus est: At non tanti est tamen, vt eius causa perturbari debeam, aut possim. *Epictetus in Enchiridion.*

Mansuetudo incitabilis ad vindictam animi partis virtus est propter quam non facile ad iram concitantur. *Aristot. in libello de virtutibus.*

Ἀνίκα ὑπὸ πλοίων μικρὰ ἐλαττόμενοι,
Id est:
Tolera, si ab his quis sunt prope minima quædam tibi detrahantur.

Qui se vltro morti offerant, facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant. *Cæsar, lib. 7 de bell. Gal.*

Ei qui ad Rempublicam & versandum inter homines animum adiecit, magnopere fugienda est contumacia, solitudinis contubernalis, amplectendaque ea, quæ à nonnullis derideri solet, patientia iniuriarum animique remissio. *Plut. in Coriolano.*

Nulla nobis optio viuendi nostro arbitrio proposita est, sed necesse omnino habemus omnia tolerare quæ de nobis fortuna statuerit. Quod si hoc sponte nostra fecerimus, dedore vacabimus: sin noluerimus, neque ea quæ fatum nobis destinauit, effugiemus: & inanes præterea in dolores, summum illud malum, incidemus. Cuius euidens indicium est quod alii mortales etiam res aduersissimas leuiter ferunt, seque nullo malo conflictari censent: alii leuissimis oppressos se arbitrantes, nullum à se malum quod in hominem cadere possit, abesse putant: itemque vt res istæ tales aliis esse iudicentur, quales illi ferendo eas esse ostenderunt. *Dionys. libro 38.*

Deus si sæpe percutere, at sæpissime etiam mederi consueuit: præsertim si quis leuiter, & cum gratiarum actione molestias perferat; neque ob acerbitatem earum, cum à quo proficiscuntur odio persequitur: nec cum prouidentia expostulat: nec diuini iudicii profunditate reiecta, in secundis duntaxat rebus bonum se præbere didicit. *Nicet. Andr. Comn. l. 1.*

Consueuere dii immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere. *Cæs. lib. 3. de bello Gall.*

¶ Apophthegmata.

Bion aiebat, magnum malum esse, non posse ferre malum: atque hoc enim nulli potest esse vita suauis. *Laert. l. 4. c. 7.*

Democritus dicebat, si quæ sunt perpetienda, discere liceret: & non perpeti, bonum esset discere: sed si perpetienda sunt omnino, quid discere iuuat? perpeti enim necesse est. *Ant. & Max. serm. de patientia.*

Diogenes, Adolescenti conquerenti, quod à multis turbaretur: Desine, inquit, & tu perturbationis indicia præ te ferre. Significans, nulla re melius improbitatem lædentium finiri, quam si qui lædit, eo dolorem dissimulet. Etenim qui ob id incessunt hominem, vt illum discrutient, desinant, si viderint illum nihil commoueri. *Laert. libro 6.*

Idem, Quum aliquis illi dixisset, Vituperant te multi, Oportet, (inquit) sapientem ab insipientibus feriri, esse meliorem indicat lingua quem carpit. *Senec.*

Xenophon. Maledicenti sibi cuidam, Tu (inquit) maledicere didicisti: ego conscientia teste didici maledicta contemnere. *idem.*

Tacitus. Lucio Metello ei in senatu maledicenti respondit, facile est in me dicere: quia respondurus non sum, potentia ergo tua, non mea patientia, est accusanda. *Idem.*

Anonymus. Quidam quum videret Diogenem cognomento canem in vehementi frigore statuam æream amplectentem, rogauit, num algeret? illo negante: Quid igitur, inquit Lacon, magni facis? Philosophus, gloriæ mancipium, hoc ipsum existimabat magnificum, quod sic haberet corpus ad omnes iniurias duratum, vt in rigore frigidæ statuæ complexum ferre posset absque dolore. Id Laconi nihilo pulchrius videbatur, quam si quis in æstate simile quippiam amplecteretur, nullo sane incommodo. *Plutarchus in Lacon.*

Idem. Adolescens quidam, postquam Zenonem aliquandiu audierat, domum reuersus, à patre rogatus, quod tandem operæ pretium fecisset in philosophiæ studio? Ostendam, inquit. Quum nihil aliud diceret, pater iracundus, existimans impendium perisse, cœpit flagris cædere filium. Eam parentis sæuitiam adolescens æquissimo animo tulit. Acrursus efflagitanti patri, vt aliquod specimen profectus ederet, expectanti egregium atque sophisma: Hoc, inquit, è philosophia fructus retuli, vt patris iram possim commode perpeti. *Eras. lib 8. apoph. ex Ælian.*

Antisthenes dicebat, virtutem sibi sufficere ad felicitatem, nec vlla re opus habere, nisi robore Socratico. Socrates autem ad omnium rerum patientiam obduruerat. Imbecillitas vero corporis impendit frequenter vsum virtutis. *Laert. l. 6. c. 1.*

Agesilaus, quum arderet podagræ doloribus, eumque Carneades inuisisset, atque exiret tristis: Mane, inquit, Carneade, nihil enim illinc huc peruenit: ostensis pedibus & pectore. Sentiens, pedes quidem dolore, sed animum dolore vacuum esse. *Plutarchus in Laconicis.*

Idem. Quum vero narraretur apud Agesilaum, maleficum quempiam, ac scelerosum hominem constanter pertulisse tormenta: Vt insigniter, inquit, miser est homo, qui tolerantiam ac patientiam in res flagitiosas ac turpes collocet. Apud Lacedæmonios admirabilis erat malorum tolerantia: quæ, si suscipiatur ob res honestas, magnam promeretur laudem: sin ob turpes, non solum non meretur fortitudinis laudem, qui tolerat, sed hoc miserior est, ac vir peior, quo constantius se gesserit: πονηρὸς enim Græce & malum sonat, & translato tono laboriosum, siue calamitosum. Dolebat egregio duci tantum animi robur ac naturæ vim in re turpi consumptam, quam si attulisset ad res honestas, magno vsui poterat esse Reipublicæ. *Plutarch in Lacon. Eras. lib. 1.*

Dionysius Heracleotes, laborans ex renibus, in ipso eiulatu clamitabat, falsa esse ista, quæ antea de dolore sensisset: quem quum Cleanthes discipulus eius rogaret, quænam ratio eum de sententia deduxisset? respondit: Quia quum tantum operæ philosophiæ dederim, dolorem ferre non possum. *Bruson. lib. 2. cap 28.*

Possidonius, Pompeius è Syria Rhodum veniens, Possidonium quamuis ægrum reuisere voluit, data acceptaque salute, quum dixisset Pompeius se grauiter ferre, quod eum non posset audire. Tu verò, inquit, potes, neque committam, vt dolor corporis efficiat, vt tantus vir frustra ad me venerit. Cum verò inter narrandum quasi faces ei doloris admouerentur, sæpè dixisse fertur: Nihil agis dolor, quamuis sis molestus, nunquam te tamen esse confitebor malum. *Brus. l. 2. c. 1.*

Lygæa. Hæc mulier, memoria inter multas dignissima, quum metu militum filium occultasset, & illi per cruciatus interrogarent, vbinam occuluisset? verum ostendens, respondit: Ibi latet, nec vllis tormentis cogi potuit, vt constantiam vocis egregiæ mutaret. *Corn. Tacit.*

Anonymus, Proprium esse insignis stultitiæ dicebat, dolores & aduersas res parui facere: & nolle, quum accidunt, pati. *Ant. serm. de non patientibus, &c.*

Lycurgus à ciue quopiam iuuene altero oculorum orbatus, illum à populo accepit, vt quo liberet modo puniret. Quod minime fecit, sed optime institutum, bonique viri moribus præditum, in theatrum produxit. Spartanis rem mirantibus dixit: Istum antehac iniurium & violentum, qualem à vobis accepi, iam frugi & popularem restituo. *Plut.*

Zenon Eleates, conuitiis lacessitus, quum incandesceret, reprehensus, quod philosophus verbis improborum commoueretur: Si conuitia, inquit, æquo animo suscipio, anne laudis particeps ero? Lapidis & trunci est, inter laudem & vituperium nullum plane habere discrimen. At philosophi, ita commoueri, vt nihil honestatis tramite non recedat. *Laert. lib. 9. cap 3.*

Idem, Cuidam percontanti, quo pacto esset affectus erga tia? Perinde, inquit, atque si legatus absque responso Significans, eos, qui non habent, quod respondeant, ad lere confugere: eaque non pluris oportere fieri, quam si responsum. *Laert. l. 7. c. 1.*

Archytas Tarentinus, intuens villicum suum male sumpsisset, inquit, de te supplicium, nisi iratus fuissem. punitum relinquere, quam per iram amplius iusto puniri beralis Archytæ moderatio: quia alium quem potius uenerat, id est, seipsum. *Valer. Maxim. lib. 4.* Vide Sentarch. de Ira.

Pisistratus, memoriæ proditur, cum multa in crudelitate ebrius conuiua dixisset, nec deessent, qui vellent ei mandare: & alius hinc, alius illinc faces subderent, cum pertulisse, & hoc irritantibus respondisse, non magis illa quam si quis obligatis oculis in se occurrisset. *Seneca lib. cap. 11.*

Dion philosophus, Eum è conuiuio redeuntem quidam ctis insectabatur, nullas non blasphemias eructans. Tandomum ingressuro dixit conuiuator. Nihil vero respondit Dion; Ne gry quidem. *Plut. & Stob.*

L. Sylla; cum dictaturam præstantissimam dignitatem depositurus esset, vt eorum, quæ fecisset, si quis exigeret, rationem sciret: ab adolescente quodam conuitiis lacessitus tur; Adolescentia docebit, ne quis deinceps Dictaturam nat. Tanta patientia adolescentis insolentiam pertulit. *Plutarchus & Cuspinianus in Cæs.*

¶ Similitvdines.

D. Chrysostomi, O quanta magnitudo consolationis ad athletam hoc diceret, qui cunctos superasset, deinde lum reliquum haberet, qui sibi concertaret: & deinde non vt coronaretur, & dilationem pati non ferentem, dum certaminis aduenirent, qui coronam daret. Ille autem ferens, vellet exire & fugere non tolerans sitim & fla tionis: hunc consolatur, dicens: Adhuc modicum, aliquaque: tanquam paruum tempus sit, vt remaneat. *Homil. braos: super hoc: Patientia vobis necessaria est, &c.*

Quemadmodum in exterioribus certaminibus corpotes, & bonæ habitudinis athletæ, non sic apparent, quam tum vndique oleo madidum fuerint induti, sed quando, docto, nudi in stadia feruntur, tunc maxime spectatores mirabiliproportione penitus obstupefaciunt, quum nihil illam umbrare possit: Sic & N. patiens, quando omnibus circumfusus erat, quis esset, non multis manifestus erat: vero ipse vestut vestimentum exutus athleta, abierit, & certamina nudus intrauit, sic spoliatus spectatores omnes vt & angelorum theatrum illi victori applauderet. *homil. bus Apostoli. Modico vino vtere.*

Ambrosius, Laudauerim virtutem gubernatoris, qui nubellas senserit, & cursum naugii direxerit, nulla tempestatus? Sed illum laudauerim, qui aduersus ventos remittur, aduersus fluctus, non timet, vel cum eleuatur vndis nauigium ad profundi ima deponitur: Ita & ille laudandus est nator? sui, qui ea, quæ aduersa sunt, vincit patientia, virtus secundis non extollitur, aduersis non frangitur. Rege ergo quando turbatur animus, mens fluctuat. *Serm. 8.*

Paulini. Sicut granum sinapis, de quo semine fumigateratur, ac cæditur, magis autem tum demum in vim fumtur: Sic nos respondere debemus in hoc naturæ nostræ, concuti inardescamus ad fidem, & eos, qui inferunt, sicut sinapis. *Epist. 6. ad Severum.*

Martialis Episcopi, Audistis exemplum à me patientiæ cui quum malediceretur, non maledixit: qui, sicut agnus ante tribunal corruptibilis iudicis se iudicari permisit. Nostri discipulo suo, à quo tradendum se nouerat, dulcedine suæ bonobis trementibus & irruentibus sæuitiam eorum, qui capprehendere venerunt, osculum dedit. *in epist. ad Tholosan.*

Laurentij Iustiniani Patriarchæ. Sicut quam detestabile crudele est: Ita patientiæ præclaræ virtutis præconia illustrant malum est, quia in illo subtrahitur alimentum corpori: in clauditur, qua spiritus ad cœlum deducitur. *In ligno vitæ mentia, c. 2.*

Quemadmodum in corporibus reparat sanitatem medicina in animabus patientiam tribulatio generat. *ibid c. 5.*

Sicut nihil est deformius, quam respondere furiosis: Ita est vtilius, quam tacere nobis prouocatis. Nullus est enim finis micitiis, nisi ad tempus obtemperemus iratis. *In ligno vitæ, quarto.*

Actus proprium est eorum, qui nouiter consuetudinem peccandi deserunt, ac in Christi militia adscripti sunt, peccata sua deflere, quam qui frequenter ex ipsorum recordatione pulsantur: Sic enim Paulus est patienter ferre aduersa. *In legno vitæ. cap. 6*

Canes Ille magnus & nobilis est, qui more magnæ feræ latratus canum securus obaudit. *lib. 2. de Ira. cap. 15.*

Pediculi hominis est, & miseri, repetere mordentem, vt mures, & ad quas si manum admoueris, ora conuertunt. Imbecilla sed parant, si sanguntur, *ibid.*

Deterendam. Quemadmodum remedia tristiora sunt ipso morbo: ita sit oppetere mortem, quam his aucupari salutem: veluti sanguinem è vulnere recenti gladiatorum morientium: quandoque satius est ferre iniuriam, quam maiore incommodo vindicare pacem, etiam si parum commodam aut æquam, quam sit cum immensis malis suscipere. *In similibus.*

Tentari. Quemadmodum æger non medico delectum medicamento præbuit, sed ad quæuis sese promptum exhibet: Sic neque ego in præsentiarum, sed ad omnia nos Deo præscribere, sed ad omnia nos Deo præscribere, sed ad omnia nos Deo præscribere

solum patria est: perfectus verò, cui mundus exilium est. *Hugo de S. Vict. in didasc. l. 3. c. 2.*

Nonne exulauit Brutus? Nonne exulauit Æneas? in eorum tamen exilio non degenerauit Troiana nobilitas. *Petr. Rau.*

¶ Sententiae Poeticae.

Homer. in 1. Odyss.

Ως δ' ὁτὲ γλυκίον ἦ πατρίδος ἠδὲ τοκήων
Γίγνεται εἴπερ τις καὶ τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον
Ναίῃ ἐν ἄλλοθ' ἀπ' ἤθεα καὶ γενέτας τοκήων.

Sane nihil dulcius sua patria neque parentibus
Est quamuis quis procul diuitem domum
Terra in aliena habitet procul parentibus.

Ouid. l. 1. de Pont. eleg. 4.

Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patrijs posse videre focis.

Euripid. in Phaethonte.

Ως παῦλαν γὰρ πατρὶς ἡ βόσκουσα γῆ.

Vbicunque terrarum quà nutrit tellus ea patria est.

Plutarch. in lib. de Exilio.

Hinc recte interrogatus Hercules,
Argiuus an Thebanus? haud unam curo
Iactare, Graecia omnis mihi patria.

Ouid. 1. de Pont.

Rursus amor patriae ratione valentior omni
Quod tua fecerunt scripta retexit opus.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa Barbarus urbe fugit.
Cum bene sint clausae cauea Pandione natae,
Nititur in syluas quaeque reuisere suas.
Assuetos tauri saltus, assueta leones
(Nec ferus ausus illos impedit) antra petunt.
Omne solum forti patria est, vt piscibus aquor.
Vt volucri vacuo quicquid in orbe patet.
Est aliud patrijs vicinum finibus esse.

Horat. Carm.

Praeferre patriam liberis regem decet.

Euripid.

Conuenit omni ratione & arte
Amantes patriam salutem eius moliri.
Ne fatigeris dum patriam recuperare studes.
Natale solum, vt conuenit gratissimum est hominibus,
Neque verbis eius dulcedinem exprimere possum,
Multo enim auro & opibus antecellit patria.
Ad inhabitandum prudenti viro: nam quod naturae
Cognatum est & familiare, nescio quam sui
Dulcedinem mortalibus in vita praestat.

Idem in Aegeo.

Αλλ' ὅμως οὐκ ἐστίς τις ἄλλη πατρίδος ἐκλιπεῖν ὄρους
Τίς γὰρ πατρὸς ἀνὴρ φίλτερον Φῶς νοσεῖ;

Verum tamen miserandum est tempus, quo patria fines relinquuntur.
Quid paterna charius est viro tellure?

Idem in Diglyce.

Quod si non esses pessimus nunquam ciuitate
Tua contempta regionem istam laudasses,
Meo quidem iudicio non recte sapis,
Qui spretis patriae finibus terre
Alienam laudas & moribus gaudet alienis.

Idem in Phoenice.

Tu verò, ô mea tellus, & genitorum patria,
Vale: nam vltro licet plurimum malis obruatur,
Nullum est suauius solum quam quod nutriuit eum.

Idem in Philoctete.

Μακάριος, ὅστις τὐτυχὴς οἴκοι μένει.

Beatus ille, qui domi fortunatus manet.

Sophocl. in Tereo.

Πολλὰ ξυλῶ βίου
Καλλίστα δ' εἰ γῆς μὴ πιπτέρασεν ξένης.
Beatum existimo te ob vitam tuam plurimum.
Est autem optimum, si terram nunquam expertus ei alienam.

Idem.

Οἴκοι μένειν δὲ τὸν καλὸν εὐδαίμονα.

Domi manebit vir vere beatus.

Theognis poeta Megarensis.

Πατρίδα κοσμήσω λιπαρὴν πόλιν οὔτ' ἀτίδημος
Πεῖσας, οὔτ' ἀδίκοις ἀνδράσιν εἰσάμενος.
Patriam ornabo pulchram, ciuitatem neq; inter populum
Excellens, neque malis viris morigerans.

Sophocl. Tragicus.

Nunquam equidem patriae virum in amicitiam
Recepero meam, hoc sciens, quod patria
Est, quae nos seruat, & dum in ipsa
Fortunata degimus, confabulamur inuicem.

Huiusmodi legibus hanc ego ciuitatem premeus.

Eurip. in Polynice.

Quid aliud est patria priuari, quam malum magnum
Maximum reipsa autem maius est quam verbis.
Quomodo istud sit? quid exulibus ades malum exuli
Vnum sane maximum, quod exul non habeat dicendi
tatem.

Homerus.

Εἰς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Vnum augurium optimum pugnandum esse pro patria.

Idem Odyss. 1.

Αὐτὰς Ὀδυσσεὺς
Ἱμείρων καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι
Ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρετο.

Caterum Vlysses
Cupidus vel fumum exeuntem videre
Patriae suae, sic mori optat.

Fabius ad filium apud Silium Italicum.

Iamq; hoc nec dubites longaeui nate parentis
Accipe, & aeterno fixum sub pectore serua.
Succenseret nefas patria, nec saeuior vlla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.

Horat. in Oda 2. lib. 3. ad amicos.

Dulce & decorum est pro patria mori.

Anthol. Sacr. Iac. Bill.

Coelestem ad patriam Christo redimente vocatus
Vitam labentis temporis hospes agit.
Dumq; ad permissam requiem non per fluctus,
Mundane patitur multa pericla viae.
Quae nunc obsessa aduersis, nunc plena secundis,
Aut fringet tepidos, obligat aut dubios.
Inter quos laqueos currentem ad gaudia vitae
Non capiet mundus, cui vita Christus erit.

¶ Sententiae Philosophicae et Historicae.

Te verò narrauerunt permoleste ferre, quod à publicis occupationibus te liberare non valeas. Quod igitur dulcis vitae genus sit, res suas agere, praesertim si quis sibi sit secundum vt tu, omnibus ferè indubitatum esse. Verum hoc existimandum est, nullum nostrum sibi soli natum esse: sed ortus partem sibi patriam vindicare, partem parentes, partem amici. Multa insuper pro temporum diuersitate nobis accidere, quae nostram occupantium. Vocante igitur te patria ipsa ad Rempublicam gubernandam, absurdum forsan esset non parere, praesertim si nihil accidat, vt aditus prauis hominibus relinquatur, sed optimi rationem habentes proficiscuntur ad publica. *Plat. in Epist. 9. ad Architam.*

An sic es sapiens, vt te latuerit, & patri, & matri, & propinquis omnibus patriam esse anteponendam? atque ellerem quiddam sanctius, & in superiore sortem apud Deos, apud homines mentis compotes esse patriam colla eam oportere magis, eiq; obedire, ac rigidius se gerere, assentiri, quam patri, & si quid iubeat, vel dissuadere liceat, vel facere, & patientissime sustinere, quicquid dum? Ac siue mandarit verberarite, siue in vincula prælium miserit ad vulnera accipienda, mortemque obediendum est omnino: Ius enim ita dictat, neque dum, neque fugiendum, neque ordinem deserendum, lo, & in iudicio, & prorsus vbique ea sunt quæ Resp. facienda, aut certe verbis, quatenus iustum est, vti dum illi, eamque placandam. Vt autem nefas est, vel trem, vel contra patrem, maxime vero omnium *Plat. in Critone.*

Post sermonem de patria maxime conuenit docere, triam esse debeamus. Est enim patria, per Iouem, Deus, & primus maximusque parens. Quare qui nomen suit à re ipsa, non temere patriam nominauit, vocabuli patre deducto, pronuntiato tamen fœminina termina vtroque parente mistum esset. Atque hæc ratio in nam ex æquo duobus parentibus colendam esse. Præterea omnino est patria vtriusq; parentum seorsim, & ne simul parentes ambos maioris fieri, sed æquali honore dignari. & alia ratio, quæ non tantum æquali, sed maiori etiam, ambos parentes honore patriam afficere monet, neque eam præfert, sed etiam vxori & liberis, & amicis, & abiectis ne rebus aliis omnibus post Deos.

Qui seipsum pro patria seruare vult, tum iniuste facit, dus est, insuper impossibilia desiderans. At qui patriam ponit, is & Dus charus est, & mente prudens. Quicquid triæ, id singulis quoq; particulatim est commune: etenim nullum est sine partibus. Et vicissim, quod ciui fuerit quoq; conuenit, si modo illis, quatenus ciuis est, expedit. *Serm. Quales in patriam esse debeamus.*

Amissae diuitiae breui facileq; reparari nequeunt, patria tim quilibet ciuitas sit illi, qui nouerit vti. *Idem.*

Ἀνδρὶ γὰρ παντὶ πατρὶς γῆ βατὴ. ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρὶς ὁ ξύμπας κόσμος.

Id est:

Quilibet terra homini sapienti est peruia: animæ namque fortis patria mundus est. *Democritus.*

Quid autem, an non communis hominum omnium patria est mundus ipse, quemadmodum censebat Socrates? Itaque non puto me reuera te exulare à patria, si migres inde, vbi natus & enutritus: sed tantum te quadam vrbe esse priuatum, tum alias, tum etiam mari velis bonus & æquus. Talis enim regionem quidem omnem vel colit, vel despicit, tanquam beatitudinis causam: sed ipse in se omnia collocat, & putat se ciuem vrbis Iouis, quæ constat hominibus & Diis. Consentientia his & Euripides dicit, vbi

Ἀνὴρ μὲν ἀὴρ ἀστὸς ἁρπάσιμος,
Ἀνανδρίᾳ δὲ γυναῖκα πατρὶς ἡ γενοῦ.
Vnum quidem aer aquilæ penetrabilis est,
Omni vero terra viro fortis patria.

Quemadmodum autem si quis in patria agens, aliam tamen domum habitans, non eam, in qua natus erat, sese macerare, & ob eam lugere, nihil homo & ridiculus esset: pari ratione is, qui relicta aliam ciuitatem, quam in qua natus est, calamitatem putat, non merito stultus haberi queat & vecors. Reliqua aurea vide in Musonium *Musonius in libro. Exilium non esse malum.*

Terra nihil dulcius, nihil charius in vita esse debet. Nullus locus sanctior fide iucundior. Chari sunt liberi, propinqui, familiares, omnes omnium charitates patria vna complexa est, pro qua quis dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus? *Cicero.*

Non solum nobis nati sumus, ortus que nostri partem patria vendicat amici. *Idem.*

Nullus est casus pro dignitate & libertate patriæ non ferendus.

Omnia, quæ à nobis geruntur, non ad nostram vtilitatem & commodum, sed ad patriæ salutem conferre debemus. *Cicer. ad Quir. post red. in 4. Catil.*

Omnibus qui patriam conseruarint, adiuuerint, auxerint, certus quidem & definitus locus, vbi beati æuo sempiterno fruantur. *Idem.*

Patriæ memoria dulcis. *Liu. lib. 5.*

Quotiam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandum est. *Cicero libro primo de Offic.*

Quotiescunque quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum officii: principes sunt patria & parentes, quorum beneficiis obligati sumus. *Idem 2. Offic.*

Fortis virtutis est, & bona patriæ auxisse, & eius mala in se transtulisse. *Val. Max. lib. 5.*

Quod si terra, non est malum, quia forti viro omnis locus patria est. Socrates enim non stulte exilii libertatem, domesticæ seruituti præponit. *A Gel l. 3. c. 15.*

Quo etiam meam transire non possum, omnium vna est, extra hanc nemo mittere me potest. Non patria mihi interdicitur, sed locus. In quamcunque terram venio, in meam venio, nulla exilium est, sed alterna est. Patria est vbicunque bene est. Illud autem per quod bene est in homine, non in loco est. Si enim sapiens est peregrinatus, exulat. *Senec. de remed. for.*

Quanquam ingenuorum quisque non patri & matri solum se esse debitorem etiam patriæ, quid vero interest? quod qui parentibus mortem esse naturam existimat, fatalem naturalemque mortem existimat, qui vero etiam patriæ, ne hanc seruientem videat, mortem sibi esse non dubitabit, magisque metuendam esse reputabit ignominiam & infamiam, quas in seruiente ciuitate ferre necesse est. *Ex Oratione Demosth.*

Non solum ad patrem & maiores suos viritim genus ortumque referre vnicuique licet, sed ad totam communiter patriam, omnium consensu indigenæ sunt. *Ex Orat. funebri.*

Quis adeo est infelix, qui seipsum, parentes, sepulchra, patriam quoque ipsam gratia prodere velit? *Ex Orat. de Claßibus.*

Quæ vtilia sunt eadem tempore, quæ & ciuitatis hostibus: is amare patriæ nullo modo esse potest. *Ex Orat. de Corona.*

Patriam existimo non eam ciuitatem quæ me in ciuem abnegauit, eam à qua ciuis sum factus, licet sim peregrinus: & regionem hanc puto non eam in qua affectus sum iniuria, sed in qua tuto viuere possum. *Dionys. Halicarn l. 8.*

Patria est vbicunque vir fortis sedem elegerit. *Curt. l. 6.*

Vrbis ipsa nullam felicitatem beatitatemue afferunt homini: sed quisque nostrum, ipse sibi & patriam & vitam beatam omni fere vbicunque locorum efficit. *Dionys. lib 38.*

Qui proaltero dimicant, quum suæ victoriæ felicitatem (si quidem contingat) ad alios videant migraturam, minus profecto acriter decertant: quippe qui intelligant se quidem in periculi participatum admitti: cæterum extremos victoriæ fructus ad alium peruenturos. Qui autem pro patria pugnant præterquam quam quod spe meliore esse debent (neque enim aliena occupare, sed tueri sua contendunt) etiam animo sunt maiore, vt quos non alienum imperium, sed sua quenque necessitas adigat, quoniam scilicet victoriæ fructus ipsis debeatur. *Herod. in Maximino.*

Beate perfecta ratione victurò, ante alia patriam conuenit esse gloriosam. *Amm. Marcel. l. 14.*

Patriæ à qua omnia accepimus, omnia redonemus. *P. Æmylius, libro 3.*

Quam à patria mutuatus es vitam, eam illi iure optimo reposcenti, redde. *Idem eod. l.*

Patriæ salus non modo publicum bonum comprehendit, sed in Reipublicæ salute simul & priuatorum omnium commodum salusque agitur, quæ ita inter se apta connexaque sunt, vt alterum sine altero stare non possit: cadente enim Republica & in seruitutem ruente, quis priuatorum fortunas, honorem, vitam, hostium auaritiæ, libidini, crudelitati, prædæ relinqui ignorat? Verum etsi in Reipublicæ defensione nihil aliud præter patriæ salutem contineretur, nonne id generosis est ciuibus dignum præmium, apud homines gloria splendoreque plenum, ac Deo gratum: est enim vel Ethnicorum sententia, omnibus qui patriam iuuerint, conseruarint, auxerint, certum esse in cœlo ac definitum locum, vbi beati æuo sempiterno fruantur. *F. Guicciard. hist. l. 8.*

Ferte opem, ciues (*dictum Soderini*) patriæ vestræ, vestram libertatem dum potestis defendite: nihil vos Deo Opt. Max. gratius acceptiusque facere posse vobis persuadete, quam bellum à tectis, à prædiis, a templis auertere, remedium efficacius nullum est, quam si iis qui vos lædere cogitant, ostenderitis, vos nihil quod ad defensionem vestram facere videatur esse prætermissuros. *Idem libro decimo.*

Quidam dixit ad felicitatem primo loco requiri patriam nobilem. Ego vero ei qui veram sit felicitatem consecuturus, cuius in moribus & animi affectionibus maior pars consistit, non magis existimo ignobilem, & obscuram patriam obesse, quam matre deformi vel pusilla esse natum. Ridiculus enim fuerit qui censeat Sulidem (quæ exigua pars est Cei non magnæ insulæ) vel Æginam, quam Atticorum quidam amouerit iussit veluti Pireæi luminibus officientem, histriones posse & poetas bonos producere: virum autem iustum & ex sese aptum, prudentem, ac magnanimum proferre non posse. Etenim consentaneum est alias artes, quæ ad rem faciendam, comparandamue gloriam pertinent, in humilibus & obscuris vrbibus elanguescere, virtutem autem, vt vegetam validamque plantam, quouis in loco radices agere, vbicunque bonam indolem & animum laboris tolerantem apprehenderit. Itaque ne nos quidem, si non ea qua debemus prudentia & vitæ rectitudine sumus, patriæ id nostræ humilitati, sed nobisipsis merito imputauerimus. *Plutar. in Demosthene.*

Eos qui solummodo verbis ac voluntate bellum pro sociis sustinent, bonos viros putamus: qui vero populationem patriæ, incendia, obsidiones patiuntur, non solum laudamus, atque admiramur, verum etiam gratiis muneribus que prosequimur. *Polybius libro secundo.*

Neque pie, neq; honeste agunt, qui patriam tyrannide armata pressam negligunt, suæ tantum vitæ ac salutis rationem ducentes. *Plutarch. in Pelopida.*

Tu, mihi patriæque concede, cui & natus es & educatus, teque eius commodis inseruire oportet, eorum causa nullos labores, nulla pericula subterfugere: sed, etiamsi res ita ferat, vt moriendum pro ea tibi sit, quouis mortis genere fatum anteuertere. *Dionys. libro 36.*

Æque virtutis est, & bona patriæ auxisse, & mala in se transferri voluisse. *Valer Max. l. 1. c. 5.*

Areus Athenienſium dux commeatu iam fere consumpto copias domum reduxit: quippe qui quod erat facultatum reliquum, ad patriæ vsus conseruandum, neque temere sociorum causa profundendum censeret. *Pausan. lib. 3.*

Beati quicunque pugnantes pro patria victores euadunt: illis etenim lætissima dies fulgebit. Beati etiam ii qui in acie cadunt: memoriam enim sempiternam cunctis diuitiis præstantiorem consequuntur. *Xen. de reb gest. Grac. lib. 2.*

Propugnantibus pro patria quam hostis inuasit, non perinde conuenit diu deliberare, sicut illis qui sua salua & integra tenent, atque amplioa appetentes sua sponte alios inuadunt. *Thucydidis lib. 4.*

Qui furore iraq; deprauati hostes patriæ semel esse cœperunt, ii cum à Reipub. pernitie repulsi sint, neq; vi coerceri, neq; beneficio placari possunt. *Arn. Ferron. lib. 8.*

De igno-

De ignobili patria. DIAL. IV.

Francisci Petrarchæ.

DOL.

Ignobilis patriæ ciuis sum. R. Esto tu nobilis. Nam nil vetat, nihil cum patriæ tuæ nobilitate, tua nobilitas mixtum habet. D. Paruæ vrbis incola sum. R. Et magnæ vrbes paruos ciues habent, imo fere ex his constant, & paruæ magnos quosdam habuere. Quin in syluis abiectus ac nutritus Romulus omnium vrbium reginam vrbem Romam condidit, quam euertere voluit in maxima vrbe genitus Catilina. D. In exigua patria natus sum. R. Magnificare illam stude. Nihil æque ciuitates amplificat, vt ciuium virtus ac gloria. Qui hoc ædificiis aut fertilitate melius atq; opibus fieri putat, fallitur, vt singulos viros sic & vrbes & regna & imperia, non vetustas, non turres, ac mœnia, non plateæ, non palatia ac templa marmorea, non statuæ, non picturæ, non aurum, non gemmæ, non campi legionum, & classium pleni portus, non peregrinis referta mercibus emporia, & lucri amore æquor omne sulcatum, non postremo ciuium forma vel numerus, non rerum copia exundansque cibis forum, non purpuræ chlamydes virorum honestæq; miris cultibus, non fastus, non deliciæ, non voluptates, sed virtus sola nobilitate, gestarumque rerum fama quam viri pariunt, non muri. D. Parui municipii ciuis sum. R. Nescis Biantem Prienæum fuisse, Pythagoram Samium, Anacharsim Scythàm, Democritum Abderitem, Aristotelem Stagiritem, Theophrastum Lesbium, Tullium Arpinatem. Chous Ægei maris breuis insula, & poetam non ignobilem Philitem tulit, & medicorum patrem & sculptorum & pictorum principes, Hippocratem scilicet & Phidiam, & Apellem, vt intelligi possit ingeniorum magnitudini locorum angustias non obstare. D. Ignobilis est patria. R. Nobilitare tu illam pro virili parte si velis potes, cum te illa facere non possit ignobilem. Nec Numæ quidem Pompilio ad Romanum regnum nec Septimio Seuero ad imperium obstitit soli natalis humilitas. Summo hominum Augusto, & si recens Romana, quia ipse scilicet in palatio natus sit, origo tamen generis antiquior. Veliterna est. Gaio Antium, Vespasiano autem vicini incogniti Reatini. Contra vero Laridæam famam vulgauit Æacides, & Pelæum à seculis fuscum nomen, atque humile, quod Philippus erexerat, Alexander ad cœlum tulit. Non satis est ciuibus obscuritatem patriæ non nescere, nisi ciuium claritas patriæ prosit. Asylum ignobile, atque opus pastorum Roma fuit, quæ non ante erubescere quam res illam gestæ, & suorum virtus excellens ciuium illustrasset. D. Obscuræ patriæ sum addictus. R. Lumen virtutis accende, quo inter tenebras enitescas, in quibus hoc saltem boni erit, vt vel patria luce clarissimus videare, sic vel illa te clarum faciet, vel tu illam. D. Humilis patriæ habitator sum. R. Esto & tu humilis, habitatorque tui, animus humilis sit. Habes publicæ matris exemplum, ne te nido latius extendas, nisi his tantum quas tibi virtus alas fecerit. His enim vti licitum, vsosque feliciter complures modo diximus. Proinde mortalis hoc saltem insolentiæ frenum tene. Quidam de sola patriæ nobilitate superbiunt. Stultum genus.

De patria gloriosa. DIAL. XV.

GAVD.

Gloriosa in patria natus sum. R. Plus negotii habes, vt in lucem venias. Fulgent minutiora enim astra per noctem, & Bootes ad solis radios hebet, & Lucifer. G. Clarissimæ patriæ ciuis sum. R. Bene si virtutum hospes, vitiorum hostis, fortunæ enim est illud hoc tuum. G. Patria mihi felix, ac nobilis est. R. Refert qua nobilitate. Hanc numerus incolarum, hanc insignis opum magnitudo, hanc spectata fertilitas, hanc situs ipse nobilitat. Salubris aer, clari fontes, mare proximum, tuti portus, opportuni amnes, nobilis patria vulgo dicitur vini ferax, olei, frumenti, frequens armentis, ac gregibus, auri scatebris, & argenti. Bonam terram dicitis, vbi fortes equi, vbi pingues boues, vbi tenori hœdi, vbi dulcia demum poma nascuntur, vbi autem boni viri, id nec quæris quidem, nec quæsitu dignum ducitis æstimatores egregii. Atqui summa patriæ laus, sola virtus est ciuium. Recte ergo Vergilius gloriam, ac felicitatem cum describeret Romanam: nihil horum ad quæ sola respicitis dignatus attingere, vna vrbis & imperii magnitudinem, atque altitudinem attigit animorum. Felicem denique prole virum dixit. Ea est enim vera vrbium felicitas, vera nobilitas. G. Præclara ciuibus bonis patria est. R. Quid si tu obscurus? Quid si claritas ipsa te prodet, teque latebris eruet, & in apertum trahet? promptius in luce notaberis. G. Famosissima est patria. R. Non tam infamis esset Catilina, nisi tam famosa in patria natus esset. Gaio si etiam & Neroni, alter infamiæ aceruus imperium accessit, & mundi natos in vertice fortunæ fauor extulit, quo latius noscerentur. G. Nobilissima in patria viuo. R. Multorum aut contemptui patens, aut inuidiæ, sine altera in magna vrbe vix viuitur, illud tutius, hoc clarius malum. Vtriusque autem hæc ipsa quam prædicas natalis soli nobilitas, causa est. Inter tot oculos, nullæ sunt latebræ. G. Nostrima ex patria sum. R. Malim per te patria, quam propter patriam notus sis, nisi vero per te fulseris, quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura est? Multos habuit claritas magnæ vrbis obscuros, quos abunde claros, parui ruris obscuritas habuisset. G. Inclyta mihi patria est. R. Est quæ suas sibi laudes habeat, tuasque participet, quicquid bene gesseris, prima quodammodo patriæ laus erit, fuit qui Themistoclis gloriam Athenis ascribere nitenti plane pergrauiter, & vt talem virum decuit, respondit. Cum sibi Seriphi angustæ & ignobilis insulæ quidam incola obiecisset, non eum sua, sed patriæ gloria clarum esse, ait, aut ego obscurus si Seriphius, aut tu si Athenien... Non splendori patriæ, sed virtuti propriæ fidebat. Cicero Plato, maior licet ille philosophus. Sed existima interdum etiam ingeniis, magni & mirabiles errores. Is ergo inter gnæ suæ felicitatis clàritatem patriæ asscribebat. Verum noris hac in parte excellentis viri animum: aiebat Plato tis gratias agere. Recte id quidem, modo intelligat, cui donis gratiæ sint agendæ. Ille vero naturæ gratias agebat, quod hominem eum non mutum animal, quod marem, minam, quod Græcum & non barbarum, quod Athenien... non Thebanum, denique quod Socratis ætate non alio nuisset, vt scilicet esset à quo doceri posset, atque instrui. gratulandi gloriandique causas, vt Athenien... ginem. Quid hic dicam forsan expectas? Ego vero, &... sermo sit institutus, quando tamen tanti viri mentio incid... hoc toto illius sermone, & aliis sit vium, & mihi enar... cam similiter. Scio quosdam claros & discretos viros incon... serere, nihil vnquam ab aliquo esse dictum delirius, quorum... tentiam, quin (vt dici solet) eam pedibus parum abest. Sum... quæso attinet his gaudere? Quæro enim quid sibi barbarus, mulier natus esset? An non multi barbari multis Græcis & ingenio meliores extiterunt? An non fœminæ aliquæ gloria, & inuentione artium quibuslibet viris optabiliores denique si bos? quid si asinus nasceretur: quid ad hunc ... loquimur Platonem? qui iam non Plato esset, sed id natura parens edidisset, nisi forte Pythagoricæ credere corpore in corpus animas commigrare, quo nihil vanum stultius, nihil impudentius, non dicam à Philosopho, sed dictum fuit, nihil magis veritati dissonum, ac pietati, nihil quo religiosæ aures magis abhorreant. Quid deinde, at hesem nasci clarum adeo, vt non æque clarum esse posse... etiam natum esse? An non Homerus, & Pythagoras ipse, critus, & Anaxagoras, & Aristoteles, & mille alii alibi nati, clàriq; habiti, non minus quam qui nati sunt Athenis. Thebis abeam, quas spernere Graii solent: An non Simonides ratur, Thebis natus est Pindarus, quem imitatione inaccessum Flaccus ait. Si rerum claritas gestarum. Liber pater, aper... les, tam famosi, vt Alexander Macedo contemptor omnium mortalium, illos duos vt altissimum atque vltimum signum sibi proponeret imitandos? Sin vtrumque, nonne reminiscaria, & pene ante oculos erat, Thebanus Epaminondas sum... losophus, summus dux, Græcorumque omnium rectissimus muis æui princeps? Hic est, qui Lacedæmones pene... tit, & Athenienses Platonis sic exterruit, vt eo mortuo... terrore liberari illico se in luxum ignauiamque reso... adhuc etiam apud Thebas florente, quot Athenis inertium torum millia fuerint, quis facile animo metiatur? Non quot Athenis, sed quod talis natus esset, ac genitus, hoc est, talique animo, tali deniq; & parentum indulgentia, & temporalium facultate, & eruditi posset, & ad omne bonum tui, gratias agere decuit tam anxie doctum virum ill... ei dederat, non Socrates, non Athenæ, cuius in schola, quot & iniqui fuerunt, & indocti: opinari promptius... scere. Et vt vrbem fileam, habuit schola inter multos Critia m, illum patriæ hostem, hunc sæuissimum tyrannorum quid præceptor Socrates contulerit, Plato ipse respon... sic intelligens, quam inane est, quod terreni doctrina... discipulorum auribus instrepit, nisi gratia magistri... ret, sine qua nihil omnino Socratem potuisse, quanquam... facis oraculo, vt prædictum est, sapientissimum iudicat... luas tamen simul vxores procacissimas anus, ipse vel ab... umlibet eum excusset, ineptissime conuersatum. Sed hæc... incidenter præter vnum illum, quo Platonem talem virum... pem vanitate, gloriosæ patriæ implicitum fuisse cognoscens, vt magni comitis clypeo tuum tegas errorem, sed vt accu... lum vites, cui succubuisse summa etiam cernis ingenia. G. A... datriæ vitam ago. R. Multa sunt amplæ vrbis incommodi... templum, distat forum. Illud animo nocet, hoc corpori, diffa... fices, atq; amici. Qua quidem nulla durior distantia, quo... sum viscere, negligere inhumanum. Audis, vt de hoc queratur... eus? *Cubat hic in colle Quirini, hic extremo in Auentino... Vrbemque.* Quocunque ire decreueris, ceu peregre profectum... mui tuæ dispone, quando, & an redeas incertum, & ipse... cum labore est. Sæpe etiam cum errore, ferro, ac magnete... tur, hac eas facilius, hac rectius, hac euriam, hac theatrum... balneum effugias, hac macellum, hi & mille alii sunt vrbium... puli, inter quos nauigans domum tuam, quasi alterum... tis vix te ad illam peruenturum speras. Et hoc quoque ad... Flaccum legis, *vt Philippus orator, Domum dum redit... um distare catinas, Iam grandis natu queritur.* Hæ paruo... do molestiæ cessant omnes. Quicquid quæritur ruris est. G. Ego uo oppido in immensam vrbem commigrau. R. E...

per ipsum sponte pelagus ingredi temeritas est, nec miror
[illegible] euentus. Fecit hoc tamen & genus Claudia, è Sabinis
[illegible] potens, è Tusculo Marcus Cato, ex Arpino Marius, & Cice-
[illegible]que feliciter. Sed vbinam tales viri? non tuto quidem in
[illegible]rum trahitur, quicquid raris, & summis in geniis attentatum
[illegible]rum tamen soluisti funem omni studio inter difficultates
[illegible] inter alia consurge, consilio cœptum regens (quod hic boni
[illegible] plures erunt ad virtutem stimuli. Erunt forte, quos ad glo-
[illegible]ui velis. Erit vbi te exerceas, vbi cum paribus possis de lau-
[illegible]dere. Pudebitque testium tantorum. Multis sæpe, quod
[illegible]m non dabat, eorum tulit vis pudoris, & ad ignauiam profligan
[illegible]ophias spectator valuit, quam virtus. Et hi hercle, quorum
[illegible] memini, & accitus Curibus Numa Pompilius. Corduba
[illegible]us Seneca, Leptique veniens Seuerus, multique alii ex aliis
[illegible]que furori magni viri, vt aliquanto maiores Romæ essent,
[illegible]o virtuus, & illustrium copia exemplorum præstitit. Stude
[illegible]od vnicum bonum est, in hac tua commigratione ne percas
[illegible] aliud migrando quæsieris, quam vt te coram pluribus nouæ
[illegible]fulgor studet.

¶ Apophthegmata.

Pythagoras interrogatus, quomodo oporteat se gerere erga pa-
triam? Vt erga matrem respondit. *Stob. serm. 37. ex Plat.*

[illegible]. Postquam vidit rerum summam esse penes Pisistratum, ar-
[illegible]sistit ante curiam, dicens: O patria! tibi & dictis & factis
[illegible]tulatus. Hoc facto testatus sibi non defuisse voluntatem
[illegible]di Reipub. in Ægyptum nauigauit. *Laertius lib. 1. Plut. in*

Isocrates Spartis sponte profecti sunt ad Xerxem Regem Persa-
rum pœnas, quas Lacedæmonii iuxta oraculum pendere
[illegible]nt, eo quod oratores à Persa missos occidissent. Hi cum ve-
[illegible]ad Xerxem iusserunt, vt ipsos, quocunq; modo videretur, in-
[illegible]ere pro Lacedæmoniis. Cumque Rex admiratus & pietatem
[illegible]m, & animorum fortitudinem liberasset illos à pœna, pete-
[illegible]nt apud se manerent: Qui possimus inquiunt, hic viuere reli-
[illegible]ma patriisque legibus ac viris, quarum gratia tantum iter su-
[illegible]mus mortui? *Herod. lib. 7. Plut. in Lacon Stob serm. 37.*

Thales, Est, inquit, patria velut alter quidam Deus, & primus
[illegible]que parens. Quare qui nomen ei imposuit à re ipsa non te-
[illegible]am nominauit, vocabulo quidem à patre deducto, pro-
[illegible]men fœminina terminatione, vt ex vtroq; parente mix-
[illegible]tq; hæc ratio insinuat patriam vnam ex æquo vt vtrun-
[illegible]rentum colendum esse, &c. *Stob ser. 37.*

Socrates, quum tam poculum veneno temperatum præberetur,
[illegible]quis est à quodam, num quid filio suo, qui aderat, præcipere
[illegible]ellet, inquit, mi fili, te obnixe rogo, ne quid ob iniuriam mihi
[illegible]am Athenienſibus male velis, qui insontem me damna-
[illegible]dium vir prudentissimus in patriam, quam in patrem, pieta-
[illegible]mouere filium. *Plut. in apoph.*

Aristides, quum ab Athenienſibus mitteretur in exilium, sublatis
[illegible]am manibus, Deos comprecatus est, vt sic res Athenienſium
[illegible]erarent, vt illis Aristides nunquam veniret in mentem. Tanta
[illegible] nostro pietas in patriam, cui etiam post dira sua fata incolu-
[illegible]em precabatur. *Plut. in vita Aristidis.*

Theodosius Imperator, quum audisset vnum ex collegis dicen-
[illegible]ab puta, ô Timothee, gratam nobis futuram patria n? Mo-
[illegible]respondit) patriæ dignas referre gratias queamus. *Stobæus*
[illegible].

Agis Rex Thraciæ, vbi cognouit, quod Athenienſes honoris gra-
[illegible]em ipsum suæ ciuitatis declarassent, pro auxilio, quod illis ad-
[illegible]Dorienſes impenderat, gratiam reponere studentes: Per Io-
[illegible]inquit, & ego illis vicissim meæ gentis ius dabo. Sentiens, nihi-
[illegible]magis honorificum esse, Thracem, quam Athenienſem appellari.
[illegible]. 5. apoph.

Anacharsis, exprobranti cuidam Attico, quod natus esset in Scy-
[illegible]hia, inquit, probro est patria, tu patriæ. Egregie inculpatus est:
[illegible] potest obiici præter patriam. At quemadmodum laudi est
[illegible] Barbaros natum, Græcorum disciplinas scire: ita turpe est, à
[illegible]Græcos natum, ad Barbarorum mores degenerasse. *Laert. libro*
[illegible]6.

Antisthenes. Quum Antisthenis quidam obiecisset, quod matrem
[illegible]Phrygiam: Et Deorum, inquit, mater è Phrygia est. Ridicu-
[illegible]arbitrans, cuiquam probro dari patriam, quum in damnatissi-
[illegible]regionibus interdum nascantur omnium felicissima ingenia.
Laert. l. 6. c. 1.

Aristoteles, cuidam glorianti, quod esset ortus magna celebriq;
[illegible]itate, dicebat hoc nihil referre: sed, an celebri patria dignus esset.
Laert. l. 5. c. 5.

Themistocles. Seriphius quidam, quum patriæ gloriam Themi-
[illegible]stocli obiecisset, dicereturque, eum nequaquam sua, sed patriæ gloria
[illegible]clarum assequutum: Nec hercule, inquit Themistocles, si ego
[illegible]Seriphius essem, ignobilis essem: nec si tu Atheniensis, clarus vnquã
Cic. in Caton. Maior. Plut.

Cratetes, Alexandro percontanti, num cuperet restitui patriam
suam? Quid opus est, inquit: Fortassis eam alius Alexander restitu-
tam diruet. *Laert. l. 6. c. 5.*

Socrates rogatus, cuiatem se esse diceret? mundanum se esse pro-
nunciauit, totius enim mundi se incolam & ciuem arbitrabatur. *Cic.*
l. 5. Tusc. q.

Idem, Communem omnium hominum patriam dicebat esse ip-
sum mundum. *Monim. apud Stob ser. 38.*

Diogenes interrogatus à quodam, cuias esset? respondit, κοσμοπο-
λίτης, id est, ciuis mundi: significans, forti viro omne solum esse pa-
triam. *Laert. l. 6.*

Solon. Anacharsidem Hermippus scribit, mox, vt Athenas vene-
rat, adisse Solonis ædes: Percontanti famulo, quis, & vnde? iussisse
renunciare se adesse Anacharsidem: qui & Solonem videre, &, si fie-
ri posset, etiam hospes fieri cuperet. Solon per puerum respondit,
in patria solere fieri hospites, significans, inter Græcos & Scythas
non esse ius hospitii. Ad hæc verba, quibus abigebatur Anachar-
sis, perinde quasi iussus esset introire, ingressus est ad Solonem, di-
cens, se iam esse in patria, & æquum esse, vt hospitio iungerentur.
Huius responsi dexteritate delectatus Solon, lubens recepit homi-
nem ad intimam familiaritatem: ex primo statim sermone deprehendens animum philosophicum, qui iudicaret esse patriam, vbicunque bene est homini. Ciues enim mundi sumus omnes. *Laert.*
lib. 1. cap. 9.

Teucer, audiens quosdam de patriæ dulcedine disserentes; Patria est (ait) vbicunque est bene. Sunt enim multa patria excluſi, ac in exilium missi, qui apud exteros multo felicius viuunt, quam si assidue apud lares paternos essent. Meminit huius dicti. *Cic. libr. 5.*
Tusc. quæst.

Aristoteles. Natura, inquit, patriam nullam cuiquam fecit, vt ne-
que domum, neq; agrum, neq; ærarium, neq; medicam officinam:
sed fit, aut potius nominatur horum vnumquodq; quovis tempore
ab eo, qui possidet & vtitur. *Plut. lib. de exilio.*

Brasidas, contra Ephoros bellum patriæ nomine quum susce-
ret, ciuibus hunc in modum scripsit: Quicquid malorum erit in bel-
lo, profligabo, aut pro patria moriar. Verum quum multa iam egre-
gia facinora pro patria edidisset, & Græcos Thraciam incolentes li-
berasset, fortiter occubuit. Cuius deinde mors quum Archileonidæ
matri nuntiaretur, interrogauit nil prius, quam, An fortiter filius
occubuisset? Thracibus autem eius virtutem laudantibus, eius mo-
rtem non tantum æquo animo tulit, sed probauit etiam: quia pro sa-
lute patriæ interfectus esset. *Plut. in Lacon.*

Anonyma Lacæna, cum filium in prælium misisset, & interfe-
ctum audiuisset: Idcirco, inquit, genueram, vt esset qui pro patria
morte non dubitaret occumbere. *Cic. lib. 1. Tusc. q.*

Alia. Quædam alia filium ad se venientem conspicata, percon-
tata est, quid ageret patria? is cum respondisset, Periere omnes, late-
tem coniecit in illum, occiditque dicens: Te igitur nobis misère ma-
li nuntium? Vita putauit indignum, qui cum suis perire non sustinuisset. *Plut. in apoph. Lacænar.*

Alia. Lacæna quædam filios, quos habebat, quinque in bellum
emissos, ante suburbium stabat expectans, quis esset belli exitus.
Vt accessit quispiam nuntians filios illius omnes occubuisse: Non
istud percontabar, ignauum mancipium, sed quid ageret patria? Is
cum respondisset, à patria stetisse victoriam: Libenter igitur, in-
quit, accipio filiorum interitum. Egregia mulier priuatum in libe-
ros affectum publicæ in patriam pietati posthabuit. *Plutarchus in*
Lacon.

Sthenius. Pompeius Magnus Mamertinos, quod hostium partibus adhæsissent, vniuersos interficere statuerat. At Sthenius eius ciuitatis princeps, Pompeium adiit his verbis: Non æquum facis, Pompei, qui proprer vnum noxium, multos innoxios occidere paras. Atqui ego ipse sum ille, qui & amicis persuasi & inimicos coegi Marianas sequi partes. Hic Pompeius viri fortem animum admiratus, dixit se ignoscere Mamertinis, à tali persuasis viro, qui patriam suæ ipsius vitæ antetulerit: simul & ciuitatem & Sthenium liberauit. *Plut. in Rom. apoph.*

Pompeius. Cum ingens rei frumentariæ Romæ esset penuria, Pompeius titulo quidem annonæ procurator, re autem vera maris terræque dominus declaratus, in Africam Sardiniam ac Siciliam nauigauit: multaque frumenti vi collecta, properabat ire Romam: verum cum ingenti tempestate oborta nautæ detrectarent nauigationem, ipse primus nauim ingressus, iussit anchoras tolli, clamans: Vt nauigemus, vrget necessitas, vt viuamus, non vrget. Significans, patriæ periclitantis habendam rationem potius quam priuatæ incolumitatis. Si quidem Reipubl. subleuandæ curis immori pulchrum est at patriam in extremo discrimine nostra cessatione deseri, turpissimum est. *Plut. in apoph.*

Michael Manrocenus ex Syria, vbi amplissimas opes comparat, in Rhodum insulam appellens, vbi accepit Venetos Genuenſi bello, clade accepta, in summo positos esse discrimine neque vllam eius seruandæ spem superesse multis adhortantibus vt mercibus diuenditis, & thesauro conflato alio se reciperet: Egone, inquit, tam graue facinus & scelus hoc tempore audam, vt desim patriæ tam gra-

uiter laboranti? Quin diuendam omnia, & quicquid inde conflauero pecuniæ, id totum in patriæ salutem impendam. Ergo vbi Venetias venit, in curia pecuniis omnibus profusis merito Andreæ Contareno duci subrogatus est. *Egnatius l.6.c.5.*

¶ Similitvdines.

Stobæus. Quemadmodum stultus quidem fuerit, qui digitum vnum pluris facit, quam simul quinque; prudens vero, qui maioris quinque, quam vnum æstimat. Ille enim cum toto partem quoque eius negligit, hic vero simul cum aliis quinque vnum quoque conseruat: Similiter qui seipsum præ patria seruare vult, tum iniuste facit, tum stolidus est, insuper impossibilia desiderans. At qui patriam sibi ipsi præponit, & Diis charus est, & mente prudenter. *serm.37.*

Ciceronis. Vt tauris natura datum est, vt pro vitulis contra leones summa vi impetuque contendant: Sic ii qui valent opibus, atque id facere possiunt, ad seruandum genus humanum natura incitantur. *lib.3. de finib.*

Roterodami. Vt pisces in mari nati educatique, nihil tamen sapiunt talis marini: Ita quidam inter barbaros geniti, & educti, longe absunt ab omni barbarie. *in simil.*

¶ Exempla Profana.

Aristides cum multa pro patria gessisset, & ex ea tamen in exilium per inuidiam missus esset: precatus est Deos, vt Athenienses, quæcunque cuperent, sic bene fausteque euenirent. Quinetiam cum Xerxes numerosa classe Græcos peteret, quamvis exul consilio primum, deinde etiam auxilio Themistocli adfuit & grande momentum ad celebrem illam victoriam Salaminiam attulit. *Plutarch.*

Epaminondas propter inuidiam à Thebanis: Dion à Syracusanis ciuibus suis, ignominia notati, vindictam patriæ amori condonarunt. *Probus in vita Epaminondæ, & Diod.l.16.*

Phocion Atheniensis Phoci filius, non tantum sæpe multumque suam operam in bellis patriæ præstitit: sed cum ab ingrata patria morti adiudicatus, ciicutam iam biberet, filio nunciari dixit: Ne ob patris mortem patriam odio haberet: sed ab omni vltione desisteret. *Ælian.lib.2.de var. hist.*

L. *Camillus* patriæ suæ exilium condonauit, suamque fidem in Gallis ex toto Romano agro eiiciendis testatam fecit. *Plut. in Camillo.*

Cato & Aristides raro magistratum gessere: sed vacauerunt interim perpetuo per totam vitam patriis suis consulendo. *Plut.*

M. Attilij Reguli fidem erga patriam, dum persuadet patribus ne captiuorum permutationem fieri permitterent, celebrat. *Horat. lib.3. Ode 1.*

Stilpon Megarensis philosophus patria sua direpta, Demetrio Poliorceti damnum omne se repensurum eruditionis causa pollicenti: nihil se amisisse respondit. *Pont. lib.2 c.3. de Fortitudine.*

Clitomachus Carthaginensis, & ipse forti animo tulit, & ciues cohortatus est ad excidium patriæ fortiter ferendum. *Theatr. Zuinger*

Codrus Athenienſium Rex, cum in bello Peloponnesiaco accepisset oraculo: victricem fore gentem, cuius princeps bello periret: gregarium se fingens militem, inimicis se occidendum præbuit. *Herod.*

P. Decius, primo pater, postea filius, in magistratu se pro Republ. deuouerunt: admissisque in hostem equis, adepti victoriam, patriæ contulerunt. *Front.l.4.c.4.*

Plato vir summus & veritatis amicissimus, nullam in terris maiorem esse charitatem arbitratus est, quam quæ cum patria est vnicuique nostrum. Hæc parens, hæc nutrix omnium: hæc artibus, opibus disciplinis instruit, dignitatibus ampliat, omnia ad suorum ciuium commodum, & ornamenta refert: amat hæc, & vult ipsa amari, tuetur suos, nec vult negligi, & vt breuiter dicam, patria à ciuibus exigit officia: quod cuique nostrum præstat, suo iure repetit. Exempla in Dauide, Aiotho, Eidra, Placida Honorii Cæsaris sorore, Francisco Dandalo, in Aristide, Sertorio, Pompeio, & Crasso, Agesilao, Themistocle, ibidem habes, quæ licet legere. *Apud Sabell.l.8. e.1. de charitate erga patriam.*

Sertorius iæpe victor ad Pompeium Metellumque misit, offerens se paratum redire in vrbem, si sibi permitteretur: dixitque malle se Romæ ignobilissimum ciuem, quam exulem omnium aliarum ciuitatum Imperatorem nominari. *Eras.l.5.apoph.*

Paulus Æmilius ex quatuor liberis masculis, quos susceperat, duos antea dederat in adoptionem. Ex duobus autem qui remanserant in familia, alter quinque ante triumphum diebus interiit, annos natus quatuordecim, alter quinto post actum triumphum die, annos natus duodecim. Ob id populo luctum, ac mœrorem cum illo iungente, ipse prodiens ad multitudinem, dixit, se post tam continuos rerum successus aliquid magni mali à fortuna expectasse: se vero nunc de patriæ incolumitate securum esse factum, nihilque timere periculi. Post aquam fortuna prospere gestarum rerum inuidiam in suam domum impingente, ipse pro omnibus dependisset. *Ibidem.*

L. Sylla cum Prænestę oppidum armis cepisset, decreuit quid erat ciuium trucidare, hospitem suum iussit excipere ficio pensare volens hospitii communicati gratiam. bere. Nolo, inquit, patriæ meæ extinctori debere vitam. bæ ciuium sese admiscuit, & cum illis trucidatus est. *apoph.*

Peste Lacedæmonios occupante propter necem legatorum Xerxes miserat, terram & aquam petens ceu primitias lum datum est, liberandos ipsos, si qui modo Lacedæmogi sese occidendos obtulissent. Tum *Bales & Sperchen* gem, cum mortis suæ petitione. Ille vero hominum ratus, domum reuerti iussit. Serenus scribit eos rogatos, xe manerent, respondisse: Non posse se patriam relinquere charitatis & pestis auertendæ gratia tantum itineris cissent. *Ex serm.7. de fortitudine de sumptum.*

De pietate erga patriam vide Valerium Maximum lib.

¶ Hieroglyphicvm.

Onirocrita per Umbilicum intelligunt *patriam*, ducationis auspicia suscipiuntur, & per ea, quæ in somniis videri visa de patria vaticinari solent. *Pier. pag.325.A.*

¶ Emblema.

In obliuionem patriæ.

Andr. Alciat. Emblema. CXIV.

Iamdudum missa patria, oblitus, & uxoris,
Quos tibi seu sanguis, siue parauit amor:
Romam habitas nec cura domum subit vllaque mens,
Æternæ tantum te capit vrbis honor:
Sic Ithacum præmissa manus dulcedine lari
Liquerat & patriam, liquerat atq; datem.

Patronus.

¶ Definitio et etymologia.

Patronus non tantum dicitur cui libertus subiectus defensor eorum, quos in clientela habet: primum post patrem in officio apud clientem obtinere Hinc & iura patronatus, quæ vel in libertos habemus quorum hodie instar obtinent, quos barbara voce Vas mus. *teste Alciato. Iac. Spiegel in Lex. Iurid.*

Patronus dicitur, qui defendit alterum in iudicio. est. Aduocatus vocatur, si aut ius suggerit: aut præsentia commodat amico. Procurator, si negocium suscipit. Cognitor præsentis causam nouit, & sic tuetur vt suam. *Budæus in Pand.*

Patrocinium est ipsa rei in iudicio protectio. Et patrocinium est tam facto quam verbo imbecilliorem tegere. *Vt Polyb. voce Patria.*

Patronus Hebræis *Bahal* dicitur, id est, protector, defensor, maritus, à verbo *Bahal*, adamauit, flagrauit amore egregio vel rem aliquam. Hinc *φιλέω*, amo, *φίλος*, amicus. Patrocinium *προστάτης*, qui partes clientis sui tuetur, & pro illo stat etiam contra quosvis aduersarios.

¶ Apophthegmata.

Phocion, quum à suis reprehenderetur, quod hominem nobilem in iudicio defendisset: At nemo bonus, inquit, patronus diget. *Plut.*

Anonymus. Siculo cuidam Scipio præter patronum erat hospitem suum, hominem nobilem, sed egregie stultum, culus: Quæso, inquit, prætor aduersario meo da hunc inde mihi neminem dederis. Sentiens, illum tam insignite vt illo diuersam partem adiuuante posset etiam nullo vincere. *Brus.l.5.c.18.*

Idem, Veteranus ob diem sibi dictam periclitans accessit blico ad Augustum, rogauitque, vt sibi patronus & defensor ret. Ille aduocatum ex comitatu sine mora dedit, commendauit et litigatorem. Quo viso, exclamauit ingenti voce veteranus ego Cæsar periclitante te in bello Actiaco vicarium quæsti, te ipse pugnaui, de rexitque impressas cicatrices quibus vulnerabatur Cæsar, venitque ipse in aduocationem. *Brus.l.5.c.1.*

Figulus Iurisc. postridie eius diei, quo consulatus repulsam perat, quum multi ad eum consulendi gratia venissent, omnes consultos dimisit, dicens: Omnes consulere scitis, consulem nescitis. *Brus.l.5.c.8.*

Granius, quum patrono malo, qui vocem in dicendo obtrectaret, suaderet, vt multum frigidum biberet, simulac domum rediisset. Perdam vocem, id si fecero, quum patronus diuitior, vir melior. Granius respondit: Melius est, inquiens, vt vocem perdas quam reum. *Brus.l.5.c.18.*

¶ Fabvla.

Miluius & Columbæ.

Miluii metu accipitrem ascisciunt columbæ, à quo defenderentur admissus, quasi contumaces castigans plus stragis vno columbario edidit, quam longo tempore exolantibus dare potuisset.
Indicat fabula, malorum & crudelium patrocinia esse cruenta.

Vide Defensio, Orator.

Paupertas.

¶ Definitio et etymolog.

Paupertas siue pauperies, Græce πενία, ας, ἡ, & πένης, ητος, ὁ, pauper, & πενιχρός, ά, όν, pauperculus, vilis dicitur. Pauper (vt Varro scribit) dicitur à parua pecunia, vnde paupertas seu pauperies. Ennius: *Mox reficit rates. Quassas indocilis pauperiem pati.* Hinc verbum depauperio, & depupero, quod est pauperem facio.

Hebræi hominem egenum, inopem, *Ebaion* appellant, qui res sibi necessarias quibus eger appetit. *Psal.* 82.4. *Eb-ionim* egeni, *Psal.* 9. à verbo *Abah* voluit, cui affine est *Taab* & *Taah*, appetiuit. Volunt enim & appetunt pauperes ea commoda quibus priuantur, & quibus innumeris seipsos misere cruciant. 2. *Hani* etiam nominatur afflictum, pauperem, miserum, qui crebris concutitur calamitatibus. *Psal.* 88. circa finem, & *Psal.* 72.2. *Henurh*, paupertas, à verbo *Anah* deriuatur, quod significat, attente considerauit, & apud se reputauit: afflictiones enim dant intellectum. Hinc νοέω, & compositum intelligo, considero: νόημα mens, & composita, cogitatio, notitia. 3. *Machsor* idem est Hebr. ac Latinis egestas, paupertas, penuria, inopia, indigentia: & *Cheser*, pauper: *Psalm.* 34.10. *Eccl.* 6.2. item *Chaser*, pauper fuit, eguit, indiguit, fuit inops. 4 *Rosch.* eguit, paupertate pressus est. *Raschasch*, ad inopiam redactus est, & attenuatus est: quæ omnia miseriam pauperum graphicè depingunt. Græci paupertas. Hinc πένης, tritus, & πένης, pauper, inops, & prouerbiũ, pauperior, ac si dicatur, paupere pauperior, seu paupertas ipsa, per coniugationē Hebr. *Hithroschesch*, simulauit se pauperem, quod fecit vt solent validi mendicantes, auari, hypocritæ, nebulones omnis generis in hominum societate.

Paupertas confert septem bona, scilicet peccatorum recognitionem, virtutum conseruationem, cordis quietem, desiderii imminutionem, spiritualium bonorum dulcedinem, meritorum exaltationem, & cœlestem hæreditatem. *Ex B. Thom. super Esaiam 48.*

Paupertas est duplex, scilicet paupertas ex coacta necessitate, & paupertas ex propria voluntate. *Secundum B. Thom. contra gentiles, cap.*

¶ Biblici Loci.

Pauper frater, quomodo tractandus, *Deut.* 15. 7. pauper probus omnino diuiti præferendus, *Prou.* 28 6. pauper sapiens stulto rege robustior. *Eccl.* 4.13.

Pauperis quatenus in iudiciis habenda ratio, *Exod.* 23. 3. *Leuit.* 19. *versicul.* 15. pauperis & diuitis discrimen, *Prouerbior.* 18. *versic.*

Pauper non exprobrandum, *Prou.* 14.31. & 17.5. non nocendum, 22.22. & 23.10.

Pauperes veri qui, *Prou.* 19.1.22. *Matth.* 5.3. *Luc.* 6.20. Pauperes in mundo, *Matth.* 26.11. *Marc.* 14.7. *Ioan.* 12.8. Pauperes spiritu, *Matth.* 5. & *Luc.* 6.20. à Deo electi, 1. *Cor.* 1.26.27.28 *Iac.* 2 5. inquirendi, *Prou.* 17. & 5 & 28. & 27. & 29. & 7. *Iac.* 2. & 2.3.4.5. Pauperes commendantur, *Deut.* 15.11. & 24.19. *Prou.* 21.10. & 31. 9. *Esa.* 1. *Marc.* 25.40. *Luc.* 14.13. *Rom.* 12.13.1. *Corinth.* 16.1.2. *Cor.* 9.4. *Iac.* 1.27. 2. Pauperes mundi huius, 2. 5. Pauperes spiritu, *Matth.* 5.3. dicuntur, quorum spiritus domiti sunt, sibi coram Deo nihil tribuunt, & se esse Deo subiiciunt. Pauperum oppressio damnantur, *Prouerb. versicul.* 22.23. & 23. *Versic.* 10.11. *Esai.* 1.23. *Ier.* 22.13. *Ezech.* 22. *Amos* 4.1. & 5.11. & 8.4. *Malach.* 3.5 *Matth.* 23.14. *Marc.* 12.40. *Luc.* 4. ratio habenda, *Leuit.* 19. & 9.10. *Zach.* 7.10. *Galat.* 2. 10. *Exemplo* Ecclesia Ierosolymitana, *Act.* 4.34. Antiochena, 11.29. Achaiæ, 2. 6.9.

Paupertas à Deo est, *Prou.* 14 31. & 16. 5. & 22.2. paupertas vera quæritur. 22.9. & 13.16. & 16.8 & 17.1. *Matth.* 5.2. *Luc.* 6.20. Paupertas Christo consecrata, 2. *Cor.* 8.9.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Pauperes in seipsis humiliantur.

Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam qui peruersa labia habet, & stultus est. *Prou.* 19.
Melior est pauper iustus, quam vir mendax *ibid.*

Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam diues in prauis itineribus. 28.

Pauper propter scientiam & religionem gloriam adipiscitur, & diues ob diuitias suas in honore est. *Eccl.* 10.

Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & inopiæ, ac penuriæ in die diuitiarum. 18.

Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed diues es. *Apoc.* 2.

Necessarijs contentantur.

Noli timere, fili mi: pauperem quidem vitam egimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene. *Tob* 4.

Edent pauperes, & saturabuntur. *Psal.* 21.

Pauper, qui sibi laborat, præstat glorioso, qui pane indiget. *Prouerb.* 12.

Est qui sese diuitem simulat, quum tamen omnino nihil habeat: est rursus, qui fingit se pauperem, quum opibus abundet. *ibid.* 13.

Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni & insatiabiles. *Prou.* 15.

Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. 16.

Duo rogaui te, ne deneges mihi. Vanitatem, & verbum mendacii longe fac à me. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandũ, & dicam: quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei. 30.

Melior est puer pauper & sapiens rege sene & stulto, qui nescit præuidere in posterum. *Eccl.* 4.

A bonis sustentantur.

Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno: & pauperi, qui tecum versatur in terra. *Deut.* 15.

Et adiuuit pauperem de inopia. *Psal.* 106.

Nouit iustus causam pauperum. *Prou.* 29.

Congregationi pauperum affabilem te facito. *Eccl.* 4.

Tantum vt pauperum memores essemus. *Gal.* 2.

A Deo remunerantur.

Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. *Psal.* 67.

Est homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius, & mirati sunt in illo multi, & honorauerunt Deum. *Eccl.* 12.

Confide in Deo, & mane in loco tuo. Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperem *ibid.*

Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent. Quia Dominus fundauit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi eius. *Esa.* 14.

Et addent mites in Domino, lætitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt. 29.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Matth.* 5.

Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me, 19.

De malis illatis vindicantur.

Et populum pauperem saluum facies, 1. *Reg.* 22.

Porro saluum faciet egenum à gladio oris eorum, & pauperem de manu violenti. *Iob.* 5.

Eripiet de angustia sua pauperem. 36.

Quoniam non in finem obliuio erit pauperies, *Psal.* 9.

Tibi derelictus est pauper. *ibid.*

Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum. 11.

Respice in me, & miserere mei: quia vnicus & pauper sum ego. 24.

Cognoui, quia faciet Dominus iudicium inopis, 139.

Qui calumniatur egentem, exprobret factori eius, *Prou.* 14.

Qui despicit pauperem, probro afficit factorem eius, 20.

Diues & pauper obuiarunt sibi, vtriusque operator est Dominus, 22.

Non facies violentiam pauperi, quia pauper est, neque conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius, *ibid.*

Deprecatio pauperis ex ore vsq; ad aures eius perueniet, & iudicium illius festinato aduenient, *Eccl.* 21.

Panis egentium vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in fudore panem, quasi qui occidit proximum suum, 34.

Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationē læsi exaudiet, 35.

Quia factus es fortitudo pauperi in tribulatione sua. *Esa.* 25.

Egeni & pauperes quærunt aquas, & non sunt: lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, 41.

Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertam eum, pro eo quod vendiderit pro argento iustum, pauperem pro calceamentis, *Amos* 2.

Audite verbum hoc, vaccæ pingues, qui estis in monte Samariæ, qui calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes. Quæ dicitis dominis vestris, afferte & bibemus: Iurauit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies venient super vos *ibid.* 4.

A malis hominibus odio habentur.

Etiam proximo suo pauper odiosus erit. *Prou.* 14.

Cum obsecrationibus loquetur pauper: & dives affabitur rigide, 18.

Fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper amici procul recesserunt ab eo, 19.

Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum. 28.

Dives iniuste egit, & fremet: pauper autem læsus tacebit. *Eccles.* 13.

Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? *Iac.* 2.

Pauperes mali impatientia agitantur.

Omnes dies pauperis mali, *Prou.* 15.

Vir pauper calumnians pauperes similis est imbri vehementi, in quo paratur fames. 28.

Et nequissima paupertas in ore impii. *Eccl.* 13.

Tres species odiuit anima mea: pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum & insensatum. 25.

¶ Sententiæ Patrvm.

Non tibi displiceat paupertas tua, nihil ea potes diutius inuenire. Visus nobis est, quod locuples sit, cœlum enim quibus thesauris conferri possit, quod paupertati vidimus indultum? vt ad regnum cœlorum veniret, dives possessione sua obtinere non potuit, nunc obtinet, vt contemptu perueniat. *Augustinus de verbis Apost. serm.* 28.

Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, melius pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum solicitudine egere cum Christo *De Eccles. do.*

Hi sunt pauperes spiritu, qui quando faciunt aliquod bonum, Deum laudant, quando aliquid mali, se accusant. *De verb. Dom.*

Fœcundus est ager pauperum, cito reddit donantibus fructum, vt cœli est pauper, per quam venitur ad patrem, incipe erogare, si non vis errare. *ibid.*

Pauper Dei est animo, non in sacculo. *in Psal.* 31.

Nihil grauius, quam vt fratres nostros pauperiores superbo oculo despiciamus: conformes nobis intolerabili repellamus fastidio, nostra indignos gratia iudicantes: quia sunt inopes, quum paupertas facilius Deo, quam thesaurus acceptior. *Ambrosius in Psalm.*

Ob hoc maxime amanda est paupertas, quia à quo amaris, ostendit: quippe non habet adulationem comitem sibi parcentem, fortunam hominis, & non personam amantem. *Hieronymus in Epistol.*

Difficilius arrogantia, quam auro & gemmis caremus. His enim abiectis interdum gloriosius tumemus, & venerabilem paupertatē populi auræ offerimus. Plus enim est animum deposuisse, quam cultum. *Epist.* 120.

Natus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix milio & pane cibario rugientem satiare ventrem poteram: nunc similam & mella fastidio. *in Epist. ad Nepot.*

Paupertas inopia mentis est, non in quantitate possessionis: nam cui cum paupertate bene conuenit, dives est. *Gregorius in Ezech.* 6.

Quum quosdam pauperes aliqua reprehensibilia perpetrare conspicitis, nolite despicere, quia fortasse quos superfluitas tenuissimæ prauitatis inquinat, caminus paupertatis curat. *idem in Euangel.*

Offerenda est eius consolatio, quos caminus paupertatis excoquit atque illis inferendus est timor, quos consolatio gloriæ temporalis extollit *in Pastoral.*

Paupertas est manuductrix quædam in via, quæ ducit ad cœlum, vnctio athletica, exercitatio quædam magna, & admirabilius, portus tranquillus. Nihil opulentius eo, qui paupertatem sponte diligit, & eam alacriter suscipit. *Chrysost. serm.* 18. *sub Epistol. ad Hebr.*

Semper dives est Christiana paupertas, nec pauet in isto mundo indigentia laborare, cui donatum est in omnium rerum domino omnia possidere. Operantibus ergo quæ bona sunt non omnino metuendum, ne ei desit facultas operandi: cum & in duobus minutis Euangelica illius viduæ sit laudata deuotio, & pro calice aquæ frigidæ præmium habet gratuita largitio. Ex affectibus enim piorum benignitatis mensura taxatur: & nunquam eum miserandi efficacia deserit, in quo misericordia ipsa non deficit. *Leo Papa sermon.* 4. *de* 40.

Paupertatis tres sunt species. Sunt enim quidam, qui rebus temporalibus egent, sed inuiti: & hæc vocari egestas solet: egent enim rebus, & egent bona voluntate, qua diutius nihil esse [illegible] qui rebus abundant, sunt tamen pauperes spiritu & [illegible] paupertas, qua licet affluant diuitiæ, corda tamen [illegible] Tertia est mediocritas, quam philosophi vocant [illegible] est voluntaria. *Hugo de clanst. anim. lib.* 1. *cap* 9.

Sunt quidam, qui de seculo veniunt ad religionem paupertas, beato Augustino testante, talis erat, quo[illegible] ris erant, necessaria inuenire non poterant, quorum [illegible] hæreditas, non patrimonium, sed manuum labor [illegible] bebat: & si manus cessaret panis deficeret: & in Eccles[illegible] ri volunt, qui in sua domo non nisi contemptibiles esse [illegible] *ibidem.*

Pauperes Dei sunt, qui mundana superbia derelicta, [illegible] ti se per omnia tradiderunt. Nam & si pauper superbus [illegible] Dei pauper, & si locuples humilitatem diligat, non est [illegible] ues. Voluntates enim talium sunt inspiciendæ non nomina. *Psalm.* 71.

Videamus, quam sit gloriosa ista paupertas, quam [illegible] tur inopia, quæ Dominum & tacita laudat, & de [illegible] virtute concelebrat, murus est, si psallat superbus: [illegible] ops laudat Deum, etiam quum videtur habere silentium. *in Psalm.*

Pauperes Christi sunt, qui non solum pro suis malis, [illegible] etiam pro totius calamitatibus mundi interedere [illegible] tur, egent in hoc seculo, sed sunt locupletes Deo: viriis [illegible] virtutibus pleni: despecti hominibus, sed acceptabiles [illegible] *dem.*

O miserabilis conditio mendicantis! si petit, pudore [illegible] tur: si non petit, egestate consumitur: & vt mendicet, [illegible] compellitur. Deus causatur iniquus, quod non rectè diuide[illegible] mus criminatur malignus, quod non plene subueniat, [illegible] murmurat, imprecatur. Vnde Salomon: Melius est non [illegible] digere etiam proximo suo odiosus erit. Fratres homi[illegible] oderunt eum insuper, & amici recesserunt ab eo. *Innoc. de [illegible] condit. humanæ.*

¶ Poëticæ Sententiæ.

Ouid. 8. Met.

Sed pia Baucis anus parilique ætate Philemon
Illa sunt annis iuncti iuuenilibus, illa
Consenuere casa paupertatemque fatendo
Effecere leuem, nec inæquam mente ferendam.

Hor. 2. epist. 2.

Et Larus & fundi paupertas impulit audax,
Vt versus facerem.

Plaut. Stich.

Nam illa omnes artes perdocet, vbi quem attigit.

Manil. 1.

Sed cum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit, & sua quemq;
Aduiglare sibi iussit fortuna premendo:
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodcunq; sagax tentando reperit usus,
In commune bonum commentum lata dederet.

Ouid. 2. Remed.

Non habet vnde suum paupertas pascat amorem,
Non tamen hoc tanto est pauper vt esse velit.

Claud. Epigrammat. de paupere amante.

Paupertas me seua domat, diruisq; Cupido:
Sed toleranda fames, non toleranda, manet.

Ibid. de eodem.

Esuriens pauper, telis incendor amoris,
Inter vtrumq; malum diligo paupertam.

Mart. 11.

O quantum cogit egestas!

Iuuenal. 3.

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit.

Plaut. Stich.

Iam inde à pauxillo puero ridiculus fui.
Eo, quia paupertas fecit ridiculus foret.

Sen. Thyest. Act. 2.

Stet, quicunq; volet, potens
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis saturet quies.
Obscuro positus loco,
Leni perfruar otio.
Nullis nota Quiritibus
Ætas per tacitum fluat.
Sic cum transierint mei
Nullo cum strepitu dies,
Plebeius moriar senex.

Idem Thyest. act. 3.

Dum excelsus steti,
Nunquam pauere destiti, at q; ipsum mei
Ferrum timere lateru, o quantum bonum est
Obstare nulli, capere securas dapes.
Mum iacentem scelera non intrant casam.

Idem act.

Bene paupertas
Humilis tecta contecta latet.
Quatiunt alta sæpe procellæ,
Aut euertit fortuna domos.

Calphurn. Eclog. 4.

Vellit nam sapius aurem
Inuida paupertas, & dixit Vilia rura.

Hor. 1. Car. 1.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium, & oppidi
Laudat rura sui, mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Petronius.

Quisquis inops peccat, minor est reus.

Ouid. 1. Fast.

In pretio pretium nunc est: dat census honores,
Census amicitias, pauper vbiq; iacet.

Terent. Phorm. 2.

Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa: vide, auaritia quid facit.

Calphurn. Eclog. 7.

O vtinam nobis non rustica vestis inesset,
Vidissem propius meæ numina. sed mihi sordes,
Nudaq; paupertas, & adunco fibula morsu
Obfuerunt.

Iuuenal. 10.

Pauca licet portes angusti vascula puri.
Nocte ter ingressus gladium, contumq; timebis,
Et mota ad Lunam trepidabis arundinis vmbras.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Ouid. de Nuce,

Sit timet insidias, qui se sciet ferre viator
Quod timeat: tutum carpit inanis iter.

Hor. 2. serm. 5.

Et genus, & virtus, nisi cum re vilior alga est.

Idem 1. Epist. 1.

Si quadringentis sex septem millia desunt,
Est animus tibi sunt mores, & lingua, fides q;
Plebs eris.

Iuuenal. 3.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Plaut. Rud.

Omnibus modis, qui pauperes sunt homines, miseri viuunt:
Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem vllam.

Anthologia Sacr. Iac. Bil.

Cur Deus pauperes in mundo esse velit.

Cum cunctis elementa Deus donauerit æque,
Effigiem cunctis indiderit q; suam:
Cum cunctis æque vox sit data mensq; redempti
Cum fuerint pretio diues inops q; pari:
Demiq; cum cœli sit spes æqualis vtriq;:
Noluit hos opibus cur Deus esse pares?
Scilicet vt cœli regnum lucretur vterq;,
Dum patitur pauper, diues eumq; iuuat.

In pauperum contemptores.

Huncne vides, quem tu quoniam fera Dea egestas,
Despicis, atq; canis, barbarus, instar habes?
Quod tibi corpus, idem est, illi cum mente tributum:
Et quod perpetitur, tu quoq; ferre potes.
Ac vilem ne tristis eum tibi reddat egestas,
Quod dicam in medio pectore coude memor.
Exiguum sustum Deus est qui postulat abste:
Nam q; homo quem cernis nil nisi larua Dei est.

Phocylides.

Μηδ' ἑκατὸν χρήτης πικρὸς γίνῃ ἀνδρὶ πένητι.
Nunquam fœnerator sis viro pauperi.

Hesiod.

Μηδ' ἐπὶ τ' ὀλομένῃ πενίῃ θυμοφθόρον ἀνδρὶ
Τίτλαθ' ὑπὸ ἰζέσθω, μυκάσθω δ' ὅσσ' ἀλίην ἔσσονται.
Nunquam peruicaciam paupertatem corrumpentem animum viro
Sustineas obijcere, beatorum donum semper existentium.

Euripid. in Medea.

Πένητα φεύγει πᾶς τις ὀκτὸς ὢν φίλος.
Pauperem fugit quilibet procul amicus.

Palladas.

Φεύγετε τὸς πλουτοῦντας ἀνυμδίκους ἐκτυράννους,
Μισοῦντας πενίην, μητέρα σωφροσύνης.
Fugite diuites impudentes habitantes domos tyrannorum,
Odio habentes paupertatem, matrem modestiæ.

Ex Græcis Comicis.

Πενία δ' ἄτιμον κἀν τὸν εὐγενῆ ποιεῖ.
Pauper inhonorem genere sit clarus licet.
Τῶν γὰρ πάντων εἰσὶν οἱ λόγοι κενοί.
Haud pondus vllum pauperum verbis inest.
Πενίαν φέρειν ὁ πάντος, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ.
Ferre inopiam sapientis est demum viri.
Οὐδὲν πενίας βαρύτερον ἐστι φορτίον.
Onus inopia longe omnium grauissimum.
Πενίαν φέρειν κρίνηρας, ἐστὶ δύσκολον.
Tolerare egenum & inopiam res ardua.
Πενία δ' ἀγνώμονας γε τὰς πολλὰς ποιεῖ.
Ab inopia aliquando venit inhumanitas.
Μισῶ πένητα πλούσιον δωρούμενον.
Qui diuiti dat pauper, haud placet mihi.
Τὸ κεφάλαιον σὺ τῶν κακῶν πάντων ἄκουε.
Πενία τί γάρ τοῦτ' ἐστιν, κἀγένετ' ἀνθρώποις
Φίλος βαδίως ἐκτὸς ἐμβίας;
Malum re egestas omnium lenissimum
Contristat, etenim quantulum est istud malum
Cuius medela prompta amico sit tuo.
Πρὸς ἅπαντα δειλὸς, ἀτίνης, ἐστὶ πράγματα,
Καὶ πάντας αὐτὸν καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει.
Ad omne timidus est pauper negotium,
Nam se esse credit omnibus contemptus.
ἔρχου τύχειν συγγενῆ
Πένητος ἐσθ' ὅτ' εἰς γὰρ ὁμολογεῖ
Αὐτῷ προσήκειν τὸν βοηθεῖως τινός
Δεόμενον, ἢ τοῦ σώματος μᾶλλον τι προσδοκᾷ.
propinquus pauperis
Vix inuenitur vllus, haud enim lubens
Quisquam propinquum se fatetur indigi.
Καλὸς πένης θανὼν μᾶλλον ἢ πλουτῶν κακῶς,
Τὸ μὲν γὰρ ἴλεως, τὸ δ' ἐπιτίμησιν φέρει.
Inopia honesta potior opibus improbis,
Opprobrio hæ sunt, misericordiam hæc mouet.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Impossibile est, indigentem operari bona. *Aristot. libro 1. Ethicorum.*

Impossibile est indigentem bene principari & studio vacare. *Idem lib. 2. Politicorum.*

Nihil amittit, qui nihil habet, & parum eget, qui parum cupit. Socrates dicebat, *Laertius Diogenes de vita & moribus Philosophorum.*

Egens est, qui non satis habet, & is cui satis nihil potest esse.

Duo sunt, quæ possunt ad turpe compendium commouere, Inopia & auaritia *Cic. Rhetoricorum nouorum lib. 4.*

Qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid deliquere, pauci sciunt, fama atque fortuna eorum pares sunt. *Salust. in Catilinaria.*

Si quæcunque in aliqua laude miramur, cum paupertas ab incunabulis intricata est. Paupertas autem, prisca apud sæcula omnium ciuitatum conditrix, omnium artium temperatrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes percompta. *Lucius Apuleius de Magia lib. 1.*

Μᾶλλον ἀποδέχομαι δικαίαν πενίαν ἢ πλοῦτον ἄδικον.

Ama magis iustam paupertatem, quam diuitias iniustas. *Isoc. ad Demonicum.*

Omnes qui in paupertate sunt, malunt maleficio quam officio parare diuitias. *Cic. ad Heren.*

Non sibi felix pauper erit, nisi felices cecidisse viderit. Honesta res, est læta paupertas. Illa vero non est paupertas, si læta est: qui cum paupertate bene conuenit, diues est. Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. *Senec. 1. epist.*

Paruo fames constat, magno fastidium: paupertas contenta est desideriis instantibus satisfacere. *Epist. 17.*

Ob hoc vnum amanda est paupertas, quod à quibus ameris ostendit. *Epist. 20.*

Panem & aquam natura desiderat: nemo ad hæc pauper est intra quæ quisquis desiderium suum clausit, cum ipso Ioue de felicitate contendit. *Epist. 23.*

Nec paupertas tibi immunda sit, nec parsimonia sordida, nec simplicitas neglecta, nec lenitas languida, etsi res tibi exiguæ sint, non sint tamen angustæ: nec tua despicias, nec aliena miseris. *De quatuor virt.*

Ne imparatos fortuna nos deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securius diuites erimus, si experti fuerimus quam non sit

graue,pauperes esse. Ad paupertatem sua sponte descendere, præoccupare est tela fortunæ.*epist.*19.

Quod diuitiis non potes scire,paupertate scies: illa verò certosq; retinebit amicos: discedit quis,non te,sed tua sequebatur. O quando ille dies veniet,quo nemo in honorem tuum mentiatur. *epistola* 11.

Redige te ad parua,ex quibus cadere non possis.Inest paupertati, sine qua nihil est iucundum,securitas. *ibid.*

Quis est pauper? qui sibi videtur pauper. Qui paupertatem timet,timendus est. Scire vti paupertate,maxima felicitas est. *De moribus.*

Multis ad philosophandum obstitere diuitiæ. Paupertas autem expedita secura est.Aut ergo pauper sis,aut pauperi similis si animo vacare vis.*epist.*17.

Nudum latro dimisit: etiam in obsessa via pauperi pax est. *In Prouerb.*

Paupertas mihi grauis est: imò tu paupertati: non est in paupertate vitium,sed in paupere. Pauper es,qui pauper tibi videris. Nihil deest quibus,pecora in diem viuunt: feris in alimentis solitudo sufficit. Accipit ille grandem pecuniam,ergo & superbiam. *De remed. fort.*

Solum hoc incommodum paupertas patitur: quod non possit egentibus subuenire. *Philosoph.*

Semper in ciuitate,quibus opes nullæ sunt, bonis inuident, malos extollunt,vetera odere,noua exoptant,odio suarum rerum mutare omnia student,turba atq; seditionibus sine cura aluntur: quoniam egestas facile habetur sine damno. *Sallustius de coniurat. Catil.*

Aristides apud iudices palam professus est, sibi potius ob paupertatem, quam Calliæ Athenienium locupletissimo ob diuitias, animum tollendum, multos enim esse qui diuitiis male aut bene vterentur, qui paupertatem fortiter ferrent, non passim & temere inuenirí: eam verò ab iis dedecus putari, qui inuiti pauperes sint. *Plutarch.in Aristide.*

Æmilij Qui duos consulatus gessit, bisque triumphauit, filiam in Tuberonum familia tenuiter victitante, sed concordi, paupertatis viri non puduit,quin virtutem potius,qua paupertatem ferebat, mirabatur. Nostro tempore fratres & cognati, nisi regionibus, fluuiis,muris que communia bona distinguant, longoq; à se inuicem remoti sint spacio,alter eandi finem nullum faciunt. *Idem in Æm. Paulo.*

Paupertas quum in Republica inualescit, illiberalitatem honestorumque studiorum intermissionem, inuidiamq; & odia aduersus diuites secum trahit. *Idem in eodem.*

Multum virtutis paupertas aduersus insolentes diuitias habet. *Iustin.hist.l.xx.*

Minime pudeat sapientem cuncta bona in animi cultu ponentem,honestam paupertatem profiteri. *Amm. Marcell.lib.*24.

Romani paupertatem non in parum habendo, sed in multum concupiscendo posita esse crediderunt. *Zonar. Ann.tom.*2.

Non est turpe homini, qui summum bonum in animo posuit, honestam profiteri paupertatem. *Pomp. Lætus in Diocletiano.*

Paupertas per se turpis non est, sed indicium si sit socordiæ,intemperantiæ,prodigalitatis,imprudentiæ. Viro autem temperanti,laborioso,iusto, forti, & qui omnibus virtutibus præditus ita publico versatur,magni animi testimonium præbet. Non enim potest magnas res gerere,qui parua curat: neque multis indigentibus auxilium ferre,qui ipse multis opus habet. Neque Diues, sed qui omnia in se sua habet posita viam tenet expeditam ad regimen reipublicæ: is enim eò quod nullius priuatim rei superuacaneæ indiget, publica negotia liber adit. Ipse quidem Deus simpliciter nulla re opus habet: in virtute autem humana id quam maxime diuinum est & perfectissimum,quod ad suum vsum paucissima requirit. Ac velut corpus bono ad virtutem temperamento præditum, neq; vestitum neque alimentum curiosum desiderat: sic vita & domus bene instituta facile quibuscunque facultatibus administratur. Sed & necessitati respondere possessionem oportet. Itaque qui multa parat,paucis verò vtitur,is ex sese aptus non potest dici: sed aut vanus est,siquidem ea quærit,quibus opus non habet: aut miser,si ob sordes animi non vtitur partis. Libenter verò ex ipso Catone sic perconter: Si diuitiis fruendum est, quid gloriaris te multa possidentem modicis vti? Sin præclarum est, (& quidem ita res habet) pane quocunq; vesci, & vinum idem cum operariis & seruis bibere, purpuram, domumque dealbatam non requirere: iam officio Aristides etiam, Epaminondas, M.Curtius, C.Fabricius, satisfecerunt, quarum rerum vsum improbarent; earum etiam possessionem valere iubentes. Quid enim attinebat virum, qui rapa suauissimum cibum duceret,eaque ipse elixaret, yxorem simul farinam subigere,toties de asse nugari, & scribere quouis opificio quamprimum discesceret? etenim tenuitas & in se omnia sua ponere, eo ipso nomine magna sunt, quod cupiditate simul & cura liberant rerum nõ necessariarum. Itaque in Calliæ iudicio hoc dixisse Aristidem aiũt, paupertatis pudere eos debere,qui inuiti eam ferant: laudi eam sibi ducere eos, qui (vt ipse) vltro subirent. Ridiculum enim erat existimare ob ignauiam Aristidem egestate laborare, cui licebat nihil tupe agenti, spoliati vno barbaro, aut vno tentorio occupato esse. *Plutarch.in comparat. Arist.& Catonis Maioris.*

Paupertatis olim philosophiæ vernacula,frugi,sobria tens,æmula laudis,aduersum diuitias possessa, habitu simplex, consilio bene suada, neminem vnquam superbum neminem impotentia deprauauit, neminem tyrannidelicias ventris & inguinum neque vult vilas,neque hæc & alia flagitia diuitiarum alumni sunt maxima si ex omni memoria hominum percenseas, nullum rem reperies: vbi contra hanc temere inter illustres comparent: sed quemcunque in aliqua laude mirame pertas ab incunabulis nutricata est: paupertas inquam secula omnium ciuitatum conditrix, omnium artium mnium peccatorum inops,omnis gloriæ munifica, pud Græcos in Aristide iusta,in Phocione benigna,in strenua,in Socrate sapiens,in Homero diserta. Eadem iam populo Romano imperium à primordio fundauit, hodiernum Diis immortalibus simpulo & catino fictili *Apuleius apolog.*1.

Si iudicet de causa ista (nempe paupertatis philosophæ) sederent C.Fabricius, Cn Scipio, Manlius Curius, filiæ, ob paupertatem, de publico doribus donatæ ad portantes gloriam domesticam, pecuniam publicam: regum exactor, & Agrippa populi reconciliator, quorum tenues opes,à populo Romano collatis sextantibus si Attilius Regulus, cuius agellus ob similem penuriam cunia cultus est: denique omnes veteres illæ profapiæ & Censoriæ, & triumphales, breui vsura lucis ad iudicium missæ adirent,quid paupertatem philosopho exprobraturo pud tot consules pauperes. *Idem ibid.*

Nemo nostrum pauper est,qui superuacanea nolit, poscere saria: quæ natura oppido pauca sunt. Namque is plurimum habebit,qui minimum desiderabit. Habebit enim quantum volet minimum. Iccirco diuitiæ non melius in fundo quam in ipso hominis æstimantur animo, qui si est insatiabilis & ad omne lucrum inexplebilis, nec montibus auri satiabitur semper aliquid,ante parta vti augeat,mendicabit. Quæ quidem confessio est paupertatis. Omnis enim cupido acquirendi piæ opinione venit. Nec refert quam magnum sit, quod est. *ibid.*

Si nihil animo deest,de rebus extraneis quantum desideraro,quarum neque laus in copia, neque culpa in penuria. *ibid.*

Animi,ita vt corporis, sanitas expedita, imbecillitas aut est: certumque signum est infirmitatis,pluribus indigere. Ad viuendum, velut ad natandum, is melior, qui onustus *ibid.*

Didici ea re præcedere maximè Deos hominibus, quod ad vsum sui indigeant. Igitur ex nobis,cuiquam minimum cum esse Deo similiorem. *ibid.*

Fames nunquam produxit adulterium, neque pecuniam pia luxuriam. Paupertas breuis quædam est temperantia dependiosa legum obseruatio. *Plutarchus apud Stobæum, serne* 93.

Paupertatem philosophiæ impedimento esse, diuitias eam promouere,non recte dicitur. Quot enim puras pro dantiam potius quem inopiam prohiberi à literarum non vides pauperrimos vt plurimos philosophari? &c. *Tertull. serm.*94.95.vbi plura in laudem paupertatis.

Paupertas est minime inuidiosa, & de ea acquirenda certatur: sed licet incustodita seruatur, & neglecta augetur. *eod.serm.*93.ex *Xenophontis conuiuio.*

Diuites non similiter misereri solent infelicium, vt pauperes. Nam suis rebus metuentes, interim aliorum calamitatibus uuntur. Paupertas enim homines, & in artibus præstantiores rebus ad vitam pertinentibus reddit prudentiores. Grauissima sapiendi magistra,paupertas. *Anaximenes apud Stob.serm.*

De Paupertate. DIAL. VIII.

Francisci Petrarchæ.

DOL.

Paupertate pressus sum, assurgere nequeo, R. Sæpe quidem paupertas modestiam persuasit reluctanti animo, quocunque quicquam philosophia tentauerat, hæc impleuit. D. Pauperitas meum limen obsidet. R. Non obsidet, sed custodit. Neque illi nouum aut insolitum, vt quæ vrbem Romam multis culis custodiuit. Inter tentoria equidem paupertatis seuæ, que solicitæ,luxus inersˢ, sopor marcidus, ac vina languida, & ex-

…habeunt. D. Domum meam paupertas inuasit. R. Vltra illi, … consulo. Venientem læto animo, bipatentibus valuis … atque amplectens, prima enim fronte rigidula, ac subtri… immerito viatori, ac viro armato exæquata, eo quod celer, … sit aduentus eius. At cum in familiaritatem admissa fue… in mensæ sumptuosa, & secura, ac facilis hospes erit. D. Foribus … paupertas insultat. R. Aperi ocyus antequam vectes subita vi … atque ostiis vulsis à cardine victrix introeat, vt enim re… bis permoleſta, ſic cedentibus periucunda eſt. D. Domum … paupertas irrupit. R. Aduersus fures, & peiores furibus volu… pernigil excubitrix. Aduersus vulgi morsus & insulsa iudicia, … inanitæ, seu prodigalitatis infamiam, quæ raro alibi quam … sedet in limine. Ab his malis nullo melius ingenio cu… parat domus tua quam illam custodiret paupertas, vt diues … sit, si quid tamen sibi reseruat, auarus vulgo dici solet. … cupidus quo que largus habebitur. Inuidet opibus vici… miseratur. Illas cupit ac vituperat, hanc horret & lau… Domum meam occupat paupertas. R. Iam nullus tibi super… cit nec inuidiæ, nec damnis insignibus, nec damnorum … suspicionibus mille, nec insidiis, nec nauseæ, nec podagræ … suspitio. Quibus exclusis habitatura latius tecum quies, & … virtus. Cui eo plus loci erit quo fortunæ minus. D. … dura subit paupertas. R. Quid queraris scio. Mollius di… essent, sed paupertas tutius. Nullæ autem opes sunt, qui… ante paranda securitas. Cum ad felicitatem enim omnia … agunt cupiuntve homines, disponantur, esse illa sine … poteſt, sine securitate non poteſt. D. Paupertate im… premor. R. Vt nihil importabile diu fertur, sic nihil … facile. Sed hoc dicis grauius. Excute autem illam cum diui… tribus quam virtuti? An & hoc in paradoxis Stoicis … Quod solus sapiens diues est? An legisti forsitan, sed spre… pleriq; faciunt, legentes vt fabulentur ornatius, non vt … Nihil ad honestatem, omnia ad scientiam atque elo… referentes, quo nihil est vanius.

¶ Apophthegmata.

Incertus audiens quendam de paupertate sua conquerentem: … multa, inquit, desideres, pauca tibi multa videbuntur. Desi… enim contractum, paupertatem diuitiis æquipollentem … *in Meliſſ. par. 1. ſer. 33.*

Idem dicere solebat, pauperis conditionem diuitis multo beatio… Paupere quippe maximis malis non infestantur, vt insi… & odio, quibus diuites exposiri sunt quotidie. *Anton. in … ſer. 13.*

Ageſilaus ab Archelao vocatus, vt qui ipsum ditare vellet, ei re… Quod farinæ chœnices quatuor obulo venirent A… fontes aquam fuderent. Nam si res meæ, dicebat, mihi … ego ipsis sufficio, & sic etiam ipsæ mihi. *Stob. ſerm. … scripsi recitat.*

Alius Paupertatem aiebat esse μικρὰν σωφροσύνην, id est, paruam … *Stob.*

Agelides ille iustus, cum diues quidam paupertatem ei obii… dixit: Mihi quidem nihil adferet mali paupertas, tibi vero … non paucas perturbationes. *Antonius in Meliſſ. part. 1. ſer. …*

Socrates, Paupertatem ad legem naturæ compositam dicebat … esse diuitias. *Senec. epiſt. 21.*

Idem paupertatem ferre non cuiusvis, sed sapientis esse dicebat. … *de egenis.*

Diogenes Desertus ab omnibus hominibus, solus relinquebatur, … propter egestatem ipse quenquam reciperet, neque i… opitio quisquam acciperet. Omnibus enim inuisa erat eius … dendo acrimonia, deinde in agendo loquendoque acer… Proinde tristitia plenus, summas foliorum extremitates man… illæ enim suppetebant, quo minus fame periret. Mus ve… accedens, decidentibus fruſtulis vescebatur. Diogenes igitur, … diligenter rem inspectasset, subridens, animo recepto: Mus hic, … nihil indiget Athenienſium lautitia. Et quid tu, o Diogenes! … cum Athenienſibus non cœnare? *Ælian. lib. 13. de var. …*

Quam Diogenes paupertas à quodam vitio daretur: Infelix, respõ… agis? At ego neminem vidi tyrannidem gerere propter … tem, omnes vero propter diuitias. *Stob. ſerm. 95.*

Idem paupertatem appellabat virtutem αὐτοδίδακτον, id est, quæ … discitur. Diuitibus opus est multis præceptis, vt frugaliter vi… corpus exerceant laboribus, ne corporis ambitioso cultu de… tur, &c. omnia autem docet paupertas. *Stob. ſer. 95.*

Idem solitus est ioco dicere sibi tragicas execrationes occurriſſe, … esset ἄοικος, ἄπολις, ἀπάτωρ, πλάνης, ἀλήτης, πτωχὸς ἠμπεδόμοιος, id est … ciuitate, patriaque carens, pauper & erro. *Laert. lib. 6.* Aliu… ad locum aliquem è tragœdiis, De Oedipi execrationibus. *Vi… Chiliad. Er. aſ.*

Idem, paupertatem dicebat esse subsidium ad philosophiam. Nam quæ philosophia verbis persuadere conatur, ea paupertatem reipsa cogere. *Stob. ſer. 93.*

Archeſilaus, paupertatem aiebat asperam quidem esse: quemadmodum & Ithacam, sed bonam prolis nutricem, vt quæ assuefaciat frugalitati & abstinentiæ, & in vniuersum efficax virtutis gymnasium sit. *Stob. ſer. de laude paupertatis.*

Hypsæus Animæ timiditati medendum esse dicebat: tunc, inquit, non metues paupertatem. *Stob. eod. ſer.*

Idem, Non paupertatem sed iniustitiam fugiendam esse dicebat. Nullus enim quod pauper esset, sed quia iniustus supplicio affectus est. Neque vitam laudabilem aliquis degit, quatenus diues, sed quatenus iustus. *Stobæus in comparat. Paupertatis & diuitiarum. ſerm. 95.*

Ariſton, dicere solebat, paupertatem esse lucernam, quæ omnia mala demonstret. *Stob.*

Ariſtot. paupertatem dicebat multis rebus indigere, auaritiam autem omnibus. *Ant. par. 1 ſer. 33. Meliſſ.*

Idem, Si non multa, inquit, concupiscas, pauca etiam multa videbuntur: exigua enim appetentia paupertatem opulentiæ parem efficit. *Max ſerm. de diuit. & paupertate.*

Xenophon, paupertatem per se doctam philosophiam esse dicebat: quæ enim hæc verbo suadet, illa opere cogit. *eod. ſer.*

Ariſtonymus, Vitam pauperum similem esse dicebat nauigationi iuxta littus: diuitum autem ei quæ in profundo pelago sit. Illis enim facile est funem eiicere, appellere, & nauim extrahere diuitibus non item. *Stob. in compar. paupertatis & diuitiarum.*

Ephiates, Cuidam ei paupertatem exprobranti, Cur non, inquit, etiam alterum dicis, quod iustitiam colam? Ostendit autem vir sapientissimus, paupertatem, etiamsi multarum virtutum nutrix sit, cunctis exosam esse. *Ælian. lib. 13. de var. hiſt.*

Hieron ſophiſtæ, Vituperatus quod cum multos rhetoricari docuisset, ipse egeret: Atqui, inquit, ditescere non docui eos, neq; pecuniæ studere. *Max. de paupertate.*

Moschon. Si in Persia, inquit, natus esses, non curares Græciam habitare, sed cum Persis feliciter versari studeres. Cur igitur in paupertate natus contendis ditescere, & non in eadem permanens feliciter vitam degere? *Max. ſer. de diuit. & paupertate.*

Apollonius, solitus est dicere paupertatem secundum naturam nequaquam turpem esse: turpi autem de causa pauperem esse, dedecus, & flagitium esse indignissimum. *Anton. par. 1. ſermon. 33. Meliſſæ.*

Lycurgus, percontanti quam ob rem hostium cæsorum cadauera spoliare vetuisset? Ne, inquit, dum spoliis incumbunt, pugnam negligant, sed paupertatem vna cum ordine seruent. Vt vir ille sapiens vbique ciuibus suis metuit à diuitiis, tanquam à fonte plurimorum malorum: cum apud hominum vulgus nihil expetatur auidius, quasi in his sint præcipua felicitatis humanæ præsidia. *Plut. in Lacon. apoph.*

Idem, Cuibus quibusdam interrogantibus, quomodo liceret hostium insultum effugere? Si, inquit, pauperes fueritis, nec alius alio plus requirat. Ad opulentos & onustos prædæ spes inuitat hostem, nec facile potest elabi, qui sarcinis & impedimentis retardatur; ad hæc tutiores sunt ab hostium incursu, inter quos est æqualitas, & ex æqualitate concordia. *Plut. in Lacon.*

Anonymus. Quidam imperatorem incusauit quod illius insidiis, & otio & somno tuisset priuatus: videlicet, quod illius benignitate è paupere factus esset diues. *Plut in Sympoſ. lib. 2.*

M. Cato dicebat, honestam paupertatem impiis diuitiis longe præferendam esse. Hoc enim opprobrii, illud miserationis causa fieri solet. *Ant. in Meliſſ. ſer. 33. par. 1.*

Bulas, famosissimus latro qui sub Seuero Imperatore per totam Italiam, comparata manu, sexcentorum latronum, biennio maximas prædas fecit, postquam Centurionem vitæ insidiatorem cepisset, raso capite ad Seuerum Imperatorem remisit, cumque interrogaretur, quid Imperatori vellet nuntiari? Nuntia, inquit, dominis tuis, ipsos seruos suos alere, ne latrocinentur. Habebat enim Bulas multos apud se Cæsarianos, partim exigua mercede conductos, partim nullo certo stipendio. *Xiphilinus in vita Seueri.*

Idem. Cuiusdam mulieris, cum qua scortabatur, ope deprehensus, & à Papiniano præfecto prætorio interrogatus, cur latrocinium fecisset: respondit: Et tu dic, cur præfectus sis. Erat nimirum Papinianus homo prædives, & magnæ apud Cæsarem existimationis &, propter opum suarum splendorem in aulam admissus. Bulas vero, penuria rerumque egestate vexatus, latrocinio victum quærere cogebatur. *Idem Xiphilinus.*

¶ Apophthegmata Sacra.

Præter ea quæ de paupertate in locis Biblicis citata sunt: quædam ordine meliore descripta huc referre visum est. Minime iper-

nendus est pauper, inquit *Salomon. Prouerb* 13.7. & 14.31. & 17.5. neque affligendus, *Prouer*. 22.22.23. paupertatis causa, *Prouer*. 13 23. facit humiles, *Prouerb*. 18.23. pauperes contemnuntur: *Prouerb*. 14.20. & 19.4.7. pauper simplex optimus: *Prouerb*. 19.1.22. & 28.6. Superbus turpissimus: *Prouerb*. 12.9. rapax periculosissimus. *Prouerb*. 28.3. pauper sapiens stulto rege præstantior, *Eccles*. 4.13. pauperis & diuitis discrimen, *Prouerb*. 18.24. pauperibus non exprobrandum, *Prou*. 14. 31. & 17.5. pauperes non sunt affligendi, *Prouerb*. 22.16.22. & 23.10. Veri pauperes qui, *Prouerb*. 19.1.21. non sunt contemnendi, *Prouerb*. 28.27. & 29.7. commendantur. *Prouerb*. 31.9. paupertas est à Deo, *Prouerb*. 14.31. & 16.5. & 22.2. paupertas vera laudata, *Prou*. 12.9 & 15. 16. & 16.8. & 17.1.

Dominus & seruator noster discipulos suos pauperes beatos esse pronuntiat, *Luc*. 6.20. pauperes vocari ad conuiuia præcipit, *Luc*. 14. 13. eosdem peculiari quadam ratione commendat, *Matth*. 26.11. *Marc*. 14.7. Bona illis collata sibi largita esse asserit, *Matth* 25.40. se pauperem profitetur, *Matth*. 8.20. quum esset dives propter nos pauper factus est, vt nos illius paupertate diteſceremus, 2. *Cor*. 8.9. Iubet nos facere amicos ex mammona iniquitatis, qui nos deficientes recipiant in æterna tabernacula. *Luc*. 16.9.

Petrus Apostolus, argentum & aurum sibi non esse declarat, *Act*. 3.6. & Paulus se suosq; collegas esurire, sitire, nudos esse, colaphis cædi, sedibus incertis errare, laborare, propriisq; manibus operari, &c. testatur. 1 *Cor*. 4.11.12.

Greg. Nazianzenus paupertatem, paupertesq; Christianis multis encomiis celebrat, & diuitibus commendat patheticis admodum verbis firmissimisq; rationibus & argumentis, *in oratione* 16. *de pauperum amore*, ex qua pauca quædam profero. Me (inquit) si nitrata illa manus terret, & hœdi, & probra, quæ à Christo coniiciuntur, *Matth*. 25. non quia manus bonis alienis attulerunt, nec quia templa diripuerunt; aut adulterium perpetrarunt, aut aliud quiddã ex iis quæ interdicta sunt, admiserunt, hoc ordine mulctati: sed quia Christum per pauperes minime curarunt.

Augustinus, si quando Ecclesiæ pecunia deficeret, hoc ipsum populo Christiano denuntiabat, non se habere quod indigentibus erogaret. Nam & de vasis dominicis propter captiuos, & quamplurimos indigentes frangi & conflari iubebat, & indigentibus dispensari. *Possidon in vita Augustini c*. 24.

Acacius Amidæ episcopus pauperes captiuos, num. 7000. pauperie propemodum fame, consumptos redemit, conuocatis suis clericis, & ad misericordiam compulsis grauissima oratione. Inter multa, Deus noster (inquit) neq; lanceibus, neq; poculis eget: nam nec comedit, nec bibit, quippe qui his rebus minime opus habeat. Quare cum Ecclesia multa monumenta aurea argenteaq; ex propensa fidelium in eam benignitate possideat, hisce rebus milites captiuos è custodia liberare, famemq; prope enectos reficere, sustentareque conuenit Dictum factum, summa cum Acacii laude. Pauperum captiuorum læta liberatione, Christiq; nominis gloria. *Socrat. hist. Eccl. lib*. 7. *c*. 21.

Theophylus episc. Præstabilius est, inquit, ægrotorum corpora, quæ vertus templa Dei cogitare possumus, & ob quæ pecuniæ quæruntur, conuenienti cura restruendis curare, quam templa lapidea ædificare. *Sozom. Eccl. hist. lib*. 8. *c*. 12.

Hilarion pauper Christi quum à latronibus aggressus esset, Nudus, inquit, latrones non timet. Et illi cum subiecissent, Tu occidi potes: possum, respondit, ideo latrones non timeo, quia mori paratus sum. *Hieronym. in vita Hilarionis*.

¶ SIMILITVDINES.

Chrysostomi. Pauperes sunt medici vulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præstant. Non ita vt medicus medicamenta imponat, extendens manum, curationem exhibet: vt pauper abs te accipiat, porrigens manum: dedisti pecuniam, peccata exuisti. *In* 1. *ad Timoth homil*. 14.

Ambrosius. Sicut diuitiæ negligentiam pariunt salutis: Ita egestas dum saturari quærit, à iustitia declinat. *Super epist. Pauli*.

Salviani Episcopi Labor, ieiunium, & paupertas, & humilitas, & infirmitas, non omnibus sunt onerosa tolerantibus, sed tolerare nolentibus. Siue enim grauia hæc, siue leuia, animus tolerantis facit. Nam sicut nihil est tam leue: quod ei graue non sit, qui inuitus facit: sic nihil est tam graue quod non ei, qui id libenter exequitur, leue esse videatur: nisi forte antiquis illis priscæ virtutis viris, Fabiis, Fabritiis, Cincinnatis, grauis fuisse existimamus, quod pauperes erant qui diuites esse nolebant: cum omnia scilicet studia sua, omnes conatus suos ad communia emolumenta conferrent: & crescentes reipublicæ vires priuata paupertate ditarent. *De vero iudicio & Prouidentia Dei libr*. 1. *fol*. 2.

Laurentii Iustiniani patriarchæ. Quemadmodum ex adhibito remedio ægroti, medici peritia agnoscitur: Ita interdum ex occurrente inopia, miserentis Dei prouidentia sentitur. *Lib. de contemptu mundi, c*. 11.

Socrates. Sicut pallium sordidum non obstat corpori, quo minus sanum & quadratum sit: ita paupertas nihil orationis liberam fiduciam prohibet. *Apud Stob serm*. 11.

Epictetus. Vt hi qui geniti sunt inter Persas, non desiderãt in Græcia habitare, & illic felicitate frui: Ita etiam, pauperes, quibus de rerum nota est natura, etsi in summa inopia nati sint, non magnopere illa irritamenta malorum student diteſcere. *Apud Stob. serm*.

Aristonymi. Pauperum vita similis est nauigationi. Nam diuitum autem, ei quæ in profundo pelago fit. Illis enim ad funem eiicere, appellere, & nauim extrahere. Diuitibus non. *Apud Stob serm*. 95.

Plutarch. E corporis morbo quidam hoc excerpunt commodum, quod vacant negotiis, quibus distringebantur: & quæ prius obiecti reddidere validos: Sic quibusdam exilium, paupertas, naufragium, occasio fuit philosophandi. *In Moral*.

Vt qui vestes flagellant, corpus non attingunt: Sic qui paupertatem aut paupertatem exprobrant, non proprie tangunt opprobrium, sed externa calumniantur. *In Moral*.

Seneca. Quemadmodum qui pedibus suis potens est, non ideo ascendere tamen vehiculum mallet. Sic pauper si potens esse volet, & habebit vtiq; opes, sed tanquam leues & aoudiosus alii, nec sibi graues esse patietur. *Libro de vita beata*.

Ioannis Ludouici Viues. Quemadmodum in via, si quis expeditior, & paucioribus sarcinis implicitus, hoc ipso incundius iter facit. *In introductione ad Sapientiam, fol*. 40.

Roterodamus. Qui in altis sunt spectibus, à fulmine non ferit. Ita infima fortuna tutissima est *in Simil*.

Vt vasa paria, quorum alterum plenum sit, alterum vacuum, lata concentum faciunt διὰ παχέων. Ita bene conuenit inter benignum & pauperem indignum. *ibid*.

Thrueri. Vt crapula ac abundans rerum copia plerosque progenerat, qui sola vitæ abstinentia tolluntur: Sic diuitum incommodorum autores sunt, quæ sola paupertate tollitur. *in apoph*.

Quemadmodum pater filio prodigo non dat affatim, sed sufficit in menses singulos paulatim partitur: Ita Deus opportunius quibusdam largitur parcius, ne ipsis in pernitiem cedant gnarum opum luxus. *in apoph*. 172.

Sunt semitæ quædam quæ ostendunt compendium, sed difficultas probitati, & periculum: Atqui paupertas spontanea via ad illum compendiosissima. *in apoph*. 96.

¶ ADAGIA.

Nec obulum habet vnde restim emat.

In eos, qui maxima rei familiaris inopia laborant, Laus Timone.

Χθὲς μὲν οὐδ' ὀβολὸν, ὥστε περὶ σοῦ βρέχειν ἰσχυεῖτε.

Qui pridie ne obulum quidem habebant: quo loquuntur

Nudior leberide. γυμνότερος λεβηρίδος.

De vehementer tenuibus.

Iro, Codro pauperior. *Quid*.

Irus erit subito qui modo Crœsus erat.

De Codro Iuuenalis:

Tota domus Codri vbeda componitur vna.

Nudior paxillo. γυμνότερος πασσάλου.

De extrema paupertatis homine dicebatur hæc hyperbole

Telenico pauperiori. Τελεινίκου πενέστερος.

Nam is nota paupertatis fuit.

Nudus tanquam ex matre. γυμνὸς ὡς ἐκ μητρὸς.

De vehementer paupere.

Er ist so nackent als er von Mutter Leib kommen ist.

Ne in pelle quidem. οὐδ' ἐν δέρματι.

De supra modum tenuibus, velut vsq; adeo nudis, vt ne pelle quidem propria tegantur.

Araneas eiicere. *Hesiodus*.

Ἐκ δ' ἀγγεῖα λάπαστος ἀράχνια.

Vasis eiectis quas nectit aranea telas.

Sic enim significant inanitatem & inopiam. Luciani Cara & araneis differta.

Cum exossis suum rodit pedem. ὅτ' ἀνίστης ὀστέον τρώγει.

Consimilis figura significauit egestatem in eadem opere.

Macilenta manu pinguem pedem.

Manus enim gracilescunt fame, pedes intumescunt. Itaque illius erit, si longius transferatur, ad vitium parandum accurate aut similia.

Pedem vbi ponat, non habet.

In hominem insigniter tenuem atq; inopem.

Cinctus. Κόγκλοι.

Rusticana prouerbia dicebantur præter modum pauperi.

Pusillo nudior. ὀπίσσου γυμνότερος.

De vehementer tenui miserog;.

Paupertas sapientiam fortita est. πενία δὲ τὴν σοφίαν λαχοῦσα. *Laudat eos citat ex Euripide*.

Ignaua est opulentia: Verum inopia multarum artium magistratrix est.

Armut lehrt gescheid,
Armut bringt Kunst vnd Demut.
Item/Were Armut nicht/so were kein Kunst.

Pauper, sed ingeniosus.

In hono-

…tenui cultu, sed egregio tamen corpore, quadrabit il-
… 22 Odyss.
… ἀνὴρ πενιχρὸς γέρων τε καὶ ἄφαλλος ἰδεῖν.
… proferet senior pannis vilibus armos.
… torquet ad senem ingenio, facundiaq; præcellentem.
… docet fames. Fames Magistra. πολλῶν ὁ λιμὸς γίγνεται διδά-
…
… magistra est artium complurium. Sensus per se planus est
…
… pauperior.
… paupertate nobilis est. Ouid.
… nemo est Hecalen, nulla est quæ ceperit Irum.
… Nempe quod alter egens, altera pauper erat.
… redactus.
… urgeret extrema necessitas, his res dicebatur ad incitas re-
…
… Arme Leut können niemand
… Sie können sich deß Hungers nicht erwehren.
… Er hat kaum das liebe Brot zu essen.
… & spatio circumscripta. τὰ τῆς οὐσίας καὶ κίνησιν καὶ διαγω-
… fortunas tam angustas, vt nisi certa dimensione dispensen-
… ad necessarios vsus suffecturæ.
…
… habit in tennes & humilis fortunæ homunculos, ac quem-
… Horat. Modulis bipedalis, qui potenter sumptu conan-
…
… & humiles nullo cultu insignes, tunicati dicuntur. Horat.
… Vilia Vendentem tunicato scruta popello.
… exili retenuiq; fortuna, dicti Canalicola, quod circa ca-
… consisterent.
… paupertas quidem nocere possit.
… homines insigniter nudos & inopes. Cic.
… habet cui indormiat.
… & hodie. Non habet lectum, aut non habet stramenta
… indormiat.
… præter animam.
… non habui non datum significamus præter vitam, dicimus om-
… nudos præter animam. Simili figura. Animam debere dicun-
… plus quam omnia debent.
… perdidit.
… rerum castrense in ἀχρημάτους. Id est, eos, qui nihil habent
… rerum.
… Arbeit dann sie im Wetschger.
… nimam debet. τὴν ψυχὴν ὀφείλει.
… in, qui immodico ære alieno teneatur, vt plus quam omnes fa-
… ac denique sepsum debeat.
… Niemand schuldig, dann den Leuten.
… Gott und aller Welt schuldig.
… ventina fames.
… Hispaniarum Hispaniarum oppidum, inxta flumen Iberum, so-
… federeq; coniunctum cum Romanis. Id longa Pœnorum obsi-
… fames, eo redactum est, vt ciues extractos in foro igni, quic-
… erat pretio sarum rerum in eum conjicerent, ac postremo seque
… liberos eo præcipitarent, ne venirent in hostium manus.
… Melixa. λιμὸς Μηλιεύς.
… extrema deq; rebus difficillimis.
… campus. λιμὸς πεδίον.
… tates dicitur ingentis fame pressas.
… bus.
… Quadrabit in eos, qui fame adacti, aliquo demigrant.
… Aquam bibens, nihil boni parias. ὑδρόποτος δ' ἐπίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τύ-
…
… Languet poetarum ingenium, ni vino concalescat. Vnde Hor.
… Nulla placere diu neque vivere carmina possunt,
… Quæ scribuntur aquæ potoribus.
… non est Dithyrambus, si bibat aquam. οὐκ ἔστι Διθύραμβος, ὃς ὕδωρ πί-
…
… non adest hilaritas, quum deest vinum.
… Quærendæ facultates, deinde virtus. δεῖ πρῶτον βιοτὴν, εἶτα δὲ ἀρε-
… sic.
… Quærendus victus, virtus autem, vbi victus adfuerit. Horat.
… O ciues, ciues, quærenda pecunia primum est,
… Virtus post nummos.
… sine mendicior. Πενόμενος πλουτίσω.
… Ianum pictor quispiam fuit insigni tenuitate, quemadmodum a-
… Iuuenalem Codrus.
… Seniior Agrippa. ἀκμαιότερος Ἀγρίππα.
… Quadrat in ignauos, nullius q; industriæ homines.
… Triam dierum commeatum.
… Trium dierum commeatus, cum instare paupertas extremæ vi-
… tur. Translatio ducta à militum commeatu.
… Quiescet in turba vertetur. πλουτῶν ἐν πολλοῖς ἢ κατὰ πόλιν ἢ κατ' ἀ-
… ἢ κατὰ πλωχόν.

Etiam hodiernis temporibus vulgo iactatur fabula, de cœco mendico, qui subebat ministro, vt eo se duceret, vbi maxima esset hominum procella, addens sententiam populari loco celebrem, ibi quæstum esse, vbi sit hominum frequentia.

Mendico ne parentes quidem amici sunt. πλωχῷ φίλοι οὐδ' οἱ γε-
νητοί.

Diuitiæ conciliant amicos. Paupertas nec illos habet amicos quos natura coniunxit.

Arme Leut kennet niemand.
Item, Arme Leut haben wenig Freund.

Omnem facultatem indutus. ἅπασαν τὴν οὐσίαν ἠμφίεσμαι.

De paupere, qui præter vestitum nihil præterea rerum possidet. Notum illud Biantis philosophi dictum:

Omnia mea mecum porto.
Plautus.
Hoc quod induta sum, summæ opes.

Theagenis pecuniæ, quemadmodum Æschinis. Θεαγένους χρήματα, κατ' Αἰσχίνην.

Iocus prouerbialis in eos, qui pauperes cum essent, tamen diuites haberi volebant. Aristoph.

Cleomenes cubile superat. ὁ Κλεομένης τῆς κοίτης ὑπερέχει.

De eo, qui magis abundaret rebus supernacaneis, quam necessariis.

Certissima paupertas. *Columella.*

Nam certus prouerbium est, paupertatem certissimam esse, quum alicuius indigeas, vti eo non posse, quia ignoretur vbi proiectum iaceat, quod desideratur.

Oithiatim.

Iucundius erit, si transferatur ad res animi, vt si quis è singulis libris ac capitibus autorum petat testimonia aut probationes, dicitur oithiatim petere.

¶ Biblica Exempla.

Paupertatis *exempla*: Iacob, *Gen.* 28.11. & 32.10. Moses, *Exodi* 3.1 Ruth, *Ruth* 2.v.2. Cis pater Saulis, 1. *Sam.* 9.21. Dauid, 16.1. & 17.v.17. Mulier Sareptana, 1. *Reg.* 17.10. Eliæus, v.11. Filii Prophetarum, 2. *Regum* 4.38. & 6.2. Tobias senior, *Tob.* 2.22. & 4.23. Rechabitæ, *Ier.* 35. v.8.9. Pauperes, 59.10. duo filii Zebedæi, *Matth.* 4.21. Christus, 8.20. & 21.v.1.2. & 27.55. *Luc.* 9.58 2. *Cor.* 8.9. Ioseph cum vxore sua Maria, *Luc.* 2.v.7.12.24. Lazarus, 16.20. Vidua paupercula, 21.2. Cœcus natus, *Ioan.* 9.8. Ecclesia Ierosolymitana, *Actor.* 2.45 *Rom.* 15.36. Petrus *Act.* 3.6. Paulus, 1. *Cor.* 4.11. *Philip.* 4.12.

Paupertas piis æquo animo ferenda est: 1. Quia cedit illis in bonum, nimirum ad fidei probationem, cœlestis vitæ meditationem, seriam resipiscentiam, & ad mundi huius odium & abrenuntiationem meditandam. 2. Quia veras diuitias non admittit pius, repositas in cœlo, vt exemplum Lazari mendici, *Luc.* 16. luculenter docet. 3. Quia illam etiam Christus in terris eiusque serui numero innumero experti sunt. 4. Quia est hominibus omnibus connata. Nullus enim non hominum nudus egressus est ex vtero matris, *Iob.* 1.21. *Eccles.* 5.15. Inde natum vulgare illud:

Infantem nudum cum tenatura crearit,
Paupertatis onus patienter ferre memento.

¶ Exempla Profana.

Telemachus Acarnensis, ob paupertatem fabis sæpenumero victitabat. Hinc Telemachi olla, prouerbio locum fecit. *Theat. Zuing.*

Telencus, vsque adeo notæ paupertatis fuit: vt Scriphi verbum inde finxerint, dicantque τελευκῶσαι pro euacuasse. *Erasm. in Adag.*

Conna Libicen pauperrimus, qui nihil habuit præter oleastrum. Fuit & Lysistratus summæ paupertatis homo: adeo vt prouerbio locum fecerit. *Theat. Zuing.*

Galliæ Athenienses, Diomnesti Eretrici diuitias male partas dilapidauit: vt apud vetulam quandam barbaram viuere cogeretur: victusque quotidiani inopia laboraus, mortuus sit. *Athen. libro 12. cap 15.*

Michael Palæologus regno potitus, tres tantum aureos domi habuit. *Pachymerius.*

Ladislaus II. Vngariæ Rex in eas angustias rei familiaris venit: vt interdum mensæ, quod apponeretur, vix habuerit. *Ioan. Sambucus in Appendice Bonfinij.*

Paupertate Phocion, vt virtute gloriabatur: in qua, licet toties dux Athenensium fuisset, & regum vsus amicitia, consenuit. *Plut. in Phocione.*

De *Romanis aliquot ducibus* sic scribit Claudianus in quarto Honorii consulatu:

Pauper erat Curius, reges cum vinceret armis,
Pauper Fabricius, Pyrrhi cum sperneret aurum:
Sordida Serranus flexit Dictator aratra.
L. Paulus Æmilius adeo inops decessit: vt nisi fundus, quem vnum reliquerat, vænisset: vxor eius dotem vnde reciperet, non extitisset. *Plut.*

Democritus Abderites diligens naturæ contemplator vsq; adeo diuitias contempsit, vt non modo aliunde oblatas non acceperit, sed eas etiam, in quibus natus erat, sponte publicarit. Itaque nihil præter ingenium possedit, vel quia noluit, vel quia non debuit.

Diogenes

Diogenes, ita in omni vita paupertatem coluit, vt aduersus calorem & frigus dolio contentus fuerit: poculum fregit, rusticum canis manibus potantem intuitus. Tam felix ab Alexandro iudicatus vt Diogenem malle se esse dixerit, quam alium quemquam, si non rex & Alexander esset.

Socrates philosophorum omnium luculentissimus, pauper semper fuit, nudis pedibus incedens, sordido palliolo contentus, honores & omnia terrena contemnens.

Cornelia Gracchorum mater, cum Campana quædam matrona apud illam hospita ornamenta suâ pulcherrima ostenderet, traxit eam sermone quousque è schola redirent liberi, & hæc, inquit, ornamenta mea sunt.

¶ Emblema.

Paupertatem summis ingeniis obesse, ne prouehantur.

Emblema CXX. Andr. Alciat.

Dextra tenet lapidem, manus altera sustinet alas:
Vt me pluma leuat, sic graue mergit onus.
Ingenio poteram superas volitare per artes,
Me nisi paupertas imunda deprimeret.

Vide Diuitiæ.

Pax.

¶ Definitio et etymol.

Pax, Græce εἰρήνη, ης, ὁ, & εἰρηνικός, ἡ, ὸ, pacificus dicitur. Est autem pax tranquillitas ordinis, maxime in voluntate, *secund. B. Thom prima Secundæ, q. 70. artic. 3. secundæ Secundæ, q. 29.*

Pax est tranquilla libertas. Diciturque à pactione. Pactio autem à pango, quod est figo. Vnde pangi carmina dictâ sunt, quod ceris figerentur. Hinc pango metaphoricòs pro cano, scribo, manifesto, vsurpatur. Hinc pagina vtraque pars folii dicta est, quod in ea carmina pangantur, hoc est, figantur. A pactio fit paciscor, hoc est, conuenio: & pactum, conuentio. Hinc paco, hoc est, mitigo, lenio, placo, & pacifico, quod est pacem facio. A paciscor fit etiam depaciscor compositum: depactus, quod significat idem quod pactus. Terent. *Iam depacisci mortem cupio.*

¶ Loci Biblici.

Pax Hebræis, *Schalom*, à verbo *Schalem*, iniit pacem cum aliquo, placatus est, pacificatus est: item reddidit cuique quod suum est, pax enim publica ea ratione conseruatur. Cognationem habet cum *Maschal*, dominatus est: nam dominatores & reges debent pacem & integritatem iustitiæ conseruare atque implere. Sumitur autem vox ista pro incolumitate, felicitate, omnique prosperitatis genere, & felici rerum omnium successu. *Genes. 29. v. 6. & 37. 14. & 41. v. 16. Ios. 10. 21. Iud. 18. 15. 1. Sam. 10. 4. & 25. 5 & 30. 21. 2. Reg. v. 6, Esa. 26. 3. Ier. 15. 5. & 29. & 7. 11. Psal. 7. Rom. 1. 7. 1. Cor. 1. 3. 2. Cor. 1. 2, Phil. 1, 2, Ephes. 6. v. 22.*

Paulus hoc nomine passim in suis precationibus intelligit: *Primo* pacem conscientiam cum Deo: *Secundo*, mutuam piorum inter se dilectionem & concordiam: *Tertio*, protectionem Dei, & omnimodam benedictionem: pro *εὐσυμία*, id est, ea animi tranquillitate & serenitate. *Rom. 5. 1.* quæ alibi *Phil. 4. 7.* pax Dei dicitur. Sic capitur & *Luc. 2, 14. 2. Petr. 3. 14.* pax vera quæ, *Ioan. 14, 27* pax à Deo, *Num. 6. 26. 2. Paral. 14. 6 Esa. 26. 12. & 45. 7* per Christum, *Rom. 5, 1.* pax in cœlo. *Luc. 19. 38.* in terra, *1. v. 14.* pax Messiæ tempore, *Esa. 2, 4. & 11, 6, & 26, 12. & 66. 12. Mich. 4. 3. Zach. 9, 10.* pax amanda & quærenda, *Psal. 34, 15. Zach 8, v. 19 Marc. 9, 50. Luc. 10, 5. & 12, 58. Rom. 12, v. 18. & 14, 19. 1. Cor. 7, 15, & 14, 33, 2. Cor. 3, 11, Galat. 5, 22. Ephes. 4. v. 3. Col. 3, 15, 2, Tim. 2, 22. Hebr. 12, v. 14. 1. Petr. 3, 11.* cum pastoribus gregi maxime colenda, *1. Thess. 5, 13.* pax in Christo quærenda, *Ioan. 16. 33.* à Christo nobis relicta. *14. 27.* pax sceleratis & impiis nulla, *Esa. 48, 22. & 57, 21.* pax quibus promissa, *Psalm. 119. 165. Esa. 54. 13.* pax vobis, salutatio Hebræorum. *Genes. 43, v. 23. Iudic. 19. 20. 1. Sam. 25. 6. Ioan. 20, v. 19, 21.* Vade in pace, pro feliciter & tranquille, formula qua vtuntur Hebræi erga abeuntes, *1. Sam. 1. 17 Luc. 11. 21. Marc. 5. 34.*

Pax quædam temporalis, quædam æterna, *Genes. 15. v. 6. 8 & 26. 22. & 45. 24. Leu. 26, 6 Num. 6. 27. Eccl. 25. 2. & 28. v. 15. 19. Ierem. 29, 7. Matth. 5. 9. Marc. 9. 50. Luc. 14. 32. Act. 9. 31. Rom. 12. 18. 1. Corinth. 14. 33. Ephes. 4. 3. 2. Tim. 2. 22. Heb. 12. 14. Iac. 3. 18. 1. Pet. 3. 11. Apoc. 6* 4. pax interna qualis est inter Deum & eius amicos ac fideles, *Esa. 2. 4. & 9. 6, & 11. v. 6. 7 & 66. 12 Ose. 2. v. 14. 20. Mich. 4. 3. Zach. 9. 10. Luc. 21. 4. & 24. 36. Ioan. 14. 27. & 16. 33. & 20. 19. Act. 10. 36. Rom. 5. 1. Ephes. 2. v. 14. Phil. 4. 7.* pacem ne cum Moabitis ineant, monentur Israelitæ, *Deut. 23 6.* pax ciuitati obsessæ offerenda, *20. 10.* pacem & misericordiam promittunt falsi Prophetæ, *Ier. 6. 14. & 8. v. 8. 12. & 14. 13. & 23. v. 16. Ezech. 13. v. 10. 16. Mich. 3. 5. Thess. 5. 3.*

Pacem Deus dat, *exempla*: Salomon, *2. Reg. 4. & 8. 1. Paral. 22. v. 17. 18* Asa, *2. Paral. 14. 6.*

Pacifici beati, *Matth. 5. 9.* pacificus Salomon, *1. Paral. 22.*

Pacificorum hostiæ, *Leu. 3. 1. & 7. 11.*

¶ Sententiae Biblicae.

In pace in idipsum dormiam & requiescam. *Psal. 4.*

Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. *Esa. 2.*

Pax superna erga Deum per Christum nobis parata.

Gloria in excelsis Deo, & in terra pax erga homines bonæ voluntatis, *Luc. 2.*

Nunc autem in Christo Iesu, vos qui longe eratis, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. *Ephes. 2.*

Et veniens euangelizauit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem his qui prope: quoniam per ipsum accessum habemus ambo in vno Spiritu ad Patrem. *ibid.*

Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare, & per eum reconciliari omnia in ipso, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Verbum misit Deus filiis Israel, annuncians pacem per Iesum Christum, hic est omnium Dominus. *Act. 10.*

Exigit à nobis humilem subiectionem.

Quis restitit ei, & pacem habuit? *Iob. 9.*

In quamcunque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui, & si quidem fuerit ibi filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos reuertetur. *Luc. 10.*

Iugem obedientiam.

Et percutiam illis fœdus pacis. Pactum sempiternum erit eis, & erit tabernaculum meum in eis, & ero eis Deus, & erunt mihi populus. *Ezech. 2.*

Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis, & dedi ei vt timeret timuit me, & à facie nominis mei pauebat. *Malach. 2.*

Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, *Luc. 2.*

Liberalem dilectionem.

Ego enim scio cogitationes quas ego cogito super vos, cogitationes pacis, non afflictionis, vt detur vobis finem & spem expectationem, & inuocabitis me, & viuetis, & orabitis me, & exaudiam vos: quæretis me & inuenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro. *Ierem. 29.*

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, Non quomodo mundus dat, ego do vobis. *Ioan. 14.*

Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis.

Acquirit magnam remunerationem.

Acquiesce igitur ei, & habeto pacem, & per hæc habebis optimos. *Iob. 22.*

Et loquetur pacem gentibus. *Zach. 9.*

Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras, in Christo Iesu. *Phil. 4.*

Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis vno corpore. *Coloss. 3.*

Pax interna peccatum excludit.

Non est pax impiis, dicit Dominus. *Esa. 48.*

Creaui fructum labiorum pacem, pacem ei qui longe est & qui prope est, dixit Dominus, & sanaui eum. *57.*

Pax æterna bona vel vera à Deo præstatur.

Et ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabo cum eo. & non turbabitur amplius; & non addent filii iniquitatis vt affligant eum sicut prius. *2. Reg. 7.*

Ædificemus ciuitates istas, eo quod quæsierimus Dominum Deum patrum nostrorum, & deerit nobis pacem per gyrum. *2. Paral. 14.*

Ipso enim concedente pacem, quis est qui contemnat? *Iob. 34.*

Seruabis pacem, pacem, quia in te speratum est. *Esa. 26.*

Domine dabis pacem nobis. *ibid.*

Ego Dominus, & non est alter: formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. *45.*

Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset sicut fluuius pax tua. *48.*

Nam si in via Dei ambulasses, habitasses vtiq; in pace fontis. *Bar. 9.*

Et faciam cum eis pactum pacis. *Ezech. 34.*

Ipse autem Deus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. *2. Thess. 3.*

Et exiuit alius equus rufus, & qui sedebat super illum, datum est ei vt sumeret pacem de terra, & vt inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus. *Apoc. 6.*

In bonis confirmatur.

Pax multa diligentibus legem tuam. *Psal. 119.*

Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. *20.*

Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem. *122.*

Disciplinam in pace conseruate filii. *Eccl. 41.*

Et erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium, & fiducia vsque in sempiternum. *Esa. 32.*

…rnum pax (ait Ezechias rex ad Esaiam) & veritas in diebus …

…m habere inter vos. *Marc.* 9.

…s porrò quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem …

…*Rom.* 12.

…que quæ pacis sunt sectemur. 14.

…autem vocauit nos Deus, 1. *Cor.* 7.

…tium est Deus dissensionis, sed pacis. 14.

…m habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. 2. *Co-*

…m sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua ne-…bit Deum *Heb.* 12.

…itudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna.

Summe commendator.

…bdi innocentiam, & vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ …ifico. *Psal.* 37.

…rate pacem ciuitatis ad quam transmigrare vos feci, & ora-…ate ad Deum, quia in pace illius erit pax vobis. *Ier.* 29.

…pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur *Matth.* 5.

…entes autem in domum salutate eam, dicentes: Pax huic do-…

Pax ficta malum proximo machinatur.

…Ne tradas me cum peccatoribus. Qui loquuntur pacem …proximo suo, mala autem in cordibus eorum, da illis secun-…pera eorum. *Psal.* 28.

…ntra vulnerans lingua eorum, pacem cum amico suo loqui-…bantur: posuit insidias. *Ier.* 9.

Pax prauo in malo copulatur.

…Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. *Psal.* 73.

A Deo reprobatur.

…Numquid est inter vos vir aut mulier cuius cor se auertat hodie à …stro Deo nostro. Pax erit mihi, & ambulabo in prauitate cordis …meum vt ebria sitientem, & Dominus non ignoscat ei. *Deu-…*

…Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: Non ve-…ni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem ad-…uersum patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum …aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. *Matth.* 10. …34.

¶ Sententiae Patrvm.

…Pax serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, …num amoris, consortium charitatis. Hæc est, quæ simultates …bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles a-…udes sedat, inimicos concordat, cunctis est placida, nescit …nec potest instari: hanc qui acceperit teneat: qui perdiderit repe-…tat: qui minuerit exquirat: quoniam qui in eadem non erit inuentus, …non dicatur, à filio exheredatur, nihilominus à spiritu sancto …exheredatur: nec ad hæreditatem Domini poterit venire, qui te-…nem pacis noluerit obseruare. *Aug. de Ver. dom.*

…Concordà cum aduersario tuo, nescis quando vita finiatur, quòd …si tradiderit, iudex reddat, & minister, & carcer. Ac si seruaueris …cum eo tuo bonam voluntatem, & cum eo consenseris, pro iudi-…cantes patrem: pro ministro sæuo angelum tollentem te in si-…num Abrahæ, pro carcere paradisum. *Ibid.*

…Tale bonum est bonum pacis: vt in rebus creatis nil gratiosius …inuenias, nil delectabilius concupiscas, & nil vtilius possideri Spi-…ritum humanus nunquam viuificat membra, nisi fuerint vni-…ta: spiritus sanctus nunquam viuificat ecclesiæ membra nisi fue-…rint in pace vnita. *De ciu. Dei.*

…Quisquis vel quod potest corrigi, vel quòd non potest corrigere, …de pacis vinculo excludit: vel quod saluo pacis vinculo excludere …non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hîc est pacifi-…cus. *Contra Parmen. lib.* 2.

…Duæ sunt amicæ, Iustitia, & Pax: tu forte vnam vis, & alteram …inimicam. Nemo enim est, qui non velit pacem, sed non omnes vo-…luerunt iustitiam. Interroga omnes homines, vis pacem? vno o-…re respondebit tibi genus humanum: opto, cupio, amo, volo. Ama …iustitiam, quia duæ amicæ sunt, Iustitia & Pax, ipsæ se osculantur, si …non amaueris pacem non amaueris, non te amabit ipsa Pax, nec veniet ad …te. *In Psalm.* 84.

…Audiat populus Dei non potest in bono tantùm habere concor-…diam quantam mali habent in malo. *Hier. in Psal.*

…Bonos vires suas in Pace cognoscit. Si enim bella desunt, virtutum …documenta non proderunt. *Greg. in mor.*

…Vnde nobis cum Deo pax robustior oritur, vnde nobis ab aduer-…sario furor pugna generatur. *Idem ibid.*

…Si deuocantur filij qui pacem faciunt, proculdubio Satanæ sunt …filij: Pacem confundunt. *In past.*

…Quum pro te terrena Pax à corde cum proximo scinditur, liqui-…dò apparet, quod res plus quam proximus amatur. *In hom.*

…Sicut multum nocet, si vnitas desit bonis, ita valde est noxium si non desit malis. Si ergo peruersorum nequitia in pace iungitur, profectò eorum malis actibus robur augetur: quia quo sibi in malitia congruunt, eo se robustius bonorum afflictionibus illudunt. *in Past.*

Melior est talis pugna, quæ Deo proximum facit, quam Pax illa, quæ separat à Deo. *Nazian. in Apol.*

Non timeas contra charitatem esse: si vnius scandalum, multorũ recompensaueris pace. Melius est enim vt pereat vnus, quam vnitas. *Bern. in ep.*

Pax hominibus bonæ voluntatis. Non bonæ, sed plane iniquæ voluntatis est, qui nequaquam pace contentus, superbo oculo, & insatiabili corde inquietus anhelat ad gloriam mundi, nec pacem perinde retinens, nec gloriam apprehendens. *Sup. Cant.*

In tantum humanæ pacis Christus studuit concordiæ, vt vnitatis merito omnia quæ à Deo precanda sunt, impetranda esse confirmet: & vbi duo vel tres pari spiritu & voluntate collecti sunt, ibi se medium eorum pollicetur futurum. *Hilar. sup. Matth.*

Speciosum quidem nomen est pacis, & pulchra est Opinio vnitatis: sed quis ambigit eam solam ecclesiæ atq; vnitam pacem esse quę Christi est? *Idem contra Arianos ad Auxentium Libro.*

Concordia malorum, contraria est bonorum: & sicut optandum est, vt boni pacem habeant ad inuicem: ita optandum est, vt mali sint discordes. Impeditur enim ites bonorũ, si vnitas non diuiditur malorum. *Isid. l 3. de sum. bon.*

Pax quæ de ore prædicatoris profertur, aut requiescit in domo si in ea fuerit filius pacis: aut ad ipsum prædicatorem reuertitur tanquam fructus. *Raba. in Matth.*

Tunc est vera pax hominis & vera libertas, quando & caro animo iudice regitur, & animus Deo præside gubernatur. *Leo in sermon.*

Hæc est vera pax à Dei voluntate non diuidi, & in his, quæ solius Dei sunt, delectari, quando enim sensualitas nulla parte resistit voluntati, & voluntas nulla parte contradicit rationi, tunc est serenitas mentis, & tunc est regnum Dei. *ibid.*

Falsæ pacis tres sunt species. Est enim pax Æstimata, pax Simulata, pax Imperata. Dum enim inter seculares pacem quærimus, dum discordes ad concordiam reuocamus, æstimant sæculares, quod pacem inter nos habeamus: dum in vestimentis ouium foris eximus, & intus quasi lupi rapaces gregem simplicem furtim lacerando dispergimus, pacem simulamus, sed non habemus, dum vero prælati subditis imperant, & eos disciplinæ legibus non coarctant, solum modo pacem docent, & non tenent: æstimant pacem sæculares, simulant peruersi clausirales, imperant & non tenent lepidi pastores. Sic igitur æstimatur à nescientibus, simulatur à non habentibus, imperatur à non tenentibus: sed veræ pacis tres sunt species, scilicet pax probata, pax confirmata, pax certa. *Hugo de clausiro animæ, lib. 3. cap.* 9.

Lingua quandoque pacem prædicat, sed sæpius turbat. quum autem habitus, cor & lingua concordant, pacem seruant: vbi vero dissoluta discurrit, pacem soluit. *ibid.*

Pax est concordantium in bono animorum ordinata tranquillitas. *Cass. in Psal.*

Pax vera est concordiam habere cum moribus probis, & litigare cum vitiis. *ibid.*

Quum enim peccatores videntur locupletes, multisque dominari populis, & in mundo non est quod timeant, pacem habere putantur: sed pax ista cum conscientia semper litigat, rixatur intrinsecus, & cum hostem non habeat, secum decertat. *ibid.*

Habeatis vnitatem spiritus in vinculo pacis, nec inueniri potest forma expressior conuersationis angelicæ, quam vnitas socialis. *ibi.*

In hoc enim gratia regis extollitur & seruatur, si in æquitate pacis populum dirigat, & in iustitiæ vigore conseruet. Hæc enim est bonarum artium mater decora: hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores extollit, & tantarum rerum ignarus cognoscitur, qui enim minime quæsisse sentitur. *Cass. l. 11 Ep.*

Decet regalis apicis curiam, generalitatis custodire concordiam, quæ ad laudem regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur. Quid est enim, quod principem melius prædicet, quam quietus populus, concors senatus, & tota respublica morum honestate vestita? *idem epist. 11.*

¶ Poetarvm Dicta.

Bacchylides in Pæanibus.

Τίκτει δέτε θνατοῖσιν εἰρήνη μεγάλα,
Πλοῦτον, καὶ μελιγλώσσων ἀοιδὰν ἀνθέα,
Δαιδάλων τ' ἐπὶ βωμῶν θοίνα τέρπνα θεῶν
Ἄκραντα φλογὶ μηρίδες, ἐυτείχων τε μήλων,
Γυμνασίων τε νίκας αὐλῶν τε πρὸ κώμων μέλος.
Res maximas mortalibus producit pax,
Nempe diuitias suauissimorum cantuum flores,
Hæc efficit, vt in pulchris Deorum aris bouum manducetur
Flammis fusilis pars, & lanigerarum pecudum.
Hæc facit, vt gymnasia iuuentes, & tibias & consitia certent.

Menand.

Menand.

Εἰρήνη γεωργὸν καὶ πίτυρας τρέφει καλῶς.
Πολέμος δ' καὶ σῖτον καλὸς οὐκ ἔφυ.
Pax agricolam vel inter saxeta bene nutrit:
Bellum autem etiam in campis malum est.

Philemon in Pyrrho.

Οἱ φιλόσοφοι ζητοῦσιν, ὡς ἀκήκοα,
Περὶ τοῦ τ' αὐτοῖς πολὺς ἀναλίσκεται χρόνος,
Τί ἐστιν ἀγαθὸν, κ' ἂν εἰς ευρηκέ πω
Τί ἐστι κρεῖττον καὶ φρονησιν φύσει καὶ
Πλείονος ταῦτα μᾶλλον, ἢ τ' ἀγαθόν.
Εἰ, ὃς γε δ' ἰατρεῖων, τὴν τέχνην σκοπῶν ἐγὼ.
Νῦν ὑγεία εὑρεῖν τίν', ὦ ζεῦ φίλτατε,
Τῆς ἐκφοβοῦντα καὶ φιλανθρώπου δ' ἐστὶν
Γάμος, ἑορτὰς, συνουσίας, παιδας, φίλους.
Πλοῦτον, ὑγίειαν, σῖτον, οἶνον, ἡδονήν.
Αὐτὴ δ' ἐδωσι ταῦτα πάντ' ἂν σκόπει.
Τίθησι κοινὴ πᾶσι, πάντων ζώντων βίος.
Inquirunt (vt audio) philosophi
Et multum in hoc absumunt temporis:
Quidnam sit bonum, nec dum illud inuenit quid sit
Alius virtutem, alius prudentiam inquit, &
Hoc etiam intricant magis, quam quid bonum sit.
At rusticus ego terram fodiens,
Nunc bona quæ sint Pacis inuens, o Iupiter charissime!
Amabilis illum & benignissima Dea
Nuptias, festa, cognatos, liberos, amicos,
Diuitias, sanitatem, amorem, vinum, voluptatem,
Pax confert. Quod si omnia hæc defecerint,
Feriæ omnes communiter, mœrentium vita.

Euripid. tragicus poeta.

Ὅταν γὰρ ἔλθῃ πόλεμος εἰς ψῆφον λεώ
Οὐδεὶς ἔτ' ἀθάνατον συλλογίζεται.
Τὸ δ' ἰσυχὲς σῴζει τὸ τ' ἄλλον σπερίπου.
Εἰ δ' ἦν πρὸ θυμοῦ θάνατος ἐν ψήφῳ φορᾷ,
Οὐκ ἂν ποθ' ἑλλὰς θυρμανὴς ἀπώλλυτο,
Καὶ τοὺ θύειν γὰρ πάντες αὐθρωποι λόγον.
Τὸν κρεῖττον' ἴσμεν, καὶ τὰ χεῖρω καὶ κακὰ
Ὅσῳ τι πολέμου κρεῖττον εἰρήνη βροτοῖς,
Ἡ μὲν γὰρ μᾶλλον πρὸς φιλίαις κατὰ.
Νοῦσοι δ' ἐχθρὰ τε πέφυκε δ' ἐυκαιδίᾳ,
Χαίρει δ' ἐπλοῦτῳ ταῦτ' ἀφίντες οἴκαδε
Πολίτας ἂν αἱρούμεθα καὶ τὸν πλησίον
Ἀλλὰ μὴ δ' ἀνδρὸς ἄνδρα, καὶ πλὴς πόλις.
Quum de bello suscipiendo suffragia fert populus,
Tum nullus mortem imminere sibi cogitat,
Sed illud infortunium in alium conijcit.
Quod si mori ob oculos esset, dum ferunt ut suffragia,
Nunquam insano belli amore capta periret Græcia.
Verum enim vero omnes homines duplici sermone
proposito,
Meliorem dignoscimus item bona & mala.
Et quantum bello potior sit pax hominibus.
Quæ primum quidem Musis est gratissima,
Aduersa vero luctibus est, sobolisq; dexteritate
gaudet:
Ac delectatur opibus: illis Dei malu reliquis
Bella præferimus, & inferiorem
Subijcimus vitæ vitam, & ciuitatis ciuitatem.

Aristophanes in Νεφέλαις.

Ὦ μακὰρ, ταῦτα πάντ' ἐν τῇ δ' ἔνι,
Οἰκεῖν μὲν ἐν ἀγρῷ τέτον ἐν τῷ γηδίῳ
Ἀπολλαγέντα τῶν κατ' ἀγορὰν πραγμάτων,
Κεκτημένον ζυγάριον οἰκεῖ βοοῖν,
Επειτ' ἀκούειν προβάτων βληχωμένων,
Αἰγὸς τε φωνὴν ἐς λεγάνην ἀθυμίας,
Οψῶν δὲ χρῆσθαι, συνὸς οἷς τε καὶ ἰχλωσι.
Καὶ μὴ περιμένειν ἐν ἀγορᾷ ἐχθύδια
Τρίβωνα πολυτίμητα βεβασανισμένα
Επ' ἐχθυόπωλε χειρὶ παφλωμωτίτῃ.
Ostulte, stulte, hæc omnia pacis insunt,
Vt ruri aliquis in prædio habitet.
Immunis a forensibus negotijs,
Proprium possidens iugum boum,
Balantes & audiat oves,
Capraq; vocem ad multitudinem emulgenda,
Obsonijs autem vtatur concha & turdis,
Neque expectet in foro venales pisciculos
Tridianos, magni prerij contrectatos
Piscium venditoris iniquissima manu.

Tibull. l. 10.

Interea pax arua colat, pax candida primum
Duxit arature sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vuæ,
Funderet vt nato testa paterna merum.
Pace bidens, vomerq; vrgent, at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs.

Rusticus e lucoq; vehit male sobrius ipse
Vxorem plaustro progeniemq; domum.

Ouid. 2. Fast.

Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas:
Pax Cererem nutrit pacis alumna Ceres.

Sylius 11.

Pax optima rerum.

Quas homini nomisse datum est: pax vna triumphi
Innumeris potior: pax custodire salutem:
Et ciues aquare potens.

Ouid. 1. Fast.

Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphi,
Tu ducibus bello gloria maior eris.

Bapt. Mantuan. de pace.

Pax plenum virtutis opus, pax summa laborum.
Pax belli exacti pretium est, pretium q; periclis:
Sydera pace vigent, consistunt terrea pace.
Nil placidum est sine pace Deo nec munus ad aras.

Ouid. Art. l. 3.

Candida pax hominis trux decet ira feræ.

Lucret. poeta lib. 5. de rerum natur.

Nec facile est placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Et si non fallit, cum genus humanum q;
Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet.

Faustus Andrelinus in distichis.

Securæ placide mundus sub pace, Tranquillum est summi pax opus alma Dei.

Pacem hic certam expectandam non esse.

Antholog Sacr.

O patria! o Diuûm tellus sanctissima quisquam
Donet vt aternos te fruar ipse dies?
Lux tua nocte caret, luctu tua pura voluptas,
Pax tua non belli tristia damna timet.
At contra hic cæcis horrescunt cuncta tenebris:
Samoq; cum misero bella dolore vigent.
Nam neque pax cuiquam secum est, dum carpitur alter,
Aut si pax, bello pax ea deterior.

§ Sententiæ Philosophicæ

Concordia ad amicitiam pertinere videtur: itaq; non dubium quod eadem sententia: quandoquidem in iis etiam, quorum alteri ignotus sit, inesse potest: nec concordes aiunt esse eos, qui de rebus cœlestibus quarum nihil ad eos, idem & vnum de iis rebus sentire non sit proprium amicitiæ. Ciuitates in concordia esse tum dicuntur, cum de communibus vtilitatibus vnum idemq; sentiunt & decernunt, quodcunq; publice decreuerit, exequuntur. Ergo in gerendis rebus iis, quæ grauissimæ sunt, quæque adesse possunt, vel vtrisque vel omnibus communia consistit: velut ciuitates concordes sunt, quum placet eis magistratibus, magistratus deligendos esse, aut ineundam cum Latinis societatem, aut Pittacum Imperatorem esse, si etiam ipse nolit: at verò quum scipsum vterque, vt fit apud Phædrum, volunt præire, stat seditio nascitur. Non enim vnum idemq; intelligere, qualecunque sit, vnum & idem sentire est, sed idem sentire de rebus, quum populus & optimates, & viros optimos volunt præesse reipublicæ. Sic enim omnes quod volunt, consequuntur, cum inter ipsos amicitia, concordia videtur, vt etiam celebratur. Illorum in commodis & vtilitatibus iis, quæ omnibus, quæ ad vitam pertinent, qualis bonis inter bonos concordia est: ii enim idem in rebus vnum idemque, & ipsi secum, & cum aliis sentiunt, putantq; cum eorum sient sententiæ & voluntates, non more Isionis ambiant. Recta etiam & vtilia sibi proponunt, quorum communitate diuitiarum ducuntur. At vero improbi vnum neq; idem, nisi forte ad exiguum tempus, sentire non possunt, sicuti etiam amicitiam dissolvent, quum in emolumentis sua augendi cupiditate inter se discordes sint: iis enim in rebus, quæ laborem sumptusque desiderant, ab officio deficiunt. Quę quoniam sibi quisq; exoptat, proinde vt quemque obseruat & arcet: euertetur enim funditus Respublica, si nemine conseruetur, ex quo nascuntur seditiones: dum alteri alterum necessitatem afferunt, ipsi fungi officio nolunt. *Arist. in Eth.*

Nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. Pax est tranquillitas libertas.

Nam nec priuatos focos, nec publicas leges nec libertatem cara habere potest, quem discordia, quem cedes ciuium, quem bellum ciuile delectat: eumque ex numero hominum eximendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. Itaque Sylla, siue Marius, & siue quis alius ciuile bellum optauit, eum crudelem ciuem Reipublicæ natum iudico. Nihil igitur hoc cive, nihil hoc homine tetrius, si aut ciuis, aut homo habendus est, cui

bellum concupiscat. *Cicero in Philippicis.*

cerum spiciamus omnia, quæ populo grata sunt, atq; iucun-
iam populare, quam pacem, quam concordiam, quam o
venemus, *Cicero pro lege Agraria, contra Rullum Tribunum*
pro fine fere.

liqui ad sapientes spectat quandoque bellum soluere, etiam si
quid interceserit offensa, Nos vero cum vnanimiter sentia-
quid mirum, si pacem bello præferamus? quamvis iustius fuis-
inuicem armis nunquam dimicasse. *Xenophon. lib. 6. rerum*
suarum.

Nihil pernicioſius ciuitati, quam diuisio, vt nihil melius quam
Plat. de Rep.

Nullane igitur, omne quod est, tandiu manere atque ersi-
quandiu sit vnum, sed interire atque dissolui pariter atque
esse desierit. *Boetius libro quarto de philosophica consola-*
tione.

pacem diligis, belli ne feceris mentionem. *Seneca lib. de mo-*
ribus.

Quietissimam vitam agerent homines in terra, si hæc duo
natura omnium tollerent, Meum & Tuum. *idem de Bene-*
ficiis.

quæ aliis bonorum causa est, tantarum rerum, & tanti tu-
nobis causa fuit, quid aliud id esse dixerit, præterquam quod
bus acceptis, hi rem naturæ præclaram prauè corruperunt.
Dem. de falsa legat. Demost.

Deus Iupiter! estne aliquis recte sapiens, qui ex verbis potius
bus pacem agentem, aut bellum gerentem secum æstimet?
profecto. *Ex orat. contra Philip.*

Nemo ità amens est, vt bellum quam pacem præoptet: nam in
bello patres, in bello patres filios sepeliunt. *Herod. l. 1.*

Nihil magis confirmatur ex bello, at ex otio non perinde periculo
quæ bello lacessaris. *Thucyd. l. 1.*

Eadem censeo eam pacem quæ sit inter cognatos & amicos es-
dissimam & honestissimam, quum omnis ira extincta & o-
malis oblitioni mandatis, omnes sibi inuicem sine dolo, vl-
que illatas & acceptas iniurias condonant. Minus vero ho-
eam esse iudico in qua ipsa quidem populi multitudo cri-
liberatur, sed illi soli qui se mutuis iniuriis affecerunt co-
iudicium subire, causam dicere & iure disceptare. *Dionys.*

Domo ocio foris omnia tranquilla sunt, cura pacis concordiæ
intestinæ causa est. *Liuius, Decad. 1. l. 3.*

Quia nec per intestina arma non licet. *idem, l. 4.*

Quum exercitus Romanus, sub P. Scipione, multis partis victo-
rem Carthaginienses clarus & Africæ formidabilis, de perse-
victoria & finiendo Punico bello cogitaret, Annibal qui ex
suos protegendos reuocatus erat, quum vim, prudentiam
ducis & exercitus aduersarii metueret, Scipionem lon-
ad studium pacis deducere conatus est. Inter multa au-
quæ sequuntur effatus est, Scipionem pugnas & ab-
victoriam sperantem alloquens: Potest victoriam malle,
pacem, animo. Noui vobis spiritus magnos magis quam
mihi talis aliquando fortuna affulsit. Quod si in secundis
quoque mentem darent dii, non ea solum quæ eue-
et etiam ea quæ euenire possent, reputaremus. Vt omnium
aliorum, satis ego documenti in omnes casus sum,
modo castris inter Anienem atque vrbem vestram positis, ac
scandentem mœnia Romana videras, hic cernis duobus
viris fratribus clarissimis imperatoribus, orbatum, ante
prope obsessæ patriæ, quibus terrui vestram vrbem, ea pro
precantem. Maximæ cuique fortunæ minime credendum est.
rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est
petentibus magis necessaria quam honesta. Melior tutior
certa pax, quam sperata victoria: hæc in tua, illa in deorum
est. Ne tot annorum felicitatem in vnius horæ dederis discri-
Cum tuas vires, tum vim fortunæ, martemque belli commu-
animo. Vtrinque ferrum, corpora humana erunt, nus-
minus quam in bello euentus respondet. Non tantum ad id,
pace iam habere potes, si prælio vincas, gloriæ adieceris,
ademeris, si quid aduersi eueniat. Simul parta ac sperata
vnius horæ fortuna euertere potest. Omnia in pace iungen-
potestatis sunt P. Corneli. tunc ea habenda fortuna erit, quam
derint. Inter pauca felicitatis virtutisque exempla, M. Attilius
quam in hac eadem terra fuisset, si victor pacem petentibus de-
scribus nostris, sed non statuendo tandem felicitati modum,
subindendo efferentem se fortunam, quanto altius elatus erat, eo
corruit. *idem, Decad. 3. l. 10.*

Est eius qui dat, non qui petit conditiones dicere pacis. *ibi-*
dem.

Multum, per quos petita sit, ad fidem tuendæ pacis pertinet. *ibi-*
dem.

Militares artes sunt per otium ignotæ, industriosque ac ignauos
in æquo tenet. *Tacitus, Annal. lib. 12.*

Pax & concordia victis vtiles, victoribus tantum pulchræ sunt,
hist. l. 3.

Quæ nimio pretio emitur, & vt potentior hostis reddatur, non est
pax, sed pactio seruitutis. *Zonar. in Arcad. & Hon.*

Qui imperium vrbium firmum habere studet, ciues clariores a-
lio transferet. Nam vulgus per se nouis rebus non studebit. *Zonar.*
in Basil.

Longæ securitas pacis, homines partim ad delectationem oci,
partim ad ciuilia traducit officia. *Veget. l. 1. c. 28.*

Pax colenda est, vbi Dei iacturam non facimus: rursus bel-
lum gerendum, vbi religio periclitatur. *G. Pachymer. histor. libro*
quinto.

Pax non fortuito, sed ratione & oratione conciliatur. *idem, libro*
sexto.

Bonum esse pacem apud omnes homines in confesso est, qui-
bus paululum rationis existit: si quis autem ipsam turbare sit in-
uentus, malorum causa sibi ac proximis fuerit. *Procop. de bell. Pers.*
lib 1.

Pacis fœdera soluere, nihil aliud esse quis dixerit quam hominũ
cultum in ferarum vitam commutare. Nam si dissidentes inter se
nunquam conuenirent, infinitum omnino bellum esse: quod si fi-
nem non est habiturum, de statu hominum ac naturæ eos, qui in il-
lo occupantur, est decorum dimouere. *Idem. l. 2.*

Pro acquirenda plurimorum salute oportet potius decertare,
quam super incertis & inuisibilibus locupletari. Gratius enim est
Deo, plures potius saluare quam paucos. Porro damnum in pluri-
bus pati propter medium lucrum, primæ dementiæ est. *P. Diacon. in*
Michaele.

Nihil est aut omnino accepturus, aut auribus suauis, quam de
pace & benevolentia verba facere. Irrepit enim, nescio quo mo-
do, sensus nostros, ac vehementer retinet, torosque bene artis per-
mouet. Est enim insitus natura mortalibus pacis & oci amor: sed
aut mala consuetudine, aut nimia ciuiditate nonnunquam ex animis
nostris elabitur. Quæ postea si quando renouatur, multo sit
profecto dulcior atque iucundior necesse est. *B. Facius, histor. libro*
nono.

Pax non modo ipsa dulcis est, sed etiam ipsius nomen blandum
ac suaue: tum res ipsa, vt sapientes dicere audio, salutaris. Hac enim
agri, hac vrbes, hac res priuatæ, hac respublicæ, hac denique regna
constituuntur & conseruantur. Mihi quidem ita semper visum est,
si pacem negligerent, hos summam hominum felicitatem haud fa-
tis cognoscere. Totius enim felicitatis fructus est pax. Quid enim
proderat dispersos homines eloquentia conciliasse, nisi conciliatos
pax ipsa in societate & charitate contineret? *idem, ibidem.*

Pax & ocium finis est qui bella gerentibus proponi solet. *Idem,*
ibidem.

Quum suspicionibus liberat, quum periculum non auget, quum
quiescendi & sumptuum minuendorum facultatem adfert, pax ex-
petenda sanctaque est. sed quum omnia parit contraria, sub insidio-
so pacis nomine bellum latet, & salutaris medicamenti specie pesti-
lens venenum. *Fr. Guicciard. hist. l. 15.*

Nihil sanctius, nihil magis necessarium, nihil Deo gratius com-
muni inter Christianos principes pace futurum video. sine hac enim
religionem, pietatem, & hominum mores in apertissimã perniciem
ruere vel manibus tangi potest. *Idem, l. 16.*

Equidem ita existimo fugiendum quidem esse bellum: non ta-
men ita fugiendum, vt omnia, ac in id incidamus, sustinere perpeti-
que velimus. Quid enim vel æquabilitatem in republica, vel fidu-
ciam, vel libertatis iucundissimum nomen laudaremus, si nihil om-
nino esset paci anteponendum? Sed neque Thebanos laudamus,
quod tempore Medici belli, vt à communi Græciæ periculo essent
immunes, ea per formidinem elegere, de quibus postea periclitati
sunt. Neque Pindaro assentimur, qui in poematibus suis ciues hor-
tatur, vt cæteris omnibus postpositis pacem duntaxat & tranquilli-
tatem amplectantur: ac pacem magnifice scrutatus definit esse qui-
etis terminum, & splendidam lucem. Verum cum se persuabiliter
dixisse putaret, paulo post repertus est omnium turpissimam ac no-
centissimam protulisse sententiam. Pax enim, si iusta & honesta sit,
res est certe omnium rerum pulcherrima atque optima. Nihil ta-
men est aut faciendum iniuste, aut patiendum turpiter, vt pace frui
valeamus. *Polyb. lib. 4.*

Stabilius dissoluuntur magnæ inimicitiæ, cum æquales adhuc
pacem faciunt, non quando altera pars se vlta est, & plura obtinens
alteram cogit pacis conditiones petere aut accipere: sed cum mode-
ste offert pacem etiam dum potest pugnare, & vincit moderatione
atque mansuetudine præter expectationem. Nam altera pars cum
agnoscit se non debere pugnare, tanquam vi coactam, sed mutuam
gratiam debere, pudore mouetur, vt constantiam præstet in pacto:
ac magis hoc faciunt homines erga maiores aduersarios quam mi-
nores, libentius enim cedunt vltro cedentibus: sed contra superbos
sustinent pericula etiam præter opinionem. *Thucyd. l. 4.*

Non consentaneum est, vt pax vera existimetur, quando neque
redduntur, neque vicissim accipiuntur ea quæ sicut conuenit reddi
debebant. *Idem, l. 5.*

Soluunt pacem, non qui bellum primo mouent, sed qui per insidias fœderum tempore arma capiunt. Nam illi qui non est causa belli, retractare licet, æquum quæ ab iniuria discedere. *Procop. de bell. Pers. lib. 2.*

Ne q; naturæ neq; consuetudinis nostræ est (dictum Alphonsi regis) petentibus pacem negare: idque semper inhumanum atque impium duxi. Quis enim tam demens est, qui si possit pace frui malit bello contendere? *B. Facius, hist. l. 8.*

Cum ad famam primi Balduini defuncti Eustachius eius reliquus frater, Comes Bononiensis, vt in regnum fratri succederet, iter ingressus Brundusium iam peruenisset, inde in Orientem soluturus: vbi Rhenensem virum fortissimum in defuncti locum suffectum regem accepit, authoribus amicis, vt ire pergeret, illum enim neque viribus neque causa parem futurum: Deus meliorem inquit, mentem mihi det, quam vt regnum cruore meorum Christo reddi-tum, per me, domesticis bellis antequam coalescat euertatur. P. Æmyl. l. 5.

Pax bello magis confirmatur, otium vero semper belli metum & periculum coniunctum habet. *Thucyd. l. 1.*

Nonne videtis in secundis & aduersis rebus quietem vtiliorem esse, & ad retinendas res secundas, & ad medendas aduersas: nec non in pace dignitatem aliaque bona esse sine periculo: *idem, l. 4.*

Si Regum atque Imperatorum animi virtus in pace, ita vt in bello, valeret, æqualius atq; constantius sese res humanæ haberent, neque aliud alio ferri, neq; mutari ac misceri omnia cerneres. *Sallust. de coniu. Catil.*

In pace & rebus secundis vniuersæ ciuitates & priuati homines mentem sanjorem gerunt. Quia non cogit necessitas quærere vitæ præsidia malis modis. Sed bellum copiam quotidiani victus subtrahens, violentus magister est, & ad præsentes occasiones multorum impetus incitat. *Thucyd. l. 3.*

Quod aliquando bella inter homines oriantur, rursusq; dissoluantur, omnes nouimus. Nos vero pacis desiderio, si non nunc at aliquando tenebimur. Cur igitur potius tempus illud expectandum, quo vexati belloque defessi pacem concupiscamus, non iam integri & nulla oppressi clade eam amplectemur? Neq; enim illos laudandos censeo, qui in certaminibus sæpius victoriam ac gloriam retulerunt; & tamen ita certare pergunt, vt non antea desistant quam vicerint, artem relinquant. Neq; aleatores, qui vna iactura facta de duplo certant, relinquant. Neq; aleatores, qui vna iactura facta de duplo periclitantur: istorum enim plærosq; cernimus ad extremam redigi inopiam. Quæ & nos considerare decet, nec vnquam eo certaminis descendere, vt aut cuncta capienda, aut cuncta sint nobis amittenda: sed potius, dum & viribus vegeti, & fortuna florentes sumus, inter nos amicitiam contrahamus: eo enim pacto & nos, per vos, & vos per nos potentiores, quam seculis superioribus imperabimus. *Xen. de reb. gest. Gr. l. 6.*

Pacis tractatio prudentibus atque fidis hominibus est committenda. Eos à legatione reuersos audiat Princeps, ac solus: ne si minus iucunda renuncient, pauorem ea res atque metum inferat, multitudini. Sunt enim omnes cupidi rerum nouarum: & non desunt qui quum familiariter norint legatos, audent sibi polliceri, fore, vt omnia rescisant. Verum si iudicio sint præditi illi, cauebunt modis omnibus, ne quid efferant, quod vel alienationem animis, vel trepidationem excitare possit. Hoc ideo mihi dicendum fuit, quod Principes à suis non raro circumueniri sciam in eiusmodi actionibus, illos præsertim, qui præ fastu & arrogantia quæ sit aliorum sententia nõ auscultant. Nam qui se demittunt, ac libenter aliorum iudicia cognoscunt, ij minus falluntur. *Ph. Comin. l. 1.*

Est apud nos quotidiano sermone tritum prouerbium, quo dicitur, in splendidissimis etiam epulis existere semper aliquos, qui minus bene tractentur. Idem vsuenit in principum de pace tractationibus, dum alii quod volunt adipiscuntur, alii spe & expectatione decidunt. *idem, l. 2.*

De spe pacis. DIAL. CV.

Francisci Petrarchæ.

GAVD.

Spero pacem. R. Melius est pacem seruare, quam sperare. Stulti enim est fastidire res certas, ambiguas spes amplecti. G. Pacem spero. R. Tenuisses eam arctius, ne abire sineres, quam sperares. Quid enim, si ad hanc spem impatientia te duxit tua, vt sperando angi eligeres, quo gaudendo vti poteras. G. Pacem spero. R. Spes pacis multos perdidit, speratæque paci succedens insperata calamitas incautos obruit sopitosque, quos expertos inueniens non læsisset. G. Spero pacem. R. Quid tam diu speras, quod mox assequi in tua situm manu est? Rari sunt qui pacem non inueniant, si bona fide velle coeperint. Sed hi ipsi, quibus dulce nomen pacis, pax amara est. Pacem itaq; petentes, paci obstant. Quatuor vobiscum habitant pacis hostes; Auaritia, Inuidia, Ira, Superbia. Has in æternum exilium pellite, pax æterna erit. G. Spes pacis haud dubia est. R. Inter spem pacis & pacem multa incidunt, leue verbum, gestus facilis compositam sæpe turbauit pacem, ipsi tractatus pacificique sermones ferro sæpe franguntur, animosq; acuit, bellumq; asperat pacis spes. Sic amicitiæ mentione vritam quasi cotem dixeris odiorum. G. De pace igitur pax erit. R. De pace crebro nequicquam agitur, nonnunquam vero quando de pace agebant, atq; egerant Gallorum & Poenorum duces, do illos Camillus oppressit, hos Scipio. G. Post belli finem quies datur. R. Quanto firmata esset vtilius ante belli principium, ne damnis, ac mortibus tempestiua pace esset occursum. Sed contumaces ac dyscoli sine verberibus non sapitis, in pace bello pacem quæritis, neq; vnquam nisi bello afflicti pacem vestram scere incipitis, vel amare, eamq; vt perditam fletis, sic moriturpari leuitate contemnitis, donec vos iterum atq; iterum doceat bona vestra non spernere, mala vestra non cupere. non ineptire, non furere, quod antequam assequamini, pissime idem vobis audiendum nec audisse satis est. Sæpe dum, & experiendum, dicam proprie, vt discatis aliquid, pulandum est. G. Bellum pax sequetur. R. Melius præiter obstructura, nihil insanius quam spe remedii vitro offerre: auxilium non causam dant fomenta vulneribus, tem optare natura est, sano ægritudinem spe salutis insa futura est. R. Solet pax vrbibus mutationem rerum ram Optima quidem ipsa, sed pessimis circumuoluta quis legibus, fluxibus moribus, occultis odiis, apera cordare, quid ciuili olim bello præsagus ille dixerit: *res quid prodest poscere pacem? Cum domino pax ista* est autem bellicosa libertas viris fortibus, quam pacifica Pacem habeo. R. Interim bellum habes.

De pace, & iudicijs. DIAL. CVI.

GAVD.

Pacem habeo. R. Bonum ingens, si sincerum esset, atq; tuum, neutrum sane est. Nam neque nouum est, sed commisque cotidianum est, vt sub vmbra pacis bellum latet, cem, quamvis puram, diuturnam sinit amorum infinitas afflidue non minus quam cum hoste pugnantium. G. Pa R. Sed amissa est cautio & disciplina militaris fides quæsita autem lenta segnities, & semper periculosa in multis nempe sit melior bello pax, in hoc vno bellum quod cautius atq; experientius. Nunquam Romana si bellum Carthaginense mansisset. Pax Punica dium fuit, vrbibusque aliis documentum sempiternum populis, atq; imperiis optimam pacem esse, idq; vt male non sibi creditum iurabit, & vera locutum doc buntur. G. Pacem habeo. R. Modeste vtere. Bello pax superba & negligens. Sæpe armati inter gladios in gladios inciderunt, & feris votis optauere bellum. morum, atq; ipsius humanitatis interitum loquar: viri optimi pace pessimi euasere? quasi tum armis exuti virtutem mox cum toga vitia omnia indu habitus cum exteriore mutatus est. Cuius quidem millia hominum in testimonium trahi possunt, fecerint testes duo, Sylla & Marius, quorum primum bitur) neq; laudare, neque vituperare, quisquam qui dum quærit victorias, Scipionem se populo Rom cet seruitium, Annibalem repræsentauit. Secundum de illo itidem scriptum est, cuius si examinentur tia, haud facile sit dictu, vtrum bello melior, an pace fuerit, adeo quam Rempubl. armatus seruauit, cum omni genere fraudis, postremo armis hostiliter euertit. patriæ partam lætor. R. Quid si pax interdum, quod ptimum est, extinguit nutritq; quod pessimum? Nor tyrici, qui cum de causis priscæ illius Romanæ virtutis set, inter quas est & proximus vrbi Annibal, ad extre *Nunc patimur longæ pacis mala, sæuior armis. Luxuria incubuit victumq; vltiscitur orbem.* Estne, ait (oro te) vlla pax vtilis diosa sit viris egregiis comitante luxuria? Certe aliter positis licet armis, pax videri nequit, vbi bello domesti insidiosissimo, & carente induciis, oppugnantur animi, in exilium pelluntur, voluptates imperant, virtus opprimitur firma est. R. Et pacis comites licentia ac libido, & (vt dici nec pauciora, nec minora quam belli. Illa enim corpo mis pestem ferunt, sæpe etiam corporibus. Itaque cior quam toga, campusq; securior quam thalamus, biæ, sol quam vmbra. Sunt, quibus nil tutius bello si Cæsarem prædicantem de se suisque militibus audi fine vitiis veniret, & cœleste munus, & secundum teor. Raro autem sine vitiis venit. G. Sed feci inducias. sti spatium ad colligendas vires, quibus fortius te habeo. R. Cognatæ inducijs insidiæ sunt. Multa per ter fieri vides, plura etiam facta legis, vt nil aliud bell tius agitantur, liberius contrahuntur auxilia. Quendam stos inducijs confecere. G. Sunt mihi cum hostibus inducijs tum tempus, nec pace lætum, nec bellis exercitum, sed vtrumq; pulsum fluctibus, vbi & tumor paci obstat, & nescio an sit grauius pendere quam tuere, respirandi tempus fatigati est. Miseri autem & insani est nec pacem pati posse lum.

¶ Apophthegmata Sacra.

…bono pacis & discordiarum fontibus vide, *Prou.*15.17. & 17.1. …22. *Item Eccl.*4.6.

…Christi Domini nostri dicta de pace cum Deo, nobiscum & …nimis habes. *Matth.*5.9. *Ioan.*14.27. & 16.33. *Marc.*9.50.

…Dei *Apostolus.* Deus non est dissensionis Deus, sed pacis. 1 *Cor.* …Pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. 2. …Pacem sequimini cum omnibus, sine qua Deum nemo vi…*Heb.*12.14.

…*Ioannis apostolus.* Qui diligit vitam, & vult videre dies bonos, de…malo & faciat bonum: inquirat pacem, & persequatur eam, …21 ex *Psal.*34.14. ex Zacharia, *cap.* 8.19. vbi nos iubet veritatem & pacem diligere.

…*Iudæ* apostoli epistola prima catholica tota fere in eo est, vt …rum & pacem Christi membris commendet & persuadeat.

…*Gr. Nazianzenus*, episcopus sui temporis ad pacem & concor…hortatus, subiiciebat: Si vobis vllo modo dissidii causa sum, lo…propteram integritate vitæ non supero. Proicite me in mare, …tumultum tempestate agitari desinetis. Quicquid vobis visum …mmessa culpa immunis, libenter perpetiar: siquidem hac ra…concordia vestra repræsentari ac referiri possit. Throno ex…vrbe eiicite. Tantum veritatem & pacem, vt cum Zacharia …amare. Valete sacri pastores, meorumque laborum memo…perpetuam conseruate. His dictis è concilio Constantinopoli…recessit, in Cappadociam (vbi diem extremum clausit, porre…*Sozom. presbyter in vita Gr. Nazianzeni.*

…*Iudas.* Ego tum demum, inquit obtinere debere nos & nomen …iam pacis censeo, cum sanctorum sententiis non aduersa…que illorum decretis repugnamus. *Niceph. hist. eccl. lib.* 14.

…*nus imp.* Ego, inquit, contentionem odio prosequor: eos qui …uolunt & quærunt complector amore, veneror que. *Socrat.* …*lib.*4.c.21.

…*rardus Clar. Abbas.* Ægrotans ad mortem suis inter multa …Ita vobis imitanda commendo quæ in stadio quo cucur…ro pro possibilitate mea memini obseruasse. 1. Minus sensui …quam alterius credidi. 2. Læsus de lædente vindictam non ex…3. Nemini scandalum facere volui: & si quando incidit, se…re potui. Quidam disticho hæc exprimere voluisse videtur …

Nullum turbaui, discordes pacificaui.
Læsus sustinui, nec mihi complacui.

¶ Apophthegmata.

…*Darius* à Cyro captus, hoc argumento pacem bello prætulit, …quia tempore him sepelirent patres, in bello contra patres ie…rum liberos. *Eras. l.*6. *apoph.*

…*Epaminondas.* Menecliden inuidens Epaminon læ gloriæ fuit …velit pacem haberent bello potiorem. Cui Epaminondas: Fal…mentiris tuos, qui otii nomine eos ad seruitutem vocas. Pax …bello paratur: nec eam tueri licet, nisi cives sint ad bellum in…bili *Ibid.*

…*Cornelius Atticus* in funere matris, quam extulit nonagenariæ, …rum annos sexaginta septem, gloriatus est, quod nunquam …matrem in gratiam rediisset, nunquam cum sorore familiam fi…mauerant, quam prope æqualem habuit. Hanc vocem se ab ipso au…tis plin. Cornelius Nepos. Plus autem est: non red ire in gratiam, …non fuisse in simultate. Matrem nunquam offendere inter …& sororem, etiam si quid incidit offendarum, nunquam exie…re in simultatem? quæ tamen inter fratres & sorores frequenter …solent existere. *Eras. l.*6. *apoph.*

…*Iulius Imper.* dixisse fertur, sibi eum milites necessarios non habebi…Sperabat tantam pacem, vt nihil opus esset exercitu. Hanc …rem vnam Deus immittat omnibus nostri seculi principibus. …*Vopiscus.*

…*Plin.* De pace, huius scite dicta sunt hæc: Pax vel cum magno da…mnis iuncta vtilior bello. Ex recta perfectorum administratio…nis vnum bonum est, & diuinum: quod nullus mortalium præ…stare potest. *Aut ser. de Charitate & Pace.*

…*Annianus Pius* adamabat illam Scipionis celebratissimam sen…tentiam, qua inde dicens, se malle vnum seruare ciuem, quam mille …hostes occidere: Pacem videlicet bello præferens. & in ipso bello sen…tiens hanc oportere primam esse ducis curam, vt quam minima ci…uium iactura pareretur victoria. *Iulius Capitolinus.*

…*Valens Imperator*, quum videret aut deponendum imperium, aut …magna ciuium strage tuendum, statuerat sponte mori, & amicis ac …ciuibus hortantibus, ne tam cito de belli euentu deperiret: nega…bat se suam vitam esse tanti, vt hac de causa bellum ciuile nasceretur. …Quis non miretur hunc animum in principe ethnico, eoq; tri…ginta annos nato? *Eras. l.*6. *apoph.*

…*Alphonsus*, Ludouico Podio (quo propter eius singularem …gentiam ac fidem, perpetuo fere oratore in Italia vsus est) re…sponsante, pro pace, quam Venetis & Florentinis daturus esse. plus quam ducenta millia aureorum extorqueri posse, respondit: Pacem dare se, non vendere solitum esse. *Panorm. lib* 3 *de rebus gestis Alphonsi.*

Idem, quum esset Valentiæ, appulerunt eo loci Caroli Francorum regis legati, magnopere eum rogantes, ne per id tempus quo rex eorum bello Britannico implicitus esset, contra se bellum aliquod susciteret (quam maxime enim verebatur Carolus, ne Alphonsus captato tempore & occasione, cum armis lacesseret, propterea quod ius aut titulum prætenderet in eam partem Galliæ Narbonensis, quam incolæ sua lingua Occitanam vocant) respondit rex: Etsi certe scio, plures Narbonensis Galliæ ciuitates ad Aragoniæ regnum pertinere, quas Carolus rex iampridem occupatas detineat: nihilominus tamen hoc tempore, quo illum intelligo bello superatum, & à Britannis prostratum esse, nequaquam me arma contra profligatum regem sumpturum esse vobis affirmo: neq; eo animo esse, vt quod maiores mei in Caroli prosperitate non petierunt, ego in eius repetam calamitate. *Ant. Panor. de reb. gestis Alphonsi, & Æneas Syluius eodem dictis.*

¶ Similitvdines.

Gregorij Nysseni. Quemadmodum bona valetudine reuersa morbus euanescit, & lumine apparente non relinquuntur tenebræ: Sic & pace præsente & se prodente omnes aduersarii perturbationes dissoluuntur. *Apud Anton.*

Seneca. Quemadmodum Neptuno plus debere se iudicat ex his, qui eadem tranquillitate vsi sunt, qui plura & pretiosiora illo mari vexit: animo lius à mercatore quam à vectore soluitur votum: & ex ipsis mercatoribus effusus gratus est, qui odores & purpuras, & auro pensanda portabat, quam qui vilissima quæque & saburræ loco futura congesserat: Sic huius pacis beneficium ad omnes pertinens, altius ad eos peruenit, qui illa bene vtuntur *lib.*2.*epist* 74.

Roterod. am. Quædam remedia tristiora sunt ipso morbo, vt satius sit oppetere mortem, quam his aucupari salutem: velut fugere sanguinem è vulnere recenti gladiatorum morientium: Ira quandoque satius est ferre iniuriam, quam maiore incommodo vlcisci: ferre pacem, etiam si parum commodam aut æquam, quam bellum cum immensis malis suscipere. *in simil.*

¶ Exempla Biblica.

Pacis fœdere initæ *exempla*: Isaac & Abimelech, *Gen.* 26.25. Iosua & Gabaonitæ, *Ios* 9.15 Israelitæ, 22. 30. Azor & Haber, *iudic.* 4. 17. Israel & Amorrhæus 1. *Sam.*7.14. Syri & Israelitæ 2. *Sam.* 10. & 10. 45.2. *Par al.*20 30 Bethulura cum Antiocho, &c. 1. *Macch.* 6. 49. 58. 61 *&c.* Simon dux, 11. *v.*50. & 14. 11. Pacis redemptæ *exempla*: Asa 1, *Reg.* 15. & 16. 17. 18. *&c.* Ioas Rex Iuda 2. *Reg.* 12. 18. pacis fructus, 2. *Cor.* 13, *v.*11. *Vide Concordia.* Pacis à Deo datæ *Exempla*, Salomon, 1. *Reg* 5. 3. & 8. 56. Dauid, 1. *Chron* 22. 17. 18. Asa, 2. *Chron.* 14. 8.

Pacta sunt seruanda. *exempla*: Iosuah, *Ios.*6.25. Dauid, 1. *Sam.*24. 22. 23 1. *Reg.* 2. 8. Michæas, 2. *Par al.*18. 13.

¶ Historica Exempla.

Scylurus Scythæ octoginta liberos masculos habens, quum esset moriturus, faiciculum iaculorum singulis porrexit, iussitq; rumpere. Id cum recusassent, eo quod videretur impossibile, ipse singula iacula eximit, atque ita facile confregit omnia, filiosadmonens his verbis S. concordes eritis, validi inuictique manebitis: contra, si dissidii & seditione distrahemini, imbecilles eritis, & expugnatu faciles. Non potuit Scytha magis scite rem ob oculos ponere. *Eras. m. l.*5. *apoph.*

Leo Byzantius, auditor Platonis, sophista nobilis Philippo Macedonum Regi contra Byzantium venienti occurrens; Dicaige, inquit, Philippe, quæ te causa trahit oppugnatum mœnia nostra? At ille: Amor, inquit, patriæ tuæ, qua vt potiar, veni. Leo excipiens; At qui, respondit, non instrumento bellico, sed musico amantibus est opus: Quo dicto ducem à bello Byzantino auertit.

Quum *Demosthenes* multa super bello ad Athenienses, Leo vero pauca apud Philippum verba fecisset. Post hæc cum Athenas legatus missus esset, agitatamque videret inter eos longa contentione seditionem, in concionem ascendens risum populo excitauit, obesus admodum ventricosusque apparens. At ille nihilo magis perturbatus; Quid rideis, inquit; Athenienses, quod vobis videor pinguis? Scitote mihi vxorem longe pinguissimam esse, talesq; ac tantos, cum sumus concordes, breuis admodum lectus capit: discordes ne tota quidem domus. Quod sane verbum tempestiue loco accommodatum populum paci restituit. *Philostratus hac, quæ inde Volaterranus se vertisse refert lib.*16. *anthropologiæ.*

¶ Hieroglyphicvm.

In Æthiopia tantam aiunt Anguium vim conuenire, connoluique in gyrum inuicem, vt montis speciem procul aspicientibus reddant: cuiusmodi quidem complexus Anguium, & frugiferarum concordia causa, vt Plinius inquit, videtur esse quare exercitæ gentes *Caduceum in Pacis argumentum circumdata effigie angu-*

genium fecerint: neque enim cristatos esse in caduceo mos est. *Pier. Val. lib. 15. pag. 145. C.*

¶ Emblemata.

Ex bello pax.

Andreæ Alciati. Emblema CLXXVII.

Ingalea, intrepidus quam miles gesserat, & qua
Sæpius hostilis sparsa cruore fuit:
Parta pace apibus tenuis concessit in vsum
Alueolis, atq; fauos, gratáq; mella gerit.
Arma procul iaceant: fas sic tunc sumere bellum,
Quando aliter pacis non potes arte frui.

Pax.

Emblema CLXXVI.

Turrigeris humeris, dentis quoque barrus eburnis,
Qui superare ferox Martia bella solet:
Suppositi nunc colla iugo, stimulóq; subacti,
Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoscit concordes Gndiq; genies,
Protectiq; armis munera pacis obit.

Ex pace vbertas.

Emblema CLXXVIII.

Grandibus ex spicis tenues contexe corollas,
Quas circum alterno palmite vitis eat.
Hîc compta Alcyones tranquillis in marmoris vndis
Nidificant, pullos inuolucresq; fouent.
Lætus erit Cereri, Bacchoq; fertilis annus,
Æquoreis si rex altus instar erit.

¶ Fabvla.

Vulpes & Anguis.

Famelica vulpes, cibum quærens sibi, discurrebat per syluas & campos, ac forte calcauit anguem, à quo icta cum esset, magno dolore & indignatione concitata, morsu illum sauciat, atque ita læsi ambo, tum quidem discedunt, medicinam quæsituri vulneribus suis. Post annos aliquot obuiam factus anguis vulpi, animo memori & cupido vindictæ, callide vulpem verbis aggreditur, & quantam, inquit, tristitiam cepi de dissidio nostro, neque quicquam ex illo tempore, quo simultas inter nos extitit, maiori mihi curæ fuit, quam vt gratia nostra reconciliaretur, ac post illa, te quidem nunc video primum. Quare si videtur, obliuiscamur priorum, & amicitiam recolamus, interque nos amanter complectamur, qui pridem hostiliter appetimus. Quid enim magis omnibus mortalibus, cuiuscunque generis ac conditionis, expetendum, quam pax & concordia? Quæ alia res melior, vtilior, iucundior esse possit: Hæc omnia & conseruat, præstatq; incolumia ac salua, & auget atque bonis multiplicibus complet. Hæc vere illa est, quæ opes, diuitias, vitam denique ipsam, & parat, & nutrit atque educat. Et quid multis opus? Nullum est bonum in terris pacis bono præstantius, neque optabilius. Atque hæc locutus ad osculum se erigere anguis & vulpi oculis adblandiri. Illa vero angui non credidit, quem sciret natura esse implacabilem, & cum sæuum tum etiam malitiosum. Itaq; tum auersata: Sic, vt loquere, est, inquit. Sed vt pace vera nihil melius, ita ficta deterrima res est rerum omnium. Hoc enim venenum quadam dulcedine opinionis pacificæ conditum: & non vitatur, & hauftum subito necat. Neque vllæ possunt inimicitiæ & bellum tam nocere, quam simulata beneuolentia & pax. Hæc publicas & priuatas res, hæc salutem, dignitatem, vitam, fortunasque euertit ac perfundat, nihil metuentium & securorum. Nam inimico & hosti nemo credit: ideoque ab his non fallitur, neque decipitur quisquam. Sed illa ficta verba, & species honestissima bonitatis, ea in fraudem imperitiores impellunt, ea simplices inducunt in errorem atque miseriam. Ac tibi quidem laudatori pacis tantum esse responsum volo. Ad reconciliationem autem gratiæ & amicitiæ nostræ quod attinet, ita habeto, neque me postea, quæ accidere memini, tibi vnquam ex animo crediturum esse, neque arbitrari, te mihi vt fidem habeas, facere posse.

Fabula manet, incertam, & dubiam esse voluntatem horum, inter quos magnæ inimicitiæ & graues simultates intercesserint, maxime si vnus etiam ab altero læsus, & damnis affectus fuerit.

Vide Amicitia, Concordia.

Peccatum.

¶ Definitio et etymolog.

Peccatum, Græce ἁμαρτία, ας, ἡ, vel ἁμάρτημα, ἁτος, τὸ, & ἁμαρτωλὸς, ὁ, ἡ, peccator & peccatrix: & ἁμαρτάνω, pecco dicitur. Est autem peccare, voluntate auerti à Deo. *secun. B. Thom. 1. part. q. 24. art. 1.*

Peccator proprie est, qui ex habitu peccat, vel ex propositi... *B. Thom. sup. Psal. 17. col. 3.*

Peccatum est actus deuians ab ordine debiti finis, contra ... lam naturæ, rationis, vel legis æternæ. *secund. B. Thom. 1. part. 63. art. 1. & secunda Secund. quæst. 163. artic. 1. & prima Secund. artic. 1.*

Peccatum nihil aliud est, secundum Augustinum, quam ... ctis rebus æternis temporalia sectari. *ex B. Thom. prima Secunda, quæstion. 71. articulo sexto, & secunda Secunda, quæstion. 10. articul. 3.*

Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra ... æternam. *secun. August. ex B. Thom. prima Secund. q. 71. artic. 6. 76. art. 1.*

Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium ... tia præceptorum. *secund. Ambrosium ex B. Thom. prima Secund. q. 109. art. 4.*

Peccatum est omne, quod est contra naturalem inclinat... quia contrariatur legi naturæ. *ex B. Thom. secunda Secund. q. ... artic 1.*

Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod ... vetat. *secund. August. de duabus animabus. ex B. Thom. prima ... 71. art. 6.*

Peccatum est auersio ab incommutabili bono, & conuer... indebita ad commutabile bonum. *secundum August. lib. de ... arbitr.*

Peccatum est affectio mala voluntaria. *idem.*

Peccatum originale est habitus, scilicet languor natur... est, inordinata dispositio, ex dissolutione harmoniæ originali... stitiæ. *secundum Beat. Thomam prima Secund. quæstion. ... ticul 3.*

Peccatum veniale est quasi dispositio ad mortale, & ... semper, vel propter imperfectionem actus, vel propter ... nem circa ea, quæ sunt ad finem, & vtrumque propter ... ordinis contingit. *ex B. Thom. prima Secund. q. 88. art. 1.*

Peccatum, Hebr. *Cheti, Chete, Chatna. Chatath.* Peccator, ... peccatores: *Chattaim.* Peccata, *Chattoth*; à verbo *Chata*, ... peccauit, desciuit à via recta, deflexit, aberrauit à recti ... gnationem habet cum *Natah*, declinauit, & cum nomine *Cheli*... lum: significat enim filum non sequi, sed aberrare. Hinc ... *ταλυ*, erro: *ἀτη*, nocumentum, culpa, noxa, Ch. pronunciatur ...

Peccatum est malum quod legi Dei repugnat, à volun... turæ rationalis ortum. Vocatur etiam malum defecti, item ... morale, bono morali contrarium. Formalis ratio peccati ... aberratio à lege diuina. Non est mera priuatio, sed etiam ... litas animæ inhærens contraria bonæ qualitati conformi ... Dei. Vnde vitia virtutibus non opponuntur tantum priuat... contrariæ qualitates sunt.

Causa efficiens peccati neque Deus est vllo modo, neque ... nam causæ bonæ per se bonus est effectus. Nemo bonus, ... & nihil bonum: nisi à Deo summe bono, quid naturâ meliu... dum Deum? Causa illa efficiens peccati est diabolus aut ... *cátum diaboli* est in quod diabolus incidat à se & per se, ... terno motu suo. Estque duplex, nempe lapsus eius, & malitia ... sequuta.

Lapsus diaboli est eius à Deo defectio, dum in veritate ... stitit, sed propriam stationem in cœlis ad ministerium ... reliquit, *Ioan. 8. 44. Iud. v. 6.* Malitia lapsum aperte sequitur, ... in perpetuum hostis Dei factus, & odio irreconcibili in Deum ... flammatus, tum multos admodum angelos sibi aduersos, & ... bellandum contra filium Dei induxit: vnde & ipsi peccarunt, ... non conseruarunt suam originem, sed domicilium suum ... runt. *2. Pet. 2. 4. Iud. v. 6.*

Deinde hominem mendacii sui seduxit, vt à filio Dei ... deficeret, & in mortem æternam se præcipitaret. *Gen. 3. 15. Ioan. 8. 44. 2. Cor. 11. 3.* atque inde à lapsu suo nihil aliud cogitat, ... loquitur, conatur & agit, aduersus à malis angelis, qui eius ... fecerunt, quam quod Deo displicet, decipiens homines. *1. Par. ... 23.* Impellens eos ad peccandum, *1. Sam. 18. 9. 10. & 2. Sam. 24. 1.* ... uiens in eos crudeliter, *lib. 1. & 2. cap. Matth. 8. 28 & 9. 32. &* ... piens secum totum genus humanum in perditionem æternam ... here, *1. Ioan 3. v. 8. 9. 1. Pet. 5. 8. Ephes. 6. 12.*

Peccatum *hominum* est in quod homines inciderunt, ... motu voluntatis suæ promereris & afferens mortem æternam. ... fiet remissio propter Christum Seruatorem & mediatorem. ... 18. 20. 6. 23. Peccatum *Adami & Eua*, primorum hominum ... rentum, duplex est: naturale & personale. Naturale, quod ... humanæ naturæ, & ideo omnium hominum constitutiuum. ... mum persona infecit naturam, sed post natura infecit ... Peccatum Adami naturæ ipsius peccatum fuit, cæterorum ... ta personalia sunt: ideo illius cum natura transfusum est, non ... rum.

Peccatum illud naturale est tum lapsus, tum corruptio ... sequuta, lapsus primorum parentum est, inobedientia & ... à Deo, qua se suosque posteros in mortem sempiternam ...

2. & 3. capit. Roman. 19. cap. Inobedientia autem hæc Adæ fuit solummodo illa externa comestio vetiti fructus, sed rebellio seu violatio legis, vt dicitur, 1. Tim. 2. 14. in qua multa alia peccata interna concurrerunt: nimirum, infidelitas seu incredulitas, idololatria, superbia, contemptus Dei, prophanatio diei, homicidium, auaritia, furtum, & concupiscentia

...onem & impulsum diaboli sequuti sunt primi parentes nostri, inclinante eo proprio arbitrio quo prædicti erant, & quidem ...n, quod cogi non poterat, proprioque motu voluntatis ipsorum. ...dam quidem à serpente seductus non fuit: sed mulier seducta ...rum deinde seduxit, & causa fuit transgressionis, 1. Tim 2. 14. ...ssio Adamo & Euæ fuit sine vlla necessitate ipsam impellendi ...factum est, vt obiecta specie boni, videlicet diuinitatis consequendæ, laberentur ac peccarent, mente obiectum illud approbante, & voluntate ad idem obiectum amplectendum sese inclinante. De contingentia & necessitate huius lapsus disputationes Scholasticorum ...docti relinquimus.

Corruptio lapsum sequuta est obscuratio imaginis Dei, per quam ...desijt in mente vera & integra Dei cognitio, in voluntate libertas ...ebris ad bonum, in corde vera dilectio & timor Dei ac fiducia ...diendi Deo. Successit in mente ignorantia & dubitatio, ...ntate contumacia aduersus Deum; in corde praua inclinatio ...petua perturbatio, cura & anxietas. Hæc corruptio lapsa ...quata est originalis iniquitas quam Adamus ex actu transgressionis contraxit atque ad posteros transmisit: est etiam effectualis illius primi peccati quod Adam commisit. Personale ...Adami & Euæ, est vnicuique verum personæ proprium, ...fierunt post lapsum omnia ipsorum cætera peccata actua-

...eorum peccatum, est in quod omnes posteri Adami & ...naliter ex ijs descendentes inciderunt. Estque duplex, Origi- & Actuale. Peccatum *Originale*, est peccatum quod in omnes secundum naturalem modum generationis carnalis ...Adamo per Adamum propagatos deriuatur. Nominatur ab ...peccatum, *Rom.* 7. 8. quia est scaturigo & fons peccatorum ...: item peccatum peccans, *Roman.* 7. 13 malum adiacens, ...17. peccatum inhabitans, *Rom.* 7. 20. peccatum vndique ...ans. *Hebr.* 12. 1. & originale dicitur termino διαφορικῶ, ...quam differentia specifica discernatur à peccato a-

...Hæc hic persequenda essent de originali peccato, quo sensu ...origo sit omnium peccatorum aliorum, quomodo ab Adamo ...deriuatum sit, qui natura filii iræ nominamur & contu- ...*Ephes.* 2. 3 *Coloss* 3. 6 quando deponatur: quæ sunt eius partes, ...consideretur. Hæc omnia ne prolixiores simus, vt respondeat ...hostium gratiæ Dei obiecta, tractatum item de peccati originis ...Theologiæ studiosis excipienda reliquimus, vt quæ ...peccato actuali, quod originalis est effectum postremum ...pendenda nunc efferantur.

Actuale *Actuale* est quod nos ipsi committimus: seu, est transgressio ...gis siue naturalis, id est naturæ insitæ & natura notæ; siue ...latæ à nobis ipsis actu facta. *Rom.* 2. 12. 14. 15. Actuale dicitur ...sit in actione, cui tunc adhæret defectus bonitatis moralis ...atque ille defectus cum prauitate est proprie peccatum, ...ab homine non à Deo.

Actiones peccati Actualis plures sunt. I. est proprium, vel alienum. *Proprium*, quod nos ipsi committimus, *Alienum* quod alius ...sed non sine nobis aut probantibus, aut consulentibus, ...antibus, aut conniuentibus & non impedientibus, ac prouidis ...nobis imputatur. *Tim.* 5. c. 22. *versi.*

...e, vel per accidens: peccata *per se* sunt omnia illa quæ lege ...prohibentur. *Per accidens* sunt, aut actiones non renatorum, ...acceptæ quidem sunt à Deo: sed tamen Deo displicent, quia ...tantex fide, nec fiunt ad hunc finem, vt Deus gloria afficiatur, ...defectus ac vitia in impijs concurrentia: aut actiones adiaphoræ quæ fiunt cum scandalo, aut alioqui non ex fide, ad gloriam

...affectatum vel Inaffectatum, *Affectatum*, quod libera voluntate ...missum est, siue ex mera malitia & contumacia, siue alioquin ...tiente voluntate: cuiusmodi peccatum est voluntarium ...cidium, adulterium in ciuitate perpetratum, peccatum clarum. *Inaffectatum* quum vel per coactionem irresistibilem, vel ex ...gnantia aut infirmitate factum est malum, vel per negligentiam ...bonum non factum.

4. Contra conscientiam, aut ignorantiæ Peccatum *Contra conscientiam*, est quum quis sciens Dei voluntatem contra eam facit. *Ignorantiæ*, quando quid bene fieri potest, quod male fit: quale fuit ...rum multorum qui Christum crucifixerunt, & Stephanum lapidarunt: eorum item de quibus loquitur Christus, Ioan. 16. 2. & ...apostoli ante conuersionem, vt ipsemet, 1. Timoth. 1. 13. testatur.

5. Internum, vel externum. *Internum*, est mentis, voluntatis ...affectum, videlicet quævis cogitatio mala, dubitatio de Deo, de voluntate eius, incredulitas, contemptus diuinæ veritatis, &c. *Externum* est cuiusvis dicti, vel facti, vel gestus defectus vel prauitas, repugnans legi & voluntati Dei. Peccatum illud est *occultum*, vel *manifestum*, quod speciatim dicitur scandalum, De scandalo autem titulus suo loco repositus est.

6. Spirituale, vel carnale, *Spirituale*, quo proprie inficitur spiritus, vt hæresis, atheismus, desperatio, &c. *Carnale*, quo corpus etiam contaminatur, aut corpore etiam perficitur, vt ebrietas, scortatio, adulterium, &c.

7. Peccatum actuale vel *extra corpus* est, vel in corpus proprium committitur. De hoc prolixe Apostolus, 1. Cor, 6. 18. grauiter disserit.

8. Commissionis vel omissionis. *Commissionis* quando malum à Deo prohibitum perpetratur. *Omissionis*, quando bonum à Deo mandatum non perficitur. Peccatum nullum actuale sine omissione est: sine commissione existunt multa.

9. Ex adiunctis peccatum actuale *Graue* est, vel *Leue*. Nec enim omnia peccata sunt paria, sed alia aliis grauiora: ideo etiam alia aliis grauius punientur. *Matth.* 11. *versicul.* 21. *&c.* grauius autem vel leuius peccatum censetur, vel à causa efficiente à qua committitur, vel à modo, vel ab effectis, vel à loco, vel ab obiecto, vel à tempore, quo committitur, vel à gradibus & aliis circumstantiis.

10. Peccatum regnans & non regnans. *Regnans* est, cui homo non repugnat per gratiam spiritus sancti, sed obedit peccato in cupiditatibus corporis, & peccati velut artem factitat, ideoque fit obnoxius morti æternæ, nisi resipiscat, & veniam per Christum consequatur *Rom.* 6. 12. Peccatum *non regnans* est cui homo renatus reluctatur per gratiam Spiritus sancti, & generatis eum ad vitam æternam, nec fertur ad illud perpetrandum toto impetu, ideoque non reddit eum obnoxium morti æternæ, quia resipiscit, & veniam per Christum consequitur.

11. Superior distinctio quid de peccato veniali & mortali sentiendum sit demonstrat. *Veniale* quodvis peccatum est, quod per & propter seruatoris nostri satisfactionem & obedientiam numeris omnibus absolutam remittitur coram Deo, *Mortale* autem, quodvis peccatum non remissum: vt propheta, Psal. 32. testatur. Quid sit autem remissio peccatorum, à quo, quomodo, quando, vbi, per & propter quem impetretur, docent Theologi.

12. Peccatum mortuum vel viuens. *Mortuum* quod in nobis quidem est, sed non cognoscimus esse, aut non agnoscimus pro peccato, neque ita furit, vt solet post legis cognitionem. *Viuens* est, quod per legem cognoscimus esse in nobis, & esse peccatum, vnde in nobis post legis cognitionem furit. *Rom* 7. 9.

13. Distinctio postrema est, peccati remissibilis & irremissibilis. *Remissibile* est, quod remittitur resipiscenti propter Christum, in hac vita & via: qualia peccata omnia, excepto peccato in Spiritum S. *Irremissibile* est peccatum quod nunquam, & nusquam remittitur, non propter difficultatem remissionis obtinendæ, nec etiam quod sit potentius gratia Dei: sed ob simul semelque reiectum destinata malitia Iesu Christi sacrificium, quo solo expiari peccata Sp. S. testatur, & conscientias conuincit, & ob impossibilitatem resipiscendi, cum illo superbe contemnatur Spiritus sanctus, qui resipiscentiæ est autor. *Matth.* 12. 31. *Marc.* 3. 28. 29. *Luc.* 10. 12. *Hebr.* 6. 4. *&c.* & 10. 26.

Peccatum seu blasphemia *in Spiritum sanctum*, est quum abnegatur vel oppugnatur veritas Dei, destinato consilio, postquam de illa veritati salutari mens edocta & conuicta est, quod peccatum qui committunt, cæcitate à Deo puniuntur, ita vt nunquam resipiscant: ac proinde nec remissionem peccatorum consequuntur. *Matth.* 12. 31. *Hebr.* 6. & 10. *cap.*

Dicitur peccatum in Spiritum sanctum, non respectu essentiæ diuinæ qua Spiritus sanctus est Deus: nec respectu personæ Spiritus sancti. Nec enim maior est dignitas personæ ipsius, quam Patris & filii: nec offendi vna persona Deitatis potest, quin iniuria in cæteras quoque personas redundet: sed respectu beneficii, quod immediate Spiritus sanctus præstat, veritatem docens & patefaciens in cordibus hominum, eosque conuincens in conscientia iuxta Iesum esse Christum illum & vnicum seruatorem & mediatorem per quem nos oporteat seruari. *Mor.* 4. 12. dicitur etiam *peccatum ad mortem*, quia sine vlla veniæ spe mors æterna illud consequatur, 1. Ioan. 5. 16.

Non cadit illud peccatum in viua filii Dei membra, nempe Dei electos ad vitam æternam, libro vitæ adscriptos, fide saluifica præditos: sed committitur tantum à reprobis, non omnibus, sed tantum illis qui Christum & veritatem eius cognouerunt, id est, qui Apostolo teste, Heb. 6. & 10. c. semel fuerunt illustrati, gustauerunt q; donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt que bonum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi: qui vltro peccant post acceptam cognitionem veritatis, filium Dei conculcant, sanguinem fœderis per quem fuerant sanctificati profanum ducunt, & spiritum gratiæ contumelia afficiunt.

Peccatum hoc distingui debet ab abnegatione Christi veritatisque

que eius ex infirmitate orta, non ex animo abiiciendi Christum & veritatem eius; vt lapsorum resipiscentium conuersio testatur. 2. Distinguitur à peccato contra conscientiam. Equidem blasphemia in Spiritum sanctum est peccatum contra conscientiam: sed non omne peccatum contra conscientiam est blasphemia in Spiritum sanctũ: vt abnegatio Petri fuit peccatum contra conscientiam, non autem in Spiritum sanctum: qui enim peccant, toti de toto, in totum decidunt. 3. distingui etiam debet à blasphemia in Christum ex ignorantia, qua Paulus Apostolus fatetur se peccasse ante conuersionem. 1. *Tim.* 1. 13. & 1. 4. Insuper distinguendum est, à peccato mortali. Nam irremissibile peccatum est quidem mortale, sed non omne mortale est irremissibile: quia fit veniale membris viuis Iesu Christi, qui ad vitam æternam ordinati sunt. Et hæc quidem paulo prolixius de peccato dicta sunt, vt lector studiosus de re tota humili mente cogitare dignetur.

Peccare proprie est adulterium committere: dictum quasi pellicare, hoc est, cum pellice coire: & peccatus, ipsum adulterium quasi pellicatus. Veteres enim non peccatum neutro genere, & secunda declinatione, sed peccatus masculino genere, & quarta declinatione proferebant. Quod vsque ad Ciceronis ætatem duraut. Postea vsus obtinuit, vt peccatum, neutro tantum genere proferatur, & tam peccatum quam pecco, de omnibus delictis atque erroribus dicantur. A pecco fit peccator & peccatrix.

Peccatum & crimen differunt, sicut genus & species. Nam omne crimen est peccatum, non autem è conuerso. Est enim crimen graue peccatum, accusatione & damnatione dignissimum. *secun. Aug super Ioan. & hab. dist. 81 can. Apostolus.*

¶ Loci Biblici.

Peccatores, pro omnino vitiosis & peccato addictis: & eorum misera conditio. *Psal.* 1. 5. 15. & 3. 8. & 7. 10. & 9. 17. 18. & 10. 3 4. 18. & 37. v. 20. 34. *Ioan.* 9. 31. 1. *Tim.* 1. 9. 1. *Petr.* 4. 18. Peccatores, pro iis, in quibus peccatum regnat, *Rom.* 5. 8. pro iis, qui à fœdere alieni sunt, *Gal.* 2. 15.

Peccatores, in bonam partem, *Matth.* 9. *Versic.* 13. pro iis, qui sensu peccatorum saucii, misericordiam Dei amplectuntur. Peccatores mortui censentur, *Ose* 13. 1. peccatores speciatim dicti publicani, *Matth.* 9. 10. peccatores quomodo tractandi, 2. *Corinth.* 7. 12. *Gal.* 2. 4 1. *Thessal.* 5. 14. 2. *Thessal.* 3. *versic.* 6. 15. 1. *Tim.* 5. 20. *Tit.* 1. 13. & 2. 13. *Iude* 5. 20.

Peccare dicitur is, 1. *Ioan.* 3. *versicul.* 4. non quisquis labitur, sed quisquis sanctitati non studet. Quod ita esse liquet, cum ex antithesi, *ibidem*, tum ex *Ioan.* 1. 8. & 2. 1. Non peccare contra dicuntur, non ii, qui non labuntur, nam etiam iustus septies cadit. *Prouerbiorum* 24. 16. sed qui peccato repugnando puritati student, seu purificant se. Peccare in cœlum dicitur prodigus ille filius, *Luc.* 15. 18. peccare sine lege, per se lethale, *Roman.* 2. 11. peccare in lege lethale, *versicul.* 12.

Peccatum, pro hæreditario illo morbo quem peccatum originale vocant, *Iob.* 14. 4. & 15. 14. *Psalm.* 51. 7. *Roman* 3. 9. 23. & 5. 9. 12. omnibus hominibus ingenitum est, 5. 12. & 6. 12. *Ephes.* 2. 3. ab Adamo traducē in omnes deriuatum, *Rom.* 5. 12. effectus eius, *Genes.* 8. 24. *Eccles.* 17. 30 *Rom.* 3. 12. 17. & 6 23. & 7. 8. 11. 13. 17. *Galat.* 5 17. *Ephes.* 2. 3. mortem in mundum inuexit, *Gen.* 2. 17. & 3. 19. *Rom.* 5. 12. 15. 1. *Cor.* 15. 56. *Ephes.* 2. 1. reatus eius, seu formale, vt vocant, tollitur per Christum, *Ioan.* 1. 29. *Rom.* 3. 23. 24. & 5. 9. 15. 17. 18. 19. & 6. 3. & 7. 24. & 8. 1. 2. *Gal* 3 *Ephes* 2. 5. pro corruptione quæ manat à peccato originali. *Roman* 6. 1. pro peccato actuali, *Iac.* 1. 15. peccatum sine lege mortuum est. *Roman.* 7. v. 8. pius non dominabitur, *Rom.* 6. 14. peccatum, pro peccati originalis fructibus, describitur, 1. *Ioan* 3. 4. & 5. 17. *Rom.* 4. 24. *Heb.* 6. 1. ex concupiscentia est, *Iac.* 1. 15. causa diluuii est, *Gen.* 6. 7. 17.

Peccatum pro punitione, seu pœna pro peccato inflicta, 19, 15. Sic accipiunt nonnulli *Genesis* 4 13. pro victima expiatrice, (per metonymiam) & sacrificio pro peccato, *Exod.* 29. 14. & 30. 10 *Deuteron.* 9. 21. *Psalm.* 40 7. *Threni.* 3. 39. & 5. *versicul.* 7. *Ezechi.* 45 *Ose* 4. 8. 2. *Cor.* 5. 12 *Hebr.* 9. 28 *in postrema versus parte.* peccatum ignorantiæ. *Psal.* 19. 13. peccatum ignorantiæ commissum quomodo expiandum, *Leuit.* 5. 17. 28. *Num.* 15 v. 20. 22. peccatum superbiæ commissum quomodo expiandum, 15 28. peccatum vltronum quomodo expiandum, *Leu.* 6. 2. 6. peccatum hominis miseros reddit, *Prouerbior.* 14. 34 *Matth* 12. 31. *Marc* 3. 29 *Luc.* 12. 10. *Heb* 6. 4. 6. & 10. 26 1. *Ioan* 5. 16. peccatum vindictam clamans, *Gen.* 4. 10. & 18. 20. *Exod.* 22. 23. 27. *Eccles.* 35. 18. *Iac.* 5. 4. peccatum contra naturam, quod est commixtio cum masculis. *Gen.* 19. 5. *Iudith* 19. 22. & c. *Leu.* 20. v. 13. *Rom.* 1. v. 27. 1. *Cor.* 6. 9. 1. *Tim.* 1. 10. peccatum in Spiritum sanctum, *Matth.* 12 31. *Marc* 3. 28. *Luc* 11. 13 & 12 10 *Hebr.* 66. & 10. 26. 1. *Ioan.* 5. 16. peccati & eius effectum, *exempla*, in Adamo & Eua, *Gen* 3. 6. 7. 10. 6. Caino, 4. 10. 11. Sodomitis, 8. 20. 21 & 19 24. Pharaone, *Exod.* 10. 16. Israelitis, *Iudic.* 2. 11. 14. Rechabitis, 2. *Samuel* 4. 10. 11. Dauide, 24. 3. & c. 1. *Reg.* 17. 16. Iudæis *Ierem.* 44. 2. 21. paralytico. *Matth.* 9. 2. Languido, *Io.* 5. 14. Adultera 8. 11. peccati cognitio necessaria, *Ierem.* 3. 2. peccati & ruinæ per legem, *Roman.* 7. 7. peccati finis, mors, 6. 21. peccati dura, *Genes.* 2. 17. & 3. 6. *Rom.* 5. 12. 1. *Corinth.* 15. 21. peccati seruitus ridiculosa, *Ioan.* 8. 34. *Rom.* 6. 20. peccati stipendia mors. 6. 23. peccati renunciandum est, *Ioan* 8. *vers.* 11. *Rom.* 6. 4. 12. *Ebr.* 12. 1. 1. *Ioan* 3. 6.

Peccatorum remissio in Ecclesia, *Esa.* 33. v. 24. *Ier.* 31. 34. & 50. 20. peccatorum remissio hominem beatum efficit, *Psal.* 32. 2. *Rom.* 4. 8. *Esa.* 30. 5. 26. peccatorum remissio nunquam est sine redemptione. vt patet ex *Marc.* 14.

Peccatis alienis non communicandum. *Prou.* 29. 24. *Ephes.* 5. 7. *morb.* 5. 22. in peccatis esse, 1. *Cor.* 15. 17. est sanctificatum non esse peccatorum remissionem consecutum esse.

¶ Sententiae Biblicae.

Peccatum originale. Sude oriatur.

Ecce enim iniquitatibus conceptus sum. *Psal.* 51.

Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. *Rom.* 5.

Malum operatur.

Nequaquam vltra maledicam terræ propter hominem: quia sensus cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. *Gen.* 8.

Semen enim erat maledictum ab initio. *Sap.* 12.

Aut quid nequius, quam quod excogitauit caro? *Eccles.* 17.

Et facti sumus & immundi omnes nos: & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. *Esa.* 64.

Scimus enim, quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. *Rom.* 7.

Caro enim concupiscit aduersus spiritum: Spiritus autem aduersus carnem, *Gal.* 5.

Gratia curatur.

Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. *Ioan.* 1.

Si enim vnius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. *Rom.* 5.

Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel.

Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex Iesu Christi daretur credentibus. *Gal.* 5.

Peccatum actuale multipliciter perpetratur. Infirmitate.

Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum & non disperdet eos: & multas auertit iram suam, nec accendit omnem indignationem suam. Recordatus est quia caro sunt. *Psal* 18.

Quomodo miseretur pater filiorum. Recordatus est quoniam puluis sumus. 103.

Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam. Sap. 9.

Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui malitiam habitant in malis, consenescunt in mala. *Eccl.* 11.

Est qui vetatur peccare præ inopia. 20.

Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala. *Esa.* 3.

Væ! qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi in circulum plaustri, peccatum. Væ! qui dicitis bonum malum.

Qui facit peccatum, ex Diabolo est. 1. *Ioan.* 3.

Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ. *Psal.* 38.

Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum. *Psal.* 37. *idem.*

Vir peccator adiiciet ad peccandum. *Eccl.* 3.

Non est enim ei bene, qui assiduus est in malis. 12.

Duo genera abundant in peccatis: Anima calida quæ semper ardens non extinguetur, donec aliquid glutiat: & homo luxuriosus qui corpore carnis suæ non conquiescet, donec ignem consumserit. 23.

Et qui in vno peccauerit, multa bona perdit. *Eccl.* 9.

Quid proderit habatio idolo? Nec enim manducabit, nec odorabitur. Sic qui effugatur à Domino, & portans mercedem impietatis. Videns oculis, & ingemiscens, sicut spado complectens virginem & suspirans. *Eccl* 30.

Ecce non est abbreuiata manus Domini: vt saluare possit, nec aggrauauit aures eius vt non exaudiat. *Esa.* 59.

Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur. *Ezech.* 18.

Iustitia iusti non liberabit eam, in quacunque die peccauerit. Et iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit.

...Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iu-
...fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni traden-
...iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. 33.
...enim recesserit iustus à iustitia sua, fecerit què iniquitates,
...in eis, *ibid.*
...is qui peccat, non videt eum. 1. *Ioan.* 3.

Habitat sed non regnat in Christi membris.

...enim homo, qui non peccet. 1. *Reg.* 8.
...est enim homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non pec-
...Eccl. 7.
...ccasti, ne adijcias iterum, sed & de priſtinis deprecare, vt di-
...tibi. Tanquam à conſpectu serpentis fuge peccatum:
...recesseris, mordebit te. Dentes leonini sunt dentes ipsius, in-
...animas hominum. Quasi rhomphæa bis acuta hominis
...plagæ illius non est sanitas. *Eccl.* 21.
...itate sua apprehendetur peccator. 23.
...quidem promptus est, caro autem infirma. *Matth.* 26.
...ego regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obedia-
...concupiscentiis eius. Peccatum enim vobis non dominabitur.
...6.
...dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seduci-
...veritas in nobis non est. 1. *Ioan.* 1.
...qui natus est ex Deo, peccatum non facit. 3.

Grauiter punitur.

...Dominus patiens, & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem
...nullumque innoxium derelinquens; qui visitat peccata
...in tertiam & quartam generationem. *Num.* 14.
...exaltat gentem, miseros autem facit populos peccatum.
...14.
...Domini super facientes mala. *Psal.* 34.
...hinc pusillum, & non erit peccator. 37.
...quis peccat, per hæc & punietur. *Sap.* 11.
...gentem peccatricem! populo graui iniquitate! semini nequam!
...tatis! Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt San-
...Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiam vos
...addentes præuaricationem? Omne caput languidum, & om-
...mœrens. Terra vestra deserta, ciuitates vestræ succensæ igni:
...regionem vestram coram vobis alieni deuorant. *Esa.* 1.
...dedit in direptionem Iacob & Israel vastantibus? Nonne
...ipse est, cui peccauimus? Et noluerunt in viis eius ambu-
...effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bel-
...Populo autem huic factum est cor incredulum, & exasperans, re-
...discesserunt, & non dixerunt in corde suo: Metuamus Do-
...Deum nostrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam &
...in tempore suo, plenitudinem annuæ messis custodien-
...Iniquitates vestræ declinauerunt hæc, & peccata vestra
...auerterunt bonum à vobis. *Ierem.* 5.
...est vua in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea: folium de-
...fecerunt eis, quæ prætergressa sunt. Conuenite, & ingrediamur
...munitam, & silicamus ibi: quia Dominus Deus noster si-
...fecit, & potum dedit nobis aquam fellis. Peccauimus enim
...Thren. 3.
...per multitudinem iniquitatis tuæ reuelata sunt verecundia
...polluæ sunt plantæ tuæ. 13.

Æternaliter.

...super peccatores laqueos. *Psal.* 10.
...ipsam suæ ipsius iniquitates capiunt, funibus peccatorum suo-
...constringitur. *Prou.* 5.
...nullus in terra recipit, quanto magis impius & peccator? *Ibi.*
...11.
...rapientem virum iniquum inuoluet laqueus. 29.
...malorum amatores digni sunt morte. *Sap.* 15.
...ad vexationi insidiatur semper: sic peccata operantibus iniqui-
...tatem. *Eccl.* 27.
...Discedite à me maledicti in ignem æternum. *Matth.* 25.

Misericorditer remittitur immediate per Deum propter Christi iustitiam & satisfactionem,

...secundum misericordiam tuam mentento mei tu: Propter no-
...men tuum Domine propitiaberis peccato meo. *Psal.* 24. 25.
...Beati, quorum remissæ sunt iniquitates. Beatus vir, cui non im-
...putauit Dominus peccatum. 32.
...Miserere mei Deus. Et secundum multitudinem miserationum
...tuarum. 51.
...Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Sed apud
...te propitiatio est. 130.
...Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob, & iste omnis
...fructus, vt auferatur peccatum eius *Esa.* 27.
...Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me;
& peccatorum tuorum non recordabor. Reduc me in memoriam,
& iudicemur simul. 43.
...Deleui vt nubem iniquitates tuas. 44.
...Posuit Dominus super eum iniquitatem omnium nostrum. *Esa.*
cap. 53.
...Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem. Et conuertam
conuersionem Iuda. *Ier.* 33.
...Deponet iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris
omnia peccata nostra. *Mich.* 7.
...Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum, *Matth.*
1.
...Vt autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra
dimittendi peccata. 9.
...Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Ioan.* 1.
...In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissio-
nem peccatorum. *Ephes.* 1.
...Notum igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio
peccatorum annuntiatur, ab omnibus, quibus non potuistis in lege
Moysi iustificari. *Act.* 13.
...Et sanguis Iesu Christi Filii eius emundat nos ab omni peccato.
Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis.
1. *Ioan.* 1.
...Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem
tantum, sed etiam pro totius mundi. 2.
...Et scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret, & peccatum in eo
non est. 3.

Mediate per Ecclesiæ ministros.

...Et dixi, væ mihi, quia tacui: quia vir pollutus labiis ego sum. *Esa.*
cap. 6.
...Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus
quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum & dixit. Ecce te-
tigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum
mundabitur. *ibid.*
...Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remit-
tuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. *Ioan.* 20.
...Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non imputando
eis peccata ipsorum, posuitque in nobis sermonem hunc reconci-
liationis. Itaque nomine Christi legatione fungimur, velut Deo vos
præeunte per nos: Oramus Christi nomine, reconciliamini Deo.
2. *Cor.* 5.

¶ Patrvm Sententiæ.

Nemo renascitur in Christi corpore nisi prius nascatur in peccati corruptione. *Aug. de bapt. paruul.*

Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus, vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. *De eccles. dogm.*

Nullum scelus coram Deo tam abominabile est, quam præterita peccata vnicuique nostrum dimissa reminiscendo, gaudere, & inde exultare. *In epist. ad quendam comitem.*

Qui pectus suum cundit, & se non corrigit, peccata solidat, non tollit. *Lib 5. de lib. arbitr.*

Ex quo incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus modis peccat, antequam sit sapiens: si aut se non accommodet ad accipiendum præceptum: aut quum acceperit, non obtemperet. Sapiens autem peccat, si se auertit à sapientia.

Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi, quod iustitia vetatur. *De duabus animab.*

Sane quum sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda: teneas tamen & volens libenter quæ statim vt attigerunt animum, respui debent: non negandum esse peccatum: sed longe minus, quam si & opere statuatur implendum, & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectusque percutiendum, atque dicendum: Dimitte nobis debita nostra, faciendum quoque, quod sequitur, atque in oratione iungendum: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. 12. *de Trinit.*

Neque enim sicut illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideo si solum mulier cibum edisset illicitum, sola vtique mortis supplicio plecteretur: ita dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis, à quibus se auertere deberet continuo: cogitatione sola libenter pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tamen suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierem sine viro posse damnari, absit hoc credere: hic quippe vna persona est: vnus homo est, totusque damnatur: nisi hæc, quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittuntur. *ibid.*

Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dicit, non sit, sed non regnet. Inest peccatum, quum delectaris, regnat, cum delectaris. *In Psalm.* 5.

Nolite contemnere venialia, quia minima sunt, sed timete, quia plura: plerunque enim bestiæ minutæ multæ necant: nunquid minutissima sunt grana arenæ, sed si arena amplius in naui mittatur, mergit illam, vt pereat? quam minutæ guttæ pluuiæ, nonne flumina implent, & domos deijciunt? Timenda est ergo ruina multitudinis, etsi non magnitudinis. *De decem chordis.*

Tribus gradibus ad peccatum peruenitur: Suggestione, Delectatione, Consensione. Itaque ipsius peccati tres sunt differentiæ; in Corde, in Facto, & in Consuetudine, tanquam tres mortes. Vna quasi in domo, quum corde consentitur libidini: altera quasi prolata iam extra portam, quum in factum procedit assensio: tertia, quum in consuetudinis malæ tanquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro iam putrens: quæ tria genera mortuorum Dominum suscitasse, quisquis Euangelium legit, agnoscit. *Augustin. in lib. de ser. in monte, & ponitur de pœnitent. distinct. 2.*

Primum peccatum est, cogitasse, quæ mala sunt: secundum, cogitationibus acquieuisse peruersis: tertium, quod est deterius, opere complesse: quartum est peccatum, non facere pœnitentiam, & in suo complacere sibi delicto. *Hieron. lib. 1. in Amos.*

Cui Deus venter est, ei Deus recens est. Quæcunque vitia habemus, & quotcunque peccata, tot recentes habemus Deos. Iratus sum, ira mihi Deus est. Vidi mulierem, & concupiui, libido mihi Deus est. Vnusquisque enim, quod cupit & veneratur, hoc illi Deus est. *In Psal. 80.*

Sicut nonnunquam grauius est peccatum diligere, quam perpetrare: Ita nequius est odisse iustitiam, quam non fecisse. *In quadam epist.*

Prioris peccati merito peccatorum subsequentium fouea regitur: vt qui malum sciens perpetrat, deinceps iustè in alia etiam ne sciens cadat. Hoc quippe agitur, vt culpis culpa feriatur, quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa vitiorum. *Gregor. libr. Moral.*

Nonnunquam in paruis deterius, quam in maiori peccatur. Maior enim quo citius quiescit culpa cognoscitur: eo etiam celerius emendatur: minor verò, dum quasi nulla creditur, eo pejus quo & securius in vsu retinetur. *Hom. 52.*

Hoc inter peccatum & delictum distat, quod peccatum est malum facere: delictum verò bona derelinquere, quæ sunt in opere tenenda. Vel peccatum in opere est. Delictum in cogitatione. *In Ezech.*

Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per Diabolum: delectatio per carnem: consensus per spiritum: defensionis audacia per elationem. Quatuor modis peccatum consummatur in opere: Prius namque latens culpa agitur: postmodum etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: deinde in consuetudinem ducitur. Ad extremum quoque vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. *Isidor. de summo bono.*

Peccatum, quod ex peccato oritur, non iam peccatum tantummodo, sed & peccatum est, & pœna peccati: quia iusto iudicio Omnipotens Deus cor peccantis obnubilat: vt præcedentis peccati merito etiam in alia cadat: vt qui malum sciens perpetrat, deinceps iustè in alia etiam nolens cadat. *Gregorius libro vigesimo quarto Moral.*

Vsitata culpa obligat mentem, vt nequaquam surgere possit ad rectitudinem: conatur & labitur: quia vbi sponte diu persistit, ibi & cum noluerit, cadit. *In hom.*

Peccatum tribus modis admittitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. & grauius est quidem infirmitate, quam ignorantia, sed multo grauius studio quam infirmitate peccatur. *ibid.*

Posse peccare, datum est primo homini, non vt proinde peccaret, sed vt glorioſior appareret, si non peccaret, quum peccare posset. *Bernh. de lib. arb.*

Peccantis lapsus non dono adscribendus est potestatis, sed vitio voluntatis, etsi datum fuit voluntati, posse stare, ne caderet, non tamen resurgere, si caderet. Non enim tam facile quis valeret exire de fouea, sicut in eam labi. *ibid.*

Quare peccas? quia nescis quid facias? absit: quia cogeris, vt facias? absit, sed quia placet, vt sic facias. *In quodam serm.*

Tanto magis peccatum esse cognoscitur, quanto maior, qui peccat, habetur. Crescit enim delicti cumulus, iuxta ordinem meritorum, & sæpe quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur. *Isidor. de summo bono. lib. 2.*

Maior est culpa manifeste, quam occulte peccare: dupliciter enim reus est, qui aperte delinquit, quia & agit & docet. *ibid.*

Istis fomitibus quasi quibusdam gradibus coalescit omne peccatum; cogitatio namque prauæ delectationem parit; delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem, necessitas mortem; sicque in his vinculis homo implicatus quadam catena vitiorum tenetur adstrictus. *Ibid.*

Diabolus nulla præcedentis peccati vindicta superbiens peccauit: ego visa eius pœna non continens ad peccatum properaui: ille in innocentia constitutus, ego verò restitutus: ille perstitit in malitia Deo reprobante, ego vero Deo reuocante: Ille vero ad punientem, ego verò ad blandientem: & sic vero, ille contra non requirentem se: ego verò contra me. Ecce cuius imaginem horrebam, horrorem me horribiliorem. *Anshelmius in lib. de casu Diaboli.*

Mortale peccatum, quantum mihi videtur, tripliciter distinguitur. Mortale est, quod à quouis non potest grandi corruptione sui, sine graui læsione proximi, & contemptu Dei. Cætera verò omnia videntur mihi venialia. Mortale peccatum, est reatus, cui, quantum est in se, solum finis nunquam debetur pœna æternæ damnationis: mortalis reatus, cui, quantum in se solum, semper debetur æterna. *Richard. de differ. mortalis & venialis.*

Hoc dicimus, quod tantum vnusquisque à diminitione quantum eius peccata cumulantur. Quantitas enim delicti ra est repudii, quia tantum à Deo reus longior redditur: numeroso crimine dilatatur. *Cassiodorus in Psalm.*

Tribus modis omne peccatum contrahitur: Primum ectorum est, non reddere bona pro bonis. Secundum pro malis. Tertius est, tribuere mala pro bonis. Cetera tria laudabilia: Primum, impendere bona pro bonis. malum pro malo non reddere. Tertium, perfectissimum genus est, bonum pro malo tribuere. *ibid.*

Qui enim virtutis est expers, qui cupiditate ac libidine vincitur, non cupidini, sed morti subiectus semper est. Qui peccant, sæpe felices sunt, & qui piè viuunt, sæpe miseri & fugitiui, & abdicati libere viuunt. *Lactant. Firmian. Instit.*

Quod malum ascribes creatori, si delictum est hominis? rit Dei quod est hominis: nec idem est habendus delictum inuenitur interdictor, imò & condemnator. *Tertul. contra cion. lib. 2. cap. 9.*

Detestanda & abominanda opinio est, quæ Deum malæ voluntatis aut malæ actionis credit autorem. *Anselm. arr. sibi falso impos. art. 10.*

Si à iustitia & pietate quis deficit, suo in præceps sua concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur. ter, nihil filius, nihil Spiritus sanctus: nec in tali negotio diuinæ voluntatis intercedit, cuius ope scimus multi tur detentos, nullos autem vt laberentur impulsos. *ibid.*

Dimittitur concupiscentia carnis in baptismo, non vt in peccatum non imputetur. Quamuis reatu suo iam net tamen, donec sanetur omnis infirmitas nostra, profec uatione veteris hominis de die in diem, cum exterior corruptionem, non enim substantialiter manet, sicut exterpus, aut spiritus: sed affectio est quædam malæ qualitatis guor. *Idem lib. 1. de nuptijs & concupisc. cap. 25.*

Quemlibet valde iustum discutias in hac vita, quamu dignus iusti vocabulo, non est tamen sine peccato. *Idem. ad Ioan.*

Quicquid peccatum est à nobis, antea deletum est in nunquid quia deleta est tota infirmitas, nulla remansit Si non remansisset, sine peccato hic viueremus. Qui aut hoc dicere, nisi superbus? nisi misericordiæ largus? nisi qui seipsum vult decipere, & in quo ver *ibid.*

Ego tanquam valetudinem malam, ex origine vitia tum esse dico homini vitium quo caro concupiscit aduersus tum. *Idem lib. 6. adu. Iulian. cap. 7.*

Ab hoc peccato, ab hac ægritudine, ab hac ira Dei, liter filii sunt, qui etiam si per ætatem non habent propos hunt tamen originale peccatum, non liberat nisi agnus peccata mundi, non nisi medicus, qui non venit propter propter ægrotos: non nisi Saluator, de quo dictum est manu, Natus est vobis hodie saluator, non nisi redemptor sanguine deletur debitum nostrum. Nam quis audeat dicere esse Christum infantum saluatorem, nec redemptorem? tem saluos facit, si nulla est in eis originalis ægritudo *libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite tertio.*

Agnosce homo, quam grauia sint vulnera (tua) pro quibus cesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent tem, & mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio filius moreretur. *Bernhardus sermone tertio in natiuitate Domini.*

Sine generalis confusionis velamine nemo filiorum hominum intrauit in hanc vitam, vno sane excepto qui ingreditur sine macula, Emanuel is est. *Idem, sermone septuagesimo octauo, in cantica.*

Nemo

hominis Christi, nostræ naturæ dissimilis non fuit, sed
mo dissimilis fuit. Ille quippe sine vitio natus est homo,
ntium nemo. *Augustin. lib. 5. cont. Iulian cap. 9.*
est peccatum ad Domini misericordiam? Tela aranearum
flante nusquam apparet. *Chrysost. in Psal. 50. hom. 2.*
ma firmaque infirmis securitas & requies, nisi in vulneri-
oris? tanto illic securius habito, quanto ille potentior est
dium. Fremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur:
fundatus enim supra firmam petram. Peccauí pecca-
turbatur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam
Domini recordabor. *Bernh. serm. 91. sup. Cantica.*
peccatum grande, & multorum delictorum sum mihi
nec licet despero: quoniam vbi abundauerunt delicta, su-
mittit & gratia. Qui de peccatorum venia desperat, negat
misericordem. Magnam iniuriam Deo facit, qui de eius
difficit. Quantum in se est, negat Deum habere clá-
tem & potestatem: in quibus tota spes mea consistit:
charitate adoptionis, in veritat promissionis, & in potestate
ionis. *Augustin. in Enchirid. cap. 23.*

Poetarvm Dicta.

Terent. Adel. 4. 3.

Ego hac re nihil reperio, quamobrem laudet tantopere
Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est
tirrigo.

Mart. 3.

Quod tegitur, maius creditur esse malum.

Iuuen. 8.

Pone animi vitium tanto conspectius in se
crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

Sen. Herc. Oet.

Haud est nocens, quicunq; non sponte est nocens.

Idem Hipp. act. 3.

Decepe iam sensus hera.
Quid tepsa lacerans omnium aspectus fugis?
Nemo impudicam facere, non casus solet.

Ouid. 1. Pont. 1.

Spe leuant pœnas, ereptaq; lumina reddunt,
Cum bene peccatæ pœnituisse vident.

Sen. Agam.

Quem pœnitet peccasse pene est innocens.

Ouid. 2. Remed.

Gloria peccati nulla petenda tui est.

Idem 3. Amor. 13

Quin furor est, quæ nocte latent, in luce fateri,
Et quæ clam facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus tunicatura Quiritt,
Opposità populum submouet ante sera.

Sen. Hipp.

Obstare primum est, velle nec labi via:
Pudor est secundus, nosse peccandi modum.

Hor. 1. Serm. 3.

Quis paria esse fere placuit peccata laborant,
Cum Venium ad verum est: sensus moresq; repugnant,
Atque ipsa virtus nos instis prope mater & æqui.

Ibid.

Nec vincet ratio hoc tantundem, vt peccet idemq;
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Diuûm sacra legerit.

Sen. Hipp. act. 1.

Credamus tamen,
Aßu. dolosq; tegere nos tantum nefas.
Quod ille rebus lumen infundens suum
Matris parens? quid ille, qui mundum quatit,
Vibrans coruscat fulmen Æthnæum manu
Iuxtor Deorum? credis hoc posse effici
Inter videntes omnia, vt lateas suos?

Thales per Auson.

Turpe quid ausurus, te sine teste time.

Ouid. 2. Fast.

Omne nefas omnemq; mali purgamine causam
Credebant nostri tollere posse senes.
Garcia principium mortis fuit, illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Adloridem Peleus, ipsum quoque Peleà Phocè
Cade per Æmonias soluit Acastus aquas:
Vltam frenatu per inane draconibus Ægeus
Credulus immeritæ Phasida fouit ope, &c.
Ah! nimium faciles, qui tristia crimina cædis
Fulmineâ telli posse putatis aqua.

Cleob. per Auson.

Felix criminibus non erit ille diu.

Iuuen. 3.

Nam quis
Peccandi finem posuit sibi, quando recepit
Erectum semel attrita de fronte ruborem?
Quisnam hominum est, quem tu contentum videris vno
Flagitio?

Ouid. 1. Amor.

Multa miser timeo, quia feci multa proterue,
Exemplicq; metu torqueor ipse mei.

Lucret. 3.

At mens sibi conscia facti
Præmetuens, adhibet stimulos terretq; flagellis:
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, nec quæ sit pœnarum denique finis.
Atque eadem metuit magis hæc ne in morte grauescant.

Iuuenal. 13.

Nocte breuem si forte indulsit cura soporem,
Et toto versata toro tam membra quiescunt:
Continuo templum & violatæ Numinis aræ,
Et quod præcipuè mentem sudoribus vrget,
Te videt in somnis tua sacra, & maior imago
Humana turbat pauidum cogitq; fateri.
His sunt, qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,
Cum tonat: examines primo quoque murmure cœli:
Non quasi fortuito nec ventorum rabie sed
Iratum cadat in terras, & vindicet ignis.
Illa nihil nocuit, cura grauiore timetur
Proxima tempestas: velut hoc dilata sereno.

Peccata venialia, & opera bona,
Antholog. Scot. Iacob. Bill.

Vt quædam tennes macula in splendore piorum,
Maior virtutum, quas tuetur numerus.
Æterna donis nequeunt obsistere cuncta,
Nec sancta obscurat gaudia culpa leuis:
Sic aliquid plerumque bonis pars impia gestat,
Magni mole mali quod facile obruitur,
Nec prodest quidquam recte sapuisse malignis,
Si verum & sanctum non colueris Deum.
Vna fides igitur spes vna est, atque amor vnus,
Quo fiat iustus sit, beatus homo.
Nam bona quæ prauo naturæ ex dote supersunt,
Augent peccatis pondera, non minuunt.

Peccantium infelicitas.

Qui se peccatis gaudet felicitet vti,
Infelix nimis est prosperitate sua:
Dumq; capit miseros effectus prauæ voluntatis,
De vera semper luce fit exterior.
Sumens pestifera de consuetudine robur,
Et sua complectens vincula mortis amor.
Deficiant potius vanæ oblectamina mundi,
Subdantur q; pie colla domanda iugo.
Ingq; putres fibras descendat cura medentis,
Vt blandum morbum pellat amica salus.

Peccatores non latent.

Gaudet transgressor peccato impune petitus,
Si non infertur debita pœna reo:
Ceu nulla offendant hominum commissa Tonantem:
Aut aliqua excelsi subripiant lateant.
Sed vetitorum auidus gustator tunc ira timenda est,
Cum sese removens verbera iustitia.
Nam quid erit morbi, quod non dominabitur illi,
Cui supera auxilium iam medicina negat?

Ex Græcis Comicis.

Δὶς ἐξαμαρτεῖν ταῦτον, οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ.
Peccare idem bis, haud viri sapientis est.
Ἁμαρτάνει δ' καὶ ἀνὴρ σοφώτερος.
Aliquando peccat vir etiam sapientior.
Ὃ μηδὲν εἰδὼς, οὐδὲν ἐξαμαρτάνει.
Quicunque nihil scit, ille vir peccat nihil.
Αἰσχρὸν δ' ἐὰν μηδὲ πεφάτις, μηδὲ μάθωμεν.
Nihil facito dedecore turpe quod siet.
Ἔργων πονηρῶν χεῖρες ἐλευθεροῦσι χρή.
Nolo occupare in improbis factis manum.
Οὐδὲν εἰς ἐμ' αὐτὸν τὰ κακὰ συνοῖδ' ἐμαυτῷ.
Σαφῶς τι τοῦτο δ' ἀσχημόνητος ὢν τυγχάνω.
Haud vllius in se vitia cernit Pamphila:
At indecore quod agit alius perspicit.
Χαλεπὸν γὰρ τοιαῦτ' ἐστὶν ἐξαμαρτάνοι,
Καὶ λάθοι τις ὀνήμενι αὐτοὶ πανεργάτης.
Est permolestum tale quid delinquere:
Vt nominare metuat, & qui fecerit.

Homerus in γ. Odysseæ.

Ζεὺς σφίσιν ἔπτατο δεξιὸς ἠιόνος τε καὶ ἄλλας
Ἀνδρώπους ἐφορᾷ, καὶ τίσυται, ὅστις ἁμάρτῃ.

Iupiter

Iupiter illos punit, supplicium exauditor, qui & alios
Homines inspicit, & punit quicunque peccat.

Idem in φ. Odysseæ.

Ἐκτὴ πολὺ φέρτερον ἐστὶν
Τιθήμεν, καὶ ζώοντας ἀμαρτεῖν.
Multo melius est
Mori, quam viuentes peccare.

Verinus.

Qui prohibere potest, causam tribuisse videtur
Peccandi, quicquid non vetat illicitum.
Peccatum est difforme malum, transgressio legis
Diuinæ: & cæcus dixeris esse nihil.
Aspiciat lucem qui vult damnare tenebras:
Qui carpit mores, labe carere decet.

Lucianus.

Ἀνθρώπους μὲν ἴσως λήσεις, ἄπορόν τι ποιήσας·
Οὐ λήσεις δὲ Θεὸν, οὐδὲ λογιεῖται.
Homines quidem fortasse latebis, absurdum quid cum feceris;
Non latebis autem Deum neque ratiocinans.

¶ Sententiæ Philosophicæ

Hoc igitur modo quicquid à Bono deficit, esse desistit: quo fit, vt mali desinant esse, quod fuerant. Sed fuisse homines, adhuc ipsa humana corporis relicta species ostentat. Quare versi in malitiam, humanam quoque amisere Naturam. Sed cum vltra hominem quemque prouehere sola probitas possit, necesse est, vt quos ab humana conditione deiecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Euenit igitur, vt quem transformatum vitiis videas, hominem æstimare nõ possis. Auaritia seruet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi diceris. Feroxatque inquietus, linguam litigiis exercet? cani comparabis. Insidiator occultus furtiue fraudib⁹ gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare creditur. Pauidus ac fugax non metuenda formidat, cerui similis habeatur. Segnis ac stupidus torpet? asinum viuit. Leuis atq; inconstans studia permutat? nihil ab auibus differt. Fœdis immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, vt qui probitate deserta, Homo esse desierit, cum in diuinam conditionem transire non possit, vertatur in beluam. *Boëtius libr. 4. prosa. 3.*

Nec iniuria dici video vitiosos, tametsi humani corporis speciem seruent, in beluas tamen animorum qualitate mutari. *Idem libr. 4. prosa. 4.*

Nulla est lex, quæ aliquam rem inutilem, aut iniquam fieri velit. Omnia supplicia, quæ à legibus proficiscuntur; culpæ aut malitiæ vlciscendæ constituta sunt. *Idem lib. 2. Rhet. nouor.*

Voluntario facinori nulla est excusatio: imprudentiæ est iusta deprecatio parata. *Idem Rhet. nouorum. lib. 2.*

Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. *Seneca ad Lucil epist. 11.*

Initium salutis est, notitia peccati. *Seneca epist. 28.*

Tunc autem consummata infelicitas, vbi non solum turpia delectant, sed & placent. *Idem epist. 58.*

Nullum conscium peccatorum tuorum, magis timueris, quam temetipsum. Alium enim potes effugere, te autem nunquam. Nequitia autem ipsa, est sui pœna. *lib. de Moral.*

Ignorantia excusat peccatum.

In naturalibus desideriis, pauci non peccant. *Arist. lib. 3. Ethic.*

Prauus honore non est dignus. *idem lib. 4. Ethic.*

Pessimus est, qui non solum vtitur malitia ad se; sed ad alium. *Idem lib. 4. Ethic.*

Homo prauus, deterior est bestia. *idem lib. 7. Ethic.*

Peccare, est tanquam transilire lineas. *Cic. Paradox. 3.*

Peccare certe licet nemini. *Idem ibid.*

Peccati dolor & maximus & æternus est. *Cic. Att. 11.*

Quæ parua videntur esse delicta, neq; à multis intelligi possunt, ab iis etiam diligentius est declinandum. *1. Offic.*

Ideo peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus: de toto nemo deliberat. *Senec. in epist.*

Bonus vir est, qui eo vsq; perducit affectu animum: vt non tantum peccare non velit, sed etiam non possit. *idem in lib. de morib.*

Plerique metu peccare cessant, non innocentia: profecto tales timidi, non innocentes dicendi sunt. *idem in Prouerb.*

Bis peccas, quum peccato obsequium accommodas; nihil peccant oculi, si non oculis animus imperet. *ibid.*

¶ Similitvdines.

D. Augustin. Vnde illo magno peccato primi hominis, natura ibi nostra in deterius commutata non solum facta est peccatrix, verum etiam genuit peccatores. Et tum ipse languor quo bene viuendi virtus periit, non est vtique Natura, sed vitium. Sicut certe mala in corpore valetudo, non est vlla substantia, vel natura, sed vitium. Et licet non semper, tamen plerunque malæ valetudines parentum [illegible] rantur quodammodo, & apparent in corporibus filiorum. [illegible] *ptijs ac concupiscentia ad Valerium, cap. 34.*

Quomodo præputium per circumcisionem auferitur, [illegible] men in eo quem genuerunt circumcisi: quomodo etiam [illegible] opere humano tanta diligentia separatur, manet tamen [illegible] qui de purgato nascitur tritico: Ita peccatum quod [illegible] per baptismum est ablatum, manet in eis quos genuerunt. *Bapt. parulorum.*

Basilius: Quemadmodum vmbræ corpora, sic peccatum [illegible] tur animas & manifestas facinorum repræsentant imagines. *& Max. serm. 171*

Quemadmodum incisionis aut cauterii, medicus non est [illegible] morbus: sic & ciuitatum dissipationes ex peccantium [illegible] ortum habentes Deum omni accusatione liberant. *ibid.*

Petrus Alliaci Episcopus ac Cardinalis. Sicut sagittæ [illegible] ac deinde infiguntur: ita vindictæ Dei intentæ furenti [illegible] propter eius inobedientiam, ac deinde in nobis infixæ [illegible] originalem culpam, ac multiplicem pœnam. Ipse enim [illegible] miseriæ fuit origo, nos propago. *In 3. Psalmum pœnitentiæ [illegible] interpretatur hæc verba Dauidis: Et sagittæ tuæ [illegible] hi, &c.*

Theophylacti: Neq; simplici aliquo & vnico loco est [illegible] mus, vt quicquam sit de futura gloria hæsitandum: sed [illegible] dantia bona nobis impertit: qui aut secus habendi [illegible] quispiam qui æris alieni sit obstrictus magnitudine, vbi [illegible] & vxore in carcerem truditur, non solum carcere [illegible] liberetur, sed donetur etiam talentis mille, inuectus [illegible] aulam, dignetur honore amplissimo, sicq; demum [illegible] filium adoptetur. Vt itaq; sensum concludat, sic [illegible] per vnius delictum omnes homines pereunt, sic per [illegible] in omnes homines diffunditur gratia: hisque & [illegible] pro peccato condonat, & vitam pro morte. *ad Rom 5.*

Theodorets: Vt ampla vulnera æque amplis remediis [illegible] & qui difficili morbo laborant: sic qui magnis peccatis [illegible] est, maiore benignitate opus habet. *apud Anton. in Melis. [illegible] part. 1.*

Chrysostomi. Vt ignis in materia delitescens, & [illegible] mam claram emittat, scintillis tamen quibusdam [illegible] fumo è profundo emergenti indicatur: sicut fontes [illegible] quasdam spiritus subterra ferunt: postea ne [illegible] exitum habent liberum, sæpius terram inflant, impetu [illegible] ritus expulsi, sed vi superna cohibiti & intercisi: Ita [illegible] impietatis ob temporis gratiam absconditi peccator, [illegible] tutum sit impie agere. *homil. 5. de diuersis.*

Voluptas cani similis est: si persequaris fugit: si [illegible] *Idem, apud Ant & Max. serm 171.*

Scintilla, si quid vel exiguum apprehenderit & accenderit [illegible] reliquum depascitur: si peccati natura, postquam [illegible] nes nacta fuerit, nemoque sit qui exstinguat, grauior [illegible] superatu difficilior fit per secundorum accessionem, [illegible] maiorem contemptum peccator effertur. *ibid.*

Qui nocte illuni ambulant, tremunt, etiam si nihil [illegible] reat: sic & qui peccant, non possunt esse confidenti animo, [illegible] nemo sit qui redarguat. *ibid.*

Si quis vulnus habeat, quid timere dignum est, [illegible] sectionem: ferrum, an vlceris depopulationem? Peccatum [illegible] pœna ferrum est medicinale. Sicut igitur sanies habet, [illegible] secetur, male habet, & ergo non secatur, tunc peius habet [illegible] bus malis est: Ita peccans & si non puniatur, omnium [illegible] tunc maxime miser, cum non punitur, & graue [illegible] splene & intercute laborantes, cum larga fruuntur [illegible] potione, & delicatis ferculis & saporibus, tunc maxime [illegible] sunt miserrimi, delitijs morbum augentes: si vero sit & [illegible] cundum medicorum leges crucientur, aliquam salutis [illegible] Sic in iniquitate viuentes, si puniantur quidem, bonam [illegible] bent: si vero cum iniquitate, licentia & delicijs fruantur, [illegible] laborantibus & crapulantibus sunt multo miseriores, & [illegible] gis, quanto corpore melior anima *Hom. 7. de diuers.*

D. Augustini. Homo peccator bestijs similimus efficitur. *lib. [illegible] Genesi ad literam, l. 7. c. 10.*

Chrysostomus. sicut ebrius quando multum vini inguttur [illegible] sentit a vino damnum, postea autem sentit quantum [illegible] ita & peccatum, donec consummatur, obtenebrat mentem [illegible] densa nubes, ita mentem corrumpit. Deinde conscientia [illegible] quovis accusatore mentem grauius arrodit, monstrans [illegible] tem facti. *Hom. 62. in Genes.*

Quemadmodum præclara corpora etiam in aduersa [illegible] ne magis nobis formæ vestigia ostendunt. Sic & sanctorum [illegible] in ipsis etiam erratis suæ virtutis signa præ se ferunt. *Hom. [illegible] Esaiam.*

Quemadmodum si laterem aqua laues, nunquam [illegible] potius commoto luto, amplius sordidatur: ita fieri non [illegible] positis sordibus emundetur, qui totus est sordidus. *in cap. 1. [illegible] hom. 3.*

…ulcra mundo & speciosо, si modica sordes fuerit, de longe …t. Quorum ipse locus sordidus fuerit, quantumuis stercoris …non apparet, nec enim potest requiri si est aliquid sterco… …rium est stercus. *In cap. 6. Matth.*

…*emadmodum* si toto corpore fuerit armis vestitus, & vnam partem …undam, nihil ei prodest, quod totus fuerit ferro vestitus, si …vnam partem eum sagitta percusserit, sed sic cadit, quem… …si totus fuisset nudus: Sic & Christianus, si iustitiam fe… …in vno peccauerit, similiter peccator statuitur, quemad… …semper peccasset. *in Matth. 20. homil. 35.*

…*emadmodum* columna in templo, si steterit recta, accepto …, amplius confirmatur: si autem modice obliqua fuerit, …ondere non solum non confirmatur, sed amplius vadit ad …. Ecce hominis si rectum fuerit, videns opera alicuius viri …dens, per doctrinam sapientiæ eius amplius confirma… …autem fuerit peruersum cor, videns opera alicuius viri iusti, …es, non solum non confirmatur, sed magis ad inuidiam …& magis peruertitur. *in Matth. 21. hom. 38.*

…*emadmodum* qui sub mille pædagogis degunt, quique à le… …etinentur: sic non audent oculos extollere, nec libere …dicere de virtute, qui peccatis seruiunt. *Homilia 59. in …*

…*emadmodum* solaribus radiis nemo clausis oculis frui potest: …huius claritatis particeps, abunde nunquam fuerit, nisi a… …ium ad eam & dirigat, & intendat: tunc enim quocunque …fluis ei prospectus patebit: quod euenit, cum omnibus …ibus animum purgauerit. Peccatum enim tenebræ, vt …quædam profunda, quod vel inde planissime constat, quod …æ arbitris peccata committuntur.

…*emadmodum* enim in sacinora sceleráque prolabitur, odio habet …, neque luci se credit: & quæ occulte & in abscondito fiunt, …dictu turpia. Sicut enim in tenebris neq; amicus neque …agnoscitur, sed omnia penitus ignorantur: Itidem & in …is venit, quippe qui lucro inhiat, nullam amici inimicique …differentiam, & inuidus familiarissimum non secus quam …conspicatur, & latrones similiter in omnes bellum ge… …nibus insidiantur, & omnino qui se vitiorum sordibus co… …nihil ad rerum differentias dignoscendas ebrius insanien… …differunt. *Homil. 9. in Ioan.*

…*emadmodum* noctu amoto lumine lignum, plumbum, fer… …gentum, lapides pretiosos, & alia omnia eodem modo & vi… …iudicamus: Ita quoque qui sordide & vitiose vitam vi… …modestiæ vim, neq; sapientiæ discernit pulchritudinem, …enim pretiosi etiam lapides nullam speciem, nullum pre… …fulgorem, non sua, sed caligantium oculorum culpa. Neq; …taxat nobis dum sub impia vitiorum tyrannide viuimus …est, verum etiam illud quod formidine proprerea angi… …veluti qui per obscuram noctem iter faciunt, etsi nihil me… …sit, metu tamen concutiuntur: Sic qui scelus aliquod ad… …est nemo id videat, nemo reprehendat, nihilo tamen me… …fidunt, sed omnia, formidant, omnia suspicantur: quippe …petuis conscientiæ stimulis agitantur, omnia formidolose …piciunt. Propulsemus igitur tam grauem, tam molestam …rnus angorem mors sequitur: mors iniquam immortalis & …, cui nullius supplicii finis est. *Hom. 4. in Ioan.*

…*ima* quæ semel peccatum gustauit & neq; dolore neque pœ… …tentus tangitur, negligentia sua facit, vt semper morbi cre… …sis. Et quemadmodum in materiam recentem cadens scin… …illum tactam accendit, neq; subsistit, donec quod reliquum est …uur: & quanto plura comprehendit flamma, tanto maiores vi… …consumenda alia concipit, capiturq; edacitate lignorum, quæ …mentur, si quid reliquum, quod & ipsum consumendum, & …m alia consumit semper fortius se attollente incendio: Sic & na… …peccati, vbi cogitationes animi inuaserit: & nemo est qui ma… …tingat, procedens vlterius, peior semper fit, magisq; ac ma… …domita. Et ideo posteriora peccata ferme prioribus sunt gra… …ora. Accedit ad hæc, quod anima posterioribus peccatis ad maio… …semper desipientiam & inconsiderantiam vergit, viribusq; de… …fluunt. In hunc modum plurimi, quia priorem flammam non …uerunt, in omne peccatorum genus incidere. *Aduersus genti… …in Babylam martyrem.*

…*Maiuit* est luto polluiquam peccatis: Qui enim illic polluitur, …tempore delauatur, & efficitur similis ei, qui illic non cecidit: …uero in barathrum ceciderit peccatorum, talem pollutionem …ptum quæ aquis non possit, sed quæ multo tempore opus habeat, …enitentia diligenti, & lachrymis. Istæ quidem sordes extrinse… …nobis aduenunt, propterea & citius eas amittimus: illæ autem …mecum generantur, ideo vix delauantur & expugnantur. *hom. 12. …libr.*

…*emadmodum* suis etsi non toto corpore, sed vno tantum pe… …capta teneatur, in potestate eius est, qui laqueum tetendit: Ita & …os cum vitæ & fidei peruersitate capi valeamus, si vita solum ob… erramus, in ius diabolicum labimur. *in secunda epistol. ad Timoth. hom. 6.*

Quemadmodum qui grauitate capitis, ebrietateq; tenentur stulte simpliciterque feruntur, quamuis præcipitium, & aliud quid simile subsit, infra concidunt incaute: sic qui corruunt in peccatum, veluti praua ebrietate, actionis desiderio detenti, nesciunt quid faciunt, non præsentia, non futura prævidentes: veluti seruus fidelis, & prudens, conseruum inuidens fugientem, quasi quid ex domini bonis surripuerit, nusquam ab eo recedit milleq; impedimenta ingerit recipientibus illum, quoad ipsum vendicans reducit. Sic & mare conseruum inueniens suum, nimirum Ionam, & cognoscens, mille impedimenta excitat, turbans, clamans, non in iudicium trahens, sed comminans nauem ipsius demergere cum nautis, nisi conseruum sibi prodiderit. *serm. 1. de pœnit.*

Vt corpus vmbra: Ita animas peccata sequuntur, euidenter res gestas effigientia. *serm. contra diuites.*

Quemadmodum incisionis, aut cauterii, medicus non est causa, sed morbus: Sic & ciuitatum dissipationes ex peccantium immoderatia ortum habentes, Deum omni accusatione liberant. *apud Maxim serm. 26.*

Vt fumus apes, & fœtor columbas fugat: Sic miserabile & putidum peccatum repellit vitæ nostræ custodem angelum. *apud Anton. Melissa part. 1. serm. 16.*

Iustini martyris: Quemadmodum authore Apostolo, fidelis qui suæ rei non prospicit, Deum negauit, essetque deterior in fidelibus, qui non cum cognitione & fide & baptismate, etiam mores asciscat qui Christi doctrinam exprimant, sed habet speciem, eius autem virtute abnegata, deterior fit infidelibus: Ita tanto deterius est cum cognitione peccare, quam sine cognitione, quanto inexcusabile peccatum deterius est eo quod habet excusationem. *In responsionibus ad Orthodoxos, in responsione ad quæstionem tertiam, fol. 271.*

Quemadmodum qui videt meretricem, & scit esse meretricem, non est scortator propter hanc cognitionem, ac ne quidem si cognitio excitauerit cupidinis affectum, ne sic quidem scortator est: sed si consenserit cum affectione proposito, tunc est scortator aut actione aut affectione: Sic & bonorum & malorum hominum cognitio, non est in causa vt boni sint aut mali, sed propositum, quod elegit id quod ei visum est: id est, præferens alteri. *In responsionibus ad Orthodoxos, responsione ad quæstionem octauam, folio duodecimo septuagesimo tertio.*

Origenis: Neque aliquid amarius potest esse peccato, etiamsi dulcia quædam videantur in primis, sicut Salomon scribit: Sed in nouissimis (inquit) amarius felle inuenies, quod dulce in initiis videbatur, & acutius acie gladii. Iustitiæ vero natura contraria: in vitiis videtur amarior, in nouissimis vero melle dulcior inuenitur, cum virtus fructus attulerit. *Hom. 14 in Ie. Naue.*

Accipiam medicum ostendens suum vni membro non parcere, vt membris omnibus parcat. Accipiam ergo exemplum iudicis boni, pro vtilitate communi quibusdam non miserentis, vt perspicere possimus, quomodo multis parceris, vni non parcat Deus, verbi gratia dictum sit. Habeat iudex propositum, quietem ciuitati & pacem genti, cui præsidet, præuidere: huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer: ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, vt seductutis iuæ miserentur: ex alio vxor ne virum suum interficiat, lachrymabili voce deploret: circumstent & paruuli liberi, cito orbi futuri. Quid hic faciet iudex: miserebitur latronis, an non? Quid in commune expedit ciuitati? Si misertus fuit, reuertitur homicida ad pristinum scelus: sin vero in iudicaria seueritate permanserit? vnus homo interibit, & vniuerso populo prouidebitur: Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserens eius voluerit eum proijcere pro scelere, quis non accipiat licentiam? Quis malorum qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non inuadet tempus, vt expleat quæcunque voluerit, & præceps feratur in vitia? *Homilia 9. in Hieremiam.*

Epiphanij: Sicut qui virginitatem amisit, corporaliter ipsam recuperare non potest, quum id naturæ impossibile sit: Sic etiam qui à lauacro in magna delicta collapsus est. Et quemadmodum qui à virginitate lapsus est, secundum honorem continentiam habet, ita & a lauacro in maiore delicto constitutus, secundam medelam habet, non eam virtuosam, velut primam, verum non reiectam a vita habet secundam quam acquisiuit. *lib. 2. tom. 1.*

Marci eremitæ: Quemadmodum pœnitentiam agente alienum est elato animo superbire: Sic sua sponte peccantem humilem esse impossibile est. *De lege spirituali.*

Dini Augustini: Quomodo vt restis fiat additur spartum sparto, non autem id rectum fit, sed torquetur: Sic omnia peccata facta, quæ sunt peccata, cum adduntur sibi, & addendo peccatum peccato, & peccatum ad peccatum annectitur, fit restis longa. Quorum semitæ prauæ, & flexuosi gressus eorum. Quo autem valet ista restis, nisi vt inde ligentur et manus & pedes, & proijciatur quisq

quisque in tenebras exteriores ? Funiculis enim peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Væ eis! qui trahunt peccata velut restem longam. *in Psal.*130.

Sic est in animo beatitudo, vt in corpore sanitas. Quemadmodum in ipso corpore alia præcipitur medicina, ne bona valetudo amittatur, alia verò vt amissa recuperetur: Sic in toto statu hominis, alia tunc præcepta data sunt, ne amitteret immortalitatem: alia nunc præcipiuntur, vt eam recipiat. Et sicut in valetudine corporis, si quis præceptis medici, quibus eadem bona valetudo custodienda est, non obtemperando in aliquem morbum inciderit, accipit alia præcepta vt sanari possit, quæ sæpe non sufficiunt, si talis est morbus, nisi adhibeantur à medico quædam adiutoria plerunque aspera, & dolores importantia, quæ tamen valent ad recipiendam salutem. Vnde fit, vt homo quamuis obtemperans medico, patiatur tamen adhuc dolores, non solum de ipso morbo nondum sanato, verum etiam de adiutorio medicinæ: Ita homo per peccatum lapsus in huius vitæ morbidam & calamitosam mortalitatem, quia primo præcepto obtemperare noluit, quo sempiternam custoditet ac teneret salutem, secunda præcepta æget accipit: quibus obtemperans iam quidem non absurde dicitur iustè viuere, sed tamen molestias quas patitur, vel de ipso morbo nondum sanato patitur: vel de adiumento medicinæ, *lib.*11.*quæst.*82.

Defectus iste, qui peccatum vocatur, si tanquam febris inuitum occuparet, recte iniusta pœna videretur, quæ peccantem consequitur, & quæ damnatio nuncupatur. Nunc verò vsque adeò peccatum voluntarium malum est: vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidem ita manifestum, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. *De Vera religione.*

Illa dimitti volumus nobis peccata, quæ humanæ fragilitati quamuis parua tamen crebra subrepunt. Quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt, & oppriment, sicut vnum aliquod grande peccatum: Quid enim interest ad naufragium, vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur: an paulatim subrepens aqua insentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta, impleat nauem, atque submergat? *epistola centesima octaua, ad Seleucianam.*

D.Hieronymi. Quod iuxta Hebraicum, & omnes alios interpretes, appellantur funiculi vanitatis, hoc significat, quod facientibus peccatum facile texitur; & tam inane & futile est, vt aranearum fila texuntur, sed cum inde voluerimus exire, solidissimis vinculis nectimur. *lib.*2.*c.*5.*in Esaiam.*

D.Cypriani: Hoc sunt peccata lapsis, quod grando frugibus, quod turbidum situs arboribus, quod armentis pestilens vastitas, quod nauigiis sæua tempestas. *serm.* 5. *de lapsis.*

Hilarij: Mos eorum est, quæ nequaquam longis atque assiduis præliis præualent, vt victorem exercitum, & firmis agminibus incidentem, à tergo adeant, & dorso, sicubi viam prætereat, insidias machinentur. Illic dolos fabricantur, illic omnia insidiarum artificia exercent: Ita & peccatores tentatos incassum fideles viros euntes iam in veritatis via, dorso insidiantur, dorso dolos concinnant. *In Psal.*127.

Salonij: Sicut bonus filius timet, ne vel in modico offendat oculos amantissimi patris: Sic & qui perfecti sunt in ecclesia, timent ne peccando offendant oculos Dei. *in Parab. Sol fol.*217.

Martialis Episcopi: Spinas cordis euellite, vt in suauitate Dei requiescatis. Hæ sunt enim spinæ, quæ per multas amaritudines & inuidias & dolositates non sinunt gaudium & oleum Spiritus sancti in vobis dominari. *In Epistola ad Burdegalenses.*

D Gregorij: Esse sub sentibus delicias computabant, quia qui peccatorum delectationibus pressi ex affectu vitæ præsentis quam sint asperæ quæ patiuntur, ignorant, lætantur sub sentibus: quia rebus quidem temporalibus gaudent, ea cura punguntur miseri, qua premuntur. Manent sub sentibus, & hoc ipsum delicias putant: quia & dura quidem ex præsentis vitæ amore, tolerant, & tamen ex affectu nimiæ cupiditatis obligant, laborem eiusdem tolerantiæ voluptatem putant. *in Moralib. lib.*30.*cap.*15.

Ebrius quisque quod patitur, nescit: qui verò absynthio inebriatur & hic quod sumpsit, amarum est, & tamen non intelligit eandem amaritudinem qua repletur: Ita omnis peccator per voluptates spontaneas tribulationibus traditus, absynthio est ebrius, quia amara sunt quæ pro vitæ huius amore tolerat, & tamen eandem amaritudinem, cœcitate cupiditatis, quasi sensibilitate ebrietatis, & discernere nequit quod amarum est, quia ebrius absynthio est. *In Moral. lib.*30.*cap.*15.

Vua acerba est peccatum, vua acerba est fructus ante tempus: quisquis præsentis vitæ delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus edere festinat. Vt qui vuam acerbam comederit, dentes eius obstupescunt: Ita qui præsentis mundi delectatione pascitur, interim eius sensus ligantur, vt iam spiritualia mandere, id est, intelligere nequeat, quia in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt. Et dum peccato anima pascitur, panem iustitiæ edere non valet: quin ligati dentes, id est, sensus interim, ex peccati consuetudine, iustum quod intus sapit, edere nequaquam possunt. *lib.*11.*in Iob cap.*18.

Homo peccator solium est, quod in paradiso ab arbore cecidit, qui tentationis vento rapitur, desideriorum flatibus hominis quot tentationes patitur, quasi tot flatibus ira perturbat, cum recedit ira, succedit inepta lætitia, inordinatus timor in infirmis deponit. *lib.*11.*in lib. cap.*

D.Bernhardi: Si vidisti hominem scalpere manum, & sanguinem confricare: euidentem habes in eo similitudinem peccantis expressam. Cedit siquidem voluptas illo dolore, cedit pruritui cruciatus. Neque id ignorabat, sed dum scalperet. Sic laceramus, sic exulceramus proprias animas infelices: nisi quod tanto grauius, quanto spiritualis creatura, & cui difficilius medeatur. *serm. ad pit.*4.

Saluiani Episcopi: Sicut illi solent, qui munitissimas vrbes tenent, aut firmissimas arces vrbium capere & subuertere omnibus absq; dubio eas & telorum, & machinarum pugnant: Ita nos ad expugnandam misericordiam catorum immanium scelere, quasi omni telorum genere mus, & iniuriosum nobis Deum existimamus, cum mi Deo simus. Omnis siquidem, Christianorum omnium uinitatis iniuria est. Nam cum illa quæ facere à Deo mittimus, vetantis iussa calcamus, ac per hoc impie bus nostris seueritatem diuinam accusamus. *De Gubernatione Dei, lib.*4.

Domosthen. Corporis morbus non tectus, nec latens & animus malo custoditus non curatur. *Auton. & Mant. ne* 171.

Fugitiui, etsi nullo persequente, sibi metuunt: infamem licet nihil aduersetur ipsis fortuna, perturbantur. *Stob. ne* 4.

Neque nauigantes præter loci commoditatem ap est: neque viuentes præter legem, vitam agere peri *dem.*

Nec ignem vestimento occulere possibile est, nec tum tempore. *Stob. serm.*6.

Isocratis: Quemadmodum ex ciuitate bonis legib hominem seditiosum: Sic ex anima cogitationem nantem fugare oportet. *apud Antonium in Melissa, ser serm.*64.

Antonij monachi: Quemadmodum ignis si tunica ri quidem potest, sed ad tempus tantum: Sic turpe quidem potest, tempore autem suo detegitur *parte prima Melissæ.*

Thriueri: Vt nemo mellitis venenis abstinuerit, nisi pernicies præsciuerit: Ita nemo peccatum odio habe ius turpitudinem, iniquitatem, periculumque perspe *In apoph.*19.

Quemadmodum infamius multò est, corpus habere quam decoloratum: Sic animum dedecorat minus infa peccatum. *in apoph.*44.

Quemadmodum multi ideo morbos contemnunt, quia la ignorent: Ita multi euidenter peccant, quia turpitud ti perspectam non habent. *in apoph.*46.

Quemadmodum vbi cibus aliquis malus sua dulcedine fere condimentis malitia eius corrigitur, & fit minus minus peccat; qui cum quadam religione, quam oportet rum peccato fruitur. *in apoph.*123.

Vt fere acuti morbi sunt, qui homines interimunt, ita ex iis in perpetuum securiorem ac firmiorem sanitatem Ita est vbi insignium quorundam peccatorum excell am adfert, sed sæpe suffocat. *in apoph.*168.

Quemadmodum natura morbos quosdam obiter fabricatos excludit, illis autem premitur, qui in habitum transierunt: peccatum dominatur, quod in consuetudinem venit. *in apoph.* 169.

Vt nullum medicamentum abstergit, quod non habet lentem acrimoniam: Ita neq; nostra, neq; aliena peccata purgari, citra corporis, vel (quod maius est) animi amaritudinem. *ibid.*

Homo homini iniuriam quidem remittit, sed iure deum in hæreditate relicta prosequitur: Ita subinde Deus eu tum condonat: sed mulctam à posteris, in quartam fo ctat. *in apoph.*52.

Parentes priores filios amant, veruntamen ingratos, abdicant: Ira & Deus gratis nos iustificauit, sed fornicatorum ros, comessatores suo regno excludit. *in apoph.*53.

Æger facile cuiuis causæ, vel etiam leuissimæ succumbit: est obnoxius vni peccato, facillimè à singulis inuaditur. *thogm.*75.

Nemo feret odorem allii, nisi qui & ipse lubenter allio ve Et verisimiliter peccato obnoxius est, qui non vitat peccati nem. *in apoph.*85.

Qui dolorem corporis negligit, animo laborat: Et qui peri suorum peccatorum ignorat, huic mens stupet. *in apoph.*92.

Sæpe morbus qui dolore vacat, est periculosissimus: Ac sæpe

simma peccata, de quibus parum anxia conscientia. *in apo-*
no. 119.
no radix, non exulsa de terra perpetuo germinat: & pecca-
quis indulget, quotidie nouas vires acquirit, & maximus
rum cumulus efficitur. *Anonym. lib. 5. collect. hieroglyphic.*

¶ Exempla Biblica.

nna punit Deus. *Exempla:* Salomon. 1. *Reg.* 11, v, 14, 23, Achab
Hoel. 2. *Reg.* 9, v, 7, 25, 26, 2. *Paral* 22, 7, Manasses, 2. *Reg.* 24. v, 2, 3,
nias, 2. *Paral.* 25, 20, Israelitæ, 4. *Esdr* 3, v, 26, 27, 28, & 15, v, 5, 6,
2, & 30, 15. *Ezech.* 14, 13, & 33, v, 25, 27, *Malach* 2, Tobias, *Tob.* 13,
olinus, *Iudith.* 7, 17, & 8, v, 26, 27, Esther, *Esth.* 14, 6, Patres, *Psal.*
Iudæi, *Esa.* 3, v, 8, 9, & 5, v, 24, 25, Etiam in Sanctis castigat illa
xemplo. In Mose & Aarone, *Num.* 20, v, 12, 53, Mose, 27, v, 12, 13,
Sacerdote, 1. *Sam.* 2, v, 27, 28, &c. Dauide, 2. *Sam.* 12, v, 10, 11, Salo-
. *Reg.* 11, v, 11, 12, Roboamo, 2. *Paral.* 12, v, 7, 8, Ioramo, 21, 16. Iu-
, 24, 25, Iudith, 5, 18, iustis à iustitia se auertentibus, *Ezech.*
Ioan. 1, v, 3, 4.

¶ Emblema.

Alius peccat, alius plectitur.

Emblema CLXXIV. Andr. Alciat.

Arripit vt lapidem catulus, morsuq; fatigat,
Nec percussori mutua damna facit:
Sic plerq; sinunt Deos elabier hostes,
Et quos nulla grauat noxia, dente petunt.

Peculatus.

¶ Definitio: et etymolog.

atus furtum est rerum publicarum. Hinc apud Iureconsul-
lib. ff. tit. est, ad leg. Iul. pecul. *Nebriss.* Peculator est, qui fur-
pecuniæ publicæ. *Aster. Ascon. Iacob. Spiegel. in Lexico*
is.

dium dicitur quicquid alicuius vel multorum labore & in-
rotum est. Peculator, qui quod à multis in Reipublicę com-
dilectum & sepositum est, furatur.

¶ Apophthegmata.

Tyrannus Gymeus cum vidisset magistratus, qui Hieronnemones
ntur, quendam deprehensum, quod ex ærario phialam fura-
sset, adducentes: Magni, inquit, fures paruum ducunt. *Luert.*
Cato dicebat, priuatarum rerum fures in compedibus viram
publicarum in auro & purpura conspicuos incedere: Olim
furum non puniebatur capite, sed victi compedibus, præ
ceterorum. At longe grauius crimen est peculatus, quam fur-
men qui fiscum principis, qui Rempub. compilant, ma-
ntur. *Plut.*
Scipio Septumeleio Anagnino cui pro capite C. Gracchi aurum
ipsum, rogante vt se in Asiam præfectum duceret. Quid tibi
ec tanta malorum est multitudo ciuitum, vt tibi hoc
ram si Romæ manseris, te paucis annis ad maximas pecunias
ecturum. Notauit auaritiam hominis præfecturam non
ntis, nisi vt spoliaret prouinciales, ac ludens finxit, id
ecturum Romæ. Hoc dictum Fannius in annalibus a-
Africano Æmiliano, qui dictus fuerit Iron. *Erasm. l. 6. apoph.*
Modestus, L. Quintilium in morbo sibi dicentem manus
ere, hoc commate taxauit. Atqui calidas, inquit, eprouin-
, non ais eum, quod procul administrans prouinciam,
ratus esset. *Meminit Plut. in Sympos. lib. 2. c. 10.*
Augustus Cæs. Narcissum ab epistolis, & Pallantem, à rationibus
nauit, vt eos non solum amplissimis præmiis, verum etiam
is prætoris que ornamentis decreto senatus ornari liben ter
, ad hæc, tantum rapere & acquirere, vt illi quærenti de fisci
ate quidam non absurde dixerit. Abundaturum fiscum, si à
heredibus in consortium reciperetur. Hos Plinius fatetur Cras-
ditores.
Vespasianus Imp. Initio procuratores habebat rapaces, qui prouin-
omnis expilabant. Quorum vnus fertur, vnumquemque
ic conuenire solitus: Quid habes? Vnde habes? Hæc vbi di-
abebat tertium, Pone quod habes. Sed admonitus à Pom-
ana vxore, cohibuit eiusmodi vexationes prouinciarum,
vocem optimo iure laudatam, Fiscum esse lienem, quod eo
ente reliqui artus contabescant. Sensit optimus princeps, ini
esse, sic explere fiscum vnum vt nihil habeant subditi: præser-
quum boni principis sit quicquid habet populus. *Erasm. libr. 8.*
Augustus Imp. interrogatus, cur apud liberas ciuitates pecula-
men adeo frequens inueniretur? Idcirco respondit, quod nu-
ores ciuibus commendant, populus autem ad lucrum in-
. Indicat autem, magistratum ipsum in causa esse, quod pecula-
men tam multi hodie insimulentur. Cum enim tam varia
Reipublicæ sint officia, singulis certa & sufficientia stipendia debe-
rent assignata esse, quo hi qui ad huiusmodi honores & officia vo-
cantur, haberent vnde viuerent, sine vlla vel furti vel peculatus su-
spicione. Verum cum desunt hæc stipendia, vel nimis sunt tenuia
sit vt plerique ex publico thesauro sibi per nefas prospiciant, & pau-
peres primum ad amplissimas opes veniant. *Æneas Syla. li. 2. comm.*
de reb. gest. Alphonsi.

Vide Furtum.

Pecunia.

¶ Definitio et etymolog.

Pecunia, Græce χρῆμα, ατος, τὸ, & χρηματικὸς, ἡ, ὸν, pecuniarius: χρηματώδης εος, pecuniosus dicitur. De peculio autem, pecunia variisque pecuniis apud Hebræos, Chaldæos, Syros, Græcos, à quibus nominibus, multa obseruatu digna leguntur in Etymologico trilingui, Lugduni edito, anno 1607. *p.* 582. 583. 584. 585. 586, 587, quæ cum prolixiora sint, describere non libuit.

Est autem pecunia totum, quicquid homines habent in terra, omnia quorum domini sunt, seruus, vas, ager, arbor, pecus. Quicquid id horum est, pecunia dicitur, *secundum Aug. de doctrina Christiana, & habetur in decretis 1, q. 3, c. totum.* Pecunia: cuius diminutiuum est pecuniola, à pecu dicitur, quod olim diuitiæ omnes in agris, atque pecoribus esse existimabantur. Vnde locupletes, & pecuniosi, appellati sunt diuites, quasi locorum & pecorum pleni. Et licet pecuniæ appellatione, non modo nummi, hoc est, numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura contineantur, vt etiam Hermogenianus Iurisconsultus affirmat, frequenter tamen pecunia, pro ea, quæ numerata est, ab auctoribus vsurpatur. A pecu, parirer fit peculium, quod proprie significat rem, quæ in pecunia numerata consistit, vel in solo, vel in corporibus, vel in supellectile, nostro labore, & industria paratum, & à nobis ipsis lucrifactum. Virg. *Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.* Hinc peculium Castrense dicitur, vt ait Pomponius, quod à parentibus, & agnatis in militia degenti donatum est. vel quod filius in militia acquisiuit, quod, nisi militaret, acquisiturus non fuisset. Nam quod fuisset sine militia acquisiturus, id peculium eius castrense non dicitur. Peculium nonnunquam pro paruo patrimonio capitur: *sec. Vlpian.* Hinc deriuatur peculiaris, quod proprie significat rem, ad peculium pertinentem. Sed vsu iam receptum est vt pro proprio, siue speciali, seu præcipuo ponatur, vnde peculiariter aduerbium, hoc est specialiter, præcipue.

Pecunia dicta, *esse Plin. l. 33. c. 3.* Quod olim nummi pecudis effigie notari solebant.

Pecunia dicta est à peculio, quod est seruorum: & peculium dicimus, licet abusiue, pro patrimonio.

Pecuniam antiqui à pecore deduxerunt, quod vniuersa eorum pecunia in pecorum fructu esset, qua ratione & peculium dictum, quod quis sua industria acquirit. *Alciatus de verborum significatione, in l. pecuniæ, & vbi Vlpianus.*

¶ Loci Biblici.

Pecunia non danda est ad vsuram, *Deut.* 23. 19.
Pecunia deposita apud amicum, *Exod.* 22. 7.
Data mutuo pauperibus, *Exod.* 22, 25.
Pecunia non computatus Spiritus sancti donum, *Act.* 8. 20.
Pecuniis confidentes, *Psal.* 49. *Marc.* 10. 24. 1. *Tim.* 6.
Pecuniis constituti sacerdotes, 1. *Reg* 15. 33.
Pecudis nomen, pro pecuniis seu numis, quibus pecudis imago fuit impressa, *Gen* 33. 19. *Ios.* 24. 32. *Ios.* 42. 11. Iuxta nonnullorum sententiam.

¶ Sententiae Patrvm.

Pecunia facile consumitur, consilia exhauriri nesciunt, hæc vsu augentur, pecunia minuitur, & cito deficit: consilium autem collatum, quo in plures diffunditur, eo redundantius manat, & in suum fontem recurrit. *Ambr. l. de Offic.*

Hoc malum iam dudum humanis influxit mentibus, vt pecunia honori sit, & animi hominum diuitiarum admiratione capiantur. *Ambr. Offic. l. 2. c. 21.*

Vbique pecunia vincit, omnes mendicitatem spernunt. *Isidorus Soliloq. l. 1. c. 1.*

Pulchrum est, neglexisse fœda lucra pecuniæ. *Cass. l. 5. epist. 13.*

Pecunia cum labore acquiritur, acquisita cum timore seruatur, & tandem cum dolore grauissimo amittitur. *Cass. de dilectione Dei, c. 5.*

¶ Sententiae Poeticae.

Sophocles.

Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισιν ἡμίσους φίλους.
Pecunia hominibus amicos conciliant.

Menander in Menagyrta.

Μακάριος, ὅστις κτῆσιν κεκτημένην ἔχει;
Χρῆται γὰρ ἢ τοῖς εἰς ἀσέλειαν πολλοῖς.
Οὗτος μισεῖσθαι πάντα κἀπλέτος φέρει.

Ἀσχημοσύνης γὰρ χρῄζουσ' οὐδὲν ἄνθρωποι.
Felix, qui simul opes ac mentem habet.
Hic enim opibus vbi conuenit recte vtitur.
Sic discenda sunt omnia, & diuitiæ ferendæ.
Nonnullis enim fiunt causæ indecentium facinorum.
Euripides in Erechtheo.
Τὰς οὐσίας γὰρ μᾶλλον ἢ τὰς ἀρετὰς
Τιμῶν δίκαιον οὔτε γὰρ πλοῦτος ποτὲ
Βέβαιος ἀνθρώποις.
Opes (legitimas) magis quam rapinas
Colere decet, neq; enim diuitiæ iniustæ
Vnquam constantes sunt.
Ex Antholog. pecuniis cumulandis omnes nunc student.
Diuersas hominum videam cum sparsa per artes
Ingenia, est cunctis ars tamen vna viris.
Omnibus idem animus gratos sibi quærere nummos.
Omnis in exhaustas undiq; posci opes.
Nullus adest prisca virtutis cognitor vllus
Religio superos vix putat esse Deos.
Nimirum ingenti congesta pecunia cura
Est Deus, humanas nunc regit ipse vices.
Ex epist. Horatii.
O ciues, ciues, quærenda pecunia primum.
Virtus post nummos hac Lanus summus ab imo
Prædocet, &c.
Propert. lib. 3.
Ergo sollicitatu causa pecunia vitæ es.
Per te immaturum mortis adimus iter.
Tu vitijs hominum crudelis pabula præbes,
Semina curarum de capite orta tuo.
Iuuen. 2. Satyra.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu.
Horat. lib. 10. Epist. 2.
Diuitiæ molles.
Imperat aut seruit collecta pecunia cuiq;.
Tortum digna sequi potius quam ducere funem.
Iuuen. Saty. 13.
Et maiore domus gemitu maiore tumultu
Planguntur nummis quam funera.
Ploratur lachrymis, amissa pecunia veris.
Intarea pleno cum turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Et minus hanc optat, qui non habet.
Euripides in Phœnissis.
Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα,
Δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει.
Mortalibus nihil est carius pecunia,
Atq; inter homines vna plurimum valet.
Item Aristophanes in Pluto.
Ὡς δὲ ἐν ἀτίχοις ὑγιὲς ἐστιν οὐδὲν.
Ἀλλ' ὅσοι τὸ κέρδος ἁπαντες ἥδιστοι.
Proh! vt nihil sanum reperias vspiam.
Sed pariter omnes seruunt victi lucro.
Terent. in Adelphis.
Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.
Idem in Heautontimoro.
Quia paululum vobis accessit pecuniæ, animi sublati sunt.
Idem in Phormione.
Abi sic insciens, cuius tu fidem in pecunia perspexeris, vereri ei verba credere, vbi quid lucri est te mihi fallere?
Plaut. in Curculione.
Qui homo mature quæsiuit pecuniam, Nisi eam mature parsit, mature esurit.
Hor. pecuniam reginam vocat.
Vxorem cum dote fidemq; & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat.
Versus ex Bellerophonte Euripidis.
Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues? omnes quærimus.
Non quare, & vnde? quid habeas tantum rogant.
Vbiq; tanti quisq; quantum habuit fuit.
Quid habere nobis turpe sit quæris? Nihil.
An diues quærimus omnes, nemo an bonus.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.
Pecunia tingens generis humani bonum.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Nimia pecuniarum collectio pro liberis, vt multi loquuntur, prætextus est auaritiæ, proprium ingenium arguens ac detegens. *Democritus, apud Stob. ser. 10.*

Pecuniæ grandior aceruus & priuatim & in ciuitatibus inimicitias seditionesque, parit: deficiens autem, vt plurimum seruitutem. Nemo igitur liberorum gratia pecuniis cumulandis incumbat, vt eos relinquat ditissimos. Nemo enim id ipsis, neq; ciuitati conducit. Sed census iuuenum tum adulatione vacuus, tum rerum scitu riarum non indigens, omnium decentissimus & optimus [illegible] hic nobis ad omnia consonans accommodatusque virtus, [illegible] bus tutam reddit. Liberis ergo non auri, sed pudoris [illegible] tet relinquere. *Plato lib. 5. de legibus.*

Qui pecuniam iniustè cupit, aut iniustè possidens non [illegible] neribus animum suum non exornat, sed ab hoc abesti [illegible] Quod enim venerabile pulchrumque in animo est, [illegible] aceruo prodit: quum quicquid super terram iacet, quodlibet [illegible] latet aurum, compensari virtuti digne non possit. *Idem, ibid.*

Propter pecuniarum possessionem omnia prælia nobis [illegible] *Plato in Phædone.*

Male enim res se habet, cùm quod virtute effici debet, id [illegible] pecunia.

Sed vt pecuniæ quærendæ non solum ratio est, verum [illegible] locandæ, quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solum [illegible] sed etiam liberales: sic gloria & quærenda & collocanda [illegible] Quanquam præclare Socrates, ad gloriam hanc viam [illegible] quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret, vt quam [illegible] vellet talis esset. *Cic. lib. 2. Offic. 2.*

Nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecuniâ [illegible] *Max. lib. 4.*

Vnicæ filiæ pater Themistoclem consulebat, vtrum [illegible] ri, sed ornato: an locupleti, parum probaro collocaret: Cui [illegible] Malo virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem. Q[illegible] stultum monuit, vt generum potius, quam diuitias [illegible] *idem lib. 7. tit. Sapienter dicta aut facta.*

Primum omnium pecuniæ admiratio detrahatur, [illegible] luxus, incitetur sobrietatis studium, accendatur [illegible] per peccata quæstum fieri, sed virtutem esse vnicam [illegible] *in epist. ad Henricum Anglia Regem VIII.*

Pecuniæ est fugienda cupiditas: nihil est enim tam [illegible] tamq; parui, quam amare diuitias, nihil honestius, [illegible] que, quam pecuniam contemnere, si non habeas: si habeas [illegible] ficentiam liberalitatemque conferre. *Cic. in Offic.*

Multos sæpe magnis incommodis afficit pecuniæ [illegible] *Vet. Rhetor.*

Causa multorum bellorum est, quod reges non regun [illegible] sed ipsi à pecunia regantur. *Ludou. Viu.*

Ex pecuniæ cupiditatibus factiones, dissensionesque [illegible] sæpe maximæ: prædæ etiam cupiditas multos nonnun [illegible] gius euocat. *Iulius Celsus lib. 6. de rebus gestis Cæsaris.*

Similiter pecuniarum præsentiumque, & censûs possi [illegible] bet: excedens enim & priuatim, & in ciuitatibus inimicitias [illegible] nesque parit: deficiens autem, vt plurimum, seruitutem.

Pecuniarum cura vltimum honoris locum tenet. Quo [illegible] niarum, in quibus homines omne studium ponunt, vltimum [illegible] tium est, si recte habeatur pecuniæ studium, medium [illegible] mi primum. *Item lib. 4. de legib.*

Pecunia effectrix multarum & magnarum voluptatum [illegible] voluptates pariuntur. *Cic. 2. de Finib.*

Omnia pecunia effici possunt. 5. *Act. in Verrem.*

Pecuniæ vsus duplex est: alius ad sumptus necessarios, [illegible] sumptus liberales. *idem.*

Pecunias comparare non inutile: iniustæ autem id facere, [illegible] pessimum est. *Aristoteles.*

In bello non solum armis, sed etiam pecunia opus est, quæ [illegible] arma vtilia. *Thucyd. l. 1.*

Propter inopiam pecuniæ, res veterum fuerunt imbe [illegible] *Idem, ibid.*

Ad virtutem vna & ardua via est: ad pecuniam qui cum [illegible] nitur, & malis & bonis rebus ea creatur. *Salust. in fragm.*

Pecunia, maxima hominum pernicies. *idem, ibid.*

Pecunia inter ciuiles discordias ferro validior. *Tacit. lib. 2.*

Pecuniis acerbè conquirendis principis plus inuidiæ [illegible] virium addunt. *idem, hist. l. 3.*

Qui primus pecuniam esse neruos rerum dixit, is prospe [illegible] lum respexisse videtur. *Plut. in Cleomene.*

Pecuniam neruos esse principatus, Vespasianus imperator [illegible] solebat. *Xiphilin. in Vespasiano.*

Pecunia, & orbitas bonis malisque temporibus iuxta vi [illegible] *hist. lib. 1.*

Pecuniæ belli ciuilis nerui. *Idem, l. 2. hist.*

Quisquis admodum pecuniis delectatur, cum certo [illegible] menter angi, quum sumptus facit. *Xenoph. de inst. Cyri. l. 1.*

Præclarius est pecunia quàm armis bene vti. *Plutarch. in [illegible] lano.*

Pecunias qui non ad necessitatem sit consecutus, bellum [illegible] gererenunquam satis commodè poterit. *Procop. de bello Go [illegible] bro 3.*

Quidam ex antiquis pecuniam rerum neruos rectissimè [illegible] uit. *Necet as in Manuele Comneno, lib. 1.*

Rerum vires neruusque pecunia est. *P. Æmyl. l. 8.*

Multo commodius atque facilius auro arcentur hostes, [illegible] ferro ac viribus in ipso belli discrimine sustinentur: & [illegible]

…nque accidit, vt quæ pecuniæ parcendo remota pericula …re contemnereque solent, incumbentibus demum malis, de… …sere remedio grauiora detrimenta sentire consueuerunt, P. …ius l. 2.

…niæ bellorum nerui pacisque subsidia, *Idem. l.* 13.

…tem virtute vel fortuna maximus Imperator res præclaras vn… …bello gesserit, si eum optimis artibus, ab unde instructum pe… …propria bellorum instrumenta, defecerint. *Idem, l.* 18.

…pecuniosus ostentator lib. 4. rhetoricorum ad Herennium ele… …penicillo depingitur.

De amissa pecunia. DIAL. XIII.

Francisci Petrarchæ.

DOL.

…pecuniam amisi. R. Et cum illa curas multas, periculumque per… …tum. D. Perdidi pecuniam. R. Et laborem custodiæ, & perdendi … D. Si perdendo pecuniam, duo bona, vnumquodque & præ… …amissio, securitatem, & requiem inueniſti. D. Pecuniam per… …di. Bene, si te illa non perdidit, quod ius multis possessoribus …erit. Noxia enim pecuniæ forma est, Venenosus fulgor, ac pe… …Itaque velut serpens squamis aureis placens mulcendo ocu… …tem ferit. Proinde si hinc saluus es, gaude tibi ablatum vndè …possides, teque illæsum inter pericula transiuisse, lætus stupens… …gratia. Sin infectus, extirpatam mali causam scito, quo faci… …liorem reditus sit. D. Amisi aurum atque argentum. R. Quid …animo, cum terrestribus purgamentis, qui virilius philolo… …ur, argentum atque aurum inter bona non numerant, qui …, bona dicunt, sed non animi, horum quicquid elegeris siue …onum siue non tuum fuit, æque nulla tibi est materia quere… …. Nam vt omnino bonum dici velis quod multi magnique …aestiri non tuum certe, sed fortunæ bonum, vel inuitus dices. …datu de tuo aliquid, nec de suo illa quidem perdidit, sed tran… … D. Amisi pecuniam. R. Vt non amisisses si tua esset, sic si tua …nem amittere nequiuisti, vere autem non tua, sed illius erat, …ruisse est, imo ne illius quidem, sed fortunæ (vt dixit) quæ …nis tum fuerit, breuem ad vsum magno sub fœnore mutuat. …am tandem à propriis aliena secernere. D. Pecuniam amisi, …eadeo non tuæ quoque eruciant iacturæ, tibique vel alienum …di demi doles. Disce illa conquirere quæ tua sint propria, at… …tuna, quorum & acquisitio facilior, & possessio nobilior, …que. Virtutem si quæsieris non amittes: Vos autem sapien… …ores, cultoresque & amatores pecuniæ, facti estis. Ob… …uisse videmini salubribus consiliis, ac monitis, quæcunque per …, atque eruditos viros contra hanc præsertim humanæ par… …nitiæ dicta sunt. Audistis Satyricum vestrum protestantem, …ines qui fieri vult, & cito vult fieri: atque his dictis adden… …, quæ reuerentia legum? Quis metus aut pudor est vnquam …ntis auari? Hanc sententiam Hebræorum sapiens quam …ssibi soluerat. Qui festinat ditari, inquit, non erit innocens. Au… …ritum ex vestris seu Satyricus sit ille, seu Lyricus, dicentem, …bonus aut fundus non eris aceruus & auri Ægroto domini …corpore febres. Non animo curas, dixerat hoc externus sa… …lebrissime. Non proderunt diuitiæ in die vltionis, & addi… …quid prodesset. Iustitia enim, inquit, liberabit à morte. Cum …pecunia, quam amissam luges, in necessitatibus summis nec …possit opem ferre, nec animo, mirum cur tantopere vel o… …dentes valeat, vel amari præsens. His atque aliis motus orator …. Nihil est, inquit, tam angusti animi, tamque parui quam a… …diuitias. At orator ecclesiasticus, Auaro, inquit, nihil est scele… …nihil est iniquius, quam amare pecuniam. Et quam multorum …vnum consentit, immo quam nullius dissentit authoritas. …quidem præualuit Sapientum sententiis, vulgi fulgor. Ita… …nullum ardentius votum, quam pecuniæ est, vt ex qua per… …mnia, quæ optantur persuasum sit, clamant ab aduerso do… …morum voces hominum, clamat experientia & veritas, clamat …& recens exemplorum turba. Magnam pecuniam nulli vti… …, multis fuisse pestiferam, cum peccato ac labore quærendam, …time ac pauore seruandam. Dicant pecuniæ amatores, quid …bis verbis falsi, vel in suis opibus boni sit. Et vt vera sit æstima… …am laudatæ rei, quid de hoc quisque viderit aut legerit, inte… …, ac sincerum, spretis vulgi clamoribus sepositisque fulgori… …metallorum ad memoriam reuertatur. Quia vero non omni… …rendi experiendique sors eadem fuit, illa animum subeant, …famosis ab authoribus scripta nulli vnquam docto legendi, au… …dique defuit facultas. Nonne ergo pecuniam peregrinos mores …sse, & molles diuitias turpi luxu sæcula prius integerrima fre… …? Nonne ipsas quoque diuitias auaritiam & abundantes volu… …, desiderium per luxum, atque libidinem percundi, perdendi… que omnia inuexisse, & scriptum & re ipsa sæpe compertum est? Nonne auarum semper egere? Nonne nocens ferrum ferroque in… centius aurum, sacramque auri famem nil non mortalia pectora cogere, pecuniæque aspectu debilitatos spiritus? Nonne aurum per medios ire satellites, & perrumpere saxa potentius ictu fulmineo, atque hinc pudicitiæ simul ac vitæ insidias prouenire? Imbre aureo Danaes expugnata virginitas, & variis Amphiarai Argolici casus probat, auaræque simul coniugis: vna siquidem ruinæ duplicis causa fuit, aurum fatale, quod bene spretum Argiæ, Eriphilæ male optatum, male partum, illius penates irrupit, sceleremque ingentia semina mouit? Nonne opes falsas & caducas, neque præstare posse quod spondeant, neque lenire animi sitim, sed accendere: neque curas fugare, sed accessere, neque necessitates tollere sed augere, verissimeque & proprie dictum: Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit: Et illud: Neminem pecunia diuitem facit: immo contra: Nulli nch maiorem sui cupidinem incussit. Neque illud minus, Crescentem sequitur cura pecuniam, maiorque fames. Atq; illud, Multa petentibus desunt multa. Et permultis eos indigere, qui permulta possideant, denique quicquid sint non esse perpetuum, nec longæuum quidem, vt quod positum sit in manibus fortunæ sine intermissione volubilibus subiectum casibus, & saltem morte perdendum. Diues enim cum dormierit nihil secum auferet. Aperiet oculos suos, & nihil inueniet, neque id ipsum suum nihil in quem volet transferet, quia in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatus thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. His ac mille similibus circumquaque sonantibus doctorum vocibus hominum obstruxit aures infinita cupiditas, vt iam frustra diuitibus huius sæculi præcipiatur, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum bene agere, diuites fieri in operibus bonis. Nam qui volunt diuites fieri harum, scilicet quas vulgo optantur diuitiarum, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Non magis hunc audiunt consultorem quam qui ait, Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere, diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nequehunc magis quam ipsius filium dicentem: Qui confidit in diuitiis suis, corruet, neque rursus his omnibus magis illum, qui super omnes est, cuius doctrina cœlestis, nisi ab insanis planeque furentibus contemni nequit, qui profecto diuitias, & diuitiarum comites voluptates, atque solicitudines spinas dixit semen verborum salubrium suffocantes: dixit hoc cuius in ore non est inuentum mendacium, viua inquam hoc dixit veritas. Veruntamen putas inuenerit fidem in terra? nullum prorsus aut raram. Quas igitur ille spinas suauitatem vnicam atque dulcedinem mundi vocat. Et quod ait quidam, gemmas & lapides, aurum & inutile summi materiam mali, summi omnis materiam boni putant, certatimque omnes, vt summum bonum, præque omnibus appetunt. Iamque in vrbium plateis haud ironice proclamatur: *O ciues ciues! quærenda pecunia primum est. Virtus post nummos.* Atq; illud alterius. Vende animam lucro mercare, atque excute solers, omne latus mundi. Sic nondum intellectum Dei munus sed magnum Dei pauperies opprobrium iubet quidvis & facere & pati. Verumque cotidie cernitur quod ab alio dictum est. Pars vilissima rerum certamen mouistis opes. Quis enim quæso non hodie sceleris, infigni præmio, & occasione proposita fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, & auro vi potitur? pone fidos fratres, pone inanimes amicos in consilio, in conuiuio, in chorea, dehinc modicum inter illos non dicam pomum aureum, sed pomi frustum iacta, discordia his olim armis vti solita, gladiis seria, iocique frangentur. Sicut autem auro nihil sceleſtius quæritur, sic vt ad rem redeam, nil mœstius perditur. Peccatum nempe ingens animæ iactura contemnitur, proximumq; illi famæ damnum spernitur & amissum tempus inter leuia numeratur. Lente flentur fratres perditi, Lentius parentes. Lentissime coniuges, sæpe vero lætissime. Solæ opes flentur acriter. Verissimumque est illud, *Floratus lachrymis amissæ pecuniæ veris.* Sed multa iam diximus, de quo nunquam satis, nunquam parum, semper minus dicitur: quia pecuniæ ad amorem obstinatis animis, nil dicendo aliud quæritur nisi odium aut contemptus, quicquid vulgaris obstat erroribus vel simulatum creditur vel insanum. D. perdidi pecuniam. R. Experrectus es, te diuitem somniabas. D. Pecunia, quam amabam perit. R. Pecuniæ neque amorem, neque odium, sed frugalitatis studium, auaritiæque fugam laudo, vt amare enim pusilli animi, sic pati non posse aurum infirmi est parumque sibi fidentis atque auro succumbere metuentis: Magnus ille est inquit Annæus, qui fictilibus sic vtitur quemadmodum argento: nec ille minor est, qui sic argento vtitur, quemadmodum fictilibus, vt intelligas seu vitium seu virtutem non in rebus esse, sed in animis. Nec amatorem pecuniæ nec osorem, sed absentis contemptoremque præsentisque dispensatorem egregium, magnum putes. Hanc sententiam me dictante scripsit Cicero. Cum amorem enim diuitiarum angusti, parumque animi dixisset, adiunxit: Et nihil inquit honestius, magnificentiusque quam pecuniam contemnere, si non habeas, & si habeas ad beneficentiam liberalitatemque conferre. Vtor in re certa clarissimis testibus. Et ô vtinam mihi, simulque illis omnibus fides esset! Nusquam

enim humanum genus tam incredulum, seu tam surdum esset. Inexhaustus labor hominum, quærendique ardor, terrasque & maria versans probat auaritia, atque amore, cultuque diuitiarum non modo virtutibus, sed vitæ odium inductum. D. Pecuniam magnam amisi. R. Magnum pondus, & durum & graue simul custodis officium vt incipiens dixi. Nam de dominis vos custodes imperiosa cupiditas fecit omnia facere, atque omnia pati iubens, sola vt pecunia cumuletur, ac seruetur: Ita quæ in opportunitates vsusque hominum inuenta erat, in metum, ac solicitudinem versa est. Timere & angi & circumspicere, domorum incendia, furum insidias, & seruorum fugam, neque aliis prodesse neque sibi, sed examine tantum & inutile aurum incubare: hæ diuitiæ vestræ sunt. D. Pecuniam domi dimissam abstulit, nescio quis. R. Vile & caducum est, & certe non proprium, quod furto, vel vi eripi potest. D. Pecuniam in loculis consignatam, non inuenio. R. Dicam tibi, non antiquam rem. Fuit nuper apud Italicos nobilis, & egregius quidam vir possessionum antiquarum diues satis, ditior virtutum, sed pecuniæ non ita, vt cuius non custos sed dispensator, ac dominus esse didicisset. Erat illi filius primogenitus fori negotiis apprime industrius, qui vigili cura, & parsimonia ingenti magnas opes multumque auri quærierat, & erat (mirum visu) in patre sene, iuuenilis largitas, in iuuene filio senilis tenacitas, sæpe illum pater hortabatur ne suum genium fraudaret, ne pietatis obliuisceretur, ac famæ, neue in comparationem auri, & decus & debitum, & naturalia sibi iura vilescerent. Denique vt sibimet, & annosæ matri, & fratribus paruis, & consanguineis & amicis, & egentibus prodesse aliquando diuitias suas vellet. In hos enim vsus, non in custodiam tantum ac supplicium partas esse dicebat, hoc pater, sed frustra vel surdo capitur, vel auaro. Contigit tandem pro repub. filium abesse & cum electis viris ad Romanum Pontificem proficisci, quo digresso statim pater, occasione arrepta, nouis thalami arculæque clauibus introgressus, thesaurum nulli vtilem è latebris eruit, seque & coniugem & filios, familiamque omnem exquisitissime induit, emit equos ornatissimos, vasa argentea, supellectilem speciosam: vltimo domum amplam, sed minime cultam, nouis auxit ædificiis, & picturis insignibus adornauit, muniuitque rebus omnibus quas liberalis & lauta, & abundans vita exigit: multa præterea pauperibus dedit. Sacculos vero in quibus aurum illud filii fuerat, arena, lapillisque flumineis plenos, obstructosque, & obserata omnia, quoque prius in statu fuerant dimisit. Quæ cuncta breuissimo tempore gesta sunt, quod & voluntas egregii senis, & pecunia prompta esset. Redeunti dehinc filio, fratres obuii fuere. Quorum ille occursu hæsit, indumenta atque habitum miratus, qualem antea non vidisset quæsiuitque cuius essent equi? vnde illæ vestes? læti atq; omniũ ignari simplicitate puerili domini patris esse, multosque alios domi in stabulo substitisse dixerunt, vtrumque etiam parentem multiplici ac regio esse vestitu. Magis ille magisque singula mirari. Inde vbi paternæ domus limen attigit, vix parentes recognoscens, nec admiratione iam simplici sed itupore plenus, atque ecstasi thalamum, atque arculam festinus adiit, vbi cum exterius nil mutatum cerneret, parumper animo conquieuit. Et quoniam collegarum præsentia ac festinatio amplius non sinebant, raptim arculam aperuit sacculisque conspectis solito more turgentibus, atque obstrusis iam securus abiit, mox negocio publico expedito domum rediens in thalamo se inclusit, arculam aperuit, sacculosque introspexit, aurumque in arenam versum reperiens exclamauit. Accurrit pater, & quid inquit rei est fili, quid quereris aut quid fles? Amisi inquit ille pecuniam quam multis quæsitam vigiliis, multisque laboribus, in his sacculis dimiseram: spoliatus tua sum in domo pater? Ad hæc genitor, quomodo ais spoliatus es, nonne sacculos omnes plenos video? Ille autem gemens, Arena, inquit, pater, non pecunia est. Simul hæc dicens apertos patri sacculos ostendebat. Tum senex fronte nihil mota. Quid hinc refert fili? apud te arena, an pecunia pleni sint? Memorabiles dictu præclaræq; sententiæ, siquidem apud multos ociosa pecunia est, nilque agit aliud, nisi quod locum occupat atque animum; apud plures male, atque improbe operosa, apud paucos demum fructuosa est. D. Amisi pecuniam, quam amabam. R. Turpi amore relaxatus es. Nam amor pecuniæ auaritia est. Minus hanc amabis, minus hanc optabis. Nam & illud Satyricum experimento cognitum, quod minus hanc optat, qui non habet. Optanda autem amissio est magni & boni, cui inseparabiliter malum maius adiunctum sit. D. Amisi dulce vitæ præsidium. R. Qui scis an amarum potius excidium? Plures multo propter opes, quam propter inopiam periere.

¶ Apophthegmata.

Pelopidas in præfectura rei militaris, cum amici dicerent illi rei necessariæ, videlicet pecunias colligendi nullam esse curam, ita per louem! inquit, necessariæ, sed huic Nicomedi, ostendens hominem claudum & mancum. Sensit fortibus viris non opus esse pecunia.

Timotheus, pecunias sanguinem animamque mortalibus esse dicebat: quibus qui careat, mortuus inter viuos viuit. *Brus. libro 5. cap.* 10.

Democritus, nimiam pecuniarum collectionem pro liberis, prætextum auaritiæ esse dicebat, proprium ingenium arguens & detegens. *Stob ser. de iustitia.*

Demades. Suadentibus Demadi Atheniensibus & deductas triremes nauis militibusque complerer, cum nullas haberent: Omnino, inquit Demades, primum pecunia est. *Brus. ibid.*

Iul. Cæsar. Potentiam duabus rebus, pecunia scilicet & bus parari, conservari atque augeri, eaque se mutuo re solebat. Exercitum commeatu retineri, rursum mis comparari, non tantum dicebat, sed sentiebat etiam. *in Cæsare.*

Liberius. Quum Eusebius eunuchus auri summam episcopo Romano, à Constantio Cæsare in exilium Cæsaris iussu, commeatus causa attulisset, recusauit. Tu ecclesias orbis terræ expilasti, & iam mihi vt damnato affers eleemosynam? Abi primùm & Christianus ipse. *Eccles. hist. l. 2. c. 16.*

In finibus Biturigum *Eusichius* eremita, Childeberti quaginta aureos offerenti dixit, Dato eos pauperibus: non indigeo. *Greg. Turon. cap. 28.*

Fuerant Sigismundo Cæsari ex Hungaria allata millia ducatorum. Quæ vbi nocte aduentante, in quos vsus sollicitè cogitaret per cubicularios ocius militum duces ad se vocauit, & aperta cura. Ecce (ait) ostendens crudelissimi hi hostes ac carnifices somnum runt: accipite & inter vos diuidite, vt mihi tranquille Distributa itaque pecunia inter eos, postquam abiisse Iam recessit à me carnifex illa, quæ me flagellauit: quiescam. *Æn. Syluius, l. 4. Comment. in Alfonsum.*

¶ Similitudines.

Sudor prouocatus exercitiis, decentior est. Sic etiam priis laboribus acquisitæ. *Socrates.*

Vt ægrotum lectus aureus nihil iuuat, sic neque fortunæ fœlicitas. *Socrates.*

¶ Adagia.

Pecuniæ omnia obediunt.

Tam omnibus nationibus in ore fuisse videtur hæc sententia, nunc etiam omnibus est in vsu: Pecuniæ obediunt omnia. in Prouerbiis Hebræorum apud Eccles. cap. 10. Necessario pariter & Latinis authoribus celebratur.

Pecuniæ vir. χρήματα ἀνήρ.

Hoc est: tanti quisq; sit, quantum possidet.

¶ Exempla Profana.

Archilochus tradit nummos sæpe cum minutiis hinc sis nec sine sudore comparatos, πολλάκις ὁὺς πόρους βίοτος τοῦτον, id est, in prostitutarum delabi interranea frequentes.

Pecuniæ signatores *tribuni* exiterunt: quod velin dierum legibus ita lectum probatur. Tribuni sunto, dum custodiunto, vincula sontium seruato, capitalia vindicanto gentum, aurumve publice signanto.

Vide loc. de Auro, Diuitiis, Opibus, Pauperiet.

Peregrinus

¶ Loci Biblici.

Peregrinis benefaciendum *Gen.* 18.2. *Exod.* 12.11. & 23.9. *Leuit.* 19.32. & 23.21. *Num.* 15.14. *Deut.* 10.18. & 14.21. & 24.19. & 26.11. *Ezech.* 22.29. & 47.21. *Zach.* 7.10. suscipiendi sunt, & alendi, *Deut.* 14.29. peregrini sumus & aduenæ in hac vita. *Leuit.* 15.13. & 23.4. & 47.9.1. *Paral.* 29.15. *Psal.* 39.13. & 119.12. *Sap.* 2. *Philip.* 3.20. *Hebr.* 11.13.1. *Pet.* 2.11. peregrinus in aliqua ciuitate tie dicitur, qui ignorat, quod cæteri illic norint, *Luc.* 24. peregrinamur à Domino, 2. *Cor.* 5.6. peregrinatio est vita *Iacob. Gen.* 47.

Peregrinus, Hebr. *Gher*, in aliis regionibus habitans, aduena, incola. Sæpius legitur apud Mosen & prophetas *Ghar, Ghor, Ghur*, ita enim variè effertur, variasque habet rum circumstantiis significationes: peregrinatus est, cessit de ad locum sicut peregrinus, incessit cum metu in loco peregrino, cessit in partes alienas ad habitandum, vagatus est sedibus traxit se aliquorsum ad peregrinandum, congregatus est ad tandum. Cognationem habet cum *Agar*, congregauit, colligendi *gar* migrauit; *Magar*, traxit: nam peregrinari est se hinc inde here, item cum *Iagor*, horruit, recessit, & subtraxit se præ metu. χωρέω, cedo, cum compositis, ad superiores significationes tibus.

¶ Sententiae Biblicae.

Si habitauerit aduena inter vos, diligetis eum quasi vosmet ipsi. *Leuit.* 19.

Peregrini enim sumus coram te & aduenæ, sicut

stri quasi vmbra supra terram, & nulla est mora. 1.

ena ego sum apud te. *Psal.* 39.

enam non contristabis, neque affliges eum. Viduæ & pu- non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego clamorem eorum, & indignabitur furor meus: percutiam- gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli.

¶ Poeticae Sententiae.

Ex Græcis Com.

Εἴνες τίνητας μὴ παροικεῖν ἐμμενῆ ἰδών.
Inopes peregrinos inuare sis memor.
Ξένοις παρεῖναι, τῶν ἐσαῦθις τύχη ποτέ.
Ex peregrino quæ facis spera tibi.
Ξένου κάκωσης μηδὲ ποτὲ κεκρᾶν λαβών.
Vrca sume lædito nulla hospitem.
Ξένου προτιμᾶν μᾶλλον ἢ ἐπιχώριος ἔθος.
Mater peregrini ratio haberi solet.
Ξένοι ἀπεργάζεσθαι ἐσθλοὶ, καὶ παράξεις κἀγαθῶς.
Peregrine, nullis te implica negotijs.
Τὸ μέτριον συμφέρει τὸ σωφρονεῖν.
Esse moderatum maxime hospiti expedit.
Μέτριον βίον τίθεται σωφρονεστέρον.
Moderationem peregrinatio docet.

¶ Sententiae Philosophicae.

bis domi nihil boni vsui est, dulcis est peregrinatio. *Plutar-*

ngini Deo curæ sunt. *Pythagoras.*

egrinis succurrens patria obtinebit aliquando. Cum impro- ne facias iter. *Pub. Mim.*

ne peregrinatio obscura & sordida est iis, quorum industria non potest esse illustris. *Ad Cælium Famil. lib. 2. Cic.*

rum aliquandiu sententijs in senatu, an peregre extra pro- rum mittendis Iuuenis princeps. Magna namq; pars procerum nium superuacaneum ac inutile fore censuit: sed etiam sum- um ac periculosum adolescentem principem in ignotas regio- rum morem Germanicum educere: Germanos veteres indi- ribus præcipue militia & agricultura contentos prorsus ab rum commerciis abstinuisse, dicentes. Immo M. Catonem ipsæ integritatis viros palam conquestos semper fuisse, ex- disciplinas, aclinguas frugalem populi Romani vitam ac ejus virtutem corrupisse: cum Græcis & peregrinis moribus rem irrupisse mollitiem, luxum, gulam, ebrietatem, & om- rendinis genera: idem & nostro sæculo contingere, rerum ui. Iuuentutis Germaniæ in externorum principum regiis ur magnam partem, nil præter superbiam, luxum, pompam, ndidam vestem: nihil præter morbos, ac scabiem referre do- nullas artes præter aleæ, & pilæ lusum, gladiatoriam, ac tri- nam discere. Interea tamen omnes conterraneos præ se con- unt, quasi ciuilitatem rerumque prudentiam soli possiderent. ult. longarum peregrinationum fructus in adolescentibus: pa- rem, eorum experientia doctos intelligere indies, quantis tem damnosam impensis sic opus: quorum ob iacturam sæ- ut, vt prouerbio dicitur, scalpere eos videmus. Denique mil- nos obnoxias esse peregrinationes, & itinera longa. Occurre- que iuuentuti imperitiæ, fraudes, insidias, errores, naufragia, ia, latrocinia, venena, cædes, morbos ac mortes immaturas in- pantes. Quam triste, ac miserum infelicibus parentibus, si cha- notatusque filius post longam absentiam, maximosque sum- dium, tandem in epistolio funesto duntaxat nomine tenus, ni- gypræfixo redeat, suspiria, lachrimas & planctus adferens! Si matis metuenda, quid magno principi? qui nusquam latere, uam viuere potest: qui semper in oculis æque prauorum technis ntis ac probitati bonorum sit expositus. Sed quanto hæc pars ntior illa est, hoc sæculo, his moribus, tanto maiora vbique metu obuersari, quemlibet (nisi mente sit captus) fateri debere. ignatur consultum videri adolescentem principem tot casibus ntare non sine immensis sumptibus. *Stepha. Vinan. Pigh. In Her- ulis Prodico pag. 131.*

Omnes peregrini, peregrinos etiam secum adferunt sermones, ad rerum noua de rebus iudicia oriuntur, ex quibus ferri non po- quia affectus multi consiliaque nascantur, quæ ab instituta Rei- ne monè (quæ consonantiæ vocum instar habet) discrepent. *Plut. in Agesilao.*

ita quæ in errore agitur, insciam tanquam cæcitatis tenebras dicit is qui in peregrino terris & exteris nationibus versantur. *Sen. Ep. 17.*

Peregrinationum consideratio multiplex apud Senecam Stoi- m epist. 28. & 104. & 123. & de tranquillitate animi, *cap. 2.*

¶ Apophthegmata.

Socrates cuidam querenti, quod peregrinationes sibi nihil pro fuissent. Non immerito, inquit Socrates, tibi istud euenit, tecum e- nim peregrinabaris. Multi putant longinquis peregrinationibus colligi prudentiam, quum Horatius clamet:

Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt.

Congressus sapientium confert prudentiam, non montes, aut maria. *Eras. ex Lacrt.*

Antisthenes putauit, omnia mala pro peregrinis habenda esse. Vulgus hominum ea tantum probat, quibus assueuit: ab exoticis au- tem abhorret: non quidem quod per se mala sint, sed quia pereg- rina. Verum sapienti viro nil peregrinum est, nisi quod cum vitio con- iunctum est *Laert. l. 6. c. 1.*

Democritus interrogatus, ad quid peregrinatio pro deesset: respon- dit: Vitæ frugalitatem docet. Offa quippe & thorus herbaceus famis ac laboris dulcissimæ medullæ sunt. *Stob. ser. 38.*

Idem quâmlibet terram homini sapienti perüiam esse dicebat: animæ namque fortis vniuersus mundus patria est. *Eod. ser.*

Laconibus peregrinari concessum non erat, ne morum peregri- norum vitæque incompositæ contagium attraherent. Quin & pere- grinos vrbe exigebant, ne paulatim inundantes, mali cuiuspiam ci- uibus existerent magistri. Quisquis autem ciuium non tulisset libe- rorum suorum iuxta patrios ritus institutionem, iure ciuium priua- batur. Rursus narrant quidam, quicunque peregrinus Spartanæ ci- uitatis institutis sustineret exerceri, eum ex Lycurgi sententia, ad- mitti in eam ciuitatis portionem quæ fuerat à priscis ordinata. Cæ- terum vendere ius ciuitatis nulli fas erat. Prospexerat vir ille pru- dentissimus, commerciis exterorum ac negociatorum, ciuitates quamvis bene institutas corrumpi: quod ad nequitiam omnes sint magis dociles, quam ad virtutem. Sed nulla mixtura pernicio- sior, quam quæ per imperii translationem prolationemve inuehitur. Sic influxu Græcarum nationum effœminata est Roma: sic barbaro- rum commercio tandem & Sparta ex sanctissima facta est corru- ptissima. *Plut. in Lacon.*

Lacones adolescentem ex eorum numero qui exercebantur, in- crepuerunt quod viam nosset quæ ducit in Pyleam, adeo studebant suos à peregrinationibus ac rerum exoticarum cognitione seruare alienos: ne per occasionem à patriis institutis degenerarent, præser- tim cum Arcadia, cuius est Pylea, luxu deliciisque barbaricis esset corrupta. *Plut in Lacon.*

Pausanias Pleistonactis F. quum Lacedæmonios Tegeæ, vbi exu- labat, laudaret, atque quidam dixisset. Cur igitur Spartæ non ma- nebas? Quia inquit, non apud sanos, sed vbi sunt ægroti, medici ver- sari consueuerunt. *Pausan.*

Anonymus: Argiuus quidam cum Eudamidæ dixisset, Lacedæ- monios peregrinationibus reddi deteriores, quod interim degene- rent à maiorum legibus & institutis: At vos inquit, quum Spartam venitis, non deteriores, sed meliores euaditis. Dictum retorsit in Ar- giuum: quia hoc dicens, magis suam gentem vitiuperauit, quam Lace- dæmoniorum. *Plut. in Lacon.*

¶ Similitvdines.

Plutarchi: vt cochleæ semper domum suam secum circumferunt: Ita quidam horrent peregrinas regiones. *In Moralibus.*

Qui eos felices ducunt, qui per omnia vagantur maria terrasque, perinde faciunt, ac si quis stellas erroneas iudicet fortunatiores fixis: quanquam illis quoque suus orbis est, in quo voluantur: nec soli li- cet suos egredi fines. *in Moral.*

Quemadmodum: formicæ si semel antro & apes si semel alueа- ribus eiici contingat, peregrinantur: Ita quidam si semel patriam exeant, exules se putant. *in mor.*

Erasmi Roterodami: vt aspalacus non nisi apud Bœotios viuit vbi nascitur, alio translatus perit: Ita quidam peregre viuere non possunt, nulla instructi arte. *in Simil.*

Empetron herba, Latine calcifraga, quo propius abest à mari, hoc minus est salsa, quo longius, hoc amarior est: ita quidam apud Gal- los Germaniam spirant, apud Germanos Galliam: & quo longius absunt, hoc magis referunt eam gentem. *in simil.*

Tarandus omnium arborum & fruticum, locorumque in qui- bus latitat colorem villis etiam imitatur: Ita tutior erit, qui ad quamcunque gentem se contulerit, eius ritus ac mores imitetur. *in Simil.*

Sorba quæ magis blandiuntur specie, venenum habent; Ita blandiores amici magis cauendi, quam tristes atque asperi. *In Si- milibus.*

Quidam fluuii per medios lacus erumpunt, vt illis non misceán- tur, sed iidem eadem aquarum magnitudine post multa passuum millia exeunt, qua fuerant inuecti: Ita si in vitiosam inciderís ciui- tatem, ita ad tempus vtendum hospitio, vt idem exeas qui veneris. *In Simil.*

Vt Africa Auster serenus est, Aquilo nubilius, præter aliarum re- gionem naturam: ita quidam cum regione mutant ingenium ac mores. *in Simil.*

Perfectio.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PErfectio, Græce τελειότης, ητος, ἡ, vel τελείωσις, ιος, ἡ, & τέλειος, α, ον, perfectus, & τελείω perficio dicitur. Est autem perfectum, cui nihil deest. *Sec. Arist. l. 3. Phys. & lib. 1. de Cœlo & mundo.*

Perficere est absoluere, à quo perfecte adverbium, hoc est absolute, integre. Estque compositum de facio, sicut efficio, quod in hoc differt à facio, quod facere est in opere esse, efficere vero significat perfectionem, vnde effectus & efficax, quod est, quod ad aliquid agendum vim habet, & maxime conducit: à quo efficacia pro vi: & effecte, quod perfecte significat. A facio item componitur proficio, quod est profectum facere, & profectus. Plinius. *Nec minorem sub præceptore profectum fecit.* sic & præficio, præpono, vnde præfectus, præfectura, & multa alia quæ à facio componuntur.

Hebræa vox *Chelir*, ab vniuersitate deducta, procedit à radice *Chul*, vnde verbum *Chalat*, & nomen *Chalila*, perfectio: quæ suo sensu magis quadrat in Deum, quam Latina vox *Perfectus*, aut Græca τέλειος, voce enim Hebræa significatur id in quo vniuersa sunt bona, ac proinde in quo nihil desideratur eorum quæ ad eius naturam & perfectionem pertinent. Huc facit & alia vox Hebræa, *Tamim*, perfectus, sincerus, sine defectu, à verbo *Tamam*, perfectus est omnibus modis. Hinc Græca ἔτυμος, verus, integer, perfectus. Nomini *Camim* per metathesin opponitur is qui μάταιος, vanus, futilis, Gall. *Mat*, & *Matois* adpellatur. Plura vide in Etymologico trilingui Lugd. pag. 593.

¶ Loci Biblici.

Perfecti comparate dicuntur ii qui præ reliquis in cognitione rerum diuinarum profecerunt, & incorrupto sunt iudicio, *Matth* 5. 48. 1. *Cor.* 10. & 2. 6. & 13. 1. & 14. 6. *Ephes.* 4. 13. & 6. 12 *Philip.* 3. 15. *Col.* 1. 28. 2. *Tim.* 3. 17. 1. *Pet.* 1. 13.

Perfecta *Ecclesia. Cant.* 6 8. Perfecta lex & voluntas Dei, *Rom.* 12, 1. *Iac.* 1. 2. 5. perfecta *Charitas*, 1 *Ioan* 2. 5. & 4. 12. 17. perfecta plebs, id est bene instructa. *Luc* 1. 17 perfectus Deus pater *cœlestis*, *Matth.* 1. 4. 8. perfectus homo, 1. *Tim.* 3 16. *Iac.* 1. 4 & 3 2.

Perfectus, pro eo qui se iactat perfectum. *Matth.* 19. 21. perfectus, qui est sicut magister Christus, *Luc.* 6. 40. ad perfectionem exhortatio, *Gen.* 17. 1. *Deut.* 18. 13. *Matth.* 5. 48. 1. *Cor.* 1. 10. & 14. 20. 7. *Cor.* 13, 11. *Ephes.* 6. 13. 1. *Pet.* 1. 13.

¶ Sententiae Biblicae

Perfectio charitatis.

Qui autem seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est. 1. *Ioan.* 2.

Si diligimus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. 4.

In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicii, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. *ibidem.*

Sinceritatis.

Ambula coram me, & esto perfectus. *Gen.* 17.

Perfectus eris, & absq; macula cum Domino Deo tuo. *Deut.* 18.

Timete Dominum, & seruite ei perfecto corde, atque verissimo. *Ios.* 24.

Estote ergo vos perfecti. *Matth.* 5.

Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes. 19.

Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus *Phil* 3.

Corripientes omnem hominem, & docentes in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu *Col.* 1.

Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2 *Tim* 3.

Patientia autem opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. *Iac.* 2.

Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir 3.

¶ Sententiae Patrum.

Curnam præcipitur homini istu perfectio cum eam in hac vita nemo habeat? non enim recte curritur, si quo currendum est nescitur: quomodo ergo sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? *Aug. l. de perfect iustitia.*

Si vis perfectus esse, tu qui perfectum te esse pollicitus es, quid aliud, quam perfectam sectatus es vitam? Perfectus autem seruus Christi præter Christum habet, aut si quid præter Christum habet perfectus non est, cum se perfecte Deo sit pollicitus, aut mentitus est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur vt concludam si perfectus, cur bona paterna desideras? si perfectus non es, Dominum fefellisti. *ibid.*

Vnde omnia &c. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias, saluatorem sequatur, id est relictis malis fiat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quam voluptas. *ibid.*

Si qua fidelium hic esse potest perfectio, in eo consistit, vt se perfectos esse agnoscant. *idem.*

Hæc est in omnibus sola perfectio, suæ imperfectionis cognitio. *Hier in epist. ad Theod.*

Plerunque hi, quos iam perfectos homines æstimant, adhuc in oculis summi Opificis aliquid habent imperfectionis. Sic in templo viri homines nedum perfecta sculpta sigilla conspicimus: & quasi perfecta laudamus, quæ tamen adhuc artifex considerat: & materiam laudari iam audit: & tamen ea tandem meliorando conformat. *Greg lib. 4. dialogor.*

Tanto quisque perfectus est, quanto perfectius sentit diuinos. *in hom.*

Mons altitudinem virtutum signat, ad quam angelus hominem qui non viderit se posse conscendere, melius est, vt in Segor ad paruula remaneat, contentus laicali & communi vita, quam tentem virtutis arripiat, & ad secularia redeat. Est ciuitas hæc cum iuxta dicitur, & tamen & salutem tuta, quia actiua vita est, mundi curis ex toto discreta, nec à gaudio æternæ salutis aliena. *Gen* 19.

Onus oneri additur, & minus onerat, & si oneri grauissimo accedens quadriga euangelii, & auxit perfectionem, & minuit cultatem. *Ber. in ep.* 72.

Nemo perfectus, qui perfectior esse non appetit, & eo perfectior rem quisque se probat, quo ad maiorem tendit perfectionem. *quadam ep.*

Bonum acquirit gradum, qui bene ministrauerit; melius forte, qui bene vacauerit Deo: optimum autem, qui perfecte vtroque. *in serm.*

Deo, à quo nos sumus facti, nos reddamus, nec dominis nostris quibus sumus naturaliter præpositi, permittamus, dominetur ratio, subiiciatur corpus animo, animus Deo: & implet et omnia perfectio, sicut viuentia vita carentibus, sensibilia non sentientibus, immortalia mortalibus ratiocinando præponere. Bene viuendo voluptuosis vtilia, vtilibus honesta, honestissima sanctis omnia perfecta præferamus. *Prosp. l. 3 de vita contem.*

Si vis perfectus esse, &c. Ille, qui mutauit prodigentem vt fieret perfectus, non in ipso tempore, quo mutauit suam pauperibus, habet omnino perfectus, sed exilia die iudiculatio Deo adducere eum ad omnes virtutes. *Origen hom thas* 20.

Fiat voluntas tua. Voluntas Dei est, quam Christus & fecit, humilitas in conuersatione: stabilitas in fide: veritas verbis: in factis iustitia: in operibus misericordia: in disciplina, iniuriam facere non nosse, & factam posse tolerare, cum tribuspacem tenere, Deum toto corde diligere, amare quem pater est, timere, quod Dominus est. Christo nihil omnino præponere, quia nec nobis quicquam ille præposuit. *Cyp. de dominica.*

Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, nuditas patrimonium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta: quia non in ipsis consistit disciplinæ finis, sed per illa peruenitur ad finem. *Abbas Moyses in collationibus patrum col* 5.

Sunt qui euangelicam perfectionem simulare possit, quam veritate arripere volunt, eorum scilicet laudibus prouocati qui diuersis diuitiis mundi perfectam Christi præferunt nudam. *Col.*

Miserum est cuiuslibet artis & studii disciplinam quam profiteri, & ad perfectionem eius minime peruenire. *Abbas in. de sua.*

Ad finem debeat perducere, quæ prudentum intentio nisi desiderat esse: quia sicut perfecta laudem pariunt, ita & virtutem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur. De istorum, aut consilium tituberare, aut vires arguit defuisse. *Isid. ep* 31.

¶ Sententiae Philosophicae.

Totum nihil aliud est quam congregatio partium. *Arist. de Poet.* 2.

Totum & perfectum est, cui nihil deest. *Idem. Phys* 4.

Quidem in integrum restituere volunt, causam malorum instigare & tollere debent. *idem* 3.

Vnumquodque tunc perfectum est, cum affingit proprietatem. *Arist lib.* 7. *Phys.*

In animabus nostris semina virtutum innata sunt, quæ si bonis cultoribus crescere permitteret, ipsam naturam ad perfectionem adduceret. *Cic. lib.* 3. *Tusc.* 9.

Nec quicquam difficilius est, quam reperire in omni suo genere perfectum. *Cic. lib. de Amicitia.*

Nihil est similius, & gratiosius Deo quam vir animo perfecto bonus, qui in tantum homines cæteros antecellit, quantum ipse à diis immortalibus antecellitur. *Lucius Apuleius de Deo Socratis.*

Nihil in simplici genere natura omni ex parte beatum atque perfectum expoliuit; tanquam cæteris non habitura quod largiretur omnia concessisset. *Cic. 2. de Inuen.*

¶ Apoth.

¶ Apophthegmata.

...ter, impossibile esse dicebat, quenquam inueniri, qui nunquam in vitio: sed veluti in malo punico granum quoque aliquod esse. *Laert.*

...ae aetate complures erant in arte pingendi nobiles, quorum ...nam suo candore miraretur, collaudatis omnibus dicebat ...nam illam Venerem, quam Graeci χάριτα vocant, ingeni... ...ceteris omnia illis contigisse, in hac vna neminem ipsi ... ...set: Simile quiddam est in phrasi, quae allicit ac remoratur ...nem aut audi torem, quum tamen non habeat nomen, nec arte ...possit. *Eras. Rot. lib. 8. apoph.*

¶ Similitvdines.

...ectio: Ad illam summam scientiam, vel ad perfectionem quae ...ibus est ordinibus nullus potest inter homines perfectus ...ssc: vt si dicamus in puerilibus studiis ad comparationem ...que nuper imbuitur, & prima literarum susscipit elementa, ma... ...que librarius appellatur perfectus, sed non est ita perfectus, vt ...Grammaticam docet: ipse verò Grammaticus quamuis per... ...sit superior tamen & perfectior est Rhetor. Et his omnibus ...mentiuntur philosophicae doctrinae perfectio. Cum in his o... ...ipsorum literaturae doctrina, diuersus tamen gradus perfectionis ...ipsorum vnoquoque habetur: Ita ergo potest fieri, vt cum ...dicit, Non quod iam assecutus sim, aut perfectus sum, ad il... ...eorem coelestis perfectionis aspiciens, haec videatur scribere: ...quem dicit, Quicunq; ergo perfecti sentiamus: ad humanae tan... ...perfectionis respicit gradum. Sic ergo & in praesenti loco intel... ...sint vel pace vel gaudio, vel bonitate vel scientia repleti siue ...sine, siue Corinthi, in quantum possibile est repleri eos qui do... ...ecclesia, & sub perfectis doctoribus aguntur. *libr. 10. in ep. ad Romanos.*

...quis fundamenta iaceat domus, & vnum aut duos pariet... ...aliquid etiam materiae conuehat, nunquid dicetur fe... ...tamen, quamuis operatus videatur in domo? Sed ille dicitur ...fecisse, qui totius aedificii ad perfectum singula quaeque ...produxerit. Ita arbitror & hic Apostolum dicere neminem ...bonitatem, hoc est, à nullo eam ad perfectum & ad integrum ...natam. Si autem requiramus qui sit vere bonus, & qui per... ...cerit bonitatem: illum inuenimus solum qui dicit: Ego ...pastor bonus. Et iterum: Pastor bonus animam suam ponit ...suis. *in epist. ad Rom lib. 3.*

Ambrosius Perfecti viri est, quasi fortem militem grauissimo... ...dorum sustinere incursus, conflictus subire, & quasi profundum ...marem, nauem in tempestate regere, atque occurrendo in... ...fluctibus magis vitare naufragium sulcando vndas, ...declinando. *Lib. de Iacob & vita beata, cap. 8.*

Perfidia.

¶ Definitio et etymol.

Perfidia, fidei violatio. ἀπιστία. Perfidus homo sine fide, ἄπιστος, ...ditor, qui aliud simulat, aliud agit, improbus, malitiosus. ...ero 3 *Offic.* Ego & Pythius, & omnes aliud agentes, aliud si... ...Perfidi, improbi, malitiosi sunt Heb. *Baghadh* verbum si... ...perfidus fuit vel factus est, perfide egit, violauit foedus seu ...idem fregit, fefellit, decepit, mentitus est. *Boghedh* perfide ...perfidus, deceptor, mendax. *Boghdhim* perfidi, mendaces: ...*dhah*, perfida: *Boghdhadh*, perfidiae: *Beghedh*, Chald. *Beghadh*, ...dia, mendacium.

¶ Loci biblici.

Variae acceptiones verbi, "articipii", nominum habes in V. T. ...ia 24. 33. *Iob.* 5. 15. *Psal.* 78. 57. *Esa.* 24. 16. *Malach.* 2. 10. *Exodi* 21. 8. ...ac. 9. 23. *Ierem* 3. 20. *Prou.* 21. 18. *Ierem* autem *cap.* 12. *vbi* verbum & ...ctes occurrunt. Quare (inquit Propheta) via peccatorum prospe... ...cur quare felices sunt omnes (*Bogdhaui Beghedh*) perfide agentes ...tidiam.

Ha aliud verbum, nempe *Paschahh*, id est, transgressus est legem ...ait, perfide egit, praeuaricatus est maligne, fuit malitiosus, re... ...esse, defecit a fide promissa, 2 *Reg.* 3. 7 & 8. 19. 22. *Esa.* 59. 13. *Ose* 8. ...12. *Amos* 4. 4. Ab hoc verbo fit nomen *Peschahh*, transgressio, praeuaricatio, defectio, perfidia, rebellio, communacia. *Psal.* 32. 1. *Prou.* 28. ...13. 22. *Amos* 1. 3.

In nouo testamento, de perfidia, perfidis, ἀπιστία, & infidis. vide ...ae 12. 46. *Tit* 1. 1. 15. *Apoc.* 21. 8. & 22. 15. vbi ἄπιστος, infidelis fere semper & ...rebellus vertitur: quo nomine eum qui fidem vel Deo dare, vel ...dam seruare recusat: quae praeuaricatio mera perfidia dici potest & debet.

¶ Sententiae Biblicae.

Iustitiae illius distributiuae, quae in societate politica praestari debet ad Reipubl. conseruationem pars praecipua est fides, quae in pactorum promissorumque obseruatione constanti consistit, quae certam constantiam in pactis & promissis appellatur. Haec virtus rara est admodum inter homines, vnde querelae, *Psalm.* 12. 2. & *Ierem* 5. 1. Virtuti huic opponitur perfidia, quando quis non stat promissis & pactis conuentisque nulla iusta de causa.

Fugienda vero est perfidia, quia prohibita est à Deo in lege, *Exodi* 20. Non dices falsum testimonium contra proximum tuum. Summopere Deo displicet. *Ose.* 4. 1. 2. & poenam habet comitem, *ibid.* 2. 3. Simulata fides, seu astuta, variisque praetextibus ac humanis inhumanis commentis fucata perfidia, quae ex summo iure summam aliis sibique tandem creat iniuriam, in eo tota est, vt perfidus se esse & fore promissorum pactorumque obseruantem praeferat, hoc agens, vt tandem eludat eum cui se promisso aut pacto constrinxit. Fucata illa perfidia Deo prorsus displicet. *Psalm.* 12. 3. vt quibuscunque locis, vbi de homine, qui duplex cor habere dicitur, Scriptura mentitur.

¶ Sententiae Historicae.

Perfidos nunquam causa defuit, cur pactis non starent. *Item*, Semper aliquam fraudi speciem iuris imponunt. *Liuius, libro 9. Decad. 1.*

Iustissimum & domesticum regibus omnibus pharmacum. liberorum, amicorum & exercitus perfidia. *Appian libr. de bello Mithrid.*

Nullis meritis perfidia mitigari potest. *Curtius lib. 7.*

Occultum & insidiosum malum perfidia, cuius efficacissimae vires sunt mentiri & fallere, fructus in aliquo admisso scelere constitit, tum certus cum crudelitatem nefarius vinculis circumdedit tantum incommodi humano generi adferens, quantum salutis bona fides praestat. *Valer. Max lib 9 cap. 6.*

Neque legati audiendi, neq; conditiones accipiendae sunt ab iis, qui per dolum atque insidias, petita pace, vltro bellum inferunt. *Caesar lib 4. de bello Gall.*

Perfidi longe deteriores sunt vel ipsis manifestis hostibus, & longe grauiore poena digni. Nam facile est cuiusvis ab istorum insidiis cauere, & eos hostiliter aggressos quouis repellere potest: sed ab amicis, qui perfide se gerunt, illi qui iam sunt praeuenti, neque facile sibi cauere, neque eos propulsare possunt. *Dionysius Halicarnass. lib 3.*

Virum qui virtutis sibi quippiam vendicet, principem praesertim, mentiri ac fidem fallere nequaquam decere existimo, quia etiam iusiurandum literis traditum violare, pactionesque recens factas contemnere, nec abiectissimis quidem hominibus decorum fuerit. *Procop. de bello Goth. lib. 2.*

Qui cum omnium miserrimis pactiones factas neglexerit, ergà alium quempiam nequit prae se ferre firmiorem animum, quin potius veluti ab turdioris naturae indicium ad omnes qui secum versantur & circumferre videtur perfidiam. *Idem lib 3 eiusdem belli.*

Foedera soluunt non qui iniuriam patiuntur à proximis desciscunt, sed qui foederatos habere aliquos postulantes, eos eo inde violant. *Idem de bello Vandalico, lib. 2.*

Qui fidem imperatori fregit, nunquid diris sacerdotum deuotus diuinam vltionem formidabit? *G. Pachymer hist lib 2.*

Hominibus perfrictae frontis, infamiam negligentibus, humana quidem forma, sed belluinis animis, non est habenda fides. *Idem, lib. 5.*

Perfidi aliquando datam fidem seruare solent, vt opportunius & maiori quidem cum lucro postea decipiant. *P. Iouius, hist. lib. 2.*

¶ Poetarvm Dicta.

Sophocles in Oedipo Colon.

Θνήτοις δὲ πίστις βλαστάνει δ' ἀπιστία.
Mortibus fides, pullulat perfidia.

Menander.

Συγχέουσι νῦν τὴν πίστιν ὁ καιρὸς ἅπας ἔοικε.
Aetate nostra fides omnis confunditur.

Pindarus.

Πιστὸν δ' ἀπίστοις οὐδέν.
Perfidis nihil est fidum.

Ouid. x. Trist. 4. El.

Dum iuuat & vultu videt fortuna serena,
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit fugiunt, nec noscitur vlli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.

Idem, Epist. 7.

Nec violasse fidem tentantibus aquora prodest:
Perfidiae poenas exigit ille locus.

Silius Italic. lib. 11.

—— stat nulla diu mortalibus vsquam
Fortuna titubante fides.

Idem, lib. 13.

—— dubio qui frangere rerum
Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici:
Non illi domus, aut coniux, aut vita manebit
Vnquam expers luctus, lachrymæq; : aget æquore semper
Ac tellure premens: aget agrum nocte diéq;
Despecta ac violata fides.

Publius.

Fidem qui perdit: quo se seruet in reliquum?
Fidem nexio vnquam perdit, nisi qûs non habet.

¶ Apophthegmata.

Themistius nullam malitiam magis alienam à conuersatione hominum esse dicebat quam perfidia: aduersus quam nulla custodia dari potest. Nam quod vnicum habemus confugium, nempe iusiurandum, hoc ipso maximè abutitur vir perfidus, quod commisit malum facinus inficiando. *Stob. serm.* 12.

Ludouicus XII. Franc rex, cuidam referenti Cæsarem Borgiam, Valentinum, à Consaluo Hispano, violato iureiurando, perfide retentum, & ad Ferdinandum Hispan. regem missum esse, respondit. Ergo posthac pro Punica fide, Hispanicam celebraturi sumus. *lib. de Lud. XII. scite dictis Alphonsi Aragonis apoph. adiuncto.*

¶ Adagia.

Punica fides.

Abijt in prouerbium Pœnorum perfidia, quod ea gens peculiariter pertury vanitatuq; notata sit.

Græc fides.

Nequaquam Græcia nouit fidem. οὐκ ἔστιν Ἑλλὰς οἷς ἐν ἐλπὶς ἐν. *Euripid. Ausonius. Mutuatur ad Græcam fidem.*

Verbis conceptis peierare.

Olim iuraturo solennibus verbis præibatur quo iusiurandum esset firmius, ne iurans postea perfide ageret. Interdum aram tenebat: attamen perfido cuique veteres occinebant frequenter. Nec si aram tenens iuraueris, credam. Et nos improbo perfido dicimus. Nec si sacra Bibliæ aperta millies tetigeris, tibi fidem adhibeo.

Θρᾷττειν, id est, *perfide agere, decipere. & Thracijs dolis tractare.*

Superauit dolum Troianum.

Ita Plautus in Pseudolo. Sinon perfidus, dolosis artibus, quæ describuntur, Æneid. 2. Troianos pessundedit.

Altera scabit, altera fecit manu.

Altera ferat aquam, altera ignem.

Altera lapidem, altera panem ostentat.

Tribus his adagijs depingitur perfidus, dolosus, versipellis, proditor fissignis, qui verbis compositis hominem demulcet, allicit, inescat, quos postea crudeliter euertit.

Ex eodem ore calidum & frigidum efflat.

Ex apologo veteri natum, Satyro hominem ridente & deserente, vtpote bilinguit. perfido dubia fide, ingenioq; fictili & versatili prædito. Deinde ad inconstantes, apostatas, & eiusmodi male seruatos traductum. Huc refer adagium sacrum Apostoli Iacobi, ex eodem ore dulce & amarum.

Achitophel alter. Iudas alter.

Hæc duo adagia ex S. libris petita, duos omnium perfidorum perfidissimos, atque perditissimos demonstrauit: quorum historia cuilibet notior, quam vt describi debeat.

Inimici hominis domestici eius.

Dictum in domesticorum perfidiam, quam Romanos sæpe etiam expertos fuisse, indicio est vetus adagium:

Quot serui tot hostes. *Vide Mich. 7. 6. & Matth. 36.*

Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

Adagium natum seu desumptum ex 7. cap. Mich. v. 5 indicit maritus prudens silentium, ni malarum vxorum perfidiam experiri velint.

Qui in modico iniquus, & in maiori iniquus est.

Vulgo obijcitur ijs quorum perfidiam, licet in rebus admodum exiguis, vel semel tantum deprehendimus, vt posthac fidem omnem sibi abrogatam sciant.

¶ Biblici Loci.

Vide *Psalm. 78. v. 57. Ose. 6. 13. & 7. 16. Nahum 3. v. 17. & Num. 23, v. 19. 20.*

¶ Exempla Hieroglyphica.

Scorpio hominem vafrum perditum, cuique nulla, sit habenda fides denotat. Non igitur nisi resecta cauda, in qua illi venenum stillantes aculei sunt, ab eius ictu quis tutus erit. Similiter ne hosti quidem vlli, cui arma erepta aut excusa non sint, fidendum: multo minus ad colloquia cum eo veniendum est, aut ad fœdera, etiamsi per omnia sacra iurare paratus sit. Rectissime igitur, & Cicero, legatus Cæsaris, respondit Neruiis, non esse consuetudinem Romani populi vllam, accipere ab hoste amato conditionem. Et memorabilis est ille apud Liuium, *libro* 33. inter Philippum Macedonem & T. Quintium congressus, ex quo patet nullam fidem esse ineundam ad colloquium congredi. Sic 2. *Sam.* 20. *cap.* Amasa sub prætextu à Ioabo interimitur, non attendens confossus gladio. Philippus quidem Cominæus sæpius monet, quantum periculi in congressibus magnorum principum, & quam periculosa sint inter ipsos plerunque contracta fœdera. Et habita colloquia. Et affert cum alia exempla, tum imprimis Ludouici regis Galliæ, Peronæ in Caroli Burgundi potestate tantis; *& libr. 6.* de Ioanne Burgundiæ duce à rege Carolo tua salutatione interempto: quæ exempla sunt illustria. Refertur Demosthenes in Philippicis ait, vrbibus ad custodias quidem inuenta esse, valla, fossas, mœnia, &c. quæ tamen manibus conficiantur, & sumptus postulent ingentes. Esse commune munimentum à natura ineisse animis hominum, idque cum cæteris salutare esse, tum maxime ijs qui tyrannos, nempe diffidentiam quæ est prudentiæ nerus, Demosthenes, Epicharmo teste. Cuicunque igitur hosti perfido, insidiatori, latrocinatori, latrocinatori, latrocin

...sse. & vehementer infrænis est, cui non incutitur timor ...ere. Amor autem est salutis suæ, qui & vitat alienæ mor... ...lem; & ipse est prouidus, qui solicitus sit cladibus cætero... *...ug. lib. de singularitate clericorum.*

...quamquam sibi proponat & dicat, habere volo, quod vin... ...est dicere, viuere desidero & volo sub ruina. *ibid.*

...ntia castitas in delitiis, humilitas in diuitiis, pietas in ne... ...ia in multiloquio, charitas in hoc mundo. *Bernh. in quo...*

¶ Philosoph. et Histor. Sent.

...rcunctatio est, quæ periculum vincat, citius inuenitur peri... ...rum contemnitur, nunquam periculum sine periculo vin... *...n. in Prou.*

...cula communia beneuolentiam inter commilitones mutu... ...ntur, ad quæ vbi pertinentum est, nemo aliis, quibus ornatis... ...ma, nemo gloriæ cupidis inuidet: sed potius & collau... ...complectuntur huiusmodi sibi similes, quod eos secum in ...Republica coniunctos existiment. *Xenoph. de institu. Cyri.*

...mines insueti laboris, ob imminens periculum sic sunt animo ...ti, vt omnia quæ imperantur, sibi patienda & perferenda ...nent. *Cæsar. lib. 7. de bell. Gall.*

...ræ audentiæ est ob res leues discrimen subire. *Appian. libr. ...Hispan.*

...dacia, nec prorsus voluntaria eligentes pericula Deus sem... ...ntur. *Procop. de bello Persic. lib. 1.*

...per indomitus furor periculorum cito obliuiscitur. *P. Diac. ...lib. 2.*

...bile est ei qui ægrè se ab imminentibus periculis tuetur, eo... ...pore aliorum periculis cauere. *Franc. Guicciardin. histor.*

...ra remotiora pericula sæpe tempus non cogitata remedia ...ebit. *Fr. Guicciardin. hist. lib. 16.*

...prudenti consilio cedit, & tempori seruit, impendens peri... ...ntur. *G. Pachymer. histor. libr. 5.*

...magnis difficultatibus accidit vt homines semper præsentia, ...m maxime periculosa fugiant, in incognitis spem collocan... *...arch. in Mario.*

...nunc rebus nouis inesse oportere constantiam, vt rapienda ...ilia non quærenda: verbis quinetiam plurimis abstinen... ...nque sententiis, vbi res perurgent. *Iul. Capitol. in Maxim. &...*

...Tyrolat miles, Dux segnis & veluti captus animi, non lingua, ...manus competit, neque alienis consiliis regitur, neque sua ex... ...ur: huc hostium clamoribus circumagitur, quæ iusserat ve... ...ueratur iubet. Mox, quod in perditis rebus accidit, omnes ...nat, nemo exequitur. *Tacit. hist. lib. 3.*

...dia sunt suspecta & formidabilia, quæ in extremum periculi ...uantur. *Heliodor. lib. 9*

...ium extremo versantur periculo, peculiare est inanium ver... ...figmenta ad dilationem proferre. *Idem lib. 10.*

...rum exitio quisque imaginem periculi sui considerat. *Amm. ...lib. 14.*

...res in periculum vertitur, nihil magis expedit, quam in ...rum optimum capere consilium. *Procop. de bello Persic. lib. 6.*

...ntrum hostilem multis post terga munitissimis locis, ...mam in his fortissimis viris relictis proficisci, periculum est. ...id:

...periculum non necessarium sponte se conijcere, magna est ...ia. *Idem eod. lib.*

...uocatio quæ fit imminente periculo nullam fert admonenti ...rem, quod accusationis plerunque occasioni subiiciatur. Ho... ...rum si forte sibi ex sententia quæ facta sunt eueniant, bene ...ere ferre videntur: si verò secus, autorem consilii protinus ...ant. *Idem, de bello Vandal. lib. 1.*

...ercumpum velle apertumq; discrimen ruere, cum liceat extra ...rum consistendo seruari, dementia est. *Idem, de bello Gothor.*

...ctus periculum nihil habet morte grauius. *Nicet. in Man. ...lib. 5.*

...mo facile pericula euadet, nisi numine exorato, diuinitus cu... ...ur, malorumque leuamen impetret. *Idem lib. 6.*

...ctus venit periculum, cum contemnitur. Item; Raro pericu... ...ne periculo vincitur. *Ar. Ferron. lib. 7.*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Seneca Hercule furente trag. 1.

Nemo se vitæ periculis offerre tam crebro potest,
Quem sæpe transit casus aliquando inuenit.

Terent. Comœd. 5t

Auribus lupum teneo.

Ouid. Trist. lib. 1. eleg.

Terretur minimo penna stridore columba,
Vngibus accipiter saucia facta tuis.

Non procul à stabulis audet decedere, si qua
Excussa est auidis dentibus agna lupis.
Vitaret cælum Phaethon, si viueret: & quos
Optauit stulte, tangere nollet equos.
Me quoq; quæ sensi, fateor Iouis arma timere,
Me reor infesto, cum tonat, ore peti.
Quicunq; Argolica de classe Caphærea fugit,
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba semel vasta percussa procella,
Illum, quo lasa est, horret adire locum.

Ouid. de Ponto lib. 2. eleg. 7.

Sed me timor ipse malorum
Sæpe super vacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæso nimioq; ignosce timori:
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est lasus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus vncatis æra subesse putat.
Sæpe cauem visum longa fugit agna, lupumq;
Credit, & ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoq; saucia tactum,
Vanaq; sollicitis incitat vmbra metum.
Sic ego fortunæ telis confixus iniquæ,
Pectore concepto nil nisi triste meo.

Idem de Arte amandi lib. 2.

Cum vlcera non tuta est, totis incumbere remis
Vtile, & assidue subdere calcar equo.

Tibullus lib. 1. eleg. 6.

Ne pigeat magno post dixisse malo.

Horat. lib. 1. epist. 16.

Cautus enim metuit foueam lupus, accipiter q;
Suspectos laqueos & operta milvius hamum.

¶ Apophthegmata.

Alcibiades accitus ab Atheniensibus è Sicilia, vt diceret causam capitis, abdidit sese, dicens: Eum esse fatuum, qui vocatus in ius non quærat elabi, quum liceat vitare ne eat. Sentiens, consultius esse non committere se periculo, quam dare operam vt ingressus periculum temet expedias. Dictum Græcis sonat iucundius, ob vocum affinitatem, φυγεῖν & ἀποφυγεῖν. Græcis autem ἀποφυγεῖν δίκην dicitur, qui iudicum sententijs absoluitur: φυγεῖν qui vitat aut fugit. *Plut. in vita Alcibiadis.*

¶ Similitvdines.

Plutarchi: Vt pueris cum terrentur personis, damus eas in manus, & versatas ostendimus inanes, vt discant non timere: Ita conueniet adhibita ratione, res specie terrificas excutere, vt cum viderimus non esse quod apparent, contemnamus. *In Moralib.*

Plinij: Mutena non in capite, sed in cauda animam habet: Ita quod charissimum est, non ibi recondendum, vbi statim periculis sit obnoxium *lib. 32. c. 2.*

Periculosiores sunt fontes, qui limpidis aquis blandientes, oculis tamen pernitiem adferunt: minus formidandi, qui ipsa specie testantur aquas esse fugiendas: Ita difficilius vitantur mala quæ boni prætextu fallunt. *lib. 31. c. 2.*

In Bœotia ad Trophonium Deum iuxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter obliuionem adfert: Ita fere magno alicui, bono, magni mali periculum est vicinum. *lib. 31. c. 2.*

Medici vetant vti halitacebo, quanquam dentibus firmandis prodest, si eius succo colluantur: propterea quod periculum est, ne si diutius id fiat delirationem gignat, & plus adferat incommodi quam commodi: Ita non est vtendum his literis, quæ sic linguam expoliunt, vt mores inficiant: aut non conuenit sequi, quæ sic augent rem, vt famam lædant. *lib. 21. c. 13.*

Roterodami: Vti sæpenumero polypus dum conchæ carnem captat: ipse capitur ac tenetur: Ita sæpius dum aliis nocere studemus, nos ipsos in periculum adducimus. *in simil. lib.*

In Campania vites populos amplexæ, ipsa æquabant cacumina, adeo vt vindemiator rogum ac tumulum exciperet: Ita qui in arduis versantur negotiis, periculi meminisse debent. *ibid.*

Thriuers: Qui periculorum quasi ineuitabilium difficultatem in hoc mundo culpat: Deum cum malo duce comparat, qui militis delectatur discrimine, aut exercitum in præcipitio collocat. *in Apoph. 59.*

¶ Adagia.

De alieno ludis corio. *Apuleius.*

Proverbio dicuntur qui securius agunt, sed alieno periculo, vt apud Plautum, de meo tergo degitur corium.

Von eines andern Leder ist gut Riemen schneiden.

Non est

Non est meum negotium: multum valeat ἀνὴρ ἐμὸν τὸ πρᾶγμα· πολλὰ χωρίτω. *Diogen.*

Quorsus negabimus nos laborare de re, quæ nihil ad nos pertineat.

Alienam metis messem. ἀλλότριον ἀμᾶς θέρος. *Aristoph.*

In hos, qui negotium non suum parum diligenter curant.

Innocuus alium aspiciam, meum habentem malum. ἐξάντης θλίβων τὸμὸν κακὸν ἄλλον ἔχοντα.

Hoc est, ex alterius malis ipse rebus meis consulam. Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit.

¶ Fabvla.

Ictus ab apibus.

Quem apes spoliantem aluearia confixerant aculeis suis, quærentem & gementem alius audiens: cum illo, inquit, hoc tibi habendum fuit. Imo vero, inquit iste, hoc cum illo carendum potius.

Docet fabula, prudenter facere eos, qui ob non magnam voluptatem, magnum periculum adire, aut dolorem perferre nolint.

Vide supra, Discrimen, Fortitudo.

Periurium.

¶ Definitio et etymol.

Periurium, Græce ἐπιορκία, ας. ἡ, & ἐπίορκος, ν. ὁ, periurus dicitur. Est autem periurium falsa iuratio. *Secundum Hostien.*

Periurium est mendacium iuramento firmatum, *secundum B. Thom. 4. dist. 39. q. 4.*

Periurium venit à peiero, quod est iuramentum infringo, vnde peierator, peieratrix, peieratio, deducuntur. Peiero autem ex per & iuro componitur, sicuti & conjuro, coniuratio & adiuratio. Deierare est sancte & vehementer iurare, à quo deierator, deieratrix, & deieratio descendunt.

Periurium est, non quod quis ore linguaue protulit, sed quod mente iurata concepit & animo. *Arist. 1. Rhet. cap. vlt.*

Item Cicero 3. de Offic. docet, cum iusiurandum sit religiosa affirmatio, Regulum non debuisse conditiones, pactionesque bellicas, & hostiles perturbare periurio.

Periurium, Hebr. *Alah*, ab eodem verbo *Alah*, deierauit, obstrinxit se iuramento ad aliquid cum imprecatione mali, perditioni se obstrinxit, deierando imprecatus est sibi vel alii, vt pereat & in nihilum redigatur, si fefellerit. Ideo cognationem habet cum *Elil*, nihilum, & *Lalal*, vlulauit: rem enim annihilatam & perditam sequitur vlulatus. Alluditque quoque ad Dei nomen, *Eloha* nam deierationes diræ, imprecationes, & periuria cum horrenda nominis diuini profanatione fiunt vt plurimum. Hinc ὀλλύω, & ὄλλω, ὀλλυμι, pereo, perdo.

Periurium prohibetur, *Exodi 20. 7. Leu. 19. 12. Deut. 5. 11. Matth. 5. v. 3.* periurii & falsi crimen. *Exodi 8. v. 8. 15. 28. Leuit. 5. 4. 1. Sam. 19. 6. 1. Reg. 8. 31. Ier. 7. 9. Zach. 5. 3. Malach. 3. 5. 1. Macch. 6. 62. & 7. v. 15. 18. & 11. 52. v. 17. 19. 2. Macch. 4. 34. & 12. 3. Matth. 26. 72. 1. Tim. 1. 10.* periurii pœna, *Malach. 3. 5.*

¶ Patrvm Sententiæ.

Ille qui hominem prouocat ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum esse, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas, & eius animam quem iurare prouocauit, & suam. Scis verum esse quod dicis, & falsum quod ille dicit, & iurare compellis, ecce peierat: tu quid inuenisti: imo & tu periisti, qui de illius morte satiari voluisti. *August. in decollatione Ioannis Baptistæ, & hab. 22. q. 5. Ille qui.*

Quacunq; arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit: quia & nomen Dei in vanum assumit & proximum dolo capit. *Isidorus libro 2. Sententiarum, & hab. 22. q. 5. Quacunque.*

¶ Poetarvm Dicta.

Chærillus in Perseide.

Ὅρκον δ' οὔτ' ἄδικον χρεὼν ἐμμένειν, οὔτ' δίκαιον,
Οὐκ ἀνδρὸς ὅρκοι πίστις, ἀλλ' ὅρκων ἀνήρ.
Iusiurandum nec iniustum nec iustum vsurpandum est.
Iuramenta non fidem adferunt viro, sed vir iuramentis.

Amphis.

Ὅστις γὰρ ὀμνύοντι μηδὲν πιστεύειν,
Αὐτὸς ἐπιορκεῖν βιᾶται ὡς ἐπίστατον.
Quisquis enim iuranti nihil credit,
Ille met facile peierare scit.

Antiphanes.

Δέσποτ' ἐστὶν ὅταν τις ὀμνύοντος καταφρονῇ,
Ὃ μὴ σύνοιδε πρότερον ἐπιορκήσοντι.

Οὗτος καταφρονεῖ τῶν θεῶν ἐμοὶ δοκεῖ.
Καὶ πρότερος ὑμόσας αὐτὸς ἐπιορκήσειν.
Hera, cum aliquis contemnit iurantem,
Cui antea nunquam commissi periurij non est conscius,
Tum ille mihi Deos ipsos contemnere videtur,
Ac prius aliquando iurans ipsemet peierasse.

Sophocles in Hippodamia.

Ὅρκια δὲ πρὸς θέντος ἐπιμελείσθω
Ψυχὴ κατίσα. δίσσοὶ γὰρ φυλάσσεται,
Φίλον τε μὴ μῦσαι, κεἰς θεοὺς ἁμαρτάνειν.
Apposito iureiurando cautior & diligentior
Animus sit: à duobus enim sibi tum cauebit,
Et ne ladat amicos, & ne peccet in deos.

Alexis in Olynthiis.

Οὐ τοῖς γὰρ ὀμνύουσι τὸν θεὸν τἀληθῆ,
Τοῖς πρὰγμασι δεῖ αὐτοῖσι πιστεύειν ἀεί.
Sapientem non oportet iurantibus,
Sed ipsis rebus semper habere fidem.

Euripides.

Συγγνώμονας μοι τοὺς θεοὺς εἶναι δοκεῖ,
Εἰ τις ὅρκους θάνατον ὠφεύγει δόλῳ,
Ἢ τἀργὰ μὲν, ἢ βίαια πολεμίων κακά.
Faciles mihi ad veniam dandam Dij videntur,
Si quis iurando mortem effugere cupiat,
Aut vincula, aut malam hostium violentiam.

Antiphanes.

Ὁ διδοὺς τὸν ὅρκον τῷ πονηρῷ μαίνεται,
Τοῦ ναυτίου γὰρ πλοῦτος οἱ θεοί.
Εἰς ἐπιορκήσῃ τις, αὐτὸς εὐθέως
Ὁ δοὺς τὸν ὅρκον, ἐξέπνευσ' ἐμβρέξαντος,
Οἶμαι δικαίως, ὅτι πιστεύσειν τινὶ.
Qui iuramentum à malo viro postulat, insanit,
Contrarium enim nunc Dij faciunt,
Nam si quis peieraſſet, continuo
Ille qui postulauit iuramentum sit attonitus,
Merito nimirum, quia credidit improbo viro.

Diphilus.

Ὅρκος σέ, ἰταίρας πάντος, καὶ δημηγόρου,
Ἑκάτερος αὐτῶν ὁμνύει πρὸς οὐδαλῶς.
Idem est iuramentum meretricis, & populares captantis auram.
Vterq; enim iurat apud illum, qui cum loquitur.

Hesiodus in Theogonia.

Ὅρκον τ' ὃς δὴ πλεῖστον ἐπιζαφελῶς ἀνθρώπων,
Πημαίνει, ὅτε κέν τ' ἑκὼν ἐπίορκον ὀμόσσῃ.
Et iusiurandum, quod quidem plurimum terrestres homines
Ladit, si quis ipsorum sponte peieranerit.

Euripides.

Οὐ γὰρ ἀσύνετον
Τὸ θεῖον, ἀλλ' ἔχει συνιέναι τοὺς κακοὺς
Παγίδας ὅρκων, καὶ κατηναγκασμένους.
Non enim intellectus caret
Numen sed potest intelligere quenam sint mali
Facta iuramenta & necessitate coacta.

Hesiodus.

Ὅς δ' ἑκὼν μαρτυρήσῃσιν ἐκὼν ἐπίορκον ὀμόσσας,
Ψεύσεταί ἐν δὲ δίκην βλάψας, πυκεσσὶν ἀάσθη,
Τῷ δὲ τ' ἀμαυροτέρη γενεὴ μετόπισθε λέλοιπεν.
Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθε λέλοιπεν.
Qui testimonijs sponte iusiurandum iurans
Mentietur, in eoq; iustitiam ladens, immediatè liter lesus est,
Huius obscurior proles in futurum relinquitur.
Veri autem vere iurantis proles in futurum melior.

Menander.

Θεὸν ἐπιορκῶν μὴ δόκει λελῆθέναι.
Deum peierans ne putes latere.

Ouid. epist. 19.

Vt valeant alios ferrum patiuntur & ignes,
Ferre alijs tristem succus amarus opem.
Nil opus est ictu, tantum periuria vitra,
Teq; simul seruans, meq; data fide.

Tibullus 1. 9.

Ah miser, & si quis primo periuria celat,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Claud. in Curetium.

In prolem dilatarunt periuria patrem,
Et pœnam merito filius ore luit, &c.
Et quas fallacis collegit lingua parentis,
Has eadem nati lingua refudit opes.

Iuun.13.

Sunt qui in fortunam casibus omnia ponant,
Et nullo credant mundum rectore moueri,
Natura volente vices & lucis, & anni,
Ergo, ideo intrepidi quacunq; altaria tangunt.

...ενται ἐν ἀνάγκῃ ἐόντες, ἃ τοῦ εἶσιν. Οἱ φλαῦροι, ἐπὴν

...ment, quæ iurant adacti necessitate, non seruant mali homi-
...ntem periculum euaserint. *Democritus.*
...ιμον ἐχει τοῖς εἰκαίοις βοηθεῖν, ἢ χρὴ τὸ μὴ ἐπιορκεῖν.
...mnes amicis & familiaribus auxiliandum est, quatenus periu-
...non admittitur.
...ιλοις τοῖς ἀνθρώποις, τὸ ἐνόρκους εἶναι ἀντοῖς παραμένειν, ἐγὼ δὲ
...ὐ μᾶλλον ὁμόσας ὅσον ἀποφαίνομαι.
...ominum adhortantur, vt in iurando probi sint, & fideles:
...ino, ne principio quidem facile iurare, religiosi viri officium
...ius. *Eusebius.*
...ιν προσθεὶς ἢ διὰ δύο προφάσεις, ἢ σαυτὸν ἀντίας διοχλῆς
...ρίλος ὢν μεγάλων κινδύνων διασώζων. ἔνιοι δὲ χρημάτων μη-
...ὐκ ἂν ἐπιορκεῖν μᾶλλον, δόξεις γὰρ τοῖς μὲν ἐπιορκεῖν,
...χρημάτων ἴσχειν.
...mentum oblatum tibi duabus de causis iurato, vel vt tei-
...ingas suspicione liberes, vel vt amicos ex magnis periculis eri-
...tuarum vero gratia, & si vero dicturus sis, nullum Deum
...ius minus, aliis periurus, aliis auarus videberis. *Isocrates*
...nicam.
...rumquemque, qui voluntatem peierandi habere videtur,
...precat verbis, etiam factum quod comitatur periurium
...ningas, siue per fortunam aliquam, siue quod noluerit ille,
...postulare: nihilo secius periurium esse animo, & non mi-
...rium esse pœnam periuris præscriptam quam ille qui ipsa
...ato. *Eusebius Ionicus.*
...periurium astringitur, non soluitur. *Cic. lib. 3. Offic.*
...pœna diuina exitium, humana dedecus. *Idem libr. 2. de*

...t periuriorum vindices. *Iustin. hist. lib. 14.*
...milia periurio fraus in nepotes redundat. *Pausan. lib. 2.*
...rium ad Dei contemptum refertur. *Niceph. Greg.*
...ilet est periurum hominem Deum latere. *Polyb. lib. 4.*
...ureiurando fallit hostem, hunc se metuere, Deum vero con-
...ntemnitetur. *Plut. in Lysandro.*

¶ Similitvdines.

...rabis: Iurationi non assuefacias os tuum, & nominationi san-
...ui assuescas. Sicut enim seruus qui scrutatur assidue à vibice
...ur: Sic iurans & nominans semper, non purgabitur à
...Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet
...ibus flagellum. *Eccl. 23.*
...*Ambrosius:* Qui facit consuetudinem frequenter manu sua
...ere, excelle est vt aliquando & iniustè percutiat: Sic qui facit
...ntem iurare in rebus idoneis, frequenter & in rebus su-
...ram nolens, consuetudine trahente, periurat. *In caput 5.*

...*Ambrosius:* qui ignem portat, vnde conflatur incendium, alienus
...ui incendio? aut qui gladium porrigit, vnde homicidium
...mittit, nonne est socius homicidii illius? Sic & qui occasio-
...nem præbet, collega fit periurii eius. *ibid.*
...*Chrysostomus:* Sicut seruus flagellatus assidue, à liuore non minui-
...omnis iurans & negotians, à peccato non purgabitur. *In 5.*
...*fol. 426.*

¶ Exempla Historica.

...ncus Delphos se contulit ad oraculum petendum: vtrum iu-
...ndo pecuniam deprædaretur, ibi Pythia respondit his versi-

Τλῆθι· ἐπικυδὲς δή σε τὸ μὲν αὐτίκα κέρδιον, οὕτω
Ὅρκια νικήσας, καὶ χρήματα λῃσάμενος θῦ·
Ὅμως ἴσθι δικαίου γε καὶ ὑστερον αἶνος ἔπεσθαι,
Ἀλλ' ἔρχευ παῖς ἐστὶν ἀνωνυμος, οὐδ' ἐπὶ χεῖρας
Οἰδ' ἁπίζει, κρατέοντος δὲ μετέρχεται, ἐστὶ δὲ ἴσως
Σύμπασιν ὀλέσσαι γένος καὶ οἶκον ἅπαντα.
Ἀνδρὸς δ' εὐσεβέος γένεη κατόπισθε λέλειπται.

Glaucæ Epicydes equidem expedit ad breue tempus
Iuranda superesse, interuertisse q; nummos.
Dextra. & Euorcum quoniam manet exitus idem.
Ast Horci natus sine nomine qui manibus, qui
Nullis est pedibus, rapide aduenit vsque adeo, dum
Corripiens omnem perdet prolemq; domumq;.

...Eum sobole Euorci melius, sed postea agetur.
...His auditis Glaucus veniam sibi eorum quæ dixisset, vt daret,
...n obtinebat. Cui Pythia, inquit, idem pollere, tentare Deum
...tere. Glaucus deinde, accitis Milesiis hospitibus, pecunias red-
...Ad eius soboles & familia ex Sparta radicitus extritæ sunt. Bo-
...ut ergo nihil aliud de deposito cogitare, quam vt repetenti-
...ddatur.

Vide Tit. Adiuratio, Iuramentum.

Persecutio.

¶ Definitio et etymolog.

Persecutio, persecutionis, à verbo persequor, id est, ad extremum vsque sequor, παρακολουθέω, & quando insectationem, vindictæ & excidii executionem denotat. Græci efferunt id verbo ἐπεξελθεῖν, ἐπεξέρχομαι. Hebræis *Radaph.* Sectatus est, insequutus est, prosequutus est, insectatus est, verbum est medium.

¶ Loci biblici.

Persecutiones ex Dei ignoratione, *Ioan. 16. v. 3.* à Satana excitantur. 8. 44. *Apoc. 2. 9. & 12. 13. 17.* persecutionum vtilitas. *Act. 8. 4. & 11. v. 20.* Persecutionis magnæ exemplum in Ecclesia Ierosolymitana, *Act. 8. 1.* Persecutiones internæ interdum sunt: *Exemplum*, in Isaac, *Gen. 21. 9. Gal. 4. 29.* Persecutionis piorum *exempla*: Cain persecutus est Abelem, *Gen. 4. 8.* Tyranni Lothum in captiuitatem abductum, *c. 12.* Ismael Isaacum, *21. 9. Gal. 4. 29.* Esau Iacobum, *Genes. 27. v. 42. 43.* Ægyptii Israelitas, *Exodi 14. 8. Deut. 26. 6.* Saul Dauidem, *1. Sam. 23. v. 14. 15. 10, & 24, v. 1. 2. 3. & c. 25. 1. & 26. v. 1. 2. & c.* Absalom Dauidem, *2. Sam. 15. 14. & 17. 21.* Iezabel Eliam, *1. Reg. 19. v. 1. 2. & c.* Achab Michæam, *22. v. 26. 27.* Aman Iudæos, *Esth. 1. v. 8. 9. 10.* Sennacherib Tobiam, *Tob. 1. v. 22. 23.* Persecutionis piorum verbi diuini Ministrorum, & aliorum fidelium, *Ierem. 37. 15. & 38. v. 4. 5. 6.* Tribus iuuenibus idolum erectum adorare detrectantibus, *Daniel. 3. v. 16. 17. & c.* Daniele, *Dan. 6. 16. & 24. 30.* Iudæos quos Antiochus persequitur, *1. Mach. 1, v. 32. 33. & 6. 31. 2. Mach. 5. 16. & c.*

Christo, quem multiplex excepit & vexauit persecutio: *Primum* enim simul ac in lucem editur, fit exul, *Matth. 2. 14. Deinde* Satan immediate eum adoritur, idque insidiis, *Matth. 4. v. 1. 2. & c. Tertio*, Sacerdotes summi atque infimi, Scribæ, Pharisæi eorum ministri, Seniores populi, ac reliqua turba superiorum exempla secuta, interitum Christo minantur, *Matth. 12. v. 14. & alibi passim. Quarto*, Herodes Galilææ Tetrarcha, & Baptistæ carnifex cum suis ministris tendit Christo insidias, *Luc. 13. 31. Quinto*, Iudas Iscariotes, *Matth. 26. v. 47. Sexto*, Magistratus politicus ex vrbe Romana in Iudæam missus, *Matth. 27. v. 1. 2. & c. Marc. 15. v. 1. 2. & c. Luc. 22. 66, & 23. v. 1. Ioan. 18. v. 28. 29. & c. Septimo*, Milites & turba, *vt historia passionis Christi abunde declarat.*

Herodes persequitur & necat pueros bimulos, *Matth. 2. 16.* Herodes Agrippa Ioannem Baptistam, *14. v. 10.* Pharisæi Lazarum, *12. 10.* Gubernatores politici & Ecclesiastici primitiuam & nouellam Apostolorum Ecclesiam, *Act. 4. 3. & c. 5. v. 18. 19. & c.* Synagogici falsi testes, & concilium Stephanum, *6. v. 12. 13. 14. & 7. v. 1. 2. & c.* Persecutio in Ierosolymitana Ecclesia, 8, Saulus persequitur Christianos, *ibid. & c.* Iudæi Paulum ad fidem Christi conuersum, *9. 23.* Herodes Iacobum, *12. v. 12.* Petrum, *v 3. 4.* Iudæi Paulum & Barnabam, *13. 50.* Philippenses magistratus & totus populus, *16. v. 12. 22.* Demetrius Paulum, Gaium, Aristarchum, Alexandrum, *Act. 19. v. 21. & c.* Deniq; tota Actorum Apostolicorum historia plena est persecutionis Pauli, inter alios autem Pauli persecutores non postremus fuit Nero, quê Leonem appellat, *2. Tim. 4. 17.* Alexander faber æratius, cuius etiam meminit *v. 14.*

¶ Sententiæ Biblicæ.

Persecutio toleranda patienter propter Deum.

Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos, & ad præsides & reges ducemini, in testimonium illis & gentibus. *Matth 10.*

Sed ante hæc omnia injicient vobis in manus suas. *Luc. 21.*

Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.

Sed quemadmodum tunc is, qui secundum carnem natus fuerat persequebatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc. *Galat. cap. 4.*

Et omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. *2. Tim 3.*

Et nunc, ecce ego alligatus spiritu, vado in Hierusalem. Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam pretiosiorem, quam me, dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi à Domino Iesu. *Act. 20.*

Nemo autem vestrum patiatur, vt homicida, aut vt fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine. *1. epistol. Petri, capite quarto.*

Gaudentes propter meritum.

Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. *Matth. 5.*

Sic enim

Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. *ibid.*

Persecutionem patimur & sustinemus. 1. *Cor.* 4.

Persecutionem patimur, sed non derelinquimur. 2. *Cor.* 4.

Id enim quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum, in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quę non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. *ibid.*

Et in nullo terreamini ab aduersariis, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Quia vobis donatum est pro Christo non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini. *Phil.* 1.

Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. *Actorum capite* 5.

Exhortantesque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare regnum Dei. *ibi.*

Charissimi, nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit, quasi nouum aliquid vobis contingat: sed communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione eius gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, super vos requiescit. 1. *Per.* 4.

Deus autem omnis gratię, qui vocauit vos in æternam suam gloriam in Christo Iesu modicum passos, ipse perficiet, confirmabit consolidabitque. 5.

Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. *Apocalyps. capite octauo.*

Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. *Zach.* 7.

Si tamen iustum est apud Deum retribuere retributionem iis qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem. 2. *Thess.* 1.

Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli creatori commendent animas suas in benefactis. 1. *Per.* 4.

Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant. Et clamabant voce magna, dicentes: Vsquequo Domine, sanctas & verus, non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur serui eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt, sicut & illi. *Apoc.* 6.

¶ Poëticae Sententiae.

Antholog. Sacr. I. Billii.

Piorum Persecutio.

Quod plerunque mali in sanctos seuire soleant.

Quod & boni prauis sæpe nocere queunt.

Absque Dei nutu nouit, qui corda suorum

Hic etiam bellis glorificanda probat.

Erescunt virtutum palmæ, crescuntq; coronæ,

Mutantur mundi præmia pace Dei.

¶ Similitvdines.

Dionis Chrysostomi: Sicut qui ignem obligat in vestimento quidem non exunguit, vestem autem comburit: ita etiam qui in virtute positos persequebantur, comprehendebant ac sæpius colligebant illos quidem ex his omnibus reddebant clariores, se autem omnino prodebant. *Homil.* 25. *Matth.*

Sicut in vernali flatu arbores laxantur in folia & fructus: Sic persequutionibus excitantur animæ ad virtutem. *In Matth.* 24. *homilia* 49.

Sicut tempestas suscitat nubila, nubila autem cooperiunt solem: Sic impiorum persequutio suscitabit transgressionem, transgressio autem Christianitatis obscurabit candorem. *In* 24. *Matth. hom.* 49.

Sicut tubicina commisso bello pugnantem exercitum circuit & bellicos cantus in tuba decantans milites animat ad virtutem: Sic & sacerdos persequutione imminente exponens, in populo fortissimorum martyrum gloriosa pericula, & inenarrabiles regni cœlestis, coronas vincentibus præparatas. *In* 24. *Matth. homilia quinquagesima prima.*

Durum est contra stimulum calcitrare: quia non stimulum retundes, sed pedes recalcitrans lædis vulneribus. Neque fluxus qui saxo illidiuntur, amplius aliquid proficient, quam vt semetipsos fracti dissoluant, & in spumas extenuati depereant. Qui iustum hominem impugnare velit, tale est, ac si cœlo bellum meditetur, *hom. de sancto Spiritu.*

Tanquam fluentum influens remissio animam tollit (nam omnium persecutionum hoc grauissimum) & quod æstas est & hyems, hoc est persecutio & remissio. Vt autem vobis ostendam quod remissio peior est persecutione, audi: Sommum enim infert multum hiatum & teporem, vndique vitia fusciens: nam voluptates, &c. Sed in persecutione nihil horum venit: sed timor ingressus, tanquam flagello quodam, latrantem percutiens, has omnes pestes ne clamare quidem permittit. Ergo est persecutio, vitiis, tanquam feris non vrgentibus, *sententia.*

D. Augustini: Sicut oliua & vua, priusquam ad vium veniant manum, premi debent in torculari: Ita debet homo tribulationem pati, priusquam idoneus sit ad regnum cœlorum. *Ita serm.* 8.

Hilarij? Quæ sit serpentis prudentia, contendam ex. quid in illo prudentiæ consilique exter, licet quædam memoriæ mandauerint, quod vbi se in manus hominum intelligat, omni genere ab ictu caput subtrahat, ideoque in orbem corpore contegat, aut foueæ immergat, cauda reliquam derelinquat: Nosque hoc exemplo oportere derit persecutionum, caput nostrum quod est Christus ablatis nobis in omnes cruciatus, fidem ab eo arcessitam corporis communiamus. *In Matth.*

Salustani Episcopi: Sane & si de cæteris quas dicit virtutibus stolicis nihil facimus, in hoc tamen vno, vbi Apostolus gasse se dicit, etiam vincere possumus. Non enim ter naufragauimus, quorum pene omnis vita naufragium tum quippe vitiose ab omnibus viuitur, vt prope nullum rum sit, qui non iugiter naufragare videatur. Sed dicis quis, non id esse nunc temporis, vt pro Christo persecutio Apostoli pertulerunt. Verum est: non enim sunt persecutores non tyranni persecutores, non sanguis sanctorum fundes supplicijs comprobatur. *De Vero iudicio & prudentia bro* 3. *fol.* 14.

Lactantij: Quomodo potest imperator militum fortem re virtutem, nisi habuerit hostem? Et illi tamen adueragit inuito, quia mortalis est, & vinci potest. Deo autem gnari non potest, ipse aduersarios nomini suo excitat, contra ipsum Deum pugnent, sed contra milites eius, vt dum fidem suorum vel probet, vel corroboret, donec pressura defluentem corrigat disciplinam. *lib.* 5. *cap.* 23. *de institu.*

Antonij abbatis: Vere fratres scitis, quod tempore prosperitatis, omnis gubernator plaudit sibi: in contrarioque ventorum, omnis gubernator manifestatur. Ita tempus in quo aduenimus, quale sit. *Epist.* E.

Thriuers: Vbi corpus, ibi aquilæ: Et semper immitio Ecclesiæ. *in apoph.* 91.

¶ Exempla Sacra.

Persecutorum Ecclesiæ Dei & piorum eius cuium pla, Pharao, quem decem plagis afflixit Dominus, *Exod.* 8, 1. *&c.* 9, 17. *&* 10. 4. tandem vero submersit in mare ercitu, 14. 28. Achab, 2. *Paral.* 18. *&* 34. 38. *iuxta illud. Reg.* 2. *Reg.* 6. *&* 7. Iezabel, 9. *&* 33. 36. Aman, *Esth.* 7, 10. Holofernes 13, *&* 10. Sennacherib, 2 *Reg.* 19. *&* 35. 37. Nicanor, *Macha* Danielis & sociorum eius, *Dan.* 3, 22. *&* 6. 24. Ioacim, 30. *&c.* Ammonitæ, 4. 9. *&* 1. 2. *&c.* Chaldæi, *&* 9. 10. 17. 18. *&* 21, Montis Seir & Idumæorum destructio, quod populum Dei xerint, *Ezech.* 35. *&* 3. 4. 5. Edom, *Amos*, 11. *ibid.* *&* 18. Ægyptus, 19. Hostes ecclesiæ, *Soph.* 3. *Gen sic.* 19. *Baruch* 4. *&* 33. Hostes Da *Psalm.* 57. *&* 4. 7. *&* 79. *&* 10. 11, Antiochus, 2. *Macchab.* 9. Ascalonita Christum occidere tentans, plurimosque pueros tradens, *Matth.* 2. 26. propter tyrannidem grauiter punitus *legere est apud Iosephum libr.* 17. *Antiq Iudaic. cap.* 7. *bello Iudxico, cap.* 21. Herodes Antipas præstantissimum vatem culiarem Messiæ præconem præter fas & æquum, capite & ipsi Christo insidias tendens, *Matth.* 14. 1. in perpetuum Lugdunum in Gallia relegatur, *teste eodem Iosephio lib. cap.* 9. *&* *Eusebio, lib.* 2. *cap.* 4. Pontius Pilatus Christum in gratiam Iudæorum condemnans, & alia multa in Iudæa nice faciens, tandem multis coactus angoribus, manu uit, *vt Iosephus libro* 19. *Antiq. cap.* 5. *&* *Eutropius lib.* Herodes Agrippa frater Ioannis gladio feriens, iusto Dei horribili morte periit. *Act.* 12, *vers.* 22. *legatur prolixius de via apud Iosephum lib.* 19. *Antiq. cap.* 7. De Neronis quoque quem Paulus Leonem vocat, 2. *Tim.* 4. *vers.* 17, scribit Eutropius, Senatus sententia constitutum fuisse vt nudus per publicum furca collo eius inserta, virgis vsque ad mortem cæderetur, è saxo præcipitaretur. Quam sententiam etsi euasit, tamen tas sibi inferre manus tandem coactus est.

Domitianus persecutor Ioannis Euangelistæ, non sine guine occubuit: nam in cubiculo à suis proprijs ministris, etiam vxore Domitia, multis vulneribus trucidatus est. tus autem Romanus cadauer eius populari sandapila per Vel lones contumelioso more gladiatoris efferri iussit, *teste Sueto*

...Alii Imperatores Rom. Reges, principes & primarii vi-
...Apostolorum seculo vsque ad nostrum Christi Ecclesiam
...horrendis modis excisi sunt: vt historiæ quam plurimæ
...resertæ.

Titulos de Afflictione, Cruce, & Tribulatione.

Perseuerantia.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

...erantia, Græce ὑπομονὴ & ὑπομένειν, ὑπομένω, perseuero di-
...Est autem perseuerantia in ratione bene institutæ stabilis, &
...permansio, *secundum Ciceronem in Rhetoricis & secun-*
...*Andronicum, ac B. Thom secunda Secundæ, q. 128. cap.*
...erantia est virtus specialis, habens speciale obiectum, scili-
...laboriosum, vt tristabile diuturnitatis, *secundum eundem,*
...*secunda, q. 122. art. 1.*
...erantia quid à fortitudine differat, vide supra in Forti-

...erantiæ extrema sunt pertinacia, & leuitas: perseuerantia
...a perseuero verbo.
...erantia ab Hebræis voce fluit desumpta à verbo *Taradh*,
...feminus fuit, perseuerauit, nunquam desiit, vt stilla stillam
...occupatus indesinenter & sollicitus fuit; quæ omnia per-
...rum denotant.
...erantia Christiana & salutaris, est in vera agnitione Dei &
...in Christum constanter & perpetuò vsque ad extremum
...finem permanere.
...em perseuerare cum quadam constantia, & quasi pertina-
...citate. Dicunturque hæc à *seuerus*, quod aliquando signifi-
...rum, & censorium, quasi semper verus, vel sequens verum &
...ra. Adullis illecebris mutabilis. Virgil. *Curibusq; seuerus*, ali-
...puerum. Idem, *Montemiq; seuerum:* Interdum sæuum &
...rum. Idem, *Amnemque seuerum Eumenidum.* Nonnunquam
...rantiam. Vnde seueritas, hoc est, grauitas, constantia, aspe-
...ritia. Hinc asseuero verbum, quod est cum quadam vi ac
...animi, quasi cum seueritate aliquid affirmo: hinc asseueratio
...Quintilianus, *Altera ex asseuerationepro batio est.*

¶ LOCI BIBLICI.

...erantia, *Gen.* 19, ℣. 16, 17, *Iob.* 2, 3, *Prou.* 3, 31, & 23, 17, *Ezech.* 18, ...& 33, 13, *Eccl.* 2, v. 2, & 11, v. 11, & 35, v. 9, *Matth.* 10, v. 22, & 15, v. ...& 24, 13, *Luc.* 9, v. 54, *Ioan.* 6, v. 62, *Act.* 2, v. 42, & 11, v. 23, & 12, v. ...& 21, *Hebr.* 3, v. 1, 2, *Pet.* 2, v. 20, 1, *Ioan.* 2, v. 24, *Apoc.* 2, *Versi.* 16, ...erantia Dei donum. *Act.* 14, v. 23, 1, *Cor.* 1, v. 8, *Ephes* 3, v. 13. & 6, ...& 18, *Thess* 3, v. 24, 2, *Thess* 1, v. 11, *Hebr.* 13, v. 20, 21, 1, ...2, 1. *Ioan.* 3, v. 9.

...erantia cuique sua certa constare debet, *Psal.* 138. ℣ 7 *Rom.* ...3. 1. *Cor.* 1. ℣ 9. & 15. ℣ 58. 1. *Pet.* 1. ℣ 3. 4 & 5. ℣ 12. 1. *Ioan.* 2 ℣ 19. ...erantia in Sanctis necessaria est. *Matth.* 10. ℣ 11. & 24 *Vers.* 13, ...13. *Luc.* 22, ℣ 18, *Rom.* 2, ℣ 7. & 11, ℣ 22, *Galat.* 5, ℣ 1. *Ephes.* ...& 6 ℣ 18 *Philip* 2 ℣ 16 & 3 ℣ 13 & 4 ℣ 1 *Coloss* 1 ℣ 23 & 2 *Versi.* ...*Thess* 1 ℣ 3, 10 & 3 ℣ 8, 2 *Thessal.* 3 *versicul.* 13, 1 *Timoth.* 2 *Versicul.* ...*Timoth.* 2 ℣ 5, 10 & 3 ℣ 14 *Hebr.* 3 ℣ 6, 14 & 4 ℣ 14 & 6 ℣ 11, 15 & ...*Iacob.* 1 ℣ 4, 2 *Petr.* 3 ℣ 18. 1 *Ioan.* 2 ℣ 24. 2 *Ioan.* 2 ℣ 9 *Apocal.* 2. ...

...erantia in precibus commendatur, *Eccl.* 7 ℣ 9 *Luc.* 11 ℣ 5, 8. 9 ...& 21 ℣ 19 *Matth.* 10 ℣ 22 *Marci* 13 ℣ 13 *Rom.* 12 ℣ 12 *Ephes* 6. ...*Thess* 5 ℣ 17. 2 *Thess.* 1 *Coloss* 4 ℣ 2. 3. 1 *Pet.* 4 ℣ 7 & 5 ℣ 9 *Iudæ* ℣. ...erantiæ in precibus. *Exempla*: Elias, 1 *Reg.* 18 ℣ 42. Dauid, ...& 88 v. 10 Vidua, *Luc.* 18 ℣ 3 Cœcus, ℣ 39 Apostoli, *Act.* 1, ...1. 42.

Perseuerantia conseruatur bene agendo.

...nebit iustus viam suam, *Iob.* 17.
...nte ventiles in omnem ventum, & non eas in omnem viam.
...nem omnia peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in
...Domini, & in veritate sensus tui & scientia, & prosequatur te ver-
...pacis & iustitiæ. *Eccl.* 5.
...Deo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est
...Dei. *Luc.* 9.
...Quis enim ex vobis volens turrim ædificare: nonne prius sedens
...putat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum: ne
...quam posuerit fundamentum: & non potuerit perficere: omnes
...videntes incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo cœpit æ-
...dificare, & non potuit consummare. 14.
...Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei. In eos quidem qui ceci-
derunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in
bonitate: alioquin & tu excideris. *Rom.* 11.

Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt euertere Euangelium Christi, *Galat.* 3.

In malo tolerando.

Væ hi! qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas: & diuerterunt in vias prauas. Quid facietis cum inspicere cœperit Deus? *Eccl.* 2.

Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. *Matthæi* 10.

Qui autem super petrosa seminatus est, hic est qui verbum Dei audit, & continuo cum gaudio accipit illud: Non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione propter verbum continuo scandalizatur. 13.

Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit. *Marc.* 13.

Cupimus autem vt vnusquisque vestrum idem præstet studium, ad plenam spei certitudinem, vsque ad perfectionem. *Heb.* 6.

In disciplina perseuerate. 12.

Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. *Apoc.* 2.

A Deo remuneratur.

Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Sic currite, vt comprehendatis. 1. *Corinth.* 9.

Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles, & abundantes in omni opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino. 15.

Confidens in hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vsque in Iesu diem Christi. *Phil.* 1.

Ipse autem Deus sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima, & corpus sine querela, in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur. Fidelis est qui vocauit vos, qui etiam faciet. 1. *Thessal.* 5.

Christus vero, tanquam filius, administrauit domum ipsius, cuius domus nos sumus, si fiduciam, & gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus. *Heb.* 3.

Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus. *ibid.*

Videte vosmet ipsos, ne perdatis quæ operati estis, sed vt mercedem plenam accipiatis. 2. *Ioan.*

Cum sic loquitur Dominus, Timorem meum dabo in cor eorum, quid aliud est, quàm Talis ac tantus erit timor meus, vt mihi perseueranter adhæreant. *Augustin. libro de Bono perseuerantiæ, cap.* 2.

Est in nobis per Dei gratiam in bono recipiendo & perseueranter tenendo, non solum posse quod velimus, verum etiam velle quod possumus. Quod non fuit in homine primo. Vnum enim horum in illo fuit, alterum non fuit: nempe vt reciperet bonum. Gratia non egebat, quia nondum perdiderat: vt autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratiæ, sine quo id omnino non posset, & acceperat posse si vellet, sed non habuit velle quod posset. Nam si habuisset perseueraret. *Idem lib. de corrept. & gratia, cap.* 11

Nunc vero Sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis, non tantum tale adiutorium perseuerantiæ datur. Scilicet vt possint perseuerare, si velint, sicut datum fuit Adæ: sed tale, vt eis perseuerantia ipsa donetur: non solum vt sine isto dono perseuerantes esse non possint, verum etiam vt per hoc donum non nisi perseuerantes sint. Non solum enim dixit, Sine me nihil potestis facere: verum etiam dixit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vt eatis, & fructum adferatis, & fructus vester maneat. Quibus verbis non solum iustitiam, verum etiam in illo perseuerantiam se dedisse monstrauit. Christo enim sic eos ponente vt eant & fructum adferant, & fructus eorum maneat, quis audet dicere, forsitan non manebit? Sine pœnitentia sunt enim dona & vocatio Dei: sed eorum vocatio, qui secundum propositum vocati sunt. Pro iis ergo interpellante Christo, ne deficiat fides eorum, sine dubio non deficiet vsque in finem ac per hoc perseuerabit vsque in finem: nec eam nisi manentem, vitæ huius inueniet finis. *Idem, ibid. cap.* 12.

Liberati à peccato serui facti sunt iustitiæ, in qua stabunt vsque in finem, donante sibi illo perseuerantiam, qui eos præscivit & prædestinauit, & secundum propositum vocauit, & iustificauit, & glorificauit. *ibidem.*

Ipse ergo eos facit perseuerare in bono, qui facit bonos. Qui autem cadunt & pereunt, in prædestinatorum numero non fuerunt. Quamvis igitur de omnibus regeneratis & pie viuentibus loqueretur Apostolus. Tu quis es qui iudicas seruum alienum? suo Domino stat aut cadit continuo tamen respexit ad prædestinatos, & ait. Stabit autem. Et ne hoc sibi arrogarent, Potens est enim Deus, inquit, statuere eum. *ibid.*

Ac per hoc nec de ipsa perseuerantia boni voluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso gloriari: qui eis non solum dat adiutorium quale primo homini dedit, sine quo non possint perseuerare si velint: sed in eis etiam operatur & velle, vt quoniam non perseuerabunt, nisi & possint & velint, perseuerandi eis voluntas & possibilitas, diuinæ gratiæ largitate donetur, tantum quippe Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, vt ideo possint, quia sic volunt: ideo sic velint, quia Deus operatur vt velint. *Aug. lib. & cap.*

Subtrahentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt à diuina gratia indeclinabiter & inseparabiliter ageretur: & ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua vinceretur. *Item:* Dicente igitur Christo, Rogaui pro te, ne deficiat fides tua: intelligamus ei dictum, qui ædificatur. Atque ita homo Dei, non solum quia misericordiam consecutus est, vt fidelis esset, verum etiam quia fides ipsa non deficit, qui gloriatur, in Domino glorietur. *Ibidem.*

Quando rogauit Christus, ne fides Petri deficeret, quid aliud rogauit, nisi vt haberet in fide liberrimam, fortissimam, inuictissimã, perseuerantissimam voluntatem? *Deinde subdit id quod ad omnes fideles pertinet, dicens:* voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem & vt perseueret delectabile perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem. *Eius d. libri cap. 7.*

Credere, vere, est credere inconcusse, firmè, stabiliter, fortiter: vt iam ad propria non redeas & Christum reliquas. *Tract. 106. in Ioann.*

Fides vera non est, si non sit perpetua, sed possit deficere. *Ambr. in 6. cap. 2. ad Corinth.*

¶ Sententiæ Patrvm.

Vos autem fratres exhortamur in Domino, vt propositum vestrum in Domino custodiatis, & vsque ad finem vitæ perseueretis. *August. ad Eudoxium. & habet. 16 q. 1. Vos autem.*

Quicquid enim necessitate fit, cito soluitur: quo voluntate arripitur, perseuerat. *Hier. & hab. de Conf. dist. Quicquid.*

Incassum quippe bonum agitur si ante vitæ terminum deseratur: quia & frustra velociter currit qui priusquam ad metas venerit, deficit. *Gregor. in Moral. & est de pœnitent. distinct. 3. can. Incassum.*

Pennata animalia minime reuertuntur, cum incedunt: quia prædicatores sancti sic à terrenis actibus ad spiritualia transeunt, vt ad ea quæ reliquerant, vlterius nullatenus reflectantur. *Et paulo post.* Nemo mittens manum suam in aratrum, &c. Manum quippe in aratrum mittere, est quasi per quendam compunctionis vomerem, ad proferendos fructus, terram sui corporis aperire: sed retro post aratrum aspicit, qui post exordia boni operis ad mala reuertitur, quæ derelinquit; quod quia electis Dei minime contingit, recte nunc per Prophetam dicitur, Non reuertebantur cum incederent: *Et paulo post.* Vnde Paulus, Vnum vero quæ retro sunt obliuiscens, in ea quæ sunt anteriora me extendens, sequor ad patriam supernæ vocationis. In anteriora etenim extentus, eorum quæ retro sunt oblitus fuerat: quia temporalia despiciens, quæ sola sunt æterna, requirebat. *Idem super Ezech. & habet. de pœnit. distinct. 2. Pennata.*

Non reuertebantur cum incederent: quia electi sic ad bona tendunt, vt ad mala perpetranda non redeant: qui enim perseuerauerit vsque ad finem, hic saluus erit. Et sic per Salomonem dicitur. Iustorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem. In eorum namque animo bonum desiderium, atque intellectus lucis intimæ, iam pars diei est. Sed quia vsque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt, quando ad cœlestia regna perducti, in ea luce quam desiderant, iam minus aliquid non habebunt. *Idem in hom. 5. & habet. de pœn. dist. 2. Non reuertebantur.*

Absque perseuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Nutrix est ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est, cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. *Bernard. in epistol. 129.*

Malum cum perseuerat augetur, & remediabile bonum in peccato correctio. *Cass. lib. 1. epist. 14.*

Vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur. *Idem lib. 4, epist. 21.*

Alacriter incumbendum est inchoatis, cum vicinitas perfectionis affuerit, spes affectus, tædium laboris excludit. Magnum genus incitamenti est, credere desiderata compleri. *Idem libro 5, epistol. 15.*

Perseuerantia est vnica filia summi regis, finis virtutum, earumque consummatio, totiusque boni repositorium & virtus, sine qua nemo videbit Deum. *Bernard. in quadam epist.*

Bonam vitam ego puto mala pati, & bona facere, & [illegible] re vsque ad mortem, *in serm.*

¶ Philosophicae Et Historicae Sententiae.

De Perseuerantia in munere Dario vitæ præsentis.

Nulla re vtili abstinendum est propter apparentem difficultatem, sed comparandus habitus, quo cuncta bona moralibus [illegible] heasibilia redduntur, ea maxime, in quibus sæpenumero [illegible] lutis sita est. *Polyb. l. 10.*

Nonnulli perinde atque imperiti ac vecordes eueniet, vt primo feruore, cœptis desistunt: aliqui verò hoc ipso [illegible] aduersarios superant, quod constanter perdurant in proposito. *Ibro 16.*

Perseuerantia in omni genere militiæ, maxime tamen in [illegible] dendis vrbibus, necessaria est: quarum plerasque munitio naturali situ inexpugnabiles, fame sitique tempus ipsum [illegible] expugnat. *Liu dec. 1. l. 5.*

Ad disciplinam militiæ plurimum interest, insistere [illegible] non solum parta victoria frui: sed si res etiam lentior fit, [illegible] & quamuis feræ spei expectare exitum, si non sit [illegible] bellum, hyemem opperiri: nec, sicut æstiuas aues, [illegible] tecta ac recessum circumspicere. Obsecro vos, venatu [illegible] voluptas homines per niues ac pruinas in montes [illegible] li necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, [illegible] ac voluptas elicere solet? adeone effeminata corpora [illegible] strorum esse putamus, adeo molles animos, vt hyemem [illegible] re in castris, abesse ab domo non possint? vt tanquam nauale [illegible] tempestatibus, captandis, & obseruando anni tempore [illegible] *idem, ibid.*

Perseuerantia vi est efficacior, teste Sertorio: multa [illegible] impetu confici non possunt, paulatim absoluuntur. Et [illegible] duitatis vis inuicta, quæ omnem superat excindique [illegible] tempus, quod plurimum auxilii fert iis qui prudenter [illegible] captant, idemque tempus infectissimum est iis qui [illegible] natione vtuntur. *Plut. in Sertorio.*

Turpe est cedere oneri, & luctari cum officio, quod [illegible] sti. Non est vir fortis ac strenuus, qui laborem fugit, [illegible] nimus ipsa rerum difficultate. *Senec. in epist.*

Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & [illegible] gens cura. *epist. 1.*

Perseuerandum est, & assiduo studio robur addendum [illegible] na mens sit, quod bona voluntas est. *Sen. epist. 16.*

In excelso est vita beata, sed perseuerantia penetrabile [illegible] *pistol. 65.*

Qui constans est, imperturbatus est, sine tristitia est, [illegible]

Consurgamus itaque aduersus fortunam, & quicquid [illegible] sciamus non esse tam magnum, quam rumore iactatur. [illegible] *pistol. 93.*

¶ Sententiae Poeticae.

Plaut. Rud. Prolog.

Iccirco moneo ego vos hac, qui estis boni,
Quique ætatem agitis cum pietate, & cum fide,
Retinete, porro, post factum vt latemini.

Ouid. Amo. 10.

Perfer, & obdura: dolor hic tibi proderit olim:
Sæpe tulit lassis succus amarus opem.

Sen. tragœdia. 3.

Sed flecte mentem, pectus antiquum admodum,
Victasq; magno pectore aerumnas doma:
Resiste: tanto in malis vincì malum est.

Idem tragœdia 6.

Haud est virile terga fortunæ dare.

Idem tragœdia 6.

Iuuenile est vitium, regere non posse impetum.

Ibidem.

Audax virago non tulit retrogradum.

¶ Apophthegmata.

Chilon dicere solebat, tarde quidem aggrediendã esse [illegible] rum cum semel iam inceperis, constantissime in agendo [illegible] randum esse. *Stob. serm. de Prudentia.*

Demosthenes, cum Antipater intra Lamiam à Græcorum [illegible] esset conclusus, ac velut ob res feliciter gestas, Athenienses [illegible] molarent victimas: Demosthenes ad quendam amicorum [illegible] Agesistratum ait, sibi non eandem esse cum cæteris [illegible] ui enim, inquit, Græcos stadium pugnare: & scire & posse. Dolichum autem non item. Dolichus autem continet viginti quinque [illegible] Notauit suos, quod protinus vna contenti victoriola, [illegible] bellandi studium, quum oporteat eiusmodi successibus non [illegible] vt ad maiorem rerum occasionem. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Dorym

...episcop. Alexander. cum à tortoribus vehementer vr-
...respondisse fertur, Quid insectando laboratis? Caput me-
...quod magnopere fatigamini, aulusum ceruicibus sumite,
...ad magnum ad tyrannum refertæ. *Eusebius libr. Eccl. hist.*

...matrona nobilis Hunerichi regis tortoribus turpiter
...grauiter virgis cædebatur. Inter ictus vero virgarum, dum
...quis toto iam fluitarent corpore, libera voce dixit. Mini-
...quod ad opprobrium meum facitis, ipsa est laus mea.
...*Vandalica lib.3.*

...Constantium tyrannum ad fidei orthodoxæ de-
...eum hortantem, sibi mortem etiam minitantem au-
...horretatem quidem habes, inquit, nos puniendi: nos au-
...statuta non ideo destruemus. *Theodoret. libr.5. Eccles.*

...cum in sella ferrea prunis subteriectis torreretur, vo-
...ad plebem clamauit: Ecce hoc est homines comedere,
...facitis, qui à nobis velut occultum facinus inquiritis,
...aperta luce committitis? Non enim neque comedimus
...neque aliud quid mali fecimus. *Eusseb.5. Eccl. histor. ca-*

...episcopum oculis ob senectutem orbatus, audiens Iulianum
...Sacello Solis sacrificare dijs gentilium, palam impera-
...gauit, ad quem conuersus imperator cum dixisset, Abi
...ad Galilæum tuum (Christum intelligens) ac iube tibi a-
...tum, Mares respondit: Deo meo gratias pro cæcitate a-
...visum ademit, ne te apostatam in Deum blasphemum,
...pietate nudarum coram videre cogar. *Sozomenus in*
...*hist l.6.cap.5. Alij hoc dictum Eguinario episcopo (quem*
...*Tiarium appellat) asserebant.*

...quum iam carnifici ceruices porrexisset, nuntiusque
...accurrisset, qui veniam ipsi ab imperatore Iuliano afferebat,
...mo animo tulit, atque his verbis vsus est: Scilicet indignus
...manus qui Christi martyr appellaretur. *Theod. libr.3. histor.*

...*martyr*, immanes cruciatus minantibus carnificibus,
...Christi abnuaret, in hanc præclaram vocem erupit. Pro
...Christianæ confessione qui vulnerat, incidat, & qui verberat la-
...qui cremat flammam adiiciat: & qui his verbis offenditur,
...remat. *Nyss in vita Theodori.*

...*proconsul Carthaginis*, vir dives & clarus, ad veritatis ne-
...fidelitatis à rege, & promissionibus multis ad defectio-
...nem vrgeretur: respondit: Dicite regi vestro vt subiiciat me ignibus,
...bestijs, excruciet omni genere tormentorum. Si consentio,
...rum in ecclesia baptizatus catholica. Nam si hæc præteris so-
...lisset, & aliam, quæ vere est, non sperarem æternam, nec ita
...ad modicum, atque temporaliter gloriarer, & ingratus ei
...rum qui per fidem meam omnia sua mihi contulit. *Vict lib.3.*
...*historia.*

...*Ambrosius*. Calligonus, cubiculi præpositus, mandare aliquo-
...Ambrosio ausus est, Me viuo tu contemnis Valentinianum?
...Ambrosius respondit, Deus permittat tibi vt im-
...quod minaris. Ego enim patiar quod episcopi: tu facies quod
...*Ambros. epist.33.*

...*Basilius*, cum ob fidei confessionem sub Iuliano apostata cra-
...mi politus esset, vt in omnium conspectu assaretur, ad præ-
...ta medius cruciatibus dixisse fertur: Si assas carnes degusta-
...Machi, in alterum latus me verte, ne semicrudus ad edem-
...quam suauis tibi reddar. Idem de Laurentio Macedonio, at-
...Iuliano martyribus, alij etiam scribunt. *Nicephorus libr.10. &*
...

...*Magus* cum à Valente Cæsare in exilium pro fide coge-
...tribus est ad tribunal Præfecti terroribusque & minis ma-
...ctus, vt nisi præceptis principis obediret, sciret sibi impendere
...rum. Tum ille intrepidus, atque absque vlla animi perturba-
...respondit Præfecto: Atq; vtinam aliquid mihi esset digni mu-
...quod offerrem huic, qui maturius Basilium de nodo follis hu-
...uaret. Cumque daretur ei nox, quæ erat media, ad delibe-
...rum: denuo respondit: Ego crastino idem ero qui nunc, tu te vti-
...non mutares. *Eccl. hist. l.11.c.9.*

...*Athanasius*, cum sub Iuliano Apostata crudelissimo Imperatore,
...mo esset vitæ periculo, & populus mirum in modum con-
...curaret, alta voce clamans: Bono estote animo inquit, nubecula
...est, quæ mox euanescet splendente sole. *Sozomenum lib.6.*
...*hist.c.26.*

...*Eusebius Samosatenus*, cum nollet Cæsari Constantio mitte
...decretum Arrianorum contra Melitum factum: Cæsar mina-
...tus, si abscissurum dextram eius manum, quo aud to. Euse-
...bius porrexit, inquiens, Decretum non dabo, clarum Ar
...pellis indicium. *Theodoretus in Tripartita histor. capit.* 49.

...*Polycarpum*, cum fidei rationem redderet, atque constanter per-
...seueret: Herodi proconsuli ignem minitanti respondit: Ignem
...ad hunc, quid momentum incenditur, & paulo post extin-
...guit. Verum ignoras futuri iudicij ignem æternum fore, qui ad
perpetuas pœnas præparatus est impijs. *Eusseb. libro 14. cap.5. Eccles. histor.*

Idem ab Herode proconsule admonitus vt iuraret fortunam Cæsaris, & conuicia diceret in Christum, respondit: octoginta & sex annis seruio ei, & nihil me læsit vnquam: qua igitur conscientia maledicerem, & blasphemarem regem meum, qui salutem mihi dedit? Cumque rursus vehementius vrgeretur, vt fortunam Cæsaris iuraret: Si hanc, inquit, iactantiam quæris vt ego fortunam Cæsaris iurem, & quis sim ego ignorare te simules, audi à me: Sum Christianus. Si vero eam rationem vis Christianæ religionis accipere, statue diem & audi. At cum proconsul diceret, Suade hoc populo: respondit Polycarpus. Tibi quidem respondi, quandoquidem principibus à Deo datis in primis honos debeatur, modo religioni non sit Deoq; contrarius: Populo autem furenti satisfacere, non sit possibile. *Euse. l.4. eccl. hist. c.5.*

Sanctus martyr. Diaconus quidam Ecclesiæ Vienensis, nomine Sanctus, tanta animi celsitate & constantia carnificibus eum horrendis tormentis à Christiana fide auertere conantibus, restitit, vt ne nomen quidem vel suum, vel gentis, vel ciuitatis vnde fuit, neque vtrum seruus an liber, illis vellet dicere; sed ad omnia rogata latino sermone responderet, Christianus sum: istudque pro nomine, pro ciuitate, pro genere, & denique pro re quaque iterum ac sæpius est eloquutus: nec aliam vocem ethnici ab eo elicere potuerunt. *Euseb. l.5. hist eccl. c.5.*

Lucius Sophista. Lucius quidam ob religionis confessionem ab Vibicio damnatus cum iam ad supplicium duceretur: Gratias ago, inquit, quod nequissimis dominis absolutum, ad summum cœli terræque regem remittas. *Euseb. l. 4. eccl. hist. c.17.*

¶ Similitvdines.

Beda. Sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, saluti reliquæ carnis putredinis suæ contagione corrumpit: Ita isti qui emendari despiciunt, & in suo morbo persistunt, si moribus deprauatis in societate sanctorum permanserint, eos exemplo suæ perditionis inficiunt. *De verbis Apostoli Iacobi. Confitemini alterutrum. &c.*

Laurentij Iustiniani patriarchæ. Quemadmodum nullus ægrotus eo incurabilior est, quam qui sanum esse se putat: Ita & captiuo nemo miserabilior est illo, qui arbitratur esse se liberum. Nullum iste redemptorem quærit, redemptionis precium habere non curat, atque captiuitatis suæ damna non plangit. Ducitur, cæditur, trahitur, & insensibilis perseuerat. *De contemptu mundi. cap.1.*

Thrisieri. Quemadmodum molestus est discipulus præceptori suo, qui perpetuo discit & nunquam proficit, molestior qui priora negligit: Ita apud Deum intolerabilis est, qui ad peiora semper decidit, & virtutis rudimenta amittit, quæ prius accepit. *in apophthem 48.*

Chrysostomi. Ne vero si semel atque iterum dederimus, existimemus nos totum beneficentiæ munus expleſse: Per omnem enim vitam hoc agendum: neque enim satis est, semel cum laude rem gerere, sed perpetuo. Etenim qui in stadio postquam decem dolichos cucurrit, si post deficiat, totam laudem perdidit. Et nos si semel aggressi bona opera, postea defecerimus, totum amisimus, totum perdidimus. *Homil 1. ad Philippenses.*

Absurdum fuerit, aliquos in certaminibus olympiacis quotidie à medio noctis vsq; ad meridiem perdurare, expectantes vt videant, cui cessura sit corona, nudoque capite excipere solis radios, nec prius abscedere, quam de certamine fuerit pronunciatum. Nos vero nunc quum certamen sit non de tali corona, sed de corona immortali, defatigari ac tædio affici. *Contra Iudæos orat.2.*

Socratis. Vt statua basi, Ita vir bonus instituto innixus, ab honesto nullatenus decedere debet. *Apud Stobæum sermon. 1. De prudentia.*

Laurentij Iustiniani patriarchæ Quemadmodum arcus ex studio distenditur, vt suo tempore cum vtilitate tendatur: qui si ocium relaxationis non accipit, feriendi virtutem ipso vsu tensionis perdit: Sic in exercitatione spirituali: quum aliquando feruor & virtus per discretionem temperatur, seruatur: vt tantum post vitia valenter feriat, ignauiamque excutiat, quantum ab exercitatione interitus prudenter cessat. *Libro de ligno vitæ, cap.4.*

Sicut oculis corporalibus necessaria est lux, vt suo perfruantur fine: Ita & omnibus prædestinatis ac vocatis ad regnum cœlorum necessaria est perseuerantia. Et sicut absque luce frustra aperitur oculus: Eodem modo inaniter currit, qui vsque ad finem vitæ non perseuerat. *In ligno vitæ, c.1. De perseuerantia.*

Viatorum hæc est consuetudo & commendabile propositum, ab incepto non desistere, donec ad terminum, quo pergunt, perueniãt. Hoc agunt strenui bellatores, quod non prius discedunt de loco certaminis, nisi adepta iam victoria. Sic in omni re atque negocio perseuerandum ad finem vsque: Hoc fit in agricultura, hoc in ædificiis construendis, hoc in studio literarum, hoc in moribus componendis, amplius vero in adipiscendis virtutibus, &c. *in ligno vitæ, cap.10.*

¶ Exempla Biblica.

Perſeuerantiæ *exempla*: Dauid, 1. *Samuel.* 1. *ver.* 32, *Pſal.* 119. 61. Nehemias cum reducibus à captiuitate, *Nehem.* 4. *v.* 21. & 6. *ver.* 1. 15. & 9. 10. Mardochæus, *Eſth.* 3. *ꝙ.* 2. & 5. *v* 9. tres Adoleſcentes, *Dan.* 3. *verſ.* 18. & 6. *v.* 10. Cœcus natus, *Ioan.* 9. *ꝙ.* 17. 31. Apoſtoli, *Actor.* 4. *v.* 13. & 5. *v.* 24. Antiochena Eccleſia, 11. *v.* 23. Iudæi, 13. *verſic.* 43. Paulus, 20. 23. *Rom.* 8. 38.

Vide tit. Conſtantia, Fortitudo.

Perſpicacia.

¶ Definitio et etymolog.

PErſpicacia, acumen, euidentia, πολυδιϛεκεια, ὀξύτης, Perſpicio, quaſi dicat, perfectè aſpicio. Hebr. *Keſem*, à verbo *Kaſam*, diuinauit, bene coniecit, nam perſpicaces homines præ aliis, coniecere recte atque veluti futura ſtolidis prorſus opera prædicere videntur.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Perſpicacia non eſt idem cum ſcientia, non opinione, nec vna aliqua ex ſingulis ſcientiis: nec de iis quæ ſemper ſunt, & motu carent: nec de iis, quæ quomodolibet fiunt: ſed de quibus dubitaret quispiam atque conſuleret. *Ariſtot. Ethic. l. 6. c. 10.*

Perſpicacia circa eadem ac prudentia verſatur: non tamen ſunt eadem, prudentia enim perceptiua eſt: perſpicacia autem iudicatiua. *ibidem.*

Perſpicacia & ſcientia circa agenda verſantur, quæ ſunt particularia, & vltima omnium. *ibid. c. 11.*

¶ Adagia

Lynceo perſpicacior.

Sunt, qui tradunt Lynceum primum reperiſſe fodinas metallorum, æris, argenti & auri. Et hinc vulgo natam fabulam, quod ea quoque videret, quæ ſub terra forent. Ariſtophanes in pluto. Βλέπειν τ' ἀποδαίξων ὁ τὸ λυγκίως. *Id eſt. Faxo vt videas, vel Lynceo ipſo acutius.*

Serpentis oculus. ὄφεως ὄμμα.

De his dici conſuevit, qui acribus & intentis intuerentur oculis. Ab animante ſumpta metaphora. Horatius.

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum
Quam aut aquila, aut ſerpens Epidaurius?

Ἐν πλάτει.

Ἐν πλάτει dictum, accipiendum interpretantur Græci, quũ paulum vltra præſcriptum ſignificant eſſe concedendum, præſertim in his, quæ ſunt humanitatis.

Odorari.

Translationes quæ ducuntur à corporis ſenſibus, omnes fere proverbiales ſunt, Velut odorari, pro reſciſcere. Olfacere, pro deprehendere. Subolere, pro ſuſpectum eſſe. Obolere, pro moleſtum eſſe, aut eſſe in ſuſpicione.

Vel cœco appareat. καὶ τυφλῷ δῆλον.

De re vehementer perſpicua. Euſebius aduerſus Hieroclem.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ τυφλῷ φαεῖ, δῆλον.
Quin etiam vel cœco perſpicuum aiunt eſſe.

Et puero perſpicuum eſt. καὶ παιδὶ δῆλον.

De re ſupra modum perſpicua confeſſa. Ein Ding ſolte es merken. Ein Kind kan es verſtehen.

Notum lippis ac tonſoribus. *Plato.*

Quæ iam in ora vulgi abierunt, omnibus tonſoribus ac lippis nota dicuntur. Horatius.

Opinor.

Omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.

Tanquam in ſpeculo. Tanquam in tabula. κατάπερ ἐν κατόπτρῳ, καὶ ὥσπερ ἐν γραφῇ.

De re vehementer euidente perſpicua. Terentius: Deniq; inſpicere tanquam in ſpeculum vitas omnino iubeo.

Rudius ac planius.

Suidas admonet ſubeſſe prouerbium quod hunc ad modum feratur, σαφέστερον μοι καὶ ἀμαυρότερον φράσον. *Id eſt*: Apertius mihi loquere atque indoctius. *Sumptum à quibusdam ænigmatum inuolucris.*

Electro lucidior. Ἠλέκτρου διαφανέστερος.

De re magnopere dilucida. Lucianus.

Veluti è ſpecula. ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς.

Dum quis rem velut oculis ſubiectam, totam vndique contemplatur.

Archimedes non poſſet melius deſcribere. *Cic.*

Archimedes Syracuſanus Geometra fuit celeberrimus, nusquam non intentus figuris Geometricis, adeo vt pungens ſit interfectus. Dicitur de re plana & explicata.

Mens videt, mens audit. νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει.

Locus erit adagio, vbi iubemus quempiam attentum eſſe admodum dicimus.

Candidus ſermo. λευκὸς λόγος.

Græce dicitur oratio dilucida, perſpicua, à colore qui vos plurimum habet lucis. Vnde λευκότερα ἐπεῖν *dicuntur, qui efferunt quam ſentiunt.*

Perſona.

¶ Definitio et etymol.

PErſona, Græca πρόσωπον, ου, τὸ, Hebr. *Nephæſch*, & tum pro corpore in quo eſt anima rationalis, à verbo animatus eſt reſpirando, reſpirauit, recreatus eſt, animo eſt, vt cum attrahitur ſpiritus placide, & vegetatur nechdochen, anima pro toto homine ſumitur, & Gallice *vne ame*, pro perſona quæ anima & corpore conſtat. ſonа ſecundum Theo. Naturæ rationalis individua ſubſtan

Perſona proprie dicitur facies confícta, à perſonando dicta. *ſecundum B Thom.* Longat autem penultimam propter vocabuli formam. Hinc perſonati dicuntur, qui perſonis tecti ſunt. Et per metaphoram perſona vocatur litate, qua alius ab alio differimus, tum in animo, tum in extra poſitis, quæ à rhetoribus numerantur, perſonæ. Animi, vt quo ſtudio ſeſe exerceat, literarum, diſciplinæ: & iracundusne ſit, an mitis: luxuriosne ſit. Corporis, adoleſcensne ſit, an ætate adultus, pulcher robuſtus, an debilis. Extrapoſitorum, vt opulentus, rus, an obſcurus: prolem habens, an orbus. militis, patris, ſerui domini, præceptoris, &c. A perſona & impersonale, & perſonaliter & impersonaliter quam iurisconſulti vocant, quæ in perſonam ſit: Recte vel in bona.

¶ Loci Biblici.

Perſona pro externa hominum ſpecie, ac denique tu, *Matth.* 22, *v.* 16, *Marc.* 12, *ꝙ.* 14, *Luc.* 9, *v.* 53. & 20, *v.* γῆς. Latinis ſuperficies. *Luc.* 21. 33.

Perſonæ in Deo plures, *Gen.* 1, *v.* 26. & 3. *v.* 22. Perſonarum acceptio perſonam reſpicit, *Leu.* 19, *v.* 15, *Deut.* 1, *v.* 17. & 10, *v.* 17. *Paral.* 19. 7, *Iob* 34, *v.* 19, *Prou.* 18, *v.* 5. & 24, *v.* 23. & 28, *v.* 6, *v.* 8, *Eccl.* 35, *v.* 15, 16, *Eſa.* 11, *v.* 3, *Malach.* 2, *v.* 9. *Matth.* 12, *v.* 14. *Luc.* 20, *v.* 21. *Act.* 10, *v.* 34. *Rom.* 2, *v.* 11. *Gal.* 2. & 3. *v.* 25. 1. *Pet.* 1, *v.* 17. *Iac.* 2, *v.* 1. 9.

¶ Similitvdines.

Chryſoſtomi. Quemadmodum ſi qui athletas deligit, hunc, ſiue ſimos, ſiue nigros, ſiue candidos eligat: nihil bationem, ſed illud vnum ſpectandum eſt, vt valide Ita qui aſcribendus eſt in nouum Teſtamentum, hæc omnia corporalia, ſi abſint, quemadmodum non ſint. *In* 5. *ad Galatas.*

In multis deligendo exteriora, hoc eſt, corporis nam carnis habitudinem, ſed & libertatem contemplatur rex nihil tale requirit, ſed & ſeruos in ſuum exercitum & iuuenes, tantum vt promptitudinem habeant ſe 21. *ad Antiochenos.*

Cyprianus. Si dies omnibus æqualiter naſcitur, ſi æquali & pari luce diffunditur: quanto magis Chriſtus rus in Eccleſia ſua, lumen vitæ æternæ pari æqualitate ius æqualitatis ſacramentum videmus in Exodo eſt cum de cœlo manna deſſueret, & futurorum præſigura mentorum panis cœleſtis, cibum Chriſti venientis enim ſine diſcrimine ſexus vel ætatis gomor à ſingulis colligebatur. Vnde apparebat, Chriſti indulgentiam gratiam poſtmodum ſecuturam æqualiter omnibus xus varietate, ſine annorum diſcrimine, ſine acceptione per omnem Dei populum ſpiritualis gratiam munera ne eadem gratia ſpiritualis, quæ æqualiter in baptiſmo bus ſumitur, in converſatione atque actu noſtro poſtmodum minuitur vel augetur: vt in Euangelio ſemen æqualiter ſeminatum ſed pro varietate terræ aliud abſumitur, aliud in multi piam, vel triceſimi, vel quadrageſimi, vel centeſimi numerum exuberante cumulatur. *Lib. 6. Epiſt. 7.*

Laurentij Iuſtiniani patriarchæ. Patrifamilias hoc proprium, vt alia ſeruo, alia vero imperet filio. Seruo imponit ac aſpera, filio autem ſuauia imperitur: imperio dominatur ſeruo: ſed filio cum charitate quo denique pro mercede quotidiana, neceſſaria corpori, ſtipendia: filium vero omnino bonorum ſuorum facit Sane quicquid laboris aut præmij

parte gratis filio prætogatur. Hæc quæ dicta sunt, agūt
movabilibus, atq; carnales domini carnalibus seruis ac fi-
autem sic Dominus vniuersorum, ac pater cœlestis, apud
nullus plane personarum respectus, nulla generis vel di-
ta conditio. Sed in illo sunt omnes creati, ab ipso gu-
directi, quos quidem vult (quantum in eo est) saluos
ad veritatis cognitionem venire. Hic solem suum oriri
bonos ac malos, iustos ac iniustos. Neminem gratiæ suæ
dit, nullum reiicit credentem in se, &c. *De obedientia,*

Vide Acceptio personarum

Persuasio.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

sio, Græce πειθώ, οῦς, ἡ, & πεῖθω, persuadeo dicitur. Estque
suadeo, & persuadeo differentia, quod suadere est, ac-
& suauibus verbis aliquem in opinionem nostram in-
hoc est, hortari aliquem ad id quod intendimus. Cu-
est dissuadeo. Persuadere vero est suadendo, aut dis-
aliquid, hominem in opinionem nostram deducere. A
sio, suasor, & suadela, suadibile, quod suaderi facile po-
adiectiuum. Vnde pars deliberatiua à rhetoribus sua-
& suasorium munus, hoc est, officium suadendi. Ita à
suasor, persuasio, persuadibile, persuadere vero persi-

sio Heb. *Perhauith*, à verbo *Pathah*, & in 2. coniug. *Pitah*,
exit, induxit suadendo ad credendum aliquid. Hinc πειθὼ
Hebr. etiam *Phattah*, hominem fatuum, imperitum, qui
portur, & cui subito possumus persuadere quidquid libet.
fatuus & Gall. *fat.*

¶ DIVISIO.

dicinæ artis duo genera publice & priuatim. Et priuata alia
alia muneribus: vt amatoria venatio munera etiam
Quæ vero mercede fit alia per gratiam conseruantur, ei om-
voluptatem inescationem facit, & mercedem sibi ipsi per
alimentum solum exigit; quæ delectandi dicitur ars,
uitatis gratia conuersationes habere profitetur, mercedem
uersatus, quæ sophistica appellatur. *Plato in Sophista.*
nis duæ sunt species: Vna quæ fidem facit absque scien-
quæ fidem facit ex scientia. *Plato in Gorgia.*

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ

sio proprie est in animo, necessitas in mente. *Plat. En. 5. l. 3.*

ioin re bellica magnam vim habet. *Franc. Patrit. de Re-*
t. 2.

dere qui vult, scire oportet contraria, non quia ea facia-
ne lateant. *Arist. 1. Rhet.*

sio sufficere debet in Ethica & Rhetorica. *Albert. Magn.*
sop. cap. 11.

demus docendo, monendo, & conciliando. *Dan. Barba.*
proem.

dere est opinari facere. *Idem in Theæt.*

sioriam artem decernimus caufidicorum, concionatorum,
quentium. *Idem in Sophista.*

¶ APOPHTHEGMATA.

dicebat, superbiam studiosorum esse profectus obstaculum.
lis enim est, qui inani persuasione eruditionis delusus mauult
videri quam esse. *Laert. l. 4. c. 7.*

Crate apprehenso Zenonis pallio, eum à Stilpone retrahe-
uertur: Commodissime, inquit, ô Crates philosophum auribus
nam si pet vim egeris, corpus erit apud te, animus apud Stil-
Laert. l. 7. c. 1.

Crate. Qui per vim, inquit, coacti sunt, libertate ceu magna re
odio prosequuntur illos qui coegerunt: qui verò suadela in-
sunt, ceu cum gratia inuitati amant. *Xenophon. l. 1. comment.*

¶ SIMILIA.

Clementi. Nihil grauius, quam si id quod ignorat quis scire se
defendat verum esse quod falsum est: quod tale est, quale si
ebrius sobrium se putet, & agat quidem cuncta vt ebrius, so-
se tamen & ipse putet, & dici à cæteris velit. Ita sunt ergo &
ignorantes quod verum est, speciem tamen alicuius scientiæ
& mala quali bona gerunt, atque ad perniciem, quasi ad salu-
festinant. *Lib 5. Recognitionum.*

Heterodoxi. Vt Camelopardalis siue Nabis, collo refert equum,
bus & cruribus bouem, capite camelum, maculis tigrim aut
dem: Ita quidam inæquales sibi, varias hominum formas expri-
mentes cultum inspicias, sanctum aliquem existimes: si orationem
audias, satrapam loqui putes: si vitam expendas, nebulonem inue-
nies: si scripta, bubulcum. *in Simil.*

Sicuti quo directius nos fert Sol radiis suis, hoc minor est vmbra
nostri: quo obliquius, hoc magis increscit vmbra corporis: ita quan-
to plus quisque assecutus est veræ sapientiæ, hoc minus magnifice
de se sentit: quo longius abest ab ea, hoc se magis dilatat stultissima
persuasione sapientiæ. *Eras.*

Pertinacia.

¶ DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

Pertinacia, Græce αὐθάδεια, ας, ἡ, & αὐθάδης, ους, ὁ, ἡ, pertinax dici-
tur. Hebr. *Hazkanim*, hominem obfirmato vultu, impudentem,
mali propositi tenacem, appellant.

Est autem pertinax, qui tenet imprudenter propositum suum,
quasi omnino tenax. *sec. Isidor. lib. Etymol. & B. Thom. sec. Secunda, q.*
138. art. 2.

Pertinax venit à tenax, quod modo significat id quod retinet, vt
glutinum tenax: modo parcum, auarum. Apuleius, *Homo dives, sed*
nimium tenax. Modo constantem, & perseuerantem. Horat. *Iustum*
& tenacem propositi virum. Ab hoc fit tenacior, tenacissimus, tena-
citer, tenacissime, tenacitas, siue tenacia, quod duritiam, obstinatio-
nem animi, & perseuerantiam significat.

Peruicax idem quod pertinax, qui in suo proposito ad victoriam
perseuerat. *sec. B. Thom sec. Secundæ q. 138. art 2.*

Pertinacia est nimia vicissitudinis contentio, quum opere, vel ser-
mone magis quam par est pertinaciter concertamus, *Francisc. pa-*
tric. de reg l. 7. c. 14.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ.

Sunt quidam quos pertinaces vocant, quales sunt ii qui desistunt
ægre à sententia, nec dissuaderi facile possunt. Hi simile quiddam
habent continenti: vt prodigus liberali, & audax forti: cum ab eo ab-
sint plurimum. *Arist. l. 7. Ethic. c. 9.*

Pertinaces sunt sententiæ suæ defensores, & indocti, & agrestes: ac
sententiæ suæ defensores, in eo vel voluptatem sequuntur, vel dolo-
rem. Voluptatem enim ex victoria percipiunt, si non dimouentur
de sententia: & ferunt iniquo animo, si qua quasi decreta tollantur,
& infirmentur. *ibid.*

Pertinacia qui errant, non sunt facile curabiles. *B. Thom. 11. Me-*
taph. l. 6. tex. 1.

Plerumque accidit, vt multi ea quæ sunt impossibilia propter
spes apparentes, concupiscentia rationem singulorum superante,
appetant: & vbi res ipsas opere aggressi sunt, nullo pacto à proposito
declinare sustineant, eo quod mente sint obtenebrata & seducta,
propter conatuum impossibilitatem & molestiam eorum quæ oc-
currunt. *Polyb. l. 16.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Annibal. Cum Marcellus aliquot diebus continenter cum Anni-
bale conflixisset vario Marte, dixit Annibal, sibi rem esse cum hoste,
qui nec victus, nec victor nosset quiescere. *Plut.*

Eusebius Philosoph. Plurimi, inquit, cum velint haberi quam con-
sultissimi, si qua in re familiares & beneuoli ipsi homines eos dehor-
tentur, nolunt à confirmato semel intra se proposito recedere: sed
ne redarguantur à consilio suo tanquam prauo desistere, permanent
in proposito, donec tandem inde profecta incommoda sentiant.
Stob. serm. 23.

Pertinacia licet in mediam partem plerunq; sumatur, huc tamen
quædam referre licet, quæ sunt sub apophthegmata. *de Constantia,*
& Perseuerantia.

Vide Obstinatio.

Perturbatio

¶ DEFINITIO ET ETYMOL.

Perturbatio, Græce ταραχὴ, ῆς, ἡ, & ταράττω, perturbo dicitur.
Hebr. *Nehhkereth*, à verbo *Hhacar*, turbauit confundendo, per-
turbauit ordinem & dispositionem. Inde Græc. κυκάω, misceo, con-
fundo.

Est autem perturbatio, auersa ratione contra naturam animi
commotio. *secundum Ciceronem libr. 4. Tusculanorum quæstio-*
num.

Perturbatio est mutatio ordinis, & æqualitatis in ratione, & im-
moderata passione inferiorum potentiarum: quæ non fuit in Chri-
sto, nec in aliquo sapiente. *secundum B. Thom. 3. sent. distin. 15. quæst.*
2. artic. 2.

¶ Philosophicæ Sententiæ.

Perturbationes appello, vt cupiditatem, vt iram, vt excandescentiam, timorem, audaciam, vt inuidiam, gaudium, amicitiam vel odium, desiderium, æmulationem, misericordiam, & omnino ea omnia, quæ vel voluptas consequitur, vel dolor. *Aristot. libro 2. Ethicor. cap. 5.*

Perturbationes quidem nec virtutes sunt, nec vitia: propterea quod ex perturbationibus nec probi, nec improbi nominamur: ex virtutibus & vitiis nominamur: quodque perturbationes nobis nec laudi cantur, nec vitio. *ibid.*

Difficile factu est hanc perturbationem euellere omnino quæ penitus in vita implicata insidet. *Lib. 2. Ethic. c. 3.*

Videntur omnes animi perturbationes cum corpore cohærere: vt ira, vt clementia, vt metus, vt misericordia, vt audacia; præterea gaudium, amor, & tædium. *Lib. 1. de anmo, c. 1. T. 14.*

Perturbationes rationes sunt, & formæ cum materia coniunctæ. *ibid.*

Dicemus animi perturbationes esse, quæ à materia animalium, quam natura dederit, abesse non possint. *ibid. T. 18.*

In perturbationibus iisque rebus omnibus, quæ in perturbationibus versantur, mediocritates reperiuntur. *Lib. 2. Ethicor. c. 7.*

Quidam quia nihil se neque rationem consuluerunt, à pertur-
batione rapiuntur. Nonnulli enim, quemadmodum qui se prius ad titillationem confirmarunt, non titillantur: sic cum senserint & prouiderint, excitarintque se & rationem: nunquam à perturbatione vincuntur, siue sensuum suauitate quadam demulceat, siue asperitate quadam deterreat. *Ethic. l. 7. c. 7.*

Non omni ætati, sed pueritiæ conuenit perturbatio. *Lib. 4. Ethic. cap. 9.*

Non omni actioni & perturbationi modus adhiberi & apponi potest. Sunt enim quædam, quæ statim nomine suo vitiosa declarari videntur: vt maleuolentia, vt imprudentia, vt inuidia: & in factis, vt adulterium, furtum, cædes. *Ethic. l. 2. c. 6.*

Omnis perturbatio amplificata è statu suo naturam dimouet. *Topicor. l. 6. c. 3. 31.*

Et potius ignoscendum est, qui perturbationes sequitur naturales. *Ethic. l. 7. c. 6.*

Omnia plerunq; quæ absunt, vehementius hominum mentes perturbant. *Cæs. lib. 7. de bello Gall.*

¶ Similitvdo.

Basilij. Vt in speculo non repurgato, imaginum species videri non possunt, sic animus perturbationibus, quæ carnis sensu suggeruntur, obtenebratus, Spiritus sancti illustrationem recipere non potest. *Apud Antonium in Melissa part. 2. serm. 77.*

Vide tit. de Affectibus.

Pestis,

¶ Definitio et etymologia.

PEstis, λοιμὸς, ὁ. Heb. *Deber*, *Psal. 91. 6. Ose. 13. 14.* à verbo *Dabar*, quod in 3. coniugatione habet *Hidebbir*, Subuertit, *Psalm 18. 48. & Psal. 47. 4.* Pestis certe subuertit omnia. Est venenosus quidam vapor in aere concretus, vitali inimicus spiritui: non quod propter elementarem aliquam qualitatem sibi contrarietur, sed specifica quadam proprietate, non tamen vt secundum formam sit venenū, nam omnes interficeret: sed vt quæ facile in veneni naturam transeat. *Ficin. in Epidem. antidoto, c. 1.*

¶ Loci Biblici.

Pestilentia ob Dei contemptum immittitur, *Leuit. 26. Vers. 25. Deut. 28. 21.* pestilentia in Israele ob Dauidis facinus sæuit, *2. Sam. 24. 15. 1. Paral. 21. 14.*

¶ Sententiæ Philosophicæ

Pestis tempore fuge cito, procul, tarde reuertaris. *Fici. Epidemiarum antido. cap. 1.*

Pestis vapor venenosus corpori humano solum applicatur, in quod apti ad febres extant humores, vt quid ad putredinem & inflammationem sunt dispositi, nam si vitalis spiritus eo est potentior, expellit procul à se, si debilior fugit eundem, suum velut contrariū opus, ideo est ex vsu aerem, humores & cor corrigere, purgare, & roborare. *Ficin. in Epidemiar. antidot. cap. 1.*

Pestis vapor cum veneni iam suscipit naturam, calcis vel arsenici qualitatem recipit, cuius effectus est putrefacere, rodere ardere intus, & extra, quibus affectibus potissimum interitus omni qua possumus industria resistendum est. *idem, ibid.*

Pestis vapor accenditur, vbi maior est naturæ similitudo, & in corpore recrementis pleno, cum fœtidis intus & extra vaporibus, & in cibis humoribusque superfluis, ad inflammationemque, & putredinem aptis, & vbi calida est materia & humida, vel ... bilitatum: & in corpore passionibus animæ defatigato, & ... dum calido & quod balneis assuetum est, cuius pori ... tentes, seu multum oppilati. *Ficin. in Epid. antidot. c. 2.*

Pestis vapor omnem maculare potest humorem, de ... sanguinem, secundo choleram, tertio phlegma, quam ... siam: ideo prius sanguinei huic periculo subiicuntur, de ... rici, postea phlegmatici, postmodum melancholici, quo ... gidus & siccus ad inflammationem & putredinem ... strictos habet meatus. *idem, ibid.*

Pestis vapor creatur in aere, vniuersalioris pestis tempore ... liginis quibusdam constellationibus, præsertim ex Mercu ... turno in signis humanis coniunctione, ex luminarium ... in his locis grassatur quæ ascendentem suum ob præd ... aspectus infortunatum habent. In particularibus pesti ... ventis, & malignis lacunarum; & cloacarum vaporibus, ... ex terræ motibus. Sed semper in aere crasso & paludoso ... fœtido regnat: & cum ad aerem subtilem extenditur, ... locius interimit. At citius, & frequentius in fœtido crass ... humido aere regnat. *Ficin. in Epidem. antidot. cap. 2.*

Pestis quæ hominibus est venenum, non ideo est ... bus mortis causa propter cœlestium signorum ac ... cierum diuersitatem. *idem, ibid.*

Pestis signa sunt nonnulla, id est febris continua ... & manifesta declinatione, cum magna anhelitus & ... stia, cum repentina pulsus debilitate, cum vrinæ ... mine, præcipue capitis phrenesi, anxietatibus, ardore ... maculis pluribus in locis cum vrina turbida crassa ... torum, quæ tamen signa interdum fallunt. *Ficin. in Epidem. cap. 4.*

Pestis tempore pueri vermium infirmitate laborantes ... tia dici possunt infecti, quia est materia ad pestem ... *ibidem.*

Pestis tempore omnis infirmitas in pestilentiam facile ... potest, præsertim febres furiosæ & continuæ. Vide ... præter pestem apparet, quod si aliæ apparent, pestis ... *Epidem. antid. c. 4.*

Pestis vapor cum multo tempore in aere durat, aquam ... fructus inficit. Ideo tutius est aquam coquere, vel ... conficere, & cum ea vinum lymphare, quia fumosum ... uenit his temporibus purum. *Ficin. in Epid. antid. c. 4.*

Peste laborantes omnes in principio aliquantum ... tendere videntur, quia natura in principio omnes ... ligit vires. *idem. ibid.*

Pestis tempore abstinendum est à rebus inflammatio ... tiuis nimis, quia facilius ad venenum suscipiendum ... cientibus oppilationem, & putrefactionem. *Ficin. in Epidem. cap. 5.*

Pestis tempore vitanda sunt quæ extra nos facile ... vt pisces, lac, fructus omnes, vtendum acetosis, acribus, ... *idem, ibid.*

Pestis tempore vtile est nisi calor offendat, primo ... cus, rutam & nuces cum sale, & post cibum semina ... rati, in cibo sumere sandalorum rubeorum vnciam ... namomi electi drachmas tres, & dimidiam, croci ... diam, & his puluere omnibus superspersо cibaria ... superfluitatibus, ignem mane adeas, odoribus domum ... & vestimenta, & odora theriacam, citrum, & Zedoariam. *Ficin. in Epidem. aurid. c. 5.*

Pestis tempore cauendum est à rebus nimium ... rantibus, aut aquosum, grossum, turbidum, & à ... macho nocente. *Ficin. in Epid. antid. c. 5.*

Pestis tempore ab hominum turba te semouere, ... tim existens ieiunus, & aerem nimis calidum ... *idem.*

Pestis tempore ablue sæpe os & manus aceto, & aliquando ... potente, & vtere odoribus frigidis cum calidis temperatis, ... gidi prædominentur, & super hæc omnia æqualia ... cetum rosaceum album, aquam rosarum cum vino ... cum modico Zedoariæ, vel croci: & citri, & de hac ... be, & manus & faciem ea lauato. *Ficin. in Epidemiarum antidot. cap. 5.*

Pestis tempore Doctores nonnulli dant iciuno ... pueri recens emissam: & lixiuium detur pro remedio ... modato. *idem, ibid.*

Pestis tempore theriaca vtilissima est: accipiatur bis in ... post cibum horis nouem, & ante horis sex, vel septem: ... drachmam vnam, aliis dimidiam vel vnum scrupulum: ... pore post sumptam theriacam bibant qui calidæ sunt ... tertiam partem Scyphi aquæ rosarum cum modico ... alterius complexionis, & alio tempore cum vino ... cum aqua Scabiosæ & melissæ: & loco theriacæ ... dat um. Aliis diebus sume pilulas contra morbum, & ... & Auerroes, qui vtitur aloe, mirrha & croco, nunquam ... turpeste. *Ficin. in Epidem. antid. c. 6.*

Peste

...tempore sanguineis extrahendus est sanguis ex basilica ...non excedendo pondus libræ. *Mar. Ficin. in Epidem. antidot.*

...tempore ciuitatum gubernatores suffumigationes ex iuni...ro, therebintina, & thure manè & serò ante pestas qua...domorum & ædium faciant, statim enim ex eo loco pestis ...tur. *Ficin. in Epidem. antidot. cap. 6.*

...vel est in ipso sanguine vel in humoribus sanguini permix...e trahendus est sanguis omnibus ab annis quatuordecim ...sexagintæ. *Idem ibid. cap. 8.*

...laborans cito euacuandus, frequenter recreandus: & refri...t, desiccatiua, & cordis confortatiua quæ veneno resistant ...*ibid. cap. 11.*

...magis curat bolus armenus quam terra sigillata, cum in ...enta contrarium fiat. *Ficin. in Epidem. antidot. cap. 11.*

...laborantem opus est singulis sex horis ex omnibus pannis ...aliqui inficiuntur. *Idem ibid. cap. 10.*

...apostemata duo sunt, vnum appellatur anthrax & carbun...ad bubo & glandula. *ibid. cap. 13.*

...liberatus non est liber, vt iterum aon inficiatur hoc ...*ibid. 24.*

...venenum permanet in personis per bimestre, parietes, ferra...per annum, vestes per tres annos & vltra nisi fumigentur & ...ad solem ponantur & ventum. *Ficin. in Epidem. antid.*

...laborantem qui curat, quanto propinquior tum cognatio...ne, naturæque & constellationis symboleitate, tanto ...agonis subiacet periculo. *Idem ibid.*

...venenum intrat per omnes corporis poros; maxime per ...magis aperti sunt. *ibid.*

...tempore iucunde viuendum, quiæ lætitia confortat vita...tum: continenter, & sobrie viuas. *ibid.*

...venturæ signa sunt, cum aer extra naturalem suam dispo...esse videtur, declinando ad calidum & humidum, cum ne...nubes densæ, pulueruleutus, venti grossi & tepidi, aquæ & ...ant & olent, & pisces sint mali saporis & odoris, cum multa ...rum apparent animalia, & fungi & putridæ herbæ, terræ ...animalia insipida sunt, & parum conseruantur, vina effi...turbida, multa & terrestria, & aer in animalia ab eo loci re...insolidæ oriantur febres, lacentes, furiosæ, costinuæ, falla...pectoris anxietate, cum pulsus prosternatione phrenesis, ...turbulentia, palati & intestinorum excoriationes, oculo...uicio, vermes, multæ fœminarum conturbationes, iræ, ra...dira bella, monstra naturæ inuisa, & rara. *Ficin. in Epidem. ...*

...tempore purificantur communiter homines spatio qua...dierum, domus & lignamenta in viginti vno, vestes & ...quoo dierum viginti octo, sirecte purificentur. *Ficin. in Epi...c. 25.*

...tempore fuge hominum conuersationem, maxime cum es ...sis semper a socio remotus in aere aperto ad minus per spa...duu & ab infecto per sex cubitos: & caue ne ventus ab eo ...& interte & ipsum sint Sol, ignes, odores. *Idem ibid.*

De peste latissime sæuiente. Dial. xcii.

Francisci Petrarchæ.

Metvs.

...latissime sæuientem horreo. R. Et hic quoq; nil amplius ...mortis est metus, quo deposito plena securitas parta erit, cum ...magna animis non depositus modo, sed ne admissus qui...dedeat. Nam quid minus viri est, quam horrere commu...pestem timeo. R. At quid aliud tibi si morieris ad vsitatum ge...mentem pestis addiderit, quam vt comitatior moriare, sin eua...dulcior vita sit, tot circumfusis erepta periculis, si mori perti...non natura est, neque enim omnes pestis perimit. Alio ju...pestis nouissima cui par à sæculis non fuit, nullus hominum ...Euaserunt multi, qui melius obiissent, hinc vt vides feces ...nunc etiam mundus exuberat, quam nulla vnquam pestis, ...mortis manus exhauriet, tam concreta est. M. Pestem metuo, ...quod est verius) mori times, de quo nobis, vt te video in que...quam, ante quam res desinat disceptandum reor, præter hoc ...quod est quod pestis nomen exhorreas, cum potius (vt est di...humani genus sit perire cum plurimis? M. Pestem horreo. R. Si ...humani generis charitas quædam trahit, est quod lau...Nihil est magis hominis quam humana incommoda miserari; ...tum est quod arguam. Nam quid pestis nocitura mortali, ...facies, quod facturus es, nisi illud inter damna connumeres ...geri, quod in talibus accidit, & feliciores censes, qui multum ...loperos apud Vergilium memorantur?

¶ Similitvdo.

Artaxerxis regis. Morbus, qui nomine appellatur pestis, nostrum ...exercitum: & cum plura sæpius fecissemus, remedium nul...tenus est datum. Quare & omnino rogamus, vt aliquod ad-iumentum nobis quamprimum transmittas, siue ex his quæ natura habentur, siue arte proueniunt, siue cuiusuis hominis peritia, qua morbus hic curari queat. Transmittas igitur quamprimum potes, atque quantum potes hunc morbum coercere, qua in re nec impensæ, nec muneribus parcas. Nam per totum longe serpit, crassum quendam ac grauem spiritum. Et cum hostem, feram bestiam habeamus, non pugnando expugnamur. Quippe pecora interimit, & plurimos ita inficit, vt nulla cura sanari possint atque tela in diem acerbiora iaculando immittit. *In epist. ad Hippoc. med. fol. 66.*

Vide Morbus, & Medicus.

Petitio.

¶ Biblici Loci.

Petitiones, siue postulationes nostræ ad Deum, & eius voluntate verbo suo patefacta, concipi debent, 1. *Ioan.* 5. v. 14. Petitiones & orationes fidelium non vanæ, 1. *Sam.* 7. v. 8. 1 *Reg.* 17. 1. 2. *Reg.* 1. 10. & 4. v. 32. 33. 35. & 19. & 4. 20. *Iob.* 42. 8. *Psal.* 3. 5. & 4. v. 2. 4. & 10. 17. & 22. 25. & 30. 3 & 31. 30. & 34. v. 5. 18. & 38. 16. & 40. 2. & 55. 17. & 69. 34. & 77. v. 2. 3. & 79. 8. & 80. & 86. v. 9. & 91. 15. & 99 6. & 102. v. 18. & 118. 5. & 120. 1. & 138. 3. & 143. 1. & 145. 29. *Proverb.* 15. 29. *Esa.* 30. 19. & 37. v. 2 21. & 38. 5. & 49. 8. & 58. 9. & 65. 24. *Ierem.* 29. 12. & 33. 3. *Dan.* 2. 19. *Ioan.* 2. 3. *Zach.* 10. 6 & 12. 1. *Matth.* 7. 8. & 18. 19. & 21 22. *Marc.* 11. 24. *Luc.* 18. 7. *Ioan.* 9. 31. & 14. v. 13. 14 & 15. 7. & 16. 23. *Act.* 4. 31. & 7. 34. & 10. 4. & 16. 25. 26. 1. *Pet.* 3. 11. *Iac.* 1. 5. & 5. v. 17, 18. 1. *Ioan* 3. 22. & 5. v. 14, 15.

Exempla: Moses, *Exodi* 17, & 11, 12, 13. Samuel, 1. *Sam.* 7 v 8, 9. 10. Elias, 1. *Reg.* 17, 1, 2. *Reg.* 1. v. 10, 11, *Eccles.* 48. 3, *Iac.* 5, v 16, 17. Ezechias, 4. v 33. Ezechias, 19, v 3, 4. & c. Iob. *Iob* 42, 8. Dauid, *Psalm.* 3. 5. & 4. v. 2. & 10. 17, & 18. 7, & 22, 25. & 30, 3, & 31. 32. & 34. 5. & 40. 2. & 77, & 118. 5, & 120, 1. Israelitæ, *Psalm.* 99, 7. Ionas, *Ion.* 2. 3. Paulus & Silas, *Actor.* 16. v. 25. 26.

Vide Preces, Precatio.

¶ Patrvm Sententiæ.

Quum aliquid aliquando tardius dat Deus, commendat dona, non negat. Desiderata diu dulcius obtinentur, cito autem data vilescunt. Pete, quære, insta: petendo & quærendo crescas vt capias. Seruat tibi Deus, quod non vult cito dare, vt tu discas magna magis desiderare. *Aug. de Verb. Dom. c. 1.*

Male vsurus eo, quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit: proinde si hæc ab illo petuntur, vnde homo lædtur exauditus, magis metuendum est, ne quod posset non dare propitius det iratus. *In Ioan. c. 14.*

Sæpe vox nostra eo perficitur, quo differtur, & quum superficie tenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice solidantur: sic & semina messium gelu pressa solidantur: & quo ad superficiem tardius exeunt, eo ad frugem multiplicatiora consurgunt. *Greg lib. sacra.*

Desideria vtique nostra dilatione extenduntur, vt proficiant, vt ad hoc quod perceptura sunt, capiendo capaciora fiant: excitantur in certamine, vt maioribus cumulentur præmiis. In retributione labor protrahitur pugnæ, vt crescat corona victoriæ. *ibid.*

Quum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. *In past.*

Non impetrat à Deo bonum, quod poscit, qui eius legi non obedit. Si enim id quod Deus præcipit, facimus, id quod petimus sine dubio obtinebimus. *Isid. lib. 3. de sum. bon.*

Petentis negligentia deprehenditur, vbi de dantis misericordia non dubitatur. *Chrysost. in Matth.*

Supplicatio est, quando desiderium mentis cum magna deuotione exprimitur. *Hugo.*

Iustum est, vt iugiter rogetur, qui si non petatur, offenditur. *Cass. in Psal.*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Plaut. Amph.

Iustam rem & facilem esse oratam à vobis volo:
Nam iuste à iustis iustum sum orator datus.

Plaut. Pseud.

Stulti haud scimus frustra vt simus, cum quod cupiter dari
Petimus nobis, quasi quid in rem sit possimus noscere.
Certa amittimus, dum incerta petimus, atque hoc euenit
In labore atque in dolore vt mors obrepat interim.

Ouid. 1. Pont. 9.

Ah! nimium est, quod amice petis, moderatius opta;
Et vori, quæso, contrahe vela tui.

Mart. 2.

Durum est, Sexte: negare, cum rogeris,
Quanto durius, antequam rogeris?

Ouid. 4. Pont. 16.

Scilicet eius dem est, quamuis pugnare videtur,
Supplicibus facilem fontibus esse trucem.
Et pudet, & metuo, semperq; eademq; precari,
Ne subeant animo tadia iusta tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est.
Da veniam vitio meta amice meo.

¶ Sententiae Philosophorvm,

Qui timide rogat, docet negare. *Sen.*

Nil petas quod negaturus fuisti, nil negabis quod petiturus fuisti. *Idem.*

Ingenuitatem laedes, cum indignum roges. Negat sibi ipse, qui quod difficile est, petit. Petenti authoritas datur, quum credit dominum praestare posse quod petitur. *In Prouerb.*

¶ Apophthegmata.

Thales, sciscitanti quid esset dulcissimum? Potiri, inquit. Nam ea demum delectant, quae contingunt expetita. Quae vltro obijciuntur, non perinde iuuant. *Laert. lib. 1. c. 1.*

Socrates dicebat, à diis nihil petendum, nisi bona simpliciter, cum vulgus petat bene dotatam vxorem, opes, honores, regnum, longam vitam, quasi praescribentes numini quid oporteat facere. At Deus optime nouit, quid nobis bonum sit, quid non. *Erasm. libro 3. apoph.*

Epicurus dicere solebat, Breui temporis spatio omnes homines perituros esse, si hominum preces sequeretur Deus. Nam subinde multa & acerba alii in alios precantur. *Max. serm. 14.*

Epictetus ad conuiuium, inquit, inuitari praesentibus vtimur. Quod si quis iuberet apponere sibi pisces, aut placentas, absurdus videretur. At nos in mundo petimus à diis, quae non dant: cum multa interim sint quae exhibuerunt. *Stob. serm. 4.*

Anonymus poeta quidam cum amicos suos videret egentes, & petentes à diis quae illis minime conducerent, cum tamen vtilia viderentur, pro omnibus sic ait: Iupiter rex! optima quidem nobis & vouentibus & non vouentibus tribue. Mala autem poscentibus quoque abesse iube. Cuius poetae piam sententiam ex Platonis libr. 6. sub persona Socratis, Erardus Schomberger, vir in omni scientiarum genere doctissimus, dum bonas literas in celeberrimo Heydelbergensium Gymnasio profiteretur, foribus habitationis suae affixam, suis (quos priuatim docebat) discipulis semper inculcare solebat, his verbis descriptam:

Da bona siue petare Deus! seu nulla petare.
Et procul à nobis mala quaque petentibus aufer.
Et mala, siue petare nega, seu nulla petare.

Leges autem hanc piam & Christianam poetae sententiam apud Brus. quoque. *lib. 5. c. 24. & Val. Max. lib. 7. c. 2.*

Agesilaum Lacedaemoniorum regem cum quidam vrgeret, improbe postulando, vt promissum praestaret: Recte sane, inquit, si quidem iustum est, quod petis, promisi: sin minus, non promisi, sed dixi. Quo dicto elusit flagitatoris improbitatem. Verum cum efflagitandi finem nequaquam faceret, sed subijceret: Atqui decet reges praestare quicquid vel capite annuerint: Nihilo magis, inquit, quam eos, qui reges adeunt, decet ea petere, loquique, quae iusta & honesta sunt, spectantes simul & opportunitatem, & quid regibus conueniat. *Plut.*

Cambyses dicere solebat, haud fas esse à diis petere victoriam in equestri pugna, eos qui equitare non didicissent: neq; sagitta ignaros superare illos sagittando, qui huiusmodi peritiam callent: neq; eos qui frumenta non serunt, precari triticum pulcherrimum nasci: neque salutem petere, qui sibi in bello non cauerent. *Ex Xenophonte & Brusonio lib. 5. c. 27.*

Diogenes, quum aliquando stipem posceret, ita ἐφαπτικῶς, id est, eum qui stipib⁹ erogandis erat praefectus, Homerico carmine compellauit:

Τὰς ἄλλους ἐνάριξας, σὺ δ' ἔκτορος ἄσχετα χείρας,
Despolia reliquos, teneas sed ab Hectore dextram.

Dicti festiuitas in hoc est, quod pro ἐφαπτικῶς dixit ἐναριξῶς: quorum prius est, da stipem alterum armis spolia, se Hectoris nomine signas. Spoliat autem qui negat egenti. Et solet hoc hominum genus esse furax. *Laert. libr. 6.*

Zeno Citticus, quum Cynicus quispiam dicens, in lecytho suo nihil esse olei, peteret à Zenone, Zeno negauit se daturum: sed tamen abeuntem admonuit, expenderet vter ipsorum esset impudentior. Postulatoris impudentiam impudentiq; negatione pensabat. *Laert. lib. 7. c. 1.*

Epaminondas, cum hominem nequam ob mediocre scelus in vincula coniecisset, Pelopidi efflagitanti, non dimisit, sed amice supplicanti concessit, dicens: Scorta decere, non imperatores eiusmodi dona accipere. *Plut.*

Plato, quum populus Athenienſis flagitaret, vt Phocion copias in Boeotiam educeret, eamque rem Phocion non foret? Rogabat caret, edixit vt quotquot essent in ciuitate ab epitebis vsque ad genarios, se sequerentur. Hic reclamantibus senioribus, & excusantibus: Nihil, inquit, absurdi meo edicto continetur, ipse natus annos octoginta, vna cum ipsis dux proficiscar. Ita arte temporarium multitudinis calorem retudit. *Plutarchus in Phocion. apoph.*

Clisophus Athenienſis adulator, Philippo increpanti, cur aliquid peteret: Obliuiscor, inquit. Lepidus iocus, sed propositum laudatissima sententia: beneficii accepti meminisse, dare oportet. *Erasm. lib. 6. apoph.*

Antigonus primus, cum frequenter Biantem molestè flagitantem tulisset, tandem victus taedio. Date, inquit, homini tum, vel vi. Sentiens beneficium, non impetratum, sed extortum. *Erasm. lib. 4. apoph.*

Anonymus, quidam Antigoni amicus, cum ab eo petisset tum, nec accepisset, postulauit ab eo deductores, ac cubiculum. tus, quam ob rem? Ne, inquit, insidiis, imperat, affingens tum humeris ferre. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Scipio Africanus, quum à Scipione Africano quidam cum orator ex numero amicorum, non impetraret vt se praefectum fricam duceret, & id ferret moleste: Noli, inquit, mirari, hoc non impetras. Ego iam pridem ab eo cui meam chariem nem charam fore arbitror, peto vt mecum praefectus proficiscatur, & adhuc impetrare non possum. *Cic. in Verr.*

Catullus censor, Catonem sibi arctissima iunctum necessitudine rogauit, vt quendam ipsius iudicio obnoxium (erat enim quidam missum faceret. Ille hunc in modum respondit: Turpe est iuuentuti rectè instituendae authores esse debemus, a bonis deri nostris. Negauit asperius, quod iniuste petebatur. *Plut. in Catonis vita.*

Augustus Caesar, quum Galli donassent Augusto torquem auri, centum pondo, ac Dolabella per iocum tentans illum, quidnam huc produceret iocum, vt diceret, Imperator torque me donabo te, inquit, ciuica donare. Festiuiter submouit postulationem pecuniam, qui nunquam in bello fuisset: eoque magis illi corona ciuica, quae ex quernis ligniisque frondibus fieri solebat, quemadmodum triumphalis ex auro. Quanquam & coronam muralis, & nauālis ex auro fieri solebat. *Qua de re vide A. lib. 5. cap. 6.* Ciuicam autem Augustus, vt honorificentissimam obtulit. Nam Suetonius refert, eum inter dona minora quanto facilius phaleras & torques, & quicquid auro agro constaret, dare solitum quam vallares ac murales coronas, honore praecellerent. Hoc nisi scias, friget Augusti iocus. Tota materia coronarum variant Gellius & Sueton. *Erasm. Rot. apoph. & Brusonius lib. 3. cap. 16.*

Anonymus, Graeculus quidam ita captare solitus est Caesaris gustum: descendenti à palatio, honorificum aliquod epigramma porrigebat. Id cum frustra spe fecisset, ne destiturum videretur, fictus, epigramma bene Graecum manu sua descripsit, & dum se venienti obuiam misit, veluti carmina carminibus praeferens Graecus acceptum legit, ac non solum voce, verum etiam gestu tuue corporis laudauit carmen, miratusq; est. Deinde cum accessit ad sellam qua Caesar vehebatur demissa in pauperem eius manu particulos denarios protulit, Caesarique obtulit his verbis: ὦ κατὰ τύχην τὸν σὸν ἐτάσας, εἰ πλέον ἐχρῆν, πλέον ἂν ἐδωκα. Caesar fortunam tuam Auguste, si plus haberem plus darem. Ingentium risu, dispensatorem Caesar vocauit, & sestertium centum millia Graeculo numerari iussit. Bene cessit Graeculo palam ridiculo principi parsimonia. *Sueton. in eius vita.*

Augustus Caesar, Cum à Caesare Augusto Romae Pacuuius rus munus peteret, diceretque populari rumore iparium, nonnum haud paruam ipsi à Caesare datam: Sed tu, inquit, noli credere illo do ioco significaris, se non daturum. Alter expectabat, futurum Caesar ipsius pudori succurreret; ne si compertum esset, inanem esse vanum, ipse ludibrio haberetur. Caesar aliud indicium num: sineret homines loqui quae vellent, modo ne ipsi quicquam falsum persuaderent. *Macrob. lib. 2. Saturn.*

Idem, praefectura equitum, quadam submotis, insuper habitum ab Augusto postulare est ausus: hoc colore, vt diceret se cri causa salarium petere: sed vt tuo, inquit, iudicio videar imposse munus, & ita credar non ab officio submotus, sed officium fuisse. Tu, inquit Augustus, apud omnes praedica te accepisse, non negabo. Si nihil mouebat petitorem fuisse meum, ignominia commonstrata est, qua nihilo minus honori suo consuluit, quam si pecuniam accepisset. *Macrob.*

Idem, Liuiae vxori pro quodam Gallo petenti ciuitatem gregit, ac immunitatem obtulit, dicens, se facilius passurum filium trahi, quam honorem ciuitatis Romanae vulgari: nimirum Augusta dignitatem anteferens priuato commodo. *Suet.*

Idem, Cum miles quidam ab Augusto Caesare impudenter peret, ac Martianum videret accedentem, quem & ipsum aliquid to quod petis, quam quod Martianus à me petiturus est. *Ibid.*

Fl. Vespasianus, Quum quidam è charis ministris munus pro quodam, quem fratrem esse assimulauerat, peteret, rem il-

ret ab eo pro quo petebatur, pecuniam extorqueret, quam ...ultro fuerat pactus. Qua accepta interpellanti ministro vr... respondit: Alium tibi quære fratrem: hic, quem tuum es... meus est. *Brus. lib. 2. c. 3.*

Caligulanus Imp. Romæ cum in spectaculo populus clamore fla... ret aurigam qui placuerat, liberum esse iuberet, per tabellam ... iussit: Iniquum esse quod peterent. Si enim seruum alienum ... donaret, fieret iniuria domino. Dicas hunc abhorruisse ab ... lentia. *Dionys.*

Ioannes Caluus. Ioannes Calaguritanus nomine, ab ho... spitus, eques quidam, Ioannes Calaguritanus nomine, ab ho... spitus, & ab isdem emissus carcere, Alphonsum regem adiit ... petitus, & ab isdem emissus carcere, Alphonsum regem adiit ... lium calamitatis multa postulauit ab eo, & impetrauit ... pello, rex dixit ad familiares: Dispeream, inquit, ni metui ... rem etiam meam deposceret eques meus. *Panorm. lib. 2. de ... reb. gestis. & Eras. lib. 8. apoph.*

Alius. Alius eques cum subinde ab Alphonso Aragonum rege ... peteret, & acciperet, omnia profudit, & alia deinde petiit. ... at: Si pergam tibi dare quæ petis, citius me pauperem effe... cies. Diuitem. *Panor lib. 2. de rebus gestis Alphonsi.*

Fridericus Cæsar. Iacobus de Sirck, episcopus Treuerensis, prin... ceps doctor, vir industrius, ac magni consilii, sed multum cupidus & ... studiosus Ecclesiæ potentiam nimis attentus. Fridericum Cæ... sarem quod nouam ciuitatem cum adiisset, & alia atque alia petens ... obtinuisset, sed plura tamen petendo instaret: Si non facis, inquit ... Cæsar, petendi finem, ego certe negandi finem facile inueni... am. Quo dicto perquam lepido improbum petitorem compescuit. *Vrsp. Schyllius lib. 2. Commentariorum de rebus gestis Alphonsi.*

Ludouicus Barbarus. Albertus Marchio Brandenburgensis, cum ... Ludouico seniore Bauariæ duce (quem captiuum habebat) ini... isset, ac negantigrauiores duriores que carceres minatasset, ... Ludouicus, Quæ poteris (inquit) ex me libero impetrare, eadem ... mihi capto petito. Innuit autem, iniusta nec à capto, nec homi... ne petenda esse. *Æneas Syluius lib. 3. Commentariorum de re... gestis Alphonsi.*

¶ Similitvdo.

Ambro. Quemadmodum nemo in amorem sui cohortandus est, ... cum nascitur, trahit: Ita ne ad hoc quidem, vt honesta per se ... sint. *lib. 4. de Benef.*

¶ Exempla Biblica.

Petitiones iustæ esse debent. *Exempla:* Samson, *Iudic. 15. v. 18. 19.* ... *Reg. 1. 9. 10. 11. 17.* Salomon, *1. Reg. 3. v. 10. 11. 12.* Elias, *2. Reg. 2.* ... Zacharias, *Luc. 1. 13.*

Petitiones iniustarum. *Exempla:* Naas, *1. Sam. 11. v. 2.* Adonias, ... *2. 17.* Filii Zebedæi, *Matth. 20. 21. Marc. 10. 37.* Herodiadis filia, ... *6. 25.* Petitionis iniustæ pœnæ, *1. Reg. 2. 25.*

Vide supra, Oratio.

Petulantia.

¶ Definitio et Etymolog.

Petulantia. Græce ἀσέλγεια, ας, ἡ, & ἀσελγὴς petulans dicitur. Est autem petulantia, voluptas mentem à ratione ad Venerem re... uocans. & cæterosillicitos trahens motus, lasciua subsultatio, ... cui modestia proterua, ac procax loquendi, vel potius blatera... tio consuetudo.

Petulantia est nimia quædam audacia, & procacitas à petendo ... dicta, quasi ea petantur quæ absurda sunt, quemadmodum procaci... tas à procando dicitur. Procari enim veteres petere dicebant, vnde ... & petitores vxorum.

Petulantia Hebr. dicitur *Chamas*, id est, violentia, iniustitia, rapi... na, calumnia, iniuria, à verbo *Chamas*, violauit, violenter fur... tiuum, vim & iniuriam intulit, iniuriose tractauit, abstulit. Quæ om... nia petulantibus hominibus sunt communia. Dicitur item *hhoschek*, ... verbo *hhaschak*, defraudauit, fraude aliquid abstulit, fraudulentis ... artibus decepit aliquem. fraude & vi oppressit. Petulantiæ hi sunt ... gradus, cui quid libet licet: præsertim si viribus polleat.

¶ Sententiae Philosophorvm,

Petulantia in anima vituperatur, qua in ipsa multiforme & va... num pecus vltra quam conuenit in ipsa versatur. *Plat. de Repub. l. 9.*

Quæ natura occultauit, eadem omnes, qui sana mente sunt, re... mouere ab oculis: ipsique necessitati, dant operam, vt quam occul... tissime pareant. quarumque partium corporis vsus sunt necessarii, ... eas neq; partes, neq; earum vsus suis nominibus appellant: quod q; ... turpe non est, modo occulte, id dicere obscœnum est. Itaque ... non aperta actio rerum illarum petulantia vacat: nec oratio obsce... na. *Cic. lib. 1. de Offic.*

¶ Fabvla.

De Sorice.

Inter mures sunt qui Sorices appellantur, exiliores quidem & acriores reliquis, atque putantur soli stridere clarius, cum aliorum voces non exaudiantur. Horum vnum quodam in cœtu murium gloriatum de cantu & vocali sono ferunt, cui vetulus alius: Heus tu, dixerit, quid gloriaris stulte, quidue istum exitiosum tibi stridorem iactitas? Annon audis de hoc etiam prouerbium natum inter ho... mines? Soricem ipsum suo perire indicio: Ne tu igitur quod neq; generi honestum est & saluti contrarium tuæ, quasi pulchrum & magni faciendum ostentes. Ridebat senem feroculus iste, atque quam ante magis contentiusque stridebat. Itaque homines hoc si... gno mures in illo loco versari cum deprehendissent, operam dedere, vt eos insidiis circumuentos caperent. Captusque inprimis sorex, stridere tum quoque in dolore & perturbatione animi. Ibi vetulum illum suis paruis musculis cum præcepta daret moderationis & prudentiæ, hoc quoque dixisse accepimus: Detestabilem esse eam vocem, quæ eadem & in lætitia ac felicitate, & tristitia atque mi... seria emitteretur.

Fabula narrari potest aduersus petulantes ineptias ostentationis, docetque vanitatis ac leuitatis exultationem, etiam misericordia destitui.

Vide Malitia, Improbitas.

Philautia.

¶ Definitio et Etymolog.

Philautia, φιλαυτία, ας, ἡ, Amor sui. Philautia amor est, quo cor... pus complectimur, ratione non consentaneus. *Max. de charit... tate, cent. 3. 56.*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Hor. 1. Carm. 16.

Subsequitur cæcus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem.

Serm. 3.

Egomet mi ignosco, Manius inquit,
Stultus, & improbus hic amor est, dignusq; notari.

Ter. And. 2. 4.

Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet,
Omnes sibi malle melius esse quam alteri.

Idem Adelph.

Quenquam ne hominem in animo instituere, aut
Parare quod sit carius quam ipse sibi?

Idem Adelph. 1. 2.

Hominis imperito nunquam quidquam iniustiui,
Qui nisi quod ipse facit nihil rectum putat.

¶ Adagia.

Philauti. φίλαυτοι,

Qui vehementer sibi placent. Vitium dicitur Philautia, quod ap... posite Horatius circumloquens dicit: Cæcus amor sui.

Non videmus manticæ quod in tergo est.

Hoc est, non videmus nostra ipsorum vitia, quum aliena curiosis... oculis perspiciamus. Iactari potest in curiosos alienorum vitiorum Corycæos.

Quod volumus sanctum est. *Augustinus contra Cresconium Gramaticum.*

Dici potest in perditissimum illud genus hominum quod etiam ho... die in mundo regnat, pietatem exigens non ad regulam Christi: sed ad suos affectus. Quicquid enim tales vehementer amant, hoc vide... ri volunt etiam sanctum.

Papæ myxus. Βαβαὶ μύξος.

In gloriosos & iactabundos dici consuenit.

Amicos tragœdos æmulatur. τοὺς τριγὸς τραγῳδοὺς ἀγωνίζεται.

Dicitsolitum de his qui sese accommodarent ac morum seueritatem sumerent ad amulationem aliorum.

Tragice loqui. Τραγικώτερον λαλεῖν.

Est verbis viti magnificentioribus.

Ne magna loquaris. μὴ μεγάλα λέγε.

Admonet temperandum a magniloquentia. Horat.

Proiecit ampullas & sesquipedalia verba,
Et spirat Tragicum, satis & feliciter audet.

Argenti fontes. ἀργύρου πηγαὶ λαλοῦσιν.

In eos, qui stolide quidem atque indocte, sed arroganter tamen & confidenter loquuntur, opibus suis freti. Quadrabit in eos etiam, quo... rum oratio propter opum fiduciam plus satis libera atq; audax vi... detur.

Colophonia ferocia. Κολοφωνία ὕβρις.

In insolentes, qui ferociter decipiunt & affligunt humiliores for... tuna homines. Aut in eos quibus sua ferocitas exitium attulit.

Oleum in auricula ferre. *Martial lib. 5. Epigram. 79.*

Narratur quidam belle dixisse Marulle,
Qui te ferre oleum dixit in auricula.

Videtur Poeta taxare hominem rigida atq; supina aure. Referri etiam potest ad assentatores, qui velut oleum instillant in aurem, dum

dum iucunda loquuntur magis quam salutaria, quo & illud refert vdum est: Oleum vendere.

Aut minus animi, aut plus potentiæ. ἢ φρενῶν ἧλασσον, ἢ δύναθαι δεῖ μείζον.

Conuenit in feroces, quorum arrogantia non suppetant vires. Aut in eos, qui non timent irritare, quem vincere non possint.

Mendax atraphaxis. ψευδὴς πλέα ἀτραφαξις.

De tumidis & ventosis.

Quæ quis ipse facit, hæc vicinis vitio non vertit. ἃ τις αὐτὸς ποιεῖ, ταῦτα τοῖς πέλας μὴ νεμεσᾶ. *Arist. lib. Rhet.*

Conuenit cum illo Terentiano Homine imperito nihil quicquam iniustius, qui nil nisi quod ipse facit rectum putat. Sunt enim qui damnant, quicquid ipsi non possint assequi.

Suus cuique crepitus bene olet.

Nemo est cui sua mala non videantur esse optima. Plato.

Ipsis placet. αὐτοῖς ἀρέσκει.

Vbi rem parum nobis probari, aut causam nihil ad nos pertinere significamus.

Pedere thus. βδίειν λιβανωτόν.

Accommodabitur in hos, quorum vitia placent aut ipsis aut alijs impendio amantibus. Dici etiam potest in assentatores. Aristoph.

In armis accessat. ἐν τοῖς ὅπλοις ἀκίζεται.

In eum, qui sibi placet, sese, quasi contemplatur in armis suis.

Er beduncket sich der beste Man im Korbe.

Et me me mater Pollucem vincere dixit. κἠμ' ἔφαθ' ἁμετέρᾳ πολυδεύκεος ἢ μὶν ἀμείνω. *Theocr. in Eclogam cui inscript.* τομεῖς.

Cum quis peruerso propter amorem iudicio anteponitur, aut æquatur ijs, cum quibus minime conferendus est.

Teipsum laudas. σαυτὸν ἐπαινεῖς.

Vbi quis sese laudat suiq; buccinatorem agit.

Teipsum inspice. μὴ τὴν σὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν σὸν φῦλον σκόπει.

Non meum, sed tuum inspicito genus. Plutarchus. Stultum est in alterum dicere, quod in te possit retorqueri.

Besihe dich selbst. Fege vor deiner Thür.

Multi te oderint si teipsum laudas. πολλοί σε τοὶ μισεῦσι, ἢν σαυτὸν φιλῇς.

Ostendit adagium, nullos minus appositos esse ad mutuum amorem ac beneuolentiam, quam qui sese vehementer amant.

Sine riuali diligere.

Qui stulte mirantur, quod nemo alius concupiscat, sine riuali diligere dicuntur.

Non est beatus, esse qui se nesciat.

Innuit haud esse satis, vt adsit felicitas, ni felicitatem tuam intellexeris. Virgil.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas.

Ἀζηλος πλοῦτος.

Vocabatur, cum quis suas dotes ignoraret. Felicitatis vero haud minima pars est, vt sua quisque norit bona.

¶ Emblema.

Φιλαυτία.

Emblema LXIX. Andreæ Alciati.

Quid nimium tua forma tibi Narcisse placebat,
In florem & notæ est uersa stupore olus.
Ingens est marcor, ladesq; Philautia doctos
Quæ pessum plures dat, q; dedit, q; viros.
Qui veterum abiecta methodo, noua dogmata quærunt,
Nilq; suis prater tradere phantasias.

¶ Hieroglyphicvm.

Quo sit in ptolem suam affectu *Simia*, vulgo notum est. Hinc illud oritur hieroglyphicum, vt *Suffenos Catullianos seu stolidos sui admiratores* per *fœtam Simiam* apte significari posse nonnulli contendant. *Pier. Val. lib. 6. pag. 598.*

Vide supra, Amor sui.

Philosophia.

¶ Definitio et etymol.

Philosophia, Græca dictio est, φιλοσοφία, ας. ἡ. Est amor scientiæ, *secund. Aug. lib. 4. de Ciuitate Dei: & eundem contra Academicos & Boetium in Arithmetica.* Componitur autem ex φίλος. ὁ, quod est amicus, & σοφία, ας. ἡ, quod est sapientia. Habet autem sophia penult. corrept Martialis:

Cum tibi sit sophia par cura, & cura deorum.

Hebræi philosophiam appellant *Cochmah*, id est, sapientiam rerum diuinarum & humanarum: à verbo *Cacham*, Sapuit mente, sapiens fuit, sapienter egit, fuit præditus sapientia. Hinc per inuersionem radicis est μάγος, magus, sapiens, arcanorum diuinorum interpres: & μαγία, quam Persæ acceperunt pro sapienti perfectaque rerum naturalium cognitione, vnde & magi ab illis appellati, quos Græci philosophos vocant, latini Sapientes. Vide Magi. 1. &c. Postquam verò magi apud Persas diuini cultus præ bus omnibus vetitas artes exercuissent, in tantum vanitas, vt non solum obseruatione siderum futura actibus quibusdam & maleficiis, se omnia scire & fi terentur *Cachasch*, sapiens, magus, industrius, in rum & humanarum cognitione exercitatus. *Cach* piens, industria. Vide *Prouerb.* 10. 1. 8. 14. *Eccl.* 2. 14. 16. *Prou.* 14. 1. Vide *Sapientia.*

¶ Loci biblici.

Philosophia in rebus Dei fallax, *Coloss.* 2. 8. ideoque Apostolo non simpliciter, vt qui principiis cum vera communibus sæpe vtatur, methodum quàm accurat uet, philosophiam veram Dei donum esse sciat, & Ep esse διορθοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, id est, qui recte ritatis secet, 2. *Tim.* 2. 15. (quod sine mediocri liberalium philosophiæ cognitione fieri non potest) sed κατὰ τ mirum illa sese intra fines suos non coatinet, nec ad fertur.

¶ Patrvm Sententiæ.

Si quæ vera philosophi dixerunt, ab eis sunt tanquam possessoribus vendicanda in vsum nostrum. *Augustin. lib. 2. Christiana.*

Non est religio à philosophis quærenda qui eadem bant cum populis, & de suorum deorum natura ac diuersas contrariasque sententias in scholis perso *rá relig.*

Philosophi eo damnabilius colebant idola, quo illa citer agebant, sic agerent, vt cum populo veraciter rentur. *De ciuitate Dei.*

Res siquidem monstrosa est, p philosophus curialis que esse affectat, neutrum est, eo quod curia dit, & ineptias curiales philosophus vsquequaque *sostomus lib. 1. de nugis curialium.*

Qui cunq; scientiam contingere cupit, si relicta reliquis se implicare voluerit, materiam laboris, vt in tam plurimamq; inueniet, & fructum exiguum: videtur primum operam dandam esse artibus: vbi omnium, & pura simplexque veritas aperitur, & lictis artibus, quasdam sibi scientias eligunt, in quibus perfectos putant. *Hug. in didasc. lib. 3.*

In philosophis enim fuit venerabilis imago virtutis, de & dilectione virtutis substantia esse non potest, & inueniatur in nobis, qui virtutis imaginem teneat. tutum induit, quibus videmus floruisse gentiles? mistoclis diligentiam, Frontonis grauitatem, Socratis am, Fabritii fidem, pudicitiam Scipionis, longanimem Catonis pietatem imitatur? qui quasi quædam sydera splenduerunt, tempora sua illustrantes: non cognouerunt, in cogitationibus suis superbia tumentes, ra humilitate carentes, humanam gloriam appetentes se sapientes æstimantes, & dicentes, stulti facti sunt *Rom.* 1.

O felicia antiquorum tempora! in quibus ipsi imperatores dum regentes seipsos philosophiæ dederunt, vt patrit Macedone, de Iulio Cæsare, de Ptolomæo rege. Cuiusli gni gloria creuit in immensum, quamdiu artium liberal in ipso floruerunt. Victoria enim militiæ, & gloria, & tinul creuerunt. Et merito, quia philosophia vera doctrina regnare. Per me enim reges regnant, ait Sapientia. *ibid.*

Pisces fortasse philosophos vocat, qui huius mundi rata curiositate pertractant: nam sicuti illi posita fronte bi resecant, pelagi inundatione confusa, ita & isti capite nas rerum ratione humana assiduo labore perquirunt.

Astrologiam sacrilegam summa intensione fugiamus etiam nobilium philosophorum iudicia damnauerunt.

Diuina eruditio dialecticam, in qua omnis loquendi tinetur, non desiderat, quia non in lingua, sed in corde nec interest quali vtare sermone. Res tamen non verba & nos non de Grammatico, aut Oratore, quorum scientia modo loqui deceat, sed de sapiente disserimus, cuius quomodo viuere oporteat. Quod si neq; physica illa est, neq; hæc logica, quia beatum facere non possunt: Ethica totius philosophiæ vis contineatur, ad quam se nibus, Socrates contulisse dicitur, in qua etiam parte, losophi errauerunt, qui summum bonum, cuius scientia nerati sunt, non comprehenderunt, apparet falsam esse omnem philosophiam, quia nec instruit ad iustitiæ ficium hominis rationesque confirmat. *Lact. Firm. lib. 3.*

¶ Poëticæ Sententiæ.

De VII. Sapientibus.

Ἑπτὰ σοφῶν εἷς μὲν τάδε πάλιν ἔνεπε φαείνων.
Μέτρον μὲν κάλλιστον· ὁ δὲ μάλα εἶπεν ἀρίστη.

Θαλῆν δ' ἑπτὰ σοφῶν ἀριθμὸν συναρτῶσι.
Οὗτοι κεφάλαιον ἔνιοι τόδον κρατῆρα προσῆνεγκαν.
Πιττακὸς δὲ ὁ Μυτιληναῖος εἶπεν ὅσον μυτυλήνης.
Τέρμα δ' ἄρα βίοτου σῶλαν ἐφεῖσε πεφυγώς.
Τοῦ Κλεοβουλου κλεινὸν δ' ἐς βίας ἐπίφθεγμα πεφυγώς.
Βύβλον φύγετε δ' Ἑλλὰς μελισσίους ὕμνους.
Verba loquor septem sapientum, nomen & vrbem.
Optima mensura est, Cleobulus Lindius vnsit.
Nosce, tuba Chilon temet, Lacedæmone, nosce.
Te Periander agens, ira moderare Corinthi.
Nil nimis est genitus qui, Pittacus ex Mitylenè.
Sperne Solon vitæ finem sacris in Athenis.
Turbæ, Bias Prienè genitus canit, ampla malorum.
Miserò, Thales vrtus & admonita linque.

Iacob. Billius, Anthol. Sacr.

Inuentarum literarum studio consenescendum non esse.

Dum puer est Moses, fruitur puerilibus annis,
Hunc, loco nati filia regis habet.
At cum maturos tandem peruenit ad annos,
Ad matrem & fratres confugit ille suos.
Externis cum des puerilia tempora Musis.
Vt studio caleas post meliore, vide.
Quin tibi dum Pharij puerum te filia regis
Vendicat, a vera lac quoque matre pete.

¶ Sententiae Philosophorvm,

Inter Dionysius dicebatur multos alere sophistas, non quod illum iuuaretur, sed quoniam per illos admirationi esse vellet: cieterum ex tyrannide cum interrogaretur: quid tibi Plato aut philosophia profuit? Respondit, vt æquo animo facileque ferrem quamcunque fortunæ mutabilitatem. *Plutarch. in apoph.*

Qui vitæ solo existimant, nullis nisi philosophantibus inesse virtutem, illos præter philosophos beatos esse pronuntiant. Agnitionem enim rerum diuinarum sapientiam proprie vocantes, eos tantummodo dicunt esse sapientes, qui superna acie mentis requirunt, & quantum vniuersa sagaci diligentia comprehendunt, & quantum viuendi cautela præstat, imitantur. Et in hoc solo esse aiunt exercitia virtutum, quarum officia sic dispensant. Prudentiæ esse, mundum, quæ mundo insunt, diuinorum contemplatione despicere, omnemque animæ cognitionem in sola diuina dirigere. Temperantiæ omnia relinquere, in quantum natura patitur, quæ corporis requirit. Fortitudinis, animam non terreri, à corpore quocunque ducta philosophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ superna ascensionis horrere. Iustitiæ, ad vnum sibi huius propositum tenere viam vniuscuiusque virtutis obsequium. Atq; ita secundum hoc tam rigidæ definitionis abruptum, rerumpub. non beati esse non possint. *Macrobius libro 1 super somno Scip.*

Philosophia verò omnium artium mater, quid est aliud, nisi, vt Platonem donum, vt ego, inuentum deorum? Hæc nos primum ad humanum cultum, deinde ad ius hominum quod situm est in generis humani societate, tum ad modestiam magnitudinemq; animi eruditos eosdemque ab animo, tanquam ab oculis, caliginem dispulit, vt quæ supera, infera, prima, vltima, media videremus. Prorsus mihi videtur vis, quæ tot res efficiat, & tantas. Quid est enim in memoria rerum & verborum, quid porro inuentio? profecto nihil nec in Deo quidquam maius intelligi potest. *Cic. lib. 1. Tusc.*

Nec enim philosophia paucis contenta iudicibus, multitudinem quasi ipsa fugiens, eique ipsi & suspecta & inuisa. Quippe enim Græcia philosophia tanto in honore nunquam fuisset, doctissimorum contentionibus dissensionibusq; viguisset. Eadem efficit hoc philosophia: medetur animis, inanes solicitudines eradicat, à cupiditatibus liberat, pellit timores. Sed hæc eius vis eadem potest apud omnes: tum valet multum, cum est idoneum amplexa naturam.

Nam vt agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur, falsumque nomen improbe.

Et sin segetem deteriorem sunt data
Fruges, tamen ipsa suapte natura enitent.

Sic animi non omnes culti fructum ferunt, atque vt in eodem solo verum est, vt ager, quamuis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus. Ita est vtraque res sine altera inutilis.

Cultura autem animi, philosophia est: quæ extrahit vitia radicitus, præparat animos ad satus accipiendos: eaque mandat his, & quæ dicam, serit, quæ adulta fructus vberrimos ferant. *Idem libro eodem.*

Est profecto animi medicina philosophia: cuius auxilium non aduersus corporalibus morbis, petendum est foris, omnibusque opibus quæsitis vt nosmetipsi nobis mederi possimus, elaborandum est. Magnum opus, & difficile, quis negat? quod autem præclarum, non idem arduum? sed tamen id se effecturam philosophia profitetur, nos modo cautionem eius recipiamus. *Idem lib. 3.*

O vitæ philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modo nos, sed omnino hominum vita sine te esse potuisset? Tu vrbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem vitæ conuocasti, tu eos primo inter se domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxisti: tu inuentrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti: ad te confugimus, à te opem petimus: tibi nos, vt antea magna ex parte, sic nunc penitus, totosque tradimus.

Pythagoram, vt ait auditor Platonis Ponticus Heraclides, virdoctus inprimis Phliuntem ferunt venisse, eumque cum Leonte principe Phliasiorum docte & copiose disseruisse quædam: cuius ingenium & eloquentiam cum admiratus esset Leon, quæsiuisse ex eo, qua maxime arte confideret? at illum, artem quidem se scire nullam, sed esse philosophum: admiratum Leontem nouitatem nominis, quæsiuisse qui nam essent philosophi, & quid inter eos & reliquos interesset? Pythagoram autem respondisse, similem sibi videri vitam hominum, & mercatum eum, qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. Nam vt illic alii corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coronæ peterent, alii emendi aut vendendi quæstu & lucro ducerentur: esset autem quoddam genus eorum, idque vel maxime ingenuum, quia nec plausum, nec lucrum quærerent, sed visendi causa venirent, studioseque perspicerent quid ageretur, & quomodo: item nos quasi in mercatus quadam celebritate ex vrbe profectos aliqua, sic in hanc vitam ex alia vita & natura profectos, alios gloriæ seruire, alios pecuniæ, raros esse quosdam, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiose intuerentur: hos se appellare sapientiæ studiosos, id est enim philosophos: vt & illic liberalissimum esset spectare, nihil sibi acquirentem: sic in vita longe omnibus studiis contemplationem rerum cognitionemque præstare. *Cic. Tusc. q. lib. vlt.*

Si oportet velle sapere, dare operam philosophiæ conuenit. *Cicer. Rhet. verer. lib. 1.*

Nullum bonum philosophia præstabilius, neque datum mortalium generi, deorum concessu & munere, neq; dabitur. *Cic. de Creatione cæli & mundi.*

Philosophia rationibus progredi debet: duo hæc sunt maxima in philosophia, iudicium veri, & finis bonorum. *Cicero in Hortensio.*

Considerant mihi sæpe alias virtutes: Indagatrix expultrixque vitiorum, diuinarum princeps rerum philosophia videbatur, & nunc maxime cum naturæ increpatione, cum remotarum ab oculis rerum inuestigationem sibi vendicet. Nam cum cæteri magnitudine rei territi, eiusmodi laborem arduum & profundum existimarent, sola philosophia suum non despexit ingenium, nec indignam se existimauit, cui diuinarum humanarumque rerum disceptatio deferatur. Quid enim mundo præstantius? Lauda quam puras speciem, portio à te laudabitur mundi. *Lucius Apuleius de dogmate Platonis.*

Propter admirari, homines, & nunc, & primo, cœperunt philosophari.

Philomythes, id est, fabularum amator, est aliqualiter philosophus, quia fabula ex mirabilibus constituitur.

Antiqui philosophi acquisitis necessariis vitæ, incœperunt philosophari. *Arist. lib. 1. Metaphys.*

Appellari philosophiam scientiam veritatis, recte se habet. *ibid. lib. 2.*

Tres partes sunt philosophiæ & scientiæ speculatiuæ, scilicet Naturalis, Mathematica, & Diuina, id est, Metaphysica. *Naturalis* considerat res coniunctas motui & materiæ secundum esse, & secundum rationem. *Mathematica* considerat res coniunctas motui, & materiæ, secundum esse, sed separatas à materia secundum rationem, &c. *Metaphysica* considerat res separatas, à materia, secundum rationem. Idem vult commentator magis expresse: quod Theoricæ scientiæ, id est, speculatiuæ sunt aliis scientiis desiderabiliores, & metaphysica, theoricis.

Si omnis substantia est mobilis: physica est philosophia prima, sed si aliqua substantia est immobilis: illa est prior quam physica. *Idem lib. 6.*

Philosophus siue sapiens naturaliter est virtuosus, secundum omnes species virtutum moralium, quæ sunt: iustitia, castitas, liberalitas, & similia.

Liber physicorum est radix & principium philosophiæ naturalis. *Commentator super 1. Physicor.*

Ratio vniuersalis dicit, quod omni philosopho est benefaciendum. *Themist. super 3. de Anima.*

Naturalis philosophi est, de sanitate & infirmitate prima principia inuenire.

Naturalis philosophus finit considerationem suam, ad ea, quæ sunt considerationis medicinæ: sed medicus incipit ab eis: quæ sunt de consideratione naturalis, vnde vbi philosophus dimittit, ibi medicus incipit. *Arist. lib. de Sensu & sensato.*

Philosophia habet delectationes admirabiles puritate & firmitate. *Idem lib. 10. Ethicor.*

Sæpius

Sæpius philosophari, videtur mihi res diuina.

Philosophia docet homines suum cognoscere creatorem. *Idem lib. de pomo & morte.*

Si sine arte, & propter actionem, aliquid fieri possibile est, magis per artem, & curam & causam possibile est fieri, vnde vbi philosophus fuerit præses, ibi fœlix est ciuitas. *Idem lib. 2. Rhet.*

Philosophia omnium mater artium, quam Plato donum, Cicero inuentum vocat, absq; literis haud facile percipi potest. Hæc te primum ad diuinum cultum, deinde ad ius hominum, quod situm est in generis humani societate, tandem ad modestiam animum erudiet, & ab animo tanquam ab oculis caliginem remouebit, vt supra prima, media & vltima videas. Quis igitur literis insudare noluerit? quando tantus ex his fructus percipitur, in quibus est boni ac mali notitia, quæ nobis præterita referant, præsentia moderentur, futura indicant? sine literis omnis ætas cæca est. *Hæc Æneas Syluius, Pius II. P. M. posteadictus.*

Quid est per Deos optabilius sapientia? quid præstabilius? quid homini melius? quid homine dignius? hanc qui experunt, philosophi nominantur, nec quicquam aliud est philosophia, quam studium sapientiæ: sapientia autem est rerum diuinarum & humanarum causarumque, quibus eæ res continentur, scientia. *Cicer. libr. 2 Offic.*

Philosophia in tres partes est distributa: in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores. 1. *de Oratore.*

Philosophia nihil est aliud, si recte interpretari volumus, quam studium sapientiæ. 2. *Offic.*

Philosophia medetur animis, sollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. 2. *Tuscul.*

Philosophia mater est omnium benefactorum & benedictorum.

Nunquam satis digne laudari philosophia poterit, cui qui pareat, omne tempus ætatis possit sine molestia degere.

Nullum bonum philosophia optabilius, nullum præstantius, neque datum est mortalium generi deorum concessu, neque dabitur.

Nihil est dulcius otio literario, his dico literis, quibus infinitatem rerum atque naturæ, & in hoc ipso mudum, cœlum, terras, maria agnoscimus. *Declar. Orat.*

Philosophi, virtutis magistri. 2. *Tuscul.*

Nemo philosophiæ expers, idoneus est regno.

Delicati pueri ad philosophiam non sunt idonei.

Turpissimum est philosopho, secus docere quam viuit.

Is verè liber est, quem philosophia liberum facit.

Proprium est philosophi mederi vitiis hominum.

Philosophi libertas molesta est omnibus.

Frugalitatem exigit philosophia, non pœnam. *Erasmus in apoph.*

Quid aliud philosophia quam vitæ lex? *Idem epist. 95.*

Dicet aliquis. Quid mihi philosophia prodest, si Fatum est? quid prodest, si Deus rector est? quid prodest, si Caius imperat? nam & mutari certa non possunt, & nihil præparari potest aduersus incerta, si aut consilium meum Deus occupauit, decreuitque quid facerem, aut consilio meo nihil fortuna permittit. Quicquid est ex his, Lucili, vel si omnia hæc sunt, philosophiandum est, siue nos inexorabili lege fata constringunt, siue arbiter Deus vniuersi cuncta disposuit, siue casus res humanas sine ordine impellit & iactat. Philosophia nos tueri debet, hæc adhortabitur, vt libenter Deo pareamus, vt fortunæ contumaciter resistamus, hæc docebit vt Deum sequaris, feras casum. *Seneca ad Lucil. epist. 16.*

Hoc scio, neminem posse bene viuere, sed nec tolerabiliter, sine sapientiæ studio: cum omnia habueris, tunc & habere scientiam voles, & sapientiam, hæc erit vltimum vitæ instrumentum. *ibidem, epist. 17.*

Facere docet philosophia, non dicere, & hoc exigit, vt ad legem suam quisque veniat ne orationi vita dissentiat, vt ipsa inter se vita vnius, sine omnium actionum dissensione, coloris sit. Maximum hoc est & officium sapientiæ, & iudicium, vt verbis opera concordent, vt ipse vbique par sibi, idemque sit. *ibid. cap. 10.*

Relinque istum ludum literarium philosophorum, qui rem magnificentissimam ad syllabas vocant, qui animum minuta docendo, pemittunt & conterunt, & id agunt, vt philosophia potius difficilis, quam magna videatur. Socrates qui totam philosophiam reuocauit ad mores, hanc summam dixit esse sapientiam, bona malaque distinguere. *Seneca epist. 72.*

Quis dubitat, quin Deorum immortalium munus sit, quod viuimus: philosophiæ, quod bene viuimus. Itaque tanto plus huic nos debere certum est, quam diis: quanto maius est beneficium bona vita, quam vita, pro certo haberetur, nisi ipsam philosophiam dii tribuissent.

Huius enim opus est, de diuinis humanisque vera inuenire. Ab hac nunquam recedit religio, iustitia, pietas, & omnis alius comitatus virtutum consertarum, & inter se cohærentium. Hæc docuit colere diuina, humana diligere, penes Deum imperium habere, & inter homines consortium: quod aliquandiu [illegible] antequam societatem auaritia distraxit.

De illa philosophia loquor, quæ nullum bonum putat, nisi honestum est, quæ nec hominis, nec fortunæ munera [illegible] test. *Idem epist. 91.*

Philosophia promittit mihi, vt me parem Deo facias.

Omnia impedimenta dimitte, & vaca bene mereturo [illegible] phiam.

Ad philosophiam totam mentem conuerte, huic [illegible] cole, & tunc ingens interuallum est inter te & homines mortales tu antecedes, & dii non multum te antecedent. *Moribus.*

Veri philosophi philosophiam non verborum, sed [illegible] facinorum exercitationem putant. *Diony. Halic. lib. 11.*

Illa vehemens & constans animi militia, literis [illegible] bilium doctrinæ sacrorum antistes philosophia, vbi [illegible] est hominum, in honesto atq; in vtili affectu [illegible] do virtutis munimento confirmat, potentiores [illegible] ciens. *Valer. Max. lib. 3. c 3.*

Doctores sapientiæ sola bona quæ honesta, mala [illegible] turpia, potentiam, nobilitatem, cæteraque extra animum [illegible] lis annumerant. *Tacitus hist. lib. 4.*

Florent ciuitates, si philosophi imperant, aut imperan [illegible] sophantur. *Iul. Capitol. in M. Anton. philosoph.*

Illi ipsi philosophi (philosophastri, vel philogastri) [illegible] bris quos de contemnenda gloria scribunt, nomen [illegible] vt in eo ipso quo prædicationem nobilitatemque [illegible] cari de se ac nominari velint. *Amm. Marcell lib 22.*

Pythagorici vetant ne arcana philosophiæ impune [illegible] communicentur. Nefas enim esse, vt ea quæ magni [illegible] ta sint, cuiuis offerantur, præterea publice philosophi [illegible] dinem magnum apud mortales rerum sublimium [illegible] peperisse. *Niceph. Gregor. hist. lib. 8.*

Philosophari est bene & commode ratiocinari [illegible] currunt: affectibus efferri, negligere vana cuncta & [illegible] cupiditatibus oriri solent, mensura quadam deduci [illegible] peragenda. *Arist. in quæst.*

Ludouicus XI. rex Franciæ idem philosophis vsu venit [illegible] quod his qui medendi curam sibi vendicant, qui de [illegible] de causis principiisque morborum differunt, magnam [illegible] in his occupati sunt: illa autem perexigua est oratio qua [illegible] ægris. *Arn. Ferron. lib. 3.*

§ Apophthegmata.

Thales facillimum esse dicebat philosopho ditari: [illegible] cto probauit. Omnem oleam antequam florere [illegible] Milesio coemit. Animaduerterat enim præscientia [illegible] rum vbertatem fore. Hoc pacto os obturauit iis, qui [illegible] philosophis paupertatem non esse virtutis, sed [illegible] *de Diuinatione.*

Bion, cum male audiuisset, quod adolescentem quendam [illegible] in disciplinam non recepisset: Tenellus, ait, calens, non [illegible] hamo: significans, pueros delicatulos ad philosophiæ [illegible] quaquam esse idoneos. *Laert. lib. 4. c. 7.*

Idem, Rhodi cum Athenienses darent operam rhetori [illegible] philosophiam docebat. Ob id reprehensus, ita respondit: [illegible] aduexi, & hordeum vendo. Sentiens, absurdum esse ab [illegible] deteriora, cum attulisset meliora. Nam philosophia, velut [illegible] cibus est hominum: hordeum, equorum, simul innuens [illegible] losophum loqui, rhetores hinnire potius. *ibid.*

Pythagoras dicebat, vitam humanam esse similem [illegible] est, solenni hominum conuentui ad quem alii conuenturi [illegible] ri, alii negotiaturi, nonnulli spectatores modo futuri. [illegible] quidem omnes esse solicitos, solum spectatorem [illegible] celebritate, hunc spectatorem æstimabat esse philosophum [illegible] aliud in hoc mundi theatro prodisset, quam vt naturæ [illegible] mores hominum contemplaretur. *Laert. lib. 8. cap. 8.*

Diogenes negabat illos debiles ac mancos appellandos [illegible] essent, aut cæci, sed qui peram non haberent. Lutæ autem [illegible] vocum, nam ἀσκάντρους Græcis dicitur mancus, aut mutilus; [illegible] qui pera caret. Innuens opinor, hominem ad omnem vitæ [illegible] nem inutilem esse, qui expers sit philosophiæ. Pera enim [illegible] rum penus erat. *ibid.*

Idem, dicenti cuidam, quem ad sapientiæ studium hortaretur: Non sum idoneus philosophiæ. Quid igitur viuis, inquit, si [illegible] la recte viuendi cura est? Non enim in hoc viuit homo, vt viuat [illegible] tum, sed vt discat recte viuere. Natura dat viuere, Philosophia [illegible] recte viuere. Natura gignit ad virtutem dociles, doctos non [illegible] recte viuere. Natura gignit ad virtutem dociles, doctos non [illegible] *Laert.*

Idem, percontanti, quid lucri caperet ex philosophia: Vt [illegible] inquit, aliud, certe hoc, quod omnem fortunam ferre [illegible] *Laert. lib. 6.*

…m cum Plato laudaret quendam hoc nomine, quod erga om-
…humanissimus: Quid, inquit Diogenes, illi tribuendum est,
…nimus in philosophia versatus nullum hactenus affecit do-
…rens, proprium philosophi munus esse, mederi vitiis ho-
…d autem fieri non posse, nisi metu ac dolore: metu probri,
…grefentis ignominiæ. *ibid.*

…Cercus, cum consuluisset oracula, quonam pacto vitam
…mutuere posset: respondisse fertur: Si concolor fieret mor-
…sequitur sentiens se ad veterum incitari lectionem, animum
…ophiæ studium adiecit. *Laert. l. 7.*

…s ascendens in theatrum, cithara canente Amœbeo, versus
…los, dixit: Eamus, vt pernoscamus quam vocem, quemque
…eum edant intestina, nervi, lingua, & ossa, quibus adest ratio,
…s & ordo. Si in rebus inanimis tantum valent illa, quanto
…ebunt, si in omni hominis vita seruantur? *Idem, Libro nono*

…dem, negotiator purpuram vehens, naufragium fecit iuxta Pi-
…que hac occasione sese contulit ad philosophiam. Itaq; so-
…t dicere: Tum bene nauigaui, quum naufragium feci. Alii
…unt cum Athenis esset, audisset que merces periisse naufra-
…sse: Benefacis fortuna, quæ me ad Philosophiam (alii, ad pal-
…pelas. *Laert. l. 7. c. 1.*

…nysius adolescens quidam, qui apud Zenonem philosophiæ
…m dederat domum reuersus, cum à patre iuberetur specimen
…ditionis edere, ait: Ostendam paulo post quid incrementi fe-
…Verum cum nihil diceret, pater iracundus, existimans impen-
…uisse, cœpit loris verberare filium. Eam parentis seueritа-
…quam æquo animo tulisset, ac rursus efflagitanti patri, vt pro-
…documentum daret: Hoc, ait, ex philosophia didici, vt possim
…verbera patris æquo animo perpeti, cum secus faciant alii.
…lib. 8. apoph. ex Ælian. lib. 9. Var. hist.

…rogatus, quod illi è philosophiæ studio accessisset emolu-
…respondit:

Θεωρεῖν χαλινὸν, καὶ τὸ μηδενὸς μέλειν.
Cernere lupum, & absq; cura viuere.

…dem, se minimo contentum, ob libertatem suauiter viuere.
…d. c. 7.

…nogatus, quoad esset philosophandum? Donec, inquit, ex-
…dices qui sunt, videbuntur esse agasones. Sentiens opinor
…nunc opus esse philosophia, vbi qui populo præsunt, stolidi
…nobili: & homines, quibus imperant, habent pro asinis.

…dem dicebat, philosopho nulla re opus esse. Eoque pecuniam
…apud trapezitam hac conditione, vt si liberi essent idiotæ,
…eam illis: sin philosophi nummos distribueret in plebem,
…doctis opus esset pecunia: philosopho, nec opus, nec vtilis.

…Pyrrhum rogatus, quid differrent docti ab indoctis? Quod in-
…equi domiti ab indomitis. Quemadmodum equus indomitus
…eum vsum incommodus est ob insitiam ac ferociam: ita qui
…affectibus quos sola domat philosophia: ad omnem vitæ
…rumdinem inutilis. *Laert. l. 2. c. 8.*

…rogatus, quid fructus cepisset ex philosophiæ studio? Quod
…ibuslibet, inquit, libere loqui possim. Nec enim metuebat
…nes, nec fastidiebat humiles. Quoniam animum habebat spe
…ac metu liberum, nemini seruiebat, neque cuiquam assenta-
…ur. *ibid.*

…dem iussus est aliquando è sua philosophia nonnihil dicere,
…que detrectantem vrgeret Dionysius: Ridiculum, inquit, si qui-
…ut vt de philosophia loquar, rogas, & quando oporteat loqui
…de doces: Sensit, hoc ipsum esse philosophi, scire quando lo-
…dum sit, quando tacendum: at qui petit vt audiat aliquid ex
…osophia, declaret se philosophiam, à philosopho velle discere,
…, qui cogitat loquendum, is videtur ipso philosopho do-
…ior qui melius norit loquendi tempus, quam philosophus ipse.

…dem Aristippus percontanti Dionysio, quid eximium haberent
…osophi præ cæteris hominibus? Vt inquit, etiam si omnes leges
…tantur, tamen æqualiter victuri simus. Vulgus legum præsci-
…metur peccando: Philosophus rationem habet pro legibus,
…eo quod rectum est faciens, quia lex iussit: nec à scelere tem-
…, quia lex vetuit: sed quia nouit illud per se rectum esse, hoc
…turpe. *ibid.*

…dem, percontanti Dionysio qui fieret, vt philosophi diuitum li-
…ua terrerent, non contra? Quoniam, inquit, philosophi norunt
…ous egeant, illi nesciunt. Philosophi sciunt absque pecunia viri
…posse: itaque petunt ab eis qui quod opus est dare possunt.
…si diuites æque intelligerent se egere sapientia, multo magis
…rrent philosophorum limina. Miserior est enim egestas animi
…m corporis: atque hoc miseriis egeni sunt diuites, quod non
…ligant, quam preciosa, quamque necessaria re careant. *ibi-*
…m.

Idem petiit talentum à Dionysio, quumque rex redarguendi na-
…ctus occasionem, diceret. Nonne tu prædicabas, philosophum non
egere? Da, inquit, & postea de hoc disputabimus. Cum accepisset pe-
cuniam: Annon, inquit, recte dixi philosophum non egere? Non e-
get, qui quum opus est, habet vnde accipiat. *ibidem.*

Idem, quidam multa debacchatus in philosophos etiam hoc ad-
iecit, quod conspiceret illos semper obsidere fores diuitum, cui Ari-
stippus: Et medici, inquit, ægrotantium domos frequentant, nemo
tamen ægrotus esse mallet, quam medicus. Scite retorsit conuitiũ.
Philosophi prædicant felicitatem quam qui sapienti vindicant: & ta-
men assidue versantur apud diuites: aliquid venantes ab aliis, vnde
colligebat, diuites esse beatiores quam philosophos. Sed ille inter-
pretatus est, philosophos ideo potissimum colere diuites, quod ob
luxum ac delitias cæteris mortalibus & stultiores & corruptiores
magis egerent præceptis sapientiæ philosophus autem animorum
male habentium medicus est. Porro beatius est esse medicum, quam
ægrotum. *Laert. l. 2. c. 8.*

Idem, in Asia comprehensus est ab Artapherne satrapa. Id tem-
poris quum quidam eum interrogaret, num & illic haberet solitam
animi fiduciam: Ineptelinquit, quasi vnquam fuerim fidentiori ani-
mo quam nunc alloquuturus Artaphernem. Nimirum hoc illi præ-
stabat philosophia, ne quem hominem metueret, sed cum omnibus
libere ageret. *ibid.*

Idem. Orator quidam Aristippum reum defendit in iudicio, vi-
citque litem. Is cum velut artem suam præferens philosophiæ, dice-
ret. Quid tibi profuit Socrates, Aristippe? Hoc inquit, quod oratio
quam pro me dixisti, vera fuit. Defenderat vt virum bonum & inno-
centem. Vt autem talis esset, qualis ab oratore prædicabatur, Socra-
tes præstiterat, à quo philosophiam didicit. Orator non id efficit
vt quis sit vir bonus sed vt talis videatur iudicibus, etiamsi non sit.
Præstantius igitur est quod præstat philosophus, quam quod ora-
tor. *ibid.*

Idem, cuidam exprobranti, quod in propria causa oratore con-
ductitio fuisset vsus: Nil mirum inquit, & cœnam apparaturus
coquum conduco. Alter videri volebat, ob hoc oratorem præ-
stantiorem philosopho, quod eius operam conducerent, ille re-
torsit in diuersum, innuens, inferiorem esse qui conducitur: ora-
toris enim munus inferius est, quam vt philosopho conueniat. *ibi-
dem.*

Idem, eos qui liberalibus imbuti disciplinis philosophiam neg-
igerent, dicebat esse similes procis Penelopes: quod hi cum Melanthe
& Polydora ancillis rem habuerint, & omnia potius se habituros
sperauerint, quam dominæ nuptias. Sensit, liberales disciplinas esse
velut pediseguas philosophiæ moralis, quæ cum primis sit adhi-
benda, & cuius gratia reliqua discuntur omnia. Simile quiddam di-
xisse fertur & Aristo de Vlysse, qui quum descendisset ad inferos, ait
illum cum omnibus fere manibus fuisse colloquutum, cum ipsam
reginam ne videre quidem potuerit. *Laert. l. 2. c. 8.*

Socrates Physiognomon Zopyrus, qui profitebatur ex habitu
corporis & oris lineamentis posse hominis ingenium certo depre-
hendere, inspecto Socrate pronuntiauit, illum esse hominem bar-
dum ac stupidum, tum mulierosum ac puerorum amoribus impu-
rum, vinolentum, & intemperantem. Quum amici vehementer
indignati mirarentur homini: Socrates illos cohibuit, dicens: Nihil,
inquit, mentitus est: omnino talis eram futuram, nisi me philoso-
phiæ gubernandum tradidissem. *Ex Ælio libro 8. apoph. ex Cic. 3. Tusc.
quæst.*

Plato, tum demum bene cum rebus humanis agi, dicere solebat,
quando vel philosophi regnarent, vel reges philosopharentur. *Poly-
bius lib. 12. hist.*

Zeno Citticus dicebat, plerosque philosophos in multis ἀσόφους
εἶναι, id est, non sapere: sed in fortuitis vulgaribusque rebus esse im-
peritos, & adiiciebat illud Scaphei, qui cum animaduerteret quen-
quam è discipulis vehementer inflatum, procusso illo dixit: Bonum
non est in magno, sed in bono est magnum: οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ κεῖ-
σθαι, ἀλλὰ ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. Magnum enim est quicquid recte fit, at
non statim bonum est, quod magnum. *Laertius libro septimo ca-
pite 1.*

Aristippus, postquam Aristippus magnam pecuniarum vim sibi
comparasset, & admiratus Socrates diceret. Vnde tibi tam multa?
Vnde, inquit, tibi tam pauca? Non enim minus admirandum ar bi-
trabatur, quod Socrates tantus philosophus, & qui tantos haberet
amicos, pauper esset, quam quod ipse diues. *ibid.*

Idem interrogatus, cur sic ipsum argueret Dionysius? Eandem,
inquit, ob causam, ob quam cæteri. Significans, philosophi liberta-
tem omnibus esse molestam. *Laert. l. 2. c. 8.*

Diogenes, cuidam procaciter interroganti, cur quum nihil sciret
se philosophum profiteretur: Si philosophum, inquit, simulo, hoc
ipsum est philosophari. Subnotans philosophiam rem esse vsq; adeo
difficilem, vt eam vel simulare, magna sit philosophiæ pars. Quem-
admodum multum regis habet, qui scite regis personam possit ge-
rere. Et qui simulat, imitatur: at imitari philosophos, est philoso-
phari, hoc est, philosophiæ studiosum esse. *Laert. l. 6.*

Idem, quodam die cum populus theatrum egrederetur, ipse ad-
uersus populum nitens ingrediebatur, interrogatus, cur id face-

fect? Hoc, inquit, in omni vita facere studeo. Sentiens, hoc esse philosophari, in omnibus actionibus quam maxime à multitudine dissidere: propterea quod vulgus hominum cupiditatibus agitur, non ratione. *ibid.*

Idem, percontanti, cur cæteris mendicis benigne largirentur homines, philosophis non item? Quoniam, inquit, sperant citius futurum vt claudi cæcive fiant, quam philosophi. Qui miserentur afflictorum, quales fere sunt mendici, faciunt hoc contemplatione communis hominum sortis: ita cæco opitulantur, cogitantes, hoc ipsum mihi poterit accidere, de philosopho non item cogitant. Dictum festiuius est ob abusum verbi, sperant, vt philosophus fias, sperari potest: cæcitatem aut claudicationem nemo sperat. *Laertius.*

Idem interrogatus, an philosophi placentis vescerentur? Omnibus, inquit, vt cæteri homines. Rursus hic aliud respondit, quam interrogabatur. Quærebat percontator, an conueniret philosophis, frugalitatem profitentibus, vesci placentis, cibis delicatorum? Diogenes ἐφυμνίων ita respondit, quasi philosophi non essent homines, & tamen vescerentur cibis humanis. Siquidem animalia bruta non vescuntur quibus libet: bos comedit fœnum, canis nequaquam, aues amant frondes salicum, equi auenam. Quædam aues pascuntur granis iuniperi, quædam carniuoræ sunt, quædam vescuntur piscibus. Huc allusit Diogenes. *ibid.*

Demonax à quodam interrogatus, cuiusnam sectæ philosophus esset? Quis, inquit, tibi dixit me philosophum esse? & sic ridens abiuit. Sed cum iterum rogaretur, cur rideret? respondit: Cur non riderem, cum tu me ex barba philosophum esse iudicas, ipse autem barbam non habes? *Erasm. l. 8. apoph.*

Epictetus, eos qui barba & pallio, verbisque magnificis philosophos agebant dicere solebat esse philosophos ἀντὶ τοῦ πράττειν μάχεσθαι τοῖς λόγοις, id est, factis procul, verbis tenus. *Gellius, l. 17. c. 19.*

Timotheus Cononis F. quum floreret omnino rebus secundis, & facillime vrbes caperet, se fœlicem ac beatum esse prædicabat. Verum cum in Platonem philosophum sorte incidisset, hominemque philosophantem diu audiuisset, omnia contemnens, in quibus fælicitatem consistere vana opinione ductus, putauerat, proclamasse dicitur post Platonis disputationem: O vitam vere beatã ac fœlicem! Audiuit Platonem differentem non de diuitiis non de triremibus, aut nauticis rebus, neque de supplementis, aut quemadmodum auxilium esset ferendum, nec de tributo sociorum, siue insulanis, neqi de similibus nugis ac næniis: sed de illis quæ profitebatur Plato, quibus veram fœlicitatem (contemptis omnibus) asscribebat. *Ælian. l. 2. de var. hist.*

Aristoteles, percontanti, quid lucri cepisset ex philosophia? Vt ea, inquit, nullo imperante faciam, quæ vulgus facit metu legum. Idiota à furto abstinet, quia lex minatur pœnam: Philosophus abstinet, quia per se turpe est, etiamsi liceat impune. *Laertius libro 5. cap. 1.*

Lacones. Lacedæmonii literas quidem discebant ad vsum, cæteras vero disciplinas exóticas eiiciebant: nec minus homines harum professiones, quam ipsos libros. Hæc autem erat illorum eruditio, bene parere magistratibus, patientem esse laborum, & in prælio aut vincere aut mori. Hoc animo fuerunt olim & Romanorum quidam, qui philosophos Græcos vrbe pepulere, quod curiosis disciplinis auerterent iuuentutem ad otium & ignauiam, redderentque ad differendum quidem instructos, ad agenda vero Reipub. munia inutiles. *Erasm. ex Plut. in Lacon.*

Demonax, rogatus à sophista quopiam, Quod viaticum attulisset ad philosophiam? Admodum Cynice respondit, ὄρχεις, id est, testes. Significans se nudum accessisse. *Erasm l. 8. apoph.*

Dionysius iunior posteaquam regno fuit expulsus, cuidam dicenti, Quid tibi Plato & philosophia profuit? Vt tantam, inquit, fortunæ mutationem facile feram. Neque enim sibi manus admouit, quod alii solent: sed Corinthi ludum literarium aperuit. *Plutarch.*

Demetrius Phal. cum exularet, ac Thebis inglorius humilisque viueret, audisseque Cratem philosophum, qui ipsum inuiseret, multa placide prudenterque de moderate ferendo exilio differentem. Male sit, inquit, negotiis & occupationibus, per quas hactenus talem virum non licuit cognoscere. *Laert. l. 5. c. 5.*

Philippus Alexandrum filium hortabatur, vt auscultaret Aristoteli, cui traditus erat instituendus, daretque operam philosophiæ: Ne, inquit, multa committas, quæ me feciſſe nunc pœnitet. Perspexit egregius princeps, neminem philosophiæ expertem regno idoneum esse, nec puduit fateri, se multa per errorem feciſſe peperam, quod à teneris vnguiculis philosophiæ præceptis non fuisset imbutus. Nam qui experimentis discunt administrare regnum, licet ingenio fœlicissimo nati sint, tamen & sero & magno Reipublicæ malo tandem euadunt boni reges. At qui philosophiæ præceptis præmunitus accedit, si adsit, mens integra, vix poterit ab honesto deflectere. *Plut. in apoph. regum & imper. a.*

Alexander, cum esset Corinthi, adiit Diogenem pro dolio sedentem, cumque eo multa collocutus est: à quo digressus, indignantibus amicis, quod rex illi cani tantum habuisset honoris, principi nec assurgere dignaretur: Imo, inquit, ni Alexander Diogenes esse vellem. Adeo demiratus est animum ac rebus humanis omnibus superiorem, vt nihil regno iudicaret. Præcipua regum fœlicitas est, quod nulli ferunt quid volunt, facile efficiunt: tum quod nullius egeant, ipsum homini præstat philosophia multo verius, quam monarchis. Quanquam Alexander maius quiddam esse regem esse. *Laert. l. 6.*

Polycletus dicere solebat, eorum opificium esse mediocre, quibuscunque lutum peruenire ad vngues. Plastæ opus labiosos notans. Admonuit autem, eas artes exercendas, vbi nihil spurcaretur opifex. Tale nimirum est philosophiæ studium. *lib. 6. apoph.*

¶ Similitudines.

Nazianzeni: Arbor quædam est fabulosa, quæ cum ferro germinat, & contra ferrum decertat. Et si quid mirabilium rabiliori dicere oportet, morte viuit, & abscisſa pullulat, sumpta augetur. Hoc referunt fabulæ, & arbuſti illius natura est. Mihi autem manifeste videtur, tale quid philosophus qui per afflictiones clarescit, & ex grauibus materiam sibi ac in aduersis gloriatur, nec dextris iustitiæ armis exercitus, nistris deprimitur, sed semper ille idem, licet non eiusdem tanquam aurum in fornace igne examinatum. *In laud. Basil. reuerteret ex agro.*

Augustinus: Quæ ista est secunda plaga, Ranæ in aduentu ranis hæretici intelliguntur atque Philosophi. Habet ergo signatam philosophorum vel hæreticorum prauitatem, res ranarum loquacitatem. Ranæ sunt clamantes in palustribus per superbiam, & inanes contentiones: strepitum vocum possunt, doctrinam veræ sapientiæ non possunt insinuare. Christianæ veritati contradicunt, & in sua vanitate dementiunt, tædium afferentes auribus non cibos mentibus. *De decem præceptorum & decem plagarum, cap. 2.*

Lactantius: Cum sæpe philosophi per ignorantiam rationis descíuerint, atque in errores inciderint inextricabiles, solet his euenire, quod viatori viam nescienti, & non ignorare, vt vagetur, dum percontari obuios erubescit. *De cap. 7.*

Plutarchus: Non quemadmodum parasitus conuiuio, à quibus alitur, ridet, ac nihil commouetur: Ita à philosophohensus, debet esse affectus: sed nec offendi oportet, nec ter negligere. *in mor.*

Vt tragœdi in theatris: Ita philosophus in scholis nempe ad finem vsque. *in mor.*

Seneca. Vt montium proceritas minus apparet procul bus: vbi accesseris, tum apparet quam sint in arduo: Ita spicit, quam excelsus sit animus philosophi, quantumque ad illum accesseris. *Apud Erasm.*

Plinius: Aiunt Aliæ & Græciæ balneatores, cum vi pellere, carbonibus iniicere semen æræ: quod si fecit nes: Ita philosophi quoties volunt à suis libris submouere indoctum, mathematicos quosdam numeros & figura scent, vt ex iis obortæ vertigine capitis, librum abiciant. *cap. 17.*

Erasmi Roterodami: Vt auguria & auspicia non valent, nisi quærunt, & obseruant: Ita præcepta philosophiæ non nocent hos qui meliores fieri student, & hocanimo ad legendum rint. *in Simil.*

Vt Psylli in Africa, Marsi in Italia, non solum nisi non ferpentibus, verum etiam contactu ac saliua medentur aliis clitantibus: Ita philosophis non satis esse debet, si ipsi non pantur vitiosis affectibus, verum oportet oratione aliis quoq; ditates noxias eximere. *in Simil.*

Chrysostomi, quemadmodum sepulchra extrinsecus ornata teriorem illam faciem amoueris, cadauerum & exesorum plena reperiuntur: Itidem in philosophorum opinionibus, verborum superficie & ornatu, multa inania absurdaque deprideris, maxime vbi de anima philosophantur, nunc honores, tumelia, nullo modo, modestiaue adhibita, eam afficientes. *in Ioan.*

Basilius: Similes sunt noctuæ oculis, qui in philosophia sunt occupati: propterea quod noctu istius oculi acriter sole autem splendente perobscure. Horum etiam mens rum inanium contemplationem acutissima est, at ad veri nis considerationem hebetissima & caliginosissima. *Apud serm. 17.*

Nazianzeni: Quemadmodum terra & cœlum nec non & similia, non ideo sunt contemnenda, quia quidam male abusi, pro Deo ea quæ Dei non sunt, venerantes: Ita quicquid litatis ex philosophia percipi potest, id omne ad vitæ vsum ctificare debemus: ita tamen vt periculum effugiamus & quæ

...ctorem creaturam, iuxta insipientes concitemus, ...ficio opificem deprehendamus: & sicut diuinus inquit A... ...omnem intellectum Christo captiuemus. *In oratione fu...*

...ad laudibus Basilij.

...oderet Episcops: Sicut aues vocales humanam quidem vo... ...cantur, non tamen intelligunt quid loquuntur: Ita philoso... ...entiem nescientes prodiderunt. *Serm.* 1.

...mit laudat: Sicut apud medicos quæ dicitur logoiatria, mul... ...duet vt ægroros adiuuet: remediis enim & chirurgiis & diæ... ...verbis morbi curantur: Sic & in philosophia, verba tantum ...venditant & venantur, vitam autem morbis refertam cu... ...possunt, nec volunt, nec pudet eos à reneris annis ad vlti... ...senectutem sententiales friuolas oppugnare, propugna... ...quam felicitas in hominibus verbisque, & immodica ina... ...moliatate sita sit, ac non potius in componendis moribus.

...am quæst.

...ipleiterationem triplicem priscos aiunt agro assimilasse, ità ...alem arboribus stirpibusque facerent similem: Moralem ...ibus, propter quos sunt arbores: denique rationalem sepi ...ræ. Quemadmodum enim macerią fructis plantasque a... ...erunt, arcens irrumpendi nocendique cupidos: Ita & ratio... ...philosophiæ præsidium munitissimum est reliquarum ...moralis atque naturalis. *De agricultura.*

...ro Platonico: Sicut medici cum fastidientibus ægrotis por... ...sapous amari medicamentum, dulci ipsum liquore ...atque adeo salutarem amaritudinem cegunt: Sic etiam ...philosophia vetus, sententijs suis, fabularum, carminum ac ...rum delectatis, antiquos illos animos cepit, neque aliter ...dissimulata disciplinæ molestia ad institutionem illexit.

...ra: Quemadmodum medicinæ nullus est vsus, nisi mor... ...oribus exterminet: Ita neque philosophiæ, nisi animæ vi... ...cit. *Apud Srob. serm.* 80.

...ugnit: Vt ignari nonnulli mel Ponticum gustare volunt: gu... ...autem ceu minime dulci amaroque succensentes, illico re... ...Sic aliquit curiosi philosophorum, & præsertim Diogenis ...lum facere volebant, à quibus redarguti, statim dato tergo ...bus. *In diatribus & apud Srob ser.* 11.

...tarchus: Vt apicula ex floscułis succum mellis colligit, cum alii ...delectentur, nisi colore & odore, Sic philosophiæ studiosus & ex ...mentum, quod ad bene viuendum conducat, cum alii tantum ...rent delinantur. *in mor.*

...uemadmodum agricola syluestribus securim aut ignem ad... ...ac funditus extirpat: vineas vero, atque oleas, amputat cau... ...circumsecte, ne forte superuacua resecans, lædat & id quod ...est: Sic philosophus ex animo iuuenum libidinem, auari... ...tiam penitus reuellet: cæterum pudorem immodicum ...mendabit, ne simul omnem euellat verecundiam. *In Mo...*

...stera non potest consistere, sed aut in hanc, aut in illam ver... ...tum: Sic in philosophia, qui non proficit ad bonam men... ...revoluitur ad malam mentem. *In mor.*

...ui adhortantur, & excitent ad philosophiam, nec docent nec ...cam, perinde faciunt, vt ii qui præmungunt lucernam, nec ...bunt oleum. *in moral.*

...uemadmodum Anacharsis dixit, Athenienses ad nihil aliud vti ...ros, nisi ad numerandum: Ita quidam vcuntur philosophiæ ...is tantum vt ostentent. *in moral.*

...ui fodit puteos, qui fontes habet, aut nouit: Sic non petit aliun... ...cuique consilium, qui ipse didicit philosophiam. *In Mora...*

...ator in causa nihil tribuens amori, tantum rem perpendit, ac se... ...cum eam pronunciat: At in audiendis philosophis multis lapsi... ...de fauendum est. Vnde veteres iuxta Mercurii statuam, ...ium item ponere soliti sunt. *in moral.*

...in curatione non sentitur morbi leuamen, nisi sincerus habi... ...ducant: Sic in philosophia non proficitur, nisi paulatim ali... ...decedat de stultitia, donec in alium mentis habitum proficiat. ...

...in Philosophia studio, ceu per metamorphosin quandam, qui... ...tur aues facti conferunt se ad contemplationem naturæ: qui ...ctu catelli ad rixas & morsus sophismatum & quæstiuncula... *...s mor.*

...ui nauem fregit, tamen spe vehitur: nam fieri potest, vt corpus ...tus in terram deferatur: At qui excidit à philosophia, totus periit. ...

...ui quasi, cum explentur liquore, aer expellitur: Sic qui profece... ...in philosophia, veris implentur bonis, ac minus iam glorian... ...cucullo & pallio, minusque seueri sunt in alios in seipsos durio... *...s mor.*

...ui subinde subsistit in via, minus proficit: At in philosophia et... ...retrahimur in malitiam, intermisso ad honestà cursu, ceu nauis, ...ta aestu. *in mor.*

...t ad lineam applicandus est lapis, non ad lapidem linea: Sic vita ad philosophorum decreta corrigenda est, non ea sunt ad mores nostros trahenda *in moral.*

Menedemus aiebat multos nauigare Athenas, qui primum essent sapientes, deinde fieri philosophos, id est, sapientiæ studiosos, deinde rhetores, postremo idiotas: Sic in philosophia quo magis profeceris, hoc minus turgebis fastu. *in mor.*

Vt non medentur, qui vendunt pharmaca: Ita non sunt philosophi, qui quicquid è philosophia sumpserint, id transferunt ad ostentationem. *in mor.*

Senece: Quomodo multum inter auaritia & pecuniam interest, cum illa cupiat, hæc concupiscatur: Sic inter philosophiam & sapientiam. *Lib.* 2. *epist.* 90.

Vt semina bona si in solum bonum inciderint, similia origini proueniunt, eadem humis sterilis ac palustris necat: Sic philosophiæ præcepta, si in bonum, aut prauum animum inciderint. *Apud Erasm.*

Philosophia etiam eloquens perinde est quasi bonus gubernator etiam formosus sit. *Apud Eras.*

Vt primum est expurganda bilis, vnde nascitur insania, deinde monendus homo: alioqui qui furiosum admoneat quomodo debet procedere, quomodo se gerere in publico? furiosior fit ipso furioso: Sic primum animus est liberandus falsis opinionibus, postea tradenda præcepta philosophiæ. *Apud Erasm.*

Vt puerorum, dum primum discunt scribere, digiti tenentur, & aliena manu per literarum simulachra dicuntur: Post iubentur imitari propositum: Sic primum animus ad præscriptum adiuuetur oportet, donec incipiat per se philosophari. *Apud Erasmum.*

Vt in corpore latet animus, vnde vim & impetum sumant omnia: & mysteria, quæ est sacrorum pars optima, non patent, nisi initiatis: Ita philosophiæ præcepta nota sunt omnibus, id vero quod in ea est optimum, latet. *Apud Erasm.*

Alia remedia cum administrantur tristia, post sanitatem denique delectant: Philosophia pariter salutaris est & dulcis. *Apud Erasm.*

Lana quosdam colores statim imbibit, quosdam non nisi sæpius macerata & recocta: Sic alias disciplinas ingenia cum accepere, protinus præstant, Philosophia nisi alte descendit, & diu sedit, non colorabit animum. *Apud Erasm.*

Ciceronis: Vt medici toto corpore curando, minimæ etiam parti si condoluit, medentur: Sic philosophia, cum vniuersam ægritudinem sustulerit, tamen si quis error aliunde extitit, si paupertas momordit, si ignominia pupugit, si quid tenebrarum offundit exilium, semper ad eundem fontem reuertendum est. *Libro* 3. *Tusc quæst.*

Dictamnum herba sagittas educit è corpore, hanc cerui monstrauere: Ita philosophiæ ratio, fortunæ iacula eximit animis. *Lib.* 25. *c.* 8. *& Theophrast. l.* 9. *c.* 16.

Lauri bacca amaræ quidem sunt, sed saluti conferunt: Ita philosophiæ præcepta, salutaria magis quam blanda sunt aut iucunda. *Lib* 16. *c* 30.

Vt acetum acre quidem gustu, sed aduersus serpentium ictus mire valet: Ita præcepta philosophiæ austera quidem illa, minimeque blanda, sed contra pestiferas animi cupiditates remedium adferunt præsentaneum. *Lib.* 23. *c.* 1.

Sicuti nasturtium ad venerem quidem reddit segniorem, sed animi vim acuit: Ita philosophiæ studium, corporis curam ac vigorem, ad animi vigorem traducit, vt hoc plus sapiat homo in rebus æternis, quo magis stupet ad ista corporea, crassaque. *Libro* 20. *cap.* 13.

Politiani: vt non ex omni ligno, veteri prouerbio, Mercurius fingitur: Ita profecto non cuius vis naturæ est intima philosophiæ adyta penetrare. *In præfatione in Charmidem Plato.*

Vt medicina corpus: Ita animum curat philosophia. *In Lamia.*

Quemadmodum in corpore visus, quanquam ipse opus nullum peragit, dum tamen aut indicat vnumquodque, aut iudicat, ita opifices iuuat, vt non plus manibus debere illi, se quam oculis suis sentiant: Ita philosophia licet nihil agat, & contemplationi tantum vacet, modum tamen præscribit officio. *In Lamia.*

Ioannis Pici Mirandula: Quemadmodum marmorea domus picturam non recipit, si opus albarium superinduxeris: sic autem adimes de dignitate, de pulchritudine, Non aliter & sapientia, & quæ tractantur à philosophis, tectario non clarescunt, sed offuscantur. *In epistol. ad Hermolaum Barbarum, quæ est inserta Politiani epist. l.* 9.

Solent qui thesauros occultare volunt, si non datur seponere, quisquilijs integere, vel ruderibus, vt prætereuntes non deprehendant, nisi quos ipsi dignos eo munere iudicauerint: Simile philosophorum studium, celare res suas populum: à quo cum non probari modo, sed nec intelligi illos deceat, non potest non decedere, habere aliquid, quæ ipsi scribunt, theatrale, plausibile, populare: quod demum multitudinis iudicio accommodare se videatur. *In epistol. ad Hermolaum Barbarum, quæ extat in Politiani epist. l.* 9.

Iacobi Sadoleti Episcopi: Quod sol iste oculis, veritas mentibus lucem & diem adfert: atque hic facit vt res, quales sunt, tales etiam cernantur, illa, vt quod sunt, id illud ipsum sint. Sed hoc lumen & proprie & proxime philosophia ipsa sectatur: omnemque sitam curam, omnem operam, studium impendit in eo, vt huius luminis percipienda veritate fiat compos: quod cum apprehenderit, suumque & proprium tenuerit, iam ipsa in luce & veritate habitans, attollit se altum circumcirca errantibus, vt communicatione lucis illi admoniti, minus tuant in tenebris, minus perturbentur, in quo maximus est concursus mortalium, maxima varietas, hi enim quanquam luminis aliqua ex parte participes, vmbris tamen plurimis impediti atque impliciti, quæ quo longius absunt ab editiore lumine, hoc volitant maiores tæpissime falluntur in eo quod appetunt, & pro bonis mala amplectuntur: cumque se pedem tuto ponere existimauerunt, labuntur præcipites. Hoc lumen, quod est sua cuique ratio, certissimis scientiis ac doctrinis illuminata, & sibi ipsa in omni consilio actioneque prægrediens, neque alieno indigens ductu, philosophia ipsa continet: ad quam quod sit rectum iter, tertia mox nostræ institutionis pars indicabit. Sed vt hoc lumine & maxime veritas est, sic in illo genere posteriore virtutis, quod disciplina & monstris diximus comparari, quemadmodum luminis, ita & veritatis radius quidam inest: non principem, sed accersitam lucem, &c. *Lib. de recte instituendis lib. fol. 68.*

Roterodami: Vt pyrites gemma non aperit vim igneam, nisi si atteras, tum enim digitos adurit: Ita quorundam malitiam non senties, nisi cum illis consuetudinem aut commercium habueris: aut non sentias philosophiæ vim, nisi exercueris. Ita succina attritu vim attrahendi & odorem produnt. *in Simil.*

Vt Democrates medicus Considiæ mulieri, omnem curationem austeram recusanti, lac caprarum dedit, quas lentisco pascebat: Sic iis qui prorsus à tetricis philosophiæ præceptis abhorrent, fabellæ quædam amœniores proponendæ, sed quæ philosophiam resipiant. *in Simil.*

Vt aqua maris in imo dulcior est, quam in summo: Ita quo altius penetres in philosophiam, hoc minus habet amaritudinis. *In Simil.*

Sicuti qui morbo laborant regio, iis mel cæteris dulcissimum, amarum est: Sic sapientiæ præcepta pijs iucunda, tristia sunt iis, qui prauis affectibus corrupti sunt. *in Simil.*

Fraxinum campestrem in tantum horrent serpentes, vt nec matutinas, nec vespertinas illius vmbras quamuis longissimas, vnquã attingant, & si gyro frondibus huius arboris claudatur ignis & serpens, citius in ignem fugiet, quam in fraxinum: Ita nihil conuenit vitiis & studio sapientiæ, sub cuius vmbra quisquis se continuerit, tutus erit ab huius vitæ venenis. *in Simil.*

Hedera pota neruis nocet, eadem foris adhibita prodest: Sic Philosophiam si penitus imbibas, nocet ad pietatem: si leuiter & veluti foris admoueas, prodest ad eruditionem. *in Simil.*

Vt vino non est aliud corporis viribus vtilius, si recte vtaris: nec eodem est quicquam perniciosius, si modus absit. Ita philosophia salutaris res est, si modice adhibeas: pestilentissima, si eius studio temulentus, à communis vitæ muniis reddaris alienus. *in Simil.*

¶ Adagia.

Neque literas, neque natare nouit.
Consule tst. Ignauia. Insectat.
Philosophari. Φιλοσοφεῖν. *Isocrat.*
Qui sententias sertas dicunt, Græcis dicuntur Φιλοσοφεῖν.

¶ Exempla Profana.

Socrates, cum spectris, fabulis & superstitione refertam accepisset à Pythagora & Empedocle philosophiam: atq; ad miram insaniam perductam, assuefecit in rebus ipsis prudentiam quærere, & sobria ratione persequi veritatem. *Plut. in Socr. damonio.*

Fridericus II. Imper. libros Aristotelis omnes, & pleraque alia, in sacris & profanis literis, vniuersamque philosophiæ supellectilem, ex Græco atque Arabico sermone, per interpretes doctissimos vertendam curauit, & Academiis legendam exhibuit. Quibus rebus se à teneris vnguiculis oblectatum fuisse profitebatur. *Auent. l. 7. Annal. Boiorum.*

Ergamenes Rex Æthiopum Græcis doctrinis & philosophiæ deditus fuit. *Diod. l. 3. c. 1.*

Scythæ philosophos præstantiores Tarabostescos: item Phileatos olim appellabant: è quibus sacerdotes ac reges Ægyptiorum more creare consueuerant. *Bonfinius l. 2. Dec. 1.*

Abderitæ, cum ciuem suum Democritum ob consumptum patrimonium amplissimum multare decreuissent: posteaquam philosophiæ eius admiranda dogmata, in quæ opes tantas insumpsisset, cognouere, laudatum dimisere. *Athenæus l. 4. c. 20.*

Philippus Macedo Alexandro filio iussit, vt audiret Aristotelem, & philosophiæ vacaret ne, inquit, multa admittas, quorum me admissorum pœnitet. *Plut. in apoph.*

Dionysius superior, poeticæ admodum deditus, philosophiam spernebat. Itaq; Platonem quoq; in parvo habuit pretio. *Dione, & Cælius l. 22. c. 17.*

Salustius à philosophia dehortabatur adolescentes aiens causa: siue vt magistros offenderet, illorumque odio scholis insidiaretur: siue quod magnitudinem illius vix reputans, omnes eo mortales inferiores ducebat. *Suidas.*

¶ Emblema.

Quæ supra nos, nihil ad nos.

Emblema c 11. Andr. Alciati.

Caucasia æternum pendens in rupe Prometheus
Diripitur sacri præpetis vnguibus.
Et nollet fecisse hominem: figulumq; perosus
Accensam rapto damnat ab igne facem.
Roduntur variis prudentum pectora curis,
Quis cœlis affectant scire Deumq; vices.

Vide Doctrina, Disciplina, Institutio.

Physiognomia.

¶ Definitio et Etymolog.

PHysiognomia, vel vt alii malunt, Physiognomonia, dicta μονία, vel φυσιογνωμία, vel φυσιογνωμοσύνη, Perna nascendi seu iudicandi de natura. Scientia quæ ex numen ex aspectu corporis ac præsertim vultus cognoscitur. *Stephan. Thesaur. Græca ling. T. 4. c. 279.* De qua ... ris extat libellus inter Aristotelis opera.

Physiognomia cum y Græco scribitur, dicitur ad ... ræ regula. Nam *teste Gellio*, id verbum significat mores ... hominum coniectatione quadam, de oris & vultus ... que totius corporis filo atque habitu scitetari. *Ioan. ... lit.* P.

Physiognomiæ ars quædam est, tum quia necessario consequi corpori talem formam, quia scientes circa ... que animalium ex forma possunt considerare. *Arist. ... cap. 1.*

Physiognomones priores iuxta tres modos aggressi sunt ... sciplinam, quisque iuxta vnum. Alii ex genenbus animalium nentes secundum vnumquodque genus figurã animalis ... animam, alii in talibus corpori similem habenti corpus ... similem putabant. Alii autem quidam faciebant, nonnemo mnibus animalibus experiebantur, sed distinguebantes ... num genere secundum gentes quæcunque differunt secundum sus & mores: vt Ægyptii, Thraces & Scythæ. Quædam autem ... bus à parentibus, quales mores dispositionem sequitur. ... autem vnicuique mores iracundo, cocunti, & in vnaquaque passionum. *ibid cap. 2.*

Physiognomizantes ex feris non recte signorum ... ciunt: non enim est vtique dicere percurrentem formam ... iusque animalium, quod quicunque vni similis huic corpore ... anima similis erit. *Arist. Physog. c. 2.*

Physiognomizanti signa communia nihil manifestum ... dem.

Physiognomia est circa naturales passiones eorum quæ ... intellectu, & eorum quæ super acquiruntur, quæcunque ... nientia transmutant signa eorum, quæ physiognomizantur. ... cap. 3.*

Physiognomiæ signa accipiuntur ex moribus, ex figuris, ... ribus, & ex moribus in facie apparentibus, & ex lenitate, ex ... carne, ex parentibus: & ex figura totius corporis. *ibid.*

Physiognomizantis vnus est modus, nullus autem ... Vt si necesse sit iracundum, & tristem, & parum ... inuidum esse, & si non sint inuidi signa: ex illis tamen ... contingat vtique physiognomi, & inuidum inuenire, ... dem, quando talis proprius modus fuerit eius, qui ... fuerit: posse enim quibusdam existentibus ... putamus philosophiæ, quod est, quando contraria ... passiones, physiognomonisare etiam mala. *ibid.*

Physiognomi potissimum est, quando signa non ... sed sub contrariantia, nihil ponere, nisi sint ... quædam quibusdam credibiliora. Et maxime ... sed non in toto genere referre decet: similiora ... non enim totum genus hominum physiognomizamus ... dam eorum, quod in genere. *Arist. Physiogn. cap. 5.*

Physiognomiæ signa principalissima sunt, quæ in ... simo sunt loco qui est circa oculos, frontem, caput & ... cundus circa pectus & humeros. Consequenter circa ...

ficat ventrem minimus. Omnino autem, vt sic dicam, ista manifestissima signa præbent: in quibus & prudentiæ plurimæ latent. *ibid. c.10.*

Physiognomiæ tota scientia est in hoc, vt per signa & passiones animus. *Alb. Mag. in prior.*

Physiognomia non imponit necessitatem hominibus, sed rationem ostendens ex sanguine, & spiritu, quæ retineri in freno rationis. *De anim. libro primo, tract. secundo, capite tertio.*

Physiognomia primo sexus differentiam scrutatur. *ibid.*

Physiognomiæ perfectio principaliter in oculis consistit. *ibidem, cap.*

Physiognomiæ vnum est fundamentum, quod illius animalis concipit operationes, cuius in vno, vel plurimis membris accidentium. *Ethic. c.1. tract.7. c.2.*

Physiognomi debent considerare principalia, in quibus animæ passiones conueniunt operationes, vt dispositio capitis in cranio, quæ sunt cellularum distinctiones, scilicet sensitiuæ, & syllogistimationalis & motiuæ: & sicut est in dextro, & sinistro, per quæ fit motus corpus mouetur: & sicut est in dispositione manus, quæ est instrumentum intellectus practici. Nam talium enormis turpitudo, vel pura fit frequenter iudicat animi peruersitatem. *Alb. Magn. tract.2.c.2.*

Omnium signorumque in corpore humano sensibus subiectorum plura sunt ac diuersa genera, sic artium quæ illa considerant, atque interpretantur, non vnum genus. Aliæ notæ animi aut affectam valetudinem referunt ac declarant. Aliæ contorti corpori, vel præcipuis partibus, temperiem, naturæque firmitatem, vel languorem atque imbecillitatem detegunt. Aliæ imitas à prima origine inflexiones propensionesque, ad morum, actionum, studiorum, affectuum genera; vel abditos rerum sensus affectionesque & à natura constitutiones ac conditiones arguunt, & ceu aperiunt ac produnt. Aliæ, naturæ duce, impulsus, ad euentus prosperos aut contrarios, præsensionesque vim futuri prælagam patefaciunt. Σημειωτικὴ, id est, coniectura ex signis, sanitatis aut inualetudinis signa pensitat & examinat: de tempore totius ac partium singularium iudicium fert ac præsagitionem, Ὀνειροκριτικὴ, prælagientia declarat somnia, & quæ illa portendunt, scrutari studet atque explanare. De animorum motionibus, inclinatione, coniecturam facit, ex notis membrorum, in toto corpore singulisque partibus φυσιογνωμονία, id est, cognitio & consideratio. Hæc naturales animæ affectiones, & accidentia quæ interueniunt & Physiognomonica signa attente consideratæ expendit. Signa quorum iudicio duci perdiscimur ad cognitionem affectionum ex oculis absconditum commemorat Aristoteles, his verbis. Ex motibus de natura, moribusque & ingenio coniectant, & ex figuris, tum ex coloribus; & ex moribus, qui in facie apparent, & ex leuitate, & ex voce, & ex habitu, & expartibus & effigie totius corporis. Ac sunt in vniuersum tres modi, quæ dicunt Physiognomones de vniuersis generibus.

Zopyrus physiognomiæ peritissimus, Socratem, cum habitum corporis inspexisset, vt legimus apud Ciceronem & alios, stupidum & hebetem ac bardum, quod iugula concaua non haberet, addidit & multerosum. Tunc Alcibiades cachinnum sustulisse dicitur, quia in Socrate nihil horum esset obseruatum. Nam & errata naturæ emendarat, & ex naturalibus causis nata vitia edomuerat ac correxerat voluntate, studio, disciplina, ad eum modum vt nemo vnquam in eo vllum eorum vestium viderit. Nouimus ipsi quosdam in hac tractatione artifices, qui cum res poscebat, exuere naturam priorem, & assumere nouam, eamque tanta fingere calliditate potentes, vt connatam quis non ascitam esse putaret. Cæterum cum natura, aut consuetudine acquisita, aut consilio suscepta, impediant multa de naturalibus; recte monet Aristoteles, ne ex vno signo quidquam temere quis affirmet, sed inquisitis collatisque pluribus videat quæ consentiant, quæ discrepent, quæ idem arguant, quæ contrarium declarent. Si omnia vel plurima vni significato suffragentur, certius pronunciari posse: Si vnius cæterorumve monitis contra refragentur, cohibendam esse assertionem. Verum hæc ad disputationes ipsas pertinent.

¶ Apophthegmata.

Zeno Citticus videns adolescentem: Animi tui vestigia, inquit, mihi explorata sunt mihi. Notans hominis lasciuiam, In Græco autem pluscula est gratiæ: Σημεῖα enim non tantum animum significant, sed animi etiam concitationes. *Laertius libro septimo, capite primo.*

Diogenes interrogatus de quodam adolescente, qualis videretur? Arcadem esse respondit. Siue significans, illum esse stupido ingenio: siue, vt eruditi quidam malunt, mollem & pathicum, quod Arcades feruntur glandibus victitare, teste epigrammate.

Πολλοὶ ἐν ἀρχῇ δὶς βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔλυσαν.

Glans autem apud Latinos interdum obscœnam habet significationem. *Erasm. Rot. l.8. apoph.*

Stratonicus musicus cum esset Pellæ, & in puteum descendisset, rogauit, num esset aqua potabilis? cum dixissent, qui aquam hauriebant. Nos istam bibimus: Non est igitur, inquit, potabilis, quod illos videret pallidos, luridosque. Nam id interpretabatur malæ valetudinis argumentum, quam ex aqua contraxerant. *Athen.*

Cleanthes, Hominis mores ex conspectu deprehendi posse dicebat. Verum cum philosophum (qui hoc audierant) cuperent, hominem cinædum, sed multis laboribus ab ineunte ætate exercitatum adducunt, vt artis suæ specimen ederet: Cleanthes igitur, cum hominis faciem, item manus callosas, & sole adustas vidisset, & aliquandiu siluisset, iussit hominem abire foras. Ille cum discederet, sternutamento concussus est. Quo audito, Cleanthes, ait, Satis naturam hominis intelligo, mollis est. Non enim facile sternutant, qui sub dio laborant. *Laert. lib.7. cap.2.*

Anonymus. Chalcidensis quidam, qui cum Orobazo descenderat, Syllæ vultum sæpius contemplatus, & ingenium motumq; corporis inspiciens: Necesse est, ait, hunc fieri magnum virum, mirorq; quod omnium adhuc primus non sit. *Plut.*

¶ Similitvdo.

Roterodamus: Vt sunt quidam fontes, qui potu pecudum, atque etiam hominum cutem & pilos tingunt albo nigroue: Ita elucet etiam in ipso hominis vultu, & fronte quod aiunt, quibus præceptis imbutus sit, & quibus ex autoribus hauriat vitæ rationem. *In Similibus.*

Vide Natura.

Pictor.

¶ Definitio et etymol.

Pictor, Græce ζωγράφος, γραφεὺς, έως, ὁ, est formarum iudex. *Plato in Theor.* Hebr. verbum *Chakak*, effigiauit, delineauit, descripsit, constituit seu statuit imaginem & formas: dicitur non tantum de picturis imaginum, sed etiam de ducendis literarum & omnium rerum lineamentis. Significatione congruit cum *Chikkah* & *Chok*, id est, effigiauit, constituit effigiem. Hinc εἰκάζω, εἰκονίζω, effigio, εἰκὼν effigies. Inde *Mechakkeh* pictor, qui pingit quicquid libet, vnde Horatii dictum in Arte, *Pictoribus atq; Poetis, Quidlibet audiendi semper fuit aqua potestas.* Iisdem verbum *Kalahh* significat torquendo cauauit, cauam imaginem fecit, cælauit, in ære argentoue, aut etiam in ligno vel saxo sculpsit, pinxit, 1. Reg. 6.32. *Kelahhim* cortiuæ, vela, tapetes *Miklahhoth*, cælaturæ, imagines, *Koleahh* pictor, sculptor, acu pictor.

Pictor est imitator eius quod opifex facit: *Idem de Republ. dialog. 10.* Multa vident pictores in vmbris, & in eminentia, quæ nos non videmus. *Cic. 4. Acad.*

¶ Sententiae Philosophorvm.

Pictor non minus bonus est qui de picto exemplo qualis pulcherrimus homo fuerit, & omnibus in pictura satis expressis, demonstrare non possit etiam fieri posse vt talis vir extet: sic nos de ciuitate non recte dicere putes, si non possumus demonstrare fieri posse, vt ciuitas ita habitetur vt à nobis dictum est. *De Republ. Dial. 5. Plato.*

Picturas cum intuemur, procula aspicimus, cur colores partim caue, partim deuexo repræsentantur? Si prope, eodem in plano omnes videmus: quia vis considerandi quoties in longum extenditur, languescit: & partem albiorem deuexam videt, nigriorem cauam. *Alex. Aphrod. prob. l.1. num.49.*

Pictura non respicit ad id quod est: sed ad id quod videtur. *Plato dial.10. de Repub.*

Pictor sutorem ac cæteros artifices imitatur, etiamsi de sutoria arte nihil intelligat: at iis, qui non intelligunt, sutor esse videtur. *Plato, de Republ. dial.10.*

Pictura in totum imitatoria, cum procul à veritate absit, ipsius opus amat, & cum quadam in nobis parte procul à sapientia remota conuersatur, ipsique socia ac amica est, ob nihil sani aut veri. *ibidem.*

Pictorum ars in singulis animalibus pingendis nullum alium finem habere videtur, quam vt colores inducat, & deducat, aut quomodocunque id pictores appellent & nunquam ab exornando cessarit,

ferit, donec nullum aliud incrementum supersit, vt pulchriores picturæ fiant. *Idem Plato de leg. dial. 6.*

Pictura est poesis tacens: & poesis est pictura loquens. *Franc. Patric. de Repub. l. 1. c. 10.*

¶ Apophthegmata.

Diogenes conspiciens duos centauros pugnantes in tabula pessime pictos. Vter, inquit, horum deterior est? Notans pictoris imperitiam: quasi dubitaret vter esset deterius pictus. Vsus est autem voce ambigua: nam χείρων & peior dicitur & in pugna inferior. *Laert. l. 6. Brus. l. 5. c. 23.*

Anonymus. Quidam conspecta tabula, quæ picturam habebat quomodo Lacedæmonii trucidarentur ab Athenienſibus: dixit, Fortes Athenienſes. Id Lacon audiens, subiecit: in tabula. Significans, ridiculum esse de pictura gloriari, quod ea non minus mentiri soleat, quam poetæ. *Plut. in Lacon.*

Apelles videns tabulam à Protogene pictam quam Demetrius in bello seruârat deprecantibus Rhodiis: aliquandiu præstupore tacitus eam est contemplatus, tandem in hanc vocem erupit: Ingens labor, ac mirandum opus: desunt tamen Gratiæ, quæ hoc aliaque eiusdem auferant, atque in cœlo reponant, eam tabulam Protogenes nondum absoluerat. *Eras. l. 6. apoph.*

Idem tempestatis vi Alexandriam delatus, quidam eius æmuli subornarunt planum, hoc est, scurram regium qui eum vocaret ad cœnam. Is non suspicans dolum, venit. At quum rex, qui illi erat infensus, indignaretur, & ostensis vocatoribus iuberet indicari à quo vocatus esset: Apelles arrepto carbone extincto foculo, imaginem delineauit in pariete, vt rex protinus ex inchoato opere agnosceret planum suum. Eadem opera & artis suæ & ciuilitatis suæ speciem dedit. Sit hoc, si libet, apophthegmatum. *Brus. l. 5. c. 25. ex Plinio & Luciano.*

Idem Alexandrum Fulminiferum pinxit, adeo expresse, vt diceretur: Deorum Alexandrorum; alterum Philippi nullis viribus vincibilem, alterum Apellis nullo artificio imitabilem. *Bruson. ex Plutarch.*

Anonymus, Pictor quidam interrogatus, quem habuisset artis magistrum? digito populum ostendit: Sentiens, se ad multitudinis iudicium pingere: & obseruantem, quid quisque probaret aut improbaret, artem fuisse consequutum. Idem ab Apelle factitatum legimus, qui post tabulam latitans, subauscultabat spectatorum censuras. *Eras. l. 8. apoph.*

Zeuxis certamen artis exercuit cum Parrhasio. Quum enim Zeuxis tam scite effinxisset vuas, vt in scenam aues aduolarent, Parrhasius detulit linteum pictum, ita veritate repræsentata vt Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret, tandem remoto linteo ostendat picturam. Mox intellecto errore. Victi, inquit, Parrhasi. Nam ego aues fefelli, tu artificem. *Brus. l. 5. c. 23. ex Plinio.*

Idem postea pinxit puerum vuas ferentem, ad quos quum aues aduolassent, processit iratus operi: vuas, inquit, melius pinxi quam puerum. Nam si hoc consummassem, aues puerum timere debuerant. Ingenuitatis exemplum. At aues viderunt in puero nullum esse motum: itaque aut mortuum, aut dormientem arbitratæ sunt. *Plin.*

Idem Agatharcho se laudante quod animalia facile celeriterque pingeret, damnans celeritatem: Ego vero, inquit, Diu. *Plin.*

Protogenes Rhodi viuebat. Eò Apelles videndi eius gratiâ profectus est: continuoque petit officinam, in qua tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ, anicula quædam custodiebat. Ea Protogenem negauit esse domi, rogauitque à quo quæsitum diceret reuerso? Ab hoc, inquit Apelles, arreptoq; penicillo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis, per tabulam. Reuerso Protogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ac lineam ille contemplatus, continuo dixit. Profecto Apelles Rhodum venit: nec enim in alium cadit tam absolutum opus. Mox induxit alio colore lineam illa subtiliorem: anuique mandauit, vt si rediret hospes, diceret ostensa linea, hic est quem quæris. Reuersus Apelles, & vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. Protogenes victum se confessus, in portum deuolat, hospitem quærit, domumque ducit victus victorem. Ex minimo vestigio artifex agnoscit artificem. *Plin.*

Demetrius quum Rhodum obsideret, & in suburbio cepisset tabulam quandam Protogenis clarissimi pictoris opus, in qua pinxerat Ialysum, id est, Bacchum, Rhodiis per caduceatores obsecrantibus vt tabulæ parceret, respondit: Se citius patris imagines quam eam picturam oblaturum. Tantum honoris habuit arti rex. *Plut. in Demetrio.*

Anonymus. Romæ in foro pendebat tabula quædam, habens imaginem pastoris vetuli cum pedo, de hac Teutonum orator rogatus, quanti eam æstimaret? satis Germanice respondit, se nolle sibi dono dari talem viuum ac verum. Barbarus non agnouit artificium, tantum spectabat formam. Atqui quæ natura deformia sunt, plus habent & artis & voluptatis in tabula. *Eras. l. 8. apoph.*

Nealces. Arato destinanti tyrannorum communi odio abolere tabulam insignis artificii, quæ Aristratum in curru victorem bat: Nealces supplex intercessit, vt opus incolume seruaretur, cum tyrannis, non cum tyrannorum imaginibus bellaret. *Eras. l. 6. apoph.*

Pietas.

¶ Definitio et etymol.

Pietas, Græce εὐσέβεια, ας, ἡ, & εὐσεβὴς, ἐος, ὁ, ἡ, pius dicitur tem pietas, iustitia aduersus Deos. *secund. Cicer. lib. de Deorum.* Pietatem Dei erga nos, misericordiæ, beneficentiæ & eiusmodi nominibus Hebræi exprimunt. Ga Deum, Reuerentiæ, timoris, honoris, cultus nomine. Erga parentes, consanguineos, patriam, affines, amicos designatione.

Pietas est per quam sanguine coniunctis, patriæque officium & diligens tribuitur cultus.

Pietas accipitur aliquando pro cultu diuino. Vnde est quod religio, Græce latria, seu theosebia, vnde theosebia, id est, cultus Dei interior, qui proprie pertinet theologicas. Religio vero est latria, quæ pertinet ad uiham exteriorem. *Hæc ex Aug. lib. 10. de ciuitate Dei*

Pietas à vulgo sumitur pro actibus misericordiæ, statur hos actus sibi fieri, & ex hoc Deus dicitur pius. *sec. secund. q. 101. art. 1.*

Pietas est specialis virtus, & principaliter est ad patriam, in quibus includuntur omnes consanguinei, triæ. *Ex B. Thom sec. Secunda, q. 80. art. 1.*

¶ Loci Biblici.

Pietas, pro legitimo & spirituali Dei cultu, porantur corporis macerationes, 1. *Tim.* 4. 7. 8. 8. & 6. v. 6. 11. *Tit.* 2. 12. pietas ditat. *Prou.* 15. 5. ternam. *Tit.* 1. 1. 2. Pietas, vel impietas, non Deo, vel nocet, *Iob.* 35. 6. &c. in pietate assidui esse debemus, pietas magnus quæstus est. 1. *Tim.* 4. 7. pie volentes sto, persecutionem patientur, 2. *Tim.* 3. 12.

Pii, aduenæ, hospites & peregrini in hoc mundo, 2. *Cor.* 13. 14. 1. *Pet.* 2. 11. 2. *Pet.* 1. 13. 14. pii amici Christi, *Ioan.* 15. 14. miles futuri. *Matth.* 22. v. 30. *Marc.* 12. v. 25. Benefici, ues regni cœlestis, *Ephes.* 2. 19. *Heb.* 12. *Versi.* 22. 23. & Christi, *Rom.* 8. 17. consortes diuinæ naturæ, 2. *Pet.* 1. 4. cum Christo, *Rom.* 12. 5. 1. *Cor.* 10. 17. & 12. v. 13. 27. *Ephes.* 4. 15. *Hebr.* 13. 3. creaturæ nouæ, 1. *Cor.* 5. 7. *Gal.* 6. 15. *Ephes.* 2. in fide, *Iac.* 2. 5. Filii lucis, *Ioan.* 12. 36. *Ephes.* 5. 8. 2. dientiæ, 1. *Pet.* 1. 14. formæ, seu exemplar debent esse Hæreditas Domini, *Psal.* 28. 9. Hæredes Dei, *Rom.* 8. 17. *Iac.* 2. 5. hæredes terræ, *Psal.* 37. v. 11. 22. *Prou* 2. 21. næ, *Tit.* 3. 7. 1. *Pet.* 3. 22. Infantibus quomodo similes, esse nequeunt, *Psalm.* 34. 10. Lapides viui sunt, 1. *Pet.* 2. des, *Prou.* 21. 26. Piscibus bonis similes, *Matth.* 13. 48. in mundo habentur, *Esai.* 8. 18. purgamenta mundi, 13. Reges sunt, *Apoc.* 1. *Versi.* 6 & 5. 10. & regale Sacerdotium, 9. quomodo Sacerdotes, *Esa.* 61. 6. & 66. 21. *Heb.* 13. 15. *Apoc.* 1. 6 & 5. 10. & 20. 10. spectaculum facti sunt mundo, hominibus, 1. *Cor.* 4. 9. stulti habentur, *Vers* 10. seruiunt *Rom.* 6. 18. conferuntur semini, *Matth.* 13. 38. superiores hostibus suis, *Psal.* 149 v. 5. 6. 7. *Esai.* 41. 15. & 54. 17. Terræ bes, *Matth.* 13. 23. *Marc.* 4. 20. *Luc.* 8. 1 *Heb.* 6. 5. 7. tritico *Matth.* 3. 12 *Luc* 3. 17.

Pii Deo chari & pretiosi, *Esa.* 43. 4. & 49. 16. *Deut.* 33. *Zach.* 2. 8. *Matth.* 10. 31. *Luc.* 12. 6. *Ioan.* 4. 21. 23. & 1, 6. cur Deo chari, *Ioan.* 16. 27. à Deo cogniti, 1. *Cor.* 8. 3. Christo dilecti, *Ioan.* 14. 21. & 15. 9. 14. in mundo contempti, 4. 1. *Cor.* 4. v. 9. 10. 13. Pii vno ac solo Deo contenti, *Psal.* laudem crediti, *Esa.* 43. 7. 21. interdum à Deo relicti, & omni solatione destituti videntur. *Psal.* 22. 2. & 88. 9. 19. & *Matth.* 27. 46. *Marc.* 15. 34. & 14. 37. *Luc.* 22. 46. pii omnes à Dei cti, *Esa* 54. 13. *Ier.* 31. 34. *Ioan.* 6. 45. mundo exoli. 15. 19. & 5. 13. propter mundi odium non miseri, *Matth.* 5. 11. *Luc.* 6. & 15. 18. pii imitandi, *Phil* 3. 17. peccato mortui, *Rom.* 6. 2. 11. ludibriis obnoxii, *Psal.* 79. 4. variis ærumnis expositi, *Prou.* 24. 8. 9. 14. *Matth.* 5. 9. 12.

A Deo plantati, *Esa.* 61. 3. pii cum impiis non puniendi, 10. 23. pii in cœlestibus sedentes, *Ephes.* 2. 6. è mundo selecti, 19. & 17. 6. 14. 15. à Deo per Spiritum Sanctum signati & *Corinth.* 1. 21. *Ephes.* 1. 13. & 4. 30. pii aliis viles ac fructuosi, 11. *Ioan.* 15. 4. pii nihil aggrediuntur ex sese, *Psalm* 119. 14. Spiritu Dei aguntur, *Rom.* 8. 9. 14. in Christo manent, *Ioan.* 6. 56. 15. 4. pii seipsos probant, 2. *Cor.* 13. 5. pii in dies proficiunt, *Ioan.* 15. 2. *Ephes.* 3. 19. & 4. 15. *Philip.* 3. 12. *Coloss.* 1. 9. 10. & 2. 7. 1. *Thes.* & 15. 2. *Ephes.* 3. 19. & 4. 15. *Philip.* 3. 12. *Coloss.* 1. 9. 10. & 2. 7. 1. *Thes.*

...2. *Thessal.*1.11. & 2.17.1. *Petr.*2.2. *Petr.*5.12. & 3.1.1. *Ioan.*2.
...ondítio in hoc seculo misera, *Psal.*139.109. *Esa.*41.14. &
...ual. & 15.19. 2. *Cor.*4.10. *Hebr.*10.33. & 11.35. piorum con-
...rum præsentem beata, *Matth.*13.43. & 22.30. *Marci* 11.25.
...*pocal.*3.11. & 7.16.17. & 14.13. piorum coniunctio arctis-
...s.11.12. consilia optima, *Prou.*12.20. consolatio, *Psalm.*119.
...ch.5.12. *Luc.*6.22. & 12.31. 2. *Cor.*1.5.7. 1. *Tim.*4.10. 1. *Petr.*
...ia in bono, *Psalm.*119.31.69. consortia vtilia, *Prouer.*13.20.
...iosa futura, 1. *Cor.*15.53. *Phil.*3.21. Desiderium, *Psalm.*119.
...dignitas ac præstantia, *Matth.*10.31. *Luc.*8.21. *Ioan.*1.
...12. & 3.1. & 13.5. & 14.7. & 16.9. & 30.8. & 32.11. & 33.21.
...& 40.17. & 48.2. & 51.9. & 53.7. & 58.11. & 63.8. & 64.
...& 91.15. & 92.5. & 95.1. & 97.8.9.11.12. & 100.1. & 104.
...107.42. & 109.28. & 119.14.54.74.162. & 122.1. & 126.
...Prou.13.9. & 21.15 & 29.2.6. *Eccl.*5.17.18. *Cant.*1.4. *Esa.*
...5.9 & 92.19. & 30.29. & 35.10. & 41.16. & 51.3.11. & 58.
...10. & 65.14.18. & 66.10.14. *Ierem.*15.16. *Ioel.*2.23. *Abac* 3.18.
...*Zach.*2.10. & 9.9. & 10.6. *Matth.*5.12. & 28.8. *Luc.*1.14. &
...6.23. & 12.32. & 13.17. & 16.6.37. & 22.28. & 24.41.52. *Ioh.*
...5.35. & 15.11. & 16.20.22.24. & 17.13. & 2020. *Actor.*2.26.46.
...5.39. & 11.23. & 12.14. & 13.48.52. & 3.31. *Rom.*12.12.15. &
...9.2. *Cor.*5.10. & 13.11. *Galat.*1.22. *Phil.*1.4. & 22.18. & 4.
...2. *Thess.*1.6. & 3.10. *Hebr.*10.34. *Iac.*1.2. 1. *Petr.*1.6.8. & 4.
...2. *Ioan.*4.13 3. *Ioan.*v.3.4. *Apoc.*18.20. & 19.7. Piorum
...*Rom.*8.23. 2. *Cor.*5.2.4. gloria, 1.12. piorum gloria in futuro
...*Matth* 13.43. *Philip.*3.21. *Col.*3.4.1. *Thess.*1.7. Piorum hæredi-
...*Psal.*73.26 Piorum hostes perdendi, *Psal.*37.22. Piorum iu-
...esse debeat, *Matth* 5.20. Piorum labor minime inanis,
...*Galat.*5.9. *Heb.*6.10. *Apoc.*14.13. Laus. Deus, *Ierem.*17.14.
...1. *Cor.*7.14. Piorum liberationis fructus & finis, *Psalm.*
...40.2.4 & 16.43. & 106.47. & 118.17 *Esa.*37.20. *Ierem.*33.9.
...ctitas. 1. *Petr.*2.16. lingua quod rectum est, loquitur, *Psalm.*

...rum Meditatio, *Psalm.*1.2. & 119.v.143.147.174. & 143.6. *Pro-*
...*b.* Piorum membra, Spiritus sancti templa, 1, *Cor.*6.19. pio
...rtalis æterna. *Psalm.*12.6. laudabilis, *Prou.*10.7. *March*14.9.
...rum quieta, *Gen* 15.14. & 25.8. piorum mors interdum præ-
...*Esa*57.1. piorum multitudo, 49.20. *Hebr.*12.1. mundities, in
...*Ioan.*13.3. *Act.*15.9. piorum omnium nota, *Esa.*66.5. *Ezech.*
...*Psal.*47 & 10.27 & 13.25 & 18.37.2. *Tim.*2.19. 1. *Ioan.*4.7. *Apoc.*
...rum opera, Deo præcunte facta, *Ioan.*3.21. piorum paucitas
...rum multitudinis respectu, *Esa.*8.16 & 53.1. *Ioan.*12.8. *Mich.*7.
...*Luc.*10.16 & 22.14. *Luc.*12.32 & 13.23. *Rom.*9.28.1. *Petr.*3.10. pio-
...*Esa.*57.16. *Agg.*2.10. posteritas, *Psal.*34.11 & 92.12. *Esai.*54.
...& 65.14. *Zach* 8.12. piorum imprimis habenda ratio, *Rom.*
...*Galat.*6.10. *Ephes.*2.15. *Coloss.*1.4. *Heb* 6.10. piorum ruina letha-
...*Prou.*24.16. piorum salus æterna, *Esa.*45.17. gratuita est,
...5.8. piorum liberatio cum impiorum interitu coniuncta,
...& 35.4 & 49.25 & 59.20 & 6.2 & 63.4. *Ier.*12.15 & 25.12 &
...50.18. *Thren.*4.22 *Ezech.*28 26 *Ioel* 3.1. *Abd.*v.17. *Soph.*
...*Zach.*1.15 & 2.8. & 10.11. & 12.6. & 14.12. Piorum securitas
...*Psalm* 13 & 15.5 & 31.21. & 112.7. *Pro.*1.33. & 10.v 9.50. & 12.21.
...14.32 & 15.19 & 28.1. *Esa.*26.7 & 53.16. & 54.14. & 58.11. *Ier.*
...11.6 & 32.37. & 33.16 & 46.27 *Ezech.*28 26. & 34.28. & 38.8.
...44 *Sapo.*5.15. *Agg.*2.v.10. *Zach.*14.11.11. *Matth.*7.25. & 11.29.
...*Ioan.*10.28. *Rom.*8.v.31.38.35. *Coloss*1.3.35. *Hebr.*6.9.19. & 13.6.
...& 13.14.2. *Pet.*1.10.1. *Ioan.*3.21. & 4.17. Piorum semen benedi-
...*Psal.*18.51. & 37.25.13. & 45.25. & 102.29. & 112.2. *Pro-*
...21. & 14.25 & 20.7. *Esa.* 44 3. & 48.19. & 54.13. & 79.21. & 65.
...39. *Zach.*10.2. *Act.*3.39. Piorum ab impiis separatio, *Matth.*
...49. & 23.32. Piorum societas honorifica, 1. *Ioan.*1.v.3. Piorum
...Deus. *Psalm.*39.8. & 40.5. & 91.v.2. 9. & 142.6 *Ioel.*3.16. Piorum
...*Ephes*.44 Piorum spes minime vana. *Psalm.*9.19. & 17.7. &
...& v.20. & 28.7. & 31.2. & 71.v.1.5. & 32.10. & 34.v.6.9. &
...40. & 61.7 & 71.5. & 86.2. & 61.2. & 112.7. & 119.116. & 125.1.
...& 143.8. *Prou.*1. v.28 *Esa.*26.3. & 30.18. & 40.31. & 45.17.
...& 50.7. & 57.13. *Ier* 31.17 *Rom.*5.v.2.3. & 8.v.24. & 9.33. &
...*Heb.*6.16 Piorum ob impiorum felicitatem tentatio, *Psalm.*
...& 35 *Esa.*49.14. Piorum ob populi calamitatem tristitia, *Esaia*
...animam vertitur, *Psal* 30.12. & 68.14 *Esai.*61.3. & 65.20. *Ier.*
...*Lam.*3.6.2. Piorum victoria, *Psal.*149.v.6. *Esa* 41.15. & 54.v.17.
...& 22. *Mich.*4.13 & 59 *Malach* 4.3. *Matth.*16.18 *Luc.*1.71. *Rom* 8.
...& 15.20.1. *Cor.*15 & 7.1. *Ioan.*2.14. & 4.4 & 5.4. *Apoc* 12.11. Piorum
...nitæ fructus, *Apoc.*21. & 3.9.5.12 & 21. Piorum vita Deo consecrata,
...*Rom.*14.7. *Coloss* 3.3 Piorum vitæ finis, *Psal.*118.17. & 119.175. *Esa.*43.
...& 60.21 & 61.3 Piorum vnanimitas, *Act.*4.32 & 5.12. & 15. *Rom* 15.
...piorum cum Christo vnitas, *Ioan.*17 11. piorum vocatio præstan-
...*Thessa.*1. *Thess.*2.11. & 4.7.1. *Pet.*2.21. & 3.9. & 5.10. piorum voluptas
...Deo sita, *Psal* 37.4. piorum æclus, 119.130. *Rom.*12.11.

Piorum & impiorum discrimen, *Genes.*4.v.4.4.5. *Exodi* 5.1.2. & 14.13 *Psalm.*1.v.4.5.6. & 20.8. & 34.16.27. & 37.17. & 109.28 & 125.5. *Prouerb.*10.v.3.25.28.30. & 11.v.3.24 31. & 12.v.21.22. & 13.25. & 14.13. & 24.16. *Esaia* 60.2. & 65.14. *Ose.*14.10. *Ioan.*2.9. *Mich.*4.5. *Matth.*3.12. *Rom* 8.5.2. *Cor.*2.16. *Galat.*4.29. *Hebr.*6.v.7.8. & 10.38. 1. *Pet.*2.7. 1. *Ioan.*2.19. & 3.10. & 4.6. & 5.10. 2 *Ioan.*v.11. Piorum sub Magistratu impio & ethnico degentium *exempla*: Abraham sub Pharaone in Ægypto. *Genes.*12.10. Israelitæ sub Pharaone, *Exodi* 12.40. Iudæi sub Philistæis, *Luc.*15.11. parentes Dauidis sub Achis 1. *Sam.*2.3. Dauid cum suis sub Achis, 27.v.2.3. Elias cum septem millibus piorum, qui non flexerunt ipsi Baal cum Achabo & Iezabel, 1. *Regum* 19. *Verficul.* 18.

Piis male esse non potest, *Esaia* 3.10. piis benefaciendum, *Iudic.*5. v.12. *Psal.*16.3.

Pijs fauendum, & eorum innocentia tuenda, *Exempla*: Ionathas, 1. *Sam.*20.v 32. Abimelech, 22.14. piis liberatis interdum impii afflig-untur, *Esaiæ* 43.v.3.4.

Pios eripit Dominus è tentatione, 2. *Petr.*2.v.9. nec sinit eos vltrà tentari quam quod possunt ferre, 1. *Cor.*10.13. sola Dei misericordia fidunt, *Psalm.*52.10.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Fili, honora Dominum, & valebis: præter eum verò ne timueris alienum. *Prouerb.*7.

Honora Dominum ex tota anima tua. *ibid.*

Ineptas & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est & futuræ. 1. *Tim.*4.

Est autem quæstus magnus, Pietas cum sufficientia. 1. *Timoth.* cap.6.

Tu autem homo Dei: hæc fuge: sectare verò iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. *ibid.*

Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie & iuste, & pie viuamus in hoc seculo, &c. *Tit.*2.

¶ Patrvm Sententiæ.

Penes Deum nec pietas sine iustitia est, neque sine pietate iustitia, nec sine pietate cœlesti sensus, sine bonitate æquitas, sine æquitate bonitas non habetur. Virtutes si separatæ sunt, dilabuntur. Æquitas sine bonitate sæuitia est, & iustitia sine pietate crudelitas est. *Petr. Chrysost serm.*145 *de generat.*

Pietas amica est parentibus, grata Deo, dominum conciliat, necessitudines fouet: Dei cultura, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffragium, indulgentia peccatorum. *Ambrosius in Psalm.* 118.

Necessitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur: Nulla enim merces Deo melior ea, quæ habet pietatis munera. *In libr. de viduis.*

Volens discipulus reuerti domum, & suis omnia renuntiare, magistri voce prohibetur, sepultura patri non datur, & pietatis genus est, impium esse pro domino. *Hier. in epist. ad Mar.*

Clades in suos, pietas in Deum est. Nemo pietatem debet anteferre religioni: qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. *in epist. ad Paulum.*

Ordinate in me charitatem. Rectus ordo est, post Deum, amare patrem & amicos. Si tamen necessitas venit, vt vtrumq; seruari non possit, odium in suos, pietas est in Deum. *in Cant.*

Ille bene agit, quæ pia sunt, qui scit prius seruare quæ iusta sunt: vt collatus in proximos riuus misericordiæ de iustitiæ fonte ducatur. *Greg. lib. mor.*

Sunt nonulli, qui pietatis suæ viscera tendere vsq; ad incognitos nesciunt, sed solum, quos per assiduitatem notitiæ didicerunt, miserentur: apud vos plus familiaritas quam natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines, sed quia nati sunt, largiuntur. *ibid.*

Beneficium debet exhiberi per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. *ibid.*

Pensemus, si possumus, dispensationem supernæ pietatis, stantibus, si ceciderint, minatur pœnam: lapsis verò, vt surgere appetant, promittit misericordiam: considerantes nempe quod iustus est, nolite negligere peccata vestra: considerantes quod pius est, nolite desperare. *in quadam hom.*

Nulla est scientia, si vtilitatem pietatis non habet, & valde inutilis est pietas, si scientia discretione caret. *lib. Mor.*

O clementissima pietas! quæ non sua desinit largiri beneficia, non solum vbi nullum inuenit meritum, sed plurimum etiam, vbi totum videtur contrarium. *in quadam epist.*

Pietas est ex benignæ mentis dulcedine grata omnibus auxiliatrix, affectio & diuini cultus religiosa deuotio. *Hugo in l. de claustro animæ.*

Hæc enim est perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, nouit considerare fatigatos. *Cass. in l. 4. epist.*

¶ Poetarvm Dicta.

Ouid. l. 4. Fast.

Hinc satus Æneas, pietas spectata per ignes,
Sacra, patremq; humeris, altera sacra tulit.

Ibidem.

An magis hunc morem pietas Æneia fecit:
Innocuum victo, cui dedit ignis iter.

Horat. l. Carm. 2.

Integer vitæ scelerumq; purus,
Non eget Mauri iaculis, neque arcu,
Nec venenatis grauida sagittis
Fusce pharetra.

Siue per Syrtes iter æstuosas,
Siue facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Plautus Rud.

Supplicij facilius pius à Dijs supplicans,
Quam qui scelestus est, mutarier ventam sibi.

Horat. Epist. 16.

Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges iuraq; seruat.

Idem ibidem.

Vir bonus & sapiens audebit dicere, Penteu,
Rector Thebarum, quid me perferre, patiq;
Indignum coges? adimam bona, nempe pecus, rem,
Lectos, argentum: tollas licet, in manicas, &
Compedibus sæuo te sub custode tenebo.
Ipse Deus, simulat que volam me soluet opinor,
Hoc sentit, moriar, mors vltima linea rerum est.

Idem 1. Epist. 7.

Vir bonus & sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis,

Idem 1. Epist. 16.

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Iuuenalis 13.

Rari quippe boni: numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili,

Ex Græcis Comicis,

Θεὸν σέβου, καὶ πάντα πράξεις εὐθέως.
Numen colenti cuncta numen dirriget,
Θεὸν σέβου, καὶ πάντα πράξεις εὐθέως.
Deum colendo cuncta facies protinus.
Θνητὸς πεφυκὼς μὴ φρόνει ὑπερθέα,
Ne supra numen sapere mortalis stude.

Anthol. Sac. Iac. Billi.

In pietatis magistros, parum pie viuentes.

Multa quidem interna vulti de pace loquuntur,
Cum tamen in medio pectore bella gerant.
Quamq; piamenti Christus sit dulcis: at illi
Interea haud gustu, quod docuere tenent.
Mercurij rectum callens tibi monstrat imago:
Quam tamen ostendit, non tenet illa viam.
Huic statuæ similem pietatis iure magistrum
Dixero, cui pietas nil tamen ipsa sapit.

De piorum spe.

Spes mala cuncta leuat, sinumq; educit ab vndis,
Mellaq; de rigida pinguia rupe trahit.
Spes quoque sancta pijs est ignea nocte columna,
Intus quæ nullis frangitur icta malis.
Christicolæ ô sortem populis bis terq; beatam,
Rebus in aduersis cui datur ista comes!
Hac duce nam quisuis lata subit aspera mente,
Vinit & in medijs vt Salamandra rogis.

De mutuo piorum & impiorum aduersum se iudicio.

Insanire putat mundus quos mille labores,
Pauperiemq; videt ferre grauemq; famem.
At contra iustis mundum quod vbique sequatur
Quæ carni arrident, mente carere putant.
Sic igitur pugnant animis mundusq; pijq;:
Nec qui nunc litem finiat, vllus adest.
Ast illam Christus diuimet, cum venerit olim,
Ac mundo vincet sancta cadente manu.

Probos viros ab improbis lædi non posse.

Corporeo cerni virtus si lumine posset,
Mox eius caperet pectora nostra decor.
Quamq; decore niteat virtus, tam robore pollet:
Nam virtute nihil fortius esse potest.
Lædere qui tentat veræ pietatis alumnos,
Ingentem stuppa verberat ille rogum.
Stuppa iniecta rogo sese consumit: at ignis
Maiorem stuppa vim mortis capit.

Pietas periculosa, sed fœlix.

Impia pars mundi parti est infesta piorum,
Nec tolerare potest dissimiles animos.
Ridens nolentes opibus præsentibus vti,
Sperantesq; sibi credita posse dare.
Sed spernenda hæc sunt populis opprobria sanctis,
Quæ stultæ iactant corda aliena Deo.
Nam spes nostra ex hoc visu sit certior omni,
Quod spondens, quicquid credimus, hoc Deus est.

Vita Christianis sit pia & honesta.

Nec falsarum habitu virtutum ornata nitescat:
Perdit mens vera nescia, quidquid agit.
Nouerit ergo Deum sapiens, totisq; medullis
Diligat, idq; ipso se quoque amator amet.
Sit bonus & iustus, sit verax atque benignus,
Sit forma & speculum, lux & imago Dei.
In Christo factus nouus, & iam carne vetusta
Exutus, stilem mente relinquat humum.
Vt sacris templis quacunque in parte locatur,
Magnum erit in capitis corpore, quidquid erit.

Qua nota veri Dei filii agnoscantur.

Admouet ad solem pullos Iouis ales aduncis
Vnguetenens sobolem dum probat ipse suam.
Si radios spectent illæso lumine, veros
Agnoscit: si non, deijcit atque necat.
Sic quoque germanæ sobolis falsiq; periclum
Æthereæ genitor qui manet arcc, facit.
Nam veros censet, qui mentem ad sidera tollunt:
At spurios, quorum mens grauis in patriæ.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Pietas fundamentum est omnium virtutum, parentes vereri, atque non multo secus ac parentes liberos amare. *Cic. pro Plan.*

Pietate aduersus Deos sublata, fides etiam & societas generis, & vna excellentissima virtus, iustitia tollatur necesse. *Nat. deor*

Pietas est per quam sanguine iunctis patriq; benevolentia & diligens tribuitur cultus. *Idem in Rhetor.*

Habet suos impetus pietas. *Quint. Dec. 6.*

Prima pietatis magistra natura est.

Mortalis cum sis, ne sapias quæ supra Dei voluntatem.

Deum cole, & omnia facies diuino instinctu.

De pietate & loquere & disce.

Nulla vis maior est pietate vera. *In hist. Sex.*

Si omnes mei familiares pietate erga Deum præditi fuerint, eos inter se aliquid patraturos aut in ipsum, dicebat Xenophonte, *lib. 8.*

Eximia ciconiis ineſt pietas, nam quantum temporis impendunt fœtibus educandis, tantum & ipsæ à pullis nutriuntur. *Solin. in l. de mir. mun.*

Leonum clementiæ indicia multa sunt, prostratis parcunt magis potius quam in fœminas sæuiunt, infantes non nisi famem perimunt, nec à misericordia superantur. *ibid.*

Pietati summa tribuenda laus est. 2. *de Orat. Cic.*

Omnibus est amori pietas. *Cic. C. Cass. Fam. 15.*

Philosophis Æmylius Paulus testem se præbuit, quum scientiam esse colendi Numinis definierunt. *Plut. in l. Sympos. hist. lib. 3.*

Plus apud bonos pietatis iura quam omnes operum leges. *Iust. lib. 3.*

Græci Ænez pietate oblectati vniuersas possessiones amiserunt: confitentes erga eos qui pietatem in Deos exercent, reuerenter colunt, etiam natura inimicos non posse nocere, quos & placatos se præbere. *Aelian. Var. hist. lib. 3. cap. 30.*

Commendabilis est pietas quæ parentibus præstatur. *Iustin. lib. 5. cap. 4.*

Diligere parentes, prima naturæ lex est. *Idem, ibid.*

Cæteræ virtutes admirationis tantummodo multum, pietas rò in parentes amoris plurimum meretur. *Idem, ibid.*

Prima & optima rerum natura pietatis est magistra, quæ sine vocis ministerio, nullo vsu literarum indigens, propriis ac nostris ingenijs charitatem parentum pectoribus liberorum infundit. Quid ergo doctrina proficit? Vt politiora scilicet, non vt meliora ingenia: quoniam quidem solida virtus nascitur magis quam discitur. *ibid.*

Vera & sola pietas est necessaria, qua conseruata ijs quæ discere instituerunt cætera despicienda sunt. *G. Pachymer. hist.*

sententia is prudentissime rebus suis consulet, qui primum causa optima quæque fuerit amplexus, deinde liberis etiam rebus suis prospexerit. Qui verò toto animo in certam gloriam ruerit, & iis casibus qui animum obruunt, nec constantiæ quicquam se subijcit, & iucundissima, optimis, sine sua & sine suorum malo ante pōnit, is miser mihi videtur, tum ob temeritatem, quod inane studium: quod præter Deum eius voluntati & aduersantem, è vestigio etiam euidenter alia quam speraverit, & in extremas periclitatur miserias. *Nicephor. Gregor. lib.*

Numen omni modo, omni tempore, ipse cole, iuxtà leges, & alij vt colant effice. *Dion. lib. 52.*

quam dolor ita inualesceat, vt memoriam Numinis ex animo excutiat. *Heliodor. lib. 2.*

¶ Similitvdines.

Chrysostomi: Quemadmodum qui in bello regia signa circumstant magnis indigent viribus, maximaque peritia, vt ne id hostium manus auferant: Ita & qui Christi nomen portant, non in bello solum, sed etiam in pace, summis viribus indigent, ne id maledicis linguis deponant, se id strenue ferant, vexillo crucis armati. Ingenti enim profectò opus est robore, vt quis digne porte Christi nomen. Si quis indignum aliquid vel dixerit, vel fecerit, aut etiam cogitarit, Christi nomen non legitime portat, neque habet in semetipso Christum. Porro qui id portat, is triumphat non in foro, sed in cœlo, quæ adstant angeli laudantes. *Homilia tertia de diuersis.*

Sicut mercator non sentit nauigationis laborem, lucrorum spe mitigatus: & pugil generosè fert capitis vulnera, coronam respiciens: & nos quoq; cœlum & ad cœlestia intendentes bona, quæ nobis inferantur grauia, generosè cuncta & feremus, bona futuris ipse roborati. *Hom. 16. cum Princeps intrasset Eccles.*

Nazianz. Sicut variæ sunt vitæ electiones, ita & multæ apud Deum mansiones, quæ secundum dignitatem vnicuique diuidūntur: & hic quidem hanc excolit virtutem, alius vero illam, quidam etiam plures, nonnulli quoque omnes: si saltem possibile, tantummodo vltra pergat quisque, & anteriora concutiat, vestigia insequatur eius qui recte deducit & dirigit, quisq; ad ipsam viam & portam ad latitudinem quæ illic est perducit. *Oratione de paupertate.*

Ambros. Rudis adhuc animus & quasi infans, maxime exornatur in principio pulcherrima quæque & rerum dignissima complectatur infallibili, rationemque sequitur. *Ad Philocr.*

Marsil. Ficin. Florentini: Sicut non potest quicquam ignis propriatione fieri frigidissimum: Ita non potest homo, qui solus est Deo sapientissimo, beatissimoque, stultissimus miserrimusq; videri. Neque etiam potest Deus, qui summa veritas & bonitas est, humanum genus prolem suam decipere. Naturalis autem eorumque opinio de Deo, inserta nobis est communi origine ac conditione naturarum. *libr. de religione Christiana, cap. 1.*

Erasm. Roterodami: Vt Apelles pictor queri solitus est perisse diem in quo nonduxisset lineam: Ita Christianus dolebit, si quotidie non aliquid seipso melior in pietate. *in simil.*

Proferrum aut chalybs cætera quidem duritie rigoreque superat adamante vincitur: Ita res quidem potens est amor in libero, sed hunc quoque superat pietas in Deum. *in simil.*

Chrysostomi: Sicut mercenarius totum diem circa domini opus expendit, vnam autem horam circa suum cibum: Sic & nos omne tempus vitæ nostræ debemus impendere circa opus gloriæ Dei, modicum autem partem circa vsus nostros terrenos. *in caput decimum Matth.*

Sicut casta mulier, quæ virum suum amat, nullum amat alium: Si autem alterum amauerit, iam non amat virum suum: Ita & homo si Deum amat, mundum non amat: si autem mundum amauerit, Deum ex toto corde non amat. *in Matth. homilia quadragesima quarta.*

Sicut in imagine sua rex honoratur, & contemnitur: Sic & Deus in homine vel diligitur, vel odiatur. *in caput vigesimum secundum Matth. hom. 41.*

Ita non aliter factum est: quam cum à barbaro quidam in acie hostis vir dimisso telo periculose percussus, neque id semel, sed iterum æque grauius perpessus, non cesserit, sed vndiq; sanguine perfusus magno in hostem impetu ruerit, confestimque trucidauerit. Sic etiam Dauid, quanto magis saucium dices, tanto maioris illum animi ostendes: quæ postquā ita misere depressus fuit atq; deiectus, rursus resurgere, ac ante primum aciem stare, percussoremq; ipsum humi sternere potuit: quod quale quantumque sit, hi maxime non ignorant, qui in summas peccatorum ærumnas deciderunt, non enim at magni excelsique animi ego iudico, si cum recte vadas, iterum fœlici cursu non perficias. *homilia vigesima septima in Matth.*

Quemadmodum quercus altius demissis radicibus, nullius venti viribus sternitur: Ita animam diuino confixam timore nullus tentationum ventus euellet. *hom. 53. in Ioan.*

Quemadmodum ignis naturam talem esse videmus, vt si quis multas in vnum lampadas coegerit, splendidam reddat & intendat lucem: Sic & in ipsis fidelibus ac credulis vsuenit. Quum enim à nobis mutuo auulsi sumus, fit nescio quo pacto, vt mœstiores reddamur: quum autem mutuo nos conspicientes, membris domesticis hinc inde implicati, fit vt magnam consolationem accipiamus. *hom. 2. epist. ad Rom.*

Arbor cum in altum radices miserit, ne vehemens quidem illam procella agitare poterit: Si verò superficie tenus fibras perrexerit, neq; ad profunda descenderit, paruus licet venti flatus irruat, eam à radicibus euulsit: Ita & nobis. Si affixerimus diuino timore carnes nostras, nihil mouere nos poterunt: si vero verbo tantum diuinæ religionis sacramenta perceperimus, exiguâ pulsio totum perimit ac perdit. *hom. 9. ad Titum.*

Quemadmodum homines vino & potationibus dediti, singulo quoq; die simul ac surrexerunt, obambulant, curioseq; disquirunt, vbi compotationes agantur, vbi conuiuia, vbi cœnæ, vbi commessationes, vbi temulentia, phialæ, crateres & pocula: Sic qui verè pii sunt, quotidie, simul ac surrexerint, curiose perquirunt, vbi futura sit exhortatio, vbi salubris admonitio, vbi doctrina, vbi sermo ad pietatem veram Christiq; cognitionem conducens. *in orat. 2. aduersus Iudæos.*

Quemadmodum nauis nauclerj manu regitur, ne pereat tempestate maris: Sic timor Domini gubernaculis vitæ nostræ assistens, docet qua ratione futura nobis pericula vitanda sint. *hom. 7. de fide Annæ.*

Sicut in mare decidens immensum scintilla breuis, facile deletur: Sic quantacunq; Deum timenti illidantur velut in vastum lætitiæ pelagus incidentia, extinguuntur & perduntur. *hom. 18. Cæs. in Domino semper.*

Basilij: Sicut faber securim faciens, aut falcem, meminit semper eius qui opus iniunxit, & retinet in corde suo, cuius magnitudinis vel qualitatis vel formæ iniunxerit fieri securim: & illud semper intendens quod sibi meminit à domino operis iniunctum, ad hoc dirigit manuum ministerium, vt forma operis cum eius qui iniunxit animo ac voluntate conueniat: si autem obliuiscatur, quid vel quale sit, quod sibi fuerat imperatum, sine dubio aliquid aliud quam sibi fuerat iniunctum faciet: Ita & Christianus omnem conatum, & omne studium in actibus suis adhibere debet, vt secundum voluntatem Dei qui opus iniunxit, suum quoq; dirigat opus, vt actus sui orientur, & possit eius qui præcipit voluntatem implere. Tunc etiam illud complere potest quod dictum est: Siue manducetis, siue bibatis, siue aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Si verò decliner aliquis à regula, & corrumpat obseruantiam mandati, exipso aliquetur quod sit immemor Dei. *De institut. monach. capite 2.*

Procopij: Quemadmodum duces seu imperatores prius commeatum præbent militibus, & deinde signum pugnæ proponunt: Sic diuinæ virtutis milites spirituali cibo pergunt in hostem, auspiciis & ductu Iesu. *in eod.*

Marci eremitæ: Quemadmodum in aqua ignis durare non potest: Ita neq; turpis cogitatio in corde Dei amante. Quoniam omnis qui Dei amator est, etiam laboris amans est. Cæterum labor voluntarius, naturaliter voluptati inimicus existit. *De lege spir.*

Thalass. Sicut fluit cera à facie ignis: sic à timore Dei impurior cogitatio. *ad Paulinum presbyterum.*

Maximi monachi: Quam rem aliquis amat, eandem etiam omnibus modis amplectitur, & omnia quæ illi erga illum impedimento sunt, aut obstaculo, contemnit, ne re adamata priuetur: Ita qui Deum diligit, puræ precationis curam habet, & omnem affectum illi erga hoc obstantem ex seipso eiectum abijcit. *lib. 2. de charit.*

Quem amat aliquis, hunc omnibus modis studet, & adproperat, etiam reuerenter habere & colere. Itaq; si quis Deum amat, omnino etiam quæ sibi maxime placitura sunt, festinat facere: cæterum sic qui carnem amat, ea quæ carni voluptati sunt, facit. *libr. 3. de charitate.*

Antonij monachi: Quemadmodum solis radius per foramen illapsus, quicquid in domo est, illustrat, ita vt vel minima videantur, & puluis ipse volitans: sic etiam timor Dei, cum discretione natus in corde omnia eius peccata prodit. *in Melissa part. 1. sermon. 66. ex Ioan. Climace.*

D. Augustini: Diligendo pulchri efficimur. Quid facit homo deformis & distorta facie, si amet pulchram? Aut quid facit fœmina deformis, nigra & distorta, si amet pulchrum? Nunquid amando potest esse formosus? Quando in speculo videt, erubescit faciem suam leuare ad illam formosam, quam amat. Quid facit vt pulchra sit? Expectat, & expectando senectus additur. & turpiorem facit. Non est ergo quod desilli consilium, nisi vt compenset se, & non audeat amare impar imparem. Anima nostra fœda est per iniquitatem: amando Deū pulchra efficitur. Qualis amor, qui reddat

pulchram

pulchram amantem? Deus semper pater est, amauit nos foe tos, vt ex fœdis faceret pulchros. Erimus pulchri amando eum qui pulcher. Quantum in te crescit amor, tanto crescit pulchritudo, quia ipsa charitas animæ est pulchritudo. *In epist. Ioan. tract. 9.*

Plinij: Vt vniones tametsi in mari nascantur, tamen plus habent cognitionis cum cœlo, cuius faciem reddunt: Ita pius ac generosus animus magis à cœlo pendet vnde ducit originem, quam à terra in qua viuit. *Lib. 9. cap. 35.*

Cedrus & iuniperus si oleo perungas, nec tineas sentiunt, nec cariem: Ita simul imbutus diuini spiritus succo animus, nullam huius mundi sentit corruptelam. *Lib. 16. cap. 40.*

Thriueri: Ingratus vt & filius, qui mercedem à patre accipit: Ita & nos quoque vel nullo proposito præmio, sed solius pietatis studio Deum oportet colere. *in apoph. 109.*

Chrysostomi: Sicuti ouis ad mortem ducitur, & non clamat: vitâ eius tollitur, & mansuetudo eius non immutatur: Sic & sancti maledicuntur, & non maledicunt: percutiuntur, & non repercutiunt: bona eorum diripiuntur, & illi non contradicunt: dolorem sentiunt, & clamorem non emittunt. *in Matth 25. hom. 54.*

Enimuero in Olympicis certaminibus, athleta intra stadium certat, magister autem ludi foris considens, sermonibus affert auxilium, earenusque duntaxat certamen iuuat, quatenus acclamationibus, sermonibusque valet: neque enim vlla ei lege permittitur, manibus illum adiuuare. At secus res habet in pietatis certaminibus. Idem enim est & athleta, & magister ludi: & idcirco non extra caueam sedet, sed ingressus ad certamina ipsa, firmat compugiles, dicens: Propter quod malis non succumbimus. *Hom. de resurrect.*

Sicut hi qui in corporali certamine pugnant, ante coroaam & brauium in meditatione & palæstra ipsa magnam accipiunt mercedem, eo quod corpora sua firmiora & validiora exercitando faciunt: Ita & nos virtutis certamen certantes, priusquam aperiatur cœlum, priusquam filius adsit, priusquam retributiones nobis dentur, magnam mercedem accipimus, eo quod anima sapientiæ sit amantior. *ibid.*

¶ Exempla Biblica.

Pietatis exempla: Abel. *Genes. 4. v. 4.* Henoch, 5. 22. Noah, 6. *v. 9. & 7. 9. 1 & 8. 20.* Abraham, 12. *v 7. 8. & 13. v. 4. 18. & 18. v 18. 19. & 21. 3. 23.* Abrahæ famulus, 24. 12. Isaac, 26. 25. Iacob, 28 18. *& 33. 20. & 35. 7.* Ioseph. 42. 18. Moses, *Exodi* 17. 15. Iosias, 2. *Reg. 22. v. 13 & 23 2.* Dauid, 2. *Paral.* 21 26. Asa, 2. *Paral.* 14. 11. Iosaphat, 17. 3 Ezechias, 29. 20. *Esa.* 37. 1. Nehemias. *Nehem.* 8. 7. Iob, 1. *v. 5. 20.* quidam Ierosolymitani, *Actor.* 8 2. Cornelius, 10. 2. Barnabas, 1. 24. Lydia. 16. 14. Iustus, 18 *v. 7.* Lois & Eunice, 2. *Timoth.* 1. 5. Onesiphorus, 16. electa illa Domina ad quam Ioannes suam secundam scripsit Epistolam. 2. *Ioan.* 1. *v. 4.*

¶ Exempla Profana.

Agrippa Iudæorum Rex, patriæ rituum seruator religiosissimus, purus à contaminationibus mentis omnibus, cui nulla dies præteriebat sine sacrificio. *Ioseph. lib. 19. c. 7.*

Constantinus Magnus vir magni animi, & virtutis eximiæ fuit: atque inter omnes Imperatores hoc vno nomine maxime memorabilis, quod primus ex Imperatoribus non solum Christum amplexus sit: sed Christianos etiam Imperatores reliquerit. Eius mortis nuntia stella crinita fuit, quæ permultos ante dies clarissime fulsit. *Sigonius lib. 4.*

Theodosius posterior aui sui & nomen, & pietatem referens, instituit aulam suam veluti scholam, in qua ad pietatem se suosque exercuit: habens ordine distributa tempora lectionum, Psalmorum, ieiuniorum, imò & vigiliarum *Socrat. lib. 7. c. 22. Theodoretus, lib. 5. c. 36. Niceph. lib. 14. c. 3.*

Tiberius excubitorum comes sub Iustino II. ob pietatem erga Deum, & liberalitatem erga pauperes in tanta fuit gratia: vt à Iustino Imperatore successor declararetur. *Theat. Zuing fol. 30. 36.*

Leo V. pissimus Imperator, filius Basilii Macedonis Imp. viuente patre Cæsar creatus: postquam Constantinus maior natu ante patrem discessit, philosophus (quod literis, ac potissimum Astronomiæ esset deditus) cognominatus fuit. *Cuspinianus.*

Honorius Imp. cum semper in Deum Opt. Max. imperaret, veræque religionis studiosissimus esset, liberauit eum Deus à multis vndique insurgentibus tyrannis. *Sigeb. in Chron.*

Cerbonum Episcopum Populonii Totilas Gothorum Rex ob occultatos Romanorum milites, vrso in circo obiecit: Verum Deus bestiam illam prohibuit, ne quidquam ei noceret, sed deflexa cerui-ce, demissoque capite, pedes eius lamberet. *Sabellicus libro quinto, Enn. 8.*

Stenkelus Sueciæ Rex, iustitia & religione insignis, temporum prome-rit suorum tranquillitatem: & in pace (quod rarum est, regibus præsertim Aquilonis) quieuit, circa annum Christi plus minus, 1110. *Cranzius lib. 5. Suecia, c. 12.*

¶ Hieroglyphica.

In antiquis operibus Iuuenes duo subiecti iugo, currum trahere conspiciebantur: erant hi *Bithon & Cleobes* fratres. Virgo cum id eorum indicabat pietatem, qui matrem curru ad Iunonis templum vexerint. Historiam Pausanias & alii re. *Pier. Val. lib. 3, pag. 31. B.*

Recte & *pietatem*, quæque mutuo mortales mortalibus debent, per *Formicam* expresseris: si commeare eas in formicas spectes, *Formicæ* alterius cadauer inferentes: prodire eas quas, factasque obuiam retrocedere quasi consternatas: mum vermiculos ab inferiori loco, vtpote redemptionis quibus cadauer redimant, conuectare: alias vero dissectæ fuerint, vt partes committant & cohærere faciant. *Val. lib. 8. pag. 69. B.*

Ciconiam videre est passim in Hadriani Imper. numis script. *Pietas Augusta.* Significat hæc hominem erga um, & veræ charitatis insignem. *Pier. Val. lib. 17 pag. 17. B.*

¶ Emblema.

Pietas filiorum in parentes.

Emblema CXCIV. Andr. Alciat.

Per medios hostes patriæ cum ferret ab igne
Æneas humeris dulce parentis onus.
Parcite, dicebat: Vobis sine adorea rapto
Nulla erit, ereptro sed patre summa mihi.

Vide Virtus, Bonum, & Bonitas.

Pigritia.

¶ Definitio et Etymolog.

Pigritia, Græce ἀεργία, ας, ἡ, & ἄεργος, ε, ὁ, ἡ, piger dicitur tem pigritia metus consequentis laboris. *secund. Gel. Tuscul. quæst.*

Pigritia venit à piger: piger verò dicitur quasi ager.

¶ Loci Biblici.

Piger excitatur ad laborem, *Prouerb. 6. v. 6.* laborem fugo egestate erit, 20. 4. *& 21. 5.* cui similis, 26. 14. pigri lapidum *v. 1. 2.* in pigrum, *Prou. 21. v. 25. 26. & 22. 13. & 26. 15.*

Pigritia damnatur, *Prouer. 13. 4. & 19. 9. 15. 24, & 29.* 22. 13. *Eccl. 11. 4. Rom. 12. 11.* Pigritiæ mala, *Prou. 10. 4. &* & 28. 19. *Matth 13. 25.*

¶ Sententiae Biblicæ.

Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet quis in me non manserit, mittetur foras: sicut palmes, colligent eum, & in ignem mittetur & ardebit. *Ioan. 15.*

Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum *Iacob, 4.*

Maledictus, qui opus Dei facit negligenter. *Ierem. 48.*

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur ignem mittetur. *Matth. 7.*

Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & tiam, quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, pem: parat in æstate cibum sibi; & congregat in messe dat. *Prou. 6.*

Vsquequo piger dormies? quando consurges è somno *dem.*

Sicut acetum dentibus, & fumus oculis: sic piger runt eum in via. *Prou. 10.*

Vult & non vult piger: anima autem operantium tur. *Prou. 13.*

Pigrum deijcit timor: animæ autem effœminatorum *ibid 18.*

Abscondit piger manum sub ascella, nec ad sinum *ibid. 19.*

Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo dabitur ei. *ibid.*

Omnis piger semper in egestate est. 17.

Desideria occidunt pigrum: noluit enim quicquam *dem.*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Hesiodus.

Ω δὲ θεοὶ μακάρεσσι καὶ ἀνέρες ἐχθρὸς ἄεργος
Ζώννηφίν τε καὶ ἔργα ἐικέλος ὁρμήν,
Οἵτε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ.

Id est.

... autem diu indignantur & homines, quicunque piger
... sua occultantibus similia aculeum,
... rum laborem consumunt pigri.
... ὁ ὑπνῶν.
... autem virtuperium.
... ὁ ἀνὴρ πίμπλησι κακῶν,
... ὁ ἀναλλότριος μέλλει ἔργον ὀφλλεῖ.
... ἀναλλότριος ἀνὴρ ἄτευχεῖ πάλαι.
... enim piger vir impler domum,
... differens studium suæ opus auget.
... differens vir damnus luctatur.
... ὁ ἀεργὸς ἀνὴρ κενὸν ἐπὶ ἐλπίδι μίμνων,
... ὁ ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὸν ἐπελίξατο θυμῷ.
... ὁ πάτου κακὰ πορεύεται.
... autem piger vir vanam spem exspectans,
... egens victum mala cogitauit animo.

Plaut. in Bacchid.

... ne inuideatur, ipsi ignaui recte cauent.
... piger indies actiones suas procrastinant.

Pers. Sat. 5.

... hic fiet, idem cras fiet, quid? quasi magnum
... dierum donas? sed cum lux altera venit,
... cras hesternum consumpsimus: ecce aliud cras
... hos annos, & semper paulum erit vltra.
... quamuis prope quamuis temone sub uno
... tentem sese frustra sectabere cantum.
... vetat posterior currus, & in axe secundo.

Mart. lib. 5. epigram.

... te vsturum cras dicis Posthume semper.
... mihi cras istud Posthume quando venit?
... longe cras istud tibi est: aut vnde petendum?
... quid apud Parthos Armenios, latet?
... cras istud habet Priami vel Nestoris annos:
... istud quanti die mihi posset emi?
... cras vines, hodie iam viues. Posthume serum est.

Curt. lib. 8.

... scit quisquis, Posthume, vixit heri.

Phocylides.

... ἐπὶ αὔριον καλίονας μινύθης φιλονήπιε.
... frustra apud ignem sedens minuas charum cor.

Plaut. Rud.

Opera

... fuit parcus mea, nimis homo nihil est, qui piger est,
... id genus ods ego male.

Iacob. Bill. Antholog. Sacra.

De hominum in amplectenda virtute pigritia.

... quis instituit scelerata abrumpere vitam,
... Deo toto pectore iussa sequi.
... tamen in sutijs haret miser, atque senescit:
... mente frequens parturit, illa parit.
... aliter quam qui somno grauiore sepultus,
... tenet, hunc frustra deseruisse cupit.
... si quis clamet, Pulso iam surge sopore,
... mox istud, ait: dormit at vsque tamen.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

... nuntur hi, qui nec sibi, nec aliis, in quibus, vt dicitur, nullo, nulla industria, nulla cura est. Cic. lib. de Offic.

... labore desida, pro continentia atque æquitate libido & ... adunt: fortuna simul cum moribus mutatur.

... concordiæ atque ignauiæ te tradideris, nequaquam deos im... infestique sunt. Sallust. in Catilinaria.

... est pigritia corporum fatigatis.

... ingenij; contentum esse iis, quæ sunt ab aliis inuenta. ... lib. 10.

¶ Apophthegmata.

... Socles pigritiam hominis viui sepulturam vocauit: qui ... septem centum & septem annis, se mori videret, dixisse ferunt. ... dolore, quod de vita tunc egrederetur, quando sapere ... Plut.

... tus, perpetuam cunctationem actiones omnes imperfe... habere dicebat. *Stob. serm. de æstiduit.*

... philosophus, Ignauia, inquit, corpus tabefacit, animam ... Exercitatio verò ad speciem Deo simillimam ipsam euehit. *Stob. serm. de Otio.*

... archus dicebat, si quis alterum audiret imprecantem sibi ... pedes inutiles, iratum illi procul dubio fore, diuites autem ... ipsa manus suas pedesque faciant inutiles, interim ob ... se beatos existimare. *eod. serm.*

¶ Exempla Sacra.

Pigritiæ exempla: Israelitæ, *Num.* 11. v. 4. & 21. 4. reduces à captiuitate, *Agg.* 1. 2. Operarii, *Matth.* 20. 3. Seruus nequam, 25. 26. Apostoli, *Marc.* 14. 40.

¶ Hieroglyphica.

Multis hieroglyphicis elegantissimis Sapiens Salomon pigritiam traducit & detestandam exhibet, Prouerbiorum & Ecclesiasticis libro. Tabellas bellissimas lectori vigilanti spectandas proponimus.

1. Vides, *Prouerb. cap. 6. vers.* 9. 10. 11. pannis obsitum, lacerum, squallidum nebulonem, manibus complicatis dormitantem, quem egestas vt viator armatus circum obsidet.

2. Alio loco, pigrum in mensa accumbentem intuere, manum applicans sub axilla, nec ad os applicantem, quod grauem laborem in eo positum esse putet. *Prouerb. 26. v. 15.* Huc refer lepidos versus Cratetis Comici apud Athenæum lib. 6. de votis cuiusdam ignauorum ignauissimi in Moroma insula ridicule somniantis.

3. Propter frigus, inquit Sapiens, *cap. 20. v. 4.* piger arare nolit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi.

4. Cum priori conuenit & illud, *Prouerb.* 10. 5. Qui stertit æstate, filius erit confusionis, huic opponitur filius sapiens, qui congregat in messe.

5. Piger appositè comparatur homini dormienti, *Prouerb. 20. 13.* Noli diligere somnum, inquit sapiens, ne te opprimat egestas: aperi oculos tuos, & saturare panibus.

6. *Cap. 21. v. 25, 26.* Desideria (inquit sapiens) occidunt pigrum: noluerunt enim quicquam manus eius operari. Tota die concupiscit & desiderat. Huic opponimus aureum dictum *Ora & labora.*

7. Dicit piger, leo est foris, in medio platearum interficiar. *Prouerb. 22. 13.* dicit piger, leo est in via, & læna in itineribus. *Prou. 26. 13.* Vt sibi molliores delitias faciat, piger chimeras fingit & pericula, ne in publicum progredi, vel nonnihil operæ in vocatione honesta peragere cogatur.

8. Elegans aliud hieroglyphicon exhibet *capit. 26. Prouerb. v. 14.* Ianua (inquit) vertitur in gyrum super cardine suo, & ignauus super lectum suum.

9. In pigritiis humiliatur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus. *Eccles.* 10. 18. Habes lector recondita & plane diuinæ sapientiæ hieroglyphica pigritiam suis coloribus pingentia, vide *lib. 5. hieroglyph. collect. Lugduni editorum, Anno* 1610. *pag.* 145. 146. 147.

Podagra.

¶ Definitio et etymolog.

Ποδάγρα est, vbi imbecillitas atque humoris natura alieni defluxio pedes occupant. *Leonardus Fuchsius instit. Medic. sectione 1. libr. 3 capit. 25.* Sic dicta, quod pedicæ more, quam Græci ποδάγραν appellant, pedum vsum impediat. Ouid.

Soluere nodosam nescit medicina podagram.

¶ Philosophorvm Sententiæ.

De podagra. Dial. lxxxiv.

Francisci Petrarchæ.

Dol.

Turpi torqueor podagra. R. Nesciebas senectutis morem, incomitata non venit, magnam sæpe morborum aciem deducit. D. Podagra crucior molesta. R. Extrema & ignobili parte corporis laboras, quid si nobilissimis laborares, corde, vel capite? D. Pigra coercor podagra. R. Vaga mens hominis frenо eget, hunc paupertas tenet, illum carcer, aut grauior morbus. Ludens te pedibus abigat fortuna non podagra, sed pedicæ sunt, iam discе consistere. D. Podagra inutilis factus sum. R. Ad cursum credo, vel ad saltum, ad choreas, ad palæstram, an te autem ad hæc natum putas? ad alia si nescis altiora quædam officia natus es, quæ si caput non ægrotat, exequi nil prohibet. Studere licet artibus ingenuis, dare operam pietati, seruare iustitiam, & fidem, fragile corpus, & fugacem mundum spernere, odisse vitia, amare virtutes, colere amicitias, consilio patriæ iuuare. Hæc se vitia, amare virtutes, colere amicitias, consilio patriæ iuuare. Hæc sunt viri boni munimina, quid hic pedibus loci est? D. Debilitatus sunt viri boni munimina, quid hic pedibus loci est? D. Debilitatus sunt viri boni munimina, quid hic pedibus forsitan morbus vetet, non cursum podagra. R. Pugnare cū hostibus forsitan morbus vetet, non cursum podagra. R. Pugnare cū hostibus forsitan est bellum: & quid scimus vitiis, quo neq; facilius & certe crebrius est bellum: & quid scimus vitiis, quo neq; facilius & certe crebrius est bellum: & quid scimus an hic ipse dolor corporis contra quem dimices, tibi ad exercitium animi datus sit? D. Pedib⁹ consistere nequeo. R. Vide quā de reliquo ædificio spem habeas, cuius fundamentū tam inualidum sentis. Vigila ne te incautū opprimat ruina. Contrahe sarcinulas, teq; ad miserandū para. D. Podagra me ingēs habet. R. Solet hic morb⁹ (vt perhibent) diuitiis comites habere. En tibi remedium aliud, bene spera aut lan-

aut languoris amaritudinem opum dulcedo solabitur, aut inopiæ pellet asperitas, ita vel solatium aderit vel finis. Si hæc fallunt, veniet quæ non fallet. Illa vitæ malis omnibus finem dabit. D. Pedum premor ægritudine. R. Si salutem cupis, aut pauper sis oportet, aut vt pauper viuas. Multos hac ægritudine liberasse traditur paupertas, vera defecatrix corporum: quosdam verò frugalitas, quam voluntariam, seu fictam & imaginariam paupertatem dixerim. Vidisti aliquos perpetua vini abstinentia curatos, ita fit, dolor dolore, clauus clauo pellitur, vt antiquo dicitur prouerbio. Vix molestum aliquid sine molestia curatur, vt præterea cum hoc morbo cumque aliis multis pacem habeas, non Baccho solum, sed & Veneri bellum indixisse profuerit. Sed quid agimus? animorum remedia promisimus, non corporum. Habes tamen quam puto vnicam morbi huius curam. Hanc si probas vtere, si minus, non te fallant opifices fomentorum. Patientia in aduersis efficacissimum atque optimum, & sæpe vnicum remedii genus est. D. Podagræ vitio curuatus sum. R. Ad iter inhabilis, minus idoneus ad laborem, non ineptus ad reliqua gerere, non rei modo familiaris, sed Reipublicæ & summi, si ita fors tulerit, imperii curam potes. Itaque memorandum valde Septimii Seueri Romani principis dictum vnum, qui senex ac podagricus dum coniurationem nobilium, qui se viuo filium eius Augustum declarant, deprehendisset: comprehensis authoribus seditionis ac filio, omnibusque ante solium eius diffusis, metuque vltimi supplicii tremefactis, ac territis, ipse manu ad caput relata tandem inquit, sentitis caput imperare, non pedes. D. Podagra me miserum miris modis torquet. R. Noli solas asperitates rerum fiere, sed memento si quid dulce, aut iucundum tibi obtigit, quo incommodum hoc solari possis. Vnus ex multis pessimis vulgo mos est, vt in aduersis querulum, atq; impatiens, obliuiosum in prosperis, atque ingratum sit, quo nihil iniquius fieri potest. Nam quis æquis auribus audiat exempli causa vel Seuerum ipsum quem diximus de podagra, vel Domitianum de calicio, quod ægerrime dicitur tulisse, vel Augustum senem de sinistri debilitate oculi, vel Iulium Cæsarem de timore nocturno, & quiete visis turbida, vel postremo, alios fortunatissimos viros de vna, seu de altera naturæ (si dici licitum) aut fortunæ iniuria, sic quærentes, vt imperii, atque opum victoriarum, ac tantorum ingrati, atq; immemores sint honorum dum se homines meminerunt, quos plenam, persectamque felicitatem hic sperare dementiæ sit, amara dulcibus temperare modestiæ, hoc podagræ proprium, hoc morborum omnium commune remedium inuenies, saaumq; consilium, sanctumq; fateberis senis illius læta multa adepti, dura multa perpessi, qui bonis de manu Dei licet læte acceptis mala quæque patienter suscipienda censebat, quamuis mali aliquid dare vel facere manus illa non nouerit, sed humanam respexit opinionem. D. Podagra me in lectulo nodis insolubilibus pressum tenet. R. Te tacente stare animus potest, cœlumque, & terras, ac maria permeare.

¶ Apophthegmata.

Anaxarchus dicebat, si quis alterum audiret imprecantem sibi manus & pedes inutiles, tratum illi procul dubio fore. Diuites autem, cum re ipsa manus suas pedesque faciant inutiles, interim ob hoc ipsum se beatos existimare. Notauit autem vir prudentissimus eos qui ex otio variisque delitiis podagram sibi ipsis parant. *Stob. serm. 28. de Otio.*

Publius Cyrus, cum esset orta iocosa quæstio, quodnam esset molestum otium, & alius aliud opinaretur, respondit, podagra. Otium vt rem suauissimam expetunt omnes, sed otium podagrici cum summo cruciatu coniunctum est. *Pontanus Erasmus libr. 6. apophthegm.*

Cicero in Vatinium, qui cum pedibus æger esset, volebat tamen videri commodioris valetudinis factus, dicebatque iam se bina millia passuum ambulare. Dies enim, inquit, longiores sunt. *Hoc Fabius tribuit Ciceroni, Macrobius libro secundo, capite 4. Saturn. Augusto.*

Narratur & hodie quiddam non minus facetum, si modo accederet vetustatis commendatio. Miles quidam in conuiuio iactitabat sibi balistam esse, quæ iaculum excuteret ad spatium nulli credibile. Reclamantibus conuiuis omnibus affirmabat famulum suum id vidisse factum. Accersito famulo percontatus est illum, an non ipse vidisset quod narraret: Tum famulus, Verum, inquit, narras, here, sed dum vento secundo miseras sagittam. *Erasm. Roterod. libro 4. apoph.*

Alphonsus interrogatus, cur podagrici loquaciores cæteris essent? respondit, podagricos pedum vitio afflictos, ambulare non posse: ideoque lingua, velut ambulatione quadam eos crebrius vti solere. *Panorm. 3. de rebus gestis Alphonsi.*

Pet. Fundanus audiens quendam familiarem de pedum dolore eiulatus emittere, nec posse illos compescere, accurrit ad clamores: Ecquid, inquiens, alii de itinere queruntur assiduo, laboribusque quam plurimis: de perpetua negotiorum inquiete quereris atque otio: quod si tibi molestum est, exurge parum, & peregre proficiscere. *Pontanus.*

Pœna.

¶ Definitio et etymologia.

POEna, Græcum vocabulum esse videtur. Illi [illegible] dicunt, licet Varro à pendendo dictam velit. [illegible] supplicium, quo quis ob delictum afficitur. [illegible] verbo *Hanasch*, id est, mulctauit, puniuit, condemnauit.

Pœna est noxæ vindicta, *secundum Vlpian.* Ochoa nera Cicero esse commemorat, scilicet, Damnum, Vincra, Talionem, Ignominiam, Exilium, Seruitutem, Mo[illegible] fit pœnitentia, siue pœnitudo, & punitio, & impunit[illegible] & pœniteor.

¶ Loci Biblici.

Pœnæ impiorum in thesauris reconditæ, *Deuter.* delinquentibus pœna à Iudicibus irroganda, *25. 1. pro*[illegible] *cti, Exodi 25.5.* furis, *v. 1. &c* homicidii, *21. 12.* idololatræ perbiam peccantis, *Num. 15. 9. 30.* talionis, *Genes. 9. 6. L*[illegible] *Leuit. 24. 17. Deut. 19. 9. 19.* pœnarum tria genera Dauid *2. Reg. 13.*

¶ Sententiæ Biblicæ.

Infernalis pœna horribilis ob absentiam omnis boni.

Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos. *Psal.* Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & [illegible] siderium peccatorum peribit. 111.

Filii autem regni eijcientur in tenebras exteriores: [illegible] & stridor dentium. *Matth. 8.*

Discedite à me omnes operarii iniquitatis, ibi erit fletus [illegible] dentium: cum videritis Abraham & Isaac & Iacob & omnes tas in regno Dei, vos autem expelli foras. *Luc. 13.*

Eleuans autem oculos suos, cum esset in tormentis, [illegible] ham à longe, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans [illegible] Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat [illegible] digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia [illegible] hac flamma. 17.

Propter præsentiam omnis mali.

Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad [illegible] uissima. *Deut. 32.*

Ad nimium calorem transiet ab aquis niuium & ad [illegible] ros peccatum illius. *Iob. 24.*

Pluet super peccatores laqueos ignis, sulphur & spiritus [illegible] larum pars calicis eorum. *Psal. 11.*

Pones eos vt clibanum ignis, in tempore vultus tui.

Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. *Sap. 11.*

Stupa collecta synagoga peccantium, & consumptio [illegible] flamma ignis. *Eccles. 21.*

Concupietis ardorem & parietis stipulam: spiritus vester [illegible] vorabit vos. *Esa. 33.*

Audite qui longe estis, quæ fecerim, & cognoscite virtutem [illegible] dinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit [illegible] hypocritas. *ibid.*

Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? [illegible] habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis. *ibid.*

Et conuertentur torrentes eius in pacem, & humus eius [illegible] phur. 34.

Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & potum [illegible] quam fellis. *Ierem. 9.*

Ecce enim dies veniet succensa, quasi caminus: & comburet [illegible] superbi, & omnes facientes impietatem, stipula: & inflammabit [illegible] dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet [illegible] radicem & germen. *Malach. 4.*

Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi [illegible] mentum & luctum. *Apoc. 18.*

Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis, Hoc est [illegible] cunda. 20.

Interminabilis.

Vermis eorum non morietur, ignis eorum non extinguetur, [illegible] runt vsque ad satietatem visionis omni carni. *Esa. 66.*

Discedite à me maledicti, ite in ignem æternum, qui paratus [illegible] est diabolo, & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum, [illegible] autem in vitam æternam. *Matth. 25.*

Bonum est tibi luscum introire in regnū Dei, quam duos [illegible] habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non [illegible] tur, & ignis non extinguitur. *Marc. 9.*

Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & [illegible] ria virtutis eius, cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis [illegible] fieri in omnibus, qui crediderunt in die illo. *2. Thess. 1.*

Si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & accepe[illegible] [illegible]

…is in fronte sua, aut in manu sua, hic bibet de vino iræ …ustum est mero. *Apoc.*14.

¶ Sententiæ Patrvm.

…œna peccati iustissima, vt amittat vnusquisque illud, quo …uit, cum sine vlla difficultate posset, si vellet, id est, vt …ente non facit, amittat scire quid rectum sit: & qui re… cum posset, noluit, amittat posse, cum velit. *Augu. l.*3. *de*

…Domine, & sic est, vt pœna sit tibi omnis inordinatus ani… *confess.*

…ma omnium pœnarum erit eorum, qui præter peccatum …quale contraxerunt, nullum insuper addiderunt. *in Ench.*

…mpunitum non debet esse peccatum, puniatur à te, ne tu …ctarius. Peccatum tuum iudicem te habeat, non patronum …*ondapan.*

…ctus impediunt iustum ab æterna vita quædam peccata ve… quibus vita ista non geritur: sic ad salutem æternam nihil …mpio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cu… …ullius hominis inuenitur. *In l. de sent. Prosperi.*

…ctum, quin inter tres peccatores imo, impio, gentilem, hę… …Ecclesiasticum, multo maioribus pœnis dignus sit, qui ma… …dignitatis? *Hier. super Ezech.*

…ctus maiori supplicio dignum iudicauerim animum, …uod fabricauit instrumenta virtutum. *Aug. in quadam Ep.*

…Dei cernimus, & pia agere, & crudelia tolerare. Hinc ergo …districtus iudex quanta illic feriat districtione, quos re… …cruciat, quos amat. *Greg. in moral.*

…ctos simul omnes tanguntur: nec tamen sub eo vno ordine o… …mnes, quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam …atis. Sic damnatis vna est gehenna, quæ affligit & tamen …on vno calore comburit: quia quod hic agit dispar valetu… …dem, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. *ibid.*

…ctus iudicii iustitiam pertinet, vt nunquam careant sup… …eorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato, …uietur iniquo terminus vltionis, quia quamdiu valuit, ha… …terminum criminis. *ibid.*

…Dei longanimitatem negligat, quia tanto districtiorem …in iudicio exiget: quanto longiorem ante iudicium pa… …prouocauit, *hom.*13 *in Euang.*

…mus est patiens, redditor patiens dicitur, quia peccata ho… …patitur, & reddit: nam quos diu, vt conuertantur, tolerat, …miós durius damnat. *ibidem.*

…mnis illic posita bene esse perdidit, & esse non perdidit: ex qua …uerguntur, vt & mortem sine morte, & defectum sine defe… …tem sine fine patiatur: quatenus ei & mors immortalis sit, & …ius deficiens, & finis infinitus. *Lib.*4. *dialog.*

…ideo cum fine dereliquerût, quia cum fine vixerunt. Nam …que vtique sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. …nenim quia in peccato semper viuere cupiunt, quia nun… …uerunt peccare, dum viuunt. Ad magnam igitur iudicantis …peruenet, vt nunquam careant supplicio, quia in hac vita …noluerunt carere peccato. *ibid.*

…ctus quisquis eo atrocius in tormentis obruitur, quo altius in …ndicatur, transit quod extollitur, permanet quod punitur; …natur in via, in peruentione damnabitur: & quasi per a… …ra ad carcerem peruenit, qui per præsentis vitæ prospera …uit tendit. *in Mor.*

…præsens, quæ iniusti animam à prauis desideriis mutat, ab …pplicijs non liberat, quos mutat: nam quem præsentia …corrigunt, ad sequentia perducunt. *ibid.*

…tem est, vt quos culpa simul inquinat, par etiam pœna adstrin… …nequaquam dispari sunt iniquitate polluti, nequaquam …crucientur dispari: quatenus simul damnatio conterat, …iles elatio subleuabat. *ibid.*

…modo fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defe… …defectu: quia & mors semper viuit, & finis semper incipit; …ere defectus nescit. Mors perimit, & non extinguit: dolor …sed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, sed ne… …tenebras excutit. *ibid.*

…hoc inflexibilis & obstinatæ mentis malum punitur æternali… …per temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempo… …rei operamentum esse constat in pertinaci voluntate ita vt si …quam moreretur, nunquam velle peccare desineret: imo sem… …ere vellet, vt semper peccare posset. *Bernard. in epist.* 252.

…Quid tam pœnale, quam semper velle, quod nunquam erit, & …per nolle, quod nunquam non erit? *Bernard. de consid.*

…Iustius est enim iniustum iuste euadere, quam iustum iniuste …quia reus, etsi semel euaserit, potest iterum perire, innocens …m, si semel perierit, iam non potest reuocari. *Chrysost. super …atth. cap.* 1.

…Non quod plurimi solam pertimescant gehennam, ego autem …gloriæ amissionem multo amarius, quam ipsius gehennæ dico esse supplicium: horribile valde quis ponit gehennas, nisi tale dictu…rus est, quale est à beatæ illius gloriæ honore expelli, & esse exosum Christo. *In Matth.*6.

Quis putas tunc mœror erit, quæ tristitia, quum separabuntur impii à consortio factorum, & à visione Dei, & traditi in potestate dæmonum ibunt cum ipsis in ignem æternum? ibique semper e… runt sine fine, in luctu & gemitu, vbi erit dolor intolerabilis, fœtor incomparabilis, timor horribilis, mors corporis & animæ, sine spe veniæ & misericordiæ: vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur, nec qui torquetur, aliquando moritur: sed sic morientur, vt semper viuant, & sic viuent, vt semper moriantur. *Hug. l.*1. *de anima.*

Iuste puniuntur, qui licitis abutuntur: iustius vero puniuntur, qui aliena rapere conantur: sic Satanas cœlum, sic protoplastus perdidit paradisum. *ibid.*

Occultam culpam sequitur aperta percussio, vt malis exterioribus interna puniantur, & cor publice corruat, qui latenter peccabat. *Cass. in Psal.*

¶ Poetarvm Dicta.

Hor.1.Serm.3.

Adsit
Regula peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne scutica dignum, horribilis sectere flagello.

Claud.Epig Satisfact.

Me dolor incautus, me lubrica duxerit ætas,
Me timor impulerit, me demius egerit ardor,
Te tamen haud decuit paribus concurrere telis.

Ouid. epist.5.

Leniter, ex merito quicquid patiare ferendum est,
Quæ venit indigne pœna, dolenda venit.

Claud.conf. Manlii.

Qui fruitur pœna, ferus est, legumq; videtur
Vindictam præstare sibi cum viscera felle
Canduerint, ardet stimulis furiisq; nocendi
Prodigus, ignarus caussæ.

Sen. Troad.

Sic pœna peritur, quæ peti grauior potest?
Famulare collo nobili subeat iugum.

Antholog.Sac.Iac.Bill.

Diuinas minas impiis contemptui esse.

Quid sibi vult, tumido quod dormit in æquore Ionæ,
Quem tamen insequitur vindicis ira Dei?
At contra vigilant innoxia pectora, votis
Flebilibus Deum supplicibusq; vocant.
Scilicet hi Ionam referunt, ad iussa minaq;
Numinis æterni quos sopor altus habet.
Astalios illi, quos verba minacia terrent,
Cum tamen hæc tantum perfida corda petant.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Nec domus, nec Respublica stare potest, si in ea nec recte factis præmia extent vlla, nec supplicia peccatis. *Cicero* 3. *de Natura Deorum.*

Legibus præmia proposita sunt virtutibus, & supplicia vitiis. 1. *de Orat.*

Verus iustus, atque honestus labor, honoribus, præmiis, ac splendore decoratur: vitia autem hominum, atque fraudes damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exiliis, morte multantur. 1. *de Orat.*

Improbis pœna statuenda est: nec minor vero iis qui secuti erunt alterum, quam iis, qui ipsi fuerint impietatis duces. *In Lælio.*

Quos ipsa natura retinere in officio non potest, ii magnitudine pœnæ maleficio submoueri debent. *Pro Rosc. Amer.*

Quotusquisque reperietur, qui impunitate proposita abstinere possit iniuria? Impunitas peccandi maxima est illecebra. *libr.*3. *Offic.*

Non satis est eum, qui lacessierit iniuriæ suæ pœnitere: vt ipse ne quid tale posthac committat, & cæteri sint ad iniuriam tardiores. 1. *Offi.*

Est vtilius, vnius improbi supplicio multorum improbitatem coercere, quam propter multos improbos vni parcere. 5. *Act. in Verr.*

Lento gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, & tarditatem supplicii grauitate pensat. *Valer. l.*1.

Facit non raro atrocitas pœnæ obedientiorem duci militem. *Liuius, decad.*1. *l.*8.

Pœnæ leues non possunt refrenare iuuentutis insaniam & ingenii ferocitatem, neque rerum honestarum contemptores ad temperantiam reducere. *Dionys. Halic. l.*2.

Magnorum delictorum magnas oportet esse pœnas. *G. Pachymer. hist. l. 3.*

Satis pœnarum est potuisse puniri: grauis tamen pœna est, quum facti pœnitet. *Sen. in prol.*

¶ Apophthegmata.

Socrates. Ciuitates optime gubernari dicebat, cum iniusti dant pœnas. *Plat. l. 2. de legib.*

Solon percontatus. Quid magis ad Reipub. salutem prodesset? Respondit: Si boni præmiis inuitantur, mali autem pœnis coercentur. *Cic. ad Brut. Stob. ser. 41.*

Idem interrogatus, quanam ratione nullum in vrbe scelus perpetraretur? dixit: Si tam indignarentur illi, quibus non est facta iniuria, quam quibus facta est. Sensit autem vir prudentissimus, tum demum salua m esse Rempublicam, cum qui boni viri sunt, malos pœnis coercent, ne insontes afficiant contumelia. *Stob. serm. 41.*

Pythagoras. Ciuitatem optimam esse dixit, quæ postquam malos pœnis coerceret, viros tantum bonos admitteret. *Stob. ser. 41.*

Theophrastus scisciatus, quidnam vitam humanam conseruaret? Respondit: Beneficentia, Honor & pœna. *Stob. 41.*

Lycurgus dicere solitus est, duabus potissimum rebus contineri Rempublicam: Præmio scilicet & pœna. Quo dicto eam demum Rempublicam saluam esse putauit, in qua boni præmiis inuitantur, flagitiosi verò pœnis afficiuntur. *Cic. in epist. ad Brut. & Erasm. l. 1. apoph.*

Agesipolis Cleombroti F. quum quispiam ei dixisset ipsum cum æqualibus obsidem fuisse, filios vero, eorumque vxores minime: Merito, inquit, decet enim nos nostra peccata nostrasque pœnas ferre. *Brus. l. 5. c. 12. ex Plut.*

Anonymus. Chius quidam irâ contra seruum, incensus: Non inquit, in pistrinum ego te detrudam: sed Olympiam ducam. Recte autem ille putabat, multo durius esse supplicium, si Olympiæ in conspectu à radiis solaribus coqueretur, quam si in molam ac molendinum dederetur. *Ælian. l. 14. de var. hist.*

M. Cato dicebat, se omnibus peccantibus ignoscere, præterquam sibi ipsi. Multum dissimilis illi Mæuio, qui carpens alios sibi condonabat omnia. Sibi ignoscit, quem non pœnitet admissi: de se pœnas sumit, qui cura pensat, quod incogitantia commissum est. *Plut. in apoph.*

Idem frequenter dicere solebat, se malle pro collato beneficio pulem reportare gratiam, quam pro maleficio perpetrato non dare pœnam. Significans, nil esse magis perniciosum, quam si improborum mores pœna non coerceantur. *Plutarch. in apoph. & Erasm. l. 5. apoph.*

Idem solitus est dicere, iniuriam etiam si facienti nihil adferat periculi, vniuersis tamen periculosam esse. Quid aliud dicere voluit, quam pœnam delicti non negligendam esse, ne ex vnius iniuria multi porro contumeliis afficiantur ab improbis. *Plutarch. in Rom. apoph.*

Idem præterea dicebat, eos magistratus qui maleficos pœnis non coercent, non tantum non ferendos, sed lapidibus obruendos esse, ne ex pœnæ neglectu salus Reipublicæ labefieret. *Plut. eodem loco.*

Alphonsus, cum equitem luxuriosum, & bonorum suorum decoctorem punire vellet, quibusdam à rege obnixe petentibus, ne in corpus lueret debita, quæ ille plurima per luxum libidinemq; contraxerat: Respondit: Equidem hunc neque fui regis gratia, neque patriæ commodo, neque propinquorum & amicorum ære alieno suscepto tam grande patrimonium profudisse, sed omnem suam substantiam corpori indulsisse. In corpore igitur luere æquius esse, vt pœna malefactis ex æquo respondeat. *Panorm. l. de rebus ab Alphon. rege gestis.*

Manes Florentius cum meretrice deprehensus, quum pro more in perpetuam facti ignominiam (nam in Anglia, qui extra matrimonium mulieribus commiscentur, in conspectu populi retentis tantum fœmoralibus, nudi ecclesiam circumire cogebantur) exueretur à sacerdotibus, fœmorali tantum concesso, omni parte nudus esse voluit, verum cum interrogaretur, an non puderet coram virginibus, mulieribus, omnique populo virilia ostentare? Minime, inquit, gentium. Nam pudenda hæc, quæ peccauerunt, ea potissimum dare pœnas decet. *Æneas Sylu. lib. de dictis Alphonsi.*

Alexander. Quum Græci, qui apud hostes stipendium faciebant, venissent, in potestatem Alexandri, Athenienses quidem iussit Alexander in compedibus seruari, quod quum ex publico stipendium haberent, tamè apud hostes meruissent: similiter & Thessalos, quod regionem opimam nacti, non eam colerent. Thebanos vero dimisit dicens His per nos nihil est reliquum, neque ciuitas, neque agri. Ira moderatus est pœnam, vt mortem commeritis non indiceret, nisi vincula & culpam eorum qui necessitatem excusare poterant, in se transtulit. *Plut. in apoph.*

Sylla, milites in bello sociali quum Albinum virum prætorium fustibus mactassent: Sylla tam atrox facinus impunitum reliquit, dicens, se illis posthac promptioribus vsurum in proeliis dum peccatum, fortiter gerendo rem, studebunt pensare. *Plut. in Sylla.*

M. Cato. Ipso die comitiorum quendam è sponsoribus ac pecuniam illi traditam in alium transtulit. At populus Catonis iustitiam damnato pœnam remisit, dicens, narum, quod à Catone damnatus esset. *Eras. Ref. l. 5. apoph.*

¶ Similitudines.

Dauidis regis. Impii peribunt interim, & inimici liter quam adeps agnorum qui adoletur super vna cum fumo deficient. *Psal. 37.*

Christi Saluatoris. Quemadmodum agricolæ arbores ras, quarum sterilitas nullo pacto tolli potuit, ignì deputant: Sic Deus Opt. Max. impœnitentes, gnos pœnitentiæ fructus non ferunt, perdet, ac in nationem coniiciet. *Matth. 3.*

Chrysostomi. Sicut in secularibus in eo quod alter ter ditescit, & nisi alter descenderet: alter non ascenderet: spiritualibus in eo quod alter confunditur, alius emen- *Matth. 23. hom. 43.*

Philonis Iudæi, quemadmodum medicinæ sylua corpo bo laborantibus prodest. Sic & pœnæ insipientibus. *In Le- tura.*

D. Hieronymi. Sicut mare feruens quiescere non pos- dundant fluctus eius, & reuoluuntur ad littora: atque ventur, & in se fracti lutum efficiunt quod pedibus conculca impii æternæ conculcationi subiacebunt, quorum nu- diem, & qui nulla pace requiescunt, in eo quod tempo- *In Esa. c. 57.*

Agapeti diaconi. Quemadmodum vmbræ corpori animas flagitia comitantur, euidenti effigie actiones ideo non datur in iudicio negare. Ipsa enim vniuscuiusq; obtestabuntur, haud sane vocem emittendo, sed tale repræsentando, qualia iam à nobis patrata sint. *De Offic. Imp.*

Dionis Nicæi, Veluti medici in sanandis hominum membra quæ putredini debita, omnes medelas adhibent ferro amputant, ne cætera membra inde inficiantur: Ita eos qui in Republ. omnibus dediti vitiis omnem adhibent contemnunt, foro etiam separabit ne tanto malorum cæteri in peius etiam ruant. *In Aug.*

Plutarchi. Cantharides & scorpii in se circumferunt remedium: At ipsi peccato ineft sua pœna, supplicium ralibus.

Qui nos docuit sagittare, non vetuit iaculari, sed vem remus à scopo: Ita non est interdicta punitio, sed in tem facienda. *In mor.*

Vt qui diutina tabe conficiuntur, non effugiam lente moriuntur: Sic qui non statim puniuntur, non effugiunt nam, sed longa ducuntur pœna. *in mor.*

Pigri remiges sereno cœlo desident in portu, deinde flantibus ventis nauigare cum periculo: Sic qui non pœ animo sedato, cogitur aliquando vel iratus punire. *in mor.*

Vt hiena fel, & phocæ coagulum atque aliæ pessimarum partes aduersus magnos morbos efficax habent remedium: pessimis tyrannis vtitur nonnunquam ad correctionem *in mor.*

Ciceronis. Vt nec domus, nec Respublica ratione quadam plina designata videatur, si in ea nec rectè factis præmia nec supplicia peccatis: Sic mundi diuina in homines moderatio fecto nulla est, si in ea discrimen nullum est bonorum *Lib. 5. de Naturæ Deorum.*

Senecæ. Serpentes paruulo fallunt, nec publice in aliqua solitam mensuram transit, & iri monstrum excitat, tes potu infecit, & si afflauit, deurit, obteritque quacunque baliftis petitur. Possunt verba dare: & euadere puſilla mala bus obuiam itur. Sic vnus æger nec domum quidem vbi crebris mortibus pestilentiam esse apparuit: concinnatis tis, ac fuga est, & diis ipsis manus intenduntur. Sub vna flamma apparuit, familia vnicuiq; aquam ingerant. vastum, & multas iam domos depastum, parte vibis obtinet. *de Clement. c. 25.*

Plinij. Vt arbor excisa repullulat, euulsa non refruticat lum si penitus tollitur, non renascitur. *Lib. 22. c. 23.*

Erasmi. Vt melior medicus, qui morbum excidet quam qui pharmacis expellat acceptum: Ita non paulo est efficere, ne facinora patrentur: quam si perpetrata autem fiet, si causas ex quibus animaduertent potissimum gitia, vel recidat, si queat, vel certe premat & attenuet. *princ.*

Ciconia quoties conuolant in campum, quam Pythonis vocant (is est locus in Asia) quæ vltima omnium aduenit, cerant, atque ita discedunt, in vna omnium cessatione multitudinis vitia, vnius insigni supplicio sunt vel sananda. cenda. *in Simil.*

In aspidis ictu nullum est remedium, nisi vt partes putentur: ita quædam vitia sola morte sanari possunt. *ibid.*

Vtan-

gis est probanda medicina, quæ vitiosas corporis partes sanat quæ exurit: Ita melior magistratus, qui ciues improbos quam qui tollit è medio. *ibid.*

ex vipera, crocodilo, cæterisq; nocentissimis bestiis medici quædam aduersus venenorum noxam ac morbos efficacia ira animaduersio in innocentes, multos vel arcet vel reficinoribus. *ibid.*

¶ Fabvla.

Asini lapsus.

post longam & probatam seruitutem suam, & multas onerisque baiulationum egregias operas, quodam tempore, sub onere, cum ad saxum improuisum offendisset, in via cecurrit agitator, & acerbissimis verbis atque vehementissimis plagis illum petit. At asinus secum & suam conditionem deplorare, & accusare ingrati domini fœuitiam, qui oblitus operum priorum, ob vnam fortuitam offensam tam grauiter se afficit.

Fabula significat, fere homines quid quoque tempore fiat, non quando factum sit, spectare, & vnum sæpe delictum memorem egregie factorum inducere ac delere.

Pœnitentia.

¶ Definitio et etymolog.

Pœnitentia, Græce μετανοια, μετάνοια, ας, ἡ, & μετανοία, Dolere aliqua commissa vel prætermissa subnascens. Vel est pœnitentia, mala præterita plangere, & plangenda iterum non facere, *sic. Ambr. Greg. & Theol. 4 Sent. dist. 14.*

Pœnitentia est virtus, qua commissa mala cum emendationis voto plangimus, & odimus, & plangenda vlterius committere timemus *sic. Magist. Sen. dist. 14.*

Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commissse. *secund. Augu. & hab. de pœnit distinct. 2. can. Pœnitentia.*

Pœnitet, vnde pœnitentia deducitur, dicitur quasi pœna tenet. Tunc enim dicimus, cum quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra mente nostroque consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere, pœnitentiamque in his nostram demutamus. Et quoniam, quibus tædio vel pudori sunt, pœna quædam esse videntur, fit vt pœnitentia aliquando pro tædet accipiatur. Sane vt dicimus, me pœnitet, ita pœna tenet, ita pœnitet, id est, pœna teneor dicimus, sed ablatiui casus est.

¶ Loci Biblici.

Mittere, pro dolorem capere, 2 *Cor.* 7, 8. Vide resipiscentia. Ad omnium cum spe veniæ inuitantur peccatores, *Leu. 5 uersi. 5. 6, 26. 39 & 30. 2. 1 Sam. 7. 3. 1 Reg. 8 ℣ 33. 34. 35. 37. 47. 48. 2 Paral. 6. 24 & 20. 6 & 34. 26 Nehem. 19 & 9 ℣ 27. 28 Iob 8 ℣ 5. 6 & 22 26 ℣ 6 Prou. 28. 13 Eccl. 17. 23. Esa. 1 ℣ 16. 17. 18 & 30. 18 & 31. 6. 6 & 46. 8 & 55. 7 & 59. 20 & 61 ℣ 1. 2 Ier 3 ℣ 1. 10. 12. 14. 17. 22 & 4. 14 & 7. 3 & 12. 15 & 18 ℣ 8. 11 & 26. 13 & 29. 12. & 31 ℣ 18. 20 & 36 3. 40 Ezech. 14. 6 & 18 ℣ 11. 21. 27. 13. 32 & 33 ℣ 11. 14. 10, & 43. 9 & 24 Ose 3. 5 & 6. 1 & 10. 12 & 12. 6 & 14 ℣ 2. 3 5 Ioel. 2 ℣ 12. 13 Amos 4 Ion. 3. 8 Mich. 7. 18 Zach. 1 ℣ 3. 4 Malach. 3 ℣ 7. 17. 18 & 4. 6 Mat 3 ℣ 8 & 4. 17 & 11. 28 & 18. 14 Marc. 1. 4 & 6. 12 Luc. 3 ℣ 3. 8 & 5. 32 & 9. 13 & 13. 5 & 19. 10 & 24. 47 Act. 2. 38 & 3. 19. & 5. 31. & 10. 48 & 14. 15 & 17. 30 & 19. 4 & 20. 21 & 26 ℣ 18. 20 Rom. 2. 4 & 6 12. 13 28. 2 Tim. 2. 25. 1 Pet. 2. 1. 2 Pet. 3 ℣ 1 Ioan. 1. 9 Apoc. 25 & 3 Pœnitentia dum sani sumus agenda est, Eccl. 17. 24 & 18. 25. Ieiunio delicta Reg. 8. 48. 2 Paral. 6. 38 Esa. 23. 18.*

Pœnitentiæ capaces qui, *Luc. 9. 31. pœnitentiæ contemptus quam Esa 22 ℣ 12. 13. 14 Ier 5. 3 Amos 6. 6 Agg. 1. 18 Matth. 11 ver. 21. 20 ℣ 13. 2 Cor. 12 ℣ 21 Apoc. 9 ℣ 20. 21 & 16. 9.*

¶ Sententiae Biblicae

Pœnitentia malum aufert.

Pœnitentiam egerit gens illi à malo suo, quod loquutus sum super eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui facere ei, & subito loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitentiam agam super bono, quod loquutus sum, vt faciam ei. *Ier. 18.*

Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in Manus Dei, & non in manus hominum. *Eccl. 2.*

Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus, non recordabor. Nunquid voluntatis meæ mors impii, dicit Dominus, & non vt vertatur à viis suis & viuat? *Ezech. 18 & 33.*

Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentia, *Matth. 3.*

Bonum confert.

Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruerse, discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam & venite & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, quasi lana alba erunt, *Esa. 1.*

Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum, *Matth. 3.*

Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: Pœnitemini, & credite Euangelio, *Marc. 1.*

Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia, *Luc. 15.*

Sic oportebat pati Christum: & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, 2

Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Quæ enim secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur, 1, *Cor. 7*

Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra *Act 3.*

Auditu auris audiui te, idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere, *Iob. 42*

Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, *Luc. 5.*

Impeditur diuinæ bonitatis contemptione.

Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam *Iob. 24.*

Et misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam, *Sap. 11.*

Mundanæ voluptatis inhæsione.

Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi & auscultaui, nemo quod bonum est loquitur: nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, diceus: Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium, *Ier. 8.*

Et dedit illi tempus, vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere *Apoc. 2.*

Pœnitentia perficitur corde.

Et in omnibus his non est reuersa ad me prævaricatrix soror eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus: Reuertere auersatrix Israel, ait Dominus, & non auertam faciem meam à vobis, & non irascar in perpetuum. *Ier. 3.*

Et egressus foras fleuit amare. *Matth. 26.*

Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod Iesus accubuit in domo Simonis leprosi, attulit alabastrum vnguenti, stans retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat, *Luc. 7.*

Orè.

Sed quia patiens est Dominus, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. *Iud. 8.*

Sacrificium salutare, est attendere & discedere ab omni iniquitate. *Eccl. 55.*

Opere, vt sit virtuosa sine mali admixtione.

Si iniquitatem quæ est in manu tua, abstuleris à te & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc lauare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis, *Iob. 11*

Pœnitentibus autem dedit viam iustitiæ, *Eccl. 17*

Fili peccasti, non adiicias iterum: sed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur, *Eccl. 21*

Quærite bonum: & non malum, vt viuatis. Odite malum, & diligite bonum, *Amos 5.*

Facite ergo fructus dignos pœnitentia, *Luc. 3.*

Memor esto itaque vnde exciderís, & age pœnitentiam, & prima opera fac. *Apoc. 2.*

Fructuosa sine procrastinatione.

Septies enim in die cadet iustus, & resurget: impii autem corruent in malum, *Prou. 24*

Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, *Eccl. 5.*

Hæc dicit Dominus: in tempore placido exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tibi, *Esa. 49*

Non est enim ei bene, qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti, quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus, 12.

Angustia superueniente requirent pacem, & non erit, *Ezech. 7.*

¶ Sententiae Patrvm.

Pœnitentia aboleri peccata indubitanter credimus, & in vltimo vitæ spiritu admissorum pœniteat. *Aug. de eccl. dog. c. 48.*

In tribunal mentis tuæ adscende contra te: & reum te constitue ante te, noli te ponere post te, ne Deus te ponat ante te, *In lib. de Stilit. agen. pœn.*

Noli negligere, quod vos prius Dominus peccantes sustinet: quia quanto diutius expectat vt emenderis, tanto grauius iudicabit, si neglexeritis. *ibid.*

Sunt multi, quos peccare non pudet: ô incredibilis insania! de vulnere ipso non erubescis, & de ligatura vulneris erubescis. Nonne vulnus fœtidum & putridum est? confuge ergo ad medicum: age pœnitentiam: dic, iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui: quia tu solus sine peccato. *ibidem.*

Iustitia de cœlo prospexit tanquam Dei dicentis: Parcamus huic homini, quia ipse sibi non pepercit: agnoscamus, quia ipse agnouit, conuersus est ad puniendum peccatum suum, conuertar & ego ad liberandum eum. *In Psal.* 84.

Ad agendum pœnitentiam non sufficit mores in melius commutare, & à malefactis recedere, nisi & de his quæ facta sunt satisfacias Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. *Lib. de pœnit.*

Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat: nihil prosunt lamenta, si replicentur peccata. Nihil valet à malis veniam poscere, & mala de nouo iterare. *In soliloq.*

Pœnitentia languores sanat, leprosos curat, & mortuos suscitat: sanitatem auget, gratiam conseruat, claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit, & roborat. *Lib. de pœn.*

Qui per pœnitentiam peccata diluit, angelicæ felicitatis consors in æternum erit. *Lib. de mirac. sacr. script.*

Si quis positus in extrema necessitate suæ ægritudinis voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus, quod petit, sed non præsumimus quod bene hinc exit, si securus hinc exit, ego nescio, pœnitentiam dare possemus, securitatem autem non. Non quidem dico, damnabitur: sed nec dico, liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? tene certum & dimitte incertum. Age pœnitentiam dum sanus es: si sic agis, dico tibi, quod securus es, quia pœnitentiam egisti, eo tempore, quo peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiam quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. *Serm.* 36.

Quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatia, qui se non cogitauit moriturum. *ibid.*

Peccauit Dauid quod solent reges, sed pœnitentiam gessit, fleuit, ingemuit, quod non solent reges: confessus est culpam, & obsecrauit indulgentiam. *Amb. de Dauid. l.* 1.

Quod Dauid peccauit conditionis est: quod supplicauit, correctionis. Lapsus communis, confessio specialis. In culpam itaq; incidisse naturæ est: dolere virtutis. *ibid.*

Qui pœnitentiam agit, paratus debet esse ad approbata perferenda, iniuriasque subeundas: nec commoueri, si quis ei peccati sui crimen obiiciat. *Lib. de Ioseph. cap.* 36.

Nihil peccare, solius Dei est, emendare sapientis & corrigere erratum, & pœnitentiam agere de peccato: id tamen difficile est in hac vita homini. Quid enim tam rarum, quam vt inuenias virum, qui seipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi huius assertio. Repugnat enim natura, repugnat verecundia: natura, quia omnes sub peccato: qui carnem gerit, culpæ obnoxius est. Ergo repugnat natura carnis, & illecebra sæculi, innocentiæ integritatique. Repugnat etiam verecundia, quia erubescit vnusquisque propriam culpam fateri, dum præsentia magis quam futura cogitat. *Epist.* 3. *ad Simplician.*

Fidelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse defleuit: atque ideo maiorem gratiam reperit, quam amisit. *In ser. ad Circul.*

Quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in anima quod ante dulce fuit in vita, & quod te prius oblectabat in corpore ipsum te cruciat in corde, iam tunc bene ingemiscis ad Deum. *In quodam serm.*

Amaritudinem radicis dulcedo pomi compensat: pericula maris spe lucri delectant: dolorem medicinæ spes salutis mitigat: Qui desiderat nucleum, frangit nucem: pœnitentiam quæ agit, qui vult æterno adhærere bono. Præconia Christi narrare possunt, qui ad palmam indulgentiæ meruerunt peruenire. *Hier. in Matth.*

Apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris non abstinentia tam ciborum, quam mortificatio vitiorum, propter quod tempora pœnitentiæ pro fide & conuersatione pœnitentium abbreuianda præcipiuntur, & pro negligentia protelanda existimantur, quum pro quibusdam culpis modi pœnitentiæ sunt impositi. *In quodam serm.*

Necessaria est pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certe excedat. *In epist. ad Susan.*

Quum mentem Deus ingreditur, constat proculdubio, quod mox pœnitentiæ gemitus sequatur, vt ei iam salubriter flere libeat, quæ prius in iniquitatibus flenda iucunditate gaudebat: sed quo vberius culpa fletur, eo altius agnitio veritatis attingitur: quia ad videndum lumen internæ bonitatis polluta dudum conscientia, lachrimis baptizare requatur. *Greg. in Mor.*

Apud misericordiæ iudicem mendax ille fallax habebitur qui veritatem reuertitur, etiam postquam mentitur, qui emendare dum libenter nostram pœnitentiam suscipit, ipse iudicio, quo errauimus, absoluit. *In hom.* 29.

Quot habuit in se oblectamenta, tot de se inuenit holocaustum conuertit ad numerum virtutum numerum criminum: seruire Deo in pœnitentia, quicquid ex se Deum contempserat culpa. *In hom.* 33. *sup. Euang.*

Qui mala, qui perpetrauit, insinuat, sed flere, quæ insinuat, cusat, quasi subiecta veste vulnus detegit, sed torpente medicamentum vulneri non apponit. *In mor.*

Fit plerunq; gratior Deo amore ardens vitæ post culpam in securitate torpens innocentia. *In ps.* 50.

Quum in graue peccatum miser homo labitur, percipere & modicum in corde affirmat: misericordiam præcludit, spatium vitæ promittit: permanere in peccato suggerit: contemptum Dei & desperationem sui iudicat, & perdit. *dam hom.*

Vnusquisque conscientia conuenitur, vt tanto maiorem bonorum lucra per pœnitentiam, quanto grauiora irrogat per culpam. *In Matth.* 3.

Quem vere pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret, quicquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacta complectitur. *In hom. quadam.*

Equum indomitum flagella domant, animam immundam ria & assiduitas lachrymarum. *Bern. in quodam ser.*

Nunc lauandi tempus est, nunc purificationem potest fariam: quoniam nemo mundus à sorde, nec infans, cuius nius diei super terram. *ibid.*

Quid leuius onere pœnitentiæ, quod non solum non & portat omnem, cui importandum imponitur? Mirum turæ: vnde processit materia, inde sarcina leuigatur, & quæ scit in massa, tantum decrescit in pondere. *In epist.*

Qui perfecte senserit onus peccati & animi læsionem rum sentit, aut ex tota non sentiet corporis pœnam, quo peccata nouerit delere præterita, & cauere futura. *sermon.*

Fugite, inquit, de medio Babylonis & saluate animas vestras volate & vrbes refugii: vbi possitis & de præteritis agere tiam, & in præsentia obtinere gratiam, & futuram gloriam liter præstolari. Non vos retardet conscientia, quia vbi peccatum dauerunt, superabundare consuescit & gratia: nec pœnitentia ritas ipsa deterreat. Nec enim condignæ sunt passiones poris ad futuram gloriam, & præteritam culpam, quæ nec ad præsentis gratiam consolationis, quæ immittitur, turam gloriam quæ promittitur. Si verbis non creditur, credite, exemplis acquiescite plurimorum, currunt vndique tores ad pœnitentiam, & natura pariter & consuetudine credentibus impossibile: nil amantibus difficile, nil humilibus: nil humilibus arduum reperitur: quibus & gratia & obedienti deuotio lenit imperium. *ibid.*

Si erramus, paruam pœnitentiam imponendo, misericordia Deo rationem reddere, quam de austeritate nim paterfamilias est largus, dispensator non debet esse, & si Deus benignus, vt quid sacerdos austerus? *Chrysost. in Matthæ* 23.

Nunquam spernit Deus pœnitentiam, si ei sincere & humiliter offeratur, & si ad summum quis perueniat malorum, & antequam velit reuerti ad virtutis viam, suscipit libenter & amplectitur. enim temporis longitudine, sed affectus sinceritate pensatur. *Lib. de reparatione lap.*

Latro ille qui pendebat in cruce, non egit prolixitatem temporis, vt ingressum paradisi mereretur: sed tantum egit quantum expedire potuit, donec vnum posset proferre momentum vitæ vt intra vnum momentum temporis totius vitæ absolutus præcedere ad paradisum etiam apostolos meruit. *dem.*

Non dolere quia peccaueris, magis indignari atque facit Deum, quam illud peccatum, quod ante perpetrasti. *Matth.*

Tales sunt qui graue pondus venientibus ad pœnitentiam nunt: quia dicunt, & non faciunt, sic dū pœna pœnitentiæ imponitur pœna peccati futura contemnitur. Si enim fascem super humeros adolescentis, quem non potest baiulare, posueris: necesse est aut fascem abiiciat, aut sub pondere confringatur, sic & homini graue pondus pœnitentiæ imponis, necesse est, vt pœnitentiam abiiciat, aut suscipiens, dum sufferre non potest scandalizatus magis peccet. *ibid.*

Clerici peccantes difficile pœnitentiam agunt, erubescit enim quando fieri reus, qui semper fuerat iudex. *ibid.*

Qui aliquando videt clericum cito pœnitentiam agentem, deprehensus humiliauerit se: non ideo dolet, quia peccauit, confunditur, quia perdit gloriam suam. *In Matth.*

Pœnitentia est medicamentum vulneris, spes salutis, quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non

…, sed profunditate luctus & lachrymarum : pœnitentia autem mentium ac temporum cursus pœna pensatur, sed pœna, …nia cruciatur, & mortificatur caro. *Isidorus de summo bono*

…nitentia appellata quasi punientia, eo quod ipse homo in se …ndo punit, quod male admisit. Tria enim, quæ sunt in pectoris, id est, pectus, sonus & manus, significant, quod …entia est de his, quæ mente, voce & opere peccauimus. *Hug. l. …ecl.*

…nitentia! quid de te noui referam ? omnia ligata tu soluis, …clusa tu reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita …omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. *Cyp. …pæn.*

…mo Psalmorum personam pœnitentis aptauit, quia sexta die …cratus, Christus pro peccatis crucifixus, in ipso die primus …peccauit. *Cass. in Psal. 6.*

…Quid enim meruit latro, vt sic paradisum velociter introiret ? …licanus, qui repente de templo absolutus exiit ? ipse dedit …dionis subitum votum, qui donauit & præmium. *idem in Ps.*

…Quis in seculo peccauit enormius Paulo ? quis in religione gra…mo ? illi tamen per pœnitentiam meruerunt assequi non so…manitatem, sed etiam magisterium sanctitatis. Memores igi…ter misericordiæ, quam filio prodigo reuertenti pater euan…gelicus impendisse, & illud : Nolite ergo ante tempus iudi…quoadusque veniat tempus, &c. nam multa sunt, quæ de iudicio …hominis ignorant : quia fortasse, quæ vos laudatis, ipse repre…hendit, quæ vos reprehenditis, ille laudabit. *Petr. Chrysologus in …serm.*

…Vera autem pœnitentiam nihil aliud est, quam profiteri & affir…mare, vlterius non peccaturum. Ignoscitur itaq; his, qui ad pecca…tum ignoranter, imprudenter, incauteque labuntur : veniam non …habet sciens peccat. *Lactant. Firmian. diuin. instit. libro 6. c. 13.*

…Omnem deficiat aliquis, aut de seipso desperet, si aut cupiditate …aut libidini impulsus, aut errore deceptus, aut vi coactus, à …via lapsus est. Potest enim reduci & liberari, si eum pœniteat …rum, & ad meliora, conuersus, satis Deo faciat.

…Nemo potest esse tam prudens, tam circumspectus, vt aliquando …non labatur. Et idcirco Deus imbecillitatem nostram sciens, pro sua …pietate aperuit nobis portum salutis, vt huic necessitati, cui frugali…tatis subiecta est medicina pœnitentia subueniret. Ergo qui…cunque aberrauerit, referat pedem, seque quamprimum recipiat ac …conuertat.

Sed reuocare gradum superasq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est.

…Quibus enim male iucundis voluptatibus, vix diuelli ab his pos…sunt, cibus recta sequerentur, si earum suauitates non attigissent. …Decipiant se malæ seruituti, condonabitur his omnis error, si er…rantium vita meliore correxerint. Nec lucrari se quisquam pu…tauerit conscium non habebit, scit enim ille omnia, in cuius …conspectu viuimus. Et si vniuersos homines celare possumus, Deum …nullus, cui nihil absconditum, nihil potest esse secretum *Ioel. 2. 14.*

¶ Poeticae Sententiae.

Menander.

Ἡ μετάνοια γίνεται λογισμοῦ κρίσις.
Pœnitentia est hominibus iudicium.

Periander.

Ἁμαρτὼν μετανόησον.
Cum peccaueris, subeat te pœnitentia.

Plaut in Aulular.

Qui homo culpam admisit in se, nullus est tam
parus pretij,
Quin pudeat, quin purget sese.

Ouid. l. 1. Remed. Amor.

Vtile propositum est sæuas extinguere flammas,
Nec seruum vitijs pectus habere suum.

Ibid.

Principijs obsta : sero medicina paratur,
Cum mala per longas conualuere moras.
Sed propera, nec te venturas differ in horas :
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Ibid.

Si cito sensisses quantum peccare parabas,
Non tegeret vultus cortice myrrha tuos.
Vidi ego, quod fuerat primo sanabile vulnus,
Dilatum longa damna tulisse mora.
Sed quia delectat Veneris decerpere fructus,
Dicimus assidue, cras quoq; fiet idem.
Interea tacitæ serpunt in viscera flammæ,
Et mala radices altius arbor agit.

Ouid. l. 1. de Ponto.

Talia cœlestes fieri præconia gaudent,
Vt sua quid valeant numina teste probent.
Sæpe leuant pœnas ereptaq; lumina reddunt,
Cum bene peccati pœnituisse vident.

Hor. 3. Carm. 24.

Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda Cupidinis.
Praui sunt alimenta.

Anthol. facr. Iacob. Bill.

Spiritualis querela.

Quidnam optem infelix ? vitamne, an funera ? nam quo
Plus viuo, scelerum plus mihi crescit onus.
Sed quid ? si moriar, tam non delere licebit
Crimina per lachrymas, quas metanœa parit.
Quidnam igitur faciam, cum mens ab vtraq; trahatur
Parte, nec expediat quid mihi scire queam ?
Ad te confugio, supplex tibi brachia tendo :
Et maneo nutus, optime Christe tuos.

Conuersio non differenda.

Conuerti ad rectos mores, & viuere sancte
In Christo meditant quod cupit, accelleret.
Cedant virtuti vanarum obstacula rerum,
Ne perdat voti tempora lenta fides.
Quid iuuat in longum causas producere morbi ?
Cur dubium expectat cras hodierna salus ?
Scimus correctis veniam non esse negandam,
Sed nulli nostrum est vltima nota dies.

Qualis sit vera & seria pœnitentia.

Quem scelerum noxæq; grauis bene pœnitet, illi
Perpetuus lachrymis obruit ora dolor
Nam qui post lachrymas ad inania gaudia sese
Transtulit, ex lachrymis commoda nulla tulit.
Qui sua nunc fletu plectit, sauoq; dolore.
Crimina, nunc risu dissoluit immodico.
Est velut is, lachrymis qui cum celebrauit amici
Funera, mox epulis nubila mœsta fugat.

¶ Apophthegmata.

Pausanias, quum in conuiuio quodam Simonidem Philosophum orasset, vt aliquid ex sapientiæ arcanis in medium adferret : Simonides dixisse fertur ; Memento te hominem esse. Sed Pausanias in summa tum felicitate constitutus, non magnopere philosophi dictum curauit. Cum vero postea in Chalcecœco cum fame luctaretur, iamque mortem omnium miserrimam ob oculos videret, magna voce exclamasse fertur : ô Cee hospes ! magnum quiddam in sermone tuo inerat : ego vero inani persuasione sum adductus, vt eum nullius momenti putarem. *Ælian. l. 1. de var. hist.*

Isæus sophista, cum primos puertiæ suæ annos in omnibus voluptatibus contriuisset, vir factus in melius vitam instituit. Cum igitur forte cum amico deambulasset, qui ei formosam ostenderet puellam, interrogasset, vtrum formosa videretur ? respondit Isæus : Nihil hic iudico, quandoquidem desii laborare oculis. *Philostrat. in sophist.*

Theodosius Imper. dicere solebat : Nihil esse noui, si quis homo cum sit è vita excedat. Vnius autem Dei esse eum, qui semel mortuus sit, per pœnitentiam ad vitam reuocare. *Nicephorus Callistr. l. 14. c. 3. eccl. hist.*

¶ Similitudines.

Chrysostomi : Solent Reges nato sibi filio indulgentiam in regno suo donare : sed ante transmittunt acerbissimos exactores, qui omne, quod inuenerint, exigant, ita vt indulgentia ipsa crudelior esse videatur, quam ipsa exactio, vt nihil indulgentiæ habeat præter nomen, vt lugentes illam homines, & nudi suscipiant. Deus autem & nato sibi filio, volens donare in seculo indulgentiam peccatorum, præmisit quasi exactorem Ioannem, exigentem, & dicentem ? Facite fructus dignos pœnitentia. *In c. 3. Matth*

Quemadmodum anima pigritans & negligens, quanquam multum ad pœnitentiam temporis accipiat, nihil operatur magni, neq; sibi Deum per desidiam conciliat : Sic qui proposito excitato feruet, atq; multa cum solertia pœnitentiam ostendit, breui temporis momento peccata delere poterit. *De pœn. serm. 1.*

Quemadmodum in corpore vulnera & medicinæ. Sic in anima peccatum & pœnitentia. In vulnere sanies ; in medicina purgatio saniei. In peccato improperium, in peccato derisio. In pœnitentia fiducia, in pœnitentia libertas, in pœnitentia purgatio peccatorum. *De pœn. serm. 3.*

Neque perinde amnium fontes floridos reddunt hortos, vt plantam deprecationis fontes lachrymarum irrigantes faciunt in summam altitudinem excurrere. *Homil. 8. de fide Anna, & Sam. educatione.*

Cypriani, Sicut bonus dominus mali serui ministerio bonam facit eleemosynam : Ita & per alium licet impœnitentem misericors Dominus alium reuocare vult ad pœnitentiam. *De sing. cler.*

Operari tu putas rusticum posse, si dixeris : Agrum peritia omni

rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste, sed nullam messem metes, nullam vindemiam premes, nullos oblecti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes? Vel si cui demum vsum nauium suadens: Materiam de excellentibus syluis mercare frater, catenam prælualidis & electis roboribus intexe clauo, funibus, velis vt fabricetur atque armetur nauis, operare: sed cum hoc feceris, fructum de actibus eius, & cursibus non videbis? Ita si tollas pœnitentiam, quis non statim pereat? quis non ipsa desperatione deficiat? *Lib. 5. epist. 2.*

Tertullianus. Hoc pretio Dominus veniam addicere instituit, hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem. *Lib. de pœnit.*

Si qui vendituri, prius nummum, quo pacisc untur, examinant, scalptus, neve rasus, ne adulter etiam: Dominum credimus pœnitentiæ probationem prius inire, tantum nobis mercedem perennis scilicet vitæ concessurum? *Lib. de pœn.*

Hilarij. Pœnitentiam suam Deus memorat ad pœnam, quia puniri desinerent, qui esse impij destitissent. Vt ergo figulo promptum est amissum vas ad eandem, vel quam volet, speciem reformare: Ita Deo facile est, quod vitiorum casus volentes se erigi, per doctrinæ suæ institutionem ad pietatem ab impietate reparare. *in Psal. 2.*

Venantij Honorij Clementiani. Sicut debitum à creditore requiritur merito: Ita peccatum à Deo in die iudicij necesse est exigatur. Nã nisi hic, dum viuimus, per pietatem eius indulgentiæ ista nobis exactio condonetur, actum erit de salute nostra. Vnde merito hic cuncta remitti à Patre cœlesti rogamus, vbi delicta committimus: quando in futuro vt peccare non licet, ita nec vacat pœnitere. *In exposit. Dominica orat.*

Vt aquila per senectutem tam curuum acquirit rostrum, vt vesci non possit, nisi ad lapidem dein percutiendo aduncitatem frangat: quo facto, rursus edit ac bibit, & reiuuenescere dicitur: Sic peccator, qui peccatis est prægrauatus, nil spirituale ei sapiat morietur fame, nisi ad petram Christum per pœnitentiam se fortiter ac diu percutiat, vsque ad propositi mutationem, & duritiei abiectionem. *De circumcisione.*

Petri martyris archiepiscopi Alexandrini. Iis, qui sibi cauerunt, ne quid ejusmodi paterentur, neq; fructum aliquem fidei præbuerunt, sed sponte sua, formidineq; & timore instigati, ad iniquitatem, desciuerunt, & nunc ad pœnitentiam redeunt, illis necessarium est cõgruam de sterili ficu parabolam accommodare, sicut Dominus ait: Ficum quidam in vineto suo plantauerat, & venit, vt fructum in ea quæreret, nulloque inuento, ait ad vinitorem. Ecce tres anni, iam tum venio, & fructum in hac ficu quæro, nullumq; inuenio. Excide eam: ad quid enim terram occupauit? ille respondens, ait: Domine, sine illam etiam hoc anno, donec fodiam iuxta eam, & stercora adiiciam, si forte fructum adferat: id si minus, in posterum excides eam. Illo ante oculos proposito magis vsui erunt, si interuallo tanti temporis dignum fructum pœnitentiæ attulerint. *In canonib. de pœn.*

Chromantij. Sicut qui caliginem noctis emensus est, iam gestit proximam lucem: & qui choleram amaram digessit, escam concupiscit & potum: Sic & metus hominis Christiani, postquam per luctus & lachrymas sua peccata digesserit, iam solam Dei iustitiam esurit atque sitit, & merito eius, quam desiderat, satietate gaudebit. *De octo beatitudinib. fol. 413.*

D. Bernardi, Christus alligatura non refugit: cum tamen vulnus non haberet: Nos vero, qui vulnerati sumus, obligari pœnitentia erubescimus. *Serm. de circumcisione.*

Bedæ: Quid prodest spinis purgare agrum tuum, si non etiam aratro scindes eum, & seres in eo semen, vnde gaudeas in futuro? Ita & qui deserit peccata, & ea non plangit pœnitendo, nec bonum post ea facere consuescit, nunquid fructuosum est peccata deserere, & bona non facere? *In verba Esaiæ, Lauamini, mundi estote.*

Qui plangit peccatum, & iterum admittit, quasi si quis lauit laterem crudum: quem quanto magis diluerit tanto amplius lutum fatum. *In verba Dan. 9. Obsecro Domine Deus, &c.*

Beati Anselmi. Quem magni alicuius pœnitet criminis, sibi esse agendum more arborem magnam succidere volentis. Sicut enim ille minora in circuitu arbusta prius curat succidere, nec sibi arborẽ ipsam succidenti, possint obesse: Sic & huic vitia minora illi crimini vicina, prius sunt extirpanda, ne qua sibi crimen ipsum destruenti, ferant impedimenta. *In Simil. cap. 145.*

Lactantij. Muta quoque animalia cum fraude decipiuntur, si aliquo se modo in fugam extricauerint, fiunt postmodum cautiora, vitantque semper ea omni, in quibus dolos insidias que senserunt: Sic hominem pœnitentia cautum ac diligentem facit ad cuitanda peccata, in quæ semel fraude deciderit. *Lib. 7. cap. 24. de cultu diuino.*

Petri Alliaci episcopi Cameracensis Cardinalis. Vera pœnitentia velut scala quædam est, qua homo peccator, qui secundum Euangelicam parabolam descendit de Hierusalem in Hiericho, rursum in Hierusalem (hoc est, ad pacis visionem) adscendit. Huius vero scalæ sunt septem gradus, quibus correspondent septem Psalmi, qui pœnitentiales dicuntur. In quorum primo complectitur *Timor* pœnæ: in secundo, *Dolor* culpæ: tertio, *Spes* veniæ: quarto, *Amor* munditiæ: quinto, *Desiderium* cœlestis patriæ: sexto. *Diffidentia* virtutis propriæ. *In præfatione septem Psalmorum pœnitent.*

Plutarchi: Vt qui æstuant febribus, æque calent, sive veste strauerit, sive plures, tamen in solatium illorum minor vestium tollitur: Sic obseruandum, quibus medendum est. *Moral.*

Thrineri. Quemadmodum tam calidum, quam frigidum quando stomachum confirmant, tepidum semper robur eximinant: Sic interim leuiora peccata minus prominunt tiam, quam grauiora. *in apoph. 46.*

Vt maximus nobis dolor innascitur, vbi vulnus infligitur, ratur: Ita sæuissima quoque ipsius carnis tempestas immi do ab ipsa ad Deum conuertimur. *in apoph. 182.*

Quemadmodum non satis est morbum expurgari, sed beneficio oppositorum oportet restitui, vt homo ex mole dine sanus fiat: Sic etiam & vitia nostra, quum eruta sunt, um est contrariis studiis immutari. Alioqui vt illic incen scentia, ita hic erit suspecta pœnitentia. *in apoph. 171.*

¶ Adagia.

Sero sapiunt Phryges. *Cicero.*

Conuenit in eos, quos stulte factorum sero pœnitet. Didon

Weiber rew.

Cumani sero sapiunt. ὀψὲ ἔμαθον τὰ Κυμαῖοι.

Id adagium refertur à Strabon. Geograph. lib. 13. In illos, qui nisi malo suo docti, parent recte monentibus.

Malo accepto stultus sapit.

Paulo diuersius extulit Hesiod.

Δίκη δ' ὑπερβασίης ἰσχύει.
Εἰς τέλος ἐξυνθέσασ', παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω.
Tandem sua pœna nocentem
Consequitur. passus sapit tum demq; stultus.

Huc referendum & Plautinum illud in Mercatore:

Feliciter vt sapit, qui alieno periculo sapit. Narr sich mit Kolben lausen.

Piscator ictus sapiet. πλαγὶς πλαγὶς νοον εἶσει.

In eos, qui suo damno cautius agere discunt. Mit Schad mit Schand wird man weiß Es ist besser mit schaden witzig den als mit schand.

Factum stultus agnoscit. ἔπαθεν δέ τε νήπιος ἔγνω.

Vnde perquam eleganter Fabius apud Tit. Liuium, exemplorum magistrum appellat. Nec euentus docent hoc, quod stultorum magister est. sed ratio.

Mus picem gustans. μῦς ἅπτει πίσσης λυόμενος.

Non intempestiue dicetur in eum, quem pœnitet temere.

Vorgethan vnd nachbedacht/ hat manchen in groß leid gebr

Post acerba prudentior. μετὰ τὰ δεινὰ φρονιμώτερος.

Id est. Post mala prudentior.

Sera in fundo parsimonia. δειλὴ ἐπὶ πυθμένι φειδώ.

Admonet in tempore parcendum rebus necessarijs. Sic Iuuenalis:

Donec deceptus & expers,
Nequicquam fundo suspiret nummus in imo.

Post rem deuoratam ratio.

Quemadmodum de sera ope dicitur. Post bellum auxilium. Sera parsimonia dicitur post absumptam rem suppetiæ.

Quod dedi, datum nollem.

Plautus: Inter nouam rem, inquit, verbum vsurpabo vetus. Quod dedi, non datum vellem. Significat se pœnitere, quod nulla vere copiam.

Sarius est recurrere, quam male currere.

Præstat mutare consilium in melius, quam in malo insistere. Vt gere. Es ist besser vmbkehren/ dann vnrecht oder jrre laufen.

Optimum, aliena insania frui. *Plinius.*

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Admonet adagium, vt ex aliorum erratis ipsi cautiores simur, & alienis periculis reddamur prudentiores. Es ist gut lich ding durch frembden Schaden witzig werden.

Hedera post Anthisteria. Ἀχιόσσ μετ' Ἀνθιστήρια.

Quum sero quippiam adhibetur.

Atqui non est apud aram consultandum.

Consultandum, antequam incipias, in ipso negotio sera consultatio.

¶ Biblica Exempla.

Pœnitentiæ contemptus *exempla*: Sedechias, 2. *Paral.* 36. Sacerdotes & principes, 9. 16. Israelitæ, *Ier.* 15. 7. *Osee* 7. 10. Chorazin & Bethsaida, *Matth.* 11. 20. *Luc.* 12. 13. alter Iezabel, *Apoc.* 2. 21. pœnitentiæ fructus, *Actor.* 12. 18. pœnitentiæ prædicatio in Christi nomine *Luc.* 24. 47. pœnitentiæ prædicatio omnibus oblata. *Act.* 17. pœnitentiæ veræ & non fictæ, *exempla*: In patriarchis, *Gen.* 42. 21. Ninivitis, *Exo.* 33. 4. *Num.* 14. 39. *Iud.* 2. 4. & 19. 15. *Ier.* 50. 4. Dauide, 2. Samuelis, 13. & 24. 10. Iosua, 2. *Reg.* 22. 19. Roboamo cum principibus eius, *Paral.* 12. 7. Ezechia, 32. 26. *Esa.* 38. v. 2. 3. Manasse, 2. *Paral.* 33. 12. Esdra & populo, 1. *Esdr.* 10. v. 1. 2. 3. Iob, *Iob.* 42. 5 Bethulianis, *Iudith.* 7. 19. Macchabæo & Iudæis, 2. *Macchab.* 10. v. 25. 26. Niniuitis, *Ion.* 3. *versic.* 5. 6. 7. 8. *Matth.* 12. 41. *Luc.* 11. 32. Petro, *Matth.* 26. 75. *Marc.* 14. *Luc.* 22.

pœccatrice, *Luc.* 7,37. Prodigo filio, 15, *v.* 17, 18, 20. Zachæo, 19, 1-8. *Act.* 2,37. Samaritanis Philippo prædicante verbũ 8,5. & 8,48. *Act.* 2,37. Samaritanis Philippo prædicante verbũ ...ntibus & baptizatis, 8, 12. Eunucho, v, 37. Paulo conuerso, ...16. & 26,17. &c. Lydda & Sarona, 9,35. Cornelio, 10, 1, carce... 16,25,31. Corinthiis, 1, *Cor.* 6, 11, 2. *Cor.* 7,9.

...ntiæ fictæ & hypocriticæ *exempla*: Cain, *Gen.* 4, 13. Pha... 4,27. & 10,16. Israelitæ, *Deut.* 1. 41. Saul, 1, *Sam.* 15, 24. Iero... 19,6. Achab. 21, 27. Iudas proditor, *Matth.* 27, 4. Ananias ...Act. 5,1. &c. Agrippa. 26, 28. Felix. 24, 25. Simon Magus, ...13,10. Pœnitentiæ fruſtra quæſitæ *exemplum*: Eſau, *Gen.* ...12,17. pœnitentiam agentes etiam pœnarum corporaliũ ...rem imperrant. *Exempla:* Abimelech, *Gen.* 20, 1. &c. Ma... ...tiam agens liberatur à lepra, *Num.* 12, 11. Iſraelitæ pœni... ...gentes impetrant remedium contra ſerpentes ignitos, 21, ...tiam agentibus promittitur liberatio à fame, peſte, locu... ...hoſtibus, captiuitate, &c. 1. *Reg.* 8, 28. &c. 2. *Paral.* 6, 1. &c. ...*Reg.* 21, 9. 4, 5. Iosias, 2, *Reg.* 22, *v.* 19, 20. Dauid, 2, *Sam.* 24, *v.* 16, ...*Paral.* 21, 16, 17. Roboam. & principes eius, 2, *Paral.* 12, *verſ.* 6, 7, ...26. *Vide* Ier. 25, 5. *Dan.* 4, 24.

¶ Exempla Profana.

...us Theophraſtus, *Platonem* iam ætate prouectiorem, quod ...rtuum terræ ſedem vniuerſitatis aſſignaſſet vmbilicum, ...*Plut. in quæſt. Plat.*

...*Cæſar* pœnitens imperii ſuſcepti, poſtero die à cæde Galbæ, ...n augurando tempeſtate orta grauiter prolapſus eſſet, iden... ...contemnendi: τίγὰς μὲι μαχροῖς ἀυλοῖς, quid me oportebat ...ica canere? *Sueton.*

...*IV. Imperator* anathematis fulmine ab Innocentio III. per... ...mnium nactus eſt Fridericum II. nunquam poſtea felix, ſub ...ti ineffabili contritione compunctus, in arce Hartesburg ...: à Sifrido Hildeshemenſi Epiſcopo abſolutus, in pace ...iam abſolutionem Honorius Papa ratam habuit. Tanta ...feruntur morituri pœnitudo, vt coquinarlis ſitis iuberet ...em calcaneis premere, & viliſſimam Dei creaturam con... *Cranz. lib. 7. Saxon. c. 37.*

¶ Hieroglyphica.

...ani Theologi *Craticulam Pœnitentiæ ſignum* poſuerunt: ...em hic tacitam mentis exulcerationem intelligentes, ſed ...nem conſcientiæ minime ſimulatam, manifeſtiſſimis ve... ...rum argumentis; quippe vbi luctu, lachrymis & lamenta... ...ſimur ob ea, quæ nequiter & improbe parauimus. *Pier.* ...4.

...eam, qui *Salicem* de torrente, orationis & *Pœnitentiæ* hie... ...rum eſſe velint ex loco Pſalmi 137. *In Salicibus, in medio ...ſtrum organa noſtra. Idem lib.* 10.

...ninis literis ſagittæ ſæpiſſimè ponuntur pro doloribus, qui ...perantem actarum conſcientia cor ſtimulant, compun... ...ntque, ita *Pſal.* 38. ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. *Idem*

Vide Reſipiſcentia.

Poeta.

¶ Definitio et Etymolog.

...ca Græca dictio eſt, ποιητὴς ὁ, & ποιητικὸς ἡ, ὸ, poeticus dici... Quid autem ſit poeta, innuitur ab Horatio Serm. 1. dicente,

Ingenium cui ſit, cui mens diuinior atque os
Magna ſonaturum, des nominis huius honorem.

...poeta dici latine poteſt factor vel fictor: nam à ποιέω, quod eſt ...ere fingo, deriuatur: & cum apud Græcos prima ſit diphthon... ...nos abijcientes ι, retinemus ο, euphoniæ cauſa. Nè contin... ...diphthongum, quæ apud nos ſonum habet ſolius e, & cum ...ſequenti ſecunda ſit e, diſſonantiam ſoni conficere videretur. In... ...unt poema & poeſis, ipſum figmentum & poeticum, quod ...oetam attinet, & poetor verbum, quod eſt in poetica exerceor, ...poetam ago.

¶ Patrvm Sententiæ.

...emonum cibus eſt carmina poetarum, ſecularis ſcientia, rhe... ...rum pompa verborum. Nulla ibi ſaturitas veritatis, nulla iu... ...reſlectio reperitur: ſtudioſi eorum in fame veri & virtutum ...quid perſeuerant.

...Nugas tenemus, & fonte veritatis amiſſo opinionum riuulos ...ectamur.

...Sacerdotes dimiſſis prophetiis, videmus comœdias legere, ama... ...Bucolicorum verſuum cantare verba. *Hier. in epiſt. de duobus*

¶ Poetarvm Dicta.

Homer. in α. Odyſſ.

Καλὸν ἀοιδήμεν ἔχειν ἀοιδὸ
Τόνδε, ὅτις οἱ ἴσος ἐνὶ φρεσὶν ἠπιόφωνος ἀοιδὴ

Honeſtum eſt audire poetam
Talem, qualis hic eſt, dijs ſimilis in voce.

Idem in θ. Odyſſ.

Πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισιν ἀοιδοὶ
Τιμῆς ἐμμοίρους ἔσαν καὶ αἰδοῦς οὕνεκ' ἄρα σφέας
Οἶμας μέσσ' ἰδὶδαξε, φίλησε δὲ φῦλον ἀοιδῶν.
Apud omnes homines terreſtres poetæ
Honoris participes ſunt & reuerentiæ, quoniam certe illos
Cantus Muſa docuit, amatq; genus poetarum.

Vrbes Homerum ſibi vendicantes, ſecundum Aul. Gell. lib. 3. c. 11.

Ἑπτὰ πόλεις διαρίζουσι περὶ μίζαι ὁμήρῳ,
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμὶς, Χίος, Ἄργος, Ἀθῆναι.
Septem vrbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chius, Argus, Athenæ.

Horat. Carm. 4. Od. 8.

Dignum laude virum Muſa vetat mori:
Cœlo Muſa beat.

Ibid. Od. 9.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi. ſed omnes illachrymabiles
Vrgentur ignotiq; longa
Nocte carent, quia vate ſacro.
Paulum ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus, non ego te meis
Chartis inornatum ſileri,
Totue tuos patiar labores
Impune Lolli carpere liuidæ
Obliuiones.

Idem de Arte poet.

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri, cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Quandoque bonus dormitat Homerus,
Vt pictura poeſis erit: quæ ſi propius ſtes,
Te capiet magis: & quædam ſi longius obſtes:
Hæc amat obſcurum: volet hæc ſub luce videri.
Iudicis argutum quæ non formidet acumen.
Hæc placuit ſemel, hæc decies repetita placebit.
Mediocribus eſſe poetis,
Non homines, non dij, non conceſſere columnæ.

Ibid.

Tu nihil inuita dices, faciesq; Minerua,
Id tibi iudicium eſt, ea mens: ſi quid tamen olim
Scripſeris, in Metij deſcendat iudicis aures,
Et patris, & noſtras: nonumq; prematur in annum
Membranis intus poſitis delere licebit
Quod non ediderís, neſcit vox miſſa reuerti,
Sylueſtres homines ſacer, interpresq; deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tygres, rapidosq; leones,
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet, fuit hæc ſapientia quondam,
Publica priuatis ſecernere, ſacra profanis:
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atque
Carminibus venit. poſt hos inſignis Homerus;
Tyrteusq; mareis animos in Martia bella
Verſibus exacuit, dictæ per carmina ſortes,
Et vitæ monſtrata via eſt: & gratia Regum
Pierijs tentata modis, ludiq; repertus,
Et longorum operum finis, ne forte pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte?
Quæſitum eſt, ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amice.

Idem Serm. l. 1. Sat. 4.

Quem vis media eruet turba,
Aut ob auaritiam, aut miſera ambitione laborat
Hic nuptiarum inſanit amoribus, hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor, ſtupet Albius ære:
Hic mutat merces ſurgente a ſole ad eum, quo
Veſpertina tepet regio, quin per mala præceps
Feratur, ſeti puluis collectus turbine, ne quid
Summa deperdat metuens, aut ampliet vt rem.
Omnes hi metuunt verſus: odere poetas.
Fœnum habet in cornu, longe fuge, dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Neque enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis: neque ſi quis ſcribat, vti noſ;
Sermoni propior, putes hunc eſſe Poetam.

Ingenium cui sit, cui mens diuinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.
Idem epist. lib. 2. epist. 1.

Os teneurum pueri balbumq; poeta figurat,
Torquet ab obscœnis iam nunc sermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis.
Asperitatis, & inuidiæ corrector, & iræ.
Recte facta refert, orientia tempora notis
Instruit exemplis, inopem solatur, & ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem nisi Musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit,
Cœlestes implorat aquas, docta prece blandus,
Auertit morbos, metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine dij superi placantur, carmine manes.
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Vt magus, & modo me Thebis modo ponit Athenis.
Catull.

Nam castum decet esse poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est.
Ouid. l. 2. Art. amandi.

Carmina laudantur, sed munera magna petuntur.
Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Ipse licet Venias Musis comitatus Homere,
Si nihil attuleris, ibis Homere foras.
Idem lib. 3.

Quid petitur sacris, nisi tantum fama poetis?
Hoc votum nostri summa laboris habet.
Cura ducum fuerant olim, regumq; poeta,
Præmiaq; antiqui magna tulere chori.
Sanctaq; maiestas, & erat venerabile nomen
Vatibus, & largæ sæpe dabantur opes.
Ennius emeruit Calabris in montibus hortos,
Contiguos pene Scipio magne tibi.
Nunc hederæ sine honore iacent, operataq; doctis
Cura vigil Musis nomen inertia habet.
Sed formæ inuigilare tuæ, quis nosset Homerum,
Ilias æternum si latuisset opus?
Adde, quod insidiæ sacris à vatibus absunt,
Et facit ad mores ars quoque nostra bonos.
Est Deus in nobis, sunt & commercia cœlo:
Sedibus ætherijs spiritus ille venit.
Idem Amor. lib. 1. Eleg. 10.

Scindentur vestes, gemmæ frangentur, & aurum,
Carmina quam tribuent, fama perennis erit.
Ouid. eleg. vlt.

Ergo cum silices, cum dens patientis aratri
Depereant ævo, carmine morte carent.
Cedant carminibus reges, regumq; triumphi:
Cedat & auriferi ripa beata Tagi.
Idem Amor. lib. 3 eleg. 8.

At sacri vates, & diuum cura vocamur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.
Poetarum fors dura & mitera.

Heu miseram sortem, duramq; à cernere vitam!
Quam det doctiloquis vatibus ipse Deus,
Siue Deus seu fata ferant seu nostra voluntas,
Sunt miseri, ingenij qui mercere suis,
Virgilius patrios miserandus perdidit agros,
Et seruus stabilis factus in vrbe fuit.
Proscriptus Geticas habitauit Ouidius oras,
Et procul à patria barbara regna tulit.
Tarpeia inuisus fuerat sed Horatius vrbi,
Solus Mecœnas verus amicus erat.
Aßt ego Germano qui primus in orbe poeta,
Cui scripta est multis patria carminibus,
Et virtus laudat à bonis, scelera exagitata,
Quæ pia posteritas non sine laude canet:
Me miserum quoties iniuria facta lacessit,
Innocuam vitam commaculare studens.
Forsitan hæc nobis Deus ad meliora parauit,
Vt pateat vitæ candida fama meæ.
Accedit nostris ingens nunc pondus eruinnis,
Infirmus lecto voluar vt ipse meo.
Iamq; miser iaceo cunctis despectus amicis,
Dum me pauperies vexat, & atra lues.
Scilicet aduersis rebus se prodit amicus,
Ignotus latis qui mihi rebus erat.
Solus ades, nostros poteris qui auferre dolores,
O Fusemane, malis vnica cura meis.
Te mea Musa rogat, quæ te super æthera tollit,
Pollicita vt regis iam mihi summa siet:
Ni faciat, veniet mea sub fora chara sepulchri,
Vt mihi iam miseros comparet ore cinis.
Ioan. Campan. de poetarum miseria.

Vade qua semper populi vagantur,
Qua manu ramis capiunt ab altis,
Qua Notus spirat tenus asperro,
Vellera Seres.
Vade per syluas Arabum beatas,
Qui vident Phœbum gelidas ad Arctos,
Quos bis aßatem, totiesq; brumam
Exhibet annus.
Aut agros Nili madidos calentis,
Per gradum ad summos Zephyri volatus,
Quare per totum studiosus orbem
Diue Tridente.
Tu genus nullum, reperis sub ipso
Syderum lapsu inferius poetis,
Vilius sacris nihil est Camœnis
Tempore nostro.
Quid manum prodest ferulæ minantis
Tot pati pœnas teneris sub annis,
Et metu sequi Samium bicorni
Tramite callem?
Quid suuat longas vigilare noctes,
Igne severni borea furenti,
Ducere & mœsta iuuenilis æui
Tempus in vmbra.
Scribimus longos veterum triumphos,
Consulum fasces, equitumq; pugnas,
Carpimus luxum: pariter docemus
Dogmata vitæ.
Vixit Argoæ dominus carinæ,
Hectoris vixit domitor superbi,
Vixit Actæa superator arcis
Carmine Minos.
Phyllidis tristis lachrymantis vmbra,
Pyramum Thysbes miserum clamantis,
Et piæ diirum Halcyonis amorem
Carmina seruant.
Liberatorem patriæ Camillum,
Qui Numantinos Numidasq; vicit,
Quiq; Cimbrorum domuit feroces
Milite turmas.
Carmen euersæ Babylonis arcet,
Ilij muros, Tyriaq; Thebas,
Alteram Thebem penitus ruentem
Stare coegit.
Nemo tam claro genitus parente:
Nemo tam clara probitate fulsit,
Mox edax quem non permist vetustas,
Vate remoto.
Sed sui nunquam pretium laboris
Sentiunt vates, alios & aurum
Vestit & gemma: miseris poetis
Trita lacerna est.
Pictor ex pictæ pretio figura:
De tuba vivit tubicen canora:
Pascit ars omnes: sua solo damno
Musa poeta est.
Lampalus tristes retinens arenas,
Est vbi fontes fuerant Medusæ,
Iam ruit rupes tibi sacra quondam
Motu Apollo.
O duces magni, ingeniiq; reges!
Imperatores, equitesq; clari!
O bona damnosam Helicona omnes!
Flete ruinam.
Ergo si misera est vatum fortuna, valete
Vos meæ Pierides ad fora regredior.
Iam satis indultum sterilesse verba dedistis,
Vtilior fors surgia tristis erunt.
Exercete dolos, famaq; intendite liter:
Ad vestrum redeo pessima turba forum.
Iacob. Mycillus.

Non bene conueniunt trepida cum carmine curæ,
Non eadem versus cura, lucrumq; facit.
Pierides syluas & otia libera querunt,
Et tacitas inter flumina sacra vias.
At fora sollicitæ curæ populosa frequentant,
Et strepitus vulgi, studiumq; colunt.
Hinc est quod raros ætas habet ista poetas,
Et nostra nullus carmen ab vrbe venit.
Diuitias quando solum spectamus & aurum,
Curarum fontes, & caput omne malis:
Nec studium recti, nec sua laudatur, & omnis
A pretio virtus famaq; vita facet.

Deposi

Desiſt vacuum Thalia pectus,
Vrsus fugis otiosa Clio.

Ouid. vlt. lib. de Triſt. ad Amicum, exhortantem, vt carmina componat.

Ianthe vt oblectem ſtudio lachrymabile tempus,
Ne pereant turpi pectora noſtra ſitu.
Difficile eſt quod amice mones: quia carmina lætum
Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.
Denique non paruas animo dat gloria vires,
Et facunda facit pectora laudis amor.

Quomodo quis poeta fiat.

Vide breui longum deducas tempore carmen,
Quo modo fias Iuſte poeta rogas?
Nulla ſua ignauos ſequitur cura ſponte
Reges ſed ſortis eſt fama paranda manu.
Exactes multos tolerauerat ante labores,
Quam meruit magni nomen habere ducis.
Multa tulit fecitq; prius, quam contigit eſſe
Æneas generum priſce Latine tuum.
Quam cuſpis, aſſiduo quærenda eſt fama labore,
Orta non vllos excoluere viros.
Sunt faciles muſæ, ſit habeant in rupibus altis,
Has ſuperare labor, cætera plana via eſt,
Vince modo rupes, nec duro parce labori;
Atque vltro venient in tua fata Deæ.
Ingenium non dura tibi natura negauit,
Et vincire potes, qua decet arte potes:
Cur ſtudium & ſolum depravas Iuſte laborem?
An quia non tanto carmina digna opere?
Carmina cæleſtes poſſunt adducere Diuos,
Tartareæ carminibus flectere ſæua potes.
Carmina crudeles demulcent ſæpe labores,
Hac magis innumeris artibus vna valent.
Hac quoque formoſam potes exorare puellam,
Vitharit & teneras porriget illa manus.
Quot bus carminibus quoties tibi capta Properti?
Aut quoties lachrymas hæc tibi victa dedit?
Vallitur immenſo quis ſe ſpectabilis auro
Eſſe ſat, nec ſpes inſenſit iſta fides.
Carmina ſola beant, ſola addunt carmina fa-
mam:
Hæc metuunt magni fulmina nulla Iouis.

Poeta & natura & arte conſummati fiunt, ex arte poetica Horatii.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit, video, ingenium: alterius ſit
Altera poſcat opem res, & coniurat amice.

Poetica Horatii.

Dicta voluptatis cauſa ſint proxima veris.
Omne tulit punctum qui miſcuit vtile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.

Muſæ poetarum iteriles.

Differeant Latia ſteriles mea caſtra Camæna,
Differeat fallax numen Apollo tuum.
Iam ſat arenoſis commiſimus hordea ſulcis,
Tutaq; ſunt vano ſat mea colla fuco.
Tota fuit ſtulto conſumpta labore iuuenta;
Paſceret vt vatem vita beata ſenem.
Inuida amicus properat, nil Phœbe propinas:
Nil mihi dat Helicon, Pegaſus vnda nihil.
Coccina fert humeris & ſerica quæque ſatelles,
Et Fabricius leno, Pharmacopola, cocus.
Horum eſt quicquid nunc auditur in orbe moneta,
Nil aliud Vates, quam bene dixit, habet.

Deſpecti poetæ.

Vix dederat placidam membris nox atra quietem
Cynthius eſt noſtro viſus adeſſe thoro:
Et mihi Daphnæa cinctus ſua tempora lauro
Edidit hæc mæſto Fuchſmage verba ſono.
Quid ſequeris noſtras vates miſerande ſorores,
Quid tua Cæſarijs laudibus ora teris?
Carmina da Scombris, doctas iam linque Camænas
Spongia ſit multis verſibus vna ſatis.
Præmia nulla refert ſcriptor: vix tanta poeta
Ferra ſonant, tenues comparet vnde libros.
Nullaq; nunc curat Fridericus carmina: ratum
Cæſarea vates nunc ope diues erit.
Vis tua Rhenenſes repleant marſupia nummi,
Vis tibi perpetua templa parare fide?
Vade cito domus fornaci lingua miniſtros:
Solus habet veſtri Cæſaris Huyt Zer opes.
Conſule tam miſero (ſi qua eſt via) conſule vati,
Qui mea nunc ſpinis carmina ſæpe rogat.

Sed quanam Phœbi melior ſententia tam te
Lincia vel linquam, vel caleſactor ero.

Poetæ venerandi & non deſpiciendi ſunt.

Fauſtus Andrelinus poeta.

Nomina doctiloqui non ſunt ſpernenda poeta,
Nomina non viles inter habenda viros.
Rebus in humanis nil eſt preſtoſius illo,
Qui ſua Gorgoneis ora rigauit aquis.
Cui tantum natura fauet, cui ſpiritus ingens,
Cui furor ætherea miſſus ab arce venit:
Inclyta virtutis tribuit qui nomina fama,
Quo ſemel offenſo quiſquis ab hoſte cadit.
Res tamen arcta domi eſt fateor ſed maxima vatis
Gloria gemmiferis anteferenda vadis,
Nil habet, eſt ipſi contempta pecunia vati,
Charius eſt laudi conſuluiſſe ſuæ:
Ignauis tumidos populi contemnit honores,
Non facit ad doctos vulgus inane viros.
Nos ſylua, nos antra iuuant, nos deuia tantum
Rura, nemus, fontes, flumina, riuus habet.
Sunt ea ſcribendis quæſita ſilentia rebus,
Aptior eſt multo ſylua nemusq; foro.
Nulla tamen noſtras eneruant otia mentes,
Maxima ſunt vanos damna præſſe dies,
Hic repetit primas veteresq; ab origine cauſas:
Hic ſua Phœbeos ſub iuga ducit equos:
Concinit hic pigri tardantia plauſtra Bootæ,
Hic nunquam vetito ſydera merſa mari.
Ille Gigantæo ſparſa eſt vbi ſanguine tellus,
Hic noua magnorum concinit acta ducum.
Vos, quibus æterna facimus ſaga murmura fama,
Digna decet larga dona dedere manu.
Exiguo, reliquis quæ dantur, tempore reſtant:
Quæ data ſunt vati munera, ſemper habes.

Carmen, veræ opes.

Cum fuerit vacuis manibus capitale ſerendos
Cæſarus Aſſyrij crimen adire lares:
Scandere dux celſos timuit meæ muſa penates,
Munere regiſico ni comitata foret.
Copia nulla mihi, flami tibi nulla metalli
Cura, nec occiduo dirior orbe viget.
Ergo det alter opes, ego princeps do tibi carmen,
Nec maius vates, quod dare poſſit, habet.
Gratius argento, ſuluo pretioſius auro
Carmen, & hoc tanto principe digna magis.
Veræ carmen opes: nam cætera carmina præter
Fortunæ inſtabili data, rapitq; manu.
Excipias igitur placido mea carmina vultu,
Parua nec audacis munera ſperne viri.

Carmina præſtant omnibus diuitiis.

Paule decus patriæ parui lux magna Naonis,
Natus Amalthæa gloria prima domo.
Si tibi Pactolus ſuluium ſine fine metallum
Afferat, aut dites Lydius Hermus aquas.
Quicquid & Eoa nudus legit Indus in vnda,
Ornet inauratos, accumuletq; lares.
Ni dederis lepido, mihi vede, decentius vnquam
Carmine: non maius numina munus habent.
Eſt ratio, labuntur opes, ſunt friuola rerum
Omnia: ab æterno carmen vbique viget.

Laus Carminum.

Magnanimo qui dat regi vel rura vel aurum,
Argentum, menſas, coccina, vaſa, domos.
Dat cupide Curio Craſſo pariuq; potenti,
Munera Fabritio pernitioſa Myda.
Non aurum cupiunt: pulchræ ſed laudis honores
Et decus & clari nomina clara ducis.
Carmina qui regi regum ſert munera, vitam
Carmina poſt vitæ tempora Cæſar habet.
Carmine defunctus magnus nunc viuit Achilles,
Semper & Alcides carmine viuus erit.
Dices ſorte tuum carmen non viuit, at illud
Viueret vt feci ſit voluiſſe ſatis.

Carmina neminem interire ſinunt.

Gloria præclaris ducibus poſt funera datum
Carminibus doctis non moritura venit.
Sinon tam clare referunt Carthaginis altæ
Mœnia ſe nobis igne peruſta diu.
Non celeris fuga bellantis, reiecta retrorſum
Hannibalis nobilis, claudiferæq; minæ,
Notæ forent: forſan non nouiſſemus & ipſum,
Africa quem miſit nomine victa alio,
Eſt ea vis doctis ô Cyſce iocunde poetis,
Illis vt clades nulla nocere queat.

Charta

Charta si sileant, si quid beneferis ipse,
Mercedis facti ceperis inde nihil.
Ilion euersum quid quaeso Laudis haberet?
Quaeq; futura tibi Romule fortis erat?
Sic quoque quae nullo procurat reddere menti,
Antiqua ex libris discimus illa nouis.
Sic virtus, vatum fauor, atque potentia linguae
Aeacum ab infernis restituere locis.
Dulcibus hinc epulis summi Iouis impiger astat
Hercules, ac vna fercula grata capit.
Dignos laude viros infernas scandere noctes
Non fert, sed sedes ponit ad aethereas.

Carmina laetum animum & liberum à curis omnibus expetunt. Cymbriacus.

Et tu Castalidum cultor studiose sororum
Phosmagone, hac quondam carmina nostra leges
Tum dices nostro sunt Caesar tempore vates,
Ad citharam numeris qui tua facta ferant.
Otia si dederis te ries sperata Camoenis
Verbis securs plectra mouere queant.
Qualis erat quondam vafris laudator Vlyssis,
Tunc cum Smyrnaeas scriberet Iliadas.
Qualis & Andinus vates, quum ferret moras
Aeneam Latias, Iliacosq; Deos.
Aut cum marmoreis caneret Lucanus in hortis
Praelia ciuili gesta nefandae manu.
Aut cum laudaret lepidum Verona Catullum
Delia bella suum, Cynthia bella suum.
Carmina prouenient numeris deducta serenis:
Esuriens certe non bene cantat olor.
Nec magno constant vates vilissima rerum
Pars cupidis vobis plurimi emuntur opes.
Quae pereunt vsu, quum longos carmina honores,
Et semper laudes in noua secla ferant.

Carminum nulla merces, nec honor est.

Ad Pergerium.

Do quod carmina serius, putato
Id causae mihi Pergeri fuisse,
Quod non est pretium meis Camoenis:
Cum sint Caesareis cognis honores,
Et tibicinibus satis potentes.
An, te oro, esuriet sacer poeta,
Qui de carminibus potest sonoris
Annos addere Caesari Sibyllae,
Parcarumq; colos diu morari,
Et facta inclyta mittere ad nepotes?
Sed mi, dum vigilo, parsit papyrus,
Et magni emptum oleum vorat lucerna.
Tum vestes nimio teruntur vsu,
Insomnes mihi prurisunt ocelli,
Dum noctes aliis meas repono.
Verum hac nemo hominum mihi resarcit,
Sic grati pereunt dies & anni,
Et culeis pedibus venit senectus,
Dum Phoebum sequor, & nouem sorores.
Et plectris ferio lyram sonoris,
Impune o mala cecitas! canentem
Versus sollicitat furens egestas:
Et grauis tamen audiunt poetam.

Carmina nihil commune habent cum curis.

Anxia mens hominum, curis confecta dolore,
Non potis est cantus pandere Pierios.
Carmina prouenient citharam pulsando sonoram
Tristia cum laetis non bene signa cadunt.

Ouid. 3. de Arte amandi.

Scilicet ingenium placida mollitur ab arte,
Et studio mores conuenienter eunt.

Horat. in arte poetica.

Aut prodesse volunt, aut delectare poeta:
Aut simul & iucunda, & idonea dicere vita.

Carmina scripta potoribus aquae non diu manent.

Prisco si credis, Mecoenas docte Cratino,
Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt,
Quae scribuntur aquae potoribus, vt mala sanos
Ascripsit Liber Satyris Faunisq; poetas.
Vina fere dulces oluerunt mane Camoenae,
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater, nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda forum putealq; Libonis
Mandabo, siccis adimam cantare seueris.
Hoc simul edixit: Nec cessauere poetae
Nocturno cessare mero, certare diurno.

Hinc Athenaeus 2. Dipnosophist. lib.

Ὁ ἀφ' ὑδατος ποιων, χρησθαι δε οἰνῳ τολμων,
Aquam bibens nihil probum & vtile paries.

Camoenis, parum amoenis, longum

VALEDICTVM.

Ite leues nugae, sterilesq; valete, Camoenae,
Grataq; Phoebeo Castalis vnda Choro.
Ite, sat est: primos vobiscum absumpsimus annos,
Optima pars vitae deperijtq; mea.
Quaerite quem capiat tenuna cantus in vmbra:
Quaerite qui potu carmina cantet aqua.
Dulcibus illecebris teneram vos fallitis aetatem,
Dum sequitur blandae carmen inane lyrae.
Debita militiae molli langueficit in vmbra,
Et fluit ignauis fracta iuuenta sinu,
Ante diem curuos senium grauat contrahit artus,
Imminet ante suum mors properata diem:
Ora notat pallor, macies in corpore tota est,
Et tetrico in vultu mortis imago sedet.
Otia dum captas, praeceps in mille labores
Irruis, & curis angeris vsque nouis.
Nocte leues somnos resolutus compede fessor
Carpis, & in medijs nunc aquescis aquis.
Nocte leues somnos carpit defessus arator,
Nocte quies ventis lenior, & mari.
Nocte tibi nigrae fuligo bibenda lucernae,
Si modo Calliopes Castra sequenda putes.
Et tanquam Libyco seruet curuata metallo
Robora, & Herculea poma ferenda manu,
Pernigil in lucem dicta atque relecta reuolues,
Et pueri excutiet scripta sepulto situ.
Saepe caput scalpes, & viuos roseris vnguet,
Irata ferries pulpita saepe manu.
Hinc subitae mortes, & spes praerepta seueris:
Nec tibi fert Cleo, nec tibi Phoebus opem, &c.

¶ Sententiae Philosophi

Poetae multa mentiuntur. *Arist. 1. Metaph.*

Poetae non est facta propria narrare, sed vt geri quiuerint nino necessarium fuerit. *De poet. c. 7.*

Poeta vel est vir facilis ingenii, vel furore percitus. *ibid.*

Poeta semper imitatur, vel qualia fuerunt, vel iam, vel cuntur, videntur ve, vel qualia esse oporteat. *de poet. c. 2.*

Poetae peccatum duplex est: per se, & per accidens quod proposuerit imitari, quod non est imitandum proponere non recte. *ibid.*

Poetae leuius peccatum est: si ceruam cornua habere quam si non bona imitatione descripserit. *ibid.*

Poeta potius credibile eligere debet, licet fieri non possit incredibile, etsi fieri queat. *ibid.*

Poetarum obiectiones quinque sunt: vel quae fieri non vel vt rationis expertia, vel quae lædentia, vel quae contra praeter artis rectam normam existant. *Arist. de poet. c. 2.*

Poetae propria poemata perinde ac filios supra modum *9. Ethic. c. 7.*

Poetica licet sit syllogistica, non vtitur tamen syllogismis nec est ei propria species, quae ei commodetur. *Auer. in 2.*

Poetica ars est, qua existimatur homo, quod assimilatio rei perfectione qua potest. *ibid.*

Poesis omnis, & omnis fabula poetica in vituperandi laudandi genere consistit. *In poet. c. 1.*

Poesis cum inducat hominem in admirationem, ut non philosophandi. *Alb. Mag. in 1. met. aph. 1. tract. 2. c. 6.*

Poesis ratione metri, quo ad mensuram est sub Grammatica quod ad intentionem, logicae est quadam pars. *ibid.*

Poetica sermone vtitur, prout modulus pronuntiationis ne, vel ab imitatione prouocat audientem ad aliquid faciendum vel fugiendum. Propter quod ex variis compositis & decentibulam fingit tentans mendacia, quae audientes prouocent. *dic.*

Poetae theologi fuerunt, Orpheus musicus, & Linus, quo iudices erant in populu Iudaeorum. *D. Thom. 1. quaest. 87.*

Poetica nihil aliud est quam philosophia tempore vetusto

Consonantia metrica, argumento fabulosa & philosophia poetica tempore iunior, harmonia expeditior, argumentosa *Max. Tyr. serm. 29.*

Poetae quod pie & iuste dixerunt recipit Plato, qua mendacia detestatur. *Bess. Car. in calum. Plat. l. c. 8.*

Poesin nemo qui reuera poeta est absque coelesti afflatu consecutus est. *Marsil. Fic. in Plat.*

Poeticum furorem consequi vult, vt homines diuini animi instruantur, & mysteria diuina canantur, animum furori affectum esse oportet, vt quasi tener & mollis, & vt sit intellectus limus enim Deo formatori se exhibere debet, & immaculatum imbutus malis formis. *Idem in Plat. Phaedr. cap. 4.*

Poetae officium est, vt naturam moresque pingere valeat, quique vidisse. *Fic. epist. lib. 3.*

Poeta

…em perturbatos animos acrius imitantem, tanquam noxi-
…ri iubet Plato vel mutato stylo constantem habitum
…ex vrbe procul abire. *Idem in Plat de rep. dial. 3.*
…ad fores qui absque musarum instinctu accedit sperans
…quidam poetam se bonum euasurum, inanem illum qui-
…poesin esse videbit. *Idem epist. l. 1.*
…non prudentissimi quique, & ab ineunte ætate eruditissi-
…euasere, sed potius insani, qualem fuisse constat Home-
…uerum, aut rudiores, quale se fuisse testatur Hesiodum,
…extitisse Iouem & Lynnicum Chalcidæum scribit Plato,
…arem subito in rebus poeticis mirandi prodierunt. *Etc.*
…l. lib. 13. c. 2.
…oloeni omnino negligendi sunt, bonos enim mores cor-
…animum nequitiis imbuunt. *Franc. Patr. de regno, lib.*

…um amorem ex Ioue magnaque Venere ortum fuisse di-
…orem honestum eleganter admodum describisse signifi-
…dentur. *Leo Hebr. de amor. dial. 3.*
…uerunt. *Idem ibid. dial. 2.*
…um commenta plures intentiones & allegoricos sensus
…& comprehendere solent. *ibid.*
…multiplici deorum appellatione varias quidem diuersasq;
…tendunt pertractare. *ibid.*
…Euripides quidem Alcestidi tragico poetæ respondit proba-
…quem cum quæreretur quod eo triduo non vltra tres
…impenso labore deducere potuisset, atque is se cen-
…scripsisse gloriaretur: Sed hoc, inquit, interest, quod
…tantummodo, mei vero in omne tempus memoriæ
…uerunt: alterius cunctante stylo elucubratum opus, per
…tempus plenis gloriæ telis feretur. *Valer. Max. lib. 3. de fi-*

…ntiæ poetis relinquantur, quibus aures oblectare propo-
…dulcem fabulam nectere: sed qui ingenia sanare, & fi-
…bus humanis retinere, ac memoriam officiorum animis
…uolunt, serio loquantur & magnis viribus agant. *Senec. lib.*

…immortalitate Deos genitos asserunt, eosque atrociora
…perasse, tamen pertulisse asserunt, quam hominum ne-
…thos: talesque fabulas de ipsis commenti sunt, quales ne-
…suos inimicos dicere audeat. *De impie. poet. Isocrates in*

…dialogo, qui Ion inscribitur, carmina illa solum diuina
…usicamque furore infusa poetis existimat, quæ quando
…humana cantantur, & cantorem ipsum & audientes quo-
…modo concitant in furorem. *M. Fic. lib. 1. epist.*
…& Pythagoras Homerum Hesiodumque hominum cœtu
…expulerunt, quod partim tanquam ingrati diuina ad ho-
…mortem tanquam impii humana ad Deos transtulerint.
…sic a summis eruditissimisque hominibus accepimus: cæ-
…terum studio, & doctrina & præceptis & arte constare, poe-
…tam ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino
…quodam spiritu inflammari. Quare suo iure noster ille Ennius sanc-
…tos poetas, quod quasi deorum aliquo dono atq; munere
…datos nobis esse videantur. Si igitur iudices sanctum apud vos
…& multinos homines hoc poetæ nomen, quod nulla vnquam bar-
…barie aut, saxa & solitudines voci respondent. Homerum Colo-
…phonem suum esse dicunt. Chii suum vendicant. Salaminii su-
…um negant. Smyrnæi verò suum esse confirmant. Charus fuit A-
…pud superiores noster Ennius: itaq; etiam iam in sepulchro Sci-
…pionum putatur is esse constitutus. Quid noster hic magnus, qui
…tempore fortunam æquauit? Nonne Theophantem Mitylenæ-
…um, suorum rerum suarum, in concione militum ciuitate dona-
…ri a nostri illi fortes viri, sed rustici milites, dulcedine quadam
…gloriæ commoti, quasi participes eiusdem laudis, magno illud cla-
…more approbauerunt? *Cic in oratione pro Archia poeta.*

Quid poetæ? none post mortem nobilitari volunt? vult ergo
et:

Aspicite ô cives! senis Ennij imaginis formam,
Hic vestrum pinxit maxima facta patrum.

eadem gloriæ flagitat ab his, quorum patres affecerat gloria.
quæ:

Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Faxit cur? volito viuus per ora virum.

Alij vero, ne hæc quidem notiora & illustriora carere vi diuina
ntur, vt ego aut poetam graue plenumque carmen sine cœlesti
quo mentis instinctu putem fundere, aut eloquentiam sine ma
…quadam vi fluere, abundantem sonantibus verbis, vberibusque
…ibus. *Etc. lib. 2. Tusc. quæst.*

Alexander Magnus inter spolia Darii Persarum regis vnguen-
…um scrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pre-
…sum, variis eius vsus amicis demonstrantibus (quando tædebat
…egenti bellatorem & militia sordidum.) Imo hercule, inquit, li-
…rum Homeri custodiæ detur: vt pretiosissimum humani ani-
mi opus, quam maxime diuiti opere seruaretur. Idem Pindari vatis
familiæ penatibusque iussit parci, cum Thebas caperet. Aristotelis
philosophi patriam suam condidit: tantæque rerum claritati, tam
benignum testimonium miscuit. Archilochi poetæ interfectores
Apollo arguit Delphis. Sophoclem Tragici Cothurni principem
defunctum sepeliri. Liber pater iussit, obsidentibus mœnia Lace-
dæmonijs: Lysandro eorum rege in quiete sæpius admonito, vt pa-
teretur humari delitias suas. Requisiuit rex quis supremum diem
Athenis obiisset: nec difficulter ex iis quæ Deus significasset, intel-
lexit: pacemque funeri dedit. *Plinius lib. 7. cap. 29.*

Sapientissimi, qui de poeticis quicquam eloquuti sunt, primam
quandam philosophiam poeticam esse asserunt. Antiqui verò poe-
ticam primam philosophiam quandam esse perhibent, quæ ab in-
eunte ætate ad viuendi rationes adducit, quæ mores, quæ affectio-
nes edoceat, quæ res generosas cum iucunditate præcipiat: poste-
riores vero solum poetam ipsum sapientem esse asseruerunt. Quam
obrem Græcorum ciuitates, ab ipso primordio, eorum liberos in
poetica erudierunt, non vtique voluptatis, sed castæ moderationis
gratia. Nunquid & poetarum auditoribus nihil confert ad virtu-
tem, vt locorum multorum, & militiæ & agriculturæ gnari exi-
stant? *Strabo in primo.*

Denique credamus summis oratoribus, qui veterum poemata,
vel ad fidem causarum, vel ad ornamentum eloquentiæ assumunt.
Nam præcipuè quidam apud Ciceronem, frequentius tamen apud
Asinium etiam & cæteros qui sunt proximi, vidimus Enni ac Pac-
cuuii, Lucilii, Terentii, Cæcilii, & aliorum inferri versus, summæ
non eruditionis modo gratia, sed etiam iucunditatis: cum poeticis
voluptatibus aures à forensi asperitate respirent. Quibus accedit
non mediocris vtilitas, cum sententiis eorum velut quibusdam te-
stimoniis quæ proposuere confirmant. *Quint. lib. 1.*

Sententiis quidem poetarum non orationes modo sunt refertæ,
libri etiam philosophorum. Et quanquam inferiora omnia præce-
ptis suis ac literis credunt, repetere tamen authoritatem à pluribus
versibus, non fastidierunt. *Idem lib. 5.*

Omnis oratio poetica vel est laudatio, aut vituperatio. *Arist. lib. 1.*
poet.

Doctissimum quemque sic poeticæ prodidisse animaduerto, ve-
luti sit ea prima, quædam philosophia, quæ nobis ab incunabulis
quodam modo vitæ rationem commonstrent: quid agendum, quid-
ve declinandum musica iucunditate præscribat, adeo vt nonnulli
postea dicere minus addubitarint, poetam solum esse sapientem.
Quo nomine Græcorum nobilissimi ab ineunte ætate sic institue-
bantur, non quia voluptatem toto impetu captarent, sed vt optimis
statim moribus imbuerentur. Quoniam se esse morum magistros
musici profiteantur, idque cum Pythagoricis comprobat Aristoxe-
nus: item & Horatius *libr. 2. epist. 1.* sic inquiens, Os tenerum pueri,
&c. vide supra.

Homerus literarum parens in Clytemnestræ custodia poetas,
cantores & castigatores esse putat, vt qui philosophi sint, ac ex Musis
omnia sciant, quum & sapientiæ magnitudine etiam vaticini ten-
seantur. *Ex Cœlio in antiq. lectionib. lib. 7. cap. 1. desumpta.*

Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi afflato quo Deorum dono
atque munere commendati nobis esse videantur, proinde minus
mirum si non alium esse poetam, quam virum bonum, statuunt
prudentiores. Adeo autem multiplex poetarum eruditio est, adeo
necessaria, summis coniuncta emolumentis, vt nec desint qui solu-
tam orationem poetices videri imitationem, argumentis astruere
nitantur, ceu poetæ primum prodierint, mox qui metrum solue-
rint, Cadmus, Pherecydes, Hecateus quod prima in Homerum scri-
bit commentatione Eustathius. Et quia genus id orationis magni-
tudinem habet ac sublimitatem, εἰτε ἐνθουσιασμός, id est, equo vehitur,
inde quæ talis non est oratio, ex humilitate pedestri dicitur, vt quæ
ex alto in solum sit delapsa paularim: ita vt Rhetoricæ elocutionis
& artis dicendi fons, sit ipsa poetica. *Cicero in oratione pro Archia*
poeta.

Plato in libr. 2. de Repub. poetas Deorum filios vocat: in Lysidè
adeo poetas admiratur, vt eos sapientiæ patres nuncupet, ac duces.
Et in Ioue carminis excellentia, poetam non arte fieri scribit, sed af-
flatu diuinitore. Imò verò, inquit: Musa diuino instinctu concitat
poetas: conciti poetæ, alios furore corripiunt, vt fiat annulorum
quodam modo mirus ordo, qualem creditur magnes efficere: Ad-
dit & paulo post: Nil aliud esse poetas, quam Deorum interpretes,
dum afflantur furore. Porro idem in Phædro scribit, non hominum
esse inuenta præclara poemata, sed cœlestia munera. Argumento il-
lud esse, quod nemo etiamsi orbem illum doctrinarum obierit ac-
curatissime, excellens euaserit poeta, ni cœlestis ille vigor & conci-
tatio accesserit feruentior: vt vera fiat illa assertio ex Fast. 6.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Hanc diuinitatem poeticam & Democritus astruxit. Plato item
in Cratylo scrutans, qui sunt verorum nominum Doctores, So-
phistas irridens poetas censet adeundos, nec quoslibet etiam ex
trito

triuio, sed diuinos. Ceu à diis hi plane didicerint nomina rerum vera apud quos ea demum reperiantur.

Poetæ nomen inde propagatum scribit Eustathius, quod ποιεῖν signet ἐμμέτρως, cantare vel scribere. Fabius Quintilianus inquit, perito quidem initio infusum, & aurium mensura, & similiter decurrentium spatiorum obseruatione esse generatum, mox in eo repertos pedes. Aristoteles poesin ex imitatione natam primum ostendit: quoniam imitandi studium sit ab ineunte ætate homini innatum, eo à brutis differat. Mox subdit: Ad metrum natura procliues maxime paulatim produxisse poesin, ac genuisse, ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων, quod non aliud sonare videtur, quam ex rudi principio. Ex hac imitandi ratione, vnde poesis ortum ducit, diuulsa disparataque ars est, ac abiit quodammodo in membra plura, sicuti hymnos alii, & laudes concinnarunt, alii lyrici, alii comici, quidam tragici vocantur: communi nomine omnes poetæ Lyrici dicti, quod ad lyram eorum carmina concinuntur, vt Pindari principis in hoc genere. Monodorum peculiare est, sub vna tantum persona argumentum explicari quodlibet, quod illi dicunt μονῳδοῦντος ἀρχέσθαι. Est enim monodia, cantus lugubris: Comicorum, risus est proprius cum choris & personis: Tragicis, familiaris est miseria & calamitas. *Cælius lib. 7. Antiq. lectio. cap. 4.*

Plurimum dicit oratori conferre Theophrastus lectionem poetarum, multique eius iudicium sequuntur, neque immerito: namq; ab iis & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus & omnis decor petitur, præcipueque velut attrita quotidiano actu forensi ingenia optime rerum talium blanditia reparantur. Meminerimus tamen non per omnia poetas esse oratori sequendos, nec libertate verborum, nec licentia figurarum genus ostentationi comparatum: & præter id quod solum petit voluptatem, & eam non falsa modo fingendo, sed etiam quædam incredibilia sectatur, patrocinio quoque alieno iuuari, quod alligati ad certam pedum necessitatem, non semper vti propriis possint, sed repulsi à recta via, necessario ad eloquendi quædam diuerticula confugiant: nec mutare quædam modo verba, sed extendere, corripere, diuidere cogantur. Nos vero armatos stare in acie, & summis de rebus decernere, & ad victoriam niti decet. *Hæc Quint. lib. 10. c. 1. de copia verb.*

Poetarum optimæ sententiæ discendæ, & quæ alii viri eloquentes vtiliter præceperunt, legenda sunt: nam vt apes videmus omnibus quidem flosculis insidere, sed de singulis vtilia carpere: sic eruditionis comparandæ studiosus nihil inexploratum relinquere, sed vtilia vndique colligere decet. *Isocrat. in Paræneſi ad Demonic.*

¶ Apophthegmata.

Gorgias dicebat tragœdiam esse deceptionem, qua qui alterum decepisset eo qui non decepisset: & qui deceptus esset, sapientior foret eo qui non esset deceptus. Fallit enim tragœdia tractans argumenta conficta, sed adeo scite, vt vera credantur. Iustior autem ille videtur, qui fallendo prodest: sapientior est, qui per fictas fabulas discit quid sit turpe: quid sit honestum. *Plutarchus de poetis audiendis.*

Lacones nec comœdias nec tragœdias poetarum audiebant, vt pote in quibus contra omnes leges, stupra, incestum, adulteria, iniurias, furta, cæteraque flagitia exprimantur. Nec placuit his quorundam excusatio, qui fabulas ad voluptatem fingi, non ad fidem veri dicunt: cum hæc voluptas imbellium animos corrumpat. Hanc ob causam Archilochum poetam cum venisset Lacedæmonem, ea hora expulerunt: quod intellexerant ab illo scriptum, satius esse abijcere arma quàm mori. *Plutarch. in Lacon.*

Anonymus. Lacedæmonius quidam percontanti, quid ipsi videretur Tyrtæus poeta? Bonus, inquit, ad deprauandos iuuenum animos. Quemadmodum Plato iudicabat Homeri poesin inutilem esse Reipubl. qualem instituere volebat: ita Lacedæmonii non recipiebant poetas, qui blanda scriberent potius quam salubria. *Plutarch. in Lacon.*

Demonax: Admeto poetæ insulso, iactanti, epigramma monostichon, quod testamento mandasset suæ addendum statuæ (carmen erat:

Corpus humi tegitur, Admetus ad astra volauit.

Respondit, adeo sibi placere carmen, vt magno emptam cuperet, si iam nunc esset asscriptum. Tecte optans illi mortem, qui vita indignus erat. *Eras. lib. 8. apoph.*

Actius poeta interrogatus, cur non ageret causas, quum in tragœdiis optime tractaret argumenta? Quoniam, inquit, in tragœdiis ea dicuntur, quæ ipse volo: in foro aduersarii dicerent, quæ minime vellem. Idem fit in dialogis vbi qui scribit opus, vnicuiq; tribuit orationem, qualem putat esse commodam: in iudiciis secus fit. *Eras. lib. 6. apoph.*

Euripides, cuidam dicenti, Carmen condidisti ex modis ad tripudium accommodis: alio dictum hoc ridente, Ni stupidus esset, inquit: non risisset, quod res serias Lydiis modis temperarim, Lydii modi lasciuiores sunt. Porro quæ per se tristia sunt, ea decet arte exhilarare. Refert hoc Plutarchus libello περὶ τοῦ ἀκούειν. Quum Euripides choream agentibus succinuisset cantionem quandam modulatam, vnus illorum risit. Cui Poeta: Nisi stupidus esses, & expers affectuum, haud quaquam risisses me canente. *Eras. lib. 6. apoph.*

Pinarius montanus Attilii Butæ carmen recitabat. Quidam indignaretur, quod toto die recitasset, negare recitationem accedendum, Macte Pinarius ait: Sic liberalius agere? paratus sum illum audire ab exortu occasum. Gaudebat enim is poeta, subinde repetere suos descriptionem. Notat autem & Horatius eos, qui vel immodice, vel non suo loco affectant tales descriptiones.

Aut flamen Rheni, aut pluuias describitur arcus.
Eras. Rot. lib. 8. apoph. ex Senec.

Varus, quum à Montano recitarentur versus quibus lis describebatur, Varus eques Romanus dixit: Incipio re. Ruffus quum succederet descripto occasus. Quid iam nox est? Ibo, & Butam salutabo, eodem scommate fectatum carminis decus, & Butæ præposteram vtam. *Senec.*

Pausanias Cleombroti F. interrogarus, cur Tyrtæus Spartæ ciuem fecisset? Ne quis, inquit, externus dux deteretur. Poetæ enim apud Lacedæmonios in nullo tio, sed ob lasciuiam ex vrbe eiecerunt. *Plut. in Lacon.*

Philoxenus Dionysium sua carmina recitantem assentationem laudarent, exclamauit, Abducite me Subindicans hoc esse tolerabilius, quam audire laudantes poemata. Nam antea rex offensus, miserat illum *Eras. lib. 6. apoph.*

Sylla, quum ipsi libellum malus poeta de quod in eum epigramma fecisset, tantummodo longiusculis, statim ex his rebus quas tum vendebat mium tribui, sub hac conditione, ne quid postea mabat ille etiam mali poetæ operam aliquo dignum mul autem & silentium redemit ab eo qui scribere admodum facetus quidam apud nos, si quando incidisset tonsorem, dabat duplum pretium, hac lege, ne rediret. *apoph.*

¶ Similitvdines.

Absolonis: Qui ingenium suum ad poetas & philo uertit, quasi qui aureum hamum mittit in lutosam pro re vili in profundo detinetur: nec potest iacturam compensari. *in serm. 5. de Christi aduentu.*

Plutarchi: Quemadmodum in vite luxuriantibus mitibus sæpe fructus occultantur: Ita in poemathos bulis luxuriantibus, multa cognitu vtilia fallunt adole *Moral.*

Nec sic est parendum poetis aut philosophis, quemadmodum pueri obtemperant pædagogis, sed quemadmodum Cuius rebat quidem pædagogo iubenti, sed rogabat quam ei cum *Moral.*

Vt Mandragora iuxta vites nascens, vinum reddit lene losophiæ ratio admota poeticę, moderatiorem efficit corporis nem. *in Moral.*

Quemadmodum iuxta Philoxenum, suauissimæ sine non sunt carnes: & iucundissimi pisces, qui non sunt pin ximè delectat admixta philosophiæ poesis, & poesi admi sophia. *in Moral.*

Vt Simonides dixit: stupidiores esse Thessalos, quam pi possent: Ita qui feliciore sunt ingenio, citius à poesi puntur. *in Moral.*

Vt qui subitò è summis tenebris in lucem eductus, perturbatur, nisi paulatim lumini assueuerit: Sic in poesi dis, philosophorum opiniones inspergendæ in animos ne postea ad tam diuersas doctrinæ rationes perturbetur ralib.

Vt apis ex amarissimis floribus, & asperrimis spinis mum ac lenissimum colligit: sic ex turpibus ascelerisque cunque decerpi potest aliquid vtilitatis. *in Moral.*

Vt in his locis vbi multæ nascuntur herbæ ad remedia ces, in iisdem multæ nascuntur lethales. Sic in poetis ra, multa pestifera. *in Moral.*

Si multi inebrientur vino, non ob id incudendæ vites Lycurgus, sed propius admouendi fontes. Ita si multi poetica, non protinus abijcienda, sed adhibenda cauto, taris. *in Moral.*

Non vt inuenire licet sacra sine tibiis & choro: Ita poe mendacio licet inuenire. *in Moral.*

Quædam per se non pulchra, quibusdam ob id bona apta: Ita laudantur in poetis quædam, quod congruant tametsi alioqui fœda. Demonides claudus precabatur, quas furto amiserat, quadrarent ad pedes eius, qui *Moral.*

Venenum admixtum cibis, pestilens sentientia admixta libus ac iucundis. *in Moral.*

Vt apicula ex flosculis succum mellis colligit, cum

…, nisi colore & odore: Sic philosophiæ studiosus & ex poe-…mit quod ad bene viuendum conducat, cum alij tantum vo-…delineantur. *in Moral.*

…*madmodum* medici cantharidis, quæ lethale venenum est, …tamen & aliis ad remedium vtuntur: Ita licet ex eadem …perperi, quo mediaris illius veneno. Nam semper aliquid …int, quo significent se damnare, quod narrant. *In Mo-*

…: Quemadmodum nomenclatori memoriæ loco audacia …icunque nomen non potest reddere, imponit. Ita poetæ …rant ad rem pertinere, verum dicere, sed aut necessitate, co-…decore corrupti, id quemque vocari iubent quod belle fa-…rtium. *Lib. de Benefic. l. c. 3.*

…*rdani*: Qui biberint ex Clitorio lacu, iis vini tædium ob-…Ita qui semel gustarint poeticen, abhorrent à philosophiæ …, aut contra, siue qui se mundanis voluptatibus ingurgi-…honestis illis ac veris oblectamentis. *In simil.*

…*imentantia* vina quæ frugibus conficiuntur apud quos-…, haltenus assequuntur vini vim, quod inebriant, non tamen …relinquunt cordis vigorem: Ita quidam quod in poetis est …assequuntur, nempe obscœnitatem: cæterum eloquen-…uitatem, eruditionem non possunt exprimere. *In Simi-*

¶ Hieroglyphica.

…*ntes Sacerdotes* poesin exoticam (nam de sua sanctius senti-…significaturi. *Polypi caput* effingebant: quod quidem escu-…positum suauissimi saporis, ganeæq; iucundissimum esse …erur: cæterum horrenda prodigiosaq; somnia parere depre-…est. Perinde autem huic poeticen esse dictitabant, quæ …matoriasque illecebras sectaretur, ipso quidem dicendi le-…dectabiles, sed bonis moribus & honestiori disciplinæ ma-…erniciosas. *Pier. Val. lib. 27. p. 295. D.*

…bi quoque Poetæ symbolum est *Cygnus*. Nam veluti Cygni …confecti, arguitoribus ob gutturis exilitatem organis effectis, …rem simul & vocaliorem emittunt vocem: ita etiam boni …, quo magis per ætatem profecerunt, scribere itidem solent …mus & sapientius. *Pier. Val. lib. 23. c. 2. & 3.*

…Omnium autem consensu receptum est per apis hieroglyphicon …rum intelligere amœnitatem, vt Horat. l. 1. Epist. 19. *fides enim …mnet poetica mella Te solum, tibi pulcher.* & vt ait Varro, Apes …Musarum dicuntur esse volucres, quod si quando displicatæ …symbalis, plausibus & numeris reducuntur in vnum locum. …propterea quod dulcedine præstat, magnoq; Apum labore …ficiunt, vim, artem, diligentiam partarum significat. Hinc ly-…rates, lib. de arte poetica.

Vos, ô Pompilius sanguis, carmen reprendite quod non
Multa dies & multa litura coercuit, & quod
Perfectum decies non castigauit ad vnguem.

…ntem dele canit, carm. lib. 4. od. 2.

Ego apis Matinæ more modoque. Reliqua vide apud. *Pieri-…* l. 16. c. 5.

…Iudos autem poetas & insulsos versificatores Adamantius O-…ens & ii Ranis coaxantibus apposite compararunt. Nulli enim …idoneæ vel vtilis comperitur, nisi quod improbis & impor-…lemoribus ad negotiosorum atque otiosorum simul fastidia-…que obstrepat. Quid autem improbius vel magis importu-…nimine impuro, ridiculo, barbaro, vel Volusianos annales …mne? Aliter sentit *Pierius*, malos poetas à laudatis haud di-…gnens. *lib. 29. c. 43.*

Quod vero Poetis hedera decerneretur, vt vna cum lauro coro-…rum perficeret, non tam perpetuus vtriusque viror, qui di-…rum eorum opera significaret, in causa fuit, quam vt ostenderet …coniqui digni hederis euasissent, laureamque meruissent, & …quo & arte præcelluisse: per laurum enim insitam ingenio …, ac venæ fœcunditatem Apollinis irradiatione locupletem …judicabant; per hederam vero artem & industriam peruigili la-…portam. Cuius rei id est indicium, quod hedera suapte vi ad-…rum imbecilla humi semper reparet, neque se vnquam attol-…pertinaci tamen labore artificioso que conatu peruincit, vt …arboribus vel parietibus adhærescens, paulatimque irrepens, …omnium fastigia victrix euadat, vt supremo in vertice do-…minetur, vtroque enim opus est, si quis velit excellere: nisi vero …incubuerit, nihil quicquam profecit, quia teste Horatio, de arte …poetica.

Mediocribus esse Poetis
Non homines, non dij, non concessere, columnæ.

Et sapienter idem eodem lib.

Ego quid studium sine diuite vena,
Nec rude quid possit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amice.

In eandem sententiam cecinit Pindarus poetas lacte simul & …dulce pasci: quorum lac naturam facundiæ vbertate affluentem mel artem laboriosumque proficiendi conatum ostendit. *Lib. 5. cap. 18.*

Philostratus, lib. 1. Iconum de Phaetonte, de Cygnis ait, *leni atque incongruo itinere ad cantum fauonio flatu vtuntur.* Et Gregorius Nazianzenus in epistola ad Celeusium, loquacitatem improbans, & contra commendans taciturnitatem, hæc habet: *Sed nos, quorum gratia quispiam vel in solitudinem concesserit, vt musicam audiat, si quando Zephyro spirante alas nostras permiserimus, iucundum quid & concinnum modulamur.* Præfert autem eo loco Cygnorum suauem, quamuis rarum, cantum hirundinum intempestiuæ garrulitati, ac introducit Cygnoseo modo hirundinibus respondentes. Hieroglyphicon illud viris literatis & doctis conuenit, præsertim poetis, quibus ad sua studia prosequenda & excolenda, doctrinaque monumento præclara elaboranda, opus est Mæcenatum fauore & auxilio, quibus ad omnia reddantur alacriores, iuxta dictum illud,

Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones.

Et Senecâ in Hippolyto:

Ingenia melius recta se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.

Et neotericus quidam scripsit:

Dulcisonum mollis Zephyrus demulcet olorem,
Et vatum stimulat pectora diues honos.

¶ Emblema.

Insignia Poetarum.

Emblema CLXXXIII. Andr. Alciati.

Gentiles clypeos sunt qui in Iuue alite gestant,
Sunt quibus aut serpens, aut leo, signa ferunt:
Dira sed hæc Saturn fugiant animalia ceras,
Doctaque sustineat stemmata pulcher Olor.
Hic Phœbo sacer, & nostræ regionis alumnus;
Rex olim, veteres seruat adhuc titulos.

Emblema CCIV. eiusdem.

Haudquaquam arescens hederæ est arbuscula, Cisso
Quæ puero Bacchum dona dedisse ferunt.
Errabunda, procax, auratis fulua corymbis,
Exterius viridis, cætera pallor habet.
Hinc aptis Gates cingunt sua tempora sertis,
Pallescunt studiis: laus diuturna viros.

Politica.

¶ Definitio et etymolog.

POlitica, Græca dictio est nam πολιτικὴ, ciuilis scientia, Cicer. in Rhet. ciuilitas Quintil. Ciuilis facultas. Arist. in Polit. πολίτης, ciuis, popularis, municeps, πολιτικὸς, ciuilis, ἀγεῖος repub, gerendæ peritus, ciuilibus negotiis implicitus, publicarum priuatarumq; rerum administrationi accommodatus.

Politica societas originem trahit à Deo & natura hominis: quia ad societatem homo naturæ lege atq; instinctu fertur, tanquam à causa impellente interna, ad quam deinde accessit mouens externa nempe vitæ accommoditas, propter quam homines in societatem conuenerunt.

Humana societas certis gradibus ac progressionibus minorum societatum ad maiores peruenit: ita quidem, vt cum primo omnium sola foret societas inter maritum & vxorem, postea etiam tota domestica societas coaluerit, & ex domesticis societatibus integræ familiæ gentilitiæ, quibus & extraneæ additæ sunt, sic, vt distinctis locis habitantes primum vicos, deinde pagos, post oppida & vrbes, denique prouincias & regna constituerunt.

Status politici, siue Reipub. septem formas docti tradunt. Harum tres vocantur simplices, nempe Monarchia, Aristocratia & Democratia. Reliqua quatuor mixtæ, nempe ex tribus temperatæ dicentur. Prima ex omnibus tribus simplicibus, secunda, ex Monarchia Aristocratia; tertia ex Monarchia Democratia; quarta deniq; ex democratia & Aristocratia composita censetur.

Primus & perfectus status is est, in quo vnus regit, exteri parent. Is dicitur Monarchia, quoniam in vnitate consistit, & multitudinem subditorum reducit ad naturalem vnitatem. Status est politicus maximè ordinatus, faciliusque finem reipublicæ propositum assequitur: quia facilior ibi est gubernatio, siue spectes intentionem consiliorum, siue eorundem executionem, atque adeo si attendas legum promulgationem, vel obseruationem.

Est item Monarchia reipublicæ status omnium firmissimus

& maxime diuturnus: quia nempe maxime vnus & ordinatus est, quod autem maxime vnum est, difficulter diuiditur: quia vnum maxime repugnat diuisioni, siue multitudini, quæ diuisionis est mater. At si consideretur non quidem id quod sua natura præstantius est, sed quod humanæ vitæ, nec non imbecillitatum humanarum respectu vtilius est siue optabilius; non semper aliis reipub. formis Monarchia præferri debet: quia imbecillitas humana non semper concedit, vt vnus aliquis reperiatur, qui cæteris omnibus quos regere debet, virtute sit præstantior. Et si datur, non datur qui semper viuat.

Pro diuersitate obiectorum, monarchia est vel angustior, vel latior, neque enim tantum in prouinciis & regnis est monarchia, sed etiam in vrbibus esse potest, prout olim vrbes omnes sub Monarchia fuerunt. De persona & moribus Monarchæ, hic nobis indicimus silentium, vt & de successione electione & inauguratione eiusdem: nec non de regni legibus politicis, & e monarchiæ administris variis: de speciali cura Principis circa subditos in genere & in specie: de iudiciis, præmiis, priuilegiis, immunitatibus de reditibus: de aula monarchæ: de subditis. Item de causis primis mutationum in Repub. debellis, de religione, &c. quæ omnia prolixam considerationem desiderant.

Status politicus imperfectior is est, in quo plures simul imperant: qui status polyarchicus dicitur. Polyarchia autem eatenus est laudabilis, quatenus habet in se similitudinem & representationem monarchiæ, atque adeo quatenus illi plures qui imperant reducuntur ad iustam vnitatem, & sunt inter se vnanimes atque concordes. Est autem status polyarchicus simplex vel Aristocraticus, vel democraticus.

Aristocratia, siue status Optimatus est, quando coniunctim & indiuidue aliquot excellentioribus datur imperium & ius maiestatis in reliquos singulos & vniuersos. In hoc statu virtus imperantium maxime spectanda est, quæ nisi constanter seruetur, statim labescit Reipublicæ forma, & in Oligarchiam vel monarchiam mutatur.

Democratia est status reipub. quando populi siue ciuium, vel vniuersorum, vel magnæ partis nomine quidam alternatim cæteris omnibus singulis & vniuersis imperant, & secundum vsitata suffragia iura maiestatis summamque potestatem obtinent. Is status maxime omnium mutationibus est obnoxius. Nam si magistratus affectat Ochlocratiam vel monarchiam, tum necesse est nutare Democraticam formam: quia ratione hac populi robur per fraudes occultas minuitur. Quando etiam diuites & potentiores aliquod in populo rapiunt ad se imperium, exclusis pauperioribus, tunc Democratia in Timocratiam conuertitur.

Vniuerso populo iuste per delectos suos gubernanti opponitur Ochlocratia, quæ in Anarchiam seu status euersionem desinit: de qua Xenophon & Plato lib. de Athenensium democratia conqueruntur: & res ipsa in populo Romano per seditiosos Tribunos plebis agitato monstrauit sæpissime. Mixtas Reipub. formas intactas relinquimus.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Vbi nullus gubernator, corruit populus. *Prou.* 11.14.

In multitudine populi dignitas regis & in plebis paucitate principis ignominia. *Prou* 14.28.

Leo rugiens & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. *ibid.* 28.15.

Cum impii sumpserint principatum, gemet populus: & in multitudine iustorum vulgus lætabitur. *ibid.* 29.2.

Quando prophetia defecerit dissipabitur populus: qui vero custodit legem beatus est. *Eiusd. cap.* 29. *v* 18.

Prouideat Dominus Deus Spirituum omnis carnis hominum qui præsit huic multitudini, qui possit egredi, & ingredi ante eos & educere vel introducere: ne sit populus Domini sicut oues sine pastore. *Num.* 27.16.

Quando Altissimus diuidebat gentes, & separabat filios Adami constituit terminos populorum. *Deut.* 32.8.

Excelsus dominatur super regnum hominum, & cuicunq; vult dat illud. *Dan.* 4.17. vide Dan. 7. de politiarum periodis.

Regis gentium dominantur eis, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur. *Luc.* 22.25.

Omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta sit. Non est enim potestas, nisi à Deo: &c. *Rom.* 13.1.2. &c. vide 1. *Tim.* 2.1. *Tit.* 3.1. 1. *Petr.* 2.13.14.

¶ Patrvm Sententiæ.

Rex vtique erat Dauid, nullis ipse legibus tenebatur, quia liberi sunt reges à vinculis, neque vllis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperii potestate. Sed quamuis tutus imperio, deuotione tamen & fide erat Deo subditus, & legi eius subiectum se esse agnoscens, peccatum negare non poterat. *Ambros. in epist. 1. cap.* 10.

Iustum est, principem legibus obtemperare suis, Tuscorum iura ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse reuerentiam. *Isidor. l.* 3. *de summo bono, cap.* 52.

Quantum potestate cæteris antecellis, tantum etiam debes emicare, & ante alios enitere debes. Sit enim tibi perfectio eam abs te postulari honestorum operationem, quæ magnificentia imperii ac potestatis, proportione sanctarum virtutum respondeat. *Agapetus Diaconus ad Iustinian.*

Christi milites non pila tractant ferrea, sed dolor, compunctio fletus & lachrymæ sunt arma & munimenta ipsorum. *Ambros. de Isaac & anima.*

Sacerdotis est populorum monere, non mouere armis, regere vitia mentis, non martis tenet. *Chrysost.*

Fortitudo, quæ bello tuetur à barbaris patriam, vel domum, dicit infirmos, vel à latronibus socios, plena iustitia est. *Ambros. lib.* 1. *Offic. cap.* 26.

¶ Philosophicæ Sententiæ.

Quum ciuitatis administrandæ ratio sit id, quod summum ciuitatibus auctoritatem obtinet, necesse est aut vnum, aut paucos aut multos dominatum & hanc auctoritatem obtinere. *Arist. lib.* 3. *Politic.*

Horum generum similitudo & exempla peti possunt à familia. eo quod patrum cum filiis societas præ se regnum ferre videtur, virique atque vxoris communio optimatum potestatis referre. Fratrum vero coniunctio populari in gubernatione communi. *Ethic. lib.* 8.

Eadem in sedes ac familias cum homines confluxerunt, ætate antecelluit, naturali quodam iure iis imperandi potestatem sibi vendicauit. *Plato, lib.* 3. *de legib.*

Æquissimum est, vt vni alicui excellenti viro libenter omnes ciues obtemperent. *Arist. politic.* 3.

Omnium videtur esse æquissima & iustissima politia, quæ principem locum præstantissimo cuique defert, secundum id quod proximus est. *Isocr. ad Nicocl.*

Facilius est vnius viri iudicio ac voluntati satisfieri, quam peram dare, vt multis & variis ingeniis placeas. *idem ibid.*

Politia est ordo quidam incolentium ciuitatem, in dominatione & subiectione consistens. *Arist* 3. *lib. Politic.*

Politica est architectonica omnium artium mechanicarum doctrinarum morali im, *Albert. Magn. Ethic. ad* 7. *l.*

Vita politica tota videtur ordinata ad felicitatem spectare. *D. Thomas. Ethic. lib.* 10. *lect.* 11.

Politiæ regimen duo exigit, rectam rationem, & potentiam. *Politic. l.* 3. *lect* 9.

Rectæ politiæ finis est, feliciter viuere. *ibid. lib.* 11.

¶ Similitvdo.

Polybii Quemadmodum ferro rubigo, ligno vermiculi, ex quibus adnascentes perniciem adferunt, sic vt etiam cuilibet rei sua nocumenta effugiant, ab istis tamen quæ adnata habentur, nutritur: ita cuilibet Reipublicæ, pro natura ipsius, quædam adnascitur & adhæret peculiaris malitia: vt pote Regno tyrannis, Aristocratiæ Oligarchia: Democratiæ bestialis Chrocratia: vt hæc quoad quominus cuncta temporum cursu mutent. *Polyb. lib.* 6.

Vide Tit. Aristocratia, Aula, Authoritas, Bellum, Ciuitas, Democratia, Iudex, Lex, Magistratus, Monarchia, Pax, Princeps, Rex, Populus, Subditi.

Polygamia.

¶ Definitio et etymologia.

POlygamia, πολυγαμία nihil aliud est, si vocem spectes, quam coniugii multiplicatio. Eius duæ sunt species: prior polygamia, nempe quum soluto matrimonio ad secundas vel tertias nuptias legitima ratione fit transitus. Posterior, de qua hic agimus, improbata, quando vno eodemque tempore plures vxores quocunque via id quis assequi studeat, ducuntur, seducuntur, retinentur.

Iuri Diuino, Naturali, Ciuili, Ecclesiastico, priuato detegitur posterior illa Polygamiæ species aduersatur. Ius diuinum vero [illegible]

...um est. *Genes.* 2. 24. *Leuitic.* 18. 18. *Deuter.* 17. 17. *Malach.* 2. *Matth.* 19. 5. 6. *1. Corinth.* 6. 16. & 7. 2. *Ephes.* 5. 25. 32. *1. Timoth.* 3. 2. 12.

Naturali iure Polygamia damnatur. 1. Deus vxorem daturus homini, vnam tantum costam, non duas ex illo eduxit: & formauit non plures, sed vnam tantum feminam: neque ad illum creandum plures, sed vnam tantum adduxit. *Gen.* 2. 21. 22. 23. Docuit igitur Deus, sed vnam tantum adduxit. *Gen.* 2. 21. 22. 23. Docuit igitur Deus, non humanam hoc postulare, vt vnus contentus sit vna, & vno vna mulier. Id ipsum Malachias disertis verbis inculcat, cap. 2. *Nonne (inquit) Deus vnum fecit, nempe hominem, & tamen reliquum dedit spiritus abundantia. Cur vnum fecit, quærens semen Dei?* Christus etiam Iudæos ad illud Dei factum, tanquam ad sanctam & immotam coniugii regulam reuocat, & verba Moysis, *Masculum & fœminam creauit eos*, expendit 2. Confirmatur idem ex verbis Dei ad Noachum patriarcham paulo ante diluuium, vt abundantis vt paria hominum ac bestiarum, non autem vnum vnam & multas feminas assumeret. 3. Contra naturæ legem fit, quod tu tibi fieri non vis, alteri ne facias, velletne vir honestam vxorem suam alium habere virum? Contra legem naturæ fecerit, si alia superinducat, si cum alia se scortatione, vel adulterio contaminando polluat. 4. Contra legem Naturæ est, vt quod vnius est, alteri tradatur. Vxoris est corpus mariti. Non potest igitur aliis communicari, coniugio manente, quin delinquens grauiter peccet in naturæ legem. 5. Denique iuri naturali aduersari Polygamiam dementant coniugii fines: nempe honesta prolis generatio atque educatio: vocationis communis & bonorum ad illum pertinentium vsus: & peccati debellatio.

Quòd polygamiæ patrum non audiendos esse Ius diuinum ...ne nemo præscribere potest) satis superque demonstrat: siue ...simus polygamiæ, siue gentium consuetudinem, siue rerum futurarum adumbrationem spectemus. Certe quicquid abest a malum est, id nulla ratione futurorum bonum dici debet. Quæ ...ueri vt res censeatur per se bona, quam vt per accidens, & ab ...ente remoto, vt sunt res adumbratæ. Et si patres non legimus ...polygamia fuisse reprehensos, illos tamen idcirco recte fecisse ...nsequitur. Hoc priorum institutioni sufficit, quod aliorum ...probanda vel improbanda deteguntur in Scripturis, quæ ...mum iudicii nobis offerunt, ad quam quicquid inter legendum ...sincera mente referatur. Si quis Saræ & Agaris contentiones, Lex & Rachelis, Annæ & Peninnæ rixas, familias regum ...rum luctuosas tragedias expendat, quantum polygamia ...displicuerit, facile percipiet.

Quòd polygamiam *iure ciuili* damnari non credit, saltem Iurisconsultus etiam Ethnicis fidem adhibeat, *Molestin. in Pandect. lib. 23. de ritu nuptiarum, lib.* 1. Diocletianus & Maximianus imperatores Romani polygamiam damnant his verbis: *Neminem posse ditione sit Romani nominis, binas vxores habere posse vulgo notum, quam etiam in edicto Prætoris* huiusmodi viri infamia notatione. Exstant & aliæ eiusmodi sanctiones: adeo quidem vt Arcadius & Honorius ne Iudæis quidem polygamiam concedant. Vide *...C. de incest. & inutil. nupt. l. 1. de iis qui not infam. l. eum qui. C. ...ad. de adult. l. nemo c. de Iud.*

Polygamiam etiam passim damnant ac vetant. *Leges Ecclesiasticæ* ...videte est. *Decret. lib. 4. tit. 19. de diuort. c. 8. Gaudemus.* Patres omnes improbarunt nulloque modo licere cuipiam duas habere vxores vnanimi consensu astruxerunt: *Clem. Alex. ...Strom. l. 4. August. lib. 3. de doctr. Chr. cap.* 18. & *lib.* 16. *contra Faustum. Chrys. in Matth. homil.* 56.

Quia ægritudini semper consulendum est, propterea si contigerit primo priuati coniugio, si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas caste seruauit, & si ...aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet, habet nonnullum, sed veniale peccatum, *Aug. de fide ad Petrum.*

Iam priuato polygamia aduersatur, vt par societatis inita est ratio, prout in coniugio fit. Hinc illi ipsi damnarunt polygamiam, quibus viuebant, quod videre est in Labane Iacobi socero. *Gen.* 31. Cur enim generum obtestatur ne suis filiabus alias vxores superinducat, nisi quod iniuriam illis hoc modo factum iri existimaret? Obiectiones maleferiatorum quorundam pro infam illa polygamia relinquimus iurisconsultis & Theologis excutiendas, & supra dictis ac quiescimus.

Vide Coniugium, *Matrimonium*, Diuortium, *Nuptiæ.*

Pontifex.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

POntifex, Gr. ἱερέυς, ἀρχιερεύς, & ἀρχιέρεια σύνη pontificatus est à pontifex facer magistratus, dictus vel à posse & facio. Hebr. *Cohen*, à verbo *Cohen*, functus est sacerdotio, ministrauit, administrator fuit in sacris officiis. Hinc λειτὼν, διακονία, διάκονος, διακονία, ministerium sacrum. De triplici pontificatu, nempe Legali, Euangelico, Ethnico, pauca quædam hic annotanda lectoribus apponimus.

Pontifex *Legalis* dictus est proprie summus sacerdos, expositeris Aaronis, habens perpetuum regimen totius ministerii Leuitici, præfectus sacrorum, tum officio. rum habitu à cæteris sacerdotibus distinctus, sicut Moses in Aaronis persona frequenter eum depingit. Exodi 28. &c. libro Leuitici passim. Hic apud Haggæum & Zachariam summus *Sacerdos*, & in nouo Testamento sæpe *Princeps Sacerdorum* appellatur. Alias nominantur hoc nomine Aaronis posteri sacerdotes, qui summi Pontificis regimine versabantur. Huius erat semel in anno sanctuarium ingredi, respondere de Dei voluntate indutus ipso Ephod. Alii à summo illo & secundarii sacerdotes habuerunt duos primarios duces: quorum præcipuus atque adeo principum cuiusque familiæ Leuiticæ caput quoddam, in Leuitarum præcipuorum (quales erant Caathitæ) prouinciam intentus erat. Alter vero, in inferiorem leuitarum diligentiam inquirebat. Tales fuerunt Eleazar & Ithamar, viuente Aarone. *Num.* 3. & 4. *cap.* Duo isti inter secundarios magis illustres ex hoc etiam insigni eorum munere, ita ad Ædis sacræ curationem cum summo ipso sacerdote coniunguntur, vt vna cum eo duces Ædis sacræ dicti sunt. 1. *Chron.* 24 *c.*

Durante politia Ecclesiastica inter Iudæos, sub Iudicibus & regibus, totus ille Leuiticus & sacerdotalis ordo viguit. Post reditum ex captiuitate Babylonica instauratum, & deinde paulatim variis artibus violatum & corruptum est: attamen ex sacris & profanis historiis apparet, præcipua quæque Politiæ huius fundamenta sarta tecta conseruata fuisse. Habuerunt enim Ierosolymis ordinem aliquem sacerdotum, *Act.* 4. 6. *Luc.* 1. 5. inter quos vnus aliquis superemineret, reliqui suas vices obirent, qui etiam ἀρχιερεῖς dicti sunt. Habuerunt & Leuitarum quendam ordinem, qui aliquando Leuitæ, aliquando etiam ἱερεῖς dici videntur: *Ioan.* 1. 19. Et ex indigenis suos prophetas habuerunt, quos γραμματεῖς, id est, scribas, & νομοδιδασκάλους, id est, legis peritos appellarunt, qui vna cum sacerdotum ordine de doctrina cognoscebant, & vna cum populi senioribus mores inquirebant & ecclesiasticam iurisdictionem publice exercebant. *Matth.* 2. 4. & 18. 17. Habuerunt item ex Iudæis exteris synagogas quasdam, seu collegia, in quibus illi ita docerentur, vt postea Iudæis popularibus suis docendis præficerentur. *Act.* 6. 9. & 24. 12. De his omnibus plura apud Sigonium & alios qui de Pontificatu & ministerio legali scripserunt. Sacerdotum vero & Pontificis maximi discrimen quintuplex addo, 1. Summus sacerdos natura maximus erat inter posteros Aaronis: alii ætate inferiores. 2. Ille per totam vitam vnus erat: alii plures erant. 3. In Sanctuarium solus ingrediebantur, semel in anno: alii vero non ingrediebantur. 4. Alium ornatum gestabat ille: alium autem alii sacerdotes. 5. Moriente illo, fugitiui redibant ad suos: quod non fiebat in morte aliorum sacerdotum.

Abraham tempore erat Sacerdos Dei altissimi Melchisedech, Rex Salem, typus Christi eximius', secundum cuius ordinem Christus est Sacerdos in æternum: *Genes.* 14. & 18. *Psalm.* 110. 4. *Hebr.* 5. 6. 10. 60. & 7. 3. 17. 21. Perpetui autem atque ordinarii fuerunt ante legem latam plærique Patriarchæ & primogeniti familiarum: post legem vero latam posteri patriarchæ Leui. Primogenitos familiarum, quos sibi Dominus consecrauerat, vt legitur. *Exod.* 13. 2. *Numer.* 8. 16. 18. *&c.* administrasse sacra, donec, Leuitæ in eorundem locum assumerentur, donec Moses, *Exod.* 19. 22. & 24. 5. *Item*, *Numer.* 1, 18. *&c.* Pontifex legalis fuit itidem Christi typus, & (vt antea dictum) munus proprium eius fuit, quotannis semel, die nimirum anniuersariæ expiationis, ingredi in Sanctum Sanctorum, & expiationem facere pro se, pro familia sua, & pro tota congregatione Israelis: *Leuit.* 16. 17. commune autem illi cum aliis sacerdotibus & Leuitis officium erat, legem populo explicare, populo benedicere, & causarum iura ex Mosaicarum legum præscriptio in rebus dubiis, maxime sacris, declarare & diiudicare: *Leuit.* 9. 22. & 10. 10. 11. *Deuter.* 17. 8. *&c.* Sacerdotum aliorum officium erat, explicare in Synagogis populo legem, administrare sacras ceremonias à Deo per Mosen præceptas ac imprimis sacrificii, populo benedicere, causas ad ipsos delatas diiudicate, hortari milites in prælium aduersus hostes processuros, & clangere cum tubis clangoris

clangoris contra hostes, *Malach.* 2. 7. & 1. 7. 8. 2. *Chronic.* 13. 19. 11. & 19. 8. *Numer.* 6. 23. *Deuter.* 20. 2. & 21. 5. 2. *Chronic.* 13. *vers.* 12.

Leuitarum officium erat, Sacerdotes adiuuare peragendo cultu Dei, curare tabernaculum & omnia ad id pertinentia: causas dubias vna cum sacerdotibus diiudicare. *Num.* 1. *vers.* 50. & 3. *vers.* 7. & 4. *vers.* 4. 22. 29 2. *Chron.* 19. *vers.* 18.

Pontificatus Euangelicus, seu noui Testamenti immediate ad Christum pertinet, summum Ecclesiæ Pontificem & mediatorem, in cuius persona conditio duplex consideranda occurrit, Naturarum videlicet & qualitatis. Est Deus & homo, vna persona: nec aliter constaret eius sacerdotium. 1. *Tim.* 2. 5. Conditio qualitatis ea est, quod sanctus, impollutus segregatus sit a peccatoribus & cœlis excelsior. *Hebr.* 7. 26. alioquin legem condemnantem non impleuisset, neque pro nostris peccatis de iudicio satisfacere potuisset. Officium eius est, nos Deo reconciliare, satisfacere pro peccatis nostris, nobis sua merita applicare, vt ipsi eius iustitia donati, satisfactione redempti, coram Dei throno cum æternæ salutis fiducia compareamus.

Partes huius pontificatus sunt docere, orare, offerre. Docemur ab eo, quod omnes respiscentes velit in gratiam recipere; donare eos sua iustitia, viuificare ad vitam æternam: verbo, spiritu sancto & sacramentis in hac vita regere. Intercedit pro Ecclesia & petit Ecclesiam recipi propter sua merita. *Ioan* 17. 19 Eius oblatio in Cruce fuit & est sacrificium propitiatorium placans iram Dei, atque satisfactorium pro culpa & pœna æterna. *Psalm.* 110. 4. *Hebr.* 5. 9. 8. 9. 10. *cap.* Præstantia victimæ est, quod semel Christus ingressus in sancta, satisfecerit pro omnibus mundi peccatis, inuenerit que redemptionem perpetuo duraturam, & nunc coram facie Dei pro nobis appareat.

Pontifex igitur noster, est persona vna, Deus & homo Iesus Christus, ab omni peccato purus, φιλάνθρωπος ex decreto Dei Patris proferens Euangelium, offerens seipsum simul pro hominibus, persoluens λύτρον pro credentibus, pro quibus & intercedit apud Patrem, sua merita applicans, in redemptionem æternam.

De Sacerdotio Christianorum, & de Pontificatu ministeriali disputationes Theologis discutiendas relinquimus.

De Pontificibus inter Ethnicos, hæc: Veteres Pontifices apud Romanos de omnibus causis ad sacra pertinentibus iudicant, tam inter magistratus sacrificio, quam inter homines, nouasque leges de sacris condunt arbitratu suo, sicubi scriptis legibus destituuntur: magistratus, penes quos ceremoniæ sunt ac sacrificia, sacerdotesque omnes examinant: ministros sacrorum continent in officio, ne quid præter solemnes ritus faciant: a profano etiam & imperito vulgu consuluntur de cultu Deorum ac geniorum, aliisque religionibus: quod si quem animaduertant præcipita sua contemnere, eum mulctant pro delicti magnitudine. Ipsi nullius potestati sunt obnoxii, nec senatui vel populo rationem reddere tenentur id genus sacerdotes siue ἱεροδιδασκάλους aliquis appellare voluerit, siue ἱερονόμους, siue ἱεροφύλακας, siue (vt nos censemus, ἱεροφάντας, id est. Sacrorum doctores, administratores, custodes, interpretes, à vero non aberrauerit, Quorum si quis è vita excesserit, in defuncti locum alius solet subrogari, non populi suffragiis, sed qui collegio maxime videtur idoneus, ex omni ciuium numero eligitur: qui tum demum sacerdotium adit, si collegii iudicium felici augurio comprobetur. Hi ab vno suorum operum, reficiendo scilicet ponte sublicio, latina lingua vocantur Pontifices. *Dionys. Halic. lib.* 2.

Pontificum collegium vsque ad Theodosii senioris imperatoris tempora Romæ fuit: quibus religione Christiana iam omnia obtinente, imperatoribus antiquæ superstitioni aduersantibus vno edicto sacerdotum omnium redditus fisco applicati sunt. Quare postea plane Pontifices, Augures, & reliqui sacerdotes (Ethnici) creari desierunt, cum redditibus omnibus mulctati essent. *Zosimus.* Minoribus Pontificibus creatis, Numa Pontificem deinde maximum Numam Marcium, M. F. ex Patribus legit, eique sacra omnia exscripta exsignata attribuit: quibus hostiis, quibus diebus ad quæ templa sacra fierent, atque vnde in eos sumptus pecunia erogaretur. Cætera quoque omnia publica priuataque sacra Pontificis maximi scitis subiecit, vt esset quo consultum plebs veniret, ne quid diuini juris negligendo patrios ritus, peregrinosque adsciscendo, turbaretur. Nec cœlestes modo cerimonias, sed iusta funebria, placandosque manes, vt idem Pontifex edoceret, quæque prodigia fulminibus, alioue quo viso missa susciperentur atque curarentur. *Liuius, Decad.* 1. *lib.* 1.

Multi tam Patricii quam Plebeii Pontifices Maximi creati fuerunt, vsque ad C. Iulium Cæsarem: huic succesere Lepidus & Augustus, post quem omnes Cæsares Pontificatum maximum vel susceperunt, vel se Pontifices maximos appellari passi sunt. Primus autem omnium Gratianus edicto propolito titulum hunc repudiauit, & se Pontificem Maximum appellari vetuit: atque ita ea dignitas Ethnica defecit in Imperatoribus. *Zosimus.* Quomodo deinde, quo tempore, & à quibus nomen istud sit vsurpatum, ex tempore & euentu historici demonstrant.

De Pontificatu. Dial. civil.

Francisci Petrarchæ.

GAVD.

Ad Pontificatum veni. R. E tempestate in portum fugis? Tu è portu in tempestatem sponte fugis. Tu mirus natator! Pontificium sum adeptus. R. Parum ne difficilis, parum grauis? Quis animæ tibi cura videbatur, nisi omnium curas in te transferre? Quæque omnium sarcinas transtulisses? Fortes humeri, an tot? Ratio eo animos cogens, vbi male sibi futurum sciunt. G. Ad Pontificium ascendi. R. Quo tramite, videris. Duplex est enim. Vtraque ad laborem. Altera vero etiam ad miseriam ducit. Quocunque perrexeris, velte miserum scito, sic qui ascendisti, descendisti. Vnus iam illorum, quibus canitur propheta: Qui descendunt in mare nauibus, & facientes operationem in aquis multis, qui ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos, quorum animas in eis tabescentes, propter negotiorum multiplicium procellam turbati sunt, & victi sunt, sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est. G. Summi solium pontificium ascendi. R. Quo mare altius, & venti plures, & procellosæ pestas. G. Romanus Pontifex factus sum. R. Quo magis miserabilis, Roma est, eo maior te laborum moles manet, eum decolant, qui adorent, qui obsideant, ac circumsident, qui serico terram sternant, auro niteos træneat eques, qui mulas pesque instruant, ac prælambant piscis pontificibus obsequii genus, ex diuerso erunt, qui omissis propositum te figant oculos, te notent, de te iudicent, & quam mali, videris, qui denique mores tuos arguant, verbo detrahant, famam lacerent, vitam carpant, quicquid vsquam mali est, si e fonte vnico malorum, ex te prodisse dicent populi. Postremumque omnium vnus tu causa vocaberis, quomodo, inquam, sanum erit ecclesiæ corpus, quum æquum ac languidum, infirmum (oro te) tanti, vel aureum poculum, vel cubile pretiosum, vel gemmatus vertex, vt quietis & famæ pretia quæ vera sunt. In summum pontificem sum electus. R.A.T. Vesta libertate tam expetita hodie, quod est totum, vel inane, vel damnosum, vt non immerito quidam summi pontifices tædio mortem non supplicium aliud, quam felicitatem illam hostibus precauerint. Nam (vt paucis expediam) summus pontifex si recte geritur, summus & honor, summum onus, summus cruciatus, summus labor. At si male, summum animæ periculum, summa miseria, summus pudor, anceps eternumque negotium. GAVD. Summi pontificatus sedem meam. R. Non tenebis diu. Breuis est hominum vita, regum breuior, pontificumque breuissima, eo quod propter pondus vestimentorum, ætas ipsa Pontificis Romani tempus augustæ, qua altum culmen nisi admodum fessa vix peruenit. G. Summi pontificis in vertice sedeo. R. Quo sublimior sedes, eo grauior casus. Altoque sine periculo aut labore descenditur. Cura vt decimus sis, ne in illo grege reperiaris, de quo dictum est: *Tollentur altum, vt lapsu grauiores ruant.* Ex omni quidem monte ita descendendum nemo dubitat, sed hoc interest, quia infirmi & sapientum descensus, reliquorum vero præcipitium est. Ideoque Pœnus ille dux moriens, qui dixisse fertur, se ita de se leuatis est ruere, non improprie ait, vt iniustus. G. Summi pontificatus arcem rego. R. Solebant primi ex hoc statu ad maiora peti. Nunc ad delicias vocari creduntur, ideoque certatim in eas appetitur, & hunc omnium ferme mortalium vota sustinent. Quis autem vel Romanum, vel quemcumque pontificatum aliamue ob causam, nisi quo potentior, ac ditior sit? Contra iustum præceptum præsse queritur, non prodesse, quodque sæpe legendum dendumque vel dictum est, magis sæpe muneribus quam pastoribus sponsoribus spes emitur sacerdotii pinguioris. Ouergo tanta pestissima? ad quod olim consueuerant & deberent cogi homines, inde nunc retrahi non possunt, & tam præceps ferueat ambitio? non Christianus pudor, ac modestia videatur, sed ardor & pertinacia paganorum, quam in huiusmodi peritionibus tantum fuisse didicimus, vt de Iulio Cæsare lectum sit, quod pontificatum maximum perlit non sine profusissima largitione, in qua repurgnitudinem æris alieni, quam male ad comitia discesserit, prædixisse matri osculanti fertur? Domum se nisi pontificem non reuersurum, nec fefellit. Pontifex est reuersus. Liquet autem quemcumque ille ambierit, quo non impetrato, vel morientem laborem, vel exulandum esse decreuisset, hoc illi autem vtrumque licuerit, cui à prima ætate propositum sit regnare. Ita vt immitat sum putet, si qua est hoc orbe potestas altera, quam Cæsar, si tollas duorum. At Christiano homini, cui propositum sit seruire, dominique sui iugum ferre, pontificatum quomodo licet ambire, non video non modo largitione profusissima, sed (quod non multo minus est turpe) blanditiis atque mendaciis indigna

ribus, sed communibus adeo, vt hæc fere iam vnica sit in al-
ta. G. Romanus pontifex sum. R. Seruorum seruus diceris.
ne dominorum dominus fieri velis, Memento professionis,
mento debiti, Memento Domini, qui merito nulli magis quam
mo læsus irascitur.

Vide Sacerdos.

Populus.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

Populus, Græce, λαὸς, ὁ, ὁ, & λαϊκὸς, ὴ, ὸ, popularis dicitur. Est autem populus, cœtus iuris consensu, & vtilitatis communione sociatus. *See. Aug. l. 1. de ciuit. Dei.*

Populus est multitudo hominum iuris consensu, & concordi communione sociata. *Secund. B. Thom prima part. 31. art. 1.* Differt autem populus à plebe, quod in populo omnis pars ciuitatis, omnesque ordines continentur: ex plebe autem excipiuntur nobiles & patricii.

Populus, vt aliquibus placet, dicitur ἀπὸ τῶν πολλοῦ ἢ πλειόνων, hoc est, multo pluribus, quod omnes ordines, vt dictum est, complectatur. Plebs vero ἀπὸ τῶν πλειόνων, hoc est, à pluribus: plures enim sunt plebeii, quam patricii. A populus diminutiuum fit popellus, hoc est, parvus populus, & popularis, hoc est, quod populi est, & amando charus, & popularc, hoc est, amorem populi conciliare. Populus item fit populor, hoc est, prædor, & deprædor. A quibus populatio & depopulatio. A plebs pariter sit diminutiuum plebecula & plebeius de plebe.

¶ LOCI BIBLICI.

Populus vere beatus, *Psalm. 33. 12. Prou 29. 18.* Populus Dei qua- *Esa. 62. 12.* Populus Dei, Christiani. *3. Pet. 2. 9.* In populum as- meni Israelitæ, *Exod. 6. 8. & 19. 5. 6. Deut. 4. 20. & 7. 7. & 27. v. 9. &* 2. *Sam. 6. 21. & 7. 8. 1. Reg 8. 16.* Populus Israel maris arenæ par, *Esa. 4. 29.* à Deo redemptus. *Psalm. 77 v. 16.*

Populi dissipatio vnde, *Prouerb. 29. 18.* Populis omnibus missus Christus, *Luc. 1. 31.*

Populus, Hebr. *ham.* Multitudo ingens, quæ suo numero obscurat terræ superficiem. A verbo *hamam*, i. obtexit aliquid multitudine seu densitate rei, obscurauit, obruit multitudine. Hinc Gr. ἀμάω & ἄμμι congrego, ἄμμος arena, cuius numerus innumerus, ἅμα, simul, & ὅμιλος populus. Latine proprie significat eum hominum vnius ciuitatis, Reipublicæ, monarchiæ iure & communione officiorum, Societatum, à quodam magistratu gubernatum. Præterea Hebræis etiam significat paucos homines vel multitudinem incompositam: aliquando etiam amplam familiam, Israelitarum vero populus Israelis est numerosa proles Iacobi patriarchæ in 12. tribus distincta. Populi item seu populorum nomine frequenter apud Prophetas hostes Ecclesiæ, & gentiles ad Christum conuertendi designantur. Nonnumquam, præsertim quum de Deo & Christo agitur, pronomen, quæ tuus, meus, tuus, vel nomen possessorum occurrit, Ecclesiam, vel ex Iudæis tantum, vel ex iudæis & Gentilibus constitutam indicat.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPH. ET HIST.

Maximus magister, populus. *Cic. Tusc.*

Populus sine comparatione probat esse melius non sentit: illud, quod est qualecunque est, probat. *De clar. orat.*

Sic est vulgus: ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat. *Pro Rosc. Com.*

Homines opinione non minus famæ, quam aliqua certa ratione commoueri solent. *Pro Lege Manil.*

Fama, & multitudinis iudicio mouentur homines, vt id honestum putent, quod à plerisque laudetur. *2 Thusc.*

In imperita multitudine est varietas & inconstantia, & crebra nunquam tempestatum, sic sententiarum commutatio. *Pro Domo sua.*

Non comitiis iudicat semper populus, sed mouetur plerunque gratia, cedit precibus, facit eos, à quibus est maxime ambitus: deinque si iudicat, non delectu aliquo, aut sapientia ducitur ad iudicandum: sed impetu nonnunquam, & quadam etiam temeritate. Non est enim consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes, ea, quæ populus fecisset, ferenda non semper laudanda, duxerunt. *Pro Vlanc.*

Nullum frerum, nullus Euripus, tot motus, tantas, tam varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine vlla aperta causa fit aliud atque existimamus, vt nonnunquam ita factum esse etiam populus admiretur, quasi vero non ipse fecerit. *Pro Murena.*

Populi potentiæ transgressio prior est tyrannide, & paucorum potentia, nam peius est, si multi, quam si vnus, vel pauci dominantur. *Aspas. ethic. 8. c. 11.*

Populus ciuitatis manet idem specie, quamuis quidam moriantur. *D. Thom. de prin de gen. & cor. l 15. tex. 36.*

Populares viri videntur, qui liberi sunt dicendi fiducia, & licentia faciendi, quid quisque velit. *Plut. de Rep. dial. 9.*

Popularis vir est, qui ex teneris à parco patre enutritus, qui luctuosas cupiditates solas coleret, non necessarias autem, & lusus ac lasciuiæ gratia repertas reprobaret. Ex conuersatione enim elegantioribus viri, & plenis supra dictarum voluptatum, progressus ad omnem petulantiam, & ad illorum speciem, ob paternæ parsimoniæ odium, sed meliore quam corruptiores natura præditus, dum in vtramque partem duceretur, constitit, in medio arborum morum, vt moderate, vel, vt putabatur, singulis frueretur, & neque illiberalem, neque iniquam vitam degeret, popularis & paucorum principatu factus. *Idem de Rep. dial. 9.*

Populus ingratus est leuiter alicuius rei satur, mutabilis, crudelis, inuidus, ineruditus, vtpote ex plebis colluuie, & violentis nugatoribus collectus: & qui in huius societatem se adiungit, multo miserior est. *Plut. in Antiocho.*

Populo famelico nihil periculosius. *Franc petr. de Rep. l 3. c. 11.*

Popularis status differt à plebeio, nam popularis ab omnibus probatur, ac plebeius ab omnibus reiicitur: differt enim plebs à populo, quo ipecies à genere, nam populus ciues vniuersos, patricios, & senatores quoque significat: plebs vero non solum plebem, patriciis & senatoribus remotis. *Idem de regn. lib. 1. c. 3.*

Populi videntes principem pietatis studiosum, & in omni religione liberalem cultu, arripiunt de maiestate eius sanctitateque perspectiorem sententiam. *August Steuch. de per phil. libro sexto cap. 8.*

Populari multitudine nihil est neque insipientius, neque insolentius. Itaque eos qui tyranni insolentiam fugiunt, in plebis effrænæ insolentiam incidere, nequaquam tolerandum est. Nam tyrannus si quid facit, intelligens facit: ac plebi nulla intelligentia inest, vnde enim intelligentia ei adsit qui nec edoctus est, nec nouit honestum quicquam, ne in sua quidem familia, & qui ad res agendas sine consilio præceps ruit torrenti similis? *Herodot. libro 3.*

Plebe imperante, fieri non potest quin malitia exoriatur. *idem ibidem.*

Reliqua turba (populus) est ciuitatis corpus, vim ac robur ad virorum præstantissimorum consilia exequenda ministrans. *Dionys Halic. lib. 3.*

Plerunque fieri comperimus in populo, vt consultores ipsi coniecta prius & explorata auditorum voluntate, sententias eo cunctas ad gloriam dirigant. Nam qui oratoris comprobat sermonem, quiue intentius dicenti assentiendo assistit, hic procul dubio quid ipse sentiat, quidue potissimum exoptet, insinuat. Nec enim imperantis existit arbitratu voluntas multitudinis: sed populus ipse, si quem optima semper consulta tuebatur pro more suo oratores assuetac. t ad consilia semper optima differenda. *Diodor. Sicul. hist. lib. 13.*

Illud mihi præclare dictum videtur, hominem nimis Reipublicæ administrationi deditum, & populari aura fidentem, haud vnquam feliciter diem extremum claudere. *Pausan lib. 1.*

Potest aliquis facilius virum humilem, si rebus aduersis laboret, erigere, cum eam necessitas cogat sapientis consilio obtemperare, quo eius petulantiam atque temeritatem compescat. *Periclis & Fab. Max.*

Solet populus sublimes metuere, ideoque abiectos extollere: & non contemni secà potentioribus vulgus summi honoris loco habet. *idem, in Nicia.*

Sane videtur populus rebus præsertim secundis insultare bonis viris, fortunæ fauore & rerum statu læto elatus? contrà tamen fieri solet. Nam res aduersæ morosos semper multitudinis animos efficiunt, irritabilesque, & qui leuissimam ob causam ita concipiant: aures quoque difficiles & delicatas, ac quæ ab omni sermone ac verbo vehementiori lædantur. Peccata enim increpans aliquis, exprobare eis infortunium videtur, & libere si loquatur contemnere. Ac quemadmodum vulneratas & exulceratas corporis partes mel offendit: ita sæpenumero verus & prudens sermo nisi admixtam habeat lenitatem & obsequium, mordet & exasperat aduersam fortunam expertos? atque hoc est opinor, cur Homerus ea quæ dulcia sunt, animo obsecundantia dixerit, nempe quod ei animæ parti quæ voluptatem percipit concedant, neque ei repugnent. Atque vt oculus inflammatione laborans umbrosos & obscuros colores libenter inspectat, splendidos & luminosos auersatur: Itidem ciuitas rebus parum prosperis vtens meticulosior est, & delicatior, quam vt perferre liberiores sermones possit: cum quidem hi maxime tum requirantur, quod correctionem eorum quæ peccantur status rerum non admittit. Itaque eo tempore in Republica versati, periculosissimum est: nam & qui grata populo loquuntur, vna pereunt: & qui secus faciunt, ab eo perduntur. Quemadmodum igitur solent mathe-

matici perhibent neque eodem quo cœlum motu ferri; neque prorsus tamen contrario, sed obliquo & deflexo cursu leniter incuruis circutionibus conuerti, quibus temperat omni quam rectissime & conseruat: ita in Republica etiam administranda rectus nimis, & vbique populari sententiæ repugnans tenor, durus est & inhumanus, rursusque ad perniciem procliue est, obsequi per omnia, & vna cum peccantibus abripi se pati. Quæ vero & morem gerit aliquando petentibus, & gratificatur aliquid gratiamque rursus commodi publici causa reposcere nouit gubernatio hominum, multis rebus placide atque vtiliter, si non pro imperio omnia exequi, cogantur, subseruientium: ea demum vt salutaris, ita & perdifficilis est laboris, grauitatem habens cum mansuetudine coniunctam. Quæ duo si inter se commisceantur, nulla profecto modorum aut sonorum concinnior dici potest suauiorque harmonia: quomodo etiam Deus temperare mundum dicitur, non cogendo, sed necessitatem obtemperandi persuadendo deliniens. *Idem, in Phocion.*

Multitudo coalescere in vnius populi corpus nulla re potest, præterquam legibus. *Liu. Decad. 1. lib. 1.*

Populi turba nouarum rerum est auida. *idem, ibid.*

Multitudo semper ferme regenti est similis. *Liuius, Decad. 1. libro 5.*

Populus tantisper eum qui aliquidipsis parauit, in memoria habet, dum nulla accessio recens superuenit: semperque ad id quod de nouo partum est (quantumuis id priore minus sit) consuetam suam ob satietatem, nouarumque rerum cupiditatem, summa prompitudine se inclinat, inuidiaque adducta plebs omneid quod prius magna in existimatione fuit, euertit, propterque spes suas id quod se recens ostentat eueht. *Dion lib. 39.*

Fastidiosus est in æstimandis bonis suis populus. *Valer. Max. lib. 5. cap. 4.*

Neminem illustrem populus sine æmulo sinit. *Tacitus, Annal. lib. 14.*

Est nouarum rerum cupidus populus pauidusque. *Tacitus, Annal. lib. 15.*

Sunt procacia vrbanæ plebis ingenia. *Idem, hist. lib. 3.*

Nihil vltra verba audet. *idem, ibid.*

Nihil audet principibus amotis. *idem. 1. Annal.*

Magnitudine nimia communium curarum expers populus, *Id. 1. histor.*

Priuata cuique stimulatio, & vile decus publicum. *ibid.*

Populi qui auitis sedibus relictis nouas quærunt, fiunt degeneres, misti, & tandem imbelles, sicut in frugibus pecudibusque non tantum semina ad seruandam indolem valent, quantum terræ cœlique, sub quo aluntur, proprietas mutat. Macedones, qui Alexandriam in Aegypto, qui Seleuciam ac Babyloniam, quique alias sparsas per orbem terrarum colonias habent, in Syros Parthos, Ægyptios degenerarunt. Massilia inter Gallos sita traxit aliquantum ab incolis animorũ. Tarentinis quid ex Spartana dura illa & horrida disciplina mansit? Generosius in sua quicquid sede gignitur, insitum alienæ terræ in id quo alitur, natura vertente se degenerat. *Liuius, Decad. 4. lib. 8.*

Nunquam volui populo placere. Nam quæ ego scio non probat populus: quæ probat populus ego nescio. Quis placere potest populo, cui placet virtus? Malis artibus popularis fauor quæritur: similem te illis facias oportet. Non probabunt, nisi agnouerint. Multo autem ad rem magis pertinet, qualis tibi videaris, quam qualis aliis. Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest. Quid ergo illa laudata & omnibus præferenda artibus rebusque philosophia præstabit? Scilicet, vt malis tibi placere quam populo: vt æstimes iudicia, non numeres: vt sine metu Deorum hominumque viuas: vt aut vincas mala aut finias. Cæterum si te videro celebrem secundis vocibus vulgi, si intrante te clamor, plausus & pantomimica ornamenta obstrepuerint, si tota ciuitate te feminæ puerique laudauerint; quid ni ego tui miserear, cum sciam quæ via ad istum fauorem ferat? *Seneca, epist. 39.*

Assiduus humani generis discursus est. Quotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Noua orbium fundamenta iaciuntur. Noua gentium nomina extinctis prioribus, aut in validioris accessionem conuersis, oriuntur. Omnes autem istæ populorum transportationes, quid aliud quam publica exilia sunt? *Idem, consol. ad Heluian. cap. 6.*

Per se populus est corpus sine pectore. Cor vitale ac spiritus populi, rex est. *P. Aemyl. lib. 8.*

Populus sæpe magis voluntatem quam rationem ducem sequitur. *Fr. Guicciardin. lib. 9. hist.*

Suapte natura est ingratus rerumque nouarum cupidus populus *idem, lib. 9.*

Populorum natura rerum nouarum cupida est, & hominum se à præsentibus malis liberandi tam ardens studium, vt quid postea futurum sit, non cogitent. *idem, lib. 14.*

Interueniente populi voluntate & assensu, crescit robur & potentia rerum, maiorque est ipsorum authoritas, & felicior progressus. *Ph. Comineus, lib. 5.*

¶ Poeticae Sententiae.

Euripides, in Supplicibus.

Quando præ ira populus in furorem agitur,
Æque ac ignis vehemens vix extingui potest.
Si quis autem ipso intento paulatim
Relaxans sequatur, occasionem obseruans,
Forsan interim spiritus sublimes remittet: quibus
Facile impetrabis ab eo quantum voluerit.

Idem, in Iphigenia Aulid.

Τὸ πολὺ δ' εἶσιν κακόν.
Multitudo, graue malum.

Idem in Hecuba.

Δεινὸν τὸ πλῆθος, ξὺν δ' ὅπλοις τὸ δυσμαχον.
Res valida est multitudo, & cum dolo inexpugnabile.

Anonymus.

Ἰσχυρὸν ὄχλος ἐστὶν, οὐκ ἔχει δὲ νοῦν.
Robusta res est turba, sed mente caret.

Pindarus in Pythiis.

Violenta est multitudo.

Item.

Populus maledicentia delectatur.

Menand. apud Stob. serm. 49.

Turbæ Audaces habent
Inter cogitandum imaginationes arduas:
In agendo autem, commoda occasione reperta
Inopinatam fraudem fabricant.

Virgilius.

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Item.

Sæuit animis ignobile vulgus.

Horatius.

Bellua multorum est capitum.

Item.

Interdum vulgus rectum videt: est vbi peccat.

Item.

Populus stultus honores
Sæpe dat indignis, & famæ seruit ineptus;
Dum stupet in titulis & imaginibus.

Seneca in Hippolyto.

Tradere turpi fasces populus
Gaudet: eosdem colit atque odit.

Idem in Octauia.

Calent tacentem vulgus, inuisum opprimit.

Ouidius.

Nobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus.

Iuuenalis, Sat. 10.

Turba tremens sequitur fortunam semper & odit
Damnatos.

¶ Hieroglyphica Et Emblemata.

Populum Aegyptii sacerdotes obsequentissimum Regi sibi significare si vellent, Apem effingebant, illam vtique bestiam, virum & in rotunditatem compactilem, quæ sola ex animalibus regem, more hominum, habet, quem vniuersum Apum agmen circumfectatur, æque atque homines Regi obtemperantes. Rex enim vel aculeo caret, &c. Ac de populo quidem agitasse Plutarchus, lib. de suo cuiusque genio, qui ciuilem hominem, populumue vtique studiis deditum, sed qui perfectam vitam minime attigerit, ab obitu in apem mutari fabulatur. *Pierius, lib. 20. capit. 1.*

Populum lege coercitum hieroglyphico aliquo figurare nolent. Apem & apiastrum herbam proponebant; qua si perungatur aluearia, non fugere apes tradunt. *Idem, lib. 58. c. 16.*

Mali punici præcipuum symbolum erat, vt populos gentesque varias vno collegio congregatas significaret. Id ea de causa fiebat, quod grani mali huius folliculis quibusdam aliquo numero ab aliis se gregata, prouinciarum veluti limites quosdam præ se ferre videantur, & singula hominum vel collegia, vel nationes possint ab aliis distinguere. *Idem, lib. 54. c. 25.*

Cornicum mira inter se concordia sita est,
Mutua sit atque illis intemerata fides.
Hinc volucres hac sceptra gerunt, quod scilicet omnes
Consensu populi stant atque cadunt que duces:
Quem si de medio tollas, discordia præceps
Adulat, & secum regna fatta trahit. Alciat. Emb. 8.

Idem in Emblemate 35. repetit quod à Plutarch. prudenter dictum est. Qui equos domant, iis primum adblandiuntur, ac mollissime tractant, vt assuescant freno: sic popularis multitudo lenitate retinenda est & excipienda ei qui diu in pace regere cupiat.

Vide Ciuitas, Respublica, Magistratus, Princeps, Res, Vulgus.

Potentia

Potentia. Potestas.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

Potentia, vt & potestas, à verbo Possum deducitur, Gr. δύναμις, Latin. Differunt autem secundum Priscianum Potentia & potestas: quod potestas magis pro vi accipitur, potentia pro domi natione. Potestas multa significat, vt Paulus Iurisconsul. inquit l. 1. ff. de verbor. significi. Nam in persona magistratuum, impe-rium; in persona liberorum patriam autoritatem, in persona seruo-rum dominium denotat: præsentis item corporis copiam & facultatem. Quando agimus de noxæ deditione cum eo qui seruum non de-fendit. Potestates etiam ipsi dicuntur, qui rerum potiuntur, atque iis præsunt. Hos Græci ἐνεργὰς vocant. Et hodie prætores vi-cesque quod Italos potestas appellantur. Varius admodum est vsus huius vocis apud Latinos.

Hebræis *Iachol*, verbum significat potuit, potens fuit, prævaluit & præualuit. Cognationem habet cum *Achal*, comedit: nam qui alteri præualet, comedit siue opprimit eum facile. Hinc per conuersionem radicis אכל, אלה, &c. potentia: ἀλκὴ, robur, ἄλκω possum, ἄλ-κιμος fortis. Potentia *Iecholeth*. Dicitur etiam *Choach*, robur, vis, & potentia. Cognationem habet cum *Iachach*, validis & fir-mis vsus argumentis, Hinc κίκυς potentia, κίκυς firmus, potens, possum, præualeo. Verbum item *Schalat*, significat, potesta-tem habuit, dominatus est: & cognationem habet cum verbo *La-shalat*, poluit arma, vt armata manu sub potestatem suam omnes redigeret. Hinc *Sultan*, Turcarum & Arabum Schelatim, Sophi, Persarum Sophi, peltæ: *Schallit*, potens, qui dominatur, & potestate præditus alios; Dominus: & *Schalleteth*, Domina: item *Schilton*, *Eccl.* 8. v. 4. & 8.

Potentia autem significat id, quod est principium, non autem principium eius. *sec. B Thom. 1. part. q. 41. art. 5.*

Theologus proprie nominat potentiam actiuam, cum aliqua præ-dicamenta. *sec. eund. 4. sent. dist. 24. q. 1 art. 1.*

Potentatus Græce δυνατεία, ας, ἡ. δυνάστης, ου, potens dicitur. Est enim multitudo potentiæ, vel opus validum dominationis. *sec. B. Thom. in Psal. 80. col. 4.*

¶ BIBLICI LOCI.

Potentia, pro eximiis & excellentibus donis Spiritus sancti, *Act.* 4. Potentia Dei, Hebraismus, pro potens Deus, *Matth.* 26. 64. vt *Luc.* 22. 69. potentia Dei est Euangelium, *Rom.* 1. v. 16. hoc est regnum Dei vere potens & efficax ad seruandum.

Potestas metonymicos non pro ipso iure imperandi, sed pro re-bus & imperio subditis, *Luc.* 4. 6. pro potestatis & dominii sym-bolo. *Cor.* 11. 10. Potestas omnis à Deo, *Ioan.* 19. 11. *Rom.* 13. v. 1. Pote-statibus *exemplum* Pilatus, *Ioan.* 19. 10. Potestates in Ecclesia, *1. Cor.* 12. 28. Potestates & principatus tribuitur etiam regno tene-brarum, *Col.* 2. 15. Potestas cœlorum: Hebraismus, prò potentibus cœlorum. *Matth.* 24. 29. Dicuntur autem cœli potentes, tum ob illorum rerum inenarrabilem firmitatem, tum etiam ob illorum mini-steriam, in moderanda inferiorum corporum temperie, facul-tatem.

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

Locuples ditibus, quam pauperibus, inuidetur, & non inopes, sed potentes inquietant infestatio sæua latronum. Plus duces & princi-pes quam milites ab hostibus appetuntur in pugna, & violentius irruentibus ventis, & turbinibus culmina quæcunque sunt altio-ra magnopere, quo plus cæteris vnusquisque potest, sciat esse timendum. *Aug. l. de sing. cler.*

Quærendum est itaque, vt potestas non detur, nisi contra vitium: quæ quæ vincenda potentes nolunt esse homines, & volunt pro-uincendos homines, vt quid hoc? nisi vt vere victi, falso vincant: non sint veritate, sed opinione victores. Hanc igitur potentiam quæ quæ optet vnusquisque, æque appetat, vt potens sit in seipso, & mi-nimo adeo sibi ipsum pro seipso. *Lib. 1. de Trinitat.*

Quamuis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agen-do versemur, tunc tamen per tria hæc animus effrænatius capitur, nam mundi, cuius prosperitate subleuatur, nam quum præire po-tuisse cæteros conspicit, & quum authoritate vocis à nullo re-primitur lingua licentius per abrupta disfrænatur: quumque face-re quod libet licet, iuste sibi omne æstimat licere quod libet. *Greg. l. 30. mor.*

Cogitatio si assidue mentem excoquit omnemsu perbiæ tumo-rem premit, & potestatem acceptam non honorem, sed onus æsti-mare facit. *ibid.*

Potestas namq; quum habetur, & cogitanda est ad vtilitatem, & simulanda propter timorem: quatenus qui vtitur, vt prodesse de-siderat, posse se nesciat. *ibidem.*

Tunc solum potestas bene geritur, quum non amando, sed ti-mendo retinetur, quæ vt ministrari recte valeat, oportet primum, vt hanc non cupiditas, sed necessitas imponat. *ibid.*

Bona est ordine sua potentia, sed cuncta regentis indiget vita. *ibidem.*

Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac suæ vnicui-que iura seruare, & in subiectos non sæuire, non sinere, quod pote-statis est fieri, sed quod æquum est custodiri. *in reg.*

Beatus Dauid ita erat in potestate positus: tanquam omnibus ipse esset subiectus, & in solio regali erat, vinctus in carcere & in purpura quasi in cilicio iacebat cinere conspersus, & corde com-punctus. Aula regalis erat ei tanquam eremi vastissima solitudo. *Chrys. l. de compunct. cord.*

Qui potestatem non cupit adipisci, hec eruptionem vtique eius veretur: atque non metuens cuncta, quæ cum ea fiducia & libertate, quæ Christiano conuenit, exequetur, nam qui metuunt, & ne deponantur, tremunt, amaram sustinent seruitutem, & quæ malis redundet innumeris, atque tam Deum quam homines frequenter coguntur offendere. *Petr. Chrys. dial. lib. 3.*

Sicut potentes potenter tormenta patientur: sic & iustitiæ præ-miis fruentur plenius, si recte exercuerint potestatem, & tantam in futuro præ subditis habebunt gloriam, quanta virtute eos in ma-gna delinquendi licentia præcellerunt. *Libro de curiis nigris.*

Semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est, sicut ramum arborum in excelso positarum, etiam si leuis aura flauerit, mouet: sic & sublimes in culmine dignitatum existentes, etiam leuis nuntii fama conturbat: humiles autem sic in conualle, plurimum-que in tranquillitate. *Chrys. sup. Matth. cap. 1.*

¶ POETARVM DICTA.

Lucan.

O male concordes nimiaq; cupidine cæci!
Quid miscere iuuat vires orbemque tenere
In medio? dum terra fretum, terramq; leuabit
Aer, & longe soluent Titana labores,
Noxque diem cœli totidem per signa sequetur?
Nulla fides regni sociis, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit nec gentibus vllis
Credite, nec longe fatorum exempla petantur,
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Ibidem.

Stimulos dedit æmula virtus.
Nec quenquam iam ferre potest Cæsarue priorem,
Pompeiusue parem.

Claud. 3. Honor.

Luget auaritiæ Stygiis innexa catenis.
Cumque suo demens expellitur ambitus auro,
Non dominantur opes, non corrumpentia sensus
Dona valent, emitur sola virtute potestas.

Sen. Thyest. act. 3.

Anxius sceptrum tenet, & mouentes
Cuncta dynastas, metuitq; casus
Mobiles rerum, dubiumque tempus.

Idem Agam.

O regnorum magnis fallax
Fortuna bonis! in præcipiti
Dubioq; nimis excelsa locas.
Nunquam placidam sceptra quietem,
Certumue sus tenuere diem,
Alia ex aliis cura fatigat,
Vexatque animos noua tempestas.
Non sic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus.

Idem Herc. Oet. act. 2.

Tu quicunque es, qui sceptra tenes,
Licet omne tua vulgus in aula
Centum pariter lumina pulset,
Cum tot populis stipatus eas,
Cum populis tua vna fides.
Tenet auratum limen Erymnys,
Et cum magnæ patuere fores,
Intrant fraudes, cautique dolo.

Ouid. Met.

Nulla potentia longa est.

Sen. Thyest. act. 3.

Vos quibus rector malus, atque terræ
Ius dedit magnum necis atque vitæ,
Ponite inflatos tumidos quo vultus.
Quicquid a vobis minor extimescit,
Maior hoc vobis dominus minatur.
Omne sub regno graniore regnum est.
Quem diem vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.

Ter. Adelph. 3. 5.

Sed Demea, hoc tu facito cum animo cogito.

Quam vos facillime agitis, quam estis maxime
Potentes, dites, fortunati, nobiles:
Tam maxime vos aquo animo aqua noscere
Oportet, si vos vultus perhiberet probos.
Claud. 2. Ruff.
Desinat elatis quisquam considere rebus:
Instabilisque Deos, aut lubrica Numina discat.
Illa manus, quae sceptra sibi gestanda parabat,
Cuius se toties submisit ad oscula supplex
Nobilitas inhumata diu, miseroque repulsa
Corpore feralem quaestum post fata poposcit.
Adspiciat, ne quis nimium sublata, secundis
Colla gerat triuiis calcandus spargitur: ecce
Qui sibi Pyramidas, quinon cedentia templis
Ornatura suos extruxit culmina Manes,
Et qui Sidonio volari credidit ostro,
Nudus pascit aues, iacet en qui possidet orbem,
Exigua telluris inops, & puluere raro
Per partes tegitur, nusquam totisque sepultus.
Senserunt connexa necem, tellusque nefandum
Emolitur onus.
Boet. 3. 5.
Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis submittat habenis,
Etenim licet Indica longe
Tellus tua tura tremiscat,
Et seruiat vltima Thule:
Tamen atras pelle curas,
Miserasque fugare querelas
Non posse, potentia non est.
Ouid. 2. Pont 3.
Constituitur nunquam meliore potentia causa,
Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ipse tui generis desiderat hoc est
A superis orta nobilitatis opus, &c.
Hoc tecum commune Deus, quod vtrinque rogatis
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Hor. 3. Carm, 29.
Ille potens sui,
Lætusque deget, cui licet, in diem.
Dixisse, vixi.
Sen. Med.
Nemo potentes aggredi tutus potest.
Sen. Herc. fur.
Ille superbos aditus Regum,
Durasque fores expers somni
Colit, ac nullo fine beatas
Componit opes gazis inhians,
Et congesto pauper in auro.
Ouid. 3. Trist. 4.
Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longe nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumque potes, præstrictus vita.
Sæuum præstrictis fulmen ab arce ceuit.
Non quanquam soli possunt prodesse potentes.
Non prosunt potius: plurimum obesse solent.
Effugit hybernas demissa antenna procellas,
Lataque plus paruis vela timoris habent.
Idem.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumenides orbus si filius eius
Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec natum in flamma vidisset in arbore natus
Cepisset genitor si Phaethontea Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper,
Propositique memor contrahe vela, tui, &c.
Viue sine inuidia, molleque inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.
Hor. 1. Epist. 10.
Si quid mirabere pones
Inuitus fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges, & Regum vita præcurrere amicos.

¶ Sententiae Philosophicae.

Potentia est ad sua conseruanda, & alterius obtinenda, idonearũ rerum facultas. *Cic. in sua Rhet.*

Potentia Domini non minor est in regno potentissimo conferendo, quam in tugurio pauperis euertendo. Quis enim in Græcia potentior fuit Alexandro? ei tamen successisse legitur non suus, sed saltatricis filius. Successorem Iulio Cæsari fecit adoptio, non natura. Cæsareæ domus totum relege & reuolue progressum, & inuenies, quod breui periit memoria eorum, qui ad inferos descenderunt, quoniam à se scientiam Domini repulerunt, & ipsi repulsi sunt: eisque heroes aut ignoti, aut extranei successerunt. *Arist. 2. solog. in quodam serm.*

Si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid [illegible] proprii boni, nunquam pessimis prouenirent. Neque [illegible] lent aduersa sociari: natura respuit, vt contraria [illegible] tur. Itaq; cum pessimos plerunq; dignitatibus [illegible] sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ [illegible] rere patiuntur. *Boet. de consol. li. 2.*

Firmior est potentia, non iniuriã afficere æquales, [illegible] sens commodum attrahere pericula, etiamsi vires [illegible] cyd. li. 1.

Magna potentia, eorum qui ipsam adepti sunt, [illegible] & vecordiam, instabilemq; & inhumanos mores [illegible] *Sylla.*

Ea demum tuta est potentia quæ viribus suis [illegible] *Valer. Max. lib. 4. ca. 1.*

Arduum est eodem loci potentiam & concordiam [illegible] *Annal. li 4.*

Potentia tutius habetur cautis quam actionibus [illegible] *Annal. lib. 11.*

Nunquam satis fida est potentia, vbi inimia est. *Idem [illegible]*

Fortunæ vis licentiam nacta pernicioſa libidine [illegible] quę diu quidem virtute, vti muro prohibita, post [illegible] flagitiis subacti sunt, etiam infirmis genere [illegible] permittit. *Aurel. Vict. lib. de Cæsarib.*

Sic est comparatum in rebus humanis, vt quorum [illegible] demus potentiam, eos magis obseruemus, quam [illegible] mo gradu positi, amplius progredi non possunt. *Fr. Cons. br. 10.*

Magi expetenda est potentia, quæ sponte & [illegible] quæ vi & necessitate conseruatur quia firmior, [illegible] nestior q; est. *Fr. Guicciard. li. 16.*

Collegarum in publicis functionibus cessionibus, [illegible] quodammodo, tum magis ex inuidia [illegible] re fit, vt multum, præsertim potentes consentiant. *Tom. 2.*

Vno diademate duo capita tegere, & imperium [illegible] graue est, & perturbatione plenum. *G. Pachymer hist. li.*

Ea est natura animorum humanorum, vt non [illegible] rum ætate etiam prouectiores, post quam multum [illegible] testate transegerint, patriis moribus haudquaquam [illegible] ducant. *Dion. li. 36.*

De Potentia. Dial. xci.
Francisci Petrarchæ.
Gavd.

Potentia magna sum. Rat. Et in periculis multis. G. Fremit ingenti. R. Et laboribus infinitis, & inextricabilibus [illegible] possum. R. Quo plus in alios potes, & plus alii in te. G. Bene plurimum. R. Quo potentiæ magis & maius in illam [illegible] fortunæ. Tepide se exerceat in paruis, vberem eligit materiam [illegible] gna lignorum mole crepitantius fæuit incendium. Magna [illegible] ritas magnæ viam facit aduersitati. Nec quenquam [illegible] ferum videbis, qui non valde felix habitus fuerit. Non [illegible] hominis nota esse calamitas. G. Quo volo, & possum. R. Caue ne quid mali velis, & scito, quo potentiæ plus, eo plus [illegible] minus ue licentiæ. G. Potentia ingens tum [illegible] Quid [illegible] na? Piget exequi, qui potentes breui ad impotentiam, [illegible] ad infamiæ seruitium sunt redacti. Vepricoſi & lubrici [illegible] norum gradus ascensuum: tremulus vertex, præceps [illegible] dum, ægre conscenditur ad eminentem statum, [illegible] tur, grauiter inde repente descenditur, ad sic esse, non [illegible] reges, aut populi, sed maxima etiam testantur [illegible] que opib. potẽs sum. R. Vera & firma potẽtia in [illegible] fundamentum si detraxeris, quo maior, eo periculosior [illegible] Quid implere opibus domos iuuat, aurũ [illegible] si intus interea domestici hostes animum oppugnant, [illegible] gnant? Vis, vt te potentem fatear, illos doma, [illegible] vince iram, vince cupiditatem, vince libidinem, vince [illegible] mæ atq; hostem animæ tuæ. Quænam ista potentia [illegible] os, passionibus suis vinci? G. Fundata in [illegible] pacto, quum vita ipsa muretur assidue? O quid [illegible] animal! de potentia disputas de anima interim [illegible] citius vel naturæ vis occultior, est exigui [illegible] tremi contemptissimique homines [illegible] Potentia egregie stabilita est. R. Vbi quæso (vt [illegible] rota? quin tu amice male susceptam pone [illegible] bilis potentia, vtiq; vel impropriè exprimam, quod [illegible] potentia potens est.

¶ Apophthegmata.

Cotys, Thebanis gloriantibus, quod Lacedæmonios [illegible] Vidi, inquit, torrentes perennibus fluuiis maiores [illegible] ue tempus. *Anton. in Meliss. part. 2. serm. 1.*

Nerua ad quendam ipsum consolari volentem [illegible] to quod diceret, genesin Veri non esse recte [illegible] spem esse illum non diu victurum: isthuc, inquit, tu [illegible]

monij tui non Reipublicæ quæris hæredem. Sentiens, ma-
ior, vt bonus princeps quam diutiſſime viuat. *Ex Dione Caſ-*

interrogatus, quomodo quis viuere debeat ſub pote-
ndè atque igni vtendum eſſe dicebat: neque nimis prope
lum, ne exuraris: neque nimium procul, ne rigeas, *Ant. in*
art. 1. ſer. 1. Stob. ſer. 43. idem apoph. tribuitur Antiſthen.
ypho regatus, cur poteſtatem omnem in Repub. adeo fu-
ndit: Quia ſi quis male rexerit, diis pœnas dabit. Si bene
ibus habetur. *Stob. ſerm. 73.*
ſthenes audiens quoſdam in Rep. euehi cupere: Omnium
mum eſſe dixit, vt hi, qui poteſtatem habent in multos, mul-
rentur. *Stob.*
dius dicere ſolebat, duabus viis propoſitis, quarum altera ad
dum oratorium: altera ad inferos duceret: prudentem virum
turum eſſe eam, quæ ad inferos ducit, potius quam quæ
hominem ſubleuat. *Stob.*
ius fratribus ſuis crebrò dicere ſolebat: Si me vt regem vſi
, vobis tanquam fratribus gratificabor: ſin autem tanquam
ego vobis vtrex. *Ant. in Meliſſ. part. 2. ſer. 5.*
ius dicebat, potentes parce vti poteſtate debere, vt ſemper
liſſ. Stob. ſerm. de Magiſtratu.
us Varus. Cum Africano illi maiori corona ſæpius in conui-
ropolita rumperetur, Licinius Varus accommodanti dixit:
mirari, ſi non conuenit, caput enim magnum eſt: Sentiens,
rem eſſe præpotentem, cui non quæuis corona congrueret.
Val. apoph.
Lentulus Marcellinus Conſul in concione grauiter queſtus
Magni Pompeij immodica potentia. Huius orationem cum
ma ſiara voce acclamans approbaſſet: Acclamate, inquit, Qui
dum licet. Iam enim vobis impune facere non licebit. Signifi-
as potentiam breui eo magnitudinis euaſuram, vt nulla in
m eſſet vllo pacto reſiſtere, ſi quid illi collibuiſſet, *Eraſ. lib. 8*
Val. Max. l. 6. c. 2.
mpeius. Quum Pompeius graui laboraret inuidia propter
nam potentiam, & ob vulnus faſcia linea tibiam vinctam
dixit aliquis. Quid refert vbi geſtet diadema, in capite an
nam candidum amiculum olim erat inſigne regum. *Eraſ.*
apoph.
Cæſar. Proferentibus in medium, quod Sylla dictaturam de-
ſſet, Cæſar perpetuam gereret, quod minimum aberat a tyran-
ſpondit Iulius Cæſar: Syllam neſciſſe literas, eoque dictatu-
poſuiſſe. Dicant Grammatici diſcipulis, cum præeunt aut
ſcribenda, Huc alludens, dixit, illum neſciſſe literas. *Eraſ.*
apoph.
ius. Ne puero gladium, prouerbio dicitur. Ego vero dixerim,
Ne puero diuitias, nec viro doctrinę experti potentiam. *Stob.*
ro magiſtr.

¶ Similitvdines.

ſidius, Quemadmodum fluuii exiguo fonte orti, incrementis
ſcentes, ita augeſcunt, vt reſiſtere illis nequeas, & violento
rem, quicquid obſtat ſecum trahunt: Ita etiam qui ad magnam
rtem euadunt, ex ipſis à ſe oppreſſis maiores ad nocendum vi-
munt, & per eos, qui antea læſerunt, reliquos in ſeruitutem
gunt, & potentiæ incremento vberiorem facultatem male a-
manicſcuntur. *Homil. contra diuites.*
Qui obtuſo freno conatur equum domare, excutitur, eoque
mmente frænum: Sic qui populum vincere conatur, non ſatis
mutis potentiæ, ab imperio deturbatur. *Plut.*
Sol quum maxime tollitur in altum, arduus ad polum ſeptentrio-
tum, minimum mouetur: Ita quo maior eſt poteſtas hoc
gis coercenda eſt animi temeritas. *Plut.*
Vt malis ſomnijs nonnulla turbat animum ægritudo, ſed præ-
na nihil efficiunt: ſic mali, ſed impotentes, non admodum læ-
Plut.
Vt ceciſæ pennæ tempore renaſcuntur: ita niſi aſſidue premas, re-
ſcitur potentia. *Eraſ.*
Vt Caſtoris & Pollucis faces, ſi ſolitariæ appareant, dictum eſt o-
num, ſin geminæ, ſalutare: Ita non oportet potentiam eſſe ſeiun-
a ſapientia, alioqui peſtilentem. *Plin.*
Vt quadam fulmina æs ac ferrum liquefaciunt, ne cera quidem
ngit: Ita diuina vis, aut regia poteſtas in obſiſtentes ſæuit, molli-
uerit & cedentibus. *Plin.*
Vt bruta fulmina montes feriunt irrito ictu: Ita ſtulta potentia
ſæ vires, in quod nihil opus eſt, conſumit. *Plin.*
Sicut nec Ægyptus ob calorem, nec Scythia ob rigorem ſentit ful-
nem: ita vel ingens potentia, vel extrema fortunæ humilitas tuum
ſidera contumeliis. *Plin.*

¶ Adagia.

In omnia potentes.
In eos, qui plurimum poſſunt vel nocere vel prodeſſe, quadrabit illud Heſiodi:
Ἐντοῦς γὰρ τίλος ἐςὶν ὁμῶς ἀγαθοῦ τε κακοῦ τε.
Eſt enim in his qui pariter ſit a ſumma boni malique.
Accommodare licebit vel in hominem cuius ſit ſumma authoritas, vel in eum, qui plurimum habent momenti.

Nutu atque renutu.
Cui ſummam potentiam aſcribimus, eius nutu atque renutu cuncta geri dicimus.
Preces armatæ.
M. Tullius Παιδαγωγικῶς *appellat ſuaſionem cum neceſſitate vitæ coniunctam, quales ſunt principum preces. Ouid.*
Precibuſque minus regaliter addit.

¶ Exempla Historica.

M. Craſſus valebat gratia & metu, verum metu præcipue. *Plut. in Craſſo*
Nouguardia metropolis Ruſſiæ tam potens fuit: vt prouerbio circumferrent ciues eius: quis poteſt contra Deum, & magnam Nouguardiam? *Cranzius lib. 14. Vandal. c. 15.* At eam Ioan. Baſilius Moſchorum tyrannus ſui effecit.
Patauium, Venetorum vrbs, cunctas eius regionis excelluit olim. Sub Auguſto in ea cenſi fuere quingenti equeſtris ordinis viri, antiquis autem annis C. & XX. militum nu. ia miſiſſe conſtat. *Strabo lib. 5.*

¶ Hieroglyphicvm.

Ægyptii Sacerdotes *potentiam* cuiuſpiam, quæ & ſociis & amicis omnibus permitioſa eſſet, per *aquilæ pennas* ſignificabant. Huiuſmodi ſiquidem ea vis eſt alitarum auium plumas, ſi commiſceantur, interere, & quodammodo deuorare videantur. *Pierius Val. lib. 19. p. 179. B.*

¶ Fabvla,

Lepores.

Lepores ſuſcepto bello aduerſus aquilas, auxilium vulpium implorarunt. Qui reſponderunt, non ſe fuiſſe illis defuturos, niſi ſcirent, & qui ipſi eſſent, & quibus cum bellum gererent.
Docet fabula, eos negligere ſalutem ſuam, qui cum potentioribus inimicitias exerceant.

Leo, Iuuenca, Capra, Ouis.

Societatem iunxerant leo, iuuenca, capra, ouis. Parta autem præda, in portiones æquales quatuor diuiſa; Leo, prima, ait, mea erit: Debetur enim hæc præſtantiæ meæ: Tollam & ſecundam, quam meretur robur. Tertiam vendicat ſibi eximius labor & defatigatio mea. Quartam qui ſuam eſſe voluerit, is ſciat ſe habiturum me inimicum. Quid facerent imbelles beſtiæ, aut quis refragari leoni, vel illum infeſtum habere ſibi vellet? Vniuerſam igitur ipſe prædam ſolus tenuit.
Hac fabula docemur, iis, qui potentum conſuetudini implicentur, & inſolentiam horum ferendam eſſe.

Paſtores & Lupus.

Paſtores cæſa oue conuiuium intra tabernaculum agitabant. Quod cum lupus, qui prædandi cauſa caulas circumibat, fieri cerneret: Ego, inquit, ſi agnum rapuiſſem, quantus tumultus excitarentur? At iſti impune parentem vorant. Tum vnus his auditis: Noſtra enim (inquit) ſcelerate, non aliena oue epulamur.
Docemur hac fabula, & potentes impune peccare, & horum delicta non facile reprehendi à quouis debere. Narratur fabula eadem ſententia & de mulierculis comedentibus gallinam, ac vulpe, quæ dixerit: Ego ſi hoc facerem, omnes iam canes in me incitarentur.
Vide Monarchia, Princeps, Rex. Vide quoque elegantem fabulam ſupra in loco de Euentu.

Præceptor.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL.

Præceptor, à præcipio verbo, quod docere ſignificat & inſtituere. Græc. παιδαγωγὸς, Hebri *Melamedh*, à verbo *Lamadh*, didicit, & in 2. coniugatione *Limmadh*, docuit. Hebræi ſtimulum aratoris *Malmadh* appellant ab eodem verbo deriuatum. Nam vt boues ſtimulis vrgentur ad agriculturam: ita iuuenes à præceptorum monitis excitantur ad ſtudia.

¶ Poetarvm Dicta.

Ex Borbonio.

Qui nunc me videt eſſe pædagogum,
Is præditum me ſum domo moratus,
Contritiſque bonos miſer tot annos
Guſtando mala, gratiaſque agendo,
Sperando, ingenueque ſeruiendo,
Tantorum mihi præmium laborum
Sunt ſero ſapere atque pœnitere,
Tabeſque ſenium. Ergo nunc ab aula
Ad caulam venio, quid eſt agendum?
Sola perfugium fidele, & vnum,
Si quas callem, literæ ſuperſunt,
Nec iam me pudet eſſe pædagogum.

¶ Philosophicæ Sententiæ.

Quis eſt, qui neſciat æquum eſſe, vt à diſcipulis præceptor nedum virtute diſcernatur, verum etiam grauiori quodam, & honeſtiori habitus priuilegio? partim quia diſcipulo maior eſt præce-

ptor

Potentia. Potestas.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

Potentia, vt & potestas, à verbo Possum deducitur, Gr. δύναμις, Latin. Differunt autem secundum Priscianum Potentia & potestas: quod potestas magis pro vi accipitur, potentia pro domi natione. Potestas multa significat, vt Paulus Iurisconsul. inquit l. 1. ff. de verbor. significi. Nam in persona magistratuum, impe-rium; in persona liberorum patriam autoritatem, in persona seruo-rum dominium denotat: præsentis item corporis copiam & facultatem. Quando agimus de noxæ deditione cum eo qui seruum non de-fendit. Potestates etiam ipsi dicuntur, qui rerum potiuntur, atque iis præsunt. Hos Græci ἐνεργὰς vocant. Et hodie prætores vi-cesque quod Italos potestas appellantur. Varius admodum est vsus huius vocis apud Latinos.

Hebræis *Iachol*, verbum significat potuit, potens fuit, prævaluit & præualuit. Cognationem habet cum *Achal*, comedit: nam qui alteri præualet, comedit siue opprimit eum facile. Hinc per conuersionem radicis אכל, אלה, &c. potentia: ἀλκὴ, robur, ἄλκω possum, ἄλ-κιμος fortis. Potentia *Iecholeth*. Dicitur etiam *Choach*, robur, vis, & potentia. Cognationem habet cum *Iachach*, validis & fir-mis vsus argumentis, Hinc κίκυς potentia, κίκυς firmus, potens, possum, præualeo. Verbum item *Schalat*, significat, potesta-tem habuit, dominatus est: & cognationem habet cum verbo *La-shalat*, poluit arma, vt armata manu sub potestatem suam omnes redigeret. Hinc *Sultan*, Turcarum & Arabum Schelatim, Sophi, Persarum Sophi, peltæ: *Schallit*, potens, qui dominatur, & potestate præditus alios; Dominus: & *Schalleteth*, Domina: item *Schilton*, *Eccl.* 8. v. 4. & 8.

Potentia autem significat id, quod est principium, non autem principium eius. *sec. B Thom. 1. part. q. 41. art. 5.*

Theologus proprie nominat potentiam actiuam, cum aliqua præ-dicamenta. *sec. eund. 4. sent. dist. 24. q. 1 art. 1.*

Potentatus Græce δυνατεία, ας, ἡ. δυνάστης, ου, potens dicitur. Est enim multitudo potentiæ, vel opus validum dominationis. *sec. B. Thom. in Psal. 80. col. 4.*

¶ BIBLICI LOCI.

Potentia, pro eximiis & excellentibus donis Spiritus sancti, *Act.* 4. Potentia Dei, Hebraismus, pro potens Deus, *Matth.* 26. 64. vt *Luc.* 22. 69. potentia Dei est Euangelium, *Rom.* 1. v. 16. hoc est regnum Dei vere potens & efficax ad seruandum.

Potestas metonymicos non pro ipso iure imperandi, sed pro re-bus & imperio subditis, *Luc.* 4. 6. pro potestatis & dominii sym-bolo. *Cor.* 11. 10. Potestas omnis à Deo, *Ioan.* 19. 11. *Rom.* 13. v. 1. Pote-statibus *exemplum* Pilatus, *Ioan.* 19. 10. Potestates in Ecclesia, *1. Cor.* 12. 28. Potestates & principatus tribuitur etiam regno tene-brarum, *Col.* 2. 15. Potestas cœlorum: Hebraismus, prò potentibus cœlorum. *Matth.* 24. 29. Dicuntur autem cœli potentes, tum ob illorum rerum inenarrabilem firmitatem, tum etiam ob illorum mini-steriam, in moderanda inferiorum corporum temperie, facul-tatem.

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

Locuples ditibus, quam pauperibus, inuidetur, & non inopes, sed potentes inquietant infestatio sæua latronum. Plus duces & princi-pes quam milites ab hostibus appetuntur in pugna, & violentius irruentibus ventis, & turbinibus culmina quæcunque sunt altio-ra magnopere, quo plus cæteris vnusquisque potest, sciat esse timendum. *Aug. l. de sing. cler.*

Quærendum est itaque, vt potestas non detur, nisi contra vitium: quæ quæ vincenda potentes nolunt esse homines, & volunt pro-uincendos homines, vt quid hoc? nisi vt vere victi, falso vincant: non sint veritate, sed opinione victores. Hanc igitur potentiam quæ quæ optet vnusquisque, æque appetat, vt potens sit in seipso, & mi-nimo adeo sibi ipsum pro seipso. *Lib. 1. de Trinitat.*

Quamuis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agen-do versemur, tunc tamen per tria hæc animus effrænatius capitur, nam mundi, cuius prosperitate subleuatur, nam quum præire po-tuisse cæteros conspicit, & quum authoritate vocis à nullo re-primitur lingua licentius per abrupta disfrænatur: quumque face-re quod libet licet, iuste sibi omne æstimat licere quod libet. *Greg. l. 30. mor.*

Cogitatio si assidue mentem excoquit omnemsu perbiæ tumo-rem premit, & potestatem acceptam non honorem, sed onus æsti-mare facit. *ibid.*

Potestas namq; quum habetur, & cogitanda est ad vtilitatem, & simulanda propter timorem: quatenus qui vtitur, vt prodesse de-siderat, posse se nesciat. *ibidem.*

Tunc solum potestas bene geritur, quum non amando, sed ti-mendo retinetur, quæ vt ministrari recte valeat, oportet primum, vt hanc non cupiditas, sed necessitas imponat. *ibid.*

Bona est ordine sua potentia, sed cuncta regentis indiget vita. *ibidem.*

Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac suæ vnicui-que iura seruare, & in subiectos non sæuire, non sinere, quod pote-statis est fieri, sed quod æquum est custodiri. *in reg.*

Beatus Dauid ita erat in potestate positus: tanquam omnibus ipse esset subiectus, & in solio regali erat, vinctus in carcere & in purpura quasi in cilicio iacebat cinere conspersus, & corde com-punctus. Aula regalis erat ei tanquam eremi vastissima solitudo. *Chrys. l. de compunct. cord.*

Qui potestatem non cupit adipisci, hec eruptionem vtique eius veretur: atque non metuens cuncta, quæ cum ea fiducia & libertate, quæ Christiano conuenit, exequetur, nam qui metuunt, & ne deponantur, tremunt, amaram sustinent seruitutem, & quæ malis redundet innumeris, atque tam Deum quam homines frequenter coguntur offendere. *Petr. Chrys. dial. lib. 3.*

Sicut potentes potenter tormenta patientur: sic & iustitiæ præ-miis fruentur plenius, si recte exercuerint potestatem, & tantam in futuro præ subditis habebunt gloriam, quanta virtute eos in ma-gna delinquendi licentia præcellerunt. *Libro de curiis nigris.*

Semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est, sicut ramum arborum in excelso positarum, etiam si leuis aura flauerit, mouet: sic & sublimes in culmine dignitatum existentes, etiam leuis nuntii fama conturbat: humiles autem sic in conualle, plurimum-que in tranquillitate. *Chrys. sup. Matth. cap. 1.*

¶ POETARVM DICTA.

Lucan.

O male concordes nimiaq; cupidine cæci!
Quid miscere iuuat vires orbemque tenere
In medio? dum terra fretum, terramq; leuabit
Aer, & longe soluent Titana labores,
Noxque diem cœli totidem per signa sequetur?
Nulla fides regni sociis, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit nec gentibus vllis
Credite, nec longe fatorum exempla petantur,
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Ibidem.

Stimulos dedit æmula virtus.
Nec quenquam iam ferre potest Cæsarue priorem,
Pompeiusue parem.

Claud. 3. Honor.

Luget auaritiæ Stygiis innexa catenis.
Cumque suo demens expellitur ambitus auro,
Non dominantur opes, non corrumpentia sensus
Dona valent, emitur sola virtute potestas.

Sen. Thyest. act. 3.

Anxius sceptrum tenet, & mouentes
Cuncta dynastas, metuitq; casus
Mobiles rerum, dubiumque tempus.

Idem Agam.

O regnorum magnis fallax
Fortuna bonis! in præcipiti
Dubioq; nimis excelsa locas.
Nunquam placidam sceptra quietem,
Certumue sus tenuere diem,
Alia ex aliis cura fatigat,
Vexatque animos noua tempestas.
Non sic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus.

Idem Herc. Oet. act. 2.

Tu quicunque es, qui sceptra tenes,
Licet omne tua vulgus in aula
Centum pariter lumina pulset,
Cum tot populis stipatus eas,
Cum populis tua vna fides.
Tenet auratum limen Erymnys,
Et cum magnæ patuere fores,
Intrant fraudes, cautique dolo.

Ouid. Met.

Nulla potentia longa est.

Sen. Thyest. act. 3.

Vos quibus rector malus, atque terræ
Ius dedit magnum necis atque vitæ,
Ponite inflatos tumidos quo vultus.
Quicquid a vobis minor extimescit,
Maior hoc vobis dominus minatur.
Omne sub regno graniore regnum est.
Quem diem vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.

Ter. Adelph. 3. 5.

Sed Demea, hoc tu facito cum animo cogito.

Quam vos facillime agitis, quam estis maxime
Potentes, dites, fortunati, nobiles:
Tam maxime vos aquo animo aqua noscere
Oportet, si vos vultus perhiberet probos.
Claud. 2. Ruff.
Desinat elatis quisquam considere rebus:
Instabilisque Deos, aut lubrica Numina discat.
Illa manus, quae sceptra sibi gestanda parabat,
Cuius se toties submisit ad oscula supplex
Nobilitas inhumata diu, miseroque repulsa
Corpore feralem quaestum post fata poposcit.
Adspiciat, ne quis nimium sublata, secundis
Colla gerat triuiis calcandus spargitur: ecce
Qui sibi Pyramidas, quinon cedentia templis
Ornatura suos extruxit culmina Manes,
Et qui Sidonio volari credidit ostro,
Nudus pascit aues, iacet en qui possidet orbem,
Exigua telluris inops, & puluere raro
Per partes tegitur, nusquam totisque sepultus.
Senserunt connexa necem, tellusque nefandum
Emolitur onus.
Boet. 3. 5.
Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis submittat habenis,
Etenim licet Indica longe
Tellus tua tura tremiscat,
Et seruiat vltima Thule:
Tamen atras pelle curas,
Miserasque fugare querelas
Non posse, potentia non est.
Ouid. 2. Pont 3.
Constituitur nunquam meliore potentia causa,
Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ipse tui generis desiderat hoc est
A superis orta nobilitatis opus, &c.
Hoc tecum commune Deus, quod vtrinque rogatis
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Hor. 3. Carm, 29.
Ille potens sui,
Lætusque deget, cui licet, in diem.
Dixisse, vixi.
Sen. Med.
Nemo potentes aggredi tutus potest.
Sen. Herc. fur.
Ille superbos aditus Regum,
Durasque fores expers somni
Colit, ac nullo fine beatas
Componit opes gazis inhians,
Et congesto pauper in auro.
Ouid. 3. Trist. 4.
Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longe nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumque potes, præstrictus vita.
Sæuum præstrictis fulmen ab arce ceuit.
Non quanquam soli possunt prodesse potentes.
Non prosunt potius: plurimum obesse solent.
Effugit hybernas demissa antenna procellas,
Lataque plus paruis vela timoris habent.
Idem.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumenides orbus si filius eius
Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec natum in flamma vidisset in arbore natus
Cepisset genitor si Phaethontea Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper,
Propositique memor contrahe vela, tui, &c.
Viue sine inuidia, molleque inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.
Hor. 1. Epist. 10.
Si quid mirabere pones
Inuitus fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges, & Regum vita præcurrere amicos.

¶ Sententiae Philosophicae.

Potentia est ad sua conseruanda, & alterius obtinenda, idonearũ rerum facultas. *Cic. in sua Rhet.*

Potentia Domini non minor est in regno potentissimo conferendo, quam in tugurio pauperis euertendo. Quis enim in Græcia potentior fuit Alexandro? ei tamen successisse legitur non suus, sed saltatricis filius. Successorem Iulio Cæsari fecit adoptio, non natura. Cæsareæ domus totum relege & reuolue progressum, & inuenies, quod breui periit memoria eorum, qui ad inferos descenderunt, quoniam à se scientiam Domini repulerunt, & ipsi repulsi sunt: eisque heroes aut ignoti, aut extranei successerunt. *Arist. 2. solog. in quodam serm.*

Si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid [illegible] proprii boni, nunquam pessimis prouenirent. Neque [illegible] lent aduersa sociari: natura respuit, vt contraria [illegible] tur. Itaq; cum pessimos plerunq; dignitatibus [illegible] sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ [illegible] rere patiuntur. *Boet. de consol. li. 2.*

Firmior est potentia, non iniuriã afficere æquales, [illegible] sens commodum attrahere pericula, etiamsi vires [illegible] cyd. li. 1.

Magna potentia, eorum qui ipsam adepti sunt, [illegible] & vecordiam, instabilemq; & inhumanos mores [illegible] *Sylla.*

Ea demum tuta est potentia quæ viribus suis [illegible] *Valer. Max. lib. 4. ca. 1.*

Arduum est eodem loci potentiam & concordiam [illegible] *Annal. li 4.*

Potentia tutius habetur cautis quam actionibus [illegible] *Annal. lib. 11.*

Nunquam satis fida est potentia, vbi inimia est. *Idem [illegible]*

Fortunæ vis licentiam nacta pernicioſa libidine [illegible] quę diu quidem virtute, vti muro prohibita, post [illegible] flagitiis subacti sunt, etiam infirmis genere [illegible] permittit. *Aurel. Vict. lib. de Cæsarib.*

Sic est comparatum in rebus humanis, vt quorum [illegible] demus potentiam, eos magis obseruemus, quam [illegible] mo gradu positi, amplius progredi non possunt. *Fr. Cons. br. 10.*

Magi expetenda est potentia, quæ sponte & [illegible] quæ vi & necessitate conseruatur quia firmior, [illegible] nestior q; est. *Fr. Guicciard. li. 16.*

Collegarum in publicis functionibus cessionibus, [illegible] quodammodo, tum magis ex inuidia [illegible] re fit, vt multum, præsertim potentes consentiant. *Tom. 2.*

Vno diademate duo capita tegere, & imperium [illegible] graue est, & perturbatione plenum. *G. Pachymer hist. li.*

Ea est natura animorum humanorum, vt non [illegible] rum ætate etiam prouectiores, post quam multum [illegible] testate transegerint, patriis moribus haudquaquam [illegible] ducant. *Dion. li. 36.*

De Potentia. Dial. xci.
Francisci Petrarchæ.
Gavd.

Potentia magna sum. Rat. Et in periculis multis. G. Fremit ingenti. R. Et laboribus infinitis, & inextricabilibus [illegible] possum. R. Quo plus in alios potes, & plus alii in te. G. Bene plurimum. R. Quo potentiæ magis & maius in illam [illegible] fortunæ. Tepide se exerceat in paruis, vberem eligit materiam [illegible] gna lignorum mole crepitantius fæuit incendium. Magna [illegible] ritas magnæ viam facit aduersitati. Nec quenquam [illegible] ferum videbis, qui non valde felix habitus fuerit. Non [illegible] hominis nota esse calamitas. G. Quo volo, & possum. R. Caue ne quid mali velis, & scito, quo potentiæ plus, eo plus [illegible] minus ue licentiæ. G. Potentia ingens tum [illegible] Quid [illegible] na? Piget exequi, qui potentes breui ad impotentiam, [illegible] ad infamiæ seruitium sunt redacti. Vepricoſi & lubrici [illegible] norum gradus ascensuum: tremulus vertex, præceps [illegible] dum, ægre conscenditur ad eminentem statum, [illegible] tur, grauiter inde repente descenditur, ad sic esse, non [illegible] reges, aut populi, sed maxima etiam testantur [illegible] que opib. potẽs sum. R. Vera & firma potẽtia in [illegible] fundamentum si detraxeris, quo maior, eo periculosior [illegible] Quid implere opibus domos iuuat, aurũ [illegible] si intus interea domestici hostes animum oppugnant, [illegible] gnant? Vis, vt te potentem fatear, illos doma, [illegible] vince iram, vince cupiditatem, vince libidinem, vince [illegible] mæ atq; hostem animæ tuæ. Quænam ista potentia [illegible] os, passionibus suis vinci? G. Fundata in [illegible] pacto, quum vita ipsa muretur assidue? O quid [illegible] animal! de potentia disputas de anima interim [illegible] citius vel naturæ vis occultior, est exigui [illegible] tremi contemptissimique homines [illegible] Potentia egregie stabilita est. R. Vbi quæso (vt [illegible] rota? quin tu amice male susceptam pone [illegible] bilis potentia, vtiq; vel impropriè exprimam, quod [illegible] potentia potens est.

¶ Apophthegmata.

Cotys, Thebanis gloriantibus, quod Lacedæmonios [illegible] Vidi, inquit, torrentes perennibus fluuiis maiores [illegible] ue tempus. *Anton. in Meliss. part. 2. serm. 1.*

Nerua ad quendam ipsum consolari volentem [illegible] to quod diceret, genesin Veri non esse recte [illegible] spem esse illum non diu victurum: isthuc, inquit, tu [illegible]

monij tui non Reipublicæ quæris hæredem. Sentiens, ma-
ior, vt bonus princeps quam diutiſſime viuat. *Ex Dione Caſ-*

interrogatus, quomodo quis viuere debeat ſub pote-
ndè atque igni vtendum eſſe dicebat: neque nimis prope
lum, ne exuraris: neque nimium procul, ne rigeas, *Ant. in*
art. 1. ſer. 1. Stob. ſer. 43. idem apoph. tribuitur Antiſthen.
ypho regatus, cur poteſtatem omnem in Repub. adeo fu-
ndit: Quia ſi quis male rexerit, diis pœnas dabit. Si bene
ibus habetur. *Stob. ſerm. 73.*
ſthenes audiens quoſdam in Rep. euehi cupere: Omnium
mum eſſe dixit, vt hi, qui poteſtatem habent in multos, mul-
rentur. *Stob.*
dius dicere ſolebat, duabus viis propoſitis, quarum altera ad
dum oratorium: altera ad inferos duceret: prudentem virum
turum eſſe eam, quæ ad inferos ducit, potius quam quæ
hominem ſubleuat. *Stob.*
ius fratribus ſuis crebrò dicere ſolebat: Si me vt regem vſi
, vobis tanquam fratribus gratificabor: ſin autem tanquam
ego vobis vtrex. *Ant. in Meliſſ. part. 2. ſer. 5.*
ius dicebat, potentes parce vti poteſtate debere, vt ſemper
liſſ. Stob. ſerm. de Magiſtratu.
us Varus. Cum Africano illi maiori corona ſæpius in conui-
ropolita rumperetur, Licinius Varus accommodanti dixit:
mirari, ſi non conuenit, caput enim magnum eſt: Sentiens,
rem eſſe præpotentem, cui non quæuis corona congrueret.
Val. apoph.
Lentulus Marcellinus Conſul in concione grauiter queſtus
Magni Pompeij immodica potentia. Huius orationem cum
ma ſiara voce acclamans approbaſſet: Acclamate, inquit, Qui
dum licet. Iam enim vobis impune facere non licebit. Signifi-
as potentiam breui eo magnitudinis euaſuram, vt nulla in
m eſſet vllo pacto reſiſtere, ſi quid illi collibuiſſet, *Eraſ. lib. 8*
Val. Max. l. 6. c. 2.
mpeius. Quum Pompeius graui laboraret inuidia propter
nam potentiam, & ob vulnus faſcia linea tibiam vinctam
dixit aliquis. Quid refert vbi geſtet diadema, in capite an
nam candidum amiculum olim erat inſigne regum. *Eraſ.*
apoph.
Cæſar. Proferentibus in medium, quod Sylla dictaturam de-
ſſet, Cæſar perpetuam gereret, quod minimum aberat a tyran-
ſpondit Iulius Cæſar: Syllam neſciſſe literas, eoque dictatu-
poſuiſſe. Dicant Grammatici diſcipulis, cum præeunt aut
ſcribenda, Huc alludens, dixit, illum neſciſſe literas. *Eraſ.*
apoph.
ius. Ne puero gladium, prouerbio dicitur. Ego vero dixerim,
Ne puero diuitias, nec viro doctrinę experti potentiam. *Stob.*
ro magiſtr.

¶ Similitvdines.

ſidius, Quemadmodum fluuii exiguo fonte orti, incrementis
ſcentes, ita augeſcunt, vt reſiſtere illis nequeas, & violento
rem, quicquid obſtat ſecum trahunt: Ita etiam qui ad magnam
rtem euadunt, ex ipſis à ſe oppreſſis maiores ad nocendum vi-
munt, & per eos, qui antea læſerunt, reliquos in ſeruitutem
gunt, & potentiæ incremento vberiorem facultatem male a-
manicſcuntur. *Homil. contra diuites.*
Qui obtuſo freno conatur equum domare, excutitur, eoque
mmente frænum: Sic qui populum vincere conatur, non ſatis
mutis potentiæ, ab imperio deturbatur. *Plut.*
Sol quum maxime tollitur in altum, arduus ad polum ſeptentrio-
tum, minimum mouetur: Ita quo maior eſt poteſtas hoc
gis coercenda eſt animi temeritas. *Plut.*
Vt malis ſomnijs nonnulla turbat animum ægritudo, ſed præ-
na nihil efficiunt: ſic mali, ſed impotentes, non admodum læ-
Plut.
Vt ceciſæ pennæ tempore renaſcuntur: ita niſi aſſidue premas, re-
ſcitur potentia. *Eraſ.*
Vt Caſtoris & Pollucis faces, ſi ſolitariæ appareant, dictum eſt o-
num, ſin geminæ, ſalutare: Ita non oportet potentiam eſſe ſeiun-
a ſapientia, alioqui peſtilentem. *Plin.*
Vt quadam fulmina æs ac ferrum liquefaciunt, ne cera quidem
ngit: Ita diuina vis, aut regia poteſtas in obſiſtentes ſæuit, molli-
uerit & cedentibus. *Plin.*
Vt bruta fulmina montes feriunt irrito ictu: Ita ſtulta potentia
ſæ vires, in quod nihil opus eſt, conſumit. *Plin.*
Sicut nec Ægyptus ob calorem, nec Scythia ob rigorem ſentit ful-
nem: ita vel ingens potentia, vel extrema fortunæ humilitas tuum
ſidera contumeliis. *Plin.*

¶ Adagia.

In omnia potentes.
In eos, qui plurimum poſſunt vel nocere vel prodeſſe, quadrabit illud Heſiodi:
Ἐντοῦς γὰρ τίλος ἐςὶν ὁμῶς ἀγαθοῦ τε κακοῦ τε.
Eſt enim in his qui pariter ſit a ſumma boni malique.
Accommodare licebit vel in hominem cuius ſit ſumma authoritas, vel in eum, qui plurimum habent momenti.

Nutu atque renutu.
Cui ſummam potentiam aſcribimus, eius nutu atque renutu cuncta geri dicimus.
Preces armatæ.
M. Tullius Παιδαγωγικῶς *appellat ſuaſionem cum neceſſitate vitæ coniunctam, quales ſunt principum preces. Ouid.*
Precibuſque minus regaliter addit.

¶ Exempla Historica.

M. Craſſus valebat gratia & metu, verum metu præcipue. *Plut. in Craſſo*
Nouguardia metropolis Ruſſiæ tam potens fuit: vt prouerbio circumferrent ciues eius: quis poteſt contra Deum, & magnam Nouguardiam? *Cranzius lib. 14. Vandal. c. 15.* At eam Ioan. Baſilius Moſchorum tyrannus ſui effecit.
Patauium, Venetorum vrbs, cunctas eius regionis excelluit olim. Sub Auguſto in ea cenſi fuere quingenti equeſtris ordinis viri, antiquis autem annis C. & XX. militum nu. ia miſiſſe conſtat. *Strabo lib. 5.*

¶ Hieroglyphicvm.

Ægyptii Sacerdotes *potentiam* cuiuſpiam, quæ & ſociis & amicis omnibus permitioſa eſſet, per *aquilæ pennas* ſignificabant. Huiuſmodi ſiquidem ea vis eſt alitarum auium plumas, ſi commiſceantur, interere, & quodammodo deuorare videantur. *Pierius Val. lib. 19. p. 179. B.*

¶ Fabvla,

Lepores.

Lepores ſuſcepto bello aduerſus aquilas, auxilium vulpium implorarunt. Qui reſponderunt, non ſe fuiſſe illis defuturos, niſi ſcirent, & qui ipſi eſſent, & quibus cum bellum gererent.
Docet fabula, eos negligere ſalutem ſuam, qui cum potentioribus inimicitias exerceant.

Leo, Iuuenca, Capra, Ouis.

Societatem iunxerant leo, iuuenca, capra, ouis. Parta autem præda, in portiones æquales quatuor diuiſa; Leo, prima, ait, mea erit: Debetur enim hæc præſtantiæ meæ: Tollam & ſecundam, quam meretur robur. Tertiam vendicat ſibi eximius labor & defatigatio mea. Quartam qui ſuam eſſe voluerit, is ſciat ſe habiturum me inimicum. Quid facerent imbelles beſtiæ, aut quis refragari leoni, vel illum infeſtum habere ſibi vellet? Vniuerſam igitur ipſe prædam ſolus tenuit.
Hac fabula docemur, iis, qui potentum conſuetudini implicentur, & inſolentiam horum ferendam eſſe.

Paſtores & Lupus.

Paſtores cæſa oue conuiuium intra tabernaculum agitabant. Quod cum lupus, qui prædandi cauſa caulas circumibat, fieri cerneret: Ego, inquit, ſi agnum rapuiſſem, quantus tumultus excitarentur? At iſti impune parentem vorant. Tum vnus his auditis: Noſtra enim (inquit) ſcelerate, non aliena oue epulamur.
Docemur hac fabula, & potentes impune peccare, & horum delicta non facile reprehendi à quouis debere. Narratur fabula eadem ſententia & de mulierculis comedentibus gallinam, ac vulpe, quæ dixerit: Ego ſi hoc facerem, omnes iam canes in me incitarentur.
Vide Monarchia, Princeps, Rex. Vide quoque elegantem fabulam ſupra in loco de Euentu.

Præceptor.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL.

Præceptor, à præcipio verbo, quod docere ſignificat & inſtituere. Græc. παιδαγωγὸς, Hebri *Melamedh*, à verbo *Lamadh*, didicit, & in 2. coniugatione *Limmadh*, docuit. Hebræi ſtimulum aratoris *Malmadh* appellant ab eodem verbo deriuatum. Nam vt boues ſtimulis vrgentur ad agriculturam: ita iuuenes à præceptorum monitis excitantur ad ſtudia.

¶ Poetarvm Dicta.

Ex Borbonio.

Qui nunc me videt eſſe pædagogum,
Is præditum me ſum domo moratus,
Contritiſque bonos miſer tot annos
Guſtando mala, gratiaſque agendo,
Sperando, ingenueque ſeruiendo,
Tantorum mihi præmium laborum
Sunt ſero ſapere atque pœnitere,
Tabeſque ſenium. Ergo nunc ab aula
Ad caulam venio, quid eſt agendum?
Sola perfugium fidele, & vnum,
Si quas callem, literæ ſuperſunt,
Nec iam me pudet eſſe pædagogum.

¶ Philosophicæ Sententiæ.

Quis eſt, qui neſciat æquum eſſe, vt à diſcipulis præceptor nedum virtute diſcernatur, verum etiam grauiori quodam, & honeſtiori habitus priuilegio? partim quia diſcipulo maior eſt præce-

ptor

prorpartim, quia modesta corporis ornamenta non paruo adiumento virtutibus animi sunt ad comparandam grauitatem, vt vulgaris tumultus ac cupiditas reprimi possit, ac gubernari. *B. Mantuanus de vita beata.*

Primum memineritis, oportere vas eorum, quos accepistis instituendos, sic satagere, vt simul & docti fiant, & imbuantur moribus: quia, quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu: atque adeo à teneris assuescere multum est, nec solum rectores, magistrosq; viuos esse adolescentium, sed & parentes putetis: scitis enim illud, qui præceptorem sancti voluere parentis esse loco: equidem bonos malosue vos esse tantum referre existimo, vt ausim dicere bonorum malorumque omnium, quæ vbiq; fiunt terrarum, vos esse potissimam causam: nam inrisconsulti, philosophi, rectores vrbium, principes ducesq; ac reges, nec monachi, sacerdotes episcopi, Cardinales, ipsiq; summi pontifices, & deniq; quicunq; vel solas literarum notas tenent, sub disciplina olim vestra fuere paruuli, à vobis instituti sunt, virtus vestra vitiumue eorum profuit aut nocuit moribus. Tantum valet longa consuetudo, vt si cum sancto diu vixeris sanctus futurus sis: si cum peruerso, peruertaris. Siquidem (vt inquit Fabius) Leonides Alexandri pædagogus, quibusdam eum vitiis, imbuit, quæ robustum quoq; ac maximum regem ab illa institutione puerili sunt prosecuta. Quamobrem quantum boni & sancti præceptores ciuitatibus prosint, non facile dixerim: quantum obsint praui, & vitiosi, non queo dicere. Quare non possum non multum mirari, nullam fere puerorum patribus, & rectoribus vrbium in eligendis præceptorum moribus esse curam. Non animaduertunt, quantum inde boni maliue infundatur in ciuitates: nam quales sunt, qui instituunt, tales & qui instituuntur, velint, nolint euadent longa die.

Longa dies homini docuit parere leones:
Longa dies molli saxa peredit aqua.

Videre igitur vos, qui & longo tempore, & assidue teneros, & simplices adolescentulorum animos instituitis, quantum & prodesse potestis, & obesse hominibus. Quod si quisquam est hic oblitus sui ipsius, vt agnos suæ commissos fidei seu lupus deuoret: heu quanta illum pœna apud Manes vel breui expectat! nam qui ita pernicioſi sunt, vt non solum obsint, quod ipsi corrumpuntur, sed & quod corrumpunt, plusq; exemplo quam peccato nocent: immatura morte, ne tantum obesse queant, decedunt. *Aldus Manutius Roman.*

Cum inter Magistros aliquot proponerem de hypodidascalo, quidam non infimæ opinionis subridens: Quis, inquit, sustineat in ea schola vitam agere inter pueros, qui possit vbiuis quomodocunque viuere? respondi modestius: Hoc munus mihi videri vel in primis honestum, bonis morib. ac literis instituere iuuentutem: neque Christum eam ætatem contempsisse, & in nullum rectius collocare beneficium, & nusquam expectari fructum vberiorem, vtpote cum illa sit seges ac sylua reipub. addidi, si qui sint homines veri, pii, eos in hac esse sententia, vt putent, sese nullo officio magis demereri Deum, quam si pueros trahant ad Christum. *Eras. in l. ep.*

Porro sortem tuam vt laboriosam non negauerim, ita tragicam (vt tu vocas) aut deplorandam esse prorsus inficior. Ludi literarii magistrum esse, proximum regno munus est. An tu putas sordidam esse functionem, primam illam ætatem tuorum ciuium optimis literis, & Christo statim imbuere, totque probos & integros viros patriæ tuæ reddere? istultorum opinione humilius est, re longe splendidissimum. Etenim si Ethnicis quoq; semper præclarum magnificumq; fuit de Repub. bene mereri, dicam audacter, nemo melius de ea meretur, quam rudis puentiæ formator: modo doctus & integer: quæ duo sic in te paria sunt, vt nescias vtro teipsum supetes. Iam quod in salario diminutum est, Christus ipse de suo pensabit abunde: siquidem ipsa virtus satis amplum sui præmium est. Neque vero quicquam moueat animum tuum, quod vides quorundam ignauissimo otio, tantum annui census è publico decretum, qui sibi viuant, at non ex vsu reipubl. ei vero, qui communis est omnium liberorum parens, & in re maxime omnium necessaria, tantis sudoribus agit publicum negotium, tam malignum stipendium exoluit: integrum & incorruptum virum munus hoc requirebat, cuiq, vel gratuita pietas cordi sit. Itaq; magnitudo salarii dignitasque proposita sceleratissimum quenq; ad hoc negotium pelliceret. Ipse, mi Sapide, dignitatem addes ex tuis dotib. muneri, si parum apud homines splendido, certe apud Christum magnificentissimo decoraberis. *Eras. Farragine Epist. ad Ioan. Sapidum.*

Hæc, inquam, plebeia, si præstarent pro sua sorte principes, si in concionibus inculcarent sacerdotes, si pueris instillarent ludimagistri, potius quam erudita illa, ex Aristotelis & Auerrois desumpta fontibus, non sic perpetui pene bellis tumultuaretur vndique res Christiana, non tam insano studio, per fas nefasq; congerendi diuitias feruerent omnia non tot litibus vbique perstreperent sacra pariter ac profana: deniq; non titulo tantum ceremoniis differremus ab iis, qui Christi philosophiam non profitentur. Siquidem in illis tribus hominum ordinibus præcipue situm est Christianæ religionis vel instaurandæ, vel augendæ negotium: In principibus, qui horum gerunt vices, magistratus in episcopis, & horum vicariis sacerdotibus, & in iis, qui primum illam ætatem ad o[illegible] instituunt. Quos, si omisso negotio suo, [illegible] mo conspitare in Christum, nimium videremus, multis annis verum quoddam, vt Paulus inquit, [illegible] morum genus passim emergere, quod Christi philosophia remoniis tantum, & propositionibus, sed ipso pectore ferret. His armis longe citius pellicerentur ad Christianam ni nominis hostes, quam minis, aut armis, vt omnia præsidia, nihil ipsa veritate potentius. *Eras. in Parac. magistru narrat.*

Externa sunt, magister & instrumentum: Magis est bene, quæ profiteris, scire, nisi expedite ea possit explica tem dexteritatemq; ad rem adiungas: quod si consequ magnam eruditionem docilis discipulus euadet.

Alterum præceptoris officium est, emendare ac corrige non minus est vtile, quam vmbratilis explicatio præcepto magis si corrector, cur quicquam vel probet, vel reiciat ipse, tum sciat tradere, & velit diligenter explicare. Vesta damnata, pergimus qua videmus eum præire, ac non dicere si solidi sit & exacti iudicii præceptor, plus ab emendatio iudicii qua ex alis omnibus scholæ exercitamentis. *Lud. de Anima & rat. de ratione studii.*

Pædagogi graues sint inprimis, liberiq; ab omni vitio de hinc egregie docti. Nam quemadmodum nutricum, rius incorruptius, lac fuerit, tanto infantium, qui eo tudo magis atq; robur adiuuatur. Ita ii, quo electiores mores habuerint, eo etiam disciplinis firmiora relinquet tis & doctrinæ altius demum surrectura vestigia. Nec erit, quin à principio præstantissimus pueris doctor eligat imbuendum rudem adhuc ætatem mediocriter etiam quæ ac gregarius sufficere videtur. Nam quo eruditiorem ciliorem clariorem; doctrinam ministrabit quæ puerum me nutrit ingenia: iacent etiam in eis certiora literarum ra fundamenta, quæ non aliter ac iactauerint, perpetuum bunt, atque infixa perdurabunt. Præstabit quoq; eruditus ficere, placidi ac miris ingenii. Nam præceptorum maxime impedit profectum, qui ad literas in ea ætate etiam facilime pueri mores, quos in maioribus suis ciunt: in quo præclarum est, illud, quod apud Platonem puerum, ad parentes; postea reductum, quum lubrica descentem conspiceret patrem, dixisse ferunt: Nunquam Platonem vidi.

Catoni fuit pædagogus Sarpedon, homo comis atq; qui verba magis, quam verbera in promptu haberet, modum ad literarum morumque rationem profuit, to faciebat; quæ omnia illius iussu, singulas causas rationes efflagitans, ac tanquam diuinum quoddam oraculum uans. Præstat igitur, vt magistri pueros sibi commendatos liter quam filios omni cura & amore prosequantur, nullum que refugientes in erudiendis eis laborem, pro quibus, eam ctam ad eruditionem euaserint, non minus gaudebunt, colæ pro plantatis arboribus, qui dulcem edunt fructum. *Melph. li. 2. de educatione liberorum.*

Nullum munus Reip. afferre maius meliusue possumus, docceamus, atque iuuentutem erudiamus, iis præsertim temporibus, quibus ita prolapsa est, vt omnium opibus atque egercenda sit. *Cic. 3. de Diuin.*

Nulli bonarum artium magistri non beati putandi, quamdiu sentierint vires atq; defecerint. *Cato Maior.*

Pædagogi negligendi non sunt, sed quodammodo oran. *Lælio.*

Optimus quisq; præceptor frequentia gaudet.
Præcipiamus omnia, vt saltem plura fiant.
Facile est cuiuis in genere præcipere. *Quintil. lib. 1.*
Docentes alios mentiri non debent. *Arist. Pol. 1.*
Hi solum docent, qui causas de singulis dicunt.
Signum scientis est, posse docere. *Idem Metaph. 1.*

Nemo est nostrum liberaliter educatus, cui non edocentem non magistri sui atq; doctores, cui non locus ille murus, vbi aut doctus est, cum grata recordatione in mente versetur. *Cic. pro Planc.*

Iidem erant antiquitus viuendi præceptores atq; discendi rat.

De excellenti Præceptore. Dial. LXXX. Gavd.

Excellenti præceptore glorior. Rat. Alieno nec dum tuo gloriari. Quid ad te enim excellentia præceptoris tui? Gaudeo hi (quod sæpe itero) intra te sit oportet, quod te facit glorisum. G. Præceptore glorior excellenti. R. Sine ipsum intra rebus suis, vt videretur, vti, &, si liber, etiam gloriari, quamdesi excellens vere est, minime id facturus sit, de te autem quæderimus. G. Est mihi præceptor insignis. R. Qualis tu dicis, expecto: ante enim quid pronuntiem, non habeo, quam lus sis, expecto: ante enim quid pronuntiem, non habeo, quam multos stultos atque hebetes habuisse putas scholam Socratis Platonis, in quibus multos absque præceptore vllo per ingenium

nonesse, vt præceptores fierent aliorum, qui præceptoribus
sunt. Nullum Vergilio præceptorem legimus. Horatius Flac
cus nihil nisi quod plagiosum dixit, verberum puerilium cre
pitum erat. Cicero autem suum laudibus amplissimis celebrare
non valuit. Contra huius filius, quantis præceptoribus, pa
ter & Crantippo, illius ætatis philosophorum principe, si quid
fidimus Ciceroni, quantus nebulo, quamque famosæ ebrieta
tis, notum est, qui solo patris vel tacentis aspectu doctus ac
sobrius esse debuerit. Plato ipse, etsi vt supra memini, Socratis
discipulo gloriatur: maior tamen est, gloria Socratem excessisse,
quam Socrate didicisse. G. Scientificus præceptor est mihi. R.
Quid? præceptoris discipulo vtilis esse potest, gloriosa esse non
potest etiam (quod miseris) est, qui tibi famam minuat, igna-
rum se fingeret, factantiæ, excusationibusq; aditum præcluserit.
Quid iacueris præceptori dabitur. Quicquid ignoraueris, tuum
erit. Ergo non vnde gloriaris, sed vnde aspires ad gloriam. Habes
quem æqui velis atq; assequi, non quem te esse putes, quod di-
cam tibi. Est deniq; non quod habeas, sed quod haberecu-
pias. Quod ideo non sine ingenti tuo studio ac labore. G. Est mihi
præceptor alidius, vir clarus. R. Atilli, de quo diximus. Ciceronis
olim erant summi viri, quorum alter libris eminus, alter verbis
præsens in eum incubuerat, & quid profecerint, audisti: quam
bene vero è filiis principum præceptores simul quam plurimos
habuerint, perimus: sed quid refert esse, qui doceant, si qui discat
nihil? Patiente indisposito frustra nititur vis agentis. Certe si do-
ctoris propius spectare vel alloqui doctos faceret spectatores, &
nobis virtutis aut doctrinæ cupidos videmus, magna circa eos
omnem & importuna frequentia.

De indocto Præceptore DIAL. XI.

DOL.

Mihi præceptor indoctus RAT. Etsi doctum facere non possit
nemo, verumq; sit commune illud signum scientiæ est posse do-
cere, ab indocto tamen præceptore doctus aliquis fieri potest, vel
ingenium, vel (quod est verius) influentia cœlesti atq; inspiratio-
ne Dei: Ciceronis vtar verbo, aliquo afflatu diuino, sine quo nec
bonum certe, nec bonum virum fieri posse credendum est. Hoc
non solum vera religio sentit, sed gentilis quoq; philosophi
nostri authoritas. D. Indoctum præceptorem nolens audio. R.
Eundem præceptorem audi libens, qui fecit aures tibi, non has
quas videmus, sed inuisibiles, alias intus in anima illud au-
dire docet hominum scientiam, sicut scriptum est, quo insuper
modo frustra præceptor quicunq; mortalis, quamuis doctissimus,
laboret D. Præceptorem indoctum ægre fero. R. Vel ab illo fugi-
endum quære, vel ad teipsum redi. Et memento, Epicurum sæpe
in ore habere turpissimum, vitium tamen Senecæ magnum virum, non
nullum modo præceptorem habuisse, sed nullum, vt gloriabun-
dum ipse commemorat. Augustinum vero, quod de teipso te-
nes, cui non omnia credere nefas est, & Aristotelicas categorias,
earum difficillima numerantur, & artes liberales, quas singulas
præceptoribus didicisse magnum dicitur, nullo hominum tradente
edoctum ait, omnes intellexisse. Nouissimumq; Bernardum virum
doctrina & sanctitate clarissimum omnes suas literas, quarum in-
gentes sui temporis abundantissimus fuit, & in fluuis & in a-
quis didicisse, non hominum magisterio sed meditando & orando,
ac vbi vnquam alios, vt de se etiam ipse ait præceptores habuis-
se, quercus & fagos. Hæc si facta sunt, cur non iterum fieri
possint? Quod nisi sic esset, quid fecissent primi hominum, quibus
nec præceptor vllus erat, nec reperti aliqui? mirandoergo, cogitan-
do, legendo, & ingenium acuendo, ea ipsa, quæ vos cum omnib.
præceptoris vestris vix intelligitis inuenire. Aude & tu aliquid, neq;
pigeat inferere ne diffidas. Si mortalis defuerit, æternus aderit præ-
ceptor, à quo sunt omnes, & omnia ille fecit ingenia, & scientias, &
magistros.

¶ APOPHTHEGMATA.

Diogenes. Olim in scholis pingi solebant Musæ, ceu studiorum
præsides: ingressus igitur scholam Diogenes, cum videret multas
Musas, discipulos admodum paucos, dixit præceptori: Cum Diis
multos habes discipulos, ludensex ambiguo fermone. Nam Græci
tum dis dicunt, pro eo quod nos dicimus fauentib. diis. Interdum
quid efficum significat comitem. Cum multis te defendi, id est,
multi mecum te defenderunt: *Laert. li. 6.*

Idem. puerum conspiciens: Cur sic instituis? Indicans, primæ æta-
tis formatorib. potissimum impurandum esse, si adolescentes eua-
dant male morati, aut secus, *Aphthonius & Priscian.*

Socrates, quum Xenophontem obuium interrogasset, vbinam
locorum variæ venderentur merces, quib. vulgo vtuntur homines?
& prompte ad hoc respondisset. Xenophon interrogauit iterum, v-
trum homines fierent meliores? at quum adolescens respondis-
set, se id nescire: Me sequere, ait Socrates, & hoc ex me disces: Absur-
dum est, scire, vbi ea, quæ ad victum sunt venalia, reperias: vbi autē
doctus & probus cuadas negligere. *Eras. li. 3. apoph.*

Idem. Quum Æschines ambiret esse de numero discipulorum
Socratis, excusaret verecunde paupertatem suam, ac moleste ferret,
quod quum Socrati cæteri amici diuites multa largirentur, sibi ni-
hil esse quod daret, præter seipsum: An non intelligis, inquit, quam
magnum munus mihi dederis, nisi forte teipsum paruo æstimas:
Itaq; mihi curæ erit, vt te tibi reddam meliorem, quam accepi. Alii
Sophistæ, cum meras negas docereat, nullum admittebant discipu-
lum, nisi magna, mercede, Socrates nihilominus libenter recipit in-
opem, quam opulentos. *Eras. li. 3. apoph. ex Senecæ.*

Antisthenes rogatus, cur esset in discipulos tam seuerus? Et me-
dici, inquit, ægrotos suos simili modo obiurgant. Significans, se in
vitia sæuire, & non in homines aut discipulos, nec vitia sanari blan-
diendo. *Laert. l. 6. c. 1.*

Agasicles. Cum Agasicli Lacedæmoniorum Regi diceret quī-
dam, admirari se, quod cum esset auidus discendi, non adiungeret
sibi Philosophanem sophistam, regali prorsus indole: respondit: Eo-
rum volo esse discipulus, quorum sum & filius, significans, non mi-
nus interesse, quos nactus sis parentes, quam quos adsciscas
præceptores. Etenim vt liberi ferme referant maiorum, vnde pro-
gnati sunt, ingenium: ita præceptorum vitia demigrant in eos, quos
instituunt. Et honestæ vitæ institutio potissimum ab illis petenda
est, qui virtutem ipsis factis præstiterunt, non ab iis, qui compositis
arte verbis de virtute nugantur. Atnunc summi orbis monarchæ
futuri, Deum immortalem, quib. interdum vitis à teneris annis for
mandi instituendiq; creduntur? cum principi non minus tam per-
niciosum sit, tum indecorum, ab inhonestis institui, quam nasci.
Nec quælibet artes discendæ sunt principi, sed hæ duntaxat, quæ
tradunt rationem rectè administrandi regnum. *Eras. ex Plut. in
Lacon.*

Anonymus. Laco quidam pædagogus pueri cura susceptā, cum
interrogaretur, quid esset illum docturus? Efficiam, inquit, vt hone-
stis delectetur, turpib. offendatur. Nihil efficacius ad eam felicita-
tem, quam amare virtutem propter se, odisse vitium propter se. *Plu.
in Lac.*

Alius Spartanus quidam interrogatus, quid conferrent vtilita-
tis pueris adhibiti pædagogi? Efficiunt, inquit, vt quæ sunt hone-
sta, eadem pueris fiant etiam iucunda. *Plut. in Lac.*

Alexander Aristotelem, cui puer formandus fuerat traditus,
summa veneratione prosequebatur, dicens, se illi non minus quam
patri debere, quod à patre viuendi, à præceptore bene viuendi initiū
accepisset, *Plut. in eius vita.*

¶ SIMILITVDINES.

B. Anselmi, Die quæso, si plantam arboris in horto tuo plantares,
& mox illam ex omni parte ita concluderes, vt ramos suos nullate-
nus extendere possit, quum eam post annos excluderes, quales pu-
tas ramos extenderet? profecto inutilis arbor, rugosa, & gibbis ple-
na, ramis suis incuruis perplexa. Hoc vtique facitis o vos puerorum
magistri! de pueris vestris, qui plantati sunt per oblationem Ecclesiæ
horto, vt crescant & fructificent Deo. Vos autem in tantum terrori-
bus, minis & verberib. vndiq; illos coarctatis, vt nulla penitus lice-
at sibi libertate potiri. *in similitudinib. cap. 177.*

Lysidis Pythagorici, Quemadmodum tinctores ea vestimenta,
quæ tincturam accipere debent, stringendo prius expurgant, vt in-
eluibilem tincturam imbibant, & quæ expurgari nunquam possita
Ad eundem modum diuinus vir Pythagoras præparabat eos, qui a-
more philosophiæ tenerentur, ne fallerentur ab iis, quos bonos ho-
nestosq; futuros esse, spem concepisset. Non enim adulterinam eru-
ditionem tractabat, neq; laqueos, quib. Sophistarum vulgus adole-
scentes implicat, nihil boni aut veri docentes: sed diuinarum humā-
narumq; rerum scientiam tenebat. Illi vero in prætextum adhibitæ
eius doctrina, multa & mirabilia faciunt, irretitis non rite ac temere
adolescentib. Quæ causa est, quamobrem difficiles & imprudentes
efficiant suos auditores. Inculcant enim morib. confusis & turbi-
dis theoremata & orationes liberas. Quemadmodum si quis in pro-
fundum, cœno ac luto plenum infundat puram ac limpidam aquā,
& cœnum perturbat, & aquam in nihilum redigit: eadem etiam eo-
rum, qui sic docent & docentur, est ratio. Densi enim ac profundi
cespites circa mentem & cor eorum, qui non pure initiantur, innati
sunt quib. omnis mansuetudo ac ratio obscuratur quantūuis in cō-
spectu quidem & foris aucta: ac subeunt hunc cumulum omnis ge-
neris malitiæ excrescentes, & impedientes, neq; sinentes prospicere
rationem. *in epist. ad Hipparchum.*

Plutarchi, Vt sacrificis honorem habet ciuitas, quod commune
omnium bonum à diis petant: Ita multo magis honorandus prin-
cipis præceptor bonus, qui talem fingit, vt omnib. sit vtilis futurus.
in Moral.

Vt non satis est soli bonitas, nisi accedat & cultor idoneus, & semi-
na: Ita non sufficit ingenii felicitas, nisi accedat doctor & institutor
egregius & præcepta idonea. *in Moral.*

Vt quidam crebris diuerticulis viam breuem reddunt longam:
Sic nonnulli docentem crebris quæstiunculis nihil ad rem pertinē-
tibus interpellantes perpetuam interrumpunt doctrinam. *in Mo-
ral.*

Vt

Vt agricolæ vallos apponunt arbusculis, quo recte crescant : Ita qui instituit, addit monita & præcepta ingeniis salubria, ne diuaricent in vitia. *In Moral.*

Vt pulli inuolucres semper hiantes pendent de ore alieno : Sic quidam molesti sunt docenti, quod necessarium sit eis omnia mansa in os serere, nihilq; tradant ipsi. *in Moral.*

Dionysii Sophistæ Antiochensi, Neq; pater vnquam liberos de se prognatos habere odio possit, eruditionis ac morum præceptor patre videri præstantior non debeat. Ille enim cum voluptate procreandis liberis operam dat, hic autem consilio bonos efficit. Perge igitur animum habere bonũ, neq; de meo in te amore dubita : quoniam artis pater est melior. Neq; diffidere vnquam deprehenderis, num, quis etiam fuerit, nam & qui natura sunt patres, commouere liberos aliquando ad iram solent: non tamen inter se belligerantur etiam. *in epist. ad Seuer. fol. 514.*

Senecæ, Quemadmodum præceptores suos veneratur ac suspicit, quorum beneficio illis in vijs exit: Sic & his, sub quorum tutela positus exercet artes bonas. *Lib. 2. epist. 74.*

Politiani, Vt agricola vehementer exultat, vbi generosos fœtus ex arbore ipsa legit, quam suis quondam manibus conseuerat, ac diu multa cura produxerat: Ita præceptores, si eorum quos literis & moribus bonis informarunt, ingenii fructũ intuentur. *Lib. 6. epist. ad Franciscũ Puccium.*

Philippi Beroaldi, Sicuti parentes filiorum corpora effigiant: Ita præceptor discipulorum mentes format. Quæ res tanto pretiosior videri solet, quanto homo interior homine est exteriore præstantior. *in epist. ad Martin. Bohemum.*

Erasmi Roterodami, Vt maximi medici minores quoque morbos optime sanant : Ita doctissimi præceptores & minima optime docent. *in simil.*

Vt boni agricolæ est nosse terram suam, quam colit: Ita præceptor diligens imprimis studeat cuiusq; indolem & ingenium cognoscere: neque enim eadem sunt omnibus adhibenda. *In similibus.*

Thrueri, Facile ad virtutem eruiuntur, qui cum melioribus conuersantur: At magno compendio in literas veniunt, qui nusquã à doctoribus recedunt. *in apoph. 945.*

Vide, Discipulus, Disciplina, Educatio, Institutio.

Præceptum.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PRæceptum, Græce ἐφημοσύνη, ης, ἡ, ἐφετὴ, ῆς, ἡ, dicitur. Est autem præceptum iussio vel imperium faciendi aliquid vel non faciendi.

Præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ ex lege regulantur. *secund. B. Thom. primæ Secund. q. 90. art. 2.*

Præcipere est actus rationis, quia importat motionem cum quadam ordinatione. *secund. eundem secund. Secund. q. 47. art. 9.*

Præcipere nonnunquam significat ante videre. Vigil. *Omnia præcepi, atque animo mecum ante peregi.* Aliquando præcipere est præuenire. Virgil. *Exultaq; animis, & spe iam præcipit hostem.* Hinc præcipuum & præcipue, quasi ante omnia. Aliquando significat iubere. Idem: *Ipsi numerum, modumq; canendi præcipiant.* Interdum significat monere & instituere. Vnde artium magistri præceptores dicuntur, & placita eorum præcepta.

¶ BIBLICI LOCI.

Præcepta Dei filiis inculcanda. *Deut. 6. v. 20.* Præcepta non bona, quomodo Israelitis data, *Ezechiel. 20. v. 25.* præcepta Decalogi, *Exod. 20. v. 1. & c. Deu. 5 v. 6. & c.* in duab. tabulis scripta, *v. 22.* præcepta de charitate, *Prouerb. 3. v. 27. &c.* Præcepta fiant in agnitione Dei & charitate. *1. Ioan. 2. v. 3.*

Præceptio diuersorum, *Exempla optima.* Manasses. *2. Paral. 33. v. 16. iniquissima.* Saul. *1 Samuel. 19. v.* Achab. *1. Reg. 21. v. 9. 10.* Ioas. *2. Paral. 24. v. 21.* Nabuchodonosor, *Dan. 3. v. 19.* Claudius, *Act. 18. v. 2.* Princeps sacerdotum, *23. v. 2.*

Præcepta custodientibus est Deus misericors, *Deut. 7. v. 9.* seruantibus benedictio: non seruantibus maledictio, *Exod. 29. v. 6. Leuit. 25. v. 3. 14. Deut. 7. v. 11. &c.*

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, cæremonias legesq; seruauerit. *Gen. 20.*

Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem, & comedetis panem vestrum in saturitate, & absq; pauore habitabitis in terra vestra. *Leuit. 26.*

Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio hodie vobis. *Deut. 6.*

Custodi præcepta eius atq; mandata, quæ ego præcipio tibi hodie, ne sit tibi, & filiis tuis post te, & permanceas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. *Deut.*

Custodite igitur, & facite, quæ præcepit Dominus Deus vester. Non declinabitis neque ad dextram, neque ad sinistram : sed in viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis : vt viuatis & bene sit vobis, & protelentur dies vestri in terra possidenda. *Deut. 5.*

Audi Israel, & obserua, vt facias, quæ præcepit tibi Dominus Deus, bene tibi sit, & multiplicaberis amplius, sicut pollicitus est tibi Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. *Ibid. 6.*

Scies, quia Dominus Deus tuus ipse est rex fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his, qui custodiunt præcepta eius in mille generationes: & reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat, protinus reddens his, qui oderunt eum, quod merentur. Custodi ergo præcepta & cæremonias & iudicia, quæ ego mando tibi hodie, vt facias. *Ibid.*

Ama itaque Dominum Deum tuum, & obserua præcepta eius & cæremonias, iudicia atque mandata omni tempore. *Ibidem 11.*

Custodiatis mandatum & opere compleatis mandatorum omnium, quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, vt diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis eius, & adhæreatis illius, adhæreatisq; ei, ac seruiatis in omnibus corde vestro & omni anima vestra. *Ios. 22.*

Sit quoque cor nostrum perfectum coram Domino Deo nostro, vt ambulemus in decretis eius, & custodiamus mandata eius. *Reg. 8.*

Custodite & perquirite cuncta mandata Domini Dei vestri, vt possideatis terram bonam, & relinquatis eam filiis vestris in hæreditatem sempiternum. *1. Paral. 28.*

Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Dominum Deum tuum, ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta eius. *Tob. 4.*

Fidelia omnia mandata in sæculum sæculi, facta in veritate & æquitate. *Ps. 110.*

Increpasti superbos, maledicti, qui declinant à mandatis tuis. *Psal. 118.*

Deum time, & mandata eius obserua. *Eccl. 12.*

Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis eius maxime assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentiam sapientiæ dabitur tibi. *Eccl. 6.*

Quia rectæ viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis: prauaricatores vero corruent in eis. *Ose. 14.*

Qui ergo soluerit vnum de mãdatis istis minimis & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. *Matth.*

Quicunq; enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater soror & mater est. *Idem 12.*

Quare & vos transgredimini mandatum Dei? *Idem.*

Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quæ? Iesus dixit: Non homicidium facies. Non adulterabis. Non furtum facies. Non falsum testimonium dices. Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum sicut teipsum. *Idem.*

Si diligitis me, mandata mea seruate.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. *Ioan. 14.*

Vos amici mei estis, si feceritis, quæ præcipio vobis. *Idem.*

Et in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est. *1. Ioan. 2.*

Omnis, qui diligit eum, qui genuit, diligit & qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, quum Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sint. *Idem 5.*

¶ SENTENTIAE PATRVM.

Cum ergo in naturali iure nihil aliud præcipiatur, quam quod Deus vult fieri, nihilque aliud vetetur, quam quod Deus prohibet fieri: deniq; quum in canonica scriptura nihil aliud, quam quod in diuinis scripturis & legibus inueniatur, diuinæ vero legis natura consistant: patet, quod quæcunq; diuinæ voluntati aduersa, eadem cæ scripturæ contraria probantur, eademq; etiam naturali iuri contraria, ueniantur aduersa. Vnde quæcunq; diuinæ voluntati seu diuinæ scripturæ, seu diuinis legib. postponenda censentur, eisdem omnibus & naturale ius præferri oportet. Constitutiones ergo vel ecclesiasticæ, vel seculares, si naturali iuri contrariæ probantur, penitus sunt euacuandæ. *Can. Aug. ad Casulanum. & hab. dist. 9. can. Sanct. 3. Conuert.*

Quæ

…t contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diuer-
…sint vitanda: vt pactum inter se gentis, aut ciuitatis consue-
…vel lege firmatum, nulla ciuis aut peregrini libidine viole-
…tur. Est enim illis pars vniuerso suo non congruens. Cum
…Deus aliquid contra morem, vel contra pactum quorumli-
…bet iubet: si ibi nunquam factum est, tamen faciendum est:
…illum est, restaurandum est: & si statutum non erat, insti-
…tuendum est. Si enim regi licet in ciuitate, cui regnat, iubere ali-
…quid, quod neque ante ipsum quisquam, nec ipse vnquam iusse-
…rit, non est contra societatem ciuitatis eius, obtemperatur ei:
…contra societatem fit, si non obtemperetur ei: generale quip-
…piam est societatis humanæ, obtemperare regibus suis.
…magis Deo regnatori vniuersæ creaturæ suæ, ad ea, quæ
…sine dubitatione seruiendum est? Sicut enim in potestati-
…bus humanæ maior potestas minori ad obediendum
…ita Deus omnibus. *Idem, l. 2. Confess. & hab. dist. 8. can.*

…rum.

…olum præceptis non obtemperat, reus est, & debitor pœnæ,
…dicit. Præcepto Domini non obedire, peccatum est: &
…ali vti noluerit, minus boni adipisceris: non mali aliquid
…erba. *Idem in sermon. de monte. & habet. 24. quæst. can.*

…Illud breuiter te admonendum puto, traditiones ecclesiasticas,
…rum, quæ fidei non officiant, ita obseruandas, vt à maioribus
…fiant: nec aliquorum consuetudinem aliorum contrario
…obiurgarit. *Hieronym. ad Lucian. & habet. distinct. 12. can.*

…quis prohibet vobis; quod à Domino præceptum est, vel
…peratur fieri, quod Dominus prohibet; execrabilis sit om-
…qui timent Deum. *Isidor. & habet. 11. q. 3. Si is qui. §. Si quis*

…Qui præpostera festinatione temerarius remissionem pecca-
…nctis putat se dare posse, & auder Domini præcepta rescin-
…non tantum nihil prodest, sed obest lapsis. Pronocasse enim
…Deest, non seruasse sententiam: non misericordiam piissimi
…deprecari, sed contempto Domino de sua facilitate præsu-
…*Cyprian. de lapsis. & hab. dist. 50. can. Si quis.*

¶ Sententiae Poeticae.

Virg. Æneid. lib. 2.

Neu præceptis parare recusa.

Horat. in arte poet.

Quicquid præcipies, esto breuis, vt cito dicta
Percipiantque animi dociles, teneantque fideles.

¶ Fabvla.

Auiculæ præceptæ.

…rem auiculam aiunt pollicitam aucupi, si se emisisset, datu-
…præceptatria, quibus si vti vellet, beatam vitam viuere pos-
…cum auceps hac spe & conditione illam auolare passus fuis-
…dubitare hæc accinuisse auicula traditur; Crede parum: Tua
…quæ periere, relinque. Postea, Gratias ago tibi; magne
…Iupiter, qui me de istius manu liberaris. Nam in viscerio
…inuet Smaragdus vncialis, quem si ille abditum intra me
…nunquam viuam emitteret. Hoc audito, mirificus dolor
…meum maasit, & pœnitere eum credulitatis suæ, qui tam facile
…eum dimisisset. Ibi illa: Nisi sequaris præcepta mea, inquit,
…nulla profuerint. Nam cur tu nunc obsecro mihi credis,
…malem gemmam mihi inesse dixi, cum vix semunciæ pon-
…deratam. Quod si verum sit: cur non seruabas tuum? Sed
…& hoc negiexeris, restat scilicet, ne amissa, quæ recuperari
…nequit, frustra requiras, aut desiderio illorum consumaris, at-
…que dictis relicto aucupe auolauit.

…Docetur fabula vtiles maximè sensus ad vitam cum quiete de-
…rum: Et hoc etiam ostendit, præcepta bona multos audire,
…non sequi.

Vide Lex.

Præda.

¶ Definitio et etymolog.

Præda, Græce λεία, ας, ἡ, vel λεηλασία, ἡ, & λῃστηρμένη, prædor dici-
tur. Præda dicuntur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt. Ma-
nubiæ vero appellatæ sunt pecuniæ, à quæstore ex venditione
…rum redactæ. *secund. Aul. Gell. lib. 13 Noct. Att. c. 23.* Dicitur au-
…tem præda, *vt Varroni placet*, à pario, quasi parida, quod sit manu
…vel dicamus à præ, quod est ante, & do, quod auferatur per
…antequam detur à possidente.

¶ Loci Biblici.

…Præda ex æquo dividenda. *Deut.* 20. 14. *Num* 31. v. 26. 27. *Iosuæ*, 22.
…*Iudic.* 30. 24. *Exempla*, Moyses, *Num.* 31. 27. Iosua, *Ios.* 8. v. 2. 27.
…22. 8. Israelitæ, 1. *Sam.* 14. v. 31. 32. Dauid, 30. v. 22. 24. 25. Iosa-
…*Paral.* 20. 25. Viri Israel, 28. 14. Iudæi, 2. *Macch.* 8. 30. qui præ-
…etiam ipse prædabitur. *Esa.* 33. 1.

Qui ad prædam, non plane euersa hostium fortuna, se confert, non miles bonus est, sed calo, quem vti mancipium cuiuis tractare licet. *Xenoph. de institut. Cyri, l. 5.*

Ab hostibus parta abundantia non solum commeatum, sed immortalem gloriam apud omnes mortales parere solet. *Idem, de rebus gestis Græc. l. 5.*

Quum veteres milites Romani è castris ad militiam egrediuntur, iurant omnes nihil se ex præda defraudaturos, sed fidem secundum datum sacramentum seruaturos. Dum sic diuisi pars ad prædandum cõuertitur, pars custodiæ gratia in acie remanet nunquam Romanis aliquid discriminis in vniuersum auaritiæ vitio aboriturū. Etenim nemo inter eos spe lucri fraudatur, sed dum alii prædantur, alii constanter in acie permanentes istos custodiunt: nec vllus reperitur qui aciem deserat, id quod alii potissimum iucommodare consueuit. Quandoquidem enim plurimi mortalium damnum accipiunt, & periclitantur lucri gratia, manifestum est quod vbi illius occurrit occasio, ægre abstineant, & sese cohibeant, qui in acie vel castris relinquuntur, proprerea quod plerunque præda omnis in potestate eius est qui dominatur, si is omnino sit monarcha: si vero dux, licet accurate in commune cuncta lucri gratia comportentur, nihilominus tamen cuncti pro suo deputant quicquid abscondi ac defraudari potest. Et quoniam plurimi prædæ intenti, atque ita plenam victoriam obtinere nequeunt, hi, vt de summa rerum periclitentur. Multis hoc accidit, vt licet facti sint vtri compotes, & vel in castra hostium irruerint, vel ciuitates ceperint, attamen non solum eiecti sint, sed & totius cautæ periculum ac detrimentum incurrerint: ob nullam videlicet aliam quam dictam iam causam. Quapropter nihil tantopere curandum ac prouide disponendum est ducibus, atq; hoc ipsum de quo loquimur, videlicet, vt quantum fieri potest, spes ita apud vtrosq; maneat, quod si eiusmodi incidat occasio, cunctis certa sit æqualis lucri partio. *Polyb. hist. l. 10.*

Prædæ cupiditas multos longius enecat. *Cæs. l. 6. de bello Gal.*

Omnis cædes, & vulnera, & sanguis auiditate prædæ penitatur. *Tacit. Annal. lib. 3.*

¶ Sententiae Historicae.

Themistocles, quum aliquando ad mare visendi cadauera gratia accessisset, ac torques armillasq; passim disiectas videret, ipse quidem præteriit, sed amico, qui sequebatur, dixit: Collige tu tibi, nam tu Themistocles non es. Ne tam obuia quidem præda cõmoueri potuit, vt quicquam ageret indignum egregio duce cui gloria decet esse satis magnum virtutis præmium. *Plut. in vita Themistoclis.*

Alexander, cum in Arbelis de rerum summa periclitatus esset, conflicturus cum mille hominum millibus ad pugnandum instructis, adierunt illum milites aliquot ipsi bene volentes, deferebantque cæteros, quod in castris inter se miscerent sermones, cõspirarentq; ne quid prædæ in regium tentorium deportarent, sed ipsi totum in suum verterent lucrum. His auditis, subrisit Alexander: Fausta, inquit, nuntiatis: Siquidem audio sermones virorum ad vincendum, non ad fugiendum animatorum. Nec illum fefellit diuinatio: namque milites regem adiere, dicentes: Bono animo esto rex, neque metuas hostium multitudinem, qui ne pulueremquidem nostrum ferre poterunt. *Plut.*

Annibal profugus apud Antiochum regem agebat. Is ostendit illi suum exercitum barbarico apparatu magnifice instructum, sed ad prædam magis, quam ad bellum: Hæc omnia quum diligenter esset contemplatus Annibal, rogauit Antiochum, num hæc omnia satis essent futura Romanis? Tum Annibal: Plane satis arbitror, etiamsi auarissimi sint Romani. Lusit Pœnus ab inexpectato. Rex de prælio sciscitabatur, iste respondit de præda. Quid enim aliud est miles imbellis, auro, argento, cæterisque rebus ad prædam inuitantibus instructus, *Plut.*

Prædestinatio.

¶ Definitio.

Prædestinatio, Græce προορισμὸς, προόρισις, εως, ἡ, προορίζω prædestino dicitur. Est autem prædestinatio, diuinæ voluntatis, per gratiam electio. *secund. August. lib. de libero arbitrio.*

Prædestinatio est quædam præordinatio Dei ab æterno, de his, quæ per gratiam Dei fienda sunt in tempore. *secund. eund. 3. par. quæst. 24. art. 1.*

Prædestinatio est ratio transmissionis creaturæ rationalis ad vitam æternam in mente Dei. *secund. B. Tho. 1 par. q. 22. art.*

Prædestinatio est cognitio futuræ beatitudinis hominum. Præscientia vero è contrario est cognitio futuræ damnationis.

¶ Loci Biblici.

Prædestinatio æternæ vocationis & fidei causa est. *Rom.* 8. v. 30. *Ephes. 1. v. 4. 5. 11. 2. Tim. 1. 9. 1. Pet. 1. 2.* ob Prædestinationem non disputandum cum Deo. *Rom. 9. 20.*

¶ Sententiae Biblicae.

Prædestinatio diuina imperscrutabilis.

Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum, *Eccl.3.*

Nonne frater erat Esau Iacob? dicit Dominus, & dilexi Iacob: Esau autem odio habui. *Malach.1.*

Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. *Matth.20.*

O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. *Rom.11.*

Irreprehensibilis.

Nam quos præscisit, & prædestinauit conformes fieri imaginis Filii sui. *Rom.8.*

Quos autem prædistinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit, &c. Quos autem iustificauit, &c. *ibid.*

Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas est apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor cui misertus sum, & misericordiam præstabo cui miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei 9.

Dicis itaque mihi: Quid adhuc quæritur? voluntati eius quis resistit? O homo, tu qui es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus luti ex eadē massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, et ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. *ibid.*

Qui prædestinauit nos in apoptionem filiorum per Iesum Christum, in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ. *Ephes.1.*

In magna autem domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emundauerit, &c. 2. *Tim.1.*

Audientes autem gentes gaudiæ sunt, & glorificabant verbum Domini, & crediderunt, quotquot erant præordinati ad vitam æternam. *Act.13.*

¶ Patrum Sententiae.

Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fuctuosam. Nonne post innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnum, quod perdiderat, rursus accepit? Pharao autem ipsis in flagellis durior est effectus, & periit? Hic mihi rationem reddat, qui diuinum consilium nimium alte sapientique corde diiudicat, cur medicamentum vnius medici manu confectum, alii ad interitum, alii valuerit ad salutem, nisi quia Christi bonus odor aliis est, odor vitæ in vitam, aliis est odor mortis in mortem? Quantum ad naturam, ambo homines erant, quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum Dei populum possidebant: quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod vnus Dei manum sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnauit arbitrio? *Augustin. & hab.23 q.4.can. Nabuchodonosor.*

Vasis iræ nunquam Deus redderet interitum, si non spontaneum inueniretur homo habere peccatum. Quia nec Deus peccanti homini iuste inferret iram, si homo ex prædestinatione Dei cecidisset in culpam. *Isid. § Vasis.*

Prædestinationem Dei, siue ad bonum, siue ad malum in omnibus operari ineptissime dicit: vt ad vtrumque homines quædam necessitas videatur impellere, cum in bonis voluntas sit intelligenda, non sine gratia, in malis autem voluntas sit intelligenda sine gratia. Cum vero aliquos à Deo aut traditos desideris suis, aut obduratos legimus, aut relictos magis peccatis suis, hoc ipsos meruisse profitemur, quia talia eorum crimina præcesserunt, vt ipsi sibi pœnam debuerint, qua eis etiam supplicium verteretur in reatum: atque ita nec de iudicio Dei querimur, quo deserit, meritos deseri, & misericordiæ eius gratias agimus, qua liberat non meritos liberari. Vires itaque obedientiæ non ideo cuiquam subtraxit, qui eum non prædestinauit, sed ideo eum non prædestinauit, quia recessurum ab obedientia esse præuidit. Prædestinatio quoque Dei semper in bono est: quæ peccatis sola voluntate hominis comissum, aut remittendum nouit cum laude misericordiæ, aut plectendum cum laude iustitiæ. In malis autem operibus nostris sola præscientia Dei intelligenda est: quia sicut præscisit & prædestinauit quæ ipse fecit, & vt faceremus dedit? ita præscisit tantum: non etiam prædestinauit, quæ nec ipse fecit, nec vt faceremus exigit. Si autem, de quibus dicitur: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum: voluntate exierunt, voluntate ceciderunt: & quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati: Essent autem prædestinati, si essent reuersuri, & in sanctitate ac veritati mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei multis est causa standi: nemini est causa labendi. *ibidem, 9. Prædestinationem.*

Duæ sunt necessitates, simplex vna: veluti necesse est omnes homines esse mortales: altera conditionis: vt si aliquem quis scit, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque uit, id esse aliter, quam notum est, nequit. Sed hæc illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem natura, sed conditionis adiectio. Nulla enim necessi dere voluntate gradientem, quamuis eum tunc, cum incepere necessarium sit. Eodem igitur modo si quid præsens videt, id necesse est esse: tametsi nullam necessitatem. At quidem ea futura, quæ ex libertate niunt, præscientia contuetur. Hæc igitur ad intuitum num, necessaria fiunt per disputationem diuinæ nouere, vero considerata, absolutam naturæ libertatem non unt igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio, uis eueniant, existendo tamen naturam propriam quæ priusquam fierent, etiam non euenire potuissent *ibid.9. Duæ sunt.*

De Tyriis vero & Sidoniis quid aliud possumus non esse eis datum desuper, vt crederent? quos ipsa Veritas docet, si talia, qualia apud non credentes tutum signa vidissent. Quare autem hoc eis negatum si possunt, qui calumniantur: & ostendant, cur apud mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit, & apud erant profutura non erant, fecerit, Nos etenim, si rationem funditatem iudicii eius penetrare non possumus: tamen scimus, & verum esse, quod dixit, & iustum & non solum Tyrios & Sidonios; sed etiam Corazin potuisse conuerti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc eis Dominus operari: neque enim vlli falsum videri Veritas ait: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit meo. *ibid.9. De Tyriis.*

Sicut tu quædam, quæ fecisti, meministi: nec tamen ministi, omnia fecisti: ita Deus omnia, quorum præscit: nec tamen omnium, quæ præscit, ipse actor autem non est malus actor, iustus est vltor. *idem lib. arbitrio.*

Duæ sunt hominum societates, quarum vna prædestinauit æternum regnare cum Deo; altera vero æternum supplicium ire cum diabolo. *idem Lib.15. de Ciuit. Dei, c.1.*

Quomodo istis dixit, Non estis ex ouibus meis, quia non os ad sempiternum interitum prædestinatos, non admirandum sui sanguinis pretio comparatos. *idem tract.48. in Ioan.*

Nemo venit nisi tractus. Quare illum trahat noli quærere si non vis errare. Semel accipe & intellige. Nondum videris vt traharis. Ramum viridem ostendis oui, & trahis illum puero demonstrantur, & trahitur, & quo currit, trahitur, trahitur, sine læsione corporis trahitur, cordis vinculo trahitur. *idem super Ioan homil.26.*

Non quia futuros nos tales esse præscituit, ideo elegit mus tales per ipsam electionem suæ gratiæ, qua gratificauit dilecto Filio suo. *idem lib. de prædest. sanct.*

Elegitur igitur, quos voluit, gratuita misericordia. *idem tractationum.*

Prædestinatio, est diuinæ voluntatis per gratiam electi *lib. de prædest. sanct.*

Sicut tu memoria tua, non cogis facta esse, quæ præmeminisse Deus præscientia sua non cogit facienda, quæ sunt *de lib. arbitr.*

Prædestinatio Dei multis est causa standi, nemini est bendi. *ibid.*

Præscientia est vnamquamque rem ante, quam veniat & id, quod futurum est, priusquam præsens sit, præsciri *in dial.*

Obtineri nequaquam possunt, quæ prædestinata non sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata cibus obtineant, nam ipsa quoq; perennis regni præmia est ab Omnipotenti Deo disposita, vt ad hoc electi existant, quatenus postulando mereantur accipere, quod disposuit potens Deus ante secula disposuit donare. *dial lib.3.*

Præfixi dies singulis ab æterna Dei præsentia, nec augeri nec minui, nisi contingat, vt ita præsciantur, vt aut optimis bus longiores fiant, aut pessimis breuiores *in Mar.*

Prouidentia Dei ita omnia disposuit, quod nihil ordini manſit, Malitiam non fecit, cum tamen ab aliis inuentam bere possit, non prohibet. Si enim malitia non esset, virtutis non haberet, nec claresceret, nec examinata fieret, non probata vero, nec examinata virtus esset. *Origen. super Iamer. 22.*

Fideuter fatemur, prædestinationem electorum ad regnum, & prædestinationem impiorum ad mortem. *Concil. Valentinum anno 885. Can.3.*

Hæc est in sanctis causa prædestinationis diuinæ, præparatio licet iustificationis & adoptionis indebitæ, quam quia non habuerat voluntas hominis mala, non est eius causa, nisi sola luntas bona. *Fulgentius, lib.1. ad Monimum. pag. 45. edit. Ingol. oct. forma. 1587.*

¶ Sanc-

¶ Similitvdines.

est. Deus non eas res instrumenta facit calamitatum, sed iis qui ad tale ministerium coaptantibus libens vtitur: Iam quia non ad tale ministerium coaptantibus libens vtitur: Iam quia non ad talem præbes, id ipsum est, quod te omnino à Deo abesse. Ita quoque in vasis, aliud inhonestum, aliud honestum fit. Censura enim fit pro suo cuiusque ministerio. Mensa sacra res, per quam Deus & hospitii amicitiæ præses honoratur & Abrahamum ipsa hospitalitas Dei conuiuatorem fecit. Angelum contra, res abominabilis, iræ enim inseruit: & sacrificium est, in pœnitentiam vertitur. Deus certe eorum, qui eo vsi sunt, in pœnitentiam vertitur. Deus certe eorum, qui eo vsi est, in pœnitentiam vertitur, dignum haberi à Deo, quem ipse fecerunt, neque id paruum, dignum haberi à Deo, quem ipse fecerunt, neque id paruum, dignum haberi à Deo, quem ipse fecerunt, neque id paruum

est sapiens. *idem super illud Ecclesiastici, Verba sapientum quasi stimuli.*

Non offendaris in Scripturis sanctis, simplicitate & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolatæ sunt, vt rusticam concionem facilius instruerent, & in vna eademque sententia, aliter doctus, aliter enitteret indoctus. Non sum tam petulans & hebes, vt hæc me nosse polliceat, & eorum fructus capere in terra, quorum radices in cœlo fixæ sunt: sed velle fateor, sed eniti me profiteor magistrum renuens, comitem spondeo, petenti datur, pulsanti aperitur, quærent inuenit. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseueret in cœlo. Obuiis te manibus excipiam, & vt inepte aliquid, ac de Hermagoræ tumiditate effundam, quicquid quæsieris, tecum scire conabor. *Idem ad Paulinum presbyterum. Est & in prologo Bibliorum capite 7.*

Docente in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitet, lachrymæ auditorum laudes tuæ sint. *idem in Epist. ad Nepot.*

Ille est doctor ecclesiasticus, qui lachrymas, non risum, mouet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem. *idem super Esaiam.*

Qui enim Christum annuntiat, ab omni vitiorum incentiuo præstare se debet alienum. *Ambrosius serm. de iciunio & habetur dist. 35. can. Sexto die §. Qui enim.*

Aperi os tuum, sed prius, vt aperiatur implora. Vita enim verbum erigit & acquirit. Sermo enim sine vita, non est Dei sermo. *idem super Luc.*

Libere enim, & iuxta fidem veram, sine adulatione Christum prædicantes, & gesta prauæ vitæ arguentes, gratiam non habebant apud homines. *Idem super illud 1. Corinth. Vsque in hanc horam & esurimus, &c.*

Quales debeat esse, qui euangelizat regnum Dei, præceptis euangelicis designatur, vt sine virga, sine pera, sine calceamento, sine pecunia, hoc est, subsidio seculares adminicula non requirens, fideque victus putet sibi, quo minus ista requirat, magis posse suppetere. *Idem super illud Luc. 9. Quicunque non receperit vos, &c.*

Alienum est prædicatorem regni Dei cursitare per domos. *idem super Luc.*

Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. *Greg. super Euang. lib. 1. homil. 6.*

In hoc videtur indita sapientia magistrorum. Debet enim subtiliter is, qui docet, prospicere, ne plus studeat prædicare, quam capiatur ab auditore. Debet enim ad infirmitatem audientium, semetipsum contrahendo descendere, ne dum paruis sublimia, & iccirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere, quam auditoribus prodesse. *Idem Moral 20. super illud Iob. 29. Super illos stillabat eloquium suum.*

Tunc enim est sermo viuus & efficax, cum est prædicantis pura sanctitas, & virtuosa perfectibilitas. *Idem Moral. 30. in fin.*

Oportet, vt prædicatores sint fortes in præceptis, compatientes infirmis, terribiles in minis, in exhortationibus blandi, in ostendendo magisterio humiles, in rerum temporalium contemptu dominantes, in tolerandis aduersitatibus rigidi. *idem Moral. 30. super illud Iob. 39. Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris.*

Censemus eos, qui Apostolorum figuram tenent, prædicare, baptizare, communionem dare, pœnitentes suscipere, peccata soluere. *idem in Registr. lib. vlt. in fine.*

Collocutionis vox corda torpentia excitat plus quam lectionis, & quasi quadam manu solicitudinis, vt diligent pulsat. *idem super Euang. lib. 1. hom. 2.*

Quid est hoc, quod Prophetæ iacenti dicitur: Sta supra pedes tuos, & loquar tecum? Qui enim iacenti loquebatur, cur non se nisi stanti promittit esse locuturum? Sed sciendum est, quia alia sunt, quæ iacentes, alia, quæ stantes, audire debemus. Iacenti enim dicitur, vt surgat, stanti autem præcipitur, vt ad prædicationem proficisci debeat. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione iacentibus præberi non debet authoritas prædicationis: sed cum iam in bono opere surgimus, cum iam recti stare cœperimus, dignum est, vt ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Stans ergo Propheta, visionem spiritualem vidit, & cecidit: iacens vero admonitionis verba suscepit, vt surgeret: surgens autem præceptum audiuit, vt prædicaret. Nam qui adhuc ex superbiæ vertice stamus, cum iam de æternitatis timore aliquid sentire cœperimus, dignum est, vt ad pœnitentiam accedamus: & dum infirmitates nostras subtiliter agnoscentes, humiliter iacemus, per diuini verbi consolationem, ad fortiora opera resurgamus. *idem super Ezech. & habet. distinct. 59. canon. Quid est.*

Vita prædicantium & sonat & ardet. Ardet desiderio sonat verbo. Æs ergo candens, est prædicatio accensa: sed de candenti ære scintillæ prodeunt, quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Recte ergo prædicatorum verba scintillæ appellata sunt, quia eos, quos in corde tetigerint, incendunt. *Idem super Ezech. homil. 3.*

Ille sermo ab audiente libenter accipitur, qui à prædicante cum compassione animi profertur. Ille loqui veraciter nouit, qui benefacere didicit. *Idem hom. 11.*

Prædicationis vita semper debet in alto fixa permanere, narium discernat fætores vitiorum, odoresque virtutum. *per illud Cant. 9 Nasus tuus sicut turris Libani.*

Nequaquam debent homines in ætate infirmæ prædicare, iuxta rationis vsum sermo doctrinæ non suppedit, cta ætate. Redemtor noster, cum cœli sit conditor, doctor, ante tricennale tempus, in terra magister nolu minum, vt videlicet præcipitatis vim saluberrimi tem deret, cum ipse etiam, qui labi non posset, perfecte non nisi perfecta ætate prædicaret. *Idem sup. Ezech. Pastorali.*

Ille vbere prædicatione fructus colligit, qui semine rationis promittit. Nam loquendi authoritas perditur opere non adiuuatur, *Idem, l. 1. Moral.*

Non debet prædicator infirmis insinuare cuncta, nec debet prædicare rudibus, quanta cognoscit. *Idem ralium.*

Lex ipsis prædicatoribus imposita est, vt ipsi viderib nent quæ loquendo suadere festinant, nam loquendo perditur, quando vox opere non adiuuatur. *Idem Mo bro 19. super illud Iob. 28. Quando ponebat pluuio pral.*

Fructus etenim terræ absque pecunia comedere, et siæ quidem sumptus accipere, sed eidem Ecclesiæ pretium non præbere. Terræ igitur fructus absq pecunia edit, qui Ecclesiastica commoda ad vsum corporis exhortationis ministerium populo non impendit. nos Pastores dicimus, qui aduentum districti iudicis tes, officium quidem prædicationis suscipimus, ad siastica muti manducamus? Exigimus, quod nobis corpori, sed non impendimus, quod subiectorum di. *Idem l. 21. exponens illud Iob. 31. Si fructus terra pecunia.*

Hoc habet proprium doctrina arrogantium, vel nesciant inferre, quæ docent, & recta quæ sapiunt, ministrare non possint. In verbis enim eorum prodire docent, quasi in quodam sibi videntur summitatis cathedra sedere, eosque, quos docent, vt longe infra se positos, respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed vix dominatur. Recte autem his per prophetam Dominus dicit: tem cum austeritate imperabitis eis, & cum potentia. austeritate enim & potentia imperant, qui subditos suos quille ratiocinando corrigere, sed aspere inflectere festinant. At contra, vera doctrina tanto vehementius tionis vitium fugit per cognitionem, quando ardentius suorum iaculis ipsum magistrum elationis insequitur. enim, ne eum elatis moribus prædicet, quem in contemtium sacris sermonibus insectatur. Ecce quare litigii prationis. Litigiosi namque, vel adulationibus animos sibi conciliant, vel fratribus suis detrahendo, inimicitias gerunt, vel inter fratres discordiam seminando, sedi quam facere cessant, quæ omnia in prælatis damnabilia probantur, *Idem Moral. libr. 24. par. 5. cap. 12. & hab. dist. habet.*

Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est sarum origines à sacris paginis sumat, vt omne, quod loquitur, diuinæ authoritatis fundamentum reuocet, atque in locutionis firmet. *idem lib. 18. Moral.*

Vsurpaui mihi cotis officium, quæ ferrum reddit acrem sit inutilis ad secandum. Pulchrum depinxi hominem p aliosque ad perfectionis littus redigo, qui adhuc in de ctibus versor. *Idem in fine pastoralis loquens de seipso.*

Sermo dulcedinem non habet, quem vita reprobi in scientiam remordet. Vnde necesse est, vt qui verba Dei prius studeat scire, qualiter viuat, vt post ex vita colligi, qualiter dicat.

Ad prædicandum namque plus conscientia sancti amor eat, quam exercitatio sermonis. Qui enim vitam suam pensat, & exemplo suo foris admonendo alios ædificat, corde linguæ calamum tingit, in eo quod manu verbi exterius scribit. *Idem super Ezech. homil. 10.*

Nisi Spiritus sanctus adsit cordi audientis, otiosus est doctoris. Nemo ergo docenti homini tribuat, quod ex ore intelligit: qua nisi intus sit, qui doceat, doctoris lingua vacuum laborat. *idem in hom. 30. super Euang.*

Qui prædicationis suscipit officium, non oportet resolutum, sed fortem, & per cuncta robustum. dem esse atque resolutum, sed fortem, & per cuncta robustum. enim saltem attingere quisquam debet præclari huius ctionem, nisi paratus sit millies animam suam in mortem *Ioan. Chrys. de laudib. D. Pauli, hom. 6.*

¶ Similitvdo.

Bullingeri. Quemadmodum serpens totum seipsum nec minimum curat, si corpus inciditur, dummodo caput integrum

rum seruet: Eodem modo & Euangelii prædicatores debent corpus ac fortunas, imo corpus ad vitam Tyrannis opponere, quia totum sit Ecclesiæ caput Christus, salua fides. *In Matth.*

Hic refer ea, quæ sunt sub titulis de Concionatoribus & Episcopis.

Prælatus.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

Prælatus, Græce ἡγούμενος, ὁ, & ἐπίσκοπος, obseruo dicitur. Est autem prælatus, large sumendo, omnis habens curam animarū. *secundum Ioan. de Turrecr. de sum. Trin. & in c. Decernimus. de iud.* Periculosissimus autem est periculum, triplici ratione. Quia prælatorum maximum est periculum, triplici ratione. Quia præsumunt de Sacramenta dispensare, quæ non nisi munde tractata debent. Et quia debent reddere rationem de propriis, & de alienis, quorum pertinent ad eos. *Ex B. Thom. 4 sent. dist. 17. q. 3 art. 3.* Quia existens in peccato mortali, etiam occulto, corripiendo, vel aliquid aliud officii sui faciendo, peccato mortaliter. Non autem agens vt frater. *Ex B. Thom. secund. Secund. 33. art. 3. & 4. & 184. q. 2. art. 2. Vide Episcopus.*

¶ PATRVM SENTENTIAE.

Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Exponere vocabulum quid sit episcopatus: quia nomen est operis, non honoris. Nomen superior, sine quo populus regi non potest, et si ita tenea- tur, si non ministretur, vt decet, tamen indecenter appetitur. *Augustin. 80. in decret. 8. q. 1. can. Qui episcopatum.*

Hæc omnia peto, vt cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in mundo, & maximo hoc tempore, facilius, & leuius, & hominibus gratius, episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur: sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius. *Idem ad Val. & hab. hist. 40. ante omnia.*

Difficilius est in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius periculosius episcopi aut presbyteri officio: sed apud Deum beatius, si eo modo militetur, quo noster imperator iubet, *in de verb. Dom.*

Nemo itaque sine crimine iubetur esse Episcopus, quod alio loco Timotheum irreprehensibilem nominatum puto: non quod omni tempore, quo ordinandus est, sit sine vllo crimine, & omnibus maculas noua conuersatione deluerit: sed quod ex eo tempore, quo in Christum renatus est, nulla peccati conscientia teneatur. Quomodo enim potest præses Ecclesiæ auferre malum in populo eius, quin delictum simile corruit? Aut qua libertate quemquam corripere potest, cum tacitus ipse sibi respondeat, eadem commisisse, quæ corripit? *Hieronym. in Epi. ad Tit. & hab. hist. 25 Damasum.*

Cum idem erat presbyter, & Episcopus, & antequam diaboli instinctu vel schismata in religione fierent, & diceretur in populis ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego autem Cephæ: communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam unusquisque eos, quos baptizauerat, suos esse putabat, non totum in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris superponeretur & schismatum semina tollerentur.

Itaque presbyteri sciunt, se ex Ecclesiæ consuetudine ei qui præpositus fuerit, esse subiectos: ita episcopi nouerint, se magis consuetudine, quam dispensationis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in communi debere Ecclesiam regere. *idem ad Tit. & hab. dist. 95. can. Olim.*

Esto subiectus pontifici tuo, & quasi parentem animæ ama. Sed & ipsi sacerdotes sciant se esse, non dominos: honorent clericos clerici, vt ipsis episcopis a cleris quasi Episcopis honor defe- ratur. Scitum est illud oratoris Domitii: Cur ego, inquit, te habeam imperatorem, cum tu me non habeas, vt senatorem: *Item ad Ioan. & hab dist. 95. can Esto subiectus.*

Illud interendum est aduersus eos, qui de episcopatu intumescunt, & putant, se non dispensationem Christi, sed imperium consequi: quia non statim omnibus his meliores sunt, quicunque episcopi non fuerint ordinati: & ex eo, quod episcopi electi sunt, non magis æstiment comprobatos: sed intelligant propterea quosdam sacerdotio remotos, quia eos vitia liberorum impedierint. Quorum peccata filiorum ab episcopatu iustum prohibent, quanto magis se vnusquisque considerans & sciens, quia potentes potenter tormenta patientur: retrahit se ab hoc tam honore quam onere: & horum locum, qui magis digni sunt, non ambit occupare? *idem ibid. 8. q. 1. can.*

Opus, inquit non dignitatem, laborem non delicias, opus per humilitate decretat, non fastigio intumescat.

Tanta debet esse conuersatio & eruditio pontificis, vt omnes mores egressus, & vniuersa eius opera notabilia sint, veri atem mentis concipiat, & eam toto habitu resonet & ornatu: vt quicquid agit, quicquid loquitur, doctrina sit populorum, *idem epist. 43 super illud Pauli ad Timoth. cap. 3. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.*

Ecclesiæ Principes; qui deliciis affluunt, & inter epulas atque lasciuias pudicitiam seruare se credunt, propheticus sermo describit, quod eiiciendi sunt de spatiosis domibus, lautisque conuiuiis, & multo labore epulis conquisitis. Et si vis scire, quo eiiciendi sunt, propter malas cogitationes, & mala opera sua, Euangelium lege in tenebras scilicet exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Annon confusio & ignominia est, Iesum crucifixum, pauperem, & esurientem, fratris prædicare corporibus: & ieiuniorum doctrinam rubentes buccas, tumentiaque ora proferre? Sit in Apostolorum loco sumus, non solum sermonem eius imitemur: sed etiam conuersationem & abstinentiam. *idem, & hab. in decret. dist. 35. can Eccles.*

Quid autem de episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, benefraternitas vestra nouit: pastores enim facti sumus, non percussores. Egregius prædicator dicit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Noua vero atque inaudita est illa Prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. *idem Ioan. epist. Constans. dist. 45. can. Quid autem.*

Ab imperitis, pastorale magisterium, quanta temeritate suscipitur? cum sit ars artium, regimen animarum, hoc est, magisterium disciplinæ, vt culpis discrete nouerit parcere, & pie resecare.

Nequaquam valet, in culmine humilitatem discere, qui in imis positus, non desinit superbire, nec scit laudem, cum suppetit fugere, qui ad hanc didicit, cum deesset anhelare.

Tantum debet populi actionem actio transcendere præsulis, quantum distare tolet à grege vita pastoris.

Si delectionis testimonium est cura pastoralis, quisquis virtutibus polleus gregem Dei renuit pascere, summum Pastorem conuincitur non amare. *idem in Pastorali.*

Oportet sacerdotes, quibus Domini populus commissus est, cum magna constantia vigilare super domesticas oues, ne iupinis morsibus, id est, diaboli ritimulis lamentur. *idem & hab. dist. 81. can. Oportet.*

Quicunque sacros ordines vendunt aut emunt, sacerdotes esse non possunt. Vnde spiritum est: Anathema danti, anathema accipienti, hæc est Simoniaca hæresis: quomodo ergo, si anathematizati sunt, & sancti non sunt, sanctificare alios possunt? & cum in Christi corpore non sint, quomodo Christi corpus tradere vel accipere possunt? Qui maledictus est, benedicere quomodo potest? *idem & hab. 1. q. 1. can. Quicunque.*

Nemo plus in Ecclesia nocet, quam qui peruerse agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet: Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit: & in exemplum vehementer culpa extenditur, cum pro reuerentia ordinis peccator honoratur. *idem in pastorali par. 1.*

Lux gregis est flamma Pastoris. Decet enim Dominicum Pastorem & sacerdotem, moribus & vita clarescere, quatenus in eo tanquam in vitæ suæ speculo plebs sibi commissa, & eligere, quod sequatur, & videre possit, quod corrigat. *idem in regist. Epistol. 32.*

Talis debet esse dispensatio regiminis, vt is, qui præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus arridens timeri debeat, & iratus amari, vt eum nimia lætitia vilem reddat, aut immoderata seueritas odiosum. Miscenda est lenitas seueritati, faciendumque quoddam ex vtraque temperamentum, vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. Hoc mirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul & manna erat, quia scripturæ sacræ scientia in boni rectoris sit pectore, sit virga discretionis, sit manna dulcedinis. Hinc Dauid ait: Virga tua & baculus tuus, &c. Virga enim percutimur, & baculo sustentamur. Sit ergo discretio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentet. *idem lib. 2. Moral.*

Quid nos, ô Pastores! agimus, quando mercedem consequimur, & tamen operarii nequaquam sumus? Fructus quippe sanctæ Ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus, sed tamen pro æterna Ecclesia minime in prædicatione laboramus. Pensemus cuius damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium viuimus, sed quid pro animabus fidelium laboramus? Illa in nostrum stipendium sumimus, quæ pro redemptis peccatis suis fideles obtulerunt, nec ramen contra peccata eadem vel orationis studio, vel prædicationis (vt dignum est) insudamus. *idem hom. 7 super illud Luc. 10. Dignus est operarius mercede sua:*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Sen. Thyest. 8. 3.

PH. *Nec abnuendum si dat imperium Deus*
TH. *Nec appetendum.* PH. *Frater, vt regnes, rogat.*

Iuuen. 15.

Quis enim bonus, & face dignus
Arcana, qualem Cereris, vult esse sacerdos,
Vlla aliena sibi credat mala?

Claud.5.Honor.

Sis pius in primis, nam cum vincamur in omni
Munere. sola Deos æquat clementia nobis:
Nec dubie suspectas agas nec falsus amicis.
Rumorumue auidus, qui talia curat, manes
Horrebit strepitus, nulla non anxius hora.
Non sic excubiæ, nec circumstantia pila,
Quam tutatur amor, non extorquebis amari
Hoc alterna fides, hoc simplex gratia donat.

Claud.1.Stil.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum:
Vtque Ducum lutuos. fit mores castra sequuntur.

Claud.4.Honor.

Hoc te præterea crebro sermone monebo,
Vt te totius medio tellure in orbe
Viuere cognoscas, cunctis tua gentibus esse
Facta palam, nec posse dari regalibus æquam
Secretum vitiis, nam lux altissima facti
Occultum nil esse sinit, latebræque per omnes
Intrat, & abstrusos implorat fama recessus.

Iuuen. 8.

Expectata diu tandem prouincia cum te
Rectorem accipiet, pone & a frena, modumque
Pone & auaritiæ: miserere inopum sociorum.
Ossa vides regum vacuis exhausta medullis:
Respice, quid moneant leges, quid curia mandet,
Præmia quanta bonos maneant, quam fulmine iusto
Et Capito & Tutor ruerint damnante senatu,
Prætæ Cilicum.

Persius. 2.

Ad Deos

Dicite Pontifices, in sacro quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ a virgine puppæ.
Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magna Messalla lippa propago:
Compositum ius, fasque animi: sanctosque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto?
Hoc cedo, vt admoueam templis, & farre litabo.

¶ Sententia Philosophica.

Prælatio simulationem aperit: illis enim difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem se esse probos simulauere. Sunt enim non ex animo, sed ex fortuna, modo humiles, modo elati. Omnium enim rerum nihil ad prælationes tenendas melius, quam diligi, nec alienius, quam timeri. Tutius est volentibus, quam coactis imperare. *Cic.in Rhet.*

Prælium.

¶ Definitio et Etymolog.

Prælium, conflictus dimicatio, certamen, pugna. Græc. μάχη, ἀψιμαχία: Hebr. dicitur. *Mchamah*, conflictus, in quo homines se inuicem cædendo deuorant & absumunt: à verbo *Lncham*, i.e. incidit dentibus, vel ore gladii, proscidit, comedit, exedit mandendo & concidendo. *Lechem*, panis, omnis cibus quem dentes incidunt. Vide Bellum.

Deus docet rationem præliandi, vt Dauid fatetur. 2. *Sam.* 22. 35. *Psalm.*18.35. & 144. Prælium in cœlo, *Apoc.*12.7. Dauid dicit prælia Domini, est egregius miles Iehouæ exercituum, feliciter pugnans aduersus Philistæos, Amalecitas, aliosque implacabiles Ecclesiæ Dei hostes, 1.*Sam.*25.28. Prælia Israelitarum, *Deut.*2.2. Iosuæ, à 2. *cap. ad* 11. Philistæorum, 1. *Sam.* 4. 7.13.14.17. *& c.*2.*Sam.*1. *&c.* Dauidis & aliorum in Regum historiis.

Prælium à præmendo quidam dictum volunt, quod in dimicando hostes se inuicem premant. Alii autem à prelo deduci malunt, eo quod in cruentis illis certaminibus sanguis è corporibus profluat non secus atque mustum è prelis.

¶ Sententiae Historicae.

De prælis & varia præliandi ratione.

Prælia magis animis decernuntur, quam corporum viribus. *Xenoph.de instit.Cyri.l.*3.

Hostes qui multitudine antecellunt, magis viribus quam consilio freti pugnam cient. His vero qui multo minorem exercitum habent, & non coacti pugnare, tamen non detrectant pugnam, animum addit conscientia peritiæ suæ. *Thucyd.l.*2.

Cum magna multitudine hostium, præsertim eo absente, qui summam imperii teneret, nisi æquo loco aut opportunitate aliqua data, legato dimicandum Cæsar non existimabat. *Cæsar, lib.*3. *de bello Gall.*

Petreius & Afranius nocturna prælia esse vitanda, quod perterritus miles in ciuili dissensione timorem [illegible] ligioni consulere consueuerit: at lucem multum per [illegible] omnium oculis, multum etiam Tribunorum mil[illegible] præsentiam afferre, quibus rebus coercerí milites, & [illegible] tineri soleant. *Idem.l.*1.*de bello ciuili.*

Prospere gerendæ rei facultatem omittere, maxime [illegible] est, & in angustias vtiq; pugnandi compulsum, [illegible] lio. pestiferum ignauiæ adfert exitum. Eorumque [illegible] mittunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuria [illegible] *Valer.Max.l.*7.*c.*2.

Etiam in multis legionibus pauci sunt qui prælio [illegible] *Tacit.Annal.l.*14.

Belli momenta aut ducis virtute aut fortunæ felicitate [illegible] *Procop.de bello Vandalico,l.*2.

In prælijs nihil quicquam aperte potest clamoribus [illegible] tum amorum præ crepitu, eum bellantium sensibus [illegible] formidine occupatis. *Idem,de bello Goth.l.*2.

Prælíorum euentus omnium actionum humanarum [illegible] mi sunt. *Franc.Guicciardin.histor.lib.*5.

Plærunque accidit, vt prælia casu potius quam certo [illegible] creto conferantur. *P. Ionius, histor.l.*1.

Vbi ad manus & gladios ventum est, ibi Mars est [illegible] *Liuius, Decad.l.*2.

In omni prælio non tam multitudo & virtus [illegible] ars & exercitium solent præstare victoriam. *Vegetius, [illegible] capite primo.*

Prælium tota nocte varium anceps, atrox: his, [illegible] abile. *Tacit.hist.l.*3.

Est sane res plena periculi, dimicare prælio, [illegible] mum euentum. Nam etiam vt modica sit accepta [illegible] men non potest, quin aliqua fiat rerum conuertio, [illegible] hostium, partim contemptione & despectu illius, [illegible] pugnauit: oritur fremitus & indignatione militum, [illegible] iacturis conciliandi sunt. Optimum igitur est, vt quo [illegible] uersum fecit, contineat se, quantum fieri potest, [illegible] ones, & experiatur, si qua ratione non difficili posse [illegible] missam gloriam, vt suis animum addat, & eos metu [illegible] nim non potest, quantas secum incommoditates [illegible] prælium: vbi qui victoriam adeptus est, authoritatem [illegible] ficat, & facile quiduis impetrat, & militem habet ad [illegible] quentiorem. *Ph.Comineus,l.*2.

Periculi res plena est facere aduersum prælium. Neq; [illegible] cessario, dimicandum & ante prælium de summa re [illegible] est. Nam qui meticulose aliquid faciunt & pauide, [illegible] bus suis prospiciunt, & sæpius vincunt quam illi, qui [illegible] perbe progrediuntur. *Idem,eod.l.*2.

Nos de prælio cum hostibus conferendo agimus: [illegible] *quit Triuultius*, illud maximorum Imperatorum [illegible] perpetuum semper esse, quod & ipse vsu verum esse [illegible] quam nisi vel magno rei bene gerendæ occasio [illegible] tas cogat pugnæ fortunam esse periclitandam. *Fr.Guicciard. hist.lib.*9.

Conflictus publicus duarum vel trium horarum [illegible] finitur: postquam partis eius, quæ superata fuerit, [illegible] tercidit. Ideo omnia ante cogitanda sunt, ante tentanda, [illegible] enda, quam ad vltimum veniatur abruptum. Bene [illegible] non aperto marte prælium, in quo est commune [illegible] occulto semper attentant, vt integris suis, quantos [illegible] interimant certe vel terreant: in qua parte necessaria [illegible] sunt, ab antiquis reperta perscribam.

Præcipua res, & vtilitas ducis est, vt adhibitis ex [illegible] tu scientibus belli, & sapientibus viris, de suis & hostium [illegible] pius tractet, omni (quæ plurimum nocet) adulatione [illegible] rum maiorem numerum: pugnatorum ipse, an hostes [illegible] rum ipsius an aduersariorum homines magis armis [illegible] i: qui magis exercitati, qui sint necessitatibus fortiores.

Quærendum est etiam, vtra pars equites, vtra pedites [illegible] meliores. Sciendum in peditibus vel maxime consistere [illegible] ercitus: & inter ipsos equites, quis contatis, quis [illegible] cedat. Quis plures loricas induat quis vilíores equos [illegible] Postremo loca ipsa, in quibus pugnandum est, virum [illegible] nobis videantur accommoda. Nam si equitatu gaudemus, [illegible] pos debemus optare, si pedite, loca eligere angusta, [illegible] bus. vel arboribus impedita, & aliquoties montuosa: [illegible] victus abundet, aut desit, nam fames (vt dicitur) [illegible] & vincit sæpius quam ferrum.

Maxime autem tractandum est, vtrum expediat [illegible] protrahi, an celerius dimicari: interdum enim [illegible] expeditionem citò posse finiri: & si dilata fuerit [illegible] nuria marceratur, aut desiderio suorum renocatur [illegible] nihil magnum faciens per desperationem abire [illegible] fracti labore & tædio plurimi deserunt, aliquanti [illegible] ti se tradunt: quia aduersis rebus fides ratior est, & [illegible] qui copiosus aduenerat.

pertinet qualis ipse aduersarius, vel eius comites sint nostri temerarii an cauti, audaces, an timidi, scientes artem belli: vtrum temere pugnantes, quæ gentes cum his sortes quæque pugnauerint, nostra auxilia cuius fidei, quarumq; sint vnos animos illius copiæ, quos habeat noster exercitus, quę magis victoriam repromittat. Eiusmodi enim cogitationibus augetur aut frangitur. Desperantib. autem crescit audacia ducis, & si nihil ipse timere videatur. Crescit animositas vel occasione aliquid fortiter fecerit, si, hostibus insidiis vel occasione aliquid fortiter fecerit, si, hostibus res cæperint obuenire, si vel infirmiores aut minus armatos inimicis potueris superare.

Quantum autem est ne dubitantem, aut formidantem exercitum pugnam publicam aliquando producas. Interest tyrones, an veteres milites habeas: vtrum ante breue tempus in expeditionibus militarint, an per annos aliquot in pace durarint. Nam pro tyronibus accipiendi sunt qui pugnare longo tempore desierunt. Sed & legiones, auxilia, vel equites ex diuersis aduenerint locis dux debet & separatim singulos numeros, per tribunos electos quosque exercere industria, omni genere armorum exercere debet: & post hæc collectos, quasi de pugnaturos conflictu publico, exercebit. Sapiens ianuam quid artis possint habere, quid vitium, ac primodum sibi ipsi consentiant, vtrum ad tubarum monitum ad signorum indicia, ad præcepta vel nutum suum diligenter obtemperent. Si errant in aliquibus, exerceantur atque corrigantur, quandiu possint esse perfecti. Si vero in campi curssione, saltando, in iaculando, in ordinanda acie ad plenum fuerint instructi, ne sic quidem temere, sed occasione captata, ad publicum prodeundi sunt pugnam. Sed ante prælis minoribus imbuendi sunt pugnam.

Itaque vigilans, sobrius, prudens, tanquam de ciuili causa cognitor iudicaturus, adhibito consilio, de suis & aduersarii copiis deliberet. Et si multis rebus superior inuenitur, opportunum tempus ineundi certamen publicum videt. Nam potiores numero & inferiores sæpe superuentus & insidias facientes, sub bonis ducibus reportarunt sæpe victoriam. *Veget. l.3.c.9.*

Est enim aperti Martis victoriæ plenitudo consistit. Hoc ergo maior est, quo tanto magis duces debent esse solliciti, quanto maiora committit diligentib. gloria, & maius periculum committitur ignaris. In quo momento peritiæ vsus, pugnadi doctrina, consilium minuitur.

Antiquis seculis mos fuit, parco cibo curatos milites ad certamen adducere, vt citatiores sumptu celsa redderet, & longiore conflictu non deficerent inedia.

Omnes obseruandum est præsentibus hostibus, siue ex castris eos educere paratos ad prælium, ne dum per angusta portarum particulatim procedit exercitus, à collectis & præparatis debilitetur inimicis. Ideoque prouidendum est, vt omnes milites egrediantur portas, & aciem constituant antequam hostes aduenient. Si intra ciuitatem manentibus parati aduenerint, aut dissimulandum est his, quos non putant exituros, aut cum palam, vel ad tempus conuerterint animum, & ordines soluerint, tunc illis quibus lectissimi prorumpant, & conferti aggrediantur ignaros.

Obseruandum autem, ne longo spacio fatigatum militem, ne etiam post cursum equos ad publicum prælium cogas: multum enim labore itineris pugnaturus amittit. Qui dicit, qui ad aciem egressus aduenit? Hoc & veteres declinarunt, & superiori nostrę ætate, cum Romani duces per imperitiam non cauerent (ne amplius dicam) exercitus perdiderunt. Impar enim conditio, lassum cum requieto, sudantem cum alacri, currentem cum quiescenti, subire conflictum. *Vegetius libro tertio, capite.*

Vbi die quo certaturi sunt milites, quid sentiant diligenter conuenit explorare. Num fiducia vel formido ex vultu, verbis, incessu, habitu q; cernitur. Nec confidas satis, si tyro prælium cupit: imexpertum enim dulcis est pugna. Et noueris te oportere differre, si exercitati bellatores dimicare metuunt. Monitis tamen ex oratione ducis accensus virtus crescit & animus: præcipue si futuri certaminis causas acceperint rationem, quasi sint facile ad victoriam peruenturi. Tunc inimicorum ignauia vel error ostendendus est: vel si antea ab eis superati sunt, commemorandum. Dicenda etiam, quibus ad rem mentes in odium aduersariorum, ira, & indignatione moueantur.

Animus pene omnium hominum hoc naturaliter euenit, vt tremat cum ad conflictum venerint. Sine dubio autem formidolosiores (id est, meticulosiores) sunt, quorum mentes ipse confundat aspectus. Sed hoc remedio formido lenitur, si antequam dimicent, frequenter exercitum tuum locis tutioribus ordines, vnde & ordinem noscant, & agnoscere consuescant. Interdum audeant aliquid ex occasione, aut fugent, aut interimant inimicos, mores aduersariorum, arma, equos recognoscant. Nam quæ ex vsu sunt, non ignorentur. *Idem, eod. li. c.12.*

Bonum ducem conuenit nosse magnam partem victoriæ, ipsum locum, in quo dimicandum est, possidere. Elabora ergo, vt conserturus manum primum auxilium capias ex loco, qui tanto vtilior iudicatur, quanto superior fuerit occupatus. In subiectos enim vehementius tela descendunt, & maiore impetu obnitentes pars altior pellit. Qui aduerso nititur cliuo, duplex subit, & cum loco & cum hoste certamen. Sed illa distantia est, quod si de pedibus tuis victoriam speras contra equites hostium, loca aspera, inæqualia, montuosa debes eligere. Si vero de equitibus tuis contra aduersarii pedites victoriam quæris, sequi debes paulo quidem editiora loca, sed plana atq; patentia, neque siluis, neque paludibus impedita. *Eod. lib. c.13.*

Ordinaturus aciem tria debet ante prospicere, Solem, puluerem, ventum. Nam Sol ante faciem eripit visum: ventus contrarius tua inflectit ac deprimit, hostium adiuuat tela. Puluis à fronte congestus oculos implet & claudit. Hæc momento eo, quo acies ordinantur, etiam imperiti vitare solent: sed duci prouido cauendum est in futurum, ne post paululum accedente die noceat solis mutata conuerso, ne ventus aduersus hora solita eo pugnante naticatur.

Ita ergo constituantur ordines, vt hæc post occipitium nostrum sint, & (si fieri potest) aduersariorum impetant faciem. Acies dicitur exercitus instructus: frons, quæ aduersus hostem spectat. Hæc in pugna publica, si sapienter disponitur, plurimum iuuat: si imperite, quamuis optimi bellatores sint, mala ordinatione franguntur. *Eodem lib. c.14.*

Scire dux debet contra quos globos hostium quos equites oporteat poni. Nam nescio qua occulta ratione, immo pene diuina alii contra alios dimicant melius: & qui sortiores vincerat, ab inferioribus sæpe vincuntur. Quod si equites impares fuerint, more veterum velocissimi pedites ad hoc ipsum exercitati iisdem miscendi sunt, quos expeditos velites nominabant. Quo facto quamuis fortissimi hostium venerint equites, tamen aduersus, mixtum agmen pares esse non possunt. *c.16.*

Optima ratio est, & ad victoriam plurimum confert, vt lectissimos de peditibus & equitibus, cum vicariis, comitibus, tribunisque vacantibus, habeat dux post aciem in subsidiis præparatos: alios circa cornua, alios circa medium, vt sicubi hostis vehementius insiliat, ne rumpatur acies, prouolent subito, & suppleant loca: additaq; virtute, inimicorum audaciam frangant.

Quod si bellatorum tibi copia non abundat, melius est aciem habere breuiorem, dummodo in subsidiis colloces plurimos. *capit.17.*

Dux qui præcipuam sustinet potestatem, inter equites & pedites in parte dextra stare consueuit. Hic enim locus est, in quo tota acies gubernatur, ex quo rectus est liberq; procursus. Ideo autem inter vtrosq; consistit, vt & consilio regere, & autoritate tam equites quam pedites ad pugnam hortari possit. Hic de equitib. supernumerariis, mixtis peditibus expeditis, aduersariorum sinistrum cornu, quod contra ipsum stat, circuire, & à tergo semper vrgere debet.

Clamor non prius debet attolli, quam acies vtraque se iunxerit. Imperitorum enim, vel ignauorum est, vociferari de longe, cum hostes magis terreantur, si cum telorum ictu clamoris horror accesserit.

Semper autem studere debes, vt prior instruas aciem, quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi vtile iudicas, cum nullus obsistit: deinde & tuis auges confidentiam, & aduersariis fiduciam minuis: quia sortiores videntur, qui prouocare non dubitant. Inimici autem incipunt formidare, qui vident contra se acies ordinari. Huic additur maximum commodum, quia tumultuarius luctus paratusque ordinantem & trepidum aduersarium præoccupas. Pars enim victoriæ est, inimicum turbare antequam dimices. *capit.18.*

Illud obseruandum est, quo nihil melius inuenitur, vt siue solo dextro cornu pugnare volueris, ibi fortissimos ponas: siue sinistro, ibi strenuissimos colloces siue in medio cuneos facere volueris, per quos acies hostium rumpas, in cuneo exercitatissimos ordines milites. Victoria enim per paucos fieri consueuit. Tantum est, vt electi à duce iapientissimo, in his locis, in quib. ratio & vtilitas postulat, ordinentur. *c.20.*

Plerique rei militaris ignari, pleniorem victoriam credunt, si aduersarios aut locorum angustiis, aut armatorum multitudine circundederint, vt aditum non inueniant abscedendi. Sed clausis ex desperatione crescit audacia, & cum spei nihil est, sumit arma formido. Libenter cupit commori, qui sine dubio scit se moriturum. Ideoque Scipionis laudata sententia est, qui dixit, viam hostibus qua fugiant, muniendam. Nam cum abscedendi aditu patefacto, mentes omnium ad præbenda terga consenserint, multi more pecudum trucidantur. Nec insequentium vllum periculum est, cum victi (quibus deferendi poterant) arma conuerterint. Hoc genere quanto maior fuerit exercitus tanto facilius multitudo prosternitur. Neque enim ibi requirendus est numerus, vbi animus semel territus, non tam tela hostium cupit declinare quam vultum. Cæterum clausi, licet exigui numero, & infirmi viribus, hoc ipso tamen sunt hostibus pares, quia desperantes sciunt aliud sibi licere non posse. Nam vna salus victis nullam sperare salutem. *ca.21.*

Vnum supereſt docere, ſi conſilium prælii diſpliceat, quemadmodum recedatur ab hoſtibus. Nam diſciplinæ bellicæ & exemplorum periti nuſquam maius periculum imminere teſtantur. Qui enim ante congreſſum recedit ex acie, & ſuis fiduciam minuit, & inimicis addit audaciam. Verum quia hoc ſæpius neceſſe eſt euenire, quibus modis tuto poſſit fieri, declarandum eſt.

Primum, vt tui neſciant, ideo te recedere, quia declinas inire conflictum, ſed credant arte aliqua ideo ſe reuocari, vt ad oportuniorem locum inuitetur hoſtis, ac facilius ſuperetur: aut certe inſequentibus aduerſariis ſecretiores collocentur inſidiæ. Nam neceſſe eſt, ad fugam parati ſunt, qui ducem ſuum ſentiunt deſperare.

Illud quoq; vitandum eſt, ne hoſtes te recedere ſentiant, & ſtatim irruant. Propterea pleriq; ante pedites, equites poſuerunt, vt diſcurrentes aduerſarios videre non ſinerent, quando pedites abſcedebant. Item articulatim incipientes à primis, ſingulas acies ſubducebant, retroq; reuocabant, in gradu ſuo manentibus reliquis, quos ſenſim poſtea ſenſimque ad illos iungebant, quos primum ſubduxerant.

Aliquanti exploratis itineribus, noctu cum exercitu recedebant: vt hoſtes die orto, cum intellexiſſent, non poſſent comprehendere præcedentes. Præterea leuis armatura præmittebatur ad colles, ſub quos ſubito totus reuocaretur exercitus: & ſi hoſtes inſequi voluiſſent, à leui armatura, quæ ante occupauerat locum, additis equitibus, fundebantur. Nihil enim periculoſius exiſtimant, quam ſi inconſulte inſequentes, ab his qui in ſubſeſſa fuerint, vel qui ante ſe parauerint, obſeruentur. Hoc tempus eſt, quo opportune collocantur inſidiæ, quia aduerſus fugientes maior audacia & minor cura eſt. Neceſſario autem amplior ſecuritas, grauius ſolet habere diſcrimen.

Imparatis, cibum capientibus, in itinere laſſis, equos ſuos paſcentibus, ac nihil tale ſuſpicantibus ſuperuentus aſſolent fieri. Quod & nobis vitandum eſt, & hoſti in eiuſmodi occaſionibus pernicies inferenda. Hoc enim caſu oppreſſis, nec virtus poteſt, nec multitudo prodeſſe: quia qui in acie, publica vincitur pugna, licet & ibi ars plurimum proſit, tamen ad defenſionem ſuam poteſt accuſare fortunã. Qui vero ſuperuentus & ſubſeſſas paſſus eſt, culpam ſuam non poteſt excuſare, quia hæc & vitare potuit, & per ſpeculatores idoneos ante cognoſcere.

Cum receditur, talis fraus ita fieri conſueuit. Recto itinere pauci equites conſequuntur, valida manus occulte per alia mittitur loca: vbi ad agmen inimicorum peruenerunt equites, tentant leuiter atque diſcedunt, illi credunt quicquid inſidiarum fuerit, præteriiſſe, & ſine cura reſoluuntur in negligentiam. Tunc illa manus quæ ſecreto itinere deſtinata fuerat, ſuperueniens opprimit ignorantes.

Multi cum ab hoſte diſcedunt, ſi per ſiluas ſunt ituri, præmittunt qui anguſta vel abrupta occupent loca, ne ibidem patiantur inſidias. Et rurſus poſt ſe præciſis arboribus vias claudunt, quas compedes vocant, vt aduerſariis facultatem admant perſequendi & pene vtriq; parti in itinere ad ſubſeſſas communis occaſio eſt. Nam qui præcedit opportunis vallibus vel ſiluoſis montibus poſt ſe relinquit inſidias, in quas cum inciderit inimicus, recurrit ipſe & adiuuat ſuos. Qui vero ſequitur aduerſis ſemitis longe ante deſtinat expeditos vt præcedentem aduerſarium arceat tranſitu, deceptumq; à tergo, & fronte concludat.

Dormientibus noctu aduerſariis, & qui præceſſit poteſt regredi & qui ſequitur, quantumuis intereſſit, poteſt ſuperuenire per fraudem. In tranſfretatione fluuiorum, qui præcedit, illam partem tentat opprimere, quæ prima tranſierit, dum reliqui alueo ſeparantur: qui autem ſequitur itinere feſtinato, illos qui nondum potuerunt tranſire, conturbat. *Vegetius lib 3. c. 22.*

Sciendum vero eſt, ſi pars exercitus vicerit, & pars fugerit, minime deſperandum, cum in eiuſmodi neceſſitate ducis conſtantia totam ſibi poſſit vendicare victoriam. Innumerabilibus hoc accidit bellis, & pro ſuperioribus ſunt habiti, qui minime deſperarunt. Nam in ſimili conditione fortior creditur, quem aduerſa non frangunt. Prior ergo de cæſis hoſtibus ſpolia capiat, colligat campum, prior clamore ac buccinis exultare videatur. Hac fiducia peruertebit inimicos, & ſuis fiduciam geminabit, quaſi victor ex omni parte diſceſſerit.

Quod ſi aliquo caſu omnis in acie fundatur exercitus, perniciosæ cladis tamen reparationis fortuna non defuit, & medicina quærenda eſt. Dux ergo prouidus ſub ea cautela debet publico marte confligere, vt ſi quid pro varietate bellicorum, vel conditionis humanæ ſecus acciderit, abſq; graui detrimento liberet victos. Nam ſi vicini colles fuerint, ſi poſt terga munitio, ſi cæteris abſcedentibus fortiſſimi quiq; reſtiterint, ſeſeq; ſeruabunt. Frequenter iam fuſa acies, diſperſos, ac paſſim ſequens, reparatis viribus interemit. Nunquam exultantib. maius ſolet eſſe diſcrimen, quam cum ſubito ferocia in fortitudinem commutatur.

Sed quicunque euentus fuerit, colligendi ſuperſtites bello erigendi adhortationibus congruis, & armorum inſtauratione renouandi. Tunc non delectus, noua quæruntur auxilia: & (quod amplius prodeſt) capitis occaſionibus in ipſos victores per occultas inſidias impetus faciendus eſt, ac ſic audacia reparanda. Nec opportunitas deſit, cum pro felicitate ſuperbius & [illegible] tes efferantur humanæ. Si quis hunc caſum vltimum [illegible] euentus omnium præliorum, inter initia contra illum [illegible] quibus victoria debeatur. *c. 5.*

In omnibus prælijs expeditionis conditio talis eſt, [illegible] prodeſt, aduerſario nocet: quod illum iuuat, tibi ſimul [illegible] Nunquam igitur ad illius arbitrium aliquid facere [illegible] re debemus, ſed id ſolum agere, quod nobis vtile iudicam[illegible] tra te enim eſſe incipis, ſi imiteris quod fecit ille [illegible] quicquid pro tua parte tentaris contra illum erit, ſi [illegible] ri. *c. 26.*

In bello, qui plusin angariis vigilauerit, plus in [illegible] litare laborauerit, minus periculum ſuſtinebit. *ibid.*

Nunquam miles in aciem producendus eſt, cum [illegible] menta non dideceris. *ibid.*

Aut inopia, aut ſuperuentibus, aut terrore melius eſt [illegible] mare, quam prælio, in quo amplius ſolet fortuna poſſe [illegible] quam virtus. *ibid.*

Melius eſt poſt aciem plura ſeruare præſidia, quam [illegible] tem ſpargere. *ibid.*

Difficile vincitur, qui vere poteſt de ſuis, & de aduer[illegible] iudicare. *ibid.*

Amplius iuuat virtus quam multitudo. *ibid.*

Amplius prodeſt locus ſæpe, quam virtus. *ibid.*

Nunquam ad certamen publicum produxeris milites, [illegible] eum videns ſperare victoriam. *Eodem cap.*

Qui diſperſis ſuis inconſulte ſequitur, quam ipſe aduerſario vult dare victoriam. *ibid.*

Qui multitudine & virtute præcedit, quadrata [illegible] Qui imparem ſe iudicat, dextro cornu ſuo ſiniſtrum, [illegible] Qui ſiniſtram alam fortiſſimam habere ſe nouerit, [illegible] hoſtis inuadat. Qui habet exercitatiſſimos milites, [illegible] pariter prælium debet incipere. Qui leuem armaturam [illegible] regit, vtranq; alam hoſtis inuadat, ferentariis ante [illegible] conſtitutis. Qui nec numero militum, nec virtute confi[illegible] gnaturus eſt, de dextra ſua ſiniſtram alam hoſtium [illegible] ſuis in ſimilitudinem vetu porrectis. Qui pauciores [illegible] habere ſe nouit, ex vno latere aut montem, aut [illegible] re, aut fluuium, aut aliquod debet habere ſubſidium. [illegible] *pite,*

Boni duces publico certamine nunquam niſi [illegible] nimia neceſſitate confligunt. *ibid.*

Quo genere depugnaturus ſis, neſciant hoſtes. [illegible] mediis reſiſtere moliantur. *ibid.*

Præmium.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL

PRæmium, Græce πρόσβολον, τό, dicitur. Hebr. *Schachabh* [illegible] bo *Schachadh*, i. munerauit. manus diſtribuit, dedit manus [illegible] gitus eſt donum. Cognatione habet cum verbo *ſchaca* [illegible] rupit nam plærumque munera ſunt corruptelæ, quæ [illegible] mentes excæcant.

Eſt autem præmium id quod redditur alicui in bonum [illegible] *cund. B. Thom. 3. ſent. diſt. 29. q. 4.*

Præmium & pretium ſic differe videntur, quod præmium [illegible] taxat pro recte factis datur: Pretium vero non modo pro [illegible] ctis, ſed etiam pro male geſtis. Salluſt. *Vicit tamen in [illegible] illa, quæ vero pretium aut gratiam anteferebat.* Terent. *Super[illegible] tium ob ſtultitiam fero.* Proprie tamen pretium eſt, quod [illegible] datur. Terent. *Pretium ſperans duco produxit ac vendidit.* [illegible] pretioſum, charum & magni pretii: & appretio, aſtimo, [illegible] impono.

Præmium, vt quidam volunt, dicitur quaſi præ-emptum, [illegible] præponitur, quod dandum eſt victori, deinde certatur [illegible] um, quaſi pretium à præeundo, licet breuiet primam, [illegible] primo ſoluitur pecunia, deinde res empta apprehenditur.

¶ APOPHTHEGMATA.

Socrates interrogatus, quænam ciuitas rite gubernari poſſet, [illegible] ſpondit: Cum boni inuitantur præmiis, iniuſti dant pœnas. Et [illegible] *recitat Bruſ. 5. c. 8.*

Idem præmiæ decreta iis, qui in Olympiis aut Nemea victo[illegible] contraxit, eaq; maiora decreuit iis, qui in bello pro patria [illegible] occubuiſſent: dicens, illos & dum exercentur, magnis [illegible] exerceri, & ſi vicerint, magis aduerſus patriam, quam [illegible] coronari: & cum ſenuerint, ad nihil vtiles euadere, [illegible] detrita pallia: vt, qui nec bello ſint vtiles, nec gerendæ [illegible] modi. *Laert. li. 1.*

Thra

...tachmes, quum post cladem acceptam à Persis, quidam ...ia transfugissent, auxilia pollicentes, producti sunt in con... Xerxis. Ibi Persis percontantibus, quid agerent Græci? re... sunt, eos celebrare Olympia, ac Gymnasia, equestriaque cer... spectare. Rursus percontantibus, quod esset certaminis præ... responderunt, coronam oleaginam. Hic Tritantæchmes ... filius, versus ad exercitus præfectum: Papæ! inquit, Mar... cuiusmodi viros nos incitasti ad pugnandum, qui non pe... gratia certamina agitant, sed virtutis, ac laudis? Ea vox ... est timida, vt sæpenumero prudentia habetur pro ignauia. *...e Vrania.*

...ander interroganti Persæ, quam Rempub, maxime probaret, ... in qua fortibus viris ac meticulosis congrua vtrisque ... Senlit, virtutem inuitari præmiis, ignauos excitari igno... Nimirum hoc est, quod apud Homerum stomachatur A... rum honoris haberi ignauis ac fortibus. Ea sententia non ... habet locum in republ. verum etiam in priuatis familiis. ... hæc duo præcipua ad conseruandam cuiuslibet gregis ... Honos enim non solum alit artes, vt habet Prouerbiũ, ... etiam virtutem. Nec tam refert, monarchia sit, an aristocra... democratia, an aliqua Reipublicæ forma ex his temperata, ... in quacunque gubernatione discrimen habeatur publi... ros vtiles Reipubli. & suo viuentes abdomini. *Plut. in ...*

...dem Imp. taurum ingentem quum in arenam emisisset, pro... ad eum feriendum venator, neque productum decies po... cidere, Cæsar coronam venatori misit: mussitantibus cun... rei esset, quod homo ignauissimus coronaretur. Galienus ... dici iussit. Taurum toties non ferire difficile est. Lu... ficauit; graue discrimen esse, toties tauro occurrere, et... ferias. *Trebellius Pollio.*

¶ Sententiæ Historicæ.

Nihil in rebus humanis inæqualius esse duco, quam & fortem ... æqualibus præmiis ornari. *Xenoph. de Cyri inst. libro 2.*

Nihil non aggressuri sunt homines, si magna conantibus magna ... proponantur. *Liuius, dec. 1. li. 4.*

Laboris milites semper, cuentu belli, præmia petiuerunt. *Ca... in 2. de bello ciuili.*

Vt malos præmia sequuntur, haud facile quisquam gratuito ... est. *Sallust. in fragm. hist.*

Cum sicum animus præmia reputat, simulq; immensa pecunia ... animo obuersantur, cedet fas & salus aliorum: *Tacit. ...*

...mia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. *Plin. se... panegyr.*

...anda est paupertas eorum hominum, qui diu reipub. viuen... geres sunt & nullorum magis. *Fl. Vopisc. in Claudio.*

...rantes in stadio numerosior corona glorificat, & Olympicos ... pleua frequens nobilitat: sic vel in leuibus rebus glorioſior ... cui frequenter præmia referuntur. *Cassiodor. lib. 8. epist. 22.*

...mis magnorum etiam virorum animi excitantur. *Arn. Ferr. ...*

¶ Similitvdines.

...regor. Nyssen. Vt agriculturæ finis est frugum perceptio: ædifi... ædium est habitatio, & nauigationis diuitiæ certaminis co... sic virtutis vitæ finis est, vt seruus Dei & sis, & vociteris. *in ...ta Moysaica vitæ enarratione.*

...mosth. Vt si quis grauia supplicia sceleribus constituat, ipse ... minime iniuriam facere paratus esse videtur: Sic si quis ho... præmia benemeritorum tollat, ipse nihil boni facere para... videbitur. *in orat. ad Leptinem.*

...cer. Vt nec domus nec respublica ratione quadam & disciplì... dignata videatur, si in ea nec recte factis præmia extent vlla, nec ... peccatis: Sic mundi diuina in homines moderatio profe... si est, si in ea discrimen nullum est bonorum ac malorum, *li. ... Nat. Deor.*

...enoph. Eleganter Xenophon in Oeconomici, prodidit, cætera ... animantia duabus rebus potissimum adduci ad obtempe... cibo, si quod fuerit abiectus: aut detrimento, si genero... uelut equus: & plagis, si contumacius, velut asinus. At homo ... animal omnium generosissimum, non tam minis ac sup... cogi, quam præmiis oportebit ad officium inuitari legibus. *...stitut. Principis.*

...ruer. Corpus alimento, animus vero nutritur laude hono... & præmio *in apoph. 72.*

Præsumptio.

¶ Definitio et etymolog.

Præsumptio, Græce, τόλμημα, ατος, το, vel τόλμα, ης, ἡ, dicitur. Est autem præsumptio aliquando in bono, quasi præ aliis sumptio: & nonnunquam in malo. *secun. B. Th. secunda Secundæ. qu. 21. art. 2.*

Præsumptio in malo dicitur immoderatio spei dupliciter: supra vires proprias, vel contra iustitiam Dei. *Prima* opponitur magnanimitati. *Secunda* vero est species blasphemiæ in Spiritum sanctũ. *Prima* oritur ex inani gloria, *Secunda* ex superbia.

¶ Biblici Loci.

Præsumptio sancta, *Ephes. 3, 12.* Præsumptio inanis damnatur, *Prou. 26. 12. & 29. v. 25. 26. Gal. 6. 3.*

¶ Sententiæ Biblicæ.

Cum audace ne eas in desertum, quoniam quasi nihil est ante illum sanguis. & vbi non est adiutorium, elidet te. *Eccl. 8.*

Terribilis est in ciuitate suæ homo linguosus, & temerarius in verbo suo odibilis erit. *idem. 9.*

¶ Sententiæ Patrvm.

Præsumunt Prælati, non debere se reprehendi, vel accusari, pro eo, quod canones non eos passim constituunt accusandos: quod tantum negatur solis criminosis, cum deprehendendo veritas ipsa constituat: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, &c. *Aug. Solilog 8. & habetur 2. q. 7. Can. Præsumunt.*

Aliter aliquid sapere, quam res se habet, humana tentatio est. Nimis autem amando sententiam suam, vel inuidendo melioribus, vsq; ad præscindendæ communionis, & condendi schismatis vel hæresis sacrilegium peruenire, diabolica præsumptio. In nullo autem aliter sapere, quam res se habet, angelica perfectio est, Vita itaque homines sumus, sed spe angeli sumus, qui æquales in resurrectione futuri sumus. Quamdiu ergo non habemus perfectionem angeli, non habeamus præsumptionem diaboli. *Idem de baptismo contra Donatum, lib. 2.*

Multos impedit à firmitate præsumptio firmitatis. Nemo erit à Deo firmus, nisi qui à seipso sentit se infirmum. *Idem de verb. dom. ca. 14.*

Nulla præsumptio pernicioſior, quam de propria iustitia aut scientia superbire, *Idem super illud Eccl. 7. Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis est.*

Quantalibet doctrina mens polleat, grauis imperitia est, velle docere sapientiorem. Immensa enim præsumptio, à seniore sibi reuerentiam exigere, silentium imperare meliori.

Omni culpa grauius de commisso vitio superbire. Nam quamuis de virtute nasci elatio soleat, nonnunquam tamen stulta mens perpetrata nequitia se exaltat. *Greg. li. 6. Moral.*

Lumen intelligentiæ humilitas aperit, superbia abscondit. Nam secretum quoddam pietatis est, & tanto minus animus ad id peruenit, quanto magis intumescit, quia eo ipso foras repellitur, quo minus inflatur. *Idem lib. 25. Moral.*

Quia prima stultitia angeli elatio cordis fuit, vera sapientiæ hominis efficitur humilitas suæ æstimationis, quam quisquis vel magna sapiendo deserit, eo ipso vehementer desipit, quo semetipsum nescit.

In præcipitium pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Et plerunq; amittit quod poterat, qui audacter ea, quæ pertingere non valet, arripere festinat.

Pia Conditoris dispensatione agitur, vt de se confidens anima dispensatoria tentatione pulsetur, quatenus infirmata quid sit, inueniat, & præsumptionis propriæ saltum deponat. *idem li. 28. Moral.*

Humiles cœlum petunt, dum se in terram deiciunt. Superbi infima petunt, dum despiciendo cæteros quasi altioribus exolluntur. Illi, dum se despiciunt, cœlestibus iunguntur. Isti dum se erigunt, à superioribus diuiduntur. Atque (vt ita dixerim) illi se eleuantes deprimunt, isti eleuanter deprimentes. *Gregor. libr. 23. Moral.*

Præsumptosus primus in conuentibus residet, in consiliis primus respondet, non vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta, quidquid ipse non fecit aut ordinauit, nec rectum factum, nec pulchre æstimat ordinatum, iudicat iudicantes, præiudicat iudicaturis. Si, cum tempus aduenerit, non promoueatur ad prioratum, suum abbatem aut inuidum iudicat, aut deceptum.

Quomodo

Quomodo præsumptuosus culpam suam confitebitur, qui necesse putat, nec putari culpabilis patitur : propterea cum culpa ei imputatur, crescit, non amputatur.

O superba præsumptio! præsumptuosa superbia quæ non solum angelos Deo voluit adæquare, sed homines præsumpsit deificare. Porro quos erexit, depressit. & quos exaltauit, humiliauit. Hæc turrim euertit, linguam confudit, Goliath prostrauit, Aman suspendit. *Bern. de 12. gradib. humilitatis.*

Alios superbia non excedas, elationis pennas non erigas. *Isidor. soliloq. lib. c 13.*

Superbus vult instituere, antequam instituatur, alios instituere cupit, & docere, antequam discat: priusquam erudiatur, promulgare vult leges : & antequam discat ordines syllabarum, philosophari incipit: priusquam subsciatur, vult habere subiectos: & antequam maiorum iussis obtemperet, eripit iubentis officium : & antequam instruatur, instruere ac mouere vsurpat. *Cass. lib. 1.*

Plerisq; euenit, vt dum fratribus præesse festinant, nunquam senioribus ipsi subiiciantur, & à superbia inchoantes, dum alios instruere cupiunt, nec discere ipsi, nec agere ea, quæ sunt docenda meeantur. Ostentationis nota non caret, qui se ingerit, sed qui inuitatur. *idem in collatione Danielis.*

Omne malum execrabilius redditur, quando publica præsumptione tractatur. *in Ps.*

Constat eum de se præsumere, qui ad sacri ordinis cupit fastigia peruenire: Merita enim suggerunt bonæ apparentiæ visus, & qualitate desiderii potest mens nonsita cognosci. Quis enim palæstricæ artis ignarus in stadium luctaturus introcat? aut quis certamini miscetur, quod virtutis conscientia non iuadetur? In ipsis conatibus ægra languescunt, quæ meritorum præsumptionibus non iuuantur. *li. 4 epist. 25.*

Cum non sit nostrum, quod sumus, quomodo nostrum est, quod habemus? Stultitiæ genus est, vt cum aliis debeas vitæ beneficium, tibi adscribas ornamenta virtutum. *Val. Epise. in quodam sermone.*

Magnus vnusquisque esse studeat, si tamen aliquo modo esse nesciat, nedum sibi magnitudinem arroganter tribuat, amittat. *Greg. in hom.*

Nimium præceps est, qui iurare contendit, vt alios cecidisse viderit: Et vehementer instrænis, cui non incutitur alio pereunte. *li. de sing. cler.*

¶ Poeticae Sententiae.

Menand.

Ανὴρ ἄβουλος εἰς κενὸν μοχθεῖ τείχων.
Vir temerarius in vanum laborat currens,
Ἀβουλίαις γὰρ πολλὰ βλάπτονται βροτοί.
Temeritate enim multum laduntur mortales.
Ανὴρ ἄβουλος ἡδονῆς ἁρπάζεται.
Vir temerarius voluptatem venatur.
Περπίτνειν πολλοῖς ἐστιν αἰτία κακῶν.
Temeritas multis est causa malorum.

Plaut. in Penulo.

Sine pennis volare haud facile est.

Ouid. de Ponto, lib. 4. Eleg. 11.

Sed neque prudentem fedari fluitior ausim,
Verbaque doctorum noua referre tibi.

Idem de arte amandi, lib. 3.

Odimus incommodicos (experto credite) fastus,
Sæpe taceus odii femina cultus habet.

Catul. Eleg 3.

Atqui nec dignis hominem componier æquum est.

Iuuen. Satyr. 5.

Maxima quæque domus seruis est plena superbis.

¶ Sententiae Philosophorvm,

Imperita rusticitas plura promittit, & credit se scire quam nescit. *Veget. de re militari, lib. 3.*

Aut qui priuatus intolerabili superbia fuerit, eum commodum & ie cognoscentem videre in potestate quis poterit? *Cic, Rhetor. nouor. li. 4.*

Temeritatis subiti & vehementes sunt impetus, quibus hominum mentes concessæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi valent. *Val. Max. li. 9.*

¶ Similitvdo.

Seneca, Vt in corporibus morbus segnitie & lassitudine præsentitur. Sic infirmus animus, priusquam opprimatur malis, præsumptionem patitur. *Apud Eras.*

¶ Exempla Historica.

Rex Persarum Xerxes Græcis bellum indixit, cui familiarium vnus dicebat, Græcos aduentum nuntii belli non expectaturos sed ad primam aduentus famam terga versuros: alius dicebat: Græciam non vinci, sed obrui mole exercitus: alius, timendum esse, ne vrbes vacuas vel destertas inuenirent, non habitum regem, vbi tantas vires exercere possit : alius dicebat: vix illi naturam rerum sufficere, angusta esse classibus maria, militibus castra, explicandis copiis equestribus campestria cœlum vix patere sagittis. Dum in hoc mundū regem æstimatione nimia sui furentem offuscarent: [illu]tus: Multitudo ista, quæ tibi placet, tibi metuenda. [Ve]rum permagna nunquam posse regi : nec diu durare potest, [quæ] non potest. Nihil tam magnum, quod perire non possit, [ni]si vt dixit Damaratus. Nam vt fugax animal pauido rep[en]te suum repetere est coactus. Multi enim ignorant vires [su]as, credunt se tam magnos, sicut audiunt, attraxere [ex]pla, & in discrimine peruentura. *Valer. l. 1.*

Preces. Precatio.

¶ Loci Biblici.

Precationum variæ formulæ: Nuptiis benedicendi, Gen. *Ruth.* 4. 11. populo benedicendi, *Num.* 6. v. 23. 24. 25. Benedicendi, 1. *Reg.* 1. 37. salutandi & bene precandi, *Ruth.* 2. *Matt.* 28. 9. *Marc.* 11. 6. *Ioan.* 12. 13.

Precibus precari, repetitio est Hebraica, pro deuote precari, *Iac.* 5. 17.

¶ Poeticae Sententiae.

Iac. Bill. Anthol. Sac.

Inter mundanæ mala confli&antia vitæ
Sæpe quidem Domini corripitur populus.
Qui tempestatum varia sua clade laborant,
Noscant se iusti ferre flagella Dei,
Atque ipsum toto gemitu plangtuque precentur,
Vt qua scit miseris auxilietur ope.
Non etenim proprio arbitrio curabitur ager,
Nec vero leges ipse dabit medico.
Curandum esse, vt preces nostræ ab animo puro proficiscantur.
Cum pectus gratum est, tam sunt quoque munera grata.
Visus Abel primum est, postea dona, Deo.
O quam falluntur, sua qui iucunda Tonanti
Vota putant, cum sint pectore nata malo.
Non satis est serti careant quod pulnere flores,
Fura legentis enim debet & esse manus.
Sic quoque non satis est, quod sint tua vota pia,
Ni quoque mens pariter sit sine labe tua.
Non murmurandum esse, cum preces nostræ non statim exaudiuntur.
Cum gladios, cum castra Saul, cum cerneret hostis,
Attonitus fertur consuluisse Deum.
Cum nullam consulta darent oracula vocem,
Consilium à Stygio perfidus hostis petit.
Huic similis dici possit, quicunque Tonantis
Vota quidem, patitur dum mala nulla sentit,
At misi quam primum fugiant aduersa relicto
Numine mox vetitam perditus ora aperit.
Vt preces nostræ Deo gratæ sint, carnis mortificationem adiungendam esse.
Et precibus sanctis quoniam solatia quærant
Existant fructus, nemo referre potest.
At tua ne fructus pede claudo vota sequatur,
Fac tua cum vitijs vt caro morte cadat.
Ara duplex templi quondam hoc sine voce docebat,
Thus vna, at lasas altera habebat nues.
Obtulit hic cœsas pecudes, qui membra necauit,
Qui pia vota facit, thus dedit ille Deo.

¶ Apophthegmata.

Socrates, nihil vltra petendum à Diis immortalibus arbitratur, quam vt bona tribuerent, quoniam ii demum scirent, quid cuique esset vtile, nos autem plerumque id vota expetere, quod impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris mentes mortalium mens, in quam late patentem errorem cæcas [ag]unt tuas sparpis? Diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt, [ho]nores concupiscis, qui plures pessum dederunt: regna tecum [vo]quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur. Splendi[da] iugiis iniiciis manus: at hæc vt aliquando illustrant: [ita] quam funditus domos euertunt. Desine igitur stulta [fa]rum tuorum causis quasi felicissimis rebus inhiare, neque [a] cœlestium arbitrio permitte : quia qui tribuere bona [n]li solent, etiam eligere aptissima possunt. *Val. Maxim. lib. pit. 2.*

Bias, eos, qui sibi mentem à Deo bonam largiri precantur, nec tamen disciplinam capessereat : pasum cordatos esse dicit. Quando neque vt pictor quisq; bonus euadat, dari sibi [a] nos colores, & lineam exoptat, quin magis artem perdiscit. [ut] ut nec vocis proficit, qui musicus esse cupit, nisi artem [di]

nihil prodest, circa preces occupari, nisi recte viuendi studium. *Stob.*

Aliquando cum impiis ac sceleratis hominibus naui vehebamur, cum omnes periclitarentur impijs Deorum opem imprecantibus: Silete, inquit Bias, ne Dii vos nebulones hic nauigare sentiant. Deus autem impiorum precibus irridatur magis quam ad opitulandum flectitur. *Laertius libro 1.*

Quodam tempore, multum eos damnari debere aiebat, qui longis precibus Deum fatigarent, eamq; peterent, quæ peti ab eis honestè nollent. Rogandumq; solum de eis Deum esse, quæ homines molesta ferrent, etiamsi ab omnibus intelligantur. Oportere etiam, ita cum hominibus homines viuere debere, nõ quasi Deus eorum semper actiones intueretur. Hoc autem qui non carpebat, qui iniusta à Deo peterent: & ipsi sibi, quo minus exaudirentur, impedimento essent. *Fulgos. libr. 7. ca 2. ex Seneca. Verba hæc sunt epist. 10.* Tunc scito (*inquit Athenedorus*) *Verba hæc sunt epist. 10.* Tunc scito (*inquit Athenedorus*) omnibus cupiditatibus solutum, cum eo peruenieris, vt nihil deorum rogare possis palam.

Quod si quando Dijs supplicarent, summa deprecationis hæc erat, si quando Dijs supplicarent, summa deprecationis hæc erat, si quando Dijs supplicarent, summa deprecationis hæc erat,

Ita omnem superbiam tollunt contemplatio, precumq; puritas. *Ad Paulinum presbyterum.*

Augustini. Quemadmodum serpentis quoddam genus cum it ad bibendum, priusquam ad fontem venit, omne venenum euomit: Ita Christianus cum ad orandum accedit, omnem iracundiam & odium proximi deponat. *Ad Iulianum comitem de perfecta iustitia.*

Absolonis. Vt incensum, quum incenditur, flammam, fumum, odorem ex se mittit: Ita oratio Deo grata, fumum compunctionis ob peccata, flammam charitatis ob amorem cœlestium odorem deuotionis per ascensionem mentis in Deum. *libro de dedicatione Ecclesiæ.*

Bernardi. Oratio similis turturi, meditatio vero columbæ, quæ dulces querimonias submurmurant in foramina petræ. *Serm. de discipulis euntibus in Emaus.*

Bedæ. Sicut iuxta Dei sententiam, vulneri medicamentum, si adhuc ferrum in eo manet, non proficit: Ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore. *in natalis innocentium martyrum.*

Laurentii Iustiniani Patriarchæ. Veluti ex sonora vocum dulcedine plateri vel organi docta agnoscitur artificis manus, & ex verborum ornata prolatione doctoris patet facundia: Sic effectibus variis orationis illius percipitur excellentia, *In ligno vitæ, c. 2. de orat.*

Vt mens cibi auiditate laxata, perdit orationum vigorem, dum carnis nimia lassitudine pregrauata compellitur dormitare: Ita rursum nimietate voracitatis oppressa emittere ad Deum preces ac laudes non potest. Nam per indiscretionis excessum debilitatum quemlibet ad illum statum vocari necesse est, in quem negligens per incuriam deuenit. *lib. de Ligno Vitæ, c. 3.*

Quemadmodum qui terram colit, solerter sentes debet eradicare, vt uberiores valeat colligere fructus: Ita qui concupiscit dulcedinem deuotionis in oratione gustare, summopere studeat ipsius impedimenta declinare. Quia frustra currit ad portum orationis, quisquis illi aduersantia non tota intentione refugit. Multa enim sunt orationis impedimenta. *In ligno vitæ, cap. de orati*

In rebus humanis ille sagacior prudentiorq; cognoscitur, qui in agendis negotiis propriis vel alienis seruato modo, loco ac tempore, opus arreptum ad finem ducit. Æque in spiritualib. tatendum est: & præsertim in orationis actu. Quia quanto est excellentior actio tanto prudentius debet fieri. *in ligno Vitæ, ca. 9.*

Quemadmodum preces, quæ attente à puro animo funduntur, à Domino reportant quod petunt: Ita despiciuntur leues, dissidentes, inutiles, ac seculi curis anxiæ, rebus temporalibus implicitæ, ac bonorum operum fructibus infœcundæ. *In ligno Vitæ, capit. 9. de orat.*

Quemadmodum ignis, quanto magis in vnum colligitur, tanto amplius nutritur, & flammas euaporans furium impetuosius erumpit: Ita & mens, cum diutius intra se commorata fuerit, & ardentius per amoris incendium vrit in se, & per desiderium eleuatur in Deum, Sed si tunc verba quædam protulerit, tota ignita, sapientię nectare condita, at veritatis splendore irradiata, & diuinarum laudum suauitate plena erunt. *De disciplina & perfectione monastica, cap. 15.*

Bernardi Iustiniani. Quemadmodum caput ac lingua implorat auxilium pro reliquo corpore, se non mouente: Ita principis oratio placare Dominum, quamuis populus aliis intendat. *In Vita Laur. Iustin.*

Thriuert. Vt duplex est calida & frigida aduersus venenorum malignitatem alexipharmacorum differentia: Ita aduersus tentationem omnem oratio, & patientia sunt remedia. *In Apophthegm. 218.*

Obiter cum illis sermonem solemus facere, quos contemptim alloquimur: Nec admodum erga Deum afficitur, qui aliud cogitat, aliud loquitur *in apoph. 75.*

Principibus iam diligenter facimus supplices literas, quam verba: Cur ergo negligentius oramus Deum adorantem, quem, si daretur, conuenirem⁹ præsentes? *in apoph. 109.*

Qui hostem oculis obseruat, nullas patitur insidias: Et qui in precibus alli⁹ est, nulla frangitur tentatione. *in apoph. 110.*

Illiberale est petere, quod est iniquum: illiberalius est, recusare, quod est æquum & honestum. Sacrilegus igitur, & infideli deterior, qui æquum orat & dubitat. *in apoph. 122.*

Nunquam bonus vir detrectabit alteri dare iustum consilium: Nec fieri potest, vt Deus precantibus vsquam suum neget oraculũ. *in apoph. 125.*

¶ Fabvla.

Camelus.

Camelus repanda à Ioue petebat, vt cornibus armaretur. Cuius ille stolidis precib. irrisis, etiam aures mutilauit, vt non solum inermis sed etiam deformis de cætero esset.

Docet fabula, ineptis precibus Deum non esse fatigandum.

Serpentum renouatio.

Veniſſe olim humanum genus ad Iouem ferunt, & illo, aliquod vt remedium repellendæ senectæ sibi impetraret. Annis enim paucos annos valere atque vigere hominem, corrigenda suppetere. Quod si senib. instaurare turum, multo vt meliorib. hominibus veteretur. Annuit dicib. & quandam medicinam confecit illis senectæ, tam tribuit. Hanc discedentes asino sarcinam imponunt uertuntur. Tempus erat tempestiuum, & omnibus grabant. Magna igitur atq; intolerabili siti, cum te nemus opacum præteriens, statuit in illud deflectere lulum acquiescere. Ingressus, fontem ibi inuenit, delectatus, siccas fauces aquæ cupidissimè intendere, & velle guttur aridum atq; feruens. At serpens cuſtos corpore prouolutur, & os sæuum oculosq; infestos tendens, micante lingua se illi copiam vndarum fa to negat. Asinus ita erat siti enectus, vt corii particulam tur recusaturus impendere pro potu. Rogat igitur scat. Sarcinam inquit serpens, trahito. Capeſſe inquit nim & onere me insuper liberaris. Senectæ igitur medi serpens, in consilium & conuentum ciuium defert. vacuus ad homines. Illi sarcinam requirunt, hic amissa rat. Tum ingens dolor omnes corripuit, neq; super medicinam velle, neq; ipsi recuperare, a serpentib. posse exuuiis veterib. positis iuuentam induunt serpentes mimibus bestiæ. Homines memores accepti malis asino, delicias faciunt verberando miserum animal.

Docet fabula inuerecundas preces, si maxime mines putent, fere tamen in ipsorum perniciem conuer

Vide supra Oratio.

Princeps.

¶ Definitio et etymolog.

PRinceps, Græce ἀρχὸς ὁ, ἡ & ἀρχηγὸς, principatus dicit ceps aliquando primum significat, & est adiectiuum. *Qui gradus inter eos princeps habebatur.* Aliquando tem. Vnde ciuitatis princeps dicitur, qui Rempubl. admi

Princeps dicitur, quasi primum caput A quo principatus cipale, & principatum.

Hebræi variis nominib. principem designant. *Nasi* princeps, præcipuus, eximius, qui coram populo est, & quid sit faciendum à verbo *Naghadh*, indicauit coram, uit, & cum digito repræsentauit, *Neghidhim*, duces prin *vlt. & Pron. 8. 5. Neghidhim* pro rebus præpositis & tur *Nasi*, princeps præfatus, persona super alios eminens *Nasa*, leuauit, cuius passiuum *Nissa*, significat eleuatus vt in clypeis, curribus, equis viri principes attollebantur Principes. Excelsi. Eminentes viri, atq; velut ex alto tum bus imperantes. III *Rosch* caput, capitaneus, metaphoricus, summus, qui est caput & initium alicuius rei. *Nu 14. 4.* primus, prior, anterior, *Iob. 15. 7. Esa. 44. Rischonim*, principium, initium, *Gen. 1. 1. Moria Asschath*, Cerui alia qua tur sub capite, & ornamenta capitis, vt cidaris tiara, diadema na. Pauperum Hebræi vocant & *Rasch*, à verbo *Resh*. Quo principem à paupere discernit? certe mors sceptra, gnat. IV. *Sar* princeps, dux, primas, superior, *Exod. 2. 14. 2. Reg. 5. Iun 10. 8. Vlt. Sarim*, princeps, *Es. 14. 8. 11. Sarah*, domina, lamen *Sarorh*, dominæ principes mulieres, *1. Reg. 11. 3.* Nomen ham, *Sarah. Gen. 17. 14. Sar.* deducitur à verbo *Sarar* Dum principem egit, principatu functus est superior fuit, præsul *8. 16. Esther 1. 3. Vlt. Ose 12. 4.*

Alias primatum, principum, magistratuum nomina indicata sunt.

Princeps dicitur, qui aliquot, vrbes seu ciuitates & possidet dictus princeps, quasi primum caput, & principatus dominatus, vel imperium Regna autem dicuntur, integræ nes, quæ à rege possidentur. Hinc reges à regionib. possessis ta Gallia regnum, & dicitur rex Galliæ, qui præsidet ei: hemiæ, Vngariæ, Poloniæ, &c. dicuntur & principes quorum ciuitatis, qui Rempublic. administrant. Nonnunquam pes vocantur domini, sic Augustus primus, Nero princeps. Cum princeps notatur. Vnde principatus deriuatur pro dominatu, cis ἀρχὸς dictus, & ἀρχὴ principatus: vocatur & Imperator ceps. *ff. de constitut. princ. per totum.* princeps, id est, primum cum tenens, *Extra de elect. capit. cupientes in pan. libr. & ca. Ioan. Andr. C. de principibus ageu. in rebus. lib. 12.* Princeps ea uina ordinatione ad regendum populum instituitur, & gu

Quomodo præsumptuosus culpam suam confitebitur, qui necesse putat, nec putari culpabilis patitur : propterea cum culpa ei imputatur, crescit, non amputatur.

O superba præsumptio! præsumptuosa superbia quæ non solum angelos Deo voluit adæquare, sed homines præsumpsit deificare. Porro quos erexit, depressit. & quos exaltauit, humiliauit. Hæc turrim euertit, linguam confudit, Goliath prostrauit, Aman suspendit. *Bern. de 12. gradib. humilitatis.*

Alios superbia non excedas, elationis pennas non erigas. *Isidor. soliloq. lib. c 13.*

Superbus vult instituere, antequam instituatur, alios instituere cupit, & docere, antequam discat: priusquam erudiatur, promulgare vult leges : & antequam discat ordines syllabarum, philosophari incipit: priusquam subsciatur, vult habere subiectos: & antequam maiorum iussis obtemperet, eripit iubentis officium : & antequam instruatur, instruere ac mouere vsurpat. *Cass. lib. 1.*

Plerisq; euenit, vt dum fratribus præesse festinant, nunquam senioribus ipsi subiiciantur, & à superbia inchoantes, dum alios instruere cupiunt, nec discere ipsi, nec agere ea, quæ sunt docenda meeantur. Ostentationis nota non caret, qui se ingerit, sed qui inuitatur. *idem in collatione Danielis.*

Omne malum execrabilius redditur, quando publica præsumptione tractatur. *in Ps.*

Constat eum de se præsumere, qui ad sacri ordinis cupit fastigia peruenire: Merita enim suggerunt bonæ apparentiæ visus, & qualitate desiderii potest mens nonsita cognosci. Quis enim palæstricæ artis ignarus in stadium luctaturus introcat? aut quis certamini miscetur, quod virtutis conscientia non iuadetur? In ipsis conatibus ægra languescunt, quæ meritorum præsumptionibus non iuuantur. *li. 4 epist. 25.*

Cum non sit nostrum, quod sumus, quomodo nostrum est, quod habemus? Stultitiæ genus est, vt cum aliis debeas vitæ beneficium, tibi adscribas ornamenta virtutum. *Val. Epise. in quodam sermone.*

Magnus vnusquisque esse studeat, si tamen aliquo modo esse nesciat, nedum sibi magnitudinem arroganter tribuat, amittat. *Greg. in hom.*

Nimium præceps est, qui iurare contendit, vt alios cecidisse viderit: Et vehementer instrænis, cui non incutitur alio pereunte. *li. de sing. cler.*

¶ Poeticae Sententiae.

Menand.

Ανὴρ ἄβουλος εἰς κενὸν μοχθεῖ τείχων.
Vir temerarius in vanum laborat currens,
Ἀβουλίαις γὰρ πολλὰ βλάπτονται βροτοί.
Temeritate enim multum laduntur mortales.
Ανὴρ ἄβουλος ἡδονῆς ἁρπάζεται.
Vir temerarius voluptatem venatur.
Περπίτνειν πολλοῖς ἐστιν αἰτία κακῶν.
Temeritas multis est causa malorum.

Plaut. in Penulo.

Sine pennis volare haud facile est.

Ouid. de Ponto, lib. 4. Eleg. 11.

Sed neque prudentem fedari fluitior ausim,
Verbaque doctorum noua referre tibi.

Idem de arte amandi, lib. 3.

Odimus incommodicos (experto credite) fastus,
Sæpe taceus odii femina cultus habet.

Catul. Eleg 3.

Atqui nec dignis hominem componier æquum est.

Iuuen. Satyr. 5.

Maxima quæque domus seruis est plena superbis.

¶ Sententiae Philosophorvm,

Imperita rusticitas plura promittit, & credit se scire quam nescit. *Veget. de re militari, lib. 3.*

Aut qui priuatus intolerabili superbia fuerit, eum commodum & ie cognoscentem videre in potestate quis poterit? *Cic, Rhetor. nouor. li. 4.*

Temeritatis subiti & vehementes sunt impetus, quibus hominum mentes concessæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi valent. *Val. Max. li. 9.*

¶ Similitvdo.

Seneca, Vt in corporibus morbus segnitie & lassitudine præsentitur. Sic infirmus animus, priusquam opprimatur malis, præsumptionem patitur. *Apud Eras.*

¶ Exempla Historica.

Rex Persarum Xerxes Græcis bellum indixit, cui familiarium vnus dicebat, Græcos aduentum nuntii belli non expectaturos sed ad primam aduentus famam terga versuros: alius dicebat: Græciam non vinci, sed obrui mole exercitus: alius, timendum esse, ne vrbes vacuas vel destertas inuenirent, non habitum regem, vbi tantas vires exercere possit : alius dicebat: vix illi naturam rerum sufficere, angusta esse classibus maria, militibus castra, explicandis copiis equestribus campestria cœlum vix patere sagittis. Dum in hoc mundū regem æstimatione nimia sui furentem offuscarent: [illu]tus: Multitudo ista, quæ tibi placet, tibi metuenda. [Ve]rum permagna nunquam posse regi : nec diu durare potest, [quæ] non potest. Nihil tam magnum, quod perire non possit, [ni]si vt dixit Damaratus. Nam vt fugax animal pauido rep[en]te suum repetere est coactus. Multi enim ignorant vires [su]as, credunt se tam magnos, sicut audiunt, attraxere [ex]pla, & in discrimine peruentura. *Valer. l. 1.*

Preces. Precatio.

¶ Loci Biblici.

Precationum variæ formulæ: Nuptiis benedicendi, Gen. *Ruth.* 4. 11. populo benedicendi, *Num.* 6. v. 23. 24. 25. Benedicendi, 1. *Reg.* 1. 37. salutandi & bene precandi, *Ruth.* 2. *Matt.* 28. 9. *Marc.* 11. 6. *Ioan.* 12. 13.

Precibus precari, repetitio est Hebraica, pro deuote precari, *Iac.* 5. 17.

¶ Poeticae Sententiae.

Iac. Bill. Anthol. Sac.

Inter mundanæ mala confli&antia vitæ
Sæpe quidem Domini corripitur populus.
Qui tempestatum varia sua clade laborant,
Noscant se iusti ferre flagella Dei,
Atque ipsum toto gemitu plangtuque precentur,
Vt qua scit miseris auxilietur ope.
Non etenim proprio arbitrio curabitur ager,
Nec vero leges ipse dabit medico.
Curandum esse, vt preces nostræ ab animo puro proficiscantur.
Cum pectus gratum est, tam sunt quoque munera grata.
Visus Abel primum est, postea dona, Deo.
O quam falluntur, sua qui iucunda Tonanti
Vota putant, cum sint pectore nata malo.
Non satis est serti careant quod pulnere flores,
Fura legentis enim debet & esse manus.
Sic quoque non satis est, quod sint tua vota pia,
Ni quoque mens pariter sit sine labe tua.
Non murmurandum esse, cum preces nostræ non statim exaudiuntur.
Cum gladios, cum castra Saul, cum cerneret hostis,
Attonitus fertur consuluisse Deum.
Cum nullam consulta darent oracula vocem,
Consilium à Stygio perfidus hostis petit.
Huic similis dici possit, quicunque Tonantis
Vota quidem, patitur dum mala nulla sentit,
At misi quam primum fugiant aduersa relicto
Numine mox vetitam perditus ora aperit.
Vt preces nostræ Deo gratæ sint, carnis mortificationem adiungendam esse.
Et precibus sanctis quoniam solatia quærant
Existant fructus, nemo referre potest.
At tua ne fructus pede claudo vota sequatur,
Fac tua cum vitijs vt caro morte cadat.
Ara duplex templi quondam hoc sine voce docebat,
Thus vna, at lasas altera habebat nues.
Obtulit hic cœsas pecudes, qui membra necauit,
Qui pia vota facit, thus dedit ille Deo.

¶ Apophthegmata.

Socrates, nihil vltra petendum à Diis immortalibus arbitratur, quam vt bona tribuerent, quoniam ii demum scirent, quid cuique esset vtile, nos autem plerumque id vota expetere, quod impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris mentes mortalium mens, in quam late patentem errorem cæcas [ag]unt tuas sparpis? Diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt, [ho]nores concupiscis, qui plures pessum dederunt: regna tecum [vo]quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur. Splendi[da] iugiis iniiciis manus: at hæc vt aliquando illustrant: [ita] quam funditus domos euertunt. Desine igitur stulta [fa]rum tuorum causis quasi felicissimis rebus inhiare, neque [a] cœlestium arbitrio permitte : quia qui tribuere bona [n]li solent, etiam eligere aptissima possunt. *Val. Maxim. lib. pit. 2.*

Bias, eos, qui sibi mentem à Deo bonam largiri precantur, nec tamen disciplinam capessereat : pasum cordatos esse dicit. Quando neque vt pictor quisq; bonus euadat, dari sibi [a] nos colores, & lineam exoptat, quin magis artem perdiscit. [ut] ut nec vocis proficit, qui musicus esse cupit, nisi artem [di]

nihil prodest, circa preces occupari, nisi recte viuendi studium. *Stob.*

Aliquando cum impiis ac sceleratis hominibus naui vehebamur, cum omnes periclitarentur impijs Deorum opem imprecantibus: Silete, inquit Bias, ne Dii vos nebulones hic nauigare sentiant. Deus autem impiorum precibus irridatur magis quam ad opitulandum flectitur. *Laertius libro 1.*

Quodam tempore, multum eos damnari debere aiebat, qui longis precibus Deum fatigarent, eamq; peterent, quæ peti ab eis honestè nollent. Rogandumq; solum de eis Deum esse, quæ homines molesta ferrent, etiamsi ab omnibus intelligantur. Oportere etiam, ita cum hominibus homines viuere debere, nõ quasi Deus eorum semper actiones intueretur. Hoc autem qui non carpebat, qui iniusta à Deo peterent: & ipsi sibi, quo minus exaudirentur, impedimento essent. *Fulgos. libr. 7. ca 2. ex Seneca. Verba hæc sunt epist. 10.* Tunc scito (*inquit Athenedorus*) *Verba hæc sunt epist. 10.* Tunc scito (*inquit Athenedorus*) omnibus cupiditatibus solutum, cum eo peruenieris, vt nihil deorum rogare possis palam.

Quod si quando Dijs supplicarent, summa deprecationis hæc erat, si quando Dijs supplicarent, summa deprecationis hæc erat, si quando Dijs supplicarent, summa deprecationis hæc erat,

Ita omnem superbiam tollunt contemplatio, precumq; puritas. *Ad Paulinum presbyterum.*

Augustini. Quemadmodum serpentis quoddam genus cum it ad bibendum, priusquam ad fontem venit, omne venenum euomit: Ita Christianus cum ad orandum accedit, omnem iracundiam & odium proximi deponat. *Ad Iulianum comitem de perfecta iustitia.*

Absolonis. Vt incensum, quum incenditur, flammam, fumum, odorem ex se mittit: Ita oratio Deo grata, fumum compunctionis ob peccata, flammam charitatis ob amorem cœlestium odorem deuotionis per ascensionem mentis in Deum. *libro de dedicatione Ecclesiæ.*

Bernardi. Oratio similis turturi, meditatio vero columbæ, quæ dulces querimonias submurmurant in foramina petræ. *Serm. de discipulis euntibus in Emaus.*

Bedæ. Sicut iuxta Dei sententiam, vulneri medicamentum, si adhuc ferrum in eo manet, non proficit: Ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore. *in natalis innocentium martyrum.*

Laurentii Iustiniani Patriarchæ. Veluti ex sonora vocum dulcedine plateri vel organi docta agnoscitur artificis manus, & ex verborum ornata prolatione doctoris patet facundia: Sic effectibus variis orationis illius percipitur excellentia, *In ligno vitæ, c. 2. de orat.*

Vt mens cibi auiditate laxata, perdit orationum vigorem, dum carnis nimia lassitudine prægrauata compellitur dormitare: Ita rursum nimietate voracitatis oppressa emittere ad Deum preces ac laudes non potest. Nam per indiscretionis excessum debilitatur quemlibet ad illum statum vocari necesse est, in quem negligens per incuriam deuenit. *lib. de Ligno Vitæ, c. 3.*

Quemadmodum qui terram colit, solerter sentes debet eradicare, vt uberiores valeat colligere fructus: Ita qui concupiscit dulcedinem deuotionis in oratione gustare, summopere studeat ipsius impedimenta declinare. Quia frustra currit ad portum orationis, quisquis illi aduersantia non tota intentione refugit. Multa enim sunt orationis impedimenta. *In ligno vitæ, cap. de orati*

In rebus humanis ille sagacior prudentiorq; cognoscitur, qui in agendis negotiis propriis vel alienis seruato modo, loco ac tempore, opus arreptum ad finem ducit. Æque in spiritualib. tatendum est: & præsertim in orationis actu. Quia quanto est excellentior actio tanto prudentius debet fieri. *in ligno Vitæ, ca. 9.*

Quemadmodum preces, quæ attente à puro animo funduntur, à Domino reportant quod petunt: Ita despiciuntur leues, dissidentes, inutiles, ac seculi curis anxiæ, rebus temporalibus implicitæ, ac bonorum operum fructibus infœcundæ. *In ligno Vitæ, capit. 9. de orat.*

Quemadmodum ignis, quanto magis in vnum colligitur, tanto amplius nutritur, & flammas euaporans furium impetuosius erumpit: Ita & mens, cum diutius intra se commorata fuerit, & ardentius per amoris incendium vrit in se, & per desiderium eleuatur in Deum, Sed si tunc verba quædam protulerit, tota ignita, sapientię nectare condita, at veritatis splendore irradiata, & diuinarum laudum suauitate plena erunt. *De disciplina & perfectione monastica, cap. 15.*

Bernardi Iustiniani. Quemadmodum caput ac lingua implorat auxilium pro reliquo corpore, se non mouente: Ita principis oratio placare Dominum, quamuis populus aliis intendat. *In Vita Laur. Iustin.*

Thriuert. Vt duplex est calida & frigida aduersus venenorum malignitatem alexipharmacorum differentia: Ita aduersus tentationem omnem oratio, & patientia sunt remedia. *In Apophthegm. 218.*

Obiter cum illis sermonem solemus facere, quos contemptim alloquimur: Nec admodum erga Deum afficitur, qui aliud cogitat, aliud loquitur *in apoph. 75.*

Principibus iam diligenter facimus supplices literas, quam verba: Cur ergo negligentius oramus Deum adorantem, quem, si daretur, conuenirem⁹ præsentes? *in apoph. 109.*

Qui hostem oculis obseruat, nullas patitur insidias: Et qui in precibus alli⁹ est, nulla frangitur tentatione. *in apoph. 110.*

Illiberale est petere, quod est iniquum: illiberalius est, recusare, quod est æquum & honestum. Sacrilegus igitur, & infideli deterior, qui æquum orat & dubitat. *in apoph. 122.*

Nunquam bonus vir detrectabit alteri dare iustum consilium: Nec fieri potest, vt Deus precantibus vsquam suum neget oraculũ. *in apoph. 125.*

¶ Fabvla.

Camelus.

Camelus repanda à Ioue petebat, vt cornibus armaretur. Cuius ille stolidis precib. irrisis, etiam aures mutilauit, vt non solum inermis sed etiam deformis de cætero esset.

Docet fabula, ineptis precibus Deum non esse fatigandum.

Serpentum renouatio.

Veniſſe olim humanum genus ad Iouem ferunt, &c. illo, alquod vt remedium repellendæ senectæ ubi ... mis enim paucos annos valereatque vigere hominem ... cium vel ad virtutis cursum perficiendum, vel errata ... corrigenda suppetere. Quod si senib. instaurare ... turum, multo vt meliorib. hominibus veteretur. ... dicib. & quandam medicinam confecit illis senectæ ... tam tribuit. Hanc discedentes asino sarcinam imponunt ... uertuntur. Tempus erat tempestiuum, & omnibus ... grabant. Magna igitur atq; intolerabili siti corripiuntur ... te nemus opacum præteriens, statuit in illud deflectere ... lulum acquiescere. Ingressus, fontem ibi inuenit, quem ... delectatus, siccas fauces aquæ cupidissimè intendere ... velle guttur aridum atq; feruens. At serpens cutis ... corpore prouoluitur, & os sæuum oculosq; infestos ... tendens, micante lingua se illi copiam vndarum ... to negat. Asinus ita erat siti enectus, vt corii particulam ... tur recusaturus impendere pro potu. Rogat igitur ... scat. Sarcinam inquit serpens, trade. Capetane inquit ... nim & onere me insuper liberaris. Senectæ igitur ... serpens, in consilium & conuentum ciuium defert. ... vacuus ad homines. Illi sarcinam requirunt, hic ... rat. Tum ingens dolor omnes corripuit, neq; ... medicinam velle, neq; ipsi recuperare, a serpentib. ... exuuiis veterib. positis iuuentam induunt serpentes ... mimibus bestiæ. Homines memores accepti mali & ... asino, delicias faciunt verberando miserum animal.

Docet fabula inuerecundas preces, si maxime ... mines putent, fere tamen in ipsorum perniciem ...

Vide supra Oratio.

Princeps.

¶ Definitio et etymolog.

PRinceps, Græce ἀρχὸς ὁ, ἡ & ἀρχηγὸς, ὁ principatus ... ceps aliquando primum significat, & est adiectiuum ... *Qui gradus inter eos princeps habebatur.* Aliquando tem. Vnde ciuitatis princeps dicitur, qui Rempubl. ...

Princeps dicitur, quasi primum caput A quo principatus cipale, & principatum.

Hebræi variis nominib. principem designant. *Nasi* ... princeps, præcipuus, eximius, qui coram populo est, ... quid sit faciendum à verbo *Naghadh*, indicauit coram, ... uit, & cum digito repræsentauit, *Neghidhim*, duces ... *vlt. & Pron. 8. 6. Neghidhim* pro rebus præclaris & ... tur *Nasi*, princeps præfatus, persona super alios ... *Nasa*, leuauit, cuius passiuum *Nissa*, significat eleuatus ... vt in clypeis, curribus, equis viri principes attollebantur. Principes. Excelsi. Eminentes viri, atq; velut ex alto ... bus imperantes. III *Roych* caput, capitaneus, ... us, summus, qui est caput & initium alicuius rei. *Nu 14. 4.* ... primus, prior, anterior, *Iob. 15. 7. Esa. 44. Rischonim*, ... principium, initium. *Gen. 1. 1. Moraasschoth*, Cerui ... tur sub capite, & ornamenta capitis, vt cidaris tiara, ... na. Pauperum Hebræi vocant & *Rasch*, à verbo *Resh*. ... principem à paupere discernit? certe mors sceptra ... IV. *Sar* princeps, dux, primas, superior, *Exod. 2. 14. 2. Reg. 5. Dan. 10. & 11. Sar sarim*, princeps, *Es. 14. 8. 11. Sarah*, domina, ... *Sarorh*, dominæ principes mulieres, *1. Reg. 11. 3.* ... ham, *Sarah Gen. 17. 14. Sar* deducitur à verbo *Sarar* ... principem egit, principatu functus est superior fuit, ... 8. 16. *Esther 1. 9. & 11. Ose 12. 4.*

Alias primatum, principum, magistratuum ... indicata sunt.

Princeps dicitur, qui aliquot, vrbes seu ciuitates ... & possidet dictus princeps, quasi primum caput, & ... dominatus, vel imperium Regna autem dicuntur, ... nes, quæ à rege possidetur. Hinc reges à regionib. ... ta Gallia regnum, & dicitur rex Galliæ, qui præsidet ei: ... hemiæ, Vngariæ, Poloniæ, &c. dicuntur & principes ... ciuitatis, qui Rempublic. administrant. Nonnunquam ... pes vocantur domini, sic Augustus primus, Nero princeps. ... princeps notatur. Vnde principatus deriuatur pro dominatu, ... cis ἀρχὸς dictus, & ἀρχὴ principatus: vocatur & Imperator ... ceps. *ff. de constitut. princ. per totum.* princeps, id est, ... cum tenens, *Extra de elect. capit. cupientes in pan. libr. & ... Ioan. Andr. C. de principibus ageu. in rebus. lib. 12.* Princeps ... uina ordinatione ad regendum populum instituitur, & ... gitu-

rincipis officium est cogitare de vtilitate communi, deinde sinorum. Item: prospicere illum oportet, vt subditi in pace securanquilli viuere queant. *in Authentic. de hared. & falcid. col. ubi quid princeps.* princeps ciuitatis dicuntur magistratus, *ff. ad l. Spadonem §. si ciuitatis.* Item principes pro maioribus ibus accipiuntur in iure, *C. de offic. diuer. iudic. l. fin.* Dicitur m princeps, porro & prælatus, *extra de Reg. Iur. c. 2. 25. dist. c. Nolo Principes. Vide Ægid. in tractatu de regimine principum.*

¶ Loci Biblici.

Principes non irritandi, *Prou.* 25.16. principes Dauidi ministran- *1. Paralip.* 27.1. princeps Sacerdotum, *Matth.* 2.4. *&c.* vocabanqui ex posteris Aaronis (nam ii soli Sacerdotes dicebantur) ne similiarum suarum capita, sicuti post captiuitatem fuerat ne distributio instaurata, vt refertur: *Nehem.* 11. *&* 11.c. quamnes etiam vocantur Principes Sanctuarii, *2. Paralip.* 24.5. prinSacerdotum, 36.14. principes Salomonis, 1. *Reg.* 4.2. principes ob peccata populi, *Prou.* 28.2. principes quomodo à Deo deentur, *Psalm.* 29.12. Ministri Dei sunt, *Roman.* 13.4. quales es contra, *Deut.* 1.13. principes ignorantes crucifixerunt Christum *1. Corinth.* 2.8. multi ex Iudæis credunt Christo, non autemen confiteri, *Ioan.* 12.42. ad principes exhortatio. *Ezech.* principes pauperum oppressores, *Amos.* 4.1. *&* 6.1. *Soph.* 3.1. ncipum & regum corda in manu Dei sunt, *Prou.* 21.1. princiderlera mutme dissimulanda, *Exempla*: Esaias, *Esa.* 1.23. Ioannes Baptista, *Matth.* 14.4. *Marc.* 6.18. principum placandorum ratio, *Prou.* 25.15. principum status mutantur, *Iob.* 12.18. Principibus non maledicendum, *Exod.* 22.28. *Eccl.* 10.20. *Actor.* 25. mpibus magnis subiici, non semper est tutum, *Esa.* 8.6. prinrum omnis caput, Christus, *Colos.* 2.10. principatus tribuitur & otentibrarum, *Col.* 2.15.

Principis impii, impii sunt & ministri, *Prou.* 29.12. *Eccl.* 10.2. prinpeccatum quomodo expiandum, *Leu.* 4.*v.* 22. *&c.*

¶ Sententiae Biblicae.

Iudices & magistratus constitues in omnibus portis tuis, vt iuent populum recto iudicio, nec in alteram partem declinent. *Deut.* 16.

Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terræ, bete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis rum nationum. Quoniam data est à Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitatiovestra scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non reximo iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum vonem Dei ambulastis. Horrende & cito apparebit, vobis, quoniam iudicium durissimum in his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim datur misericordia, potentes autem potenter tormenta patiNon enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebit magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Fortioribus autem ibus instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & ne excidatis. Qui enim custodierint iustitiam, iustificabuntur: & qui didicerint iusta, inuenient quid re- debunt.

Vbi rex sapiens populi stabilimentum est.

Delectamini in sedibus & sceptris ô reges populi, diligite sapiam. *Sapien.* 6.

Leo rugiens, & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Dux indigens prudentia multos opprimit per calumnias. *Prou.* 28.

Nihil regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: Ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam pauperis. *ibid.* 31.

Diligite lumen sapientiæ omnes, qui præestis populis. *Sap.* 6.

Iudex sapiens iudicabit populum suum, & principatus sensati stabilitetur. &c. *Eccl.* 10.

Væ terræ, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. *Eccl.* 10.

Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. *Rom.* 13.

¶ Patrvm Sententiae.

Rex cum est iniustus, tyrannus est. *Augustin. de ciuit. Dei, lib.* 2. *c.* 20.

Malus enim si regnat, seruus est tot dominorum, quod vitio- *Idem 4. de ciuit. Dei, c.* 4.

Rex seruit Deo, leges iustas præcipiendo, & contrarias abroganIdem in epist. 32.

Neque nos Christianos quondam Imperatores ideo felices dicibus, quia vel diutius imperant: vel imperantes filios morte plaliquerunt, vel hostes Reipublicæ domuerunt, vel inimicos contra se insurgentes & cauere & opprimere potuerunt. Hæc & alia huiusmodi ærumnosæ vitæ vel munera vel solatia, quiam etiam cultores dæmoniorum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum Dei, quo pertinent isti. Et hoc de miseri-

cordia scilicet factum est, ne ab eis, qui in eum crediderunt, hæc tanquam summa bona desiderentur. Sed felices eos dicimus, si iusta imperant, si inter linguas se sublimiter honorantium, & nimis honorabiliter salutantium, & sibi nimis humiliter obsequentium, non extollantur, si se homines esse meminerint, si potestatem suam ad Dei cultum dilatandum, maiestatique eius famulari faciunt, si Deum timent, diligunt, & colunt, plus amant regnum illud, vbi non timent habere consortes, si tardius vindicant, facile ignoscunt. Si eandem vindictam pro necessitate tuendæque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis, exercent. Si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatum, sed ad spem correctionis indulgent. Si quod aspere coguntur plerumque decernere, misericordiæ lenitate, & beneficiorum largitate compensant. Si luxuria in eis tanto castigatior, quanto potest esse liberior: & si hæc omnia faciant non propter fauorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ. Si propter peccata sua humilitatis & miserationis sacrificium Deo vero immolare non negligunt, tales Christianos Imperatores dicimus esse felices interim spe, postea reipsa futuros, cum id, quod expectamus, aduenerit. *Idem l. 5. de ciuit. Dei, cap.* 24.

Non terrena potestas vult esse victrix gentium, cum sit captiua vitiorum *Idem l. 5. de ciuit. Dei c.* 8.

Authoritas belli est penes principem: ministerium exequendi est penes milites. *Idem contra Faust. Manichæum c.* 32.

In hoc seruiunt reges Deo, si in regno suo bona iubeant, mala prohibeant; non solum quæ pertinent ad societatem humanam, sed quæ ad religionem diuinam. *Idem lib. 3. super Chrys.*

Quicunque proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animam suam rector sui congrua viuacitate permiserit, is bene regia quadam potestate se cohibens, Rex dicitur: quod regere se nouerit, & arbiter sui iuris sit, nec captiuus trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitium. *Ambros. super illud Psalm. Anima mea in manibus.*

Nomine Gigantum potentes huius seculi significantur, aquæ vero populi sunt. *Greg. Moral. super illud Iob. 26. Gigantes gemunt sub aquis.*

Principes dicuntur, qui magno consilii iudicio suis cogitationibus semper principantur, omnesque stultos motus potestate sapientiæ comprimunt. *Idem Moral. 11 super illud Iob. 12. Effundit despectionem super principes.*

Princeps enim non debet dominari, sed ratio.

Sæpe à disciplinæ metu resoluimus subditos, si nostro regimini hilaritatis frena relaxamus, quia dum nos quasi licenter lætos aspiciunt, audacius ipsi, ad illicita resoluuntur. *Idem Moral.* 20.

Bene sancti viri scripturæ sacræ testimonio reges vocantur, quia prælati cunctis motibus carnis, modo luxuriæ appetitum frenant, modo æstum auaritiæ temperant, modo gloriam elationis inclinant, modo suggestione liuoris obruunt, modo ignem furoris extinguunt. Reges ergo sunt: quia tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse nouerunt. *Idem. lib. 4. 6. Moral. super illud Iob. 6. Reges in solio collocat in perpetuum.*

Summus locus bene regitur, cum is, qui præest, vitiis potius, quã fratribus dominatur. *Idem 26. Moral*

Reges, quia sua corpora bene regere sciunt, qui desiderium motus in se temperant, subiectas cogitationes lege virtutis regulant Reges, quia sibimetipsis præsident, & se regere sciunt. Ideo beata terra, cuius rex nobilis est, & væ terræ, cuius rex puer est. *Greg. sup illud Iob. 3. Cum regib & consulib. terræ.*

Caput subiectorum sunt cuncti, qui præsunt. Et vt recta pedes valeant itinera carpere, hic proculdubio caput ex alto prouidet, ne à prouectus sui itinere pes torqueat, cum curuata corporis rectitudine, caput sese ad terram declinat. *Idem in Pastoralis.*

Quid ouis in medio luporum? Quid columba in medio accipitrum? &c. Impius enim princeps siue dominus est, vt leo rugiens, & vrsus esuriens super populum pauperem. *Ioan. Chrysost super illud Matth.* 10. *Sicut oues in medio luporum. hom.* 32.

Reges à recte agendo vocati sunt: Ideoque recte faciendo Regis nomen tenetur, peccando amittitur. Recte ergo illi reges vocantur, qui tam in semetipsos, quam in subditos bene regendo modificare nouerunt. *Isido. de summo bono. l.* 3.

¶ Sententiae Poeticae.

Homer. in. 6. Iliad.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.
Εἷς βασιλεύς.
Non bonum multorum dominatio: vnus dominus;
Vnus rex.

Idem in κ. Odyss.

Οὐ μὲν γάρ τι κακὸν βασιλευέμεν αἴψά κε δῶεν,
Ἀφνειὸς πίλεταί τε καὶ τιμήεις ἀνήρ.
Non enim malum impetrare statim ei damus,
Diues sit & magis honoratus ipse.

Idem in 9. Odyss.

Χαλεπαὶ δέ τ' ἀνάκτων ἔστιν ὁμοκλαί.
Molesta autem sunt regum minæ.

Menander.

Ἀρχῆς τετεύχως ἴσθι ταύτης ἄξιος.
Principatum assecutus, sis hoc dignus.
Εἰκὼν δὲ βασιλεὺς ἐστιν ἔμψυχος θεοῦ.
Imago autem rex est animata Dei.

Eurip. in Medea.

Δεινὰ τυράννων λήματα, κἀμοί πως
Ὀλίγ' ἀρχόμενοι, πολλὰ κρατοῦντες,
Χαλεπῶς ὀργὰς μεταβάλλουσι.
Graues tyrannorum superbiæ & quodammodo
A minimo incipientes, multa possidentes,
Aegre iras mutant.

Periander.

Τὰς ἡγεμόνας φοβοῦ. *Principes time.*

Pittacus.

Μὴ ἄρχε πρὶν ἄρχεσθαι μάθῃς.
Nolis imperare, antequam subditus esse discas.

Thales.

Τὸν κρατοῦντα τίμα.
Imperantem honora.

Hora. Carm. lib. 2. Ode. 2.

Latius regnes auidum domando
Spiritum, quam si Lybiam remotis
Gadibus iungas, & uterq; Pœnus
Seruiat uni.

Lucan. lib. 9. Pharsal.

Mitissima sors est,
Regnorum sub rege nouo.
Exeat aula,
Qui uult esse pius: uirtus & summa potestas
Non coeunt.

Claudian. alloquens Theodos.

Tu licet extremos late dominare per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent,
Si metuis, si prauа cupis, si duceris ira:
Seruitii patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges: tunc omnia iure tenebis,
Cum poteris rex esse tui: procliuior usus
In peiora datur suadetque licentia luxum,
Illecebrisque effrena fauet tunc uiuere caste
Asperius, cum prompta Venus: tunc durius ira
Consulimus, cum pœna patet, sed comprime motus:
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit,
Occurrat, mentemque domet respectus honesti.

Ouid. l. 1. de Ponto. eleg. 3.

Sit piger ad pœnas princeps, ad præmia velox,
Quique dolet quoties cogitur esse ferox.

Senec. Tragœd. 2.

Regem non faciunt opes,
Non uestis Tyria color,
Non frontis nota regia,
Non auro nitida trabes:
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis fauor
Vulgi præcipitis mouet.
Quem non lanceа militis,
Non strictus domuit Chalyb:
Qui tuto positus loco,
Infra se uidet omnia,
Occurrit que suo libens
Fato, nec quæritur mori.
Reges conuenіat licet.
Rex est qui metuit nihil.
Hoc regnum sibi quisque dat.
Non capit regnum duos.
Habere regnum casus est, uirtus dare.

Idem Tragœd. 3.

Qui uult amari, languida regnet manu.

Idem Tragœd. 4.

Fraus sublimis regnat in aula.

Idem Tragœd. 3.

Quicquam ne regno gaudet? ò fallax bonum!
Quantum malorum, fronte quam blanda tegis.
Dubia pro certis solent
Timere reges.

Idem Tragœd. 6.

Quoque fortuna altius,
Euexit ac leuauit humanas opes,
Hoc se magis supprimere felicem decet,
Variosque casus tremere.

Idem Tragœd. 7.

Aequum atque iniquum regis imperium ferа
Hoc reges habent:
Magnificum, & ingens, nullis quod rapti dies,
Prodesse miseris, supplices fido lare
Protegere.
Grauis ira regum est semper.

Idem Tragœd.

Nec regna socium ferrі nec tada sciunt.
O regnorum magis fallax
Fortuna bonis: in præcipiti
Dubioque nimis excelsa loco,
Nunquam placidam sceptra quietem,
Certumue suis tenuere diem.
Alia ex aliis cura fatigat,
Vexatque animos noua tempestas.
Non sic Lybicis aquor
Furit, alternos uoluere fluctus
Vt præcipites regum casus
Fortuna rotat. Metuit cupiunt,
Metuit que timent: non nox illis
Alma recessus præbet tutos:
Non curarum somnus domitor
Pectora soluit.

Idem Tragœd. 9.

Decet timeri Cæsarem, ac plus diligi,

Sen. Oct. Act. 2.

Consulere patriæ afflictis, fera
Cade abstinere, tempus atque ira dare,
Orbi quietem seculo pacem suo.
Hac summa uirtus petitur hac cœlum uia.

Virg. 6. Aeneid.

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Ouid. 2. Pont. 9.

Regia, crede mihi, res est, succurrere lapsis.

Idem 1. Pont. 3.

Sit piger ad pœnas princeps, ad præmia uelox,
Quique dolet, quoties cogitur esse ferox.

Mart. 8.

Principis est uirtus maxima, nosse suos.

Claud. 4. Honor.

His tamen effectis nec fastidire minorеi
Neu pete præscriptos hominis transcendere fines.

Claud. 4. Honor.

Tu ciuem, patremque geras, tu consule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moueant, sed publica uota.

Hora. 1. Epist. 17.

Principibus placuisse uiris, non ultima laus est.

¶ Sententiae Historicae.

Princeps se mortalem esse sciat, & hominum officia hum- que habere, si locum principem impleat. Maioribus [illegible] rum quæ ad subditos pertinent prouidus, consilium [illegible] sensionum pro utilitate publica non pauidus esto. Hac [illegible] ditorum animis, principi templa erecta, hæ pucherrimæ [illegible] mensuræ. Nam quæ saxo struuntur, si iudicium posteritatis [illegible] dium vertit, pro sepulchris spernuntur. *Tacit. Ann. 4.*

Principi rerum iudicium cœlitus datum, subditis obedien- ria relicta est. *lib. 6.*

Nullis dii concordius imbutus pari in omnes studio agen- te [illegible] *undecimo.*

Princeps vnus est ciuium & Senatus consensu imperii.

Minore discrimine sumitur princeps quam quæritur. *Iust. flor. l. 1.*

Non solum non potest princeps omnibus placere, [illegible] quantumuis recte imperet, ei multos irasci necesse est. Nam [illegible] tam multi homines iusti sunt, quam ii qui volunt iniuste [illegible] quorum cupiditates expleri non possunt. Bona autem vir- te præditi, partim multa & ea quidem magna expetunt [illegible] possunt assequi: partim quum habeantur aliis interdum [illegible] ferunt: eamque ob rem vtique culpam in principem [illegible] *Xiphilin. in Caes. Aug.*

Nerua vsque adeo bonus princeps fuit, vt aliquando [illegible] sus sit, se nihil fecisse, quominus posset deposito imperio [illegible] tuto viuere. *Dion. in Nerua.*

Princeps sanus viuere debet, non debilis. *Spart. in Adr. Ver.*

Prouincia lib. grauis est comitatus principis etiam [illegible] *Iul. Capitol. in Ant. Pio.*

Principis solus Deus iudex esse potest. *Dion. in M. Anton. Philosopho.*

Neque pecuniæ vis tyrannidis luxuriam explere, aut [illegible] satellitum agmina tueri principem possunt, nisi illi ipse [illegible] gas, animum imperanti benuolentiam accommodet. [illegible] ii demum diu tutoque imperant, qui non metum ex [illegible] sed amorem ex bonitate ciuium suorum animis [illegible] *an. in Commodo.*

Princeps qui autor malorum est, iniustus videtur: qui autem delicitur acceptas iniurias ignauus. *Herod in Seuero.*

Generis initia clara posteris, relinqere ipsum præstat, quam accepta maioribus contaminare. *Herodian. in Macrino.*

Miser est Imperator (i. e. *princeps*) apud quem vera reticentur: verum ipse publice ambulare non possit, necesse est, vt audiat, quæ audita vel à plurimis roborata confirmet. *Iul. Cap. in Gordian.*

Vix quam gentium reperietur qui possit penitus approbari. *Tre. Pom. in Postumo.*

Pulcra est gloria princeps morientis Rempublic. magis amasse quam filios. *H. Vopisc. in Tacito.*

Plus timetur de incertis moribus principis, maxime in Republ. vulneribus confossa vulneribus. *idem in Caro.*

Pretiosissima dos in principe liberalitas & clementia. *Pomp. Læt. in Gallieno.*

Est boni principis menti, hoc successibus congruit prosperis, vt augeat omnium patrimonia, labore & fortitudine sua feruct. *Am. Marcell. lib. 17.*

Solus legitimi principis, propugnatoris bonorum & defensoris, quæ alius quæritur aliis, consociato studio muniri debet cunctorum, cuius redimendæ causa validius, vbi maiestas pulsata defendatur, à quæstionibus vel cruentis, nullam Corneliæ leges exemere potuam. Sed exultare mœstis casibus effrenate non decet, ne vicissitudinis licentia regi subiecti, non potestate. Imitandus sit Tullius, qui non parcere vel lædere potuisset (vt ipse adfirmat) ignoscendi magis causas non puniendi occasiones: quod iudicis lenti & eonsilii est proprium. *lib. 19.*

Prudens princeps definitit inimicorum minuere numerum, augere amicorum sponte sua contendit ac libens. *l. 22.*

Potentis eius summum, primumque munus est, Rempub. vt doctus paternam diligere. *l. 27.*

Imperii est moderatoris, restringere potestatem, resistere cupiditatibus omnium rerum, & implacabilibus iracundiis: nosseq; (vt Cæsar Augustus audiebat) miserum esse instrumentum senectuti recordationem crudelitatis: ideoq; de vita & spiritu hominis, qui pars mundi & animantium numerum complet, laturum sententiam diu numquæ cunctari oportere, nec præcipiti studio vbi irreuocabilium est, agitari. *lib. 20.*

Regenti imperium omnia nimia, velut prærupti scopuli, sunt euitanda. *lib. 30.*

Vt principis mores sunt, ita res fere administrantur, vtpote à quo omnes imitentur: qui si ignauus sit, ruunt in deterius: sin bonus est, & strenuus, emergantur & florent. *Nicet. in Ioan. Comn.*

Animi candori quam ensiferæ manui: & ingenio in subti iter humanis subditorum delictis intento parere malumus homines. *Idem, ibid.*

Quam quilate dominare velit, oportet excellenti quodam & singulari præditum esse ingenio: idque totum pendet à beneficio Dei, *Comn. l. 4.*

Princeps beneficus.

Bonos quidem desideratur, nisi radios suos & terræ & hominibus animantibus impertiat: neque princeps vere imperet, nisi subditis suis benefecerit. Qui vero rex tenax est, & strictus agendum: simulacrum regni, non regnum tractat. *G. Pachymer hist. l. 3.*

Beneficentia cum imperio natura est coniuncta. *idem, ibid.*

Quo cum magna spe ad magnum principem proficiscitur, non modo vt expectatione minora consequatur. *idem, lib 12.*

Principibus aliquando dolet, contulisse beneficium in aliquem, quod principes non tam faciles futuros esse dicunt, cum tamen eorum sit ipsorum munus, de quam plurimis bene mereri. Magnum iudicium faciunt, qui ita sentiunt: Nam eum, qui nunquam erit commodus, truncum esse dixeris, aut stipitem potius, quam hominem, propterea quod inter prauum & vitiosum quid interesse, diudicare non potest. Deinde non omnes sunt eodem ingenio, neque propter vnius aut alterius improbitatem intermittendum est bene de quamplurimis merendi occasiones. Hoc tamen videndum, explorandum esse, cuiusmodi sunt, qui beneficium petunt: nec enim omnes digni sunt qui accipiant, & mihi absurdum videri videtur, hominem prudentem esse ingratum esse. Quamobrem optimum est, vt principes adhibeant sibi viros magnæ virtutis præditos, sic enim existimabunt omnes, quandoquidem hominum huiusmodi virorum consuetudine delectantur, ipsos quoque eisdem virtutibus esse ornatos, &, vt paucis absoluam, semper beneficiendum est aliis. Fieri enim potest, vt vnus aliquis, licet tenui beneficio affectus, insignem aliquam operam præstet, & reliquorum ingratitudinem cumulate resarciat, & compenset. *Ph. Comin. lib. 2.*

Princeps benignus.

Solet dexteritas & benignitas morum, in altiore dignitatis fastigio facile omnium animos sibi reddere obnoxios: quemadmodum vero tempore splendidi flores præterceuntium oculos in se conuertunt. Hoc illud est Indorum sapientum præceptum, principem quo natura sublimior est, eo humaniorem se inferioribus studuerit, charissimum populo futurum. *Nicephor. Greg. hist. lib. 6.*

Volebat Heraclius potestatem non tantum timore quantum amore possidere. *P. Diacon. in Heracl.*

Princeps bonus.

Sæpenumero animaduerti, *inquit Chrysantas*, principem bonum à patre bono nihil differre. Nam & patres liberis prospiciunt, vt ne vnquam eos bona deficiant: & Cyrus (*boni principis imago*) mihi videtur ea consulere, de quibus perpetuam felicitatem maxime consequuturi sumus. *Xenoph. de instit. Cyri. lib 8.*

Quum is qui summæ rerum præest, vir bonus est, etiam sincerius institutis maiorum statur: quum malus est, minus. *idem, eod. l. 8.*

Cyrus arbitrabatur sibi virtutem colendam esse. Nec enim fieri posse putabat, vt si quis ipse talis non sit, qualem oporteat, alios ad præclaras & laudabiles actiones excitet. *Eod. l. 8.*

Arbitrabatur Cyrus nemini conuenire imperium, qui non subditis esset melior. *Eod. l. 8.*

Subditos se maxime putabat ad præclaras & laudabiles actiones excitaturum, si ipse cui esset in eos imperium, ostendere se niteretur supra omnes virtute ornatissimum. Videbatur enim animaduertere, meliores homines effici etiam legibus scriptis. At bonum magistratum arbitrabatur hominibus esse legem videntem: quippe qui ad ordinem reuocare queat, & ordinis negligentem cernere ac punire. *idem, ibid.*

Dei simulachrum, bonus & sanctus Princeps. *G. Pachymer. hist. libro 12.*

Princeps clemens.

Fabius Maximus inique comparatum iudicabat, si cum equites & venatores cura, exercitatione, alimentisque potius quam flagris & nonnullis contumaciam & ferociam animalibus adimerent: hominibus aliquis imperans non maximam castigandi partem in gratia & clementia poneret, asperiusue suos tractandos putaret, quam rustici caprificum, pirum siluestrem aut oleastrum, quas illi arbores cultu mitescere, & in ficum, pirum, oleam cicures transire docent. *Plut. in Fab. Max.*

Quemadmodum Sol quibus affulserit, iis calorem suum impertiri solet: ita etiam à principe clementia eis quos adspexerit, tribuenda est. *Zonar. in Leone magno.*

Decet regem hominem, omnium, maxime humilibus, nequaquam insultare, nullo modo inuadere ac violare eum volentibus. *Procop. de bel. Pers. l. 2.*

Ciuitatis aut prouinciæ totius, cum mos geri potest, preces non sunt negligendæ. *G. Pachymer. hist. l. 17.*

Cogitauit regulorum animos nulla re magis quam humanitate & facilitate sibi conciliari posse. *B. Facius. hist. l. 4.*

Alphonsus rex quum Caietam graui obsidione premeret, & oppidani cum fame durissima luctarentur, præfectus omnem inutilem bello turbam, quod in extremis rebus fieri consuevit, ex vrbe eiiciendam curauit. Miserabilis horum facies erat, macie simul ac pallore confecti, manus ad cœlum suppliciter tendentes, cum flebili voce humi procubuere. Quos vbi Alphonsus conspicatus est, quamuis pene omnes consiliarii in vrbem reiiciendos censerent, nec esset nescius se facere contra militarem disciplinam, quod protraheretur obsessis in aliquod tempus fames: magis tamen naturæ & consuetudinis suæ, quam quid hostes de se meriti essent, rationem habere voluit: veniaque iis data castra adeundi, & cibo ac potu refectis, abeundi quo fellent, fecit potestatem. Ea vero regis humanitas audita, incredibile est, quam multos tum populos, tum principes adhuc incertos quid agerent, vtramne partem sibi sequerentur, sibi conciliauerit. Neq; enim prope vllo res est, quæ magis mortalium animos capiat, quam eorum qui calamitate aliqua premuntur, malis commoueri. *idem, eod. l.*

Præstantia regis est victis ignoscere, & sapientis, integræ quam euersæ ciuitati dominari malle. *idem. l. 7.*

Magni principis magis est ignoscere & beneficiis afficere, quam imperii fines proferre. *Fr. Guicciard. hist. lib. 16.*

Alexandri magni & Iulii Cæsaris nomen clarius fecit animi illa magnitudo, qua hostibus veniam dederunt, victis regna restituerunt, quam tot victoriæ, totque trophæa, quorum exemplum multo magis sequi debetis, qui quum non sibi vnicum finem statuat gloriam (& sic ea maximum præmium sit) proprio & vero Christiani principis munere præcipue fungi cupit. *ibid.*

Princeps electus.

Paucis exceptis, & frustra ob aliorum multitudinem & potentiam aduersantibus, cæteri omnes vno consensu Michaelem Palæologum Imperatorem exoptabant. Dicebant enim, Optimum esse regnum non hereditariæ successionis: non sortis temeritate, sæpe etiam indignis obiici solitum, ac pessimis hominibus, quos bonus princeps vel seruorum habere loco dedignetur. Eum vere principatum rectissime commendari, ad quem spectata & probata virtute eueharis: quod is demum populo prosit, qui id exequendum sibi putet, cuius gratia sit constitutus. Medicum acceri non fortuito, non proter cognationem, cum valetudo agitur. Quod si gubernator naui propter necessitudinem proponatur, non eum gubernatorem nauis, sed euersorem fore. Hinc fieri posse, vt quem rectissime institutum esse oportebat, is omnia sit prauatissimus: quippe qui simul ac in lucem editus susceptusque fuerit, regio luxu ac deliciis corrumpatur, adulatione perpetuo vrgente, veri-

tate vero fugiente: cum turpissima quæque pulcherrimis nominibus ornentur. Adeo vt vetere prouerbio etiam certus tussiendi modus adulatorum materia fuerit apud eos principes, qui simul & imperant & seruiunt. Vbi quis minimum monuerit, vt maleuolus & scelleratus exagitetur ab iis qui admonitionem edictum censent: præterea eos etiam quos ille rerum status non delectet, nihilominus & ipsos principes supra modum efferendo assentari, ac fastum eius augere. Alios quasi in scena varias personas inducere, genus ad bene imperandum satis esse putare: quasi in primo semine regiæ quadam vires ad optime gubernandum inessent. *G. Pachymer. histor. lib. 2.*

Princeps eruditus.

Antiquis temporibus mos fuit, bonarum artium studia mandare literis, atque in libros redacta offerre principibus. Quia neque recte aliquid inchoatur, nisi quod Deum fauerit Imperator: neque quenquam magis decet, vel meliora scire, vel plura, quam principem, cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis. Quod Octauianum Augustum, ac bonos deinde principes libenter habuisse, frequentibus declaratur exemplis. Sic regnantium testimoniis creuit eloquentia, dum non culpatur audacia. *Veget. prol. libro primo.*

Princeps exactor.

Ipsis tantum gentium fortunis imperare, animis omnium semel acerbitate, tributorum alienatis, non optimi, sed impotentis ac temporarii principis esse videtur. *P. Iouius, hist. l. 18.*

Princeps externus.

Etiamsi Princeps externus benè se gerat, & commode gubernet, tamen quia moribus & ingenio differt, nec eam erga populum representare potest beneuolentiam, ac si esset indigena, faciles oriuntur occasiones dissensionis. Itaq; fit, vt ille, quo principatum ad se delatum, suasque fortunas tueatur, aliunde militem & copias adducat, eorumque se præsidio muniat, qui beneficiis deinde singulariter ab eo, & honoribus aucti, magnam multitudinis inuidiam & odium in se conciant. Quocirca, qui externæ alicuius gentis imperium suscipit, nisi magna quadam eximia sit præditus dexteritate: multis haud dubie & longe grauissimis implicabitur difficultatibus. *Ph. Comin. l. 8.*

Princeps facilis.

Hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates, ipsa principis facilitas intendit: cum apud infirmum & creduluum minore metu & maiore præmio peccatur. *Tacit. hist. l. 1.*

Princeps felix.

Nulla maior felicitas principi cuipiam potest contingere, quam si consilia, è quibus propria gloria & magnitudo proficiscitur, illa comitentur & consequantur, ex quibus fluxerat ea non minus ad communem omnium vtilitatem & salutem, verum multo etiam magis ad Reipubl. Christianæ dignitatem esse suscepta. *Fr. Guicciardin. hist. l. 1.*

Princeps ignauus.

Vicario ad bellum impulso curis luxum obtendit, non parat arma, non colloquio exercitioq; militem formar, non in ore vulgi agit: sed vmbraculis hortorum (*inter scorta*) abditus, vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras iacent torpentque, præterita, instantia, futura, pari oblitione dimittit, *Tacit. l. 3. hist.*

Princeps inops.

Quanto longior vita sit inopi Principi, tanto plus est supplicii. *Tacit. Ann. lib. 12.*

Princeps inuisus.

Inuisum semel principem, seu bene seu male facta premunt. *Tacit. hist. l. 1.*

Princeps iustus.

Qui iustus est, non alienam regionem affectat, sed sua est contentus, nec homines à quibus nihil lacessitus est in seruitutem redigit. *Herodot. l. 3.*

Bonum principem ratus est videntem legem esse hominibus, quoniam componere & ordinare, & eum qui incompolite ac inordinate se geriat, videre, atque adeo punire potest. *Xenophon. de pad. Cyri, l. 8.*

Oportet principem non solum nihil facere per iniuriam, sed nec omnino facere videri. Nam priuatis quidem hominibus satis est, nil delinquere: principem vero decet ne tuspectum quidem esse delicti. *Xiph. in Caes. August.*

Inferioris sortis homimibus iniuriam passis omni opera succurrere, ita tamen, vt eorum querelas haud temere accipias, sed rem ipsam per te intucaris, neque potentiores omnino suspectos, neque infirmioribus in omni re fidem habeas. Operantes artibusque vtilibus deditos honoribus afficito: otiosos aut negotiis parum intentos odio habeto: vt illa vtilitatis gratia amplectentes, hoc propter damna omittentes & priuatæ & publicæ rei magis conducant. *Dion. lib. 52.*

Et si satis est priuatis hominibus nullam iniuriam facere, tamen principem prouidere etiam oportet: ne cætere faciant: propterea quod nihil interest eorum qui iniuriam patiuntur, a quo eam acceperint. *Xiphil. Galba.*

Princeps magnanimus.

Summas in Republica res aggredio, non tam fugienda est inuidia, quam quærendus splendor & potentia, quæ tuta & [illegible] bus sua mole officiat. *Plut. in compar. Crassi cum Nicia.*

Princeps malus.

Humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidus [illegible] speris incertus, & inter aduersa melior. *Tacit. hist. l. 1.*

Princeps munificus.

Pulchrius est Principi exercitum quam seipsum locupletare, ab hostibus spolia potius quam dona capere eniti. *Xenophon. de laudibus Agesilai.*

Princeps optimus.

Facere recte ciues suos princeps optimus faciendo docet, [illegible] que sit imperio maximus, exemplo maior est. *Velleius Paterc. libro secundo.*

Princeps prudens.

Imperium viro prudenti multarum atque præclararum [illegible] num locum dat, in quo & magnifice Deum venerari hic [illegible] nes ad religionem facillime principis ductu possunt [illegible] traduci. *Plut. in Numa.*

Familiarum optimum quenque in honore habere oportet [illegible] id & decus tibi magnum & securitatem afferet: nulli [illegible] est indulgenda potentia, sed ita moderandum omnibus, [illegible] quam te reprehensionem conciant. Nam quæcunque [illegible] vel secus egerint, omnia tibi imputabuntur: talemque [illegible] iudicabunt, qualia eos facta exercere permiseris. Ergo [illegible] omnibus iniuria alios afficiendi, calumniandique facultatem [illegible] mies, vt si nihil etiam delinquant, tamen ne posse quidem [illegible] ri queant, *Dion. l. 52.*

Huic salus propria, cum semper ad securitatem omnium [illegible] bello maxime seruanda est. *P. Diac. hist. l. 11. in Iudam.*

Potentissimi regis ac longe prudentissimi est, ex bello [illegible] cem quam ex rebus quietis tumultum nihil sibi ac [illegible] turum exercitu. *Procop. de bell. Pers. lib. 1.*

Princeps sapiens.

Expedit priuatorum ciuium controuersias quam [illegible] xime dirimere, ac quam celerrime componere: id vero [illegible] huc præstat, populorum studia inhibere, ac quam [illegible] pro imperio, salute, & fortuna, cogere aliquos [illegible] vltra facultates suas agant impendantur, id non [illegible] rea inimicitias eorum contentionesque penitus [illegible] concedere, vt inania cognomenta, aut alia vade [illegible] possint, sibi sumant. In quibus inque aliis omnibus [illegible] mines & priuatim & publice parebunt, si nihil horum [illegible] os permiseris. Nam inæqualitas etiam ea quæ bene [illegible] buerunt, dissipat. Itaq; omnino pati non debes, vt [illegible] quam à te petat, quod ei daturus non sis: sed hoc [illegible] nari debes, vt nequid vetitorum poscat quisquam. *Bion. l.*

Æquitate quam sanguine, causa quam armis retinere [illegible] ioribus princeps sapiens mauult. *Tacit. Ann. l. 15.*

Sapientis est principis, in difficilibus molestisque [illegible] partem pro facili atque optabili ducere, quæ au necessa [illegible] quæ difficultatis minus ac periculi habere videatur. *Fr. Guicc. hist. lib. 2.*

Princeps stultus.

Nihil arduum videtur in animo principis, cui non [illegible] odium est, nisi indita & iussa. *Tacit. Ann. l. 12.*

Fractis rebus, nuncios cladis occultans, stulta dissimu [illegible] media potius malorum quam mala differt. Quippe [illegible] sultantique superfunt spes vires q, è contrario [illegible] falsis ingraueiscit. *Tacit. hist. l. 3.*

Ignarus malitiæ turbidus consilii, quis ordo agmi [illegible] explorandi, quantus vrgendo trahendoue bello modus [illegible] tans: ad omnes nuncios, vultu quoq; & incessu trepi [illegible] mum quoq; vulnus pauens, summi discriminis [illegible] matis auribus, vt asperæ quæ vtilia, nec quicquam [illegible] & læsurum accipit: æger animi, studiis militum & [illegible] puli arma poscentis refouetur, voce, vultu, lachryma [illegible] am elicit, largus promissis, & (quæ natura trepidantium [illegible] dicus, &c. *Tacitus*, de Vitellio verba faciens. *hist. l. 3.*

Princeps tutus.

Nulla alia melior vel tutior principi potest esse custodia, [illegible] vera & constans subditorum beneuolentia: cum enim [illegible] plerique & potentes non principem, sed principi suo [illegible] tis ille oculis videt, multis auribus audit, præsentisq; [illegible] gitur. *Plut. in Arato.*

Princeps fidelitates suorum & fauore fortius tutiusque [illegible] *idem, ibidem.*

Princeps vigilans.

Homini priuato quoduis tempus ad cibum capiendum [illegible] um est, id præsertim cum assueuerit. Principi vero [illegible] cto si nomini tuo respondere velit, satis est si vesperi [illegible] liceat. *Nicet. Isaac. Angel. l. 2.*

Principatus propter salutem subditorum constituitur. [illegible] nullum damnum capiant non modo ab alienis, sed neque [illegible] gentis hominibus: non autem vt à suis principibus [illegible] gantur, *Xiphil. Caes. Aug.*

Principatus scelere quæsitus non potest subita modestia & prisca temperantia retineri. *Tacit. hist. l. 1.*

Non vnius tantum hominis peculiaris possessio principatus est: sed communis totius populi: principibus viris autem huius dispensatio atque administratio demandata est. *Herodian. in Maxim. & Balbino.*

Timor naturam natu maioribus principatum deferre solere: Deum vero in designandis regibus aliam rationem plerunque secutum animaduerto. Cogitate Dauidem & statura & ætate minimum omnium inter fratres, &c. *Nicetas in Ioanne Comneno.*

Multorum principatuum, omnis imperii & disciplinæ contemptio sequitur. *Idem, in Alexio Manuelis filio.*

Princeps locus haud facile aliter quam aut summa vi, aut summum virtute atque modestia libera ciuitate retinetur. *P. Iouius, Mar. lib. 1.*

Principatus egregius.

Vespasianus acer militiæ anteire agmen, locum castris capere, vbi diuq; consilio, ac (si res poscceret: manu hostibus obniti, cibo parcius vti, vestem, habitumq; vix à gregario milite discrepans. prorsus si dignitas abfuisset, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario pecuniæ & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant: aptior sermone, dispositu prouisuq; ciuilium rerum peritus, egregium principatus temperamentum, si demptis vtriusq; vitiis, solæ virtutes miscerentur. *Tacit. hist. l. 2.*

Principatus immensus coercendus.

Nunquam permittendum est cuiusquam principatum in tantum creleere, vt de manifesta iustitia apud eum habitare non liceat. *Thyb. l. 1.*

Principatus nerui.

Aurelianus principatu Romanorum potitus, magnates rogauit, quo pacto imperandum esset? Quorum vnus ei respondit, Si Remplicam rite administrare volueris, auro & ferro te munitum esse oportebit: ac ferro quidem contra hostes vti, tui vero obseruandi auro remunerare. *Zonar. Annal. tom. 2. in Aureliano.*

Principatus retinendi studium.

Imperium retinere cogunt Metus, honor & vtilitas. *Thucydid. lib. 1.*

Principatus tutela & conseruatio.

Rerum omnium nihil commodius est quicquam ad principatum tuendum ac conseruandum, quam ab his quibus imperamus potius amari quam metui. Recte enim à prudentissimis hominibus dictum, Malum esse custodem diuturnitatis merum: contra; benemerentium fidelem esse vel ad perpetuitatem. Erga potentiores autem vehementer amorem populi commoueri opinione liberalitatis, beneficentiæ, iustitiæ omniumq; earum virtutum, quæ eorum mansuetudinem pertinent. Habere fidem tum principi eum, cum eum existimat adeptum cum iustitia prudentiam, tum atque quem videt excellentibus quibusdam & singularibus animi bonis excultum: quem abstinentem, non immersum voluptatibus, pecuniæ in loco contemptorem, æquitatis & iustitiæ defensorem, intrepidum ad pericula, vbi res exigit, subeunda agnoscit, qui probe calleat, male impetu & familiaria & publica negotia administrari, cuiq; vetus illud Tiberianum, tametsi vetustate exoletum, assidue tamen moderatoribus rerum publicarum meditandum, placeat. Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere: cuius animus non perpetuo agitetur errore, nec habeat quid ab aliis pendens sequatur: qui regnum plebis potius omnodo, quam familiarium administret arbitrio: neque talis qualem aulicorum rapinis expediat esse, quique iustitiæ seruandæ causa à Deo Opt. Max se regno præpositum sibi persuadeat, nihil nobis, iniuria tenuiores, & æquitate constituta summos cum infimis pari iure retineat. Olim ita erant morati, qui Cæsarum nos fidebant, vt vererentur ipsi Cæsares à tali grauitate & prouidentia præditis hominibus petere, quod minus pertineret ad decus & dignitatis vilitatem: plurimum apud eos talium virorum bene suadentium valebat authoritas, eaque ab iis adhibebatur ad monendum & aperte & prudenter, si res postulabat. Non illis aut animus audentior erat, aut spes amplificandæ fortunæ fractior. Multum potuit ad salutem miserorum & afflictorum: decori magnis imperatoribus, parum potuisse ad perniciem: probro nemini vnquam fuisse: sæpe hæc iisque similia auribus eorum inculcabant. Humanam conditionem sic ferre, vt cum fastigium suum longe superasse videatur, continuo concidat. *Arn. Ferron. l. 3.*

Principatus vincula.

Dionysium iuniorem, Siciliæ tyrannum, deperditum insciti, bonisque profligatissimis Deo videns, hortatus est, vt se ad disciplinam conferret, summisq; à Platone philosophorum principe precibus contenderet, vt is veniret in Siciliam, eique se formandum & virtute exornandum traderet. Ita fore, vt pulcherrimo exemplari & diuino eius cui gubernanti vniuersum hoc obtemperaret pro confusione ordinem constantiamque tuetur, conformaturum plurimam & sibi felicitatem & ciuibus pareret, quibus se pro tyranno regem præberet: vt quæ ii tunc metu tyrannidis mœsti tolerarent, eadem porro, modestiam iustitiamq; ipsius venerantes, sponte eadem vt patri præstarent. Non enim (vt pater ei dixisset) metum ac vim, non cateruam iuuenum stipantium, non immensum barbarorum satellitium, adamantina ista esse vincula: sed beneuolentiam, studium, gratificandiq; voluntatem virtutis reuerentia ciuibus ingeneratam, quæ vt rigidis istis & duris vinculis molliora esse videantur, sunt tamen ad perpetuitatem regni firmiora. Porro autem principem neq; magno in honore, neq; vlla in admiratione esse, qui magno vestium ac victus luxu se ostentans, in congressu & colloquio nihil quemuis vulgarem hominem præstaret, neque animi partem regiam principi conuenienter excultam habere laboraret. *Plut. in Dione.*

Principatuum conseruatio.

Quidam putant alia ratione acquirendos esse principatus, & alia rursus seruandos. At ignorant eos demum optime principatus seruare, qui eandem voluntatem & mentem qua primum principatus sunt adepti firmiter retinent. At qui palam est, & iam in multis obseruatum, sic comparatos esse homines, vt sicubi prosperitas quædam occurrit, beneficentiam erga proximos exerceant, & spem multam polliceantur: vbi vero quod appetebant, consequuti sunt, tum demum insolenter se gerant, & subditis dominorum more imperent. *Polyb. hist. l. 9.*

Principis aures & oculi.

Multi regis seu principis oculi, multæque aures existimantur. Quod si quis arbitretur vnum esse debere regi oculum eximium, is rem non recte existimat. Nam vnus & viderit & audierit pauca: & cæteris quædam quasi negligentia esset indicta, si vni res mandata foret. Præterea quocunq; regis oculum esse animaduerterent, eum cauendum scirent. Verum ita se res non habet, sed audit rex quemlibet, qui se vel inaudisse, vel vidisse quid operæ pretium refert. Sic multæ regis aures, multi esse oculi existimantur, & vbiq, dicere metuunt ea, quæ regi non expediant, quasi si ipsius audiret, & metuunt facere non conducentia regi, quasi ipsius adesset. *Xenophon. de institut. Cyri, l. 8.*

Principis maiestas.

Imperatori, cum Augusti nomen accepit, tanquam præsenti & corporali Deo fidelis est præstanda deuotio; & impendendus peruigil famulatus. Deo enim vel priuatus, vel militans seruit, cum fideliter eum diligit qui Deo regnat autore. *Veget. l. 2. c. 5.*

Principi non maledicendum.

Principem mendacii arguere, & insidiosæ ac sycophanticæ administrationis rerum accusare, vt quæ non licet. *G. Pachymer. hist. libro decimo.*

Principis mores.

Mores principis vnusquisque sibi regulam vitæ suæ proponens, ipse etiam ea tantum exereet, vnde sine periculo priuatum locum speret: quo fit vt plerique proprio tantum commodo intenti, omnes alios oderint, eorumq; felicitatem suum damnum, infortunia, suum emolumentum putent. *Dion. lib. 52.*

Principis munus.

Quanta peruicacia in hostem, tanta beneficentia aduersus supplices vtendum: nam triumphi de populis regnisq; integris adquiruntur, *Tacit. Ann. l. 12.*

Principis officium.

Ego arbitror decere principem subditis anteire non vita desidè & laborum experte, sed eo quod rebus prouideat laboresq; iubenter subeat. *Xenoph. de pædia Cyri, lib. 1.*

Decet principem non se bonum præstare duntaxat, verum etiã pro subditis vigilare, vt quam optimi euadant. *idem. l. 2.*

Principis partes sunt, vt præsertim ipsam Reipubl. formam conseruet: quod non minus in eo positum est, vt ea ab omnibus ei non conuenientibus rebus abstineatur, quam vt omnia ad eam spectantia ei affatim adsint. Sed princeps, qui vel remittit, vel intendit suam potestatem, non iam regis aut principis dignitatem tuetur: sed vel populo seruit, vel Dominus fit, eoque aut contemptum sui, aut odium in subditis creat: quorum tamen peccatum alterum ab æquitatis studio humanitateque, alterum à sui amore fastuque profectum iudicatur. *Plutarch. in comparat. Thesei & Romuli.*

Cur princeps hoc nomine gaudet, si his quorum curam gerere debet non consulit ac prospicit? *G. Pachym. hist. l. 4.*

Principis præstantia.

Decet principem non mollitie, sed tolerantia priuatis hominibus præstare. *Xenophon. erat. de laudib. Agesilai.*

Principes.

Hic est mos principum, vt nolint quæquam habere se potiorem. Nam ea quæ facilem & exploratam victoriam videntur esse habitura, ipsi gerere statuunt: pessima vero quæque & difficillima, aliis committere. Quod si eueniat, vt opportuna negotia aliis mandare cogantur, grauiter & acerbe ferunt laudem & gloriam eorum qui ea gesserint: neque enim vinci eos volunt, aut parum esse fortunatos: at vero rerum præclare gestarum gloriam apud alios esse, non facile patiuntur. *Xiphilin. Cæsar. Aug.*

Boni imperatores voto expetendi, qualescunque tolerandi. *Tacitus, hist. lib. 4.*

Duo sunt quæ ab egregii principibus expectantur, sanctitas domi, in armis fortitudo: vtrobique prudentia. *Sex. Aurel. Vict. Traian.*

Qui modestiæ experimento ad imperium ascisc̃untur, quasi partum labore tuentur semper, verenturque & colunt quos consueuerant. *Herod. in Macrino.*

Dii auertant principes pueros & patres patriæ dici impuberes, quibus ad subscribendum magistri literarii manus teneant, quos ad consulatus dandos dulcia & circuli & quæcunque voluptas puerilis inuitet. Quæ, malum, ratio est, habere imperatorem qui famam curare non nouerit, qui quid sit Respub. nesciat, nutritionem timeat, respiciat ad nutricem, manuum magistralium ictibus terroriq; subiaceat: faciat eos consules, duces, iudices, quorum vitas, merita, ætates, familias, gesta, non norit? *Fl. Vopisc. in Tacit.*

Principum iras celsæ potestates aliquando molliuerunt. *Amm. Marcell. l. 14.*

Principum diffusa potestas localibus subinde medetur ærumnis. *Eod. lib.*

Celsiores fortunas idem loqui decet atque sentire. *lib. 17.*

Srultum est, quum anteo caueri possit ne fiat, sid latus principis adsciscì, quorum mores ignorantur & voluntates. *lib. 20.*

Curarum aceruos & mutationes varias accidentium principes ipsi quoque, vt homines, formidare debent. *lib. 26.*

Dignitatum apices maximi, licere sibi cuncta existimant, & ad fugillandum contrarios exturbandosq; meliores pronius inclinati sunt. *idem, lib. 30.*

Habebat Ludouicus XI. suas virtutes, habebat quoque vitia, sicut omnes alii principes, quos ego, quidem nouerim, sunt enim homines ac in solum Deum cadit omnis perfectio. Veruntamen, quando quod prauum est atque vitiosum fugiunt, & virtuti sese tradunt, magnam sane merentur laudem, eo quod indulgentius & mollius educantur. & natura fere propendent ad vehementiores affectus, quos nemo coercet: & præstquam excreuerint, illorum & auribus & ingenio moribusq; plerique seruiunt. *Ph. Commæus, præfat.*

Principes.

Sic sunt Principes, vt paulatim crescet in ipsis ambitio & cupiditas, & maioribus nituntur præsidiis, eo facilius captant simultatum & dissensiones occasiones cum vicinis, *Ph. Commæus, l. 4.*

Principes astuti.

Principes, illi præsertim qui non sunt inepti, suis negotiis aliquam semper honesti speciem prætexunt. *Ph. Comin. l. 4.*

Principes benigni.

Tantum mansuetudo atque benignitas principum potest, vt non solum cum sunt præsentes, verum etiam maximo interuallo disiuncti, quosdam quasi fomites amoris & beneuolentiæ erga se in pectoribus hominum relinquant. *Polyb lib. 4.*

Principes boni.

Bonis principibus salus ciuium ac longa sui memoria cariora sunt: quæ non gloriæ modo, verum etiam ratione quadam posterorum felicitati proficiunt. *Aurel Vict. l. de Cæsarib.*

Vita bonorum principum Reipublicæ quies regitur. *idem, ibid.*

Principes clementes.

Eos qui cæteris præesse, vereque qrincipes haberi contendunt, inprimis oportet non tam armis corpora sibi circum vndique munita protegere, quam bonis animis & clementia ad rerum fastigia subniti. Nam qui pauore coacti, & vi impulsi, imperata faciunt, cuncta ad id obseruantes momenta, cum primum per occasionem licet, repente inuisi imperii iugum ceruicibus excutere properant. Si quos vero mansuetis moribus, & ingenio miti principes nacti fuerint (ea est omnium animantium natura, mansuetudine magis quam vi gubernari) firmo in eo amore conciliati, non imperium modo quod gesserint illis contingere ac confirmare, verum longe in dies ampliusreddere nituntur: perinde ac clementia & virtute imperantium parendi voluntatem & studia mortalibus exprimere. Quid enim aliud magis Medorum deleuit imperiam, quam crudelitas & superbia principum, patientia subditorum tandem demolita? Nam deficientibus primum Persarum populis, maxima reliquarum gentium multitudo defciuit. Quo namque modo Cyrus priuato quodam loco ortus priuatus & ipse initio, post ad regium euectus culmen vniuersis Asiæ populis imperauit? eo sane dignitatis sola eum benignitas & clemens administratio rerum prouexit. Gelon priuata familia progenitus, totius Siciliæ princeps creatus est, cunctis circum vndique populis ac vrbibus in ditione sua sponte concedentibus. Inuitabat enim atque alliciebat cunctos homines eius viri comitas & clementia, quam in calamitatibus & miseriis oppressorum maxime ostendebat. *Diodor. Sicul hist. l. 15.*

Stimulo quidem rex apum præditus est, verum ad vindictam eo non vtitur. Sunt hæ leges quædam non scriptæ sed ab ipsa profectæ natura: vt qui maximis imperiis potiuntur, ad puniendum tardi sint. *Mich. Glyca. Annal. par. 1.*

In principibus nihil gloriosius, nihil gratius, nihil denique admirabilius misericordia est. *Fr. Guicciard. hist. l. 7.*

Principes crudeles.

Principes à crudelitate oportet esse alienos, & praua consilia vitare. Nec enim raro fit, vt ipsorum familiares ad huiusmodi res impellant, partim adulatione, partim metu ne offendant; sed huiusmodi consiliariis nullum est genus hominum pernicio *Ph. Comin. l. 7.*

Principes ignaui & inerudiri.

Temperare mihi non possum quin grauius aliquid dicam. Principes imperitos & ignauos. Habent sibi plerique finitimi liquot iurisperitos, & quosdam, qui longiori veste differunt aliis: & recte quidem, quum sint viri boni, sed periculosum dum, & magno cum detrimento, quando sunt vitiosi. Cum que rei sermo inciderit, illico legem aliquam, aut huiusmodi runt, plærunque & sæpenumero præter rem, dum ad & affectum omnia detorquent, idque eo crebrius & unt, quum Princeps ipse nullam habet rerum cognitionem velingenio valeret, vellibrorum lectione quæritam habuit quam prudentiam, non temere circumueniri posset, nec cationibus aliorum esset expositus.

Hoc enim certo statuendum est, Deum non condidisse gubernarentur ab hominibus ineptis & stolidis, qui dam & misera iactatione solent dicere, se, quod vsum habeant, suis familiaribus & necessariis omnem actionem tere, ac deinde, nulla probabili adducta ratione, cur ita toros sese dedunt voluptatibus Quod si bene fuissent nis educati longe aliam viam ingrederentur, & hoc dico quasi omnes Principes suis negotiis praua ingenia Nec enim desunt, qui verum iudicium faciunt, & deligunt optimum quenque, cuius vrantur opera. *Ph. libro tertio.*

Nulla maiori clade populum Deus affligere possit cipem ei præficiat stolidum & imperitum: neque enim quam multa hinc oriantur incommoda. Nam quia rum arbitrio ille pendet, neque per se quicquam ipse tur factiones, diuiditur populus, diuiditur Senatus res: inde bellum nascitur, atq; ex bello rerum penuria piunt deinde morbi, & varii generis ærumnæ, luctam ris & quærimoniæ causam habet populus, cum sui videt male institui, & ab hominibus vitiosis educari.

In suos familiares omnia reiciunt, ipsi plane deside rium inutiles. Et vix est, vt amicos in necessitate subleuent.

Si in solio segnities & inertia sedeat, vt dici verissime leones rege Ceruo vincuntur. *P. Æmyl. l. 2.*

Principes illaudati.

Sunt omnino duo genera Principum. Alij tam suis spicioſi, vt ægre sustineri possint, vere enim est, vt se putent ac ludificari. Alij, suspicionibus quidem non rum ingenio sunt ita stupido & ignauo, vt quid vtile nus, non intelligant: atque in his parum est constantiæ le enim & ab amicitia discedunt, & ab odio transeunt Et quanquam illaudatum est vtrumque genus, vt acquiescere, cum priori illo tamen malo mihi rem sunt rationes tuendi se apud illos, cum altero nihil eo quod ipsi rerum omnium securi in suos familiares unt. *Ph. Commæus, l. 2.*

Principes imprudentes.

Fere fit, vt principes, nisi necessitate coacti, non quid aliis præstent: magna enim ex parte præsertim nis, complectuntur eos, qui sunt ipsorum affectibus modati, & cupiditatum ministri. Verum qui sapiunt, cio lapsi aliquando fuerint, sanare tamen studentem virtute suos æstimant. *Ph. Comin. l. 2.*

Sane minus prudenter faciunt Principes, quam alioquin se permittunt, præsertim intercedente bello. Maximum mentum adfert historiarum cognitio iuuenibus annis Nam extant in iis pulcherrimæ picturæ quæ dare documenta quam multa perfide sæpe & insidiose fiant in principum onibus, & in quantas acerbitates aliquando coniecti quod suis aduersariis nimiam habuissent fidem. Verum est, omnes non perfidiose agere: sed vnius calamitate fieri possunt cautiores. Quantum enim longo rerum vsu gnoscere, qui iam per annos duodeuiginti versatus in gum negotiis, equidem sic arbitror, quemadmodum turnitate, & robore corporis multo sumus inferiores minibus: ita quoq; ab ipsorum fide & integritate degenerasse. Vix enim est, vt prouidere sibi aliquis possit, quo minus fallatur: & quo sunt potentiores ior est insidiis & improbitati locus. Nam & sua quadam eo propendunt, vt quod libet licere sibi putent: & quibus ipsos, quoniam aucupandæ modo gratiæ sunt intenti, unt illorum cupiditatibus: & si quis eos ad melioremhortetur quando hortetur, magnas tempestates excitat. *Idem, l. 3.*

Certe constat, nullum esse principem tam prudentem, erret & labatur aliquando: imo sæpenumero, si longior contingat, vt ex illorum actionibus ac consiliis, si vere berentur omnia facile iudicari posset. Omnes profecto temporum senatores ac viri præstantes, qui vel fuerunt do, vel hodie sunt, errarunt, & sæpe errare possunt atque

Tollunt

firmat hoc experientia quotidiana. *Idem lib.8.*

inter faciunt Principes ac inconsulte, quando suam priua- rentiam multorum iudicijs anteferunt. Dici enim non po- antum sæpe malorum ex eo prouenerat, *Idem li.9.*

ertius Cameracum progressus, vbi amanter exceptus sum à ue Duce, post Lugdunum peruenimente Decembri, cum ente, binc ire eo peruenissem. Qui molestè ferebant pacem nu- ntiari cum verba nobis esse data viderent, magna fuerunt brotia, & sibilis atq; gesticulationibus me deridebant, vt in ndo rebus fieri consuerit. Quid egissem ordine Regi comme- dum, & quas Veneti propoluerant pacis conditiones, eas exhi- beliqens, verum ipse & Cardinalis pro nihilo ducebant. Inter- rtem aliquot diebus, denuo interpellabam. Vtilius enim mi uerat, illa quæ deferebantur accipere, quàm totum amitte- . Cui- bus Rex omnem administrationem permittebat, si non mnis rebus gerendis idoneis, verum etiam homines pertiores ne cuiliia vix vnquam admittebant: quod tametsi Rex non ret, tamen eo fuit ingenio, vt quibus fidem atq; authoritatem ere, eos non auderet offendere. Huc igitur tanquam in specu- ficiant Principes, & affluentia sua ipsi tractare negotia: & a quoq; sententias audiant: suosq; familiares quorum vtuntur is, in pari propemodum habeant honore. Nam si vnus aut al- am fidem apud Principem habeat, vt reliqui eum metuere & uere cogantur, is reuera dominatur & regnum ostinet, suisq; nantum acfacultatibus consulit, ac publicas commoditates ne quod Regi scimus euenisse, *Idem, lib.5. de bell. Neapol.*

Principibus ill. facile sapientes habentur, qui ad eorum sen- & voluntatem magis accedunt & loquuntur. *Fr. Guicciardin. l.4.*

Celsetus à Ludouico Sfortia Alexandriæ custodiendæ præfectus, ius Gallorum exercitum ad vrbem expugnandam accedere au- audo clam aufugit, magnoq; suo dedecore, nec minore Lu- prudentiæ infamia, quantum generosum equum tractare, ludicris equitum certaminibus publicisq; spectaculis longas ribare (quibus in rebus cunctos Italos fugax ille superabat) nostra præcelle inter se differant, & quanto cum proprio detri- pr incipes, qui in his quibus res grauissimæ committuntur e- plus magis gratiam quam virtutem intuentur & spectant, de- rum, documento fuit, *Idem, lib.4.*

Principes iusti.

Indorum principum vsus ex æquo, quamuis procul agenti- um proximis ingruunt. *Tacit. hist. lib.4.*

Principes inuenes.

mnes Ducas Græcorum imperator, quandiu vixit, Theodo- Lascarim filium, Imperatoris nomine appellari noluit, etiam unissimus electum eum, nemini q; alteri imperium destinasset. ultoris adhuc subditorum voluntatibus, animis volentibus ac nibus futurum esset vtuens eum designare nullo modo vo- quoq; diceret, Tempus multa nouare solere, nisi quis q; ita mmistraret, quemadmodum oportet. Nam adolescentiam natura mobilem & contumacem ad omnia quæ concupiscat ferri. Quod si ipse à nomen Imperij accepisset, ob quas res eorum adolescentium, comitatus accederet, ac omnium accla mationibus aures complerentur idem accidere quod homini eorio, ut q; pes atq; mens suum satis officium facit, si ad magnæ na- gubernacula causa adhiberetur: cum nec ea quibus eligeretur, cundi arent: nec is qui electus esset, qui oporteret, quidue agen- dum esset, intelligeret. *Nicepb Gregoras, hist. lib.3.*

Per ætatem teneri multa sæpe faciunt, & rerum exitus non dent, in eo sane sunt, multum vituperandi, quod illos quorum sequi debent, aspernantur. *Ph. Comin. l.7.*

Principes liberales.

Debent principes qui milites bello paceq; perpetua liberalitate ntinuare, ab his aliquando pro disciplina animi continentiam ere: ne dum priuatim quæstui omnes studuerint, publice mendum ad sustinendos maiores sumptus, quum necessario bel- bella ducantur, opes desint. *P. Iouius, hist. lib.16.*

Principes mali.

Quæritur quidem, quæ res malos principes faciat. Iam primum ma licentia, deinde rerum copia: amici præterea improbi, fateili- detestandi, eunuchi auarissimi, aulici vel fruiti vel derestabiles, & (quod negari non potest) Rerum publicarum ignorantia. Sed ego à Bruto meo audiui, Diocletianum principem, iam priuatum dixisse, *Nihil est difficilius quam bene imperare.* Coniungunt se quatuor vel quinq; atq; vnum consilium ad decipiendum imperatorem capiunt: tum quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non nouit: cogitur hoc tantum scire quod illi loquuntur. facit iudi- ca quos fieri non oportet, amouet à Republica quos debebat obti- nere. Quid multa? vt Diocletianus ipse dicebat, Bonus, cautus, Opti- mus reddatur Imperator. *Fl. Vopiscus Aureliano.*

Qui sunt male instituti Principes, quantum sit malum quod ceperunt à Deo non intelligunt: & ipsorum familiares ne manum gratiam conciliant sibi, dissimulant. Et vt ex omnibus fortasse vnus, qui fideliter admoneat, is tamen suę sententiæ nullos habeat probatores, ac fere fit vt ridiculus habeatur. Est sane quaedam nobis innata prauitas, adeo magna quidem, vt nulla plane ratio nos abijaturis & violentia coerceat. Potentiores, vbi castellum aut oppidum ripuerunt alicui, quacunq; de causa nolunt a possessione deinde discedere: & vbi semel aliquem obduxerunt colorem, eum ita fecerint, accedit posiea propinquorum & adulatorum alientus, qui hæc omnia collaudant. Magna certe est malorum Principum impunitas, qui pecuniam pro sua libidine suis imperant, & amplum aliunde tacitum, vt miseram multitudinem in metu continent: camq; pecuniam deinde teme re & voluptat e profundunt, nullo cum reipublicæ, bono & de quotidianis sumptibus nihil remittunt, suos exhauriunt, & assentatorum stipatri sunt turba. Sed est Deus qui flagitium nullum sinit impunitum, & crudelitatem in primis detestatur, qui tametsi non loquitur hominibus hodierno die, sicut priscis illis temporibus, tamen quæ sit sua perpetua sententia, & quid à nobis fieri velit, clare perscriptum reliquit: ita quidem vt nemo plane, qui modo sitianæ mentis, & qui ad iustam aliquam peruenerit ætatem, excusandi sit habiturus locum.

Illi igitur qui vi & armis imperia sua continent, quoties aliquid mandant, capitis constituunt, pœnam, ad supremum illud tribunal Dei quomodo consistent? Multa sæpe crudeliter & iniquè & insidiosè faciunt, dum aliquam prætendunt iustitiæ speciem. Nam habent eos, qui ius dicunt, iuuam cupiditatum plerunq. minuti os, & quam tumuis leue delictum exaggerant. Si capitale nihil deprehendunt, rationes excogitant, vt eum, cui male volunt, immensis varijque sumptibus fatigent, dum & acculatorem non sistunt, & testimonia non cognoscunt, & aude expectant, num criminationem aliquis in eum, qui captiuus detinetur, instituat. Quod si parum tuta videtur hæc via, neq; satis ad ipsorum voluntatem accommodata, nouis vtuntur perfugijs: & præ se ferunt, exempli statuendi causa tali fuisse opus animaduersione.

Si quis autem est ipsorum cliens & beneficiarius, in eum multo sunt asperiores: ac contra officium & fidem, qua sit obstrictus, eum aliquid egisse confirmant, & eo totis viribus incumbunt, vt aut facultatibus omnibus eum exuant, aut alioqui variis affligant. Et victus qui sunt potentiores ac minime stolidi, eos sinunt vti pace vestri si quis est inferior, cum sic perturbant & exagitant, vt quo se tandem recipiat, vix habeat. Caulam facile inueniunt: submiuistrauerit ipsorum aduersarijs auxilia, vel tale aliquid. Quamobrem aut in ipsius ditionem, coactam aliquam multum manum adducent, vt ibi sumptu miserorum alantur, aut alienam aliquam litem aduersus eis suam faciant: aut eius inimicos ope subleuabunt, aut quamcunque aliam nocendi rationem inuenient. Si quis ipsorum parentibus bonam & fidelem operam præstitit, eum loco submouent, & nouos sibi parant beneficiarios.

Ecclesiastici ordinis hominibus molestiam de sacerdotijs creant, vt saltem aliquid extorqueant, quo deinde locupletent & augeant eos, qui plerunq; nullum ipsis honestum exhibuerunt officium. Nobilitatem multis variisq; laboribus & impensis exhaurunt, quando bella pro suo arbitratu & libidine suscipiunt, inconsultis iis, quorum abiq; voluntate & consensu nihil tale mouere debebant. Cum enim equestris ordinis homines ac viri nobiles, non modo facultates omnes, verumetiam vitam & sanguinem in bella profundant, æquissimum est profecto, vt prius quam suscipiatur bellum, eius rei consilia cum ipsis communicentur.

Quantum ad promiscuam & miseram multitudinem attinet, nihil plane reliquum eis faciunt: & quum tributum ab eis præter omnem modum & æquitatem exigant, quominus, ab equestribus etiam cohortibus quas alunt, diuexentur, non cauent: quę quidem cohortes obequitant huc illuc perpetuo, & non modo vinunt sumptu miserorum, sed etiam proteruè & insolenter in eos multa faciunt. Nec enim contenti sunt iis, quæ passim in agris reperiunt, verum etiam miseris hominibus vim adferunt, eosq; cogunt longius abire, & aliunde afferre cibaria delicatiora: mitto quod vxorum quoq; & filiarum pudicitiam tentant. Huic autem incommodo facile posset occurri, si bimestri quouis dependerentur eis stipendia, quibus alunturalioquin ex publico. Sic enim nullam essent habituri causam, qua se purgarent de iniurijs illis quas inferunt, necessitate quadam, vt aiunt, eo quod ipsis stipendium non persoluitur. Atque istud de Gallia proprie dico, quæ præter omnem aliarum gentium morem, miserabiliter his direptionibus vexatur. Aliæ prouinciæ sua etiam habent incommoda. *Ph. Comin. lib.10.*

Principes miseri.

Iuxta temporum casus, Princeps eo adigitur, vt multa præter animi sui sententiam exequatur. *Polyb. hist lib.17.*

Cum in curiam à Senatu Nerua gratanter exceptus esset, solus ex omnibus Arrius Antonius vir acer, eique amicissimus, conditionem imperandum prudenter exprimens, amplexus eum gra-

ulari se ait Senatui, populo, prouinciisq; ipsi autem nequaquam: cui satius fuerat malos semper principes eludere, quam tanti oneris vim sustinentem, non modo molestiis periculisq; subiici, sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum: qui cum se mereri omnia præsumant, si quicquam non extorserint, atrociores sunt ipsis quoq; hostibus. *P. Diacon. in Nerua hist. lib.* 10.

Multa magni momenti sæpius eueniunt ex opinione aliqua leuiter suscepta maxime vero inter Principes, qui propter delatorum multitudinem, suspicionibus fere indulgent. *Ph. Comin. lib.* 1.

Miseri sunt omnes principes qui metui volunt. Et hac in re quanta sit seruitus, quum ad senectutem peruenerunt, tunc demum aperte sentiunt, quia coguntur inuicem plurimos formidare. *Idem, lib.* 10.

Quod supra non semel diximus, certe nemini omnium licet absque populi consensu vllam pecuniam imperare. Sed in vtramque partem fere peccatur. Nam & Principes immoderate multa sæpe faciunt, & populus nonnunquam grauiter illos offendit, quando nec morem gerunt, & in necessitate deserunt, & rebellionem faciunt plane contra fidem & iusurandum. In Principibus autem conspicitur magis & est illustrior Dei potentia, quam in hominibus priuatis atq; plebeis. Nam hi multis expoliti sunt iniuriis, & nonnunquam præter ius & æquum mulctantur vel prædæ consequendæ causa, vel culpa iudicis & errore. Aliquando etiam iure plectuntur, in eoq; nihil est reprehendendum.

Quando vero Principes eorumq; familiares aut ciuitates aliquid delinquunt, quis ea de re quæstionem habebit? & habita quæstione quis ad iudicem deferet? quis iudicis personam sibi sumet? quis pœnam constituet? Quænam est autem huius licentiæ & prauitatis causa: Vel cur in deteriorem partem sic propendemus omnes? Incredulitas nimirum hoc efficit. Nam si certo statuerimus esse Deum qui scelus nullum sinit impunitum, esse perpetuas & sempiternas pœnas quibus affliguntur impii: credibile est neminem fore, qui violenter, aut auare, vel crudeliter aliquid ageret.

Princeps captiuus quiduis facit vt in libertatem restituatur: at vero nulli fere sunt aut pauci admodum principes, qui posteaquam semel aliquid occuparunt quocunq; modo, illud restituere velint. Nam neq; ratio, neq; iurisiurandi religio, neq; metus diuini numinis, nec æquitas vlla, nec inferni cruciatus perpetui, mouere illos possunt, vt quod alienum est, quod à se mala fide sciunt possideri, restituant.

Interrogaui paulo ante, quis habiturus sit quæstionem de potentibus, quis illos accusabit, quis litem deciet, quis pœnam irrogabit? Certe querimoniæ & lachrymæ miserorum hominum, quos crudeliter vexarunt, item viduarum & pupillorum, quos maritis atque parentibus inhumaniter spoliarunt gemitus atq; suspiria, oreuiter eorum quos afflixerunt & fortunis omnibus denudarunt lamentationes atque plangor, erunt accusationis loco, quam illi coram supremo Dei tribunali sistent. Is magnitudine scelerum, non semper concedit diuturniorem impunitatem, sed illos aliquando verberat præsentibus pœnis, ita quidem euidenter & clare, vt dubitari non possit ipsum esse iustissimum impietatis nostræ vltorem. Plerique vero Principes, imperiti quidem illi & inconsulti, quandiu prospera vruntur fortuna, nihil tale metuunt: sed cum maxime securi sunt omnium rerum, tunc ecce Deus repente illis aduersarium aliquem excitat, de quo minime suspicati fuerant. *Idem eod. lib.*

Quum Rex Carolus 8. Lugduni esset, nuntiatum est ei de infirma valetudine sui filii quem habebat vnicum, ac triduo post allatum fuit de eius morte. Deplorauit quidem ille casum, sed leuiter. Erat puer ille annorum trium admodum formosus, & in loquendo audax, neq; timebat ea, quæ reliqui solent. Rexigitur qui corpore erat exiguo, & ingenio parum exercitato, sed alioqui placidissimus moribus, eo leuius mortem eius ferebat, quod metueret ne grandior ille factus, & gratiam & authoritatem sibi inter suos minueret. Hic autem mihi videtur esse magnorum Regum atq; Principum miserum, qui à suis ipsi liberis sibi metuunt.

Ludouicus Vndecimus, cum esset annorum tredecim, facta coniuratione nobilitatis, arma sumpsit aduersus Patrem suum Carolum septimum: & cum excreuisset adeo vehementer cœpit ab eo dissidere, vt relicto Delphinatu, prouincia sua, reciperet se ad Philippum Burgundiæ Ducem. Et cum deinde graui valetudine afflictaretur: ne filio quidem suo, qui tunc erat annorum circiter quatuordecim, fidebat.

Ita videlicet comparatum est in rebus humanis, vt omnes pariter aliquo afficiantur dolore. A condito enim mundo rerum omnium fabricator Deus hoc ita constituit: neq; licet cuiquam illius euitare decretum, sed differunt inter se cruciatus. Nam qui sunt animi, grauius vrgent quam corporis: & quibus obnoxii sunt prudentes it multo sunt tolerabiliores quam insipientum, etsi diuersum nonnulli sentiant. Hi enim quo se consolentur atq; sustentent nihil habent

Quod si principes atq; potentiores, qui in maxima rerum omnium copia vitam agunt, nullas acerbitates experiuntur, esset profecto desperatissima miserorum hominum conditio qui labore quotidiano maximisq; vigiliis & ærumnis, vxorem, liberos atq; familiam alunt, & magistratui tributum pendunt. Sed longe secus quam vulgo putatur res habet. Nam si recenseare vel m... tos nouerim principes viros atque fœminas, annis ... qui in summis angoribus, atq; tristitia vixerunt, non ... sim conscripturus librum. Atque hi tamen, quum reb... affluerent, iis qui non nouerant familiarius, videbantur ... um hominum beatissimi. Neq; dici potest, quam tenues ... plerunq; sui mœroris causas haberent: magna enim ... bantur suspicionibus & calumniis. *Idem, li. 5. de bello Turc.*

Lautrechius exercitus Gallici in Insubria Dux, cum ... Gallis non mitteretur ab Heluetiis auxiliaris defen... tune, vt paulo post victoria quam sperauerat spoliatus ... fusus fugatus est. Qua in re operæpretium est attende... malignitas & imprudentia apud principes possit, qui ... tia correpti negotiorum curam deponunt, vel imprude... ceps pulsi bona consil. a à malis per se non dignos ... centa coronatorum millia, quæ Lautrechio, (quemadm... promissum fuerat) parata essent, regis mater non ... augendæ cupida, quam vt proprii nili commodum ... deret, eam pecuniam rege inscio per quæstores in alios ... ti curauit. *Franc. Guicciardin hist. l.* 14.

Carolum octauum filii pueruli mortem non æg... existimant. Ex quo omnibus fortem magnatum ... necesse est miserrimam: sic distrahuntur in contra... eorum cupiditates à liberis, vt, ciuisq; infantibus, sic ... *Ferron. l.* 2.

Principes profusi.

Maxima sibi & prouincialibus damna intulerunt ... profuse temereque damnando per otia pacis vanis ... ratos ad bellicas necessitates thesauros exhauserunt. *P. Æmil. l.* 14.

Ob deprauatum hominum iudicium plerunq; accid... gibus magis profusio, quamuis et tenacitas sit ... monia cum alieni abstinentia coniuncta, laudetur. *Ph. Comin. hist. l.* 12.

Principes prudentes.

Nihil prope quo summis angoribus atteri mortales ... seu cogitari potest, quod non M. Antonino Vero ... rit. Credo diuinitus attributum, vt dum mundi ... quid hominibus incognitum gignit, rectorum ... medicinæ remediis leniatur. *P. Diacon. in M. Anton. hist.*

Principes Rerumpub. hostes.

Respublicas odio principes semper prosequun... *hist. l.* 4.

Principes sapientes.

Qui ita se comparant, vt maximam temporis ... pationibus, reliquum autem liberalibus & honestis ... impendant, magnam illi iure laudem merentur. Adeo ... hum, cui talem contingit habere Principem! *Ph. Comin.*

Principes stolidi.

Dum oblectantur otio, simulque diuitiis parent, quæ ... affluentiamque æternitate maius putant, munuere ... pene barbaris viam in se ac posteros dominandi. *Iulius ... Cæsar ib.*

Stolidorum ingenia proinde agunt, vti monuere ... dum.

Principes superbi.

Potentiores ad iniuriam propensi, populo superbe ... *Pachymer. hist. l.* 11.

Carolus Burgundus re infeliciter aduersus Heluetios ... tristatus in ægritudinem incidit, & per eum morbum ... mentis plurimum & ingenii. Atq; ad hunc modum ... nes, qui morbis nullum inuenire possunt ingenium ... tem Principes fastuosi & sublimes. Verum in eo ... mum est: vt ad Deum confugiamus, & peccata ... Alterum est, vt ex amicis, cui plurimum tribuimus ... mus totos, & animi vulnus quo affligimur ... reficiendum animi vires nihil est efficacius. Huc etiam ... corporis exercitia. & honestæ accedant occupationes, ... tes momentum adfert. Vt enim aliquo modo affectus ... tur, oportet. *Ph. Com. l.* 7.

Principes suspicaces.

Ad suspiciones quantum pertinet, obnoxii sunt ... omnes reges, maxime vero prudentiores, & illi qui ... aduersarios, & qui complures offenditur. *Ph. Comineus. l.* 5.

Principes voluptuosi.

Nihil gerunt opportune & ex virtute, qui voluptatibus ... dediti sunt. Ii cum authoritatem summam benefica Deorum ... mittat

me sine sunt vituperandi, quod officio suo desint. Qui furore mentia quadam vexantur, iis exprobrari nihil potest: qui au- genio non sunt destituti, & commoda vtuntur valetudine, ii me deplorari debent, quando per ignauiam & otium in cala- em aliquam incidunt. *Ph. Comin. lib 9.*

Principum aulæ.

ale in aulis principum consilia etiam de maximis rebus occul- *P. Iouius, hist. lib. 4.*

Principum coniugia.

Grauissimi labores quis princeps orbem terræ capessit, egent ad- uentibus, vt domestica cura vacuus in commune consulat. Nullum honestius censoriæ mentis leuamen, quam assumere coniu- prosperis dubiisq; sociam, cui cogitationes intimas, cui paruos tradat. *Tacitus, Annal. lib. 12.*

Principum consilia.

Ceteris mortalibus in eo itant consilia, quid sibi conducere pu- Principum fors diuersa est quibus præcipua rerum ad famam genda. *Tacitus, Annal. li. 4.*

Principum contemptus.

Nihil quidquam est ad audaciam malis, ad spem bonorum bonis ptius, quam quum vel malus timetur, vel dissolutus contem- imperator. *Trebell. Pollio in Gallienis.*

Principum incuria.

Principes omnia facilius quam sua cognoscunt, ac neque clam quicquam agunt, neq; eorum res curiose seruantur. *Dion. li-*

Principum mores.

Vtrum bus Principum res facile attolluntur, vel afflictæ, æque mores præceps vitiis dantur. *Aurel. Vict. li. de Cæsarib.*

Magnorum principum mores popularibus minime similes sunt, eum facile cupiditatibus suis, ac homines priuati imperant: eniam in suis regnis coli, & ad nutum intelligi atq; obediri assue- modo tumidi & insolentes sunt, sed vt ea quæ ipsis iusta vi- non obtineant, ferre non possunt: iusta autem illis videntur nemo exputent, se vno verbo omnia impedimenta tollere, & re- naturam superare posse existimantes, imo ab suis cupiditatibus ilitate remoueri sibi dedecori ducunt, & plerunq; res maiores eum pede quo in minoribus vti consueuerunt metiuntur, non ex nia & ratione, sed ex libidine atq; arrogantia consilium capi- quibus vitiis, omnibus qui aliis imperant communibus, nemo ima firmauit esse immunes. *F. Guiccardin. hist. li. 7.*

Ad hoc in nostræ ætatis principum more positum. vt alter alterũ ue & fictis consiliis foueat: quæ cum tot annis exitum non ha- tatem, fatendum est, aut ea vel ficta fuisse, vel aliquam difficulta- quæ explicari non possit) habere: nam vt hæc inter ipsos suspicio entiaq; tollatur, repugnat ipsa natura: sine quo fundamento ssa inter ipsos coire non potest. *Idem, eod. lib.*

Principum ornamentum.

Duo sunt quæ ab egregiis principibus exspectantur, sanctitas do- nanimus fortitudo, vtrobique prudentia. *Aurel. Vict. hist. Au-*

Compertum est eruditionem, elegantiam, comitatem præser- principibus necessarias esse: eum sine his naturæ bona, quasi in- ssent, aut etiam horrida, despectui sint, contraque ea Persarum re- ipso æternam gloriam parauerint. *Idem libro de Cæsarib.*

Principum regula.

Ea quæ alio imperante tibi fieri velles ipse vltro feceris aliis, ris: accabis quicquam, & omnia feliciter administrabis, & suauis mulloque cum periculo ætatem deges. *Zonar. Annal. tomo 2. Augusto.*

§ Philosophicæ Sententiæ.

Salomonis præclara est sententia, vbi inquit: Vbi non est guberna- dissipabitur populus. In omnibus profecto, quibus certus aliquis propositus finis, in quibusq; sic aut aliter procedere contingit, o- esse dirigente aliquo nemo dubitat, si modo ad præscriptum fi- rueniendum fuerit. Neq; enim nauis ventorum flatibus ex- aduersis in portum appellat vnquam nisi id agat præsidentis ustria. Sed homini esse finem quendam propositum, ad quem vi- actiones tanquam scopum dirigantur, non est, opinor, qui am- Etenim per intellectum agit, cuius ex diuersa est operatio. Di- autem calle ad eum ipsum homines perduci studiorum diuer- notissimum. Proinde assistat necesse est quispiam, a quo inten- dirigatur; ad quem insito rationis lumine ferimur. Apussi- num igitur est, vnum aliquem esse debere, cuius consilio & prudentiæ res: qua subiiciatur multitudo. Alioqui multis cohabitantibus, & vnoquoq; sua commoda procurante, nullo negotio dilaberentur res, ni princeps aliquis præsideret, qui publico bono, tanquam mi- sisparens, vt ab Homero dictum, consuleret, Sicut & hominum cæte- rarumq; animantium diffluerent corpora, nisi vis aliqua foret ex- cellentior, quæ assistens membrorum aleret custodiretq; compa- gem. Igitur necesse præter id, quod mouet ad proprium vniuscuius- que bonum, esse item, quod commune omnium distribuat, compo- natue bonum. Nam & in omnibus, quæ in vnum ordinantur, dispo- nunturq; quiddam pernoscitur, principis gerens vicem, siquidem in corporum vniuersitate corpus primum, id est, cœleste, reliqua cor- pora quodam diuinæ prouidentiæ munere, ordineq; dispensat atq; moderatur. Omnia vero animantia rationale animal regit, homi- nem ipsum diuinior anima. *Cælius li. 24. c. 29, Antiquarum lectio- num.*

Principis officium ac munus est, ita regnum gubernare, & ei præ- sidere sicut corpori præsidet anima, & amplius, & veluti mũdo Deus. Tum suborietur mansuetudinis & clementiæ lenitas dum singulos ipsi obnoxios perinde habet, ac corporis sui membra, cogitabitq; id solũ fulmẽ, quod Iupiter mittit, placabile esse: pernicioſum id, quod deliberauit, &, vt Seneca inquit, aliis quoq; Dijs authoribus missit, quia Iouem, id est, regem, prodesse etiam solum oportet: nocere nõ nisi cum pluribus visum est. *Ægid. de regim. princip.*

Imperium gerens nullius mali opera ad gubernandum vtere, il- lius enim peccatorum causæ in te referentur. *Isocrates ad Demonicũ.*

Impera, vbi prius didiceris parere. Regi enim cum didiceris, scies regere. *Solon Athenienſis.*

Principatus & Imperii nomen verum mihi gerere videtur ille Princeps, qui auro inexpugnabilis, rationi facilis captu sit, libertatẽ exerceat, magnanimitatem laudet, & contumaciam sibi vicinam ca- ueat. *Themistius ex Philotecno.*

Illum qui aliis præest & præcipit, non potestate solum regendi ac imperandi, sed dignitate prudentiaq; subditis antecellere cõuenit.

Homines inobedientes sunt illi, qui cum iniuste veniãt, aliis præ- esse volunt. Obedientiam autem facilem ad ea, quæ princeps vel ip- se, vel per aliam præcipit, apud subditos efficiet quiuis, qui quæ ip- sum facere decet, diligenter exequitur, & eorum, quæ agere con- uenit, subditis sese exemplum præbet.

Boni principis est hoc vnum proprium lucrum, & instar instru- mentorum aliorum, omnia sic facere, vt & in ipso imperii tempore, & post id iustitiæ ac bonorum omnium à subiectis testimonium ha- beat. *Euseb. Sardus.*

Vir princeps & priuatus quilibet intelligat, quod qualis fuerit ip- sarum rerum actionumq;, quas agit, natura, talem quoq; ex ipsis memoriam & famam, vel bonam, vel malam consecuturus sit. His consideratis ita demum alterutram viam ingrediatur, vel eam, quæ perducit ad infamiam, vel quæ ad memoriæ splendorem: & illam, quæ ei melior futura videbitur, anteponat.

Principatum gerens, ne reminiscaris inimicitiarum & dissensio- num, si quæ prius tibi cum aliquibus intercesserunt. Non enim ad regnandum promotus es, vt teipsum vlciscaris, verum vt imperio tuo subditos, etiam ab aliorum insidiis securos atq; tutos custodites: & vt custos esses recti, & magnæ Deæ iustitiæ minister ac interpres. Itaque siquid admiseris præter eius sententiam aut deceperis ip- sam, velut in Deam maximam delinquens, tum ab ipsa, tum à cõ- stitutis circa eam genijs custodibus, & vltoribus pro factis vindictã expectato.

Sic constitutus in magistratu inimicitiæ memor fueris, in dete- riorem conditionem teipsum das: & grauitate ac sanctitate, quæ re- quiritur in principe, teipsum priuabis apud conscios tibi, quod ini- micitiæ indulgeas, & pro sanctissimis nominibus, & pro iudice, inquã, ac principe causam agentium, hostis eorum turpissimo nomine ap- pellandus sis.

Principatum, quem geris, ornes: teipsum vero non immutes. Ne- que enim per magistratum tibi quicquam accessit, neq; eo depo- sito decedet.

Magistratum nactus non extollaris, sed idem permanseris: sic enim deposito quoq; magistratu non priuatus existimaberis, eo quod te illustrauerit.

Vir bonus, qui gentis alicuius, aut ciuitatis imperium suscepit, non propter fiscum, aut dona capiendi, & à diuitibus pecuniam com parandi causa, similis est homini, qui pretiosum aliquod depositum accepit, vt hic enim, quod datur, non retinendi, aut sibi vendicandi gratia sumit: sed vt custodiat, & integrum reddat ei, qui depositi, quandoq; repetuerit. Ita principem quoque non ob quæstum priua- tum, sed salutem custodiamque subditorum, omnia facere oportet: sic vt ipsos, quoad efficere potest illæsos, & in felici statu ei, qui cre- didit, restituat. *Idem Eusebium Sardus.*

Homines meminerunt magis male quam benefactorum. Sic enim fieri decet: quemadmodum illum, qui reddidit depositum, laudari non oportet: qui vero non reddidit, is vituperari & puniri de- bet. Similiter de principe res habet: non enim ideæ creatus est, vt læ- deret, sed vt iuuaret. *Democr.*

Imperio dignus fieri debes non Reipublicæ statu, sed virtutis & animi erga subditos excellentia. Scias igitur te subditorum singu-

lis

is præstare communi pro omnibus curã, & sollicitã gubernatione pro vniuersa Rẽpub. *Sospater in epist. ad Demetrium fratrem de gubernando imperio.*

Quos autem prius non cognoscebas, & nihil ad te pertinere putabas ampliùs, quàm quiuis homo communem hominum naturam: illos iam Princeps tactus reuereri debes, ceu iam nõtos & familiares, ac omnes tibi amicos esse videns, paterna beneuolentia complecti. Homero certe non satis fuit principem simpliciter subditorũ Patrem appellasse: quamuis haud aliud nomen inter homines benignius inueniri posset: sed ad patris vocabulum adiunxit quoque mansuetum, simul & parentibus & bonis principibus huiusmodi nomenclaturam conuenire ratus,

Curam quidem & prouidentiam subditis debitam omnibus tribuere animum inducas: illos vero, quos vsu bonos esse cognoueris, morum quoq; familiaritate tibi concilies. Fugienda est superbia, & coniuncta ei vitia, vt sunt arrogantia, pertinacia, tanquam humilis vilisq; animæ affectus. Sui enim obliuisci, propter phantasiam breuis imperii, magnam pusillanimitatem arguit. Curandum est tamẽ, ne dum probrosos istos excessus malitiæ vitamus, in alteram improbitatis extremitatem turpiter impingamus: leuitatem dico, & humilem animi vilitatem, malos mores pro malis prioribus commutantes. Quamobrem oportet vere imperantem mansuetum simul & grauem erga subditos tum videri, tum esse.

Nec ira in subditos vtendum est, neq; peccantibus institutum suum reprehentione relinquendum: nam iracundia principem ab insanis nihil differre signum est: hoc vero leuitatem ad peccandum in subditis gignit.

Præbe teipsum simul & clementem, & malis insensum, lente quidem puniendo clementiam, malis autem indignando improbitatis odium præ te ferens: Vt hoc quidem fugienda esse mala illud autem non nimis implacabilem iis, qui peccauerunt, esse fortunam, documento sit.

Abstinendum est etiam dicteris vere imperantibus: nam qui ridiculis gaudet, imperii maiestatem imminuet.

Quin & conuitiis purus sit princeps, hoc enim præcipitis imperitorum hominum iracundiæ signum est.

Admonitionum duo genera, alterum acriter obiurgans, alterum leniter curans, argumenta mihi videntur probi principis.

Imperandi modum singulorum moribus decenter accommodato, cum probis moderate, cum supinis vehementer, cum audacibus acerbe, cum cautioribus denique leniter agens.

Oportet autem à peccatis arcere per necessitatem suadelæ coniunctam: his vero, qui deliquerunt, moderatam iustitiæ castigationẽ inferre: Ita vt parua quidem & vulgaria peccata dissimulentur (nec enim conducit & quælibet & omnia simpliciter punire, neq; cognoscentem negligere.) Quæ vero iam ingrauescunt, iis cura secundum leges adhibeatur.

Desiderandum quidem est, animam, quoad eius fieri potest, à vitiis puram esse: interim tamen cogitabis, hõtini congenitum esse peccare. Quocirca qui punit homines tanquam impeccabiles, modum transgreditur rectæ & secundum naturam castigationis. Exhibeas autem teipsum magistratui ornamentum, non externis & temporaneis elucubrationibus glorieris.

Gratiæ & beneficia, quæ iustitiam transgrediuntur, ne gratiæ quidẽ mihi dici debere videtur. Amicas aute iustitiæ nemo reiecerit vltro, qui modo non ex quercu aut petra natus sit. Quandoquidem enim lex æpiusculè duriores peccatis pœnas irrogat, ius quod æquum dicitur, auste iam legum sententiam mitigans, inculpata mihi videtur veræ & liberæ gratiæ occasio. Verum iudicia quidem, quę occupantur circa iustitiæ emendationem in contractibus, omnino non agnoscunt gratiarum genus: quæ autem circa delicta versantur, mansuetam & humanam gratiarum faciem non recusant. *Idem.*

Cæterum oportet verum principem non recte tantum imperare scire ac posse, sed etiam humaniter. Turpe enim fuerit pastorem oues odisse, & pecoribus suis infensum esse. Quinetiam legitimus esse debet: sic enim demum principis dignitatem habuerit. Scientia enim recte iudicare poterit: potestate punire: humanitate beneficia conferre: denique ex legibus ista omnia secundum rationem facere. Optimus autem erit princeps, qui lege diuinissima vtetur, qualis futurus est, qui nihil sui gratia facit, sed omnia propter subditos. Nam lex quoq; non sui, sed subditorum gratia est. *Archytæ Pythagor de Lege & Iustitia.*

Verus princeps magna cum laude dignitate & bonitate præest, magnifica bonorum munera subditis exhibet: victus abundantis salutis omnimodæ, & vitæ tranquillitatis author est. Hunc enim sibi finem proponit honestus princeps, vt subditos felices efficiat. Et tum sane præcæteris, qui ab eo gubernantur, in primis eximius est, cum illi beatam vitam agunt, qui seipsos ei commiserunt. Siquidem publica vtilitas non separata est à priuata: quin potius in vniuersali singulis etiam vtile continetur, & partes in toto seruantur, tum in animalibus & ciuitatibus, tum in aliis quoq; naturis.

Inter omnia principum opera plurimi facio & admiror magnanimitatem & magnificentiam & maxime cum bene merendo de hominibus, non exactis & auaris rationibus vruntur, neque parcunt in largitionibus, nec tanquam in lance trutinæ æqualia pro æqualibus commutant, sed gratiam ingenuè profitentur, nec di organis inclusas: sed nudas, intectas, & sine velamento exantlare decet, & gratiosum est. Huiusmodi enim gratiarum dem rito coronam imperii appellauerim. *Iamblichus in epist. ad Diocolium.*

Lex est commune bonum, sine quo nihil bonum fieri potest. Cæterum oportet Principem legibus præfectum, sincere purgum se iuxta summam legum rectitudinem, ac neq; seductione ex de falli per ignorantiam, nec vim inferentibus concedere, ne occasione iniusta allici. Nam seruatorem & custodem legum incorruptum oportet esse, quam summe fieri potest in humanatura. *Idem in epist. ad Agrippam.*

Ratio ex Philosophia assidens Principi, & velut custos in recondita, quicquid in potentatu periculosum est, tanquam medico habitu demit, & salubre tantum relinquit. Verum multi ac principum sine mente, imperitos statuatos imitantur, qui Dios putant ita demum magnos videri, si multum diuinarum & tiantes fecerint. Nam & illi (Principes inquam) grauioribus cis, aspectus à peritate, difficultate morum & conseruandi tione, magnitudinem & seuentatem imperii exprimere putant.

Cæterum oportet: quemadmodum amussis, cum planè recte minimè peruersa fabricata est, cætera, quibus admouetur & accommodatur, dirigit: similiter quoq; Princeps, vbi primum didiscere imperare sibipsi, & animum suum recte instituerit, & moderabit bene compositos, ita demum subditos regere. Nec enim calatis est currere, aut incompositi componere, aut parere nescientes rare.

Tot tantorumq; bonorum & munerum, quæ dii largiuntur, plus est fructus, aut vsus rectus sine lege, iure, & Principe. Ius finis & legis: Principis opus, lex: Princeps autem: imago Dei cuncta administrantis. *Plut. ad imperitum ducem.*

Τὰ μεγάλα σωφρόνων ἀεὶ χόντων ἤθη. σφόδρα μὲν ἰσχὺς, καὶ πλοῦτος, καὶ σωτηρία, δ' εἰμωτητος οὐ πολίτους ὑπομότητος δ' ἐλίας τυραννίδος τυγχάνει.

Etenim prudentium Principum mores, valde cauti, inhumanitatis & iustitiæ, & clementiæ, & pertinacia. *Plato in Politico.*

Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο ἡγοῦμαι μέγα τεκμήριον ἀρχόντος ἀρετῆς, ὅταν ὁ ἀρχόμενος ἐπαινῶν τυγχάνῃ, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις πράγμασι θαρρῶν.

Equidem & istud opinor magnum esse argumentum virtutis principe, si subditi ipsum libenter sequantur, & in periculis non deseruerint. *Xenoph. in Oeconom.*

Πολλάκις μὲν δὴ ἄνδρες ἄλλοτε κατίδοιμι, ὅτι ἀγαθὸς ἀνὴρ διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ. οἱ τὸ μὲν πατρικὸν πρόσωπον τῶν παίδων ποτ' αὐτοὺς τάγαθὰ ἐπαινέσῃ.

Verum ego, ô viri, sæpenumero etiam alias cogitaui, bonum principem nihilo differre à bono patre. Nam & parentes filios prouident, vt bona his nunquam sint deitura. Et Cyrus mihi videtur nunc nobis consulere, à quibus maxime in felicitate possimus ad vltimũ vsq; finem perseuerare. *Idem in l. 8. de Padia Cyri.*

Qui imperare cupiunt, duo sibi proponere in primis debere vt sint liberales: alterum, vt clementes. Princeps enim, qui liberalitatem exercuerit, ex hostibus amicos, ex alienis suos, ex inimicis fideles faciet: peregrines etiam, & in extremis terris agentes, ad se amandum alliciet: Vtraque autem princeps Deo maxime similis effectur: cuius proprium est benefacere omnibus, parcere delinquentibus.

Qui aliis præest, omnino vacuus esse debet affectibus: Ira namq; rectum quid sit cernere non patitur, odium ad iniqua impellit, amor iudicum impedit, timor ad vim inferendam libido, timidos ad vindictam dolor, inuidia præcipitanter agit. Maxime autem hominis est, & eius præsertim hominis, qui principatum gerat, prauis animo in aduersis vti, nec aduersanti fortunæ succumbere. *Pentam. Iouinia. de principe.*

Sententia Platonis est. Beatas fore Respublicas si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. *Boet. de consol. philos. l. 1. prof. 4.*

Principum crudelitas bellum est: Clementia in quamcunque domum peruenerit, eam felicem & tranquillam parabit, sed in regno quo rarior, eo mirabilior. Magni animi proprium est, placidum & tranquillumq;, ac iniurias & offensas superando despicere. Mulebre enim est furere. Ira non decet regem. *Senec. li. 2. de Clementia. c 5.*

Optime deos exemplum principibus constituam, vt se tales cinibus præbeant, quales sibi deos esse volunt. *Ibid.*

Si vis tibi omnia subiicere, subiice te rationi. Multos reges, si ratio regat. *Idem epist. 34.*

Princeps

ceps custodire debet iustum.
ostratum virum ostendit. *Arist. lib. 5. Ethic.*
lentia proprie virtus principis, *idem lib. 3. Polit.*
ilis est comparatio regis ad subditos, patris ad filios, pastoris
es. *idem li. 8. Ethic.*
ilius est, ciuitatem regi viro optimo, quam lege optima. *idem*
olit.
ion de fac li præest inuadi, qui est sobrius, sed qui ebrius. Neque
ilegit, sed qui est dormiens. Quapropter princeps, ne inuasibi-
ebrietatem & somnum debet euitare.
incipi solum est principi, subdito dare magnos honores.
am iniuriam conseruare debet.
incipes Deicola debet esse, quia minus timent, homines iniu
incipes a principe, si Deicolam ipsum putant esse. *Idem lib. 5. Po-*
lit.
Oportet principem bonos honorare; & ipsemet honores eis di-
stribuere. Supplicia autem distribuere non per se, sed per alios. *ibi-*
dem.
Princeps nullum magnum virum totius sui dominii debet face-
re. *ibidem.*
Princeps aliquem à potestate sibi tradita deponere velit gra-
dum hoc debet facere, & non simul auferre totam potestatem. *ibi-*
dem.
Audiatur vero hic Imperator, aut etiam appelletur, aut hoc no-
mine dignus putetur? Quomodo? aut hic tui tandem, libero impera
tori non poterit cupiditatibus suis imperare: Refrenet primum
ipse, frenet voluptates, iracundiam teneat, coerceat, auaritiã,
omnes animi labes repelliat. Tum aliis incipiat imperare, cum i-
psi prorsus nihil dominis dedecori aut turpitudini parere deliberit.
Quidem his obediet, non modo Imperator, sed liber habendus
non erit. *Cic. lib. Paradoxorum.*
Satis est, quem oporteat vel plura vel meliora scire, quam
ipsum, cuius doctrina debet omnibus prodesse subiectis. *Vege-*
tius militari.
Magnanimi; Imperatorum animi virtus in pace, vt in bello va-
luerit, nullus atq; constantius res humanæ scite haberent. *Salust.*
Catil.
Magnum est personam in Repub. tueri principis, qui non animis
ciuium, sed oculis seruire ciuium. *Cic. Phil. 8.*
Cuius contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet,
nisi forte, si virtus cum virtute contendit, vt enim curius cu-
iusmodi fortibus virtus virtute superatur. *Phil. 14.*
Quantum mali est peccare princeps (quanquam est magnum
istum malum) quantum illud, quod, permulti etiam imita-
tores principum existunt. Nam licet videre, quæcunq; mutatio mo-
rum principibus extiterit, eandem in populo secutam. Nobilium
enim vitiis mutato, mores ciuitatis mutari solent. Nec solum
imitantur ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitatem: neq;
hoc quod solum ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpãt,
exemplo, quam peccato nocent. Pauci enim, atq; admodum
adolescentes & gloria amplificati, vel corrumpere mores ciuita-
tium queant. *Cic. 3. de Leg.*
Exempla plenis; facta principum imitantur, *Cic. 1. Offic.*
Principem facere, quod ab aliis fieri velit, genus efficacissimum
exhortationis.
Principis officium est, erga rebelles audacia, erga subiectos bene-
uolentia.
Satius est condere vrbes quam demoliri.
Nihil principi nihil iucundius ciuium concordia: ac tyranno ni-
hil inuisius.
Principis munus est vnicum, aliis prospicere, & publicis consu-
lere commodis.
Principi tum maxime inuigilandum, quum populus maxime
quiescit. neque oportet vnquam principem generaliter vi-
uere.
Principi nihil prius aut charius esse debet fidis amicis.
Princeps publica potius, quam priuata curent *Erasm. in Apoph.*

¶ Apophthegmata.

Alexander. Cineas videns Alexandrum Magnum à pharmaco,
quem ipse erat, vehementer turbatum: Quid, inquit, nobis facien-
dum est, cum vos dii talia patiamini? Alexander autem ægre attol-
lens oculos: Quales, inquit, dii sumus? metuo ne diis inuisi. *Eras. li.*
apoph.
Anaxarchus, quum in vëatu quodam feram insequeretur, aber-
rauit amicis ac familiis, in cætam pauperum quorundam, quibus
ille erat, introiit: atq; inter cœnam inecta mentione Regis, au-
diuit quod cetera quidem probus esset, sed pleraſque functiones
committeret amicis improbis, ipse ad eorum facta connuens: tum
ille immodico venandi studio, frequenter necessaria negligeret.
Hæc cum temporis nihil respondit, nec quis esset prodidit: verũ
vbi diluculo satellites venissent ad cæsam, iamq; agnoscerent, allata
purpura simul cum diademate: Age, inquit, ex quo vos indui; heri
primum vera de me ipso audiui. Nam fere hoc studio est his, qui vi-
uunt in aulis principum, ne quid audiant nisi blandum auribus.
Plut. in apoph.
Cato maior, pessimum dicebat esse principem, qui imperare sibi-
ipsi nequiret. *Stob. ser. 44.*
Galienus impe. prouinciarum defectionem, quasi leuissimarum
rerum iacturam, ioco solebat eludere. Cum enim nuntiatum esset,
Ægyptum defecisse: Quid, inquit, sine ligno Ægyptio esse non pos
sumus? Quum vastatam Asiam Scythatum incursionibus accepisset,
Quid, inquit, sine aphronitro esse non possumus? Perdita Gallia, ar-
risit dixitq;: Non sine trabeatis sagistuta respublica est? Pessimi
principis voces, cui quicquam potius est Repub. *Trebell. Pollio.*
Pythagoras ità imperandum esse principi dicebat, vt veneretur
magis, quam metuatur. Reuerentiam enim admiratio timorem o-
dium comitatur. *Stob ser. 46.*
Cleobulus felicem existimabat principem, qui nemini conuersan-
tium sibi crediderit. *Stob ser. eod.*
Pittacus eum demum principem laude dignum existimabat,
qui efficit, vt subditi metuant non ipsum, sed pro ipso. *ibid.*
Bias optimum principem pronuntiabat esse, qui vtatur patriæ
legibus. *ibid.*
Chilon, optimum esse regem dixit, qui operam dat, vt non me-
tuatur. *eod. serm.*
Thales pronuntiauit, principis felicitatem existimare se, si vitam
obiret, postquam contueretur lucem naturam. *ibid.*
Socrates dicere solebat, eum esse optimum regem & principem,
qui à propriis affectibus temperaret. *Phauorin.*
Plato. Tum demum beatum terrarum orbem futurum prædi-
cauit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent. *Plato*
ipse epist. 7. Cic. epist. ad Q. Fratrem. Valer. Max. lib. 6. c. 1. Agapetus
ad Iustin. Cæs.
Isocrates dicebat, optimum principem semper imitari eum, non
qui maximum imperium acquisierit, sed qui optime præsentibus vi-
tus sit. *Anton. in Melissa part. 2. serm. 1.*
Anacharsis, Bonum principem iudicabat eum esse, qui non so-
lus prudens sibi videretur, sed bono & iusto aliorum consilio lubens
acquiesceret. *Stob.*
Philon. Eius dictum est. Si vis bonus esse rex. cum fortitudine be-
nignitatem & mansuetudinem seruа, vt non formidolosus sed re-
uerentia dignus tuis subditis videaris. *Phauor.*
Bion, Oportere bonum principem à magistratu discedentem nõ
ditiorem, sed clariorem euasisse dicebat. *Stob ser. de magistr.*
Agathon dixit, principem oportere trium meminisse: primum
quod imperet hominibus, deinde quod secundum leges, tertio,
quod non semper imperet. *eod. ser.*
Musonius dicebat, conandum esse principi, vt verendus potius
subditis sit quam metuendus: illum enim grauia sequitur hanc
inhumanitas. *Stob.*
Ad Agidem Archidami filium quum quidam diximet, Philip-
pum effecturum, ne Lacedæmonius pateret iter in Græciam. No-
bis, inquit, ô hospes, nostra patria sufficit ad illic viuendum. Rectus
ad vtrumq; paratum: & ad proferendum imperium, si contingat, &
ad boni consulendum fortunam licet mediocrem: cum plerunque
principes id, quod obtingit, male administrent, nec vllis satientur
ditionis accessionibus. *Plut.*
Agesilaus, licet Lacedæmoniorum rex esset, post multa egregiè
facta, nequaquam sibi principatum, sed tum rempubl. tum sociis &
amicis Reipublicæ gerere dicebat. Quo dicto docere voluit, ita de-
mum, qui potitur imperio, vere legi timeq; imperare, cum & ipse
paret imperio, legum, & eorum, qui in Republica magistratu fun-
guntur. *Plut in Lacon. apoph.*
Idem, illud assidue in ore habuisse fertur, principis esse non mol-
litie delicisse, sed temperantia ac fortitudine priuatis hominibus
antecellere. *Plut. in apoph. Lac.*
Fridericus Imp. Tum demum saluam Rempubl. fore dicebat, si
senatores de rebus consultaturi in vestibulo curiæ simulationem
ac dissimulationem deponerent, Si enim & ipsi recte consulerent, &
iudici inter consilia diiudicare non difficile esset. *Æneas Syl. lib. 3.*
comment. de reb. gest. Alphonsi.
Idem interrogatus, quinam sibi charissimi essent? Qui, inquit, me
non magis quam Deum ipsum timent. Deprompta sane ex Chri-
stiano pectore sententia in primis enim timendus Deus, rex regum,
& dominus dominantium *Æneas Sylu. 4. commentar. in res gestas*
Alphonsi.
Otho Sylurius, quum videret aut deponendum imperium, aut
magno ciuium suorum strage tuendum, statuerat sponte mori:
verum dehortantibus amicis negauit se tanti facere vitam suam
vt ob hanc quenquam suorum interire cuperet. *Eras. li. 8. apoph. ex*
Plut.
Alphonsus; Eos demum principes magnificendos dicere so-
lebat, qui iustitiam probe excolerent: hæc enim in quo fuerit,
eius imperium æquo omnes animo patiuntur, illiusque moderati-
oni scite etiam sponte subiiciunt. Vt de Cyro illo legimus, quem
non

non iustitiæ solum, sed omnium etiam regiarum virtutum exemplum fuisse apud suos, creditum est. *Panor. li. 1. de reb. gest. Alphonsi regis.*

Idem, Eum principem mirum in modum probabat, cuius simplex verbum tantum ad fidem valeret, quantum priuatorum hominum iusiurandum. Sensit autem, non vulgarem principis virtutem esse, stare verbis, & facto præstare id, quod verbo semel promisit *ibid.*

Idem illud quoque assidue in ore habuisse fertur: Tanto priuatis hominibus reges meliores esse debere, quanto honoribus & dignitate anteecellerent. *Panorm. libro quarto de rebus gestis Alphonsi.*

Idem, Apud Alphonsi aulicos cum de gerendo principatu esset contentio, rex perdifficilem rem sibi principatum videri, vel eo maxime dicebat, quod principum vita populi ad exemplo cedat, illis quidem ad vitia quam ad virtutes prochiuioribus. *Panor. lib. 2. de Alphonsi rebus gestis.*

Idem, Cum præterea de principium vita & moribus disceptassent, dixisse fertur, Principibus non modo sua causa à peccato abstinendum esse, sed multo etiam magis, ne sua vitia infundantur in ciues suos. Quanto enim flagitium conspectius, tanto offendiculum grauius. *Panor. li. 2.*

Idem, Prætereà cum de subditorum moribus disputarent, Alphonsus respondisse dicitur: Veluti ad solis motum, ita populares semper principum mores verti atq; formari. Vulgus enim imitatur, quod a principibus conspicit factitari. *ibid.*

Idem, Regem illiteratum ac indoctum nil aliud nisi asinum coronatum esse dicebat. *Æneas Sylu. lib. 1. comment. in Alphonsi gestis.*

Idem, commemorantibus quendam ex Hispaniæ regibus dixisse, non decere principes viros scire literas, exclamauit: Eam vocem bouis esse non hominis. Non omnes literæ conueniunt principi: sed eæ, quæ politicen tradunt, aut erhicen, quæque recte ac secus gestorum exempla commonstrant, id quod facit. *Histor. ibidem.*

Idem, audiens ab agricultoribus, mala punica, quæ natura acria essent, arte & diligentia fieri dulcia: Cur non etiam nos, inquit, ciues & populares nostros ingenio malo prauoque prædiros, industria & labore meliores reddimus? innuit autem, populi mores vitiosse tam prauos, quin rite gubernantis studio, labore & industria meliores reddi queant. *Panorm. libro 4. de rebus gestis Alphonsi.*

Idem reprehensus, quod parum regaliter incederet, respondit: Malle se moribus & authoritate regem videri, quam diademate aut purpura. *Anton. Panorm. de rebus gestis Alphonsi. & Æn. Sylu. de eius dictis.*

Æneas Syluius, audiens, Alphonsum Aragonum regem neminem ex suis lædere, respondit: Iusti principis esse, non solum afficere neminem iniuria, sed eos, qui damna quibuslibet hominibus sine iusta causa inferunt, si possit, prohibere. Nam, teste Cicerone, qui aut non obstitit, si potest iniuriæ, tam est in vitio, quam si patriam aut parentes deserat. *Æn. Sylu. lib. 1. comment. de reb. gest. Alphonsi regis.*

Caspar Schlik, Istrium Cæsarum Cancellarius optare se dicebat: Omnes reges aliquando priuatos, pauperesq; fuisse. Neque enim satis miseretur, qui nunquam fuit miser. *ibid.*

Leonidas, Xerxes Leonide scripserat, si desinas Θερμοπύλας, id est, cum diis bellare, se Græcis te copiis adiunxeris, potes Græciæ fieri monarcha. Huic respondit Leonidas: Si nouisses, quæ sint in vita honesta, abstinuisses à concupiscendis alienis. Mihi vero potius est pro Græcia mori, quam in populare meos gerere monarchiam. Quid tam impium est, quod mortalium vulgus non admittat ampli principatus gratia? At hic prius duxit honestâ Mortem pro amicis liberâdis oppetere, quam monarcha factus eos seruitute premere, a quibus veneret depulsurus seruitem barbarorum. *Plut. in Lacon.*

Theopompus, interroganti, quo pacto quis regnum tuto possit tueri? Si inquit, amicis concedat iustam libertatem, pro viribus interim aduigilans, ne subditi afficiantur iniuria. Multis principibus exitio fuit, quod amicis nihil non permitterent, ciues iniuria affectos negligerent. Hic temperantia adhibenda est, vt princeps nec amicos alienet tyrannica sæuitia, nec patiatur illos regia familiaritate abuti ad quiduis audendum præter ius aduersus plebeios: qui nimium irritati sæpe reges suos excusserunt. *Plut.*

Idem, Theopompo Lacedæmoniorum regi quum dictum esset, eo tempore bene Lacedæmonios esse, quod bene regere reges didicissent. Ostendens, bonam popularium vrbium administrationem non tam in principum regimine, quam in populorum obedientia consistere. Nam si populi in diuersum à principibus traherent, difficillimum arbitrabatur esse, vt principes optime gubernare possent. *Plut.*

Cyrus dicebat: Neminem debere imperare, qui subditis suis non esset melior: principemque non decere esse inferiorem neque intelligendo quæ sua sunt, neque gerendo quæ tempus expostulat. *Plut.*

Pythagoras dicere sæpenumero solitus est, sic esse bonorum principis & boni regis opera. Boni igitur pastoris cuius sit officium regere gregem, omniaque mala ingruentia auertere: sic ad bonum regem spectat, vt diligenter gubernet ciues sibi à Deo commendatos, omniaque legibus prohibeat, quæ in Reipubl. pernicium ingruere videntur. *Xenophon.*

Xenophon, Illud (inquit) opinor, magnum esse argumentum virtutis in principe, si subditi ipsum libenter sequantur, & in periculis vna periclentur. *In œconom.*

Philippus aiebat: oportere meminisse principem, quod homo existens, potestatem adeptus sit diuinam, vt res hominum dirigat & disponas instituat: sermone autem humano vtatur. *Stobæus sermon. 46.*

Alexander interrogatus, quis optimus princeps esset? Qui respondit, amicos donis retinet, & inimicos beneficiis amicos facit, &c. *in Meliss part. 2. ser.*

Alex. Seuer. cum ab amicis reprehenderetur, quod immensæ Maiestatis Imperatoriæ, non pretioso gestitu, auro, gemmisque corpus etiam ornaret, respondit: Principatum ac imperium in animo esse, non in corporis decore. *ibid.*

Philiscus ad Alexandrum aliquando dixisse fertur: Ad gloriam incumbe, verum ea conditione, ne sis pestis, vel magna aliquod morbus, sed pax & sanitas. Affirmans, per vim & tirannidem expugnare ciuitates, populos exscindere, pestilentiam esse: Sanctum vero, salutisque subditorum rationem habe: ea enim sunt præcommoda. *Aelian. l. 14. de Var. hist.*

Anaxilaus Rhegii princeps interrogatus, quid in præparatu licitissimum esset? respondit, nunquam beneficia ex mercedis vsu. *Stob. ser. 46.*

Plutarchus, Tot (inquit) tantorumque bonorum & munerum quæ dijs largiuntur, nullus est fructus, aut vsus rectus similegio re & principe. Ius finis est legis: principis opus lex: principatus imago Dei cuncta administrantis. *Libro ad principem indoctum.*

Agesilaus. Celebratur & hoc illius dictum, principibus potissimum ediscendum, Imperatoris officium esse, erga rebelles mansuetudinem, erga subiectos benevolentia vti, quod idem Maximum hinc docuit.

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Neque enim vere victor est, qui iracundiæ vindictæ fugitivi frenum nescit imponere. *Plut. in Lac. apoph.*

Agesilaus. Siquid esset, quod per milites celeriter conficiendum, primus ipse sub oculis omnium operas aggrediebatur, quo ceteros ad industriam extimularent. Efficacissimum exhortandi genus, principem hoc facere, quod ab aliis fieri velit. *Ex eo in Plut.*

Idem. Cum parum instructus esset equitatu, Ephesum ferre cepit: ibi opulentis denuntiauit, vt quicunque pro se virum equum præberet, a militia esset immunis. Hac arte factum est, vt quamplurimis, ac timidis diuitibus breui colligeret & equos & viros fortissimos, ac bello idoneos. Qua quidem in re dicebat se Agamemnonis exemplum retulisse, quod dis, accepta equa generosa, vtum diuitem, sed ignauum militia expulisset. Hæ sunt artes excellentium principum dignæ, quibus efficitur, vt quod ad Reipub. dignitatem inuitatemue necessarium est, non per violentiam inuitorum exerceatur, sed ea dexteritate impetret, vt nec tenues grauet, & a deuotoribus etiam gratiam inea. *Plut. in Lac.*

Agasicles, cuidam ab eo scitcitanti, quo pacto posset aliquando imperare, nullo stipatus satellitio? respondit: Sic imperabis, si quemadmodum pater imperat liberis. Nemo plura dixerim, quam maiore compendio. Domini tantum timentur a seruis, & malus tu coercentur, quos non corrigit pudor. Pater quoniam liberos amat, fulcit potius, quam sibi, diligitur ab illis, sicut authoritatem amplectuntur reuerentia. Aduersus hos adeo non est opus satellitio, vt non aliud sit satellitium fidelius illorum stipatu. Quod si tot benevolentia ac benefactis adiungeret sibi ciuium animos, ceteroquin corpus babarico conduciti, oque satellitio, sed nullos haberet compositis sui custodes tutiores, quam ciues, erga quo patriæ affectum. Porro, quibus placet hoc dictum: Oderint, dum metuant, nullos magis habent suspectos, quam quibus oportet maxime confidere: ac multos metuat oportet, quem metuunt multi. *Plut.*

Sthenius. Pompeius Magnus, cum Mamertinos, quod Iustum partibus adhæsissent, interficere omnes statuisset: Sthenium ciuitatis princeps Pompeium adit, & his verbis affatus est: Non æquum facis Pompei, qui propter vnum noxium multos innocentes occidere paras. Quo audito, Mamertinis pepercit Pompeius, Sthenium vero & Sthenium liberauit. Habes autem hic in Sthenium exemplum, quem animum erga Rempubl. oporteat habere principem, si in periculum incidat: in Pompeio autem placabilitatis argumentum, qui viri boni maluerit habere rationem quam indulgere iræ. *Plut. in apoph.*

Liuia Augustus Imperator quum apud Liuiam vxorem solet conquereretur de hominum insidiis, quæ hinc inde etiam vigilantissimo struerentur: Mirum non est, respondit Liuia, quod tibi parentur

...ut subditi, partim quod id non sit alienum à natura, partim quod benigno imperio multa facias, ex quibus par est plerosq; moueri. Princeps enim non potest omnibus placere: sed tamen si rectè imperet, ei multos irasci necesse est. *Dion.*

Præsidibus. Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus: Boni pastoris est, tondere pecus, non deglubere. *Dion.*

Adrianus Imperat. in senatu frequenter dicere solebat, se sic imperium principatum, vt sciret rem populi esse, non suam priuatam. Nimirum attigit hoc, quod vnum distinguit regem à tyranno. *Dion.*

¶ Similitvdines.

Aegid. Sicut ex choro ipsum principem auferas, nequaquam remanebit chorus, vel ordinatus existit. Et phalanx militum si dux non habeat, nullo modo numeraſſe acies illa, vel ordinate procedere potest. Et si nauis, si gubernatore priuetur, pessim eat necesse est: & sic, si huiusmodi abstuleris, cunctis dispergeretur & peribit: Ita & de multarum ciuitatum principium, vbi nullus principatus, & est subuersionis argumentum. Verum si princeps malus existat, peius malum est, quã cum principe conuersari. Melius est à nullo quam à pessimo regi. Quibusdam siquidem saluatur aliquando, ac si in periculum decidat: Iste autem omnibus modis pericula subiturus est, dum ad foueas & ruinas ducitur. *Hom. 1. 34. Epist. ad Hebraos.*

Augustin. Sicut dæmones nisi eos, quos fallendo decepere, possidere non possunt: Sic & homines principes non sane nisi dæmonum similes ea, quæ vana esse nouerunt, religionis nomine populis tanquam vera suadebant, hoc modo eos cibis suis decipiendi velut arctius alligantes, quo similiter subditos possiderent. Quis autem infirmus & indoctus euaderet simul fallaces principes ciuitates, & dæmones? *De ciuitate Dei, libro 4.*

Ibid. Vt lapsus non potest erigere lapsum: Ita malus & stultus princeps non potest emendare populum. *in Moral.*

Ibid. Θεοφόρητα tantum ostenditur, nec loquens quicquam agens: Sic princeps, qui vestitu & titulo tantum principis fungitur, nil autem curat eorum, quæ vere sunt principum officia. *Ibid.*

Ibid. Vt solis defectus magnam mortalium perniciem trahit: Ita principem, etiam leuis, maguam tamen in rebus humanis gignit perturbationem. *Lib. 2. c. 10.*

Regis Florentini. Sicut omnia mala exempla à bonis initiis orta: (Crispus ait) Sic in imperiis nomen regis tantum manebat, disciplina perit, ad tyrannidemque defluxit. Itaq; cum principatus possessio, si veteribus historiis, si ratione credimus, posse improbos efficere soleat: & principatum quoque malam fortunam esse. *In disputatione de infelicitate principum, ibi.*

Herodian. Si quid ineſt animo mali, id à corporis contagione trahitur, quod affectibus est obnoxium. Quicquid autem inest animo boni, id ab animo scatet, velut à fonte. Vt autem malum sit, ac præter naturam, si mala ab animo manent in corpore, & corporis bona animi vitio corrumpantur: Ita vehementibus dum fuerit, si bella, seditiones, corrupti mores, prauæ leges, corrupti magistratus, & id genus aliæ Reipubl. pestes, ab ipsis principibus exoriantur, quorum sapientia componi decebat omnia, stultitia plebis coortos. At sæpenumero videmus, ciuitates ab inuidia bene constitutas ac florentes principum euerti solere. *De instit. princ.*

Quemadmodum corpora cœlestia, si vel paululum tumultuentur à recto cursu diuarient, non sine graui rerum humarum pernicie facturi: id quod palam videmus in defectibus solis ac lunæ. Ita principes, si quid aberrent à honesto, aut si quid ambitione, ira, stultitiaue peccent, id protinus ingenti totius orbis malo fiat. *ibid.*

Princeps, qui nihil aliud agit, nihil aliud cogitat, nisi vt quam plurimum pecuniarum à ciuibus extorqueat, vt nummorum vim quam potest maximam irretiat, legibus, vt quam plurimo venales magistratus & officia: quæso vtrum is princeps dicendus est, an tyrannus, an (vt verius dicam) prædo? *ibid.*

Quapropter plectitur, qui principis monetam vitiarit? Quanto magis est supplicio, qui principis ingenium corruperit? *ibid.*

Vulgus cometes, nulla vis fatalis sic afficit res mortalium, vt vitia principis rapit ac transformat mores & animos ciuium. *ibid.*

Cæsar, cum arrexere aures, acerrimi auditus sunt: cum remisere, surdi: Ita principes, si quid est, quod placeat, id procul etiam intelligunt: si quid secus, quantumuis clames, non intelligunt. *In Paneg.*

Ventane vltra solitum vocales tempestatem significant imminentem? Ita cum plurimum valet apud principes oratio malorum, bonorum omnibus, tum instat rerum perturbatio. *ibid.*

Vt canicula pestilens est omnibus sidus: Ita principis mali potestas omnibus nocet. *in simil.*

Vt vitis, nisi amputes, late sese spargit, brachiis suis omnia complectens & implicans: Ita ambitiosus princeps semper aliquid è proximis suo adiungit imperio, nisi subinde vindicetur. *In Similibus.*

Agaperi diaconi. Sicut oculus innatus est corpori: ita Imperator mundo adaptatus est, à Deo datus pro administratione eorum, quæ vsui sunt. Oportet igitur eum hominibus quasi propriis membris prospicere, vt proficiant in bonis, neu malorum offendiculo illidantur. *De offic. regis.*

Solis profecto partes sunt, illustrare radiis orbem: Principis vero virtus est, egenorum misereri. Porro is clarior est Imperator, qui pius est. Ille namque cedit succenti nocti, hic autem rapacitati prauorum non concedit indulgere quicquam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coarguit. *De offic. regis*

Sicuti fit apud nauigantes, quum nauta errat modicum, affert nauigantibus nocumentum: quum vero ipse gubernator, totius efficit nauigii perniciem: Sic & in ciuitatibus, si quis ex subditis peccet, non tam Rempublicam, quam seipsum lædit: sin vero ipse princeps, vniuersæ infert Reipubl. detrimentum. Is igitur vt non exiguam redditurus rationem, si quid neglexerit eorum, quæ facto opus sunt, cum exquisita diligentia & dictitet cuncta, & factitet. *ibid.*

Maximi Monachi, Vt medici sunt ægrotantibus seruatores: sic & reges iis, qui iniuriam patiuntur.

Dion. Nicæi. Vt bruta animalia, rationisque expertia, quæ licet robustissima sunt atque ferocissima, blanditiis tamen quibusdam capiuntur atque mansuefiunt. Ita subditi licet ab omni humanitate alieni, principis boni beneficentia atq; humanitate facile gubernantur. *In Augusto.*

Quemadmodum medici eas partes corporis, quibus medicina adhiberi non potest, tollunt, ne alia quoque membra infestentur: Ita princeps in sua Republ. homines temerarios, molestos, iniquos, & postremo omnes, quorum vita est omnibus vitiis debita tollunt ex hominum commercio, ne boni viri eorum conuictu in peius ruant. *In Augusto.*

Plutarch. Musicus chordas dissonantes non statim abiicit, atque incidit, sed sensim intendens, aut remittens, ad concentum adducit: Ita princeps leniter debet emendare peccantes, non protinus tollere. *In Moral.*

Plinij. Rex apum solus aculeum non habet, aut certe non vtitur ad hæc grandior est corpore, & specie decentior, sed alius quam cæteræ minoribus: Ita principem oportet esse clementissimum, & à sua ciuitate nusquam auolare longius. *Lib. 11. c. 17.*

Vt cometes nouus apparens, aut magnum bonum, aut ingens malum portendit mortalibus: Ita nouus princeps salutem adfert rebus humanis, si bonus est, maximam pestem, si malus. *Lib. 2. cap. 26.*

Sicuti leo ciuius sæuit in virum, quam in fœminam, pueros non nisi summa fame coactus attingit: supplicibus ac prostratis parcit: Ita potentes infirmioribus debent ignoscere, vires in alios experiri, quos vincere pulchrum sit. *Libro octauo, capite 16.*

Rotero d. Sol iucundissimus est iis, qui ipsum possunt intueri: Ita principis iis, qui amant iustitiam. *In Simil.*

Rex apum ipse quidem non operatur, sed obambulans ac circumuolans alios, velut exhortatur: Ita princeps non opera, sed consilio & iussis prodesse debet suis. *ibid.*

Theologia Christianorum tria præcipua quædam in Deo ponit: summam Potentiam, summam Sapientiam, summam Bonitatem. Huncternarium pro viribus absoluas oportet. Nam potentia sine bonitate mera tyrannis est: sine sapientia, pernicies, non regnum. Primum igitur des operam, vt quandoquidem potentiam fortuna dedit, quam maximam sapientiæ vim tibi compares, vt vnus omnium optime, quid expetendum, quidve fugiendum sit perspicias, deque vt quam maxime prodesse studeas omnibus, nam id est bonitatis. Potestas autem ad hoc potissimum tibi seruiat, vt quantum cupis prodesse, tantundem & possis, imo plus velis quam possis. Porro nocere hoc minus velis, quo magis potes. *De instit. princ.*

Deus vt pulcherrimum sui simulachrum in cœlo constituit solem: Ita inter homines euidentem ac viuam sui collocauit imaginem Regem. At sole nihil communius, ac cæteris item corporibus cœlestibus lucem suam impartit: Ita princeps publicis vtibus maxime debet esse expositus, & natiuum sapientiæ lumen habere domi, vt etiam si quid cœcutiant cæteris, nunquam tamen ille hallucinetur. *ibid.*

Deus, cum nullis tangatur affectibus, tamen optime mundum administrat iudicio. Ad huius exemplum princeps in omnibus, quæ gerit, exclusis animi moribus, rationem & animi iudicium debet adhibere. *ibid.*

Vt Deum omnia moderantem, nemo tamen cernit, sed sentit, idque beneficio adiutus: Ita patria non sentit principis vitia, nisi cum illius sapientia bonitateque subleuatur. Contra res, nisi cum illius sapientia bonitateque subleuatur. Contra

tyranni nusquam sentiuntur, nisi omnium malo. *De Institut. princ.*

Quemadmodum non vno supplicio dignus sit, qui fontem publicum, vnde bibant omnes, veneno inficiat : Ita nocentissimus est, qui principis animum prauis infecerit opinionibus, quæ mox in tot hominum perniciem redundent. *ibid.*

Bernardi. Vt colossi foris insignes Deum aliquem repræsentant, intus pleni luto, clauis, sordibus : Ita rex purpura, equis, auro, satellitio magnificus, in animo nihil habet præter sordidos affectus & inscitiam. *in Moral.*

Vt imperiti statuarii pulchram existimant statuam, quæ sit vastissima mole : Sic reges, nonnulli fastu & asperitate se egregios principes videri putant. *in Moral.*

Princeps quid aliud est quam medicus Reipublicæ ? At medico non satis est, si ministros habeat peritos, nisi sit ipse peritissimus ac vigilantissimus : Ita principi non sufficit, si magistratus habeat probos, nisi sit ipse probissimus, per quem illi & diuiguntur & emendantur. *ibid.*

Vt animi partes non omnes perinde valent, sed quædam imperant, aliæ parent, & tamen corpus tantum paret : Ita princeps summa Reip. pars plurimum sapere, & ab omnibus crassis affectibus alienissimum esse oportet. Ad hunc proxime accedunt magistratus, qui partim parent, partim imperant, parent principi, imperant principi. *ibid.*

Bonus princeps non alio animo debet esse in suos ciues, quam bonus pater familias in suos domesticos. Quid enim aliud est regnum, quam magna familia? Quid rex, nisi plurimorum pater? Excellit enim ; sed tamen eiusdem est generis, homo hominibus liber liberis imperans, non belluis, vt recte prouidit Aristoteles. Quod quidem intellexisse videntur & veterrimi Poetæ qui Iouem, cui totius mundi & Deorum (vt illi loquuntur) omnium tribuunt imperium, subinde notant his verbis ; πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, id est, pater hominumque Deumque. Et nos sic a Christo præceptore docti, Deum omnium haud dubie Principes patris vocabulo compellamus. *ibid.*

Princeps salutaris, vt erudite dictum est à Plutarcho, viuum quoddam est Dei simulachrum, qui simul & optimus est, & potentissimus : cui bonitas hoc præstat, vt omnibus prodesse velit : potentia, vt quibus velit possit quoq;. *ibid.*

Quod cor est in corpore animantis, id est princeps in Republica ; Si cor sincerum est, quoniam sanguinis spirituum fons est, vitam impartit vniuerso corpori : sin vitiatum fuerit, exitium adfert membris omnibus. Verum vt ea pars in corpore animantis omnium postrema solet corrumpi, & in hac extremas vitæ reliquias superesse putant : Ita decet principem, si quis morbus corripuerit populum, ab omni stultitiæ lue quam integerrimum esse. *ibid.*

Vt in homine, quod præstantius est, imperat, nimirum animus : rursum in animo, quæ pars est optima, ea præsidet, nempe ratio : & quod dominatur in vniuerso, id omnium est optimum, nempe Deus : Ita quisquis in republica, tanquam in magno corpore, imperandi partes occupauit, eum oportet bonitate, sapientia, vigilantiaque cæteros anteire. Ex quanto magistratus antecellunt plebi, tanto princeps antecedere debet magistratui. *ibidem.*

Quemadmodum fidus ac doctus medicus non adhibet sectionem aut vstionem, si malagmate, aut potione tolli malum possit : nec vnquam ad illa descendit, nisi morbo coactus : Ita princeps omnia tentabit remedia, priusquam ad capitale supplicium perueniat, ita cogitans, Rempublicam vnum esse corpus : at vero membrum ambutat, si diuersa via non possit sanitati restitui. *ibid.*

Philonis Iudæi. Quemadmodum ad prosperam nauigationem opus est bono peritoque gubernatore : Sic etiam sapiente principe ad tuendam tranquillitatem bene constitutæ Reipubl. *Lib. de charitate. fol.* 441.

Engelberti Abbatis. Ponamus duos homines : vnum mediocrem statu suo, & rebus, alium vero prædiuitem, & magnum statu & rebus. Et ponamus illum mediocrem hominem se & sua recte gerentem & æstimantem, sua sibi bene sufficere, & pro tanto suis esse contentum, & alienis rebus non intentum, mente quietum, suis charum vicinis, gratum omnibus, æquum & placidum, ac nullimodestum, & sic semper liberum & securum : illum vero prædiuitem & magnum se & sua non recte gerentem, suis non esse contentum, & per consequens aliis inuidentem, & alienis rebus in honoribus inhiantem : & sic animo semper turbidum, mente inquietum, laboribus & insidiis plenum, occupatum, corpore & animo vexatum, semper formidolosum, suis grauem, & extraneis inuisum, & vtrisque odiosum, ac idcirco nunquam tutum, & nusquam securum. Nemo autem sanæ mentis, & rationis particeps, ignorat vel dubitat, vter horum duorum gaudeat felicitate, & vter eorum torqueatur miseria & infelicitate. A simili itaque illud regnum, & ille principatus in veritate poterit dici felix, cuius rex vel princeps se & suos recte regens, suis honoribus, iuribus ac rebus ac terminis est contentus, illis bene prouidens, & ipsis bene vtens : suos in suis non lædens, alienos iniuste non inuadens, pacificus cum vicinis, gratus & gratiosus suis, qui per consequens semper erit animo ferenus, tranquillus, vbique tutus, & semper securus, vita incolumis, fama laudabilis & laudatus, & in sua gloria delectabilis & iucundus. Econtra vero, infelix dici poterit illud regnum, & ille principatus, cuius rex vel princeps se & suos non recte regens, & illis non prouidens, & ipsis male vtens, cogente necessitate suis non contentus, aliorum rebus rapiendis intentus, suos opprimens, vicinos inuadens, cum nullo pacificus, amicis ingratus, extraneis odiosus, omnibus, formidabilis & formidolosis, mente turbidus, animo inquietus, in semetipsum fremens, in alios amarus, spiritu vexatus, corpore tribulatus, timoribus anxius, solicitudine distractus, insidiis perplexus, actis grauis, sibi onerosus, & omnibus terribilis, nulli amabilis, nec iucundus. *De ortu & fine Romani imperii cap.* 8.

Sicut in natura rerum insensibilium inuenitur in omnibus singulis quædam maioritas, & minoritas, secundum quam alia aliis sunt meliora, & per consequens digniora, sicut patet in corporibus cœlestibus, quæ sunt meliora & digniora rebus inferioribus, & in inferioribus ad se inuicem comparatis, in quibus semper nobilius est patiente : & per consequens, inferiora necessario reguntur à superioribus, & patientia ab agentibus : & e contrario, inferiora necessario subiecta sunt & obedientia superioribus, & passiua actiuis. Eodem modo habet idem se in animalibus, & præcipue in his, quæ non sunt effera, sed gregalia id est quæ per greges sibi cohabitant, coambulant, & simul viuunt, vt in gregibus ouium & arietum, pecorum & equorum in gregibus pauorum & apum : quod videlicet in singulis generibus horum meliora præferuntur, & præsunt deterioribus, vt fortiora debilibus, & magis industria simplicioribus, & antiquiora iuniorum, & vltimo, vnum de toto grege præfertur & præest omnibus in quam omnium cæterorum maius, fortius ac magis industrium, vt minora & debiliora, & simpliciora vel regantur, vel etiam subiiciantur per maiora fortiora, & magis industria, quia natura omnium quæ fecit, prouidit ad salutem & conseruationem, vnicuique pro suo modo. Hoc ipsum etiam in syluestribus feris patet de taurobicibus, & interaues in ciconiis & gruibus : in syluis item & siluestribus leo est rex ferarum, & in aere aquila est rex auium. Sic etiam in hominibus ratio imitata naturam, præfecit maiores minoribus, & subiecit ad obediendum & obsequendum minores maioribus, ad salutem & conseruationem minorum per maiores. *De ortu & fine Rom. Imperii, cap.* 1.

Quin ex ipsis animantibus regis ac tyranni simulachrum colligere licet. Apum regi amplissimum cubile : sed in medio, vt tutissime regi loco. Atque ipse quidem onere vacat, verum cuibet est alienorum operum. Hoc amisso, totum examen dilabitur. Præterea insignis ei forma est, dissimilisque cæteris, tum magnitudine, nitore. Sed hac, vt inquit Seneca, nota potissimum à cæteris distinguitur, quod cum apibus plurimum sit iracundiæ, adeo vt aculeo in vulnere relinquant : solus ipse rex aculeo caret. Nolait illum natura nec sæuum esse, nec vltionem magno constituantem periculo, telumq; detraxit, & iram eius inermem reliquit. Exempar hoc magnis regibus ingens est. *ibid.*

Erasmi Roterodami. Cum cæteri mortales artem, quam profiteri parant, prius adhibito studio discant : Quanto magis cum principem oportet administrandi rationem perdiscere? At cæteræ quidem artes quatuor rebus potissimum constant : natura, præcepto, exemplis, vsu : in principe leue ac manuetum ingenium requiritur. *Plato de institut. principis.*

Non licet dormitabundum esse, qui clauo assidet : & intuitu rerum periculis stertit princeps. Nullum mare tam graues habet tempestates vnquam, quam omne regnum assidue. Semper enim principi vigilandum est, ne quid erret, qui non nisi plurimorum pernicie delinquit. *ibid.*

Magnitudo nauis, aut mercium pretia, aut vectorum numerus haud facit clatiorem bonum nauclerum, sed attentiorem : Ita bonus rex, quo pluribus imperat, hoc vigilantior esse debet non insolentior. *ibid.*

Seruus seruo præstantior, vt habet prouerbium, vt dominus domino potior : quod alia sit ars alia præclarior, alia functo alia melior. At principem in optimo sapientiæ genere oportet præcellere. Ea est ratio recte administrandi remp. *ibid.*

Deus ipse, ne coactis imperaret, & angelis & hominibus liberum dedit arbitrium, quo splendidius & augustius redderet imperium suum. Et quisquam hoc nomine sibi magnus videtur, quod metu adactis ciuibus ceu pecudibus imperet? *De informatione principis.*

Cum respublica corpus quoddam sit, ex variis membris compactum, in quorum numero sit & princeps ipse, licet eximium ea moderatione couueniet vti, vt omnibus bene sit, non vt accumulatis cæteris vnum aut alterum vegetum ac fagmatum euadat. Quod si princeps Reipubl. malis gaudet & alitur, neque pars est Reipubl. neq; princeps, sed prædo. *ibid.*

ter tabula belle confecta voluptatem capit: si agricola, in laboribus suis fruitur operibus: Quid principi debet esse iucundius quam si contempletur rempublicam, sua opera redditam non modo florentiorem? *ibid.*

Principes legibus suis, ne quis Deum vllius mali causam diuulgarit. Quapropterea quod natura bonus sit ac beneficus. At Principes imaginem quoddam est, si vere princeps sit. Quantum igitur simulachrum quoddam est, si vere princeps sit. Quantum igitur exemplari ab hoc exemplari; qui sic rem gerunt, vt quicquid peccatum est in Republica cooritur, id ipsorum vitio cooriatur. *ibid.*

Principium. Paxillus nisi bene fixus firmiter alicui fortiori adhærescit omne, quodin eo pendet, cito dilabitur, & ipse salutus ab eo firmitatis cum oneribus ad terram dilabitur: Sic & Principi suo conditori pertinaciter adhæserit, & ipse & omnis qui ab eo penderet, cito deperit. *De 12. abusionib. gradu 6.*

Princeps. Vt rex mundi magna curat, parua relinquens fortunæ, ita nondum dicit Euripides: Ita princeps non nisi in grauibus negotiis exercebitur. *in Moral.*

Principes primum recta sit oportet, deinde quæ applicentur, corrigantur. *Principes primum* ipse a vitiis careat necesse est, deinde alios corrigebat. *in Moral.*

Principes Rudordami. Cybindus auis bellum internecinum gerit cum Principibus, adeo vt cohærentes sæpenumero prendantur; Ita fit quoque, vt dum mutuum inter se odium pertinaciter exercent principes, vtrinque subuertantur, tertio quopiam inuadente. *in Symmachum.*

Principium. Nemo alius est pauperi, alius diuiti, sed omnibus communis. Principes personam spectare non debat, sed rem. *In simil.*

Principibus formidatum animal cantum ac cristam galli formidinis. Summi principes infimorum conuitia nonnunquam timemerunt. *ibid.*

Principes Roterodami. Vt periculosum est, Dæmones euocare, prodigiosum si quid erratum fuerit, magno conantis discrimine fieri. Sciunt Tullum Hostilium istum fulmine, quod ex Numæ libro Deum deuocare conatus quædam parum rite fecisset: Ita Tullium est cum principibus habere commercium, aut cum superioribus, quod offensi re qualibet leui, funditus subuertunt hominem. *In simil.*

Principium. Cum maxime feruent apum inter se prælia, tum iactu lapillorum componitur: Ita grauissim irerū motus inter principes componitur, aut simili re quapiam nugacissima finiuntur. *Lib.* 11.

¶ Exempla Biblica.

Principum & Prælatorum malorum *Exempla*: Aaron, *Exod.* 32. Filii Israelitarum, *Num.* 23. ℣. 4. Filii Heli, 1. *Sam.* 2. ℣. 2. 12. Ieroboam 12. ℣. 19. 20. 28. 30. Achab, 18. ℣. 18. Manasses, 2. *Paral.* 33. Nabuchodonosor, *Esa.* 14. ℣. 20. Reges Aegypti, 19. ℣. 13. Sobna, & Sedecias, *Ier.* 38. ℣. 5. Pilatus, *Matth.* 27. ℣. 18. 24. *Ioan.* 19. ℣ 13. Principes Sacerdotum, *Actor.* 4. ℣. 18. Magistratus Templi, 5. ℣. 18. 26. Principum Cyrus, 6. ℣. 12. Magistratus Philippensis, 16. ℣. 22. Anachoreta 23. Felix, 24. ℣. 28. Festus, 25. ℣. 9. 12. Principes & Reges in Synodo Iudaico inaugurandi ritus *Exempla*: In Iosua, *Num.* 37. 1. Saule, 1. *Sam.* 10. ℣. 1. 2. Dauide, 16. ℣. 11. 12. 13. 2. *Sam.* 2. 4. & 5. ℣. Salomone, 1. *Reg.* 1. ℣. 38. 39. Iehu, 2. *Reg.* 9. ℣. 1. 2. 3. *Ioan.* 11. ℣. 10. 11. 12. Ioas 23. ℣. 30.

¶ Hieroglyphica.

Aegyptii sacerdotes, si *Principem* aut legislatorem significare vellent. *Cens.* Hieroglyphicum cum diademate, siue fascia, vel absque ea ficiebant, reliqua corporis facie nuda, propterea quod velut *Simulacrum tantum*, vt Lucretius ait, *fido cum pectore corda.* in Deorum simulacris diligenter obseruandis detinentur: sic etiam principem, qui iura sit laturus, Regem, qui anteacto tempore clarueriit, diligenter contemplare debet, &c. *Pier. Val. lib. 5. p. 48. E.*

Claritatem ab *imbecillo rectam principe* significare qui volunt, *Pegasum* pingunt: inualidissimum est vrso caput, quod contra leonem fortissimum. *Pier. Val. lib. 12 p. 107. A.*

¶ Emblema.

Princeps subditorum incolumitatem procurans.

Emblema CXLIII.

Tot annj quoties conturbant æquora fratres,
Tum miseros nautas ancora iacta iuuat.
Hanc prius ergo homines Delphin complectitur, imis
Tutius vt possit figier illa vadis.
Quam decet hac memores gestare in signia Reges,
Ancora quod nautis, sic populo esse suo.

¶ Fabula.

Leporinum caput.

Cocis iussis in coenam parare leporem, detracta reliqui corpori pelle: cum in capite denudando plusculum illi negotii exhibere, carnificem, inquit, ad hanc partem aduocari oportuit.

Fabula docet, capita Reipubl. non facile neque libenter admittere castigationes, neque illa paulo durius tractare ciuibus tutum esse. Itaque illi prudentissimi senes in Tragœdia, sese principum facta animaduertere seu speculari negant.

Pauo & Monedula.

Cum haberent comitia volucres regi creando, petiit regnum pauo, quod se ob formam eximiam illo dignum præ cunctis esse diceret. Qui cum omnium suffragia laturus videretur: Hic tamen rex, inquit Monedula, si forte sic factus, & aquilam hostem habuerimus, quidnam opis auxiliive poterit adferre?

Monet fabula, in principibus legendis non speciem modo, sed etiam virtutem & sapientiam spectari oportere.

Vide tit. Gubernatio, Magistratus, Rex.

Principium.

¶ Definitio et Etymolog.

PRincipium, Græc. ἀρχή, Hebr. *Reschith*, à *Rosch*, Caput, nam principium est initium cui suis rei. Principium dicendi, proorationis exordio. Accipitur interdum pro fundamento artis vel scientiæ, cui innituntur reliqua omnia quæ in ea traduntur, item, pro primo illo rerum omnium fonte, vnde cætera omnia fluxerunt, atque initium sumpserunt.

Principia interna Naturæ sunt, quæ nec ex aliis, nec ex seipsis mutuo, sed ex ipsis alia visibilia corpora naturalia orta & constituta sunt, vt pote ad generationem & constitutionem eorum pertinentia. Ita nominantur vt à causis efficiente & fine, corporum naturalium externis principiis distinguantur. Ac Deus quidem est verum vereq; primum & vnicum principium, à quo & propter quod omnia corpora naturalia orta sunt: quia ipse propriissime est rerum omnium quæ in hac vniuersitate, sunt tum causa efficiens prima vniuersalis, agens, mouens, exemplaris: tum finis vniuersalis, vltimus & supremus.

Principia interna Naturæ visibilis, seu corporum naturalium visibilium duplicia sunt. *Constitutionis*, nempe ex quibus tanquam partibus naturale corpus constitutum est, & quæ propterea in corpore constituto permanent. Suntq; duo nimirum materia & forma: deinde *transmutationis*, cuius principium naturale est Priuatio Physica, quæ est vacuitas seu carentia formæ in subiecto seu materia capace illius formæ: ac proinde materiæ constitutio talis, vt apta sit ad recipiendam formam.

Naturalia principia, sunt notitiæ à Deo humanæ menti insitæ, veluti radii lucis & sapientiæ diuinæ, vt sine testimonia de Deo & eius voluntate, discernant nos à bestiis, regant vitam, gignant honestas artes, scientias ad disciplinas, quarum vsus in vita necessarius est. Illa sunt Theorica & Practica. Theorica nominamus fontes præceptorum in artibus & scientiis ad cognitionem rerum. Practica moderantur mores & officia hominum, quia discernunt iusta & iniusta, honesta & inhonesta, æqua & iniqua, vt congruant voluntates & actiones nostræ cum voluntate Dei. Horum principiorum veluti λείψανα quædam occurrunt passim in scriptis etiam Gentilium, vt Homeri, Platonis, Aristotelis, & aliorum.

Principium omnium, sine principio, de seipso loquitur. *Esa.* 41. 4. & 43. 13. & 44. 6. & 48. 12. *Apocal.* 1. 8. 11. & 2. 8. & 21. 6. & 22. 13. An principium & ens illud, nihil est, & per illud omnia facta sunt, atque vt omnia intereant superstes manebit.

¶ Sententiae Philosophicae.

Principii nulla est origo. Nem ex principio oriuntur. *Cicero.* 1. *Tusc.*

Omnium rerum principia parua sunt, sed suis progressionibus augentur. *Idem* 5. *de fin.*

Principium primum rerum optimum est, & ipsum bonum, quod anima sequitur, quod lumen menti infundit, cuius vestigium hæc passim concitat, mentem & animam ad se trahit, & ab errore reuocat, vt penes ipsum denique conquiescant, ab ipso omnia sunt, nihil melius ipso: per se sufficientissimum. *Plotin. Enn. 6. l. 7. c. 23.*

Principium primum quid sit, oportet nos incerta mente hinc abire, nec quicquam vlterius indagare. Nam omnis quæstio quærit, vtrum sit nec ne, vel quale, vel quid. Non propter quid? quia non est supra illud principium: non quale: quia nihil illi accidit. Quid declarat potius de illo non esse inquirendum: nec de eo dubitandum est. *Idem, Enn. 6. l. 8. c. 11.*

Principia rerum naturalium qui admiserunt, alii corporea simul & incorporea, spiritualia & materialia miscuere, Deum videlicet, ideas, & materiam: quam sententiam plerique Platoni tribuunt. Aristoteles materiam, formam & priuationem. Pythagoras ex numeris composuit principia. Mathematici nonnulli fines corporum posuere. Straton Physicus qualitatibus naturalibus solum contentus fuit. Democritus inuisibilia corpora, Epicurus atomos, alii in numero principiorum varii fuerunt. Nam vnum, duo, tria,

quatuor, & quinque posita fuere: nec ita minor difficultas fuit in rei natura & qualitate. Qui enim vnum, alius terram, alius aquam, aerem alius, ignem alius, & sic de aliis: ita vt quidam infinita principia opinati sunt. *Ioan. Francisc. Picus. Mirandul. in examine Vanitatis doctr. Gent. l. 1. c. 10.*

De principiis rerum naturalium multa Plutarchus collegit. *Lib. 1. de placitis Philosophorum, cap. 3.*

Veteres quando principium (rerum agendarum) totius esse dimidium dicunt, in singulis rebus curandum esse monent, vt recte ordiamur. Quamuis autem per excessum id dicere videntur, mihi tamen minus ab illis quam ipsa veritas exposcat, dici videtur. Poterit enim quis confidenter dicere, non esse principium totius dimidium, sed & insuper requiri, vt ibi inchoaueris, ad finem quoque animo contendas. Etenim quomodo fieri poterit, vt recta quis ordiatur, nisi simul & consummationem propositi mente concipiat, sciatque quorsum & ad quid, & qua ratione quod conatur efficere queat? Rursus quomodo res competenter consummari poterunt, nisi primum recte expendas, vnde, aut quomodo, vel propter quid, rem aliquam aggrediare? Quocirca non est putandum ad dimidium duntaxat extendenda esse principia, sed ad finem vsque: eaque de re summum habendum studium tam dicentibus quam audientibus. *Polyb. l. 5.*

In omnibus publicis rebus principia diligenter consideranda sunt: propterea quod postea sine summo probro & periculo ab iam constitutis diuque retentis, discedere possunt homines. *Fr. Guic. lib. 8.*

¶ Sententiae Poeticae.

Ouid. 1. Remed.

Sed tamen est artis tristissima ianua nostræ,
Et labor est vnus, tempora longa pati.
Adspicis vt prensos vrant prima iuga iuuencos?
Et noua velocem cingula ladat equum?

Tet. Heaut. 5. 5.

Hæc dum incipias grauia sunt,
Dumque ignores: vbi cognoris, facilia.

Hor. 1. Epist. 2.

Dimidium facti, qui cœpit, habet: sapere aude:
Incipe.

Anson. Epig.

Incipe, dimidium factis ejt cœpisse: superfit
Dimidium, rursum hoc incipe, & efficies.

Idem Monos.

Incipe, quicquid agas, pro toto est prima operis pars.

Plaud. Pers.

Si quam rem accures sobrie, aut frugaliter,
Solet illa recte sub manus succedere.
Atque adepol firme, vt quisque rem accurate suam,
Sic ei procedit, post principia denique si malus,
Aut nequam' st, male res vertunt, quas agit:
Sin autem frugi' st, eueniunt frugaliter.
Hanc rem exorsus sum facete & callide,
Igitur prouenturam bene confido mihi.

Lucret. 1.

Cui nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit, occultis de rebus quo reuerentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.

¶ Sententiae Philosophicae

Principii nulla est origo. Nam ex principio oriuntur omnia. *Cic. 1. Tusc. & in somn. Scipionis.*

Omnium rerum principia parua sunt, sed suis progressionibus vsa augentur. *5 de finib.*

Principiis cognitis, multo facilius extrema intelliguntur. *Pro Cluent.*

¶ Apophthegmata.

Socrates dicebat, bene incipere, non esse pusillum, sed iuxta pusillum. Græca sic habent; τὸ ἀρχὴν δεῖ μικρὸν μὲν μὴ εἶναι, παιδαριῶδες δέ τι. Quod Laertii interpres ita reddidit; Bene incipere paruum non esse, sed maximum. Quam quam aliud exprimunt verba Socratis, sed tenet, ut fallor, bene incipere, non esse quidem paruum, sed parui fieri, aut recte incipere, non esse pusillum, sed iuxta pusillum. Paulatim enim incipiendum, eo quod qui initio præpropere sunt: seriùs perueniunt ad finem; vt alludat ad Hesiodum, iubentem, vt pusillum pusillo addamus. Dicti argutia est in Græcis vocibus, eaque Latine reddi vix potest. *Laert. in eius vita.*

Pittacus illud decantatissimum frequenter dicere solebat; dimidium plus esse toto. Quo vir prudentissimus innuere voluit, omne quidem principium satis esse durum: verum si rem aggrediamur serio, facile nos peruenire ad rei finem. *Laert. lib. 1.*

Stratonicus Byzantii. cum citharœdus quispiam belle cecinisset proœmium, cætera minus feliciter, iurrexit, ac præconis in morem pronunciauit: Quisquis indicarit citharœdum, qui bene cecinisset proœmium, drachmas accipiet mille. *Erasmus libro 6. apophthegmat.*

¶ Fabvla.

Pater, & filius rusticus.

Vade, inquit Pater rusticus filio, & aruum nostrum accepto ligone persodito, vt conseruetur. Filius egressus, & se clam patre aruo persodiendo satis vnum non esse futurum, secum cogitabat itaq; illum diem, desperato laboris processu, cum humi prostratus se prostrasset, acquieuit. Idem postero & tertio die fecit. Tum pater opus inspecturus egreditur: & intactum adhuc aruum esse videns, de filio, quid illis diebus egisset, requirit. Nihil inquit licere nam qui possim ego & tantum aruum solus perfodere? Pater erecto vnum perfodito. Cum filius obsecutus patri aliquot diebus octonos pedes absoluisset, arui fodiendi spatium indies minus reliquit animaduertit, itaque annisus celeriter totum illud vt iusserat, perfodit.

Fabula significat, difficultatem in æstimandis laboribus & operibus faciendum potius, quam metiendum.

Priuatio.

¶ Definitio et etymolog.

Priuatio, Græce στέρησις, εως, ἡ, & στερία, priuo dicitur Hebr. *Schachal*, & *Schachol*, in 1. coniugatione. Orbus fuit, orbatus est, priuatus est re aliqua. In 2. coniug. *Schickel*, orbauit, spoliauit. Inde *Schechol*. Orbitas, priuatio. Est autem priuatio negatio substantiæ ab aliquo determinato genere. *Secundum Arist. lib. 4. Metaphys.*

Priuatio duplex, scilicet in priuari, & in priuato esse: prima est contraria habitui, non autem secunda, *Ex B. Thom. in 4 dist. 20 de malo. q. 1. art. 1 & q. 2. art. 9.*

¶ Sententiae Philosophicae

Priuatio & repugnantia aduentitium quiddam est. *Lib. 1. de Nat. c. 7. T. 66.*

Ex priuatione, quæ per se nihil est, etsi non ineft, tamen aliquid fit. *lib. 1. de Nat. c. T. 75.*

Priuatio sæpe ei, qui animi aciem ad id malum, quod affecit, intenderit, non esse omnino videbitur. *Lib. 1. de Nat. 49 T. 80.*

In priuatione subiecta est natura quædam, de qua priuatio dicitur. *Lib 7. 3. Metaph. c. 2. T. 4.*

Priuatio est habitus quodammodo. *Libro 5. 4. Metaphys. capite 12. T 17.*

Priuatio est natura contraria vniuersæ speciei. *Plotin. l. 8. c. 8.*

Priuatio non est qualitas, vel qualis, imo qualitatis oblata, vt silentium vocis vel alterius cuiuscunque vacatio: nam priuatio est negatio, quale in affirmatione consistet. *Idem Enn. 2. lib. 2. cap. 4. cap. 13.*

Priuationes, si illa, quorum dicuntur priuationes, sunt qualitates ipsæ quoq; qualitates erunt. *Idem Enn. 6. l. 3. c. 19.*

Priuatio nec ipsa per vim propriam bono aduersatur, nisi forsan enim priuatio vim nullam habet, particularis non vt priuatio, sed qua ratione non est priuatio, vniuersam vim aliquam habet, quatenus enim particularis est defectus boni, nondum est malum, quæ si non sit vltra particularis, simul & ipsa natura mali discedit. *Dion. Areopagit. de diuinis nominib.*

Priuationes in affectis entis quodammodo sunt species, tamen non sunt? ad vnitiuam enim entis potentiam etiam inde fuisperant debilem quandam essendi imaginem. *Procl. el Theolog propos. 74.*

Priuationes quandoque eligimus magis, quam habitus ratione boni. *Pic. Plat. Parmen. c. 46.*

Priuationem absque habitu considerare non possumus. *Idem Plat. Sophist. c. 18.*

Priuatio ex habitu cognoscitur, & rectum & sui obliqui est index. *Ioan. Franc. Pic. Mir. de prænotione. lib. 7. c. 1.*

Priuationem vocat Moyses tenebras. *Ioan. Franc. Pic. Mir. in Heptap. l. 1. c. 2.*

Priuationes sunt de genere non entium, cum de se sint aliorum contradictionis extremum. *Ioan. Franc. Pic. Mir. in epist. ad Ant. Fauentin.*

Priuatio in simplicis rei ortu, mutationis in materia causa est efficiens. *Iacob. Carpent. in Alcin. c. 7.*

Probitas.

¶ Definitiones et etymolog.

Probitas est prudens bonitas: qua mentes à se omnem extrarium prohibent rationis motum. Cuius contrarium, Fatuitas vel Improbitas, vt opinantur quidam, flagitium: quoniam mentem solam tangit. Probum Festus hominem vocat, qui se prohibet à malefaciendo. Alii probum dici volunt; quasi probihibet à malefaciendo. Alii probum dici volunt; quasi probatum, metaphora sumpta à metallis, Hebr. Probus, vir bonus appellatur, *Chasidh*, i. Sacer, pius beneficus, misericors, à verbo *Chasidh*.

Sacrauit

quod medium est *Chesedh*, probitas, pietas, misericordia, *Psalm.51.& 61.& 136.v.1.&c.* In contraria significatione dum nefandum scelus: vt Leuit. 20.17. Ita gallicè dicimus de probo viro: C'est vn homme de bien. Et ironice de nebulone, per exclamationem, O l'homme bien.

¶ Sententiae Poeticae.

Ouid. de me. facie.

Fassit & longum probitas perdurat in aeuum,
Perque suos annos hinc bene pendet amor,

Plaut. Trin.

Is probus est, quem non pœnitet, quam probus sis, & frugi bonæ.

Plaut. Trin.

Rem sibi hæc experunt: fidem, honorem,
Gloriam & gratiam, & hoc probis pretium sit eo mihi magis lubet.
Cum probis potius, quam cum improbis viuere vanicidis.

Horat. Serm. 16.

Magnum hoc ego duco,
Quod placui sibi, qui turpi secernis honestum.
Non patre præclaro, sed vita & pectore puro.

¶ Apophthegmata.

Eutrapelus. Adolescens quidam cum venderetur, rogatus à lici- tatore frugi, si fuero mercatus? Etiam si non fueris mercatus, respondit: Ne fortuna quidem seruilis ducere potuit illum seruiturum. Qui enim natura probus est, vbique & apud omnes probus est. *Plut. in apoph. Lacon.*

Aristides. Cum hi versus, quos de Amphiraõ scripsit Æschylus, in theatro recitarentur apud Athenienses:

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος ἀλλ' εἶναι θέλει,
Βαθεῖαν ἡμένη ἐν φρενὸς καρδίᾳ μολπάς,
Ἀφ' ἧς τὰ πολλὰ βλαστάνουσι βλάβιμα.

Neque enim videri at esse studet vir optimus,
Segetem profundam mente studiosa colens,
Consilia quando hinc germinant salubria.

Totus populus in Aristidem vertit oculos, agnoscens hoc laudis nomen competere. *Plut. in Grac. apoph.*

Aristides creatus procurator sisci, quod munus sanctissime gessit, tamen à Themistocle delatus est, ac repetundarum damnatus. Sed optimatum fauore non solum illi mulcta remissa est, verum eidem redditus est muneri: quod per simulationem administrauit, vt omissa pristina seueritate, lenem se facilemque præberet, qui publico malo gaudent ditescere. Horum opera factum est, vt populus tertio munus summis fauoribus eidem deferret. Tum ille: Ob integre gestum munus damnastis: quo- niam autem æquum multa concessi ciuitatis expilatoribus, honore non indicatis. Hoc igitur honore delato, pius mihi dedecoris esse puto, quam damnato ac mulctato irrogastis. Notat quibus ratio- nibus posset fieri gratiosus apud populum, nisi maluisset iustus quam plausibilis. Hoc dicto notauit vulgi peruersum iudi- cium, quod ea, quæ profutura essent Reip. vbique damnat: quæ autem summis euehit laudibus. *Plut. in Themist.*

¶ Similitvdines.

Philonis Iudæi Quemadmodum columnæ magnas domus susti- nent: Sic boni viri populum totum confirmantes, ciuitates, & res- publicas fulciunt. *apud Ant. in Meliss part. 2. serm. 31.*

Diuina Sophista. Quemadmodum omnis sapiens ei vitio vertit, quicquam aliquem amat: Ita rursus illi laudi dabit, qui probum aliquem amore complectitur. *In epist. character fol. 22.*

Vide Bonum, Bonitas, Pietas, Virtus.

Prodigalitas.

¶ Definitio et etymolo.

Prodigalitas, Græce ἀσωτία, ας. ἡ. & ἄσωτος, ος, ον, ὁ, ἡ, prodigus dicitur. Hebræi prodigalitatem verbo exprimunt, nempe *Achal*, denorauit, consumpsit more ignis, quod proprium est intemperantiæ & prodigalitis. Est autem prodigalitas incontinentia, & intemperantiam pecuniarum profligatio. *Secundum Aristot. 4. Ethic.*

Prodigalitas est circa possessiones pecuniæ, sicut deficiens, non superabundans in eis. *Secund. B. Thom. secund. Sec. 4.*

Prodigalitas semper est peccatum, non principialiter propter inordinationem dandi, quibus non debet, & propter quæ, & sicut debet. *Secundum eundem ibi su-*

Prodigus est, qui sermone quidem videtur sapiens, sed factis tamen insipiens. *l. his qui §. D. Pius ff. de tutor. & curator.* Et dicitur magis vanus quam malus. *4. Ethicor.* Inter viles personas numeratur. *ff. de donation. l. non debet.* Et quis sit vere prodigus ac auarus, *lege Ber. extra de consuetudin. cap. ex parte. & ff. ex cura furi. l. penultima & l. 11. C. eod.* Quomodo autem probetur quis prodigus ac auarus ex fama vicinorum, habes. *ff. de Ædil. edict. lib. sciendum. §. illud. de minor. l. 3. §. si minor. Et notatur in simil. c. de iure dotium. l. vbi.* Ad hæc delinquit prodigus in se tantum, & non alium. *gloss. singul. secund. Baldum in l. 1. §. exigitur. ff. de bon. possess. secund. tab.* Quis sit prodigus. *Bartol. in hab. in princ. de tutor. l. si is qui ff. de tutor. & curator. dat.* Quomodo vero differat à furioso, *hab. in l. is cui. ff. de testament.* & confertur pupillo in contrahendo, non autem peccando. *Bartol. in l. si cura ver. vel ad secund. C. de restitutionibus in integrum. l. si quis in tantam ver. quæro quid prodigi. C. vnde vi. & plene Alexand. atque Aretinus in l. is cui bonis. ff. de verbor. obl. Abbas & alij in c. ex parte de consuet.*

Prodigalitas est motus curabilis, seu auaritia non. *Ægid. lib. 2. c. 18. de regimine principum.*

Lege 12. tabularum interdicitur furioso & prodigo bonorum suorum administratio, daturque vtrique curator: tamq; diu erunt ambo in curatione, quamdiu vel furiosus sanitatem, vel prodigus sanos mores receperit. *Vlpian. ff. de curat. fur. dan.*

¶ Loci Biblici.

Prodigalitas damnatur, *Prou. 5. 9.* Prodigalitatis *Exemplum*: Prodigus filius. *Luc. 15. 13.*

¶ Poeticae Sententiae.

Hor. sat. 3 lib. 2 Sermon.

Quid ergo
Sensit cum summam patrimonii insculpere saxo
Haredes volunt: quod vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nil acrius: vt si
Forte minus lecuples vno quadrante periret.
Ipse videretur sibi nequior. Omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina humanaq; pulchris
Diuitiis parent, quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam & rex,
Et quicquid volet. Hoc veluti virtute paratum,
Speranit magnæ laudi fore. quid simile isti
Græcus Aristippus? qui seruos proiicere aurum
In media iussit Libya, quot ardius irent
Propter onus segnes. Vter est insanior horum?

Menander.

Τὸν τὰ ἴδια μὴ καπωῶντα λογίως βίον,
Ὃν καλῶς ἀκούειν ταχὺ ποιεῖ πάσι κακῶς.

Si qui suas opes temere dilapidant
Laudibus extollunt, id obesse multis potest,

Euphron. in Didymis.

Ὁ γὰρ τὸ ἴδιον οἰκονομῶν κακῶς βίον,
Πῶς ἂν τὸ σῶσειε τῶν ἔξω ποτέ;

Nam qui suam male gubernat rem familiarem,
Dic quaso quomodo seruabit is alienam?

Lucianus in Menippe.

Theron Menippi filius patrimonium omne adhuc inuenis
Turpiter lasciuis sumptibus dissipauerat,
Postquam vero Euclemon paternus amicus ipsum vidit
Iam excruciari arida pauperie,
Illachrymans ad se recepit, & maritum
Suæ coniunxit filiæ, magnam dotem largitus.
Vt primum autem Theron præter spem ditatus est,
Statim pristinos sumptus repetebat,
Nihil non deliciarum indulgens ventri indecenter,
Ac mesarræ subuenturo libidini
Ita Theronem obruit secundo
Noxio paupertatis reciproca vnda.
Caterum Euclemon denuo desteuit, non quidem illum,
Sed filiæ suæ dotem, & nuptias.
Cognouit autem, quod qui quis male vsus est
Rebus propriis, non possit esse fidelis in alienis.
Ἐγὼ δ', ὡς ἐκ τῆς παλαιᾶς πεῖραν ἔχω μόνον αὐτὸς ἐμαυτοῦ,
Τοῖς ἰδίοις, οὐκ ἄλλοτρίοις πιστὸν ἐμαυτὸν ἔχω.

Euphron.

Ἐργον συναγαγεῖν σωφρόνως πολλῷ χρόνῳ,
Ἐν ἡμέρᾳ δ' ἓν μικρὸν ἀπολέσαι ῥᾴδιον.

Haud facile cumulus acernatur etiam longo tempore.
Vno vero die facile dissipabitur.

Menand. Comicus.

Multi sic affecti sunt, vt egre queant
Parcere quicquam vlterius quam pro vita præsenti.

Diphilus Poeta.

Si nauigatio forte quatridui instituatur.
Prospicimus quæ necessaria sunt in dies.
At si quid parcendum in senectam sit,
Cur non viaticum parsimonia reponemus?

Pythagoras Samius.

Μὴ δ' ἀπρεπέως παρὰ παλεῖν, ἀπειροκάλως ἐνι ἠμῶν,
Μὴ δ' ἀνελευθέρος ἴσθι, μέτρον γ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον.
Ne sumptus temere & importune facerus,
Sed neque illiberalis esto. Modus in omni re optimum.

Vrsinus Vellus sic vertit.

Dilapidare caue nummos, ceu nescius vti.
Pelle tamen sordes. Modus optima regula rerum.

¶ Sententiae Philosophicae.

Prodigalitas est intemperans ac nimia pecuniarum profusio, in dandis accipiendisq; pecuniis mediocritas, liberalitas dicitur: quæ modum transit, prodigalitas: quæ ab eo deficit, auaritia. Prodigus largiendo modum transit, & accipiendo abest ab eodem. *Aristoteles, 4. Ethicorum, cap. 1.* Pecunias appellamus res omneis, quarum numero ponderatur æstimatio. Sunt autem in pecuniarum vsu duo vitia, quorum alterum in exuperantia positum est, diciturq; Prodigalitas: alterum in defectione, quæ appellatur Auaritia. Ac auaritiæ quidem crimen in eos semper transferimus, qui nimio pecuniarum studio tenentur. Prodigalitatem autem quandoque cum aliis vitiis confundimus: impotentes enim, & qui sumtus faciunt, profunduntque pecunias in eas res, quæ sunt intemperantiæ, prodigos dicimus. Non igitur proprio nomine appellatur. Est enim prodigus certo vitio implicatus, quod in effundendis pecuniis. Prodigus enim per se ipse perit, atque etiam videtur ipsius interitus quidam esse facultatum effusio, quod ex iis vita constet. Prodigalitatem igitur hoc pacto intelligimus.

Prodigalitas & auaritia exuperantiæ sunt ac defectus, versanturque ambæ in duobus; largiendis accipiendisque pecuniis: sumptus enim referuntur ad largitionem. Prodigalitas largiendo, & minus accipiendo modum deserit: auaritia autem largitur parum, sed accipiendo nisi in paucis vltra modum progreditur: Prodigorum igitur non fere opes augeri solent: neque enim facile est, cum qui à nemine accipiat, largiri omnibus: celeriter enim defunt ad largiendum facultate iis, qui priuati sunt, quales sunt fere prodigi. Atqui cum sit eiusmodi, tamen videtur, multo melior auaro: facileenim ad sanitatem traduci potest, & progressu ætatis & inopia coactus, ad mediocritates peruenire possit. In eo enim sunt ea omnia, quæ sunt liberalis, quod & largitur, nec aliunde accipit: sed tamen ncutrum faciens, nec decorum seruat, nec æquitatem: qui si ac huius mores reducatur, aut alias commutetur, iam erit liberalis. Nam & quibus largiendum erit, largietur, nec vnde iniquum erit accipiet: quocirca non videtur deprauatus, corruptisque moribus præditus: non enim scelerati est, aut ingeniosi, sed stulti largiendo, nec accipiendo finem modumque transire. His igitur moribus prodigus præditus est, auaro multo melior, cum ob eas causas, quas diximus, tum quod hic prodest omnibus, ille nemini, ne sibi quidem. *Strob.*

Omnino duo sunt genera largorum, quorum alteri Prodigi, alteri Liberales. Prodigi qui epulis, visceratiombus & gladiatorum muneribus, ludorum, venationumque apparatu pecuniam profundunt in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut omnino nullam sint relicturi. Liberales, qui suis facultatibus aut captos à prædonibus redimunt, aut æs alienum suscipiunt causammicorum, aut in filiarum collocatione adiuuant, aut opitulantur, vel in re quærenda vel augenda. *Cic. lib. 2. de Officiis.*

Largitio non habet fundum. Significatur autem liberalitate stulta quantaslibet opes exhauriri. Translatum videatur à pertuso dolio Danaidum apud inferos. *Cic. l. 2. de Offic.*

¶ Apophthegmata.

Chilon, cum videretadolescentem liberaliter, vel profuse potius suum patrimonium aliis largientem, ait: Si sumptus magnos vbi non decet feceris, vbi decet mox exiguos facies. *Maxim. sermon. 61.*

Bion, in quendam qui prædia sua deuorarat: Amphiaraum, inquit, terra absorpsit, tu terram. *Laert. l. 4. c. 7.*

Anaxagoras, verissime dicere solebat: Magno cum negotio pecunias comportari, sed multo maiore opera conseruari ac custodiri. Cui & Poeta Ouid. astipulatur, qui ait:

Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri.

Quemadmodum enim echinum, sic etiam nummos capere facilius est, retinere vero difficile. Sæpe enim pecunias, quas multo cum labore quis vnciatim vix comparserit, iuxta Archilochum, eas vniuersas semel in vnius scorti marsupium effundit homo ignauus, prodigus, & inutile terræ pondus. *Aelianus l. 4. Var. hist.*

Socrates videns quendam facile omnibus gratificari, nulloque delectu suppeditare: Male pereas, inquit, qui Gratias virgines vt scorta prostituisti. *Strob. serm. 14.* Hoc autem maximus, *serm. 8.* ascribit Democrito.

Idem à prodigo petebat minam. Ille miratus improbam postulationem, rogabat, cur, quum ab aliis obolum petere soleas, à me minam petas? Quoniam, inquit, ab aliis iterum me acceptum spero, à te vero an vnquam posthac accepturus sim, θεὸν ἐν γονάσι κεῖται, id est, in Deorum genibus situm est: attexuit enim hoc Homeri Hemistichium. Significauit autem, hominem periculum imminere, ne breui redigeretur ad extremam inopiam, vt ne obolum quidem haberet reliquum. *Laert. lib. 6. Strob. serm. 19. Max. serm. 61.*

Idem præteriens prodigi cuiusdam ædes, inscriptionem habentes, Venales: Facile, inquit, diuinabam fore, vt præimmodica copula domum euomeres. Iam enim domum absumpserat antequam venalem proscriberet. Vomitus igitur erat ille verius, quam venditio. *Laert. lib. 6.*

Plut. Luxuriosorum vitam quasi quotidie morientem efferri dicebat, *Anton. & Max. serm. de prodigalitate.*

Idem diuitem prodigum contemplatus, oluas edentem, & quam bibentem: Si sic, inquit, prandisses, non sic cœnares. *Eadem sermone.*

Themistocles in Aristophontem prodigum grauissime inuehebatur, inquiens: Cui nihil satis est, eidem etiam nihil turpe. *Aelian. 12. de Var. hist.*

Epicurus dicere solebat. Cui pauca non sufficiunt, ei nihil satis esse. Alludens ad eos, qui cum habent, quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt, non tamen sua sorte contenti, amplissimas domos ac opes petunt: quas si possiderent laborarent diebus ac noctibus quo parta, leuiter, otiose ac prodigaliter deglutirent ac conquererent. *Aelia lib. 4. Var. hist.*

Alexandro puero diis largius facienti suffitum, ac subinde ea thus accurrenti: Leonides illius pædagogus, qui tum aderat: Rex puer, inquit, tum large facies suffitum, cum regionem deuenies quæ thus gignit. Post cum eam regionem obtinuisset, memor eius dicti, hac sententia scripsit illi literas. Mitto tibi thuris & casiæ talenta aliquot, ne posthac parcus sis erga Deos: quum non ignoremus totius regione odores gignente. *Plut. in apoph.*

M. Cato in Albidium, qui luxu facultates prodegerat, demoque & ædes deuorarat, nouissime consequuturo incendium, quod aliquum erat, absumpsit, ita iocatus est, vt diceret eum fecisse pernoctiam. Id erat priscum sacrificii genus, in quo si quid superstitiosi seruari religio erat, sed igni cremabatur. *Plut. in eius Vita.*

Alphonsus, Equiti subinde aliquid flagitanti, sed modice quod accepera: profundenti: Si pergam, inquit, tibi dare quæ petis, cogis me pauperem effecero, quam te diuitem: nam qui tibi dono, nihil aliud quam aquam infert pertuso dolio. *Panorm. de reb. gest. Alphonsi. l. 2.*

¶ Similitvdines.

Plinij. Vt ager ferax, sed quem oporteat multo impendio olere, non multum iuuat colonum: sic homo quæstuosus, sed idem sumptuosus, haud multum reponit hæredi profuturum. *l. 8. ep.*

Sorba folia vniuersa decidunt, cum cæteris arboribus primum id accidat. Ita quidam subito nudantur, aut profundunt, aut genus vitæ commutant, cum sensim id fieri oporteat. *Plin. lib. 16. capit. 15.*

Thrueri. Aer qui summo mane præcociter absorbet nebulam, fere affatim à prandio mittit pluuiam. Neque solent admodum retinere filii, quod congesserunt parentes auari. *In apoph. 237.*

¶ Adagia.

Calliæ defluunt pennæ. κάλλιας πτερορρυεῖ.

Dictum in Gallum apud Graecos, qui per luxum ac libidinem patrimonium absumserat.

Gallorum incutare ventrem. Ἀλεκτρυόνων μάμφρειν κοιλίαν.

Proreuriam fecit. *Macrob.*

De educibus ac luxu multum absumentibus sacrificatum.

Proreuria id sacrificii genus est, in quo si quid reliquum esset, id igni consumeretur. Vnde celebratur illud Catonis festiuum dictum in Albidium quendam, qui patrimonium vniuersum sacrificasset, omnes exceptis aedibus, quas incendio conflagrarunt. Es fligt im Schiff. Er hat auffgewandt. Er hat Feyerabend gemacht.

Prouerbialis locus in eos, qui ex communi nihil reliqui faciunt:

Relinque quippiam & Medis. λεῖπε τι καὶ Μήδοις. *Plut.*

aut qui facultates suas inuersas obligurunt.

E dolio hauris. ἐκ πίθου αὐτλεῖς.

E dolio haurire dicebatur olim, qui abundaret rebus optatis.

Vna cum canistro. αὐτῷ κανῷ.

Quadrabit in eos, qui rem intemperanter profundunt dissipant que & obliguriunt. Zenodot.

Largitio non habet fundum. Δόσις ἀπύθμενος.

Quo dicto significabant, stulta liberalitate quantaslibet opes exhauriri, vel effluere potius. Schencken reichet nicht. Es haben viel zu viel/aber niemand genug. Der Geitz hat kein Boden.

Ipso horreo.

Quod prolixe & affatim datur, ipso horreo dari dicitur.

Plena manu.

Pro eo, quod ampliter, copiose, prolixe minimeq; maligne.

Cupidinum crumena porri folio vincta est. πηρὰν φύλλῳ τι τῶν ἰξιάτων δεδεσμευμένην. *Suidas*

…effudit dictum de iis, qui per amorem immoderatos faci-
…ebus luxuque indulgent.
…si quid prodegeris. Plaut.
…si quid prodegeris, professo egere liceat, nisi pepercerís,
…autem nec in sumptibus solennibus ita profusi simus, vt
…quos feramus quotidianos. Accommodabitur non perpe-
…quas tuneres rem prodigunt, esurituri senes.
…ἀσωτία.
…immodice sumeret. Solemus enim celerius ac temere pro
…quid hostibus sit ereptum.
…aliter ab equis deuoratus. γλαῦκος ἄλλος ἱππόβρωτος.
…in hominem, alendis equis exhaurientem facultates
…dola natum.
…boues, βοῦτυϊ.
…prouerbialiter dicebantur, qui amples magnificosq; es-
…ficerent.
…sepulchrum. κυρεικὸς τάφος.
…magnifica, sumptuosa.
…ium est piperis, etiam holeribus immiscet: ὁ πολὺ ἔχων
…ἐπὶ τοῖς λαχάνοις.
…ensa sum. Largior est copia, ea profusius vtatur licebit.
…parcius insumendum.
…anguinus ad Hippollaitas, ἐκ Ἱππολαΐτας πρεσβὺς πλῶ-
…
…parcius vtendum esse praesentibus. Herod.
…grando. ἐκ χαλάζωσα.
…quod tanquam calitus emissum obtigit.

¶ Exempla Historica.

…Xerxes exercitum in Græciam traducere pararet, (vt au-
…pud Zenodotum Dicæarchus, Græci) desperatis rebus; fa-
…is absumpserunt, ne multum reliquum fieret: quod ho-
…rtata dicentes: Hæc Medus non obseruauit: eaque vox in
…ebat: vbi quis largius impenderet suaque venirent in alio-
…rum. Eras. in adag.
…Sylla: quo corrumperet, & ad transitionem pelliceret a-
…micos, prolixus & profusus fuit in suos. Itaq; cum pariter a-
…dmonem, & suos peruerteret ad luxuriam, grandi pecu-
…labebat. Plut. in Sylla.
…omnium Græcorum prodigalissimi fuisse Thessali,
…ebus. Nomi viuendi ratione: quæ etiam cautam illis exti-
…ebium Græciam allicerent: quum Periæ deliciis huiusmodi
…Athen. li. 12. c. 10. & li. 14. c. 32.
…luxus a multis vbique proclamatur, à quibus omnes
…immodici sumptus ad Romanos defluxerunt. Valer.
…de vestit. antiq.
…Chabrias filius, paterni etiam sepulchri (in quod popu-
…ensis, mille drachmas impenderat,) lapides prodegit. Di-
…Exametribus.
…Fabius, Fabii Rutiliani filius, ob deuoratum in luxu pa-
…rium, Gurges cognominatus. Macrob.
…Albrogis filius, adeo luxuriosam perditamque egit vitam
…indignam: vt Pompeius prætor vrbanus, paternis bo-
…terdixerit, Valerius.
…Antonius vnius anni spatio 100. talentorum millia ex Asiæ
…tibus absumpsit. Plut. in Ant. & Sabellicus li. 8. Ennead. 7.
…nianum à Catullo vt decoctor ac magno ære alieno oppressus
…um, vbi ita ait:
…Isaturpitudo puella naso
…Deuitoris amica Formiani,
…Cypellus: Hermogenes adeo fuit prodigus, vt tubicines, histrio-
…nes, gnathones, mimi, epulones, balatrones, mendici, vn-
…nes, caupones, reliquique otiosæ & perditæ vitæ homines,
…eius multis lachrymis deflerint.
Horat. lib. 1. ser. satyr. 2.
Ambubaiarum collegia pharmacopolæ,
Mendici, mimi, balatrones hoc genus omne
Mœstum, ac solicitum est cantoris morte Tigelli:
Quippe benignus erat, &c.
…Æsopi Tragœdi tanta fuit prodigentia, vt vniones aceto
…ditas cœnis apponeret.
Horat. lib. 2. Serm. satyr. 3.
Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet vt decies solidum exsorberet, aceto
Diluet insignem baccam.
Martialis lib. 1. Epigrammatum notat *Bassam* fœminam, quod
…menta corporis aureo exciperet vase, vbi ait,
Ventris onus miseró (nec te pudet) excipis auro,
Bassa: bibu vitro, carius ergo cacas.
Item lib. 9. Cinna cuiusdam luxum ita arguit.
Nam tu dum metuis ne quid post fata relinquas,
Hausisti patrias luxuriosus opes.
M. Livius cum omnia per luxum dilapidasset, suæ stultitiæ per
…fitebatur, dicens, Se nihil cuiquam reliquisse, præter cœlum &
…nam, itaq; cum pecunia egeret, multa per scelus commisit.

Nero princeps annis 14. quibus imperio præfuit, bis & vicies mil-
lies donationibus effudit, id est, quingenties, & quinquagies centena millia aureorum.

C. Caligula opes immensas à Tyberio congestas, ac vicies septies millies sestertium intra annum absumpsit.

Demetrius Antigoni & Stratonices filius, ducenta talenta scortis dari iussit, author. Plutar.

Apicius omnium fere luxum, ac prodigalitatem nepotinis helluationibus superauit. De quo Martial. lib. 5.

Dederas Apici, bis trecenties ventri,
Sed adhuc supererat centies sibi laxum,
Hoc tu grauatus, ne sitim & famem ferres,
Summa venenum potione duxisti,
Nil est, Apici tibi gulosius factum.

Quod sic interpretatur Budæus. Apici sexcenties sestertium, id est, quindecies centena aureorum coronatorum millia inexplebili illa helluatus inglu-vie, cum posses adhuc ducentis quinquagenis millibus (quod centies laxum poeta appellat) vitam cauto, & eleganti victu producere, tamen venenum miser hausisti, ne patrimonio superesses, quod iam non te desiturum videbatur.

Cleopatra vltima AEgypti regina cœnam parauit Antonio, in qua centies sestertium, id est, ducenta & quinquaginta millia aureorum vno ferculo secundæ mensæ consumpta sunt: vnde Sidonius Cleopatricas dapes vocat.

Tantus fuit *Agrigentinorum* luxus, & prodigalitas in omni re: vt Plato diceret eos ædificare, ac si victuri perpetuo forent, ita demum conuiuari velut semper morituri. Vtebantur lecythis & cistis argenteis, habebant & lecticas totas ex ebore.

Singuli *Vitellii* apparatus non minus quadringentis millibus constiterunt. In cœna eidem à fratre data duo millia lectissimorum piscium, septem auium appolita traduntur. Idem Vitellius in suo principatu, ducentis sestertiis condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis ædificata erat: habuit autem in ea patina scarorum lecinora, phasianorum & pauonum cerebella, linguas phœnicopterum, murenarum lactes à Carpathia vsq; fretoq; Hispaniæ petitarum, Author est Suetonius Tranquillus in eius vita.

Licinius Crassus cum omnia decoxisset, occurrentium tamen cachinnis vocabatur diues, his verbis, Qui in Parthos militauit, non fuit appellatus diues primus. sed hic.

Heliogabalus inuitatis ad prandium summis viris, croco mensam sternebat, dicens se cœnum pro eorum dignitate exhibere. Idem lichnia, lectos, & porticus omni florum genere strauit, liliis violis, hyacinthis, & narcissis, quod flores pedibus conculcabat. Naues pretiosis mercibus onustas mergi in portum iussit: magni animi id esse dicens. Aureo vtebatur vase, ad corporis excrementa: gemmas ab optimis sculptas artificib. in calceamentis ferebat, quæ nunquam iterabat: pretiosas vestes sæpe consicit: minxit etiam in Murrhinis & Onchinis vasis: omnibus meretricibus sine effectu libidinis, multos quandoq; dedit aureos nummos.

L. Neratius homo egregie improbus, authore Gellio, cum pro delectamento haberet, os hominis liberi manus subi palma verberare: ferum comitem habebat crumenam plenam assium, portitantem. Et quemcunq; depalmauerat, numerari statim secundum 12. tabulas viginti quinq; asses eidem iubebat.

Gallias fuit quidam, qui consectandis meretricibus vniuersum, dilapidauit patrimonium: hinc per iocum dicebatur à scortis deplumatus.

Phocus Phocionis filius, cum paternas opes prodigio luxu dilapidasset, Athenienses vsq; adeo factus est odiosus, vt occurrentes omnes diffamatorem sui generis illum nuncuparent.

Alphonsus Rex Neapolitarum, cum multa per luxum prodegisset, conflatoq; ære ingenti alieno, non iam haberet vnde creditoribus satisfaceret, dolore & ira permotus, pleroſq; suis spoliauit bonis.

Alexan. Macedo Promachum bibacissimum hominem, victorem in vini certamine, aurea corona donauit.

Belisarius Siculus: homo priuatus, domum inchoauit tanto sumptu, vt fundamentis modice adhuc ab humo extantibus pecunia sit exhausta, quam tamen multis annis improbo labore sibi comparauerat.

Cleopes Ægypti Rex, sumptu Pyramidis eo redactus inopiæ est, vt filiam exponere venalem ad meretricium quæstum coactus sit.

Galen. Imperator Valeriani filius gemmatas ferebat caligas, exemplo Caligulæ, qui inde traxit nomen.

C. Curio Tribunu plebis sexcenta æris alieni sestertia debuisse fertur. Author. Valer. Max.

¶ Emblema.

Ei qui semel sua prodegerit, aliena credi non oportere.

Emblema LIV. And. Alciat.

Colchides in gremio nidum quid congeris? eheu!
Nescia cur pullos tam male credanis?

Dira parens Medea suos sæuissima natos
Perdidit: & speras parcat vt illa tuis?

¶ Fabvla.

Piscatores & Testudines.

Ad nauseam vsq; saturi testudinum carne piscatores cum etiam multum adhucillius superesset, prætereuntem forte Mercurium ad suas epulas inuitant. Qui non ignarus, quippe Deus, quo animo vocaretur, iussit suas ipsos testudines vel edere vel vomere, neq; post sua demum fastidia conuiuas quærere.

Prodigiorum stultitia notatur, qui ea aliis tribuunt, quæ ipsi despiciunt, & paruipendunt etiam ea, quæ quantiuis interdum pretii sunt.

Vide tit. Luxus, Voluptas.

Prodigium.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PRodigium, Deorum minæ, vel iræ, *vt ait Non. Marcellus*: dictum, *vt idem vult*, a porro adegendum. Alii dictum putant quasi porrodicium: quod porro dicat: porro significet, & aliquid futurum esse portendat. *Author. diuus August. Tract. 15. in Ioan.* aliter tamen Alciat. Quid prodigium dicit, quod mores faciunt, per quod detrimentum expectatur. Id enim est prodigere. *De Verbor. signif.* Hiæce ריגה Hebr. *Mopheth*, portentum persuasorium, signum persuasibile, quo quis mouetur ad credendum: *Deut. 13. 2.* a verbo *Iaphah*, splenduit, fulsit, illuxit. Hinc Gr. φάω, & φῶς, lux, splendor. Prodigia enim perstringunt hominum oculos & mentes reddunt attonitas fulgore quodam extraordinario.

¶ Sententiae Philosophicae.

Prodigia in obitu principum contingentia nec fortuna contingunt, habent enim ordinem, nec à natura procedunt, diuersa enim inter se finiunt: vnde si nec à fortuna nec à natura procedunt, ab intelligentia ergo sublimi proficiscuntur naturæ vires omnino exuperante: & ad tria potissimum numina referenda sunt, est enim personæ genus dæmon familiaris homini, quem angelum custodem Theologi nominant: est & loci custos, & eius domus, ciuitatis, & regni, quem cognominant principatum: est insuper ordo sublimis chorusq; numinum, vel dæmonum, vel angelorum, inquorum numerum, & sortem, per officii similitudinem excellens animus quasi ad stellam suam migraturus, est in eodem illic officio quasi collega futurus: & vt tres prodigiorum auctores, sic tria genera portentoru sublimis chorus crinitus accendit, tonitrua ciet, fulgura, iaculatur, flammas, & stellas cadentes: præfectum prouintiæ numen quatit, & diruit, machinas, oracula fundit, auguria & auspicia mouet, æstus designat: custos familiaris somnia excitat, canumq; latratus quasi malum dæmonium illinc arcentes, prima illa significant excellentissimos non extingui, non negligi, sed post obitum regnare cum superis: secunda calamitatem populi tanto viro destituti prænuntiant, & cauere imminentia subinde pericula monent, tertia & virũ admodum et moribundum, & suis indicant cœlestem fauorem, illo quidem morientem non mori, sed familiæ suæ post illum aspiraturum. *Eiusep. lib. 11.*

Iamblichi. Sicut Deus sæpe per fatuos homines loquitur sapientiam, declarans non hominem ibi loqui, sed Deum: Sic per vilissima quæque portenta futura, his ipse admodum supereminens, & per omnia nostrum instruens intellectum. *De myst.*

Sicut falluntur, qui confidunt ex inanimatis animam, & ex amentibus facere mentem: Ita qui ex rebus non diuinis diuina facere, & sine diis propria deorum opera, qualia sunt vaticinia, & miracula & similia, vt apparitiones & expiationes. *De myst.*

Prodigium est Diuinæ iræ signum: quo vero pertineat, ad ea, quę præterierint, an vero ad ea quæ instant, vtiq; ignoratur. *G. Pachymer. hist. lib. 6.*

Solemus quidem, terrores prodigiorum, spe & mora nobis ipsi blandientes, ad alios transferre, Verum apud quos malorum signum apparuerit, apud eos etiam euentum ratum fore constat. *Idem. eod. lib.*

Per prodigia diuinitus, non præsentia modo, sed etiam futura declarantur atq; prædicuntur. *Mich. Glycas Annal.*

Prodigia sanas etiam mentes perturbare consueuerunt. *P. Iouius hist. lib. 15.*

Vide, Miraculum.

Proditio.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PRoditio, Græce προδοσία, ας, ἡ, & προδότης ου, ὁ, proditor: προδίδωμι, prodo dicitur. Est autem prodere, fallere & tradere. Sallust. *Ant equam arcem proderet hostibus.* Vnde proditor mentum. Prodere est etiam manifestare, Vade & proditores a me dendis consiliis hostibus dici possunt. Hebr. Proditor Magister tur à verbo *Saghar*, incluſit. Solet enim proditor quos prodere verbis & variis artibus includere.

¶ Biblici Loci.

Proditio damnatur 2. *Timoth.* 3. 4. proditio Euangelii *Luc.* 21. 16. proditionis pœna, 2. *Paral.* 25. 3. & 33. 25. *Esth.* 2. 22.

¶ Sententiae Patrvm.

Iudas de Apostolatus fastigio in proditionis tartarum labi nec familiaritate communi, nec intinctione bucellæ necessitate gratia frangitur, ne hominem tradat, quem Filium Dei nouerat. *Hier. in Epist. ad Rust.*

Instrumento pacis mortem irrogat: seruus dominum, discipulus magistrum sic prodit, quasi, inquit, per instrumentum pacis mis ipsam pacem, de osculo machinaris ipsam proditionem. *Idem in Matth. 26.*

¶ Poeticae Sententiae.

Chaud. 2. Russ.

Heu heu! quam breuibus pereunt ingentia causis
Imperium tanto quæsitum sanguine tanto
Seruatum, quod mille Ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor Gnus iners angusto tempore uertit.

Silius 13.

Illa autem, quæ tondetur præcordia nostro
Alitis, in quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus redien: Iouis, hostibus arcus
Virgo, immane nefas, adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reseranit claustra Sabinis.

¶ Sententiae Philosophorvm.

Proditionem amo, sed proditorem non laudo. *Plut. in apoph.*

Proditor pro hoste habendus. *Demosthenes.*

Fœdera iniuste frangere impium est, sed hostes fallere non iustum est modo & honestum, sed iucundum quoq; & lucrosum. *Plutarchus.*

De proditione. Dial. lxxx.
Francisci Petrarchæ.

Dol.

Proditus sum ab amicis. R. Hostibus credo. Si amici essent non te proderent. D. A familiaribus sum proditus. R. Ambiguum nomen, & familiaris amicus & familiaris hostis dicitur, quorum alium maius vita hominum non habet. D. Proditus sum ab eis quibus ante alios fidebam. R. Vix fallitur, qui non fidit. Etiam vero quo maior quisq; , eo minus potest tute fidere, eoq; plus fidere ei pluribus est necesse. Vnde fit tum commune, tum vel maxime regium sit prodi, neq; omnino vllum genus tam obnoxium huic malo. Proditus à suis, vt fama est, Priamus, proditus Minos, Nisus, Oethes, Agamemnon, Alexander, & ante ipsum Darius, Proh deum hostis Romulus, Tarquinius Priscus, Seruius Tullus, Africanus minor, Magnusq; Pompeius, & Iulius Cæsar, & mille alii, reges, vel regibus altiores & quid proditos loquor, quasi quæreret fiat. Qui autem non proditur, & in paruis cotidie, & in magnis, nisi cui nullus est penitus, a quo prodi possit? Proditus ad extremum Christus, nec regum pestis terrestrium cœlestis ille rex caruit. D. Proditus sum magisq; meorum fraudib. quam propria stultitia tangor incommodis. R. Pie id quidem, ac magnifice. Nam & Africanus ille cui nome memini, se territum non tam mortis metu quam insidiarum à suis apud Ciceronem dicit. Veruntamen neutro nimium magi debes, quando enim ita iacta fors est, vt lucrum ac perfidia proditoris bona fides damnumq; sit proditi, elige vtrum malis. D. Proditor me fefellit. R. Plus ille sibi nocuit quam tibi, se proditit: te pupugit, se confodit: te dum spoliat, se perimit. Tibi enim, regnum forte vel opes, sibi animam, formam, conscientiæ quietem, coniunctumque hominum eripuit. Nil scelestius proditore. Nil turpius fœdiusue cius obscœnitas tanta est, vt & qui artificio eius egent execentur artificem, & qui cæterorum scelerum famam quærunt huius infamiam reformident. D. Proditus sum. B. Proderit forsan, ne iam facile iterum prodi possis. Multi sæpe paruis damnis admoniti, magnis occurrere dedicerunt.

¶ Apophthegmata.

Agis Archidami F. Cum Ephori dicerent, Proficiscere, iuuenem tem tecum ducens ad huius patriam, nam is ipse te producet in arcem: Et quod conuenit, inquit, ô Ephori, tot iuuenes ei credere, qui suam ipsius patriam prodidit? Grauiter admonens, nihil illis tuto credi, qui in patriam perfidi fuerint. *Plut. in Lac.*

Therycion Delphis rediens, quum videret in Isthmo angustias à Philippi copiis occupatas: Malos, inquit, ô Corinthii portarum custodes vos habet Peloponnesus. Allusit eo, quod grauiter animaduerti solet in ciues, quibus vrbis portæ commissæ sunt, si eas indiligenter custodierint. Multo magis accusari meretur

Corinthii

...ligunt totius Peloponnesi portas Philippo prodidissent.

...ator Cilicon quidam siue Achæus, Miletum patriam prodidisse...ibus. Quo nomine merito habebatur omnibus execrabilis. Cum perfidiam lanius quidam Theagenes sic vltus est. Cilicon ...ere, in macello empturus carnes. Lanius dissimulato ...ecerum, in macello empturus carnes. Lanius dissimulato ...rnium partem, veluti resecturus quod superesset. ...ilicon carnium partem, veluti resecturus quod superesset. ...fert dextram ex aduerso retenturus carnes: Theagenes ...ublata, proditoris manum amputauit, ac ne id videretur ...ctum, addidit: Ista saltem manu posthac non proditurus es ...ecutum. Applaudebatur lanio quod impium pro dignitate ...Hinc adagium, Cilicontis exitium *quod in Chiliadibus re-*...*g. lib. 14. c. 6.*

...*ertum* cum ab Archidamo multis præmiis pollicitationibus ...proditionem tentaretur, respondit: Archidame, te ab Her...ne non dicere, satis intelligo. Hercules enim malos affecit: ...ego vero, eos qui probi sunt, malis afficere solet. Norabat ...Archidami fraudes, qui proditionem hostib. imponere ten...

...interrogatus quos amaret præcipue, & quos maxime ...respondit: Proditurus quidem in primis amo: eos vero qui ...derunt, odi maxime. *Stob. serm. 52.*

...*ius Cæs.* quum in conuiuio Rhymitalces Thracum rex, qui ...ad Augustum defecerat, insolentius iactaret sua erga ...meritia, ac fine exprobrans belli societatem molestus esset: ...simulatæ illius petulantia, alteri cuidam regum propi...Proditionem amo, proditores non laudo. Significans, ...proditione profuerunt, nihil deberi gratiæ, licet enim officia ...præstant pro tempore gratum est, ipsi tamen habentur, ...ræ fœditatis. *Plut. in apoph.*

...*uerat* rex Persarum magnam pecuniam, tentans eius animum ...proditionem dirigeret: admitti legatos iussit, cum forte occuparet. Audite, inquit, an hoc prandium proditorem facit. ...*lib. 7.*

¶ Exempla Biblica.

...*nitionis. Exempla*: Cain, *Gen. 4. v. 8*, Simon & Leui, *34. v. 25. 27*. ...*mbus & Philistææ, Iud. 14. v. 17.* Dalila, *16. v. 9.* Saul, *1. Sam.* ...*22.* Doeg, *22. v. 9.* viri Ceilæ, *23. v. 5. 7. 12.* Ziphæi, *v. 19. & 26.* ...*Samuel 3. v. 27. & 20. v. 10.* Rechab, *4. v. 6.* Dauid, *11. v. 14* ...*seq. 15. 11.* Absalom, *v. 18. & 15. v. 7 10. 11.* Zambri *1. Reg. 16.* ...*Amnon, 2. Reg. 12. v. 20. 2. Paral. 24. v. 25.* Phacee, *2. Reg. 15. v. 23* ...*Ammonitæ filii, 19. 37.* serui Ammon, *21. v. 23. 2. Paralip 33. v. 24.* Iu...*Nathaniæ, 2. Reg. 25. 27. Ierem. 41. v. 2. 6. 7.* ciues Ierosolymitani. *Paral. 25. v. 27.* Iudæorum hostes, *1. Esdr. 4. v. 2. Nehem.* ...*Eunuchi, Esth. 2. v. 21.* Dauidis hostes, *1. Psal. 35. v. 23. & 41* ...*Danielis, Dan. 6. v. 11 12.* Scribæ & Phariſæi, *Matth. 12.* ...*Luc. 6. v. 7.* Iudas Iscariothes, *Matt. 26. v. 49. Marc.* ...*Luc. 22. v. 47. 48. Ioan. 18. v. 5.* Iudæi, *Actor. 7. v. 25 & 23. v. 15.* ...*Exempla.* Proditionis pœnæ exempla: Serui Ioas, *2. Paral.* ...*Ammon, 33. v. 25.* duo Eunuchi Regis Assueri, *Esth. 2. v. 2.* ...*ditor, Matth. 27. v. 5. Act. 1. v. 18.*

¶ Exempla Historica.

...*nomen* cognomentum Achæi Meropis filii, à nutrice Cilissa, patria Ilicum Prienensibus prodidit, cum dux exercitus esset, *Suid.*

...*Erythræorum* dux, proditor suorum militum, amore ...*Thear. 2. vving. fol. 3573.*

...*Philocrates* ambo proditores, alter ob proditionem Athenienſium exulauit: & oblocinium male audit: Phryno autem ob ...*suum* filium, quem ad Philippum Macedonem adduxit. ...*Iudas.*

...*Æneas & Antenor* patriam Troiam Græcis, cum illos per portas equitam habuit effigiem, introduxissent noctu, prodiderunt rumore incerto. *Sabel. l. 7. En. 1.*

...*Sacro bello*, quod inter Athenienses & Spartanos gestum ...*Lacedæmoniorum* duci. Xenias Eleus Elin ipsam tradere ...*Eleos. Fauſan. in Achaicis.*

...*Eleenses*, qui Philippo Macedonum regi Olinthum prodidit, ...*tur* ab illius amicis, vt proditorem intimari: ei Philippus Macedones, inquit, natura rusticiores sunt ac rudes, & scapham ...*scapham. Cælius lib. 8. c. 3. Antiquarum lectionum.*

...*Fabius Brutiorum* prodidit Q. Fabio Maximo Tarentum. ...*Vving fol. 3375.*

...*Eurybatus* scribit Ephorus, Ephesium fuisse, qui acceptam à ...pecuniam ad conducendum militem aduersus Persas, Cyro ...rent. Hinc Eurybatos, improbos & proditores dici, *Suidas.*

...*nulli* pudori fuit *M. Iulii Philippi* proditio atq; perfidia, qui ...*imperio* Gordiani præfectus esset: ad Persicum bellum profe...*Misoclem* eius socerum veneno sustulit, exercitum astu in loca ...& sterilia deduxit: Naues quib. ad exercitum frumenta commeabant, demersit: subornauit qui exercitum tumultuarent. ab ...*ssitu* Gordiano æquatus, imperii societate spreta, Gordiano caput adimi iussit, atq; ad Senatum scripsit Gordianum febre periisse. Et vt occultius perfidiam tegeret, in deorum numerum retulit. At quem non puduit tam insigni proditione, principem suum, eundemq; innocentem, cuius stipendio militabat, tollere, Decius vna cum filio sustulit.

Ptolomeus Macedonum rex ex cruenta proditione erga Arsinoem Reginam vsus est: nam cum eius regnum appeteret, de matrimonio cum ea egit, etsi soror esset: quæ quanquam fratris crudelitatem suspectam haberet, vt filios tamen periculo liberaret, matrimonio est assensa. Matrimonia itaq; confirmant, eo die quo Cassandriam perductus est, Lysimachum ac Philippum paruulos in matris Arsiones gremio confodi iussit, atq; eam regno ac filiis orbatam Samothraciam in exilium emisit.

¶ Fabvla.

Lupi & canes.

Cum animaduerterent lupi, se non virtute canum, sed multitudine superari, hoc inisse consilium perhibentur. Mittunt ad canes, qui ab iis, quorum color non dissimilis luporum esset, quærerent: Cur non potius secum coniungerentur quibus natura ipsos conciliasset, id quod coloris significare similitudo? Quique illis dicerent: si luporum auxilio aduersus alios canes discrepantes colore, vti vellent, postea sublatis illis, & ipsos solos rerum potituros & in perpetua amicitia luporum futuros esse. Cum res stultis canibus probata & canes circumuenti atq; iugulati fuissent: tum sine negotio & periculo, istos etiam concolores sibi interfecerunt lupi.

Fabula narratur contra proditores; quibus tantisper honor habetur, dum requiritur opera illorum, at mox rebus perfectis plærunq; ne parcunt quidem his neque abstinent illi ipsi, qui eoscorruperunt.

Proles.

¶ Definitio et Etymolog.

Proles Hebr. *Ieledh*, à verbo *Ialadh*, peperit genuit, Gr. γενεὰ, soboles, progenies.

¶ Sententiae Philosophorvm,

De numerosæ prolis graui sarcina. Dial. XII. *Francisci Petrarchæ.*

Dol.

Numerosa prole prægrauatus sum. R. Auro etiam atq; opib. imbecilles humeri premi possunt. Nemo tamen id quæritur, sed sic premi gaudet. Atqui prima inter vetræ felicitatis dona numerantur filii? His ne te igitur prægrauatum, & non potius sublenatum dicis? D. Multos inter filios inops sum. R. Imo vero filii diuitiæ tuæ sunt. Quomodo inter diuitias sis pauper videris. Id enim non nisi auaris, & bonorum suorum ingratis accidit. D. Filiorum inturba egestate sordida laboro. R. Filii non labor, sed requies sunt parentum, leuamen laborum, atq; omnis solatium fortunæ, si boni sunt, alioqui non de numero, sed de moribus est querela. D. Filiorum acie coarctatus sum. R. Cur non potius comitatus, & vallatus, & ornatus? Certe non tantum patres sed matres ornamenta sua, filios vocant. Non audisti, vt Cornelia Africani magni filia, dum prædives mulier Campana, quæ forte in domum eius hospitii iure diuerterat, muliebriter gloriabunda, illi longe pretiosissima sua ostentasset ornamenta, generosam velut ad æmulationem prouocata colloquium de industria produxit, donec à sobolis filii eius remearent parui tunc pueri, qui magni post fuere viri. Quibus illa conspectis versa in hospitam, ornamenta mea, inquit, hæc sunt. Præclare quidem, & vt tanti patris filiam decebat. Tu autem ornamenta hæc tua vocas impedimenta. D. Quis tot pascet filios? R. Is qui te à iuuentute tua pascit in senium. Qui non solum homines, sed pisces & quadrupedes pascit & volucres. D. Quis tot natorum corpora vestiet? R. Is qui non tantum animantia, sed agros herbis, ac florib. & frondibus sylua vestit. Et quid scimus adhuc forsan si filii te non modo pascent, ac vestitent, sed etiam tuebuntur, sed etiam honestabunt, humanarum rerum vt à voluptatem aliæ incipiunt in laborem ac dolorem desinunt, sic è contra aliæ amaro principio inceptæ dulci fine clauduntur. Qualis est sors virtutum omnium fere actionum, quæ ingressos cruciat, ac progressos mulceant. D. Pauper cum filiis multis sum. R. Miraris quasi secundam virorum non legeris paupertatem. Diuersa sunt operum genera, & varia dona fortunæ. Nulli omnia contingunt, aliis vagæ merces aliis rigens tellus, exangue aliis metallum: viuæ tibi diuitiæ obtigere filii, an vero boues, & pecudes, & asini, cameli, & profugæ apes, & columbæ, & pulli, & pauones, serui denique & ancillæ in diuitiis habebuntur, soli filii excludentur? D. O quã multi mihi sunt diuitiis habebuntur, soli filii excludentur? D. O quã multi mihi sunt filii? R. O quã plures aliis! Quinquaginta fuere Priamo. Triginta Orodi Parthorũ Regi. Centũ quindecim Regi Persarũ Artaxerxi. Septingenti autem Erothinio Regi Arabum, quorum fiducia fines hostium alternis aggressus incursib. AEgyptum, Syriamq; vastauit

Et est

Et est sane potentiæ genus quoddam multos filios habere. Scio autem quid dicturus sis. Hi quos memoras, magni omnes Reges fuerant. M hi longe alia sors est. Nunquid vero Rex fuit Appius Claudius? Profecto ne diues quidem prisco illo sæculo, videlicet, quo probrum diuitiæ habebantur, & paupertati cœcitas accesserat ac senectus, & tamen de eo scribens Cicero, Quatuor inquit robustos filios & quinque filias, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat & cæcus, & senex, neq; id mirari est, quod priuata bene regeret, cum tot obsessus incommodis, ipsam quoq; Rempubl. gubernaret. Humanorum defectuum magna pars in moribus non in rebus est. Non erat Appio sors regia, sed nec optabat sua sorte contentus. exiguos non lautitiis, sed virtutibus adornabat lares, & victu tenui amplam familiam nutriebat. Quodq; multi Reges mœsti faciunt, & queruli, lætus ille & æquanimis faciebat. Non enim fortunæ appetitiui, sed fortunæ æquauerat appetitum. Non erat Appio sors Cræsi Regis, nec conciuis quidem sui Crassi sed felicior quædam alia, quamuis angustior sors, nec ad alienam sortem, sed sicut boni omnes faciunt, ad suam propriam se formabat & suos. Certe nec ego exigo, vt tu sorte alia quam tua in tuis vtaris & in te. Neq; vt cibo, aut amictu regio tuo pascas, aut vestias. Vescuntur lautius regii iuuenes, & vestiuntur insignius, sed non viuunt, nec diutius, nec lætius & (quod constat) nec securius. nec honestius, certe nec sanctius. Pro his omnibus vnum habent, quo excellant, pompositus hoc est stultius viuunt. Suus cuiq; viuendi modus, sua est mensura. Non ideirco melior, quo maior. Vnde fit, vt in tugurio sæpe lætos videas mœstos in regia. Non est omnium vna capacitas, sed vnus est fons gratiæ. Vnus ille, cui dicitur: Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Quid ad rem valorum seu magnitudo, seu paruitas, vbi est par omnium plenitudo? Sed multa desunt pauperibus. Quanto plura desunt regibus? Cum sit illud Flacci verissimum experti umq;. Quod *multa petentibus, desunt multa*. D. Laboriosum negotium, multos filios genuisse. R. Quid sub cœlo mihi non laboriosum dabis? Præter vnam (vt creditur) voluptatem, qua tum nihil est in fine laboriosius, nihil quod tot in animis linquat aculeos, an non legis apud Flaccum, vt *nil sine magno vita labore dedit mortalibus*? An non audis quid Poeta alius non ineleganter, hac in parte luserit? Cum enim bona omnia gratis nobis donata esse diuinitus pii omnes vno ore fateantur, non donata dicit ille, sed vendita, & pretium statuit labores. Sic enim ait: *laboranti bus Vendunt dii nobis omnia bona*. D. Molesta est tantorum solicitudo filiorum. R. An non inter veras sententias illa est, non posse inueniri vitam hominis carentem molestia? Nec minus illam omnem vitam esse tormentum. Quid filii meruere, qui si desint, curæ aliæ subibunt? Crede mihi, quocunque te vertas, quemlibet fortunæ gradum arripias, & labores, & molestiæ, & difficultates vitæ aderunt. Quid lamentis manibus opus est? D. Filiis multis premor. R. Sic dicis quasi felicitate deprimaris tua & vota prima mortalium, tibi cumulatius obuenisse fers grauiter, mirum genus impatientiæ. D. Quid vero tot faciam filiabus? Quis tot dotes expediet. R. Vnus est & fœminarum Deus, & marium. Is & filios tibi pascet, & filias. Vtiq; illis ingenium & viuendi artes, sic iis suas dotes dabit, Itaq; sic scriptum est. *Spera in eo & ipse faciet quod in se est*. Optimum dotis genus fuerit, sic filias formare, vt vel absq; dote recto iudicio placere valeant, atque amari. Dotem habuit Romanum imperium Faustina. Et quot reris indotatæ castiores, eaq; feliciores fuerint? Non facit faustum coniugium dos, sed virtus. Fac si potes, vt uarum non pecunia optabilis sit, sed pudor, modestia, sed integritas, patientia, fides, humilitas, his ornatæ gemmis filiæ tuæ, hoc onustæ auræ, his ancillis comitata, limen adeant coniugem non diuitum, sed proborum, vbi tutior sæpius pudicitia, vtraq; dulcior, quam in thalamis atque atriis regum fuit.

Vide, Filius, Liberi.

Promissio.

¶ DEFINITIONES ET ETYMOLOG.

PRomissio Græc. ὑπόσχεσις, ως, ἡ, & ὑπος χέομαι, promitto dicitur. Hebr. *dabar*, id est, verbum, inter bonos & probos verbum & promissio idem, atq; etiam iuramentum. Gall. dicimus de bono viro, *C'est un homme de parole*. Est autem promissio actus rationis, qui est enuntatio & ordinatio alicuius *secũd. B. Thom. secunda Secundæ. q.* 88. *art.* 12.

Promittere est polliceri, Sed hoc differunt, quod pollicemur spõte, promittimus rogati.

¶ Biblici Loci.

Promittere, facilius est, quam præstare. *Exo.* 19. 8. quod promiserimus Deo, reddendum. *Deut.* 23. 21.

Promissio μετωνυμικῶς, pro promissionis præstatione: seu alii vo unt, p ro re ipsa promissa, per metonymiam, *Hebr.* 9. 11. Si accipitur uxta quosdam *Galat.* 3. 22. promissio Patris, Spiritus sanctus, *Actor.* 4. & 22. 33. promissio salutis ab æterno, *Ephes.* 1. 4. & 3. promissio Abrahæ facta, *Rom.* 4. 13. & 9. 9 promissionis Filius qui a 8. promissionis terra qualis, *Deuter.* 8. 7. Promissiones vitæ tis, 1. *Tim.* 4. 8. 1. *Petr.* 3. 13. promissiones Deicum conditione *Deuter.* 19. 8 & 28. 1 & 30. 33. 4. *Leu.* 26. 1 & 1. *Reg.* 2. 30. *Esech.* 33. v. 15. 16. *Mar.* 16. 16. *Ioan.* 3. 16. 36. & 6. 47. & 8. 31 & 13. *Rom.* 8. 17. *Coloss.* 1. 23. *Heb.* 3. 14. 2. *Petr.* 1. 4. *Apoc.* 2. 26 & missiones Dei in Christo sunt, Etiam, & Amen, 2. *Cor.* 1. 20. siones Deii obiicit Moses, orans pro peccato populi Israel. *Exod.* 13. *Deut.* 9. 27. promissiones omnes adimpleuit Deus Iudæis. 43 & 23. 15. propter promissiones suas ad Abraham, & egit Deus erga Iudæos, *Exod.* 2. 24 & 6. 5. 6. *Leuit.* 26. 42. 2. & 7. 8. 1. *Sam.* 12. 22. 2. *Sam.* 7. 24. 25. 2. *Reg.* 13. 23 & missiones suas adimpleuit Deus, misso suo Filio, *Adur.* promissionum Dei memor Iacob, orat, *Gen.* 32. 29.

Promissis standum, *Prouerb.* 25. 14. *exemplum*. Domus *Iud.* 1. 25.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Promissio diuina firma.

Non est Deus quasi homo, vt mentiatur. Et quæ procedunt de biis meis. non faciam irrita. *Num.* 23. *Psal.* 88.

Fidelis Deus in omnibus verbis suis. 144.

In repromissione Dei non hæsitauit diffidentia: sed & confortatus est fide, dans gloriam Deo. *Rom.* 4.

Quam (scilicet vitam) promisit, qui non mentitur Deus. *Tit.*

Humana infirma.

Nubes & ventus & pluuiæ consequentes, vir gloriosus & potens non complens. *Prou.* 25.

Est qui locupletatur parce agendo, & hæc est pars mercedis in eo quod dicit: Inueni requiem, bonisq; meis nunc fruar absque insciis, quod tempus cum maneat, moritur ea relicturus. *Eccl.*

¶ Sententiæ Patrvm.

Est contra officium nonnunquam promissum soluere iuramentum, sicut Herodes qui necem Ioanni præstauit, promissum negret. *Augustinus li.* 1. *de Offic.*

Quid honestius, rem negare, aut longos terminos dare quam termino addere, negandi est hoc tempus calliditas negandi. *Cas quadam Epi.*

Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi. Spatium quod daret effectum verbum suum, & gratiam quam verbo promferat. operibus exhiberet, adhuc etiam promissam expecto gratiam, fortasse sicut Arcturum Britannia, sicut Iudæa Messiam. Nugæ enim debet esse in promissione discretio, quia inanis promissio apte amicis sibi comparat inimicos. *Per. Gryf. in quadam Epi.*

Timeo ne in nostra promissione illud vulgare prouerbium locum habeat: Dum herba crescit, equus moritur, & dum segnis canis mingit, fugiês lupus euadit: dubitatur etiam an sit benignum, cuius dilatio cruciat expectantem. *Ibid.*

Sunt qui plura promittunt, & pauca reddunt, & eos quibus mentiendo promittunt, inimicos sibi faciunt. *Glos. sup. Eccl.*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Ouid. 1. Art.

Pollicitis dives quilibet esse potest.

Terent. And. 5. 2.

Immo enim quam maxime abs te oro, atque obtestor
Vt beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobet.

Hor. 2. Epist.

Multa fidem promissa leuant: vbi plenius aquo
Laudat venalem, qui vult extrudere merci.

Ter. And. 4. 1.

In deneg ando modo queas pudor paululum adesse:
Post vbi tempus promissa tam perfice:
Tum coacti necessario se aperient.
Et timent, & tamen res premit denegare.
Ibi tum eorum impudentissima oratio est:
Quis es tu? quis mihi es? cur meatibi?
Heus proximus sum egomet mihi: attamen vbi filet
Si roges, nihil pudet, hic, vbi opus est,
Non verentur: illic vbi nihil opus est, ibi verentur.

Ouid. Epist. 6.

Mobilis Æsonide, Iernaque incertior aura,
Cur tua pollicitis pondera verba carent?

Antholog. fac. Iacob. Billi.

De Dei ac mundi pollicitationibus.

Vt mundus, sic sunt mundi promissa, quod ipse
Promittit, fictum sit ipse quoque est.
Vt Deus est, sic sunt bona qua promittit, & offert.
Certus vt est, certas sic dare nouit opes.

Quam

Quem nos leuis igitur! certo non fidimus: illi
Fidimus at contra, quem dare verba iuuat.
Sic summo hunc similes, quem spe deludit inani
Perdix, dum pullis confidit ipsa suis.

Philosophicæ Sententiæ.

Semper de promissa seruanda sunt*, quæ nec vi, nec dolo malo extorsa seruanda non sunt, quæ non sunt, iis ipsis vtilia, quibus promiseris. *Cic. 3. Offic.*

Quum promiseris, standum non est, quæ coactus quis metu aut deceptus promiserit. *Cic. 1. Offic.*

Quæ non sunt seruanda iis, quibus promiseris, inutilia si sint: multa plus nocent, quam illi prosint, cui promiseris. *Cic. 1. Offic.*

Rerum promissio & iis, qui expectant, pernitiosa est, & iis, qui promittunt. *Cic. Philip. 8.*

Nihil in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum est. *Cic.*

Religiosissimas, quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. *Cic.*

Quod animi tui sententia iuraueris, id non facere, periurium non est. *Ibid.*

Quod iuratum est, vt mens conciperet fieri oportere, id seruandum est, quod aliter, id si non feceris, nullum periurium est. *Cic.*

Quorum promittas, delibera & quum promiseris facies': prius enim non faciendi, quam fecisse postea fallere est. Id ergo agat, vt ne quis merito queratur. *Stob. lib. de morib.*

Nusquam pene numero promptiores in promittendo homines sunt, nec vnquam ad exequendo. *Dion. li. 38.*

¶ Apophthegmata.

Agesilaus age, inquiebat, res præclaras, nihil magnifici interim promittens. *Stob. serm. de virtute.*

Aristhenes. Adolescens quidam ponticus pollicebatur se rationem Aristhenis habiturum, si nauis ipsius quæ salsamenta vehebat, Aristhenes accepto nouo vase, vna cum adolescente mulierem quæ vendebat, farinam: & impleto vase, cœpit adolescente discedere. Mulieri vero poscenti farinæ pretium, commodo adolescente, Hic (inquit) dabit, si nauis cum salsamentis ipsius significans inanes esse in diem pollicitationes, quum tamen dedecus sit præsenti pecunia emenda. *Laert. lib. 6. Brus. lib. 2.*

Dicebat apud Platonem in symposio ait, se, quoties Socrati nimium verecundia affici, quia promissa non seruauerit; atq; cupere quidem ob id è vita excedere.

Pharnabazus, quum inducias par tres menses pactas Tissaphernes non seruasset, oratores ad eum misit, qui agerent gratias illi, quod ipse non seruatos, Deos sibi hostes reddidisse. *Plut.*

Agesilaum Lacedæmoniorum regem quum quidam vrgeret impudenter laudando, vt promissum præstaret, atq; hoc ipsum crebro inculcaret: recte sane, inquit rex. Siquidem iustum est, quod petis, id sin minus, dixi, & non promisi. Quo dicto ostendit promissorum quamquam præstandum esse, quo is cui promissum est, lædi non debeat. *Plut. in Lac.*

Solebat dicere iolebat, Non magna quidem hominibus promittenda, sed magna facienda esse. Verum eius dictum inuertunt homines, qui aureos montes ac Crœsi opes pollicentur hominibus, cum ipsi quidem præstent. *Stob. serm. de Prudentia.*

Cum Athenienses, Leosthenes cum ciuitatem Atheniensium ad bellum pertraheret, magnificis spebus ad nomen libertatis ac principatus erectis, Demosthenes illius verba dicebat esse cupressis similia, quæ sublimia quidem sint ac pulchræ, fructum non habent. Nihil potuit dici commodatius in sermonem splendide magnificeq; pollicentem, quam Agesilaum: quemadmodum cupressus arbor sublimi compositaq; in conum vertice, procul egregium quiddam polliceri videtur: at vix villa est sterilior. *Plut in apoph.*

Scipio minor. Cum C. Lælio consulatum petenti suffragaretur, repulsus, qui tibicinis filius putabatur, suffragaturum se esse dixerat, atq; longa expectatione Scipionem frustraretur (suam enim rem curabat) indignantibus cæteris, quod delusi essent, Scipio Nasica: Stultitia (inquit) est nostra tanquam non homines simus ridere iam diu tempus terimus, tibicinem expectantes: *Plut.*

Cato dicebat sese operam suam, in eo quod non contra officium peteretur, solere polliceri omnibus, sed impertire iis apud quos optime poni arbitraretur. Sensit, nulli promittendum quod non esset præter honestum: nulli tamen negandum, quod non contra officium peteretur. Comitatis est benigne polliceri: sed quoniam omnibus opera præstari non potest, eligendi sunt quibus eam impertiamur. *Prudentia, refert Q. Cicero ad fratrem de petitione consulatus, & Brus. li. 2. ep.*

¶ Similitudines.

D. Augustinus. Promissorum suorum nobis chirographum fecit non debendo, sed promittendo: debitorem se fecit Deus, ist est, non mutuo accipiendo: Non possumus ergo ei dicere? Redde quod accepisti quoniam, quis prior dedit illi, & tribuetur ei? Non possumus dicere, Redde quod accepisti, sed, Redde quod promisisti. Inde est quod audemus dicere. Aduen at regnum tuum. Promisit patribus, sed cautionem fecit, quam legeremus & nos. *De verbis Domini secundum Lucam serm. 31.*

Plut. Quemadmodum cupressus arbor sublimi compositoque in conum vertice procul egregium quiddam polliceri videtur: at vix villa sterilior est: Talès sunt illi, qui splendida ac magnifica oratione aureos pollicentur montes: nihil tamen horum præstant quicquam. *Hac similitudine irrisit Theocles Leosthenem, apud Plut. in Græcorum apoph.*

Gulielmi Paral. Sapientia moro arbori comparatur, quæ dicitur prouerbialiter sapientissima arborum. Nam vltima flores producit, prima vero vel in primis fructus: Ita non est diu antea ostendandum, quid possimus, vel velimus: tarde promittendum & mature tunc præstandum. *In summa virtutum.*

Thrinneri. Cœlum mane rutilum vere tempestatem præsagit: Et quam minimum expectandum est ab eo qui plurima promittit. *In apoph. III.*

¶ Adagia.

Aureus in Olympia statua (φωνὴν) in Ολυμπίᾳ χάλκεος. *Lucian. in Pseudolog.*

Quem summo præmio dignum Græci significare vult, ei dicere solent: Aureus in Olympia statuere.

Aureos polliceri montes. χρυσᾶ ὄρη ὑπισχνεῖσθαι.

De iis, qui immensa promittunt, spesq; amplissimas ostendunt.

Schöne Wort füllen den Sack nicht.

Viel geloben vnd wenig geben / macht offt die Narren in frewden leben.

Montes frumenti, mare aureum.

Ad rerum affluentem copiam transferuntur. Huc poterit referri quod supra adductum est: Theagenis hecatæum. Plaut.

Solidos è clibano boues. ὅλους ἐκ κλιβάνου βοῦς.

Prouerbialis hyperbole de barbarica, siue de lautitiis affatim subministratis, antiquitatum enim in delitiis erant cibi in clibano cocti. Aristoph.

Καπνός.

Καπνὸς. *Id est, Fumus est cognominatus Theagenes, quod magnifice polliceretur, quum esset pauper.*

Charetis pollicitationes. αἱ χάρητος ὑποσχέσεις.

Dici solitus, vbi quis facile ac benigne promittit, iuxta illud Nasonis:

Promittas, facito quid enim promittere ladit?
Pollicitis dites quilibet esse potest.

Bauren vnd Kauffleuten gehört zu halten / was sie geloben.

Album panem tibi pinso. λευκὸν μάζαν φυῶ σοί.

Dici solitum, vbi quis magnarum rerum spes amplas ostendit.

Ariolari.

Prouerbio dicebatur, qui nihil adferret certi, nihilq; præsentis emolumenti, verum in diem modo polliceretur.

Ἐπαύλια ὀ ὄφις.

Dicebantur magnifica munera, quæ postero post nuptias die sponsa pater adducebat sponso, pompæ cuiusdam specie.

Modio dimetiar. μεδίμνῳ ἀπιμετρῶ.

Ingens & cumulatum sperem emolumentum.

Verba importat Hermodorus. λόγους γὰρ Ἑρμόδωρος ἐμπορεύεται.

In eum dicebatur, qui præter verba nihil adferret: Aut in eos, qui verba vendunt pecunia.

Hesperidum mala. μῆλα Ἑσπερίδων δ' ὀφέσιν.

Mala Hesperidũ largiri, qui magna splendidaq; largiretur, Virg.

Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Alybantis hospitis munera.

Quoties fit, vt aliquis falso iactet se magna largitum esse, seu verbis dunt axat, non re præstet beneficium.

Ad pileum vocare.

Ad libertatem inuitare, aut promissis ingentibus seditionem commouere.

Cillicon bona. ἀγαθὰ Κιλλικῶν.

Conuenit vbi quis malefactis ac fœdis artibus sibi parauit opes. Suidas.

Ego faciam omnia more Nicostrati. ἐγὼ ποιήσω πάντα κατὰ Νικόστρατον.

Pro eo, quod est egregie.

Sponde noxa præsto est. ἐγγύα, πάρα δ' ἄτη.

Id est: Spondeo, sed noxa præsto est. Nam qui pro altero fideiubet ac pollicetur, quod non sit in ipsius sit præstare, nempe fidem alienam.

Bürgen soll man würgen. Verheiß sihe was vnd halts.

Pronuntiatio.

¶ Definitiones et Etymolog.

Pronuntiatio, Græce προφορὰ, ἑως, ἡ, & προφέρω pronuntio dicitur Hebr. *mibta*, à verbo *hitta*, pronuntio, eloquor, dicitur etiam *dabar*, à verbo *dibber*, loquutus. Est autem pronuntiare proferre

proferre. Vnde pronuntiatio proipsa prolatione accipitur. Est etiam pronuntiare decernere & statuere, de iisque dicitur ius cognoscendi.

¶ APOPHTHEGMATA.

Theocritus ad Grammaticum quendam ludimagistrum male pronuntiantem accedens, rogauit, Qui fit, quod Geometriam non doceas? Is quum respondisset, Quoniam ignoro. Quid tum? dixit. Nam legere etiam nescis. Notauit autem pronuntiationis vitium in Grammatico, qui non tantum, ipse lingua promptus esse debet, sed aptus et am vt aliorum verba & voces formet. *Stob serm. de imprudentia.*

Demosthenes, cuidam percontanti, quid esset in eloquentia præcipuu? respondit, Actio. Roganti, quid proximum? respondit. Actio. Roganti, quid tertium; nihil aliud respondit quam Actio, tantum tribuens pronuntiationi, vt in ea totum situm existimaret. Actio autem multa complectitur, vocis moderationem, oculorum vigorem, vultus habitum, & totius corporis gestum. *Erasm. li. 4. apoph. ex Quintilia.*

Pausanias sophista, Quoniam moræ suæ gentis crassa lingua sonabat, confundens consonantes, breues producens, productas corripiens, vulgo dictus est coquus, qui pretiosa obsonia male condiret. *Philost. sophist. & Volat. l. 18. Vrban. com.*

Anonymus. Illaudatus rhetor, cum causam ageret pulchre vestitus, sed tumultu irruens in tribunalia, voce femininu hebri, lingua supina, quouis potius spectans, quam ad ea, quæ agebantur: auersatus dicentem imperator iussit illi os occludere, totaque actione aquam intercipiebat, breues subinde percontatiunculas obiciens. Ad quas cum parum apposite respondisset Philiteus: Virum, inquit Imperator, arguit cæsaries, rhetorem vox. Græca plusculum habent leporis, τον μεν αυθ' ὡς ὁ εικνυσι ἡ κομη, τον δ' ὑητορα ἡ φωνη, notans illum quod attonsa cæsaries declararet virum, sed oratio non declararet esse rhetorem, sed fœminam potius. *Philost.*

C. Cæsar. Celebratur C. Cæsaris dictum, quod prætextatus adhuc deprompsisse fertur, in quendam modulatius orantem: Si legis, cantas: si cantas, male cantas. Quidam latrant orantes, verius quam loquuntur. Sunt qui rhetoricam pronuntiationem affectantes, medii sunt inter canentem & loquentem. *Meminit huius Quin. Fab. & Eras. l. 8. apoph.*

Plutarchus. Exercitationem in arte oratoria dicebat rem esse nullius momenti, si pronuntiationis negligeretur ratio. *Plutarch. in Demosth.*

¶ SIMILITVDINES.

Seneca. Quemadmodum per procliue currentium non vbi visum est gradus sistitur: sed incitato corporis pondere se rapit, ac longius quam voluit, effertur: Sic ista dicendi celeritas, nec in sua potestate est, nec satis decora philosophiæ, quæ ponere debet verba nō proiicere, & pedetentim procedere *Lib. 2. epist. 40.*

Quemadmodum iudex subiequi potenti, aliquando etiam impetus ac rudis situm quoque cum illum aut ostentatio abstulerit, aut affectus impetus sui, tantum festinet atq; ingerat quantum aures pati possunt. *ibid.*

Qui nimium incitatus fertur, non vbi vult sistit sese, sed longius effertur quam velit. Sic nimia in dicendo celeritas temere rapitur. *Apud Eras.*

Roterodami. Bona fabula aliquando exsibilatur, vitio histrionis male agentis: Ita bona oratio displicet, si quis parum apte referat. *in Simil.*

Vt eodem halitu, sed aliter emisso calefacimus ac refrigeramus: Ita eadem oratione aliter pronuntiata mouebitur affectus, aut frigebit. *In Simil.*

Taurus auis cum sit pusilla, tamen bonum vocem imitatur. Ita nonnulli cum re sint exigui, tamen loquuntur reges ac satrapas. *in Simil.*

¶ EXEMPLA HISTORICA.

Stentoris emunit *Homer. Iliad. 5.* eique ferream, hoc est, inuictam attribuit vocem.

Στεντορι εισαμενη μεγαλητορι, χαλκεοφωνῳ,
Ος τοσσον αυδησεσκε βοην οσσον αλλοι πεντηκοντα.

Erasmus in adagiis.

Torquatus dux classis, superauit vocis magnitudine omnes Aquilonias tempestate. Hic auctor fuit, vt militari suffragio Alcibiades ab exilio reuocaretur. *Sab lib. 8. Enn. 4.*

Basilius Magnus Cæsariensis Episcopus debili & exili voce fuit, atq; difficili. Sed ad extremum priusquam expiraret, vocabor est factus & cygnorum instar cum verbis obdormiuit veritatis, *vt Nazianz in orat. de Basilio testatur.*

Carolus Magnus voce quidem virili & clara fuit, sed quæ corporis formæ, seu proceritati non responderet. *Cranzius lib. 2. Saxon. cap. 1.*

Pescennium Nigrum Imp. legimus voce adeo fuisse canora, vt in campo loquens per mille passus audiretur, nisi obnitentur ventus. *Celius lib. 19. ca. 12. & L.*

Ericus II. Danorum regi robustissimo, & admodum pro[illegible] tam sonora fuit, vt in actionibus non solum a præsentibus, sed a remotissimis liquido exaudiretur. *Saxo li. 12.*

Demosthenes, quia blæsus erat, in exprimendo literam multum laborasse dicitur, pro qua a proferebat. *Alexander lib. [illegible]*

T. Manlius Torquatus ob ingenii & linguæ tardiorem [illegible] rus elegatus est. *Livius li. 6. D. 1 Valer Max lib. 6. 4 9.*

Michael Balbus Imp. adeo in literis componendis tardus erat, [illegible] syllabis conficiendis: vt librum alium facilius perlegeret, quam [illegible] se sui nominis elementa recenseret: *Cedrenus.*

Ludouicus III. Caroli Calui ex Hirmentrude filius, quod [illegible] peditioris & tardioris linguæ esset, Balbus est cognominatus. *Sigebertus.*

Prophetia.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PRophetia, Græca dictio est, προφητεια, ας, ἡ, & προφητης, ὁ, propheta: & προφητευω, vaticinor dicitur. Hebr. *Nebuah* [illegible] pheta *Nabi*, a verbo *Nabá*, propheratuit, prædixit ventura. [illegible] autem prophetia, diuina inspiratio rerum futura immissio [illegible] te denuntians. *Secundum Cassiodorum, ex B. Thom. secunda secundæ q. 171. art. 3.*

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Prophera in propria patria contemnitur. *Matth. 13. & 9. Luca. v. 24. Ioan. 4. 44.*

Prophetæ triplex genus: *Primum* eorum, qui in Ecclesiæ gubernatione extraordinarie sunt excitati, de communibus eius rebus Deum ē re nata consulebant. Hi videntes dicuntur, 1. Samuel 9. v. 9. 11. *Paralip. 21. v. 9. & 28. & 29. v. 29. 2 Paralipom. 9. v. 29. 15. & 16. v. 10 & 19. v. 2. & 26. v. 5. & 29. v. 25. 3.* [illegible] prophetarum eos complectitur, qui ceslantibus sacerdotibus legem interpretandam extraordinarie à Deo mittebantur, aut [illegible] assignata prouincia, *Esaiæ 1. vers. 1. Ieremiæ 2. v. 3. Ezech. 1. v. 3. Ose 1. v. 1. Amos 1. v. 1. Abd. v. 1. Abac. 1. v. 1. Agg. 1. v. 1. Zach. 1. Malach 1. v. 1.* horum XII. minores vnum volumen efficiunt, *Iesaiæ 6.* Omnium huius generis prophetarum doctrinæ summa, *Matthæi 22. v. 20. Tertium* prophetarum genus eorum est, qui doctrinæ diuinæ explicandæ & applicandæ dono insignuntur, *Actor. 21. Corinthiorum 12. v. 18. Ephes. 4. v. 12.* hinc prophetare, pro docendi sum ædificationi, exhortationi & consolationi applicare. *Corint. 14. v. 1. 3.* & prophetia, pro huiusmodi exercitio, *Rom. 12. 1. Tim. 5. 19. 20.* huiusmodi forma describitur, *1. Corinth. 14. v. 29.* Prophetæ variis afflictionib. expositi, *Matt. 5. v. 12.* non accipiuntur, *2. Paralip. 36. v. 12. Ierem. 26. v. 13. Matth. 12. v. 41. ad Heb. 11. & 28. v. 21. Heb. 1. v. 1 & 3. & 10 v. 11. 1 Ier. 1. v. 15. 2. Ier. 1. v. 11.* de Christo locuti sunt omnes, *Luc. 24. vers. 22. 1. v. 1. v. 11. 2.* Deo missi, *Iron. v. 24.* ab Israelitis occisi, *Nehem. 9. v. 26. Matth. 5. v. 12. 23. Luc. 13. v. 14. & 21. v. 20. act. 7. v. 51. 52. 1. Thess 2. v. 15.* nobis exempla proponuntur, *Iac. 5. v. 10.*

Prophetæ omnium non solum subditorum, sed regum etiam & principum peccata magno zelo & acri sermone coarguerunt. *Exempla*: Moyses grauiter obiurgat Aaronem & populum. *Exod 32. v. 21.* populum, *Num. 24. v. 41. 42. Deuteronom. 9. v. 7. 8. Rebellas, Num 32. v. 6. 7.* Vir Dei grauiter obiurgat Heli sacerdotem, *1. Samuel. 2. v. 26. 28.* Samuel populum, *12. v. 12. 5. &c.* Saulem, *13. 15. 14.* Nathan Dauidem, *2. Samuel. 12. v. 7.* Gad, Dauidem, *24. 13.* Vir Dei Ieroboamum, *1. Regum 13. v. 1. 2. 3.* Ahias Silonites Ieroboamum, *14. v. 9.* Iehu propheta Baasa regem, *16. v. 2. 3.* Elias populum ob idolatriam Baal, *18. v. 21. 22. & 19. v. 10.* Achabum ob Nabothi interfectum, *21. v. 19.* Ochoziam, *2. Regum 1. v. 16.* Ioram Regem, *2. Paralipom. 21. v. 12. 13. 14.* Eliæus regem Israel, *2. Regum 3. v. 13.* Ophytes, populum, *21. v 10. 1.* Hanan propheta Asa regem Iuda, *2. Paralip. 16. v. 7. 8.* Iehu propheta Iosaphatum, *19. v. 2.* Zacharias populum, *24. v. 20.* Azarias Oziam, *26. v. 18.* Dauid impios, *Psalm. 75. vers. 5.* Osee diuersos ordines populi, *Ose. 5. v. 1.* Elaias populum, *Esa. 1. v. 4. & 3. v. 1.* Ieremias omnium ordinum homines, *Ier. 1. vers. 18. & 2. 2. 25. & 23. v. 11.*

De mutationibus Imperiorum præmonuerunt suos. *Exempla*: Samuel indicat regnum à Saul esse transferendum, *1. Sam. 15. 28.* Ahias prædicit Ieroboamo, quod scissurus sit Deus regnum in duas partes, *1. Reg. 11. 30. 21.* Eliæus prædicit Iosaphato regi Iuda victoriam contra Moabitas, *2. Regum. 3, 18. &c.* vaticinatur rem Ioram regi quod tribus vicibus sit percussurus Syriam, *2. Reg. 13. 18.* propheta Domini indicat, Deum propter peccata Manassis delitu-

ram

...nam. 21.11.12.13 Daniel multa prænuntiat de monarchiis ...ionibus, *Dan.*2.4.5.7.8.9.10.11.*capitibus*.

...ntur de pœnis peccatorum. *Exempla*: Vir Dei prædicit ...roboli, quibus pœnis esset affligendus à Deo, 1. *Sam.* ...eadem repedit, 3.17.18. quæ etiam exitus comprobauit, ...muel prædicit Sauli pœnas ob neglectum Dei manda- ...*Samuel.*15.28. Nathan Dauidi indicat calamitates secutu- ...*Samuel.*12.11. Gad similiter, 24.13. 1.*Paral.*21.10. Salomoni ...natur ira Dei ob idololatriam, 1.*Reg.*11.*versic.*11. Ahias præ- ...dicit Baasæ interitum cum tota familia, 16.2.3. Elias fa- ...propter idololatriam Achab. 17.1. & homicidium, 21.9. ob ...rem Benadad Achabum cum tota familia pœnas datu- ...dicit, 20.42. Holda prophetissa prænuntiat Ochosiæ ...rtem, 6.*Reg*1.16. eadem mala ventura prænuntiat Iosiæ, 2.*Pa-* ...34.24. Ezechiel vaticinatur contra ciuitatem sanguinari- ...Ezech.12.24.

...ebus euentibus vaticinati sunt, & eos prædixerunt, ...ilia. Moyses, *Exod.*16.12.13. *Num.* 14.39.40.41.42. Vir Dei, ...*v.*2.3 2.*Reg.*23.20.21. Elias, 1.*Reg.*17.3.14. Propheta Dei, ...Michæas, 22.18. Elisæus, 2.*Reg.*7.1.2.& 8.1.11.12. Esaias, 20.1.2. ...*ad.*14. *Esa.*3.8.1.

...ones prædixerunt. *Exempla.* Elisæus, 2.*Reg.*7.1. Esaias, ...& 2.*Paral.*29.15.16. Iahaziel, 2.*Paral* 2.14.15. Ieremias, *Ierem.* ...

...cum aliis politicis viris consiliis fuerunt externam etiam ...rum. *Exempla.* Moyses, *Exod.*18.*v.*13.14. Samuel, *Eccles.*46.*v.* ...Elias, 1.*Reg.*2.12. Elisæus, 4.13. & 6.*v.*9.12 & 13.14. Ioiada, ...*Reg.*& c.2.*Paral.*9.10. Sacerdotes Leuitæ, 19.5.6.7.8.9.10.11. ...*Ose* 12.13.

...ram sunt homines ad bona opera. *Exempla*: Sacerdos ...exemplar libri Legis dare iubetur, *Deut.*17.18. Vide, 1.*Samuel.* ...36.37. Azarias, 2 *Paralip.*15.*vers.*1.2. Ieremias, *Ierem.* 17. ...22.& 35.*v.*14.15. Ezechiel, *Ezech.* 3.*v.*17.18. & c. Oseas, *O-* ...

...phetæ & Sacerdotes Dei iussa & mandata populo retule- ...*Exempla.* Iethro, *Exodi* 18.19. Samuel, 1.*Samuelis.*15.*versic.*16 ...rema, 2.*Paralipom.* 11.*Versic.*2.3.4. Gad, 2.*Samuel.* 24.*Versic.* ...Ieremias, *Ierem.* 1.17.& 17.*vers.*15.16. Ezechiel, *Ezechiel.* 2. ...

...phetæ & Sacerdotes sinceri ac fideles, ab impiis afflicti & ...ecuti sunt. *exempla*: Abimelech vna cum octoginta septem ...ribus, 1.*Sam.* 22.18. Iehu, 1.*Reg.*16.7. prophetæ à Iezabel, ...ecutio. 19.14. Michæes, 22.*v.*24 25.2.*Paralip* 18 26. Zacha- ...2.20. Hanani, 16.10. prophetæ, 4.*Esdr.*1.32. *Matth.*23.37. *Luc.* ...*Thess.*2.15. Ieremias, *Ierem.*20.2. Daniel & socii eius, *Dan.* ...& 6.16.

...ophetis & ministris omnia mala & calamitates imputân- ...*Exempla*: in Moyse & Aarone, *Exodi* 5.*vers.*21.& 14.*Versic.* ...Elia, 1.*Regum* 18.17. Elisæo, 2. *Regum* 6.*vers.*30.31. Ieremia, ...44.*versic.*15.16.17. prophetis propter vaticinia gratuitidi- ...manuscula dabantur. *Exempla*: Saul Samuel, 1 *Samuel.* ...Ieroboam Ahiæ, 1.*Reg.*14.3. Benadad Elisæo, 2.*Regum* ...Dei Elisæo, 8.8. Magister militiæ Ieremiæ, *Ieremiæ* 40. ...6.

...phetarum contemptus, 1.*Paralipom.*24.*Versic.*19.& 25.16.& ...16. *Ieremiæ*7.*vers.*25. prophetarum filii, pro eorum dis- ...*Regum* 4.38.& 6.1. prophetarum mos, gestu aut habitu ...rum personam exprimere, *Ose.* 2. *Mich.* 18. *Exempla*: Esaias, ...21.3.4. Oseas, *Ose.* 3.& 2.23 *Rom* 9.*v.*25. prophetarum ...& falsorum discrimen, *Deut.*13.2.& 18.22. *Ierem.* 28.9. ...rum penuria iræ Dei signum est, 74.9. *Ezech.*7.26. Vulpi- ...19.4.

...phetarum & ministrorum verbi Dei in hoc mundo præ- ...*Primo*, Accusatio. *Exemplum*: Oseas, 4.*versic* 4. *Secundo.* ...*Exempla*: Michæas, 1.*Reg.*22.27. Ieremias, *Ierem.* 20.2. ...*versic.*4.& 37.15.& 38.6. Hanani, 2.*Paral.*16.10. *Tertio*, Con- ...natio. *Exemplum*: Ieremias, *Ierem.* 26.11. *Quarto*, Conuitia, ...*Exempla*: Eliæus, 2, *Reg.* 23. prophetæ, qui viri rixarum & ...iæ appellantur in vniuersa terra, *Ieremiæ* 15.10. *Quinto*, ...natio, quod sint seditiosi, turbulenti & blasphemi, *Exem-* ...Elias, 1.*Regum.*18.17. Ieremias, *Ierem.*5.13.& 37.13.& 43. *ver-* ...3. *Sexto*, Fames, *Exempla*: Elias a coruis & à Sareptana re- ...pastus, 1.*Reg.*17.*vers.*6.12.& c. Centum prophetæ ab Abdia ...scondit, pane & aqua pasti, 18.*v.*4.13. *Septimo*, Insidiæ, *Exem-* ...Elias qui conquiritur sibi fieri insidias, 1. *Regum.* 19.*Versic.* ...Octauo, Mors, *Exempla*: Iehu, 1.*Regum* 16.17. prophetæ ...Thessal.2.15. Vrias, *Ierem.*26. *Versic.* 20.26. Ioannes Baptista ...14.10. *Marci* 6.27. Serui patris familias, *Matth.*21.35. *Mar-* ...*versic.*4.5. *Luc.*20.*vers.*9.10.11.12. Iacobus frater Ioannis *A-* ...*rum*, *Exempla*. Michæas, 2.*Paral.*14.7. Dauid, *Psalm.*109.5. ...*Nono*, proditio, *Exempla*: Ieremias, qui proditur à Semeia, ob ...rum Babylonem missum, *Ierem.*29.*versic.*24.& c. Amos, *A-* ...7.10. *Vndecimo*, Subsannatio, *Exempla*: prophetæ & nun-

cii Dei, 2.*Paral.*36.*Versic.*14.15. *Vide Ezech.*12.6 & 24.14. 1. *Cor.* 4.*v.* 9.10. *Duodecimo*, Verbera, *Exempla*: Michæas, 1.*Reg.* 22.34. Ieremias, *Ierem.*20.2.

Prophetæ falsi lupis similes. *Matth.* 7.15. falsi Propheræ Achâbi temporibus, 1.*Reg.* 18.20. ad sanguinem vsque seipsos lacerant, *ibid.* occiduntur, *v.* 40. falsi prophetæ reprehendi debent. *Ezech.* 13.2.& 22.*v.*25.28. *Soph.*3.4.

In prophetis loqui dicitur Deus, *Hebr.* 1.1. prophetarum spiritus quid vocet Paulus, 1.*Cor* 14.32. prophetæ de re futura, tanquam de præsenti loquuntur, *Malach* 3.1. *Marc.* 1.2. vt plurimum tempore præterito vtuntur, etiamsi de re futura loquantur, propter rei certitudinem: *Esa.*9.6.& *alibi sæpe*.

Prophetam in nomine prophetæ recipere, est recipere, vt prophetam, & eo quod est propheta, *Matth.*10.41. vt explicatur *Marci* 9.41.

Prophetæ, pro prædictionibus propheticis, *Matth.* 5.17. pro ipsorum libris, *Marci* 1.2. pro apostolis, ministris, &c. *Matthæi* 24.34.

Prophetæ, pro futura vaticinari, *Matth.* 11.13. prophetias interpretari, 1.*Cor.*11.*v.*4.5.& 14.3.

Prophetia Dei donum, *Rom.*12.6. 1.*Cor.*12.10. prophetiæ donum optandum, 15.1.& c. interpretatio à Deo, 2.*Pet.*1.*v.*20.21.

Pseudoprophetæ, & eorum punitio, & quod non sint audiendi, *Deut.*13.1.& 18.20.1.*Reg.*13.11.& 18.40.& 22.*v.*6 10.2.*Reg.*10.19. *Prou.*18.10. *Esa.*3.11.& 28.7.& 56 10. *Ierem.*14.*v.*13.15.& 23.1.& c.27.9 & 28.1.& c.29.8.21.25. *Ezech.*13.*v.*1.& c.14.9.& 22.25. & 34.*v.*2.8. 18. *Amos* 7.10. *Mich.*3.5. *Zachar.*13.2. *Matth.*7.15 & 24.11. *Marc.*8.15. & 13.6. *Lucæ* 12.1.& 18.23. *Actor.*20.29. 1.*Cor.* 15.22. *Phil.*3.2. *Col.*2.8.1. *Tim.*4.*v.*1.2. *Tim.* 2.17.& 3 1.2. *Pet.*2.1.& c. *Iudæ*, *v.*4.8.& c. Pseudoprophetæ habentur, qui ante tempus mittantur, currunt, *Ierem.* 14. *v.*14.& 23.32. & 27.15. *Ezech.*13.5.

Pseudoprophetarum merces ab impiis: *Primo*, auditorum frequentia & applausus, *Psal.*73.9. *Ierem.*5.31. *Secundo*, Fauor & honor Quadringenti quinquaginta prophetæ Baal de mensa Iezabel comedunt. 1.*Reg.*18.19. Elias vero in maximis periculis versatur, 19.10. & cum fame conflictatur, 17.4.& c. Illi in pretio habentur apud Achabum, 22.6. *Tertio*, numera & ampla commoda: pseudoprophetæ Israel, *Esa.*16.*v.*10.11. *Ezech.*13.*v.*18.19.& 34.*v.*3 4. pseudoprophetarum notæ duæ: Falsa doctrina & mali mores, *Matth.*7.*v.*15.16. ideoque vitandi, *v.*15. *Marc.*8.15. *Luc.*17.23.

¶ Sententiae Biblicae.

Prophetæ boni à Deo mittuntur.

Priusquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te. *Ieremiæ* 1.

Quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas, *Amos.*3.

Et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt, 1.*Cor.*14.

Prophetam suscitabo eis similem tui, ponamque verba mea in ore eius, loquetur que ad vos omnia, quæ præcepero illi: qui autem verba, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam, *Deut.* 18.

Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manus nunciorum suorum: at illi subsannabant nuncios, 2.*Paralipom* 36.

Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque, & non audistis, neque inclinastis aures vestras, vt audiretis eum. *Ierem* 25.

Iudicium mortis est viro huic, qui prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. 26.

Et prophetis mandabitis dicentes: Ne prophetetis. *Amos.*2.

Iesus autem dixit: Non est propheta sine honore, nisi in domo sua, *Matth.*13.

Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum. 23.

Tunc expuerunt in faciem eius, dicentes: prophetiza nobis quis te percussit.

Prophetæ mali seipsos intrudunt.

Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. 3.*Reg.*22.

Et dixi, a, a, a, Dominus Deus, prophetæ dicunt eis: Non videbunt gladium, & fames non erit vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. *Ierem.* 14.

Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad illos, & ipsi prophetabant. 23.

Væ prophetis insipientibus! qui sequuntur spiritum suum & nihil vident: Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro

domo Israel, vt stetis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes : Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, & perseuerauerunt confirmare sermonem. Nunquid non visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem loquuti estis? & dicitis, ait Dominus: cum ego non sim locutus. *Ezech.* 13.

Simplices seducunt.

Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit, quod locutus est, & dixerit tibi, eamus & sequamur deos alienos, quos ignoras, & seruiamus eis : non audies verba prophetæ illius, vt somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra. *Deut* 13.

Stupor & mirabilia facta sunt in terra, prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis. *Ieremiæ* 5.

Et in prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacii: & confortauerunt manus pessimorum, vt non conuertatur vnusquisq; à malitia sua. 23.

Hæc dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos. Visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. *ibid.*

Audiui, quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, dicentes: Somniaui, somniaui. Vsq; quo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? *ibid.*

Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant tibi iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. *Thren.* 2.

Prophetæ autem eius linebant eos absque temperamento, videntes vana, & diuinantes ei mendacium. *Ezech.* 21.

Scitote Israel stultum prophetam insanum virum spiritualem. Speculator Ephraim cum Deo meo : propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias eius, insania in domo Dei eius. *Oseæ* 9.

Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa & prodigia. Nolite credere. *Matth.* 24.

Nam eiusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. 2. *Cor* 11.

Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum. *Coloss.* 2.

Fuerunt vero & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Deum negant. 2. *Pet.* 2.

Hoc primum scientes, quod venient in nouissimis diebus illusores. 3.

Factis se produnt.

Propheta autem, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret, interficietur. *Deut.* 18.

Sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietatate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium. *Esa.* 28.

Prophetæ eius vesani, viri infideles, *Sophon.* 3.

Attendite à falsis prophetis. Nunquid colligunt de spinis vuas aut de tribulis ficus. *Matth.* 7.

Pœnam super se inducunt.

Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficietur, quibus locutus est, vt auerteret vos Domino Deo vestro, qui redemit vos de domo seruitutis. *Deut.* 13.

Propheta docens mendacium, ipse est cauda. *Esa.* 9.

Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi in gladio & fame consumentur prophetæ illi, & populi, quibus propherant, erunt proiecti in vias Hierusalem, præ fame & gladio. *Ierem.* 14.

Prophetæ neq; & sacerdos polluti sunt, & in domo mea inueni malum eorum, dicit Dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris, impellentur & corruent in ea : afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus 23.

Hæc dicit Dominus Deus : Super prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem, & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium, propterea vox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. *Mich.* 3.

¶ Sententiae Philosophicae.

Prophetam videntem vocant prisci, quia per videntem sapiens intelligitur, cum insipientes cœci sint. *Philo de migratione Abraham.*

Prophetæ, vt ait Auicenna, Angelorum species cernunt, & ipsorum audiunt voces. *Pic. in Apolog.*

Prophetiam talsam trifariam diuidere possumus, cum dæmones ipsi, aut quæ reuelant norunt, aut à superioribus discunt dæmonibus, aut à bonis eruditur spiritibus. *Ioan. Francisc. Pic. Mirand. de prænotione l. 4. c. 9.*

Prophetæ falsi aut à bonis eruditur spiritibus, aut à malis, quæ ea, quæ falsa prophetæ reuelant, à bonis hauserunt, & id bifariam, aut solum manifestant, quæ spirituali eorum naturæ sunt cognita, aut quæ à superioribus edocti sunt: primi generis Balaam & Sibyllæ. *idem.*

Prophetæ falsi ex dæmonum inspiratione vera prædicere possunt, nam ipsi ex oraculis interdum vera respondebant, possunt enim multa scire vi naturæ, quæ reuelare possunt hominibus ignota, natura enim hominibus superiores sunt. *Ioan. Franc. Pic. Mir. de prænotione, l. 4. c. 6.*

Prophetæ veri differunt à falsis in hoc, quia veri semper vera effantur, falsi non semper falsa: nam interdum vtitur Deus etiam malis, vt inde vtilitas veniat, & propriè falsus est, qui sciens & volens falsa profatur. *idem, ibid.*

Prophetia falsa differt à diuinatione: quia semper in falsa prophetia dæmones reuelant, in diuinatione non semper dæmones reuelant: hæc expresso & suppresso pacto male freta suas peragit superstitiones, illa expresso duntaxat pacto polluitur. *ibid.*

Prophetia est passio transiens, non enim semper prophetæ prophetantur. *Ioan. Franc Pic. Mir. de prænotione l. 7. c. 4.*

Prophetiæ ex fructibus probandi sunt, & præcipuum est vestas non fucata, non adulterata, sed pura, & nitida, quam alissima gignit humilitas, quæ non meretur illud non elata, non protinax, non inquieta, non garrula, non auri aut bonorum scitabunda, nec vani finis cupida, nec sapiens in oculis suis: rancor, authoritate bonorum, doctorumque virorum vtens. Porro, si tribulationibus vexatur, aut libenter patitur, aut certe deperata non furit: si aliis prophetis conformes sunt, quorum alii odio habiti & vexati, alii iniuriis affecti, alii inani regum vel populorum rabie trucidati, & demum si verax cognoscatur. *idem ibidem lib. 3. capite 2.*

Prophetis veris habere fidem munus est Dei, falsisque abrogere credulitatem. *idem, ibid, c. 5.*

Propheta animum nudum à Deo ab omni cupiditate habere oportet. *ibid.*

Prophetia ab eo dicta est, qui videre, & maxime futura, & vti prædicaret. Idem apud Græcos prædicatio. *Ioan. Franc. Pic. Mirand. de prænotione, l. 2. c. 1.*

Prophetæ à prædicendo dicti, nec omnis, qui prædicit, propriè propheta habetur, nec omnes prophetæ veri sunt, sed alique falsi & qui veri, semper numeris omnibus non intelligunt, qua explicant, sed ambigue alii, alii sub ænigmate, alii clare & aperte. *Idem ibid. c. 2.*

Prophetæ fuere manci, qui significationes illarum rerum quas videbant, non intellexerunt. *ibid.*

Prophetam constituit illustratio mentis, & occultorum superna reuelatio, etiam si exteriores notas non viderit, & qui portet futura etiamsi nescit, quæ profert. *Ioan. Franc. Pic. Mirand. de prænotione. l. 2. c. 2.*

Propheta vere intelligitur, qui visionum apparitionumque, ac notarum menti inspiratarum significantiam ex reuelatione percepit, ea proferens, cum tempus expostulat: duo enim requiruntur acceptio seu appræsentatio & iudicium: at cum naturale lumen ad futura contingentia per se proprie exrendi non possit, supernaturale illabi necesse est, ex quo iudicium, & futurorum clara cognitio profluit, quæ reuelatio dicitur, *idem ibid.*

Prophetia interdum est, etsi non sint species, infundunturque quandoque intelligentiæ rerum ex lumine absque specie visibili, qui nobilissimus est modus. *Ioan. Franc. Pic. Mirand. de prænotione, l. 2. c. 2.*

Prophetiam supernaturali lumine exactam haberi decimus: quo illustratur ptophetæ mens ad ea noscenda, quæ palmarium aliis inuulgant, etsi quandoque quæ vident, non proferant, semper enim non expedit, quanquam semper beneficentissimus Deus per reuelationes ipsas aut in vniuersum, aut in particulari hominum saluti consulat, non futura modo, sed & præsentia & præterita faciens. *idem ibidem.*

Prophetiæ lumen ad diuinam essentiam intuendam non penetrandit, id enim luminis gloriæ, quod perfectius est, & fidei lumini succedit, officium est, quod exuberanter Deus beatis largitur. *Ioan. Franc. Pic. Mirand. de prænotione, l. 3. c. 3.*

Prophetiam aut natura aut studio acquiri posse falsum est, sola à solo Deo magna erga homines beneuolentia proficiscitur. *Ioan. Franc. Pic. Mirand. de prænotione, l. 2. c. 4.*

Prophetica vera reuelatio lumen est prophetæ intellectui diuinitus instar passionis, transeuntis infusum, saluti consulens, & maxima cum certitudine earum notas rerum ostendens, quæ humanæ potissimum cognitioni naturaliter occultantur. *idem ibidem.*

Prophetia ex astris pendere non potest, aut ex siderum configurationibus præberi soptis hominibus, vt accidie ex diuina reuelatione eius luminis beneficio, quod futura monstrat, distinguit & iudicat. *ibidem.*

Propheticæ reuelationis triplex est modus, aut enim per auditum &

lium exteriorem offeruntur obiecta, quæ rerum futurarum notæue sint aut menti collucent, aut mediæ inter mentem exteriorem imaginariæ potestati se insinuant. *Ioan. Pet. Mir. de prænotione, l. 2. c. 8.*

¶ Similitvdines.

Chrysostomi. pictores imitantur arte naturam, colores colorum incentes, visibiles corporum depingunt imagines, & saltus hominum, & animalia, & arbores, & reges, & rusticos, & barbaros pugnas, & rixas, torrentes sanguinum, & lanceas, & loricas, & scutum, & fedem regalem, & imperatorem sedentem, & barbaricum, & gladium acutum, & fluuios decurrentes, & terram variis floribus adornatos, & omnia, quæ videntur per artem, & animales, mirabilem historiam videntibus præstant: Sic & prophetæ quasi quidam pictores sunt virtutis ac malitiæ, describunt nobis illi peccatorum, iustum, pœnitentem, stantem, surgentem, habitantem. Et sicuti faciunt peccatores occidentes occisus, ita & prophetæ faciant aliquando quidem insurgentia peccata, aliquando autem allisa. Sicut habet imagines subscriptiones deorsum quidam colore, in quibus scriptum est, qui rex, quod præliu[m] est. Ita in Psalmis desuper titulus fixus est, quæ causa sit, quæ[re]ditiua, & quapropter Psalmus sit dictus. *In proœm. Psalm. 50.*

Iaculum terribus iacula contra omnes hostes iactantur: Sic de hæreticis libris contra vanas gentilium fabulas, & contra insanas eorum disputationes, salutaria veritatis proponuntur exempla. *Ex Matth. homil. 10.*

Nubes nubes baiulant pluuiam, & effundunt eam super terram: Sic & prophetæ & Apostoli accipiunt verba à Deo, & effundunt fructuabilem terram. *In 7. Matth. homil. 10.*

Viscera animalis animalis viscera nemo manducat: Ita viuentium mortuorum sermones suscepit nemo, sed post mortem. *In 7. Matth. homil. 20.*

Quemadmodum peritus medicus membrum in corpore putrescens amputat, ne reliquum etiam corpus inficiatur: Sic prophetæ membrum ægrum peccatoris resecant, dum excommunicant iniquitatis obnoxios, ne fidelium congregatio his morbis infici[a]tur. *Hieron. l. cum presbyter esset designatus.*

Quemadmodum Quemadmodum nos conspicientes ea, quæ sunt videndo non fallimur, non aliter videmus quam sunt, quemadmodum fiunt, ita videamus: Sic & prophetæ futura quasi præsentia videbant, & quæ videbant, fieri erat necesse: quæ fiebant, omnino videre oportebat. Et rursum quemadmodum nos quæ videmus oculis, omnino necesse est, vt sint, videmus ea, quæ sunt, videmus, nec potest aliter fieri quam vt videmus: Sic & prophetæ, quæ præuidebant, oportebat omnino non aliter fieri poterant, quam quemadmodum præuiderant. Si futura non præuidissent, iam non fuissent prophetæ. *De Verbis Domini.*

Basilius Episcopi. Sicut in regiam militaremque viam reliqui ex pagis agrique proueniunt: Ita prophetæ (qui etiam vitæ ad Christum viam esse credentibus ostenderunt. *De Græcis.*

Hieron. Etiam medicorum filii prædicunt morbos futuros, qui non pariunt: sed ipsorum professio est, morbos inhibere futuros. Hinc frequenter legimus in scriptura sacra, Deum iubere prophetas, vt prædicent pœnitentiam, fingentem se omnium ignorare, quæ futura sunt. Ideo sit, siue pœnitentiam arripuerint vel non, ne existimetur per suam præscientiam causam præbuisse occasionem audientibus, vt caderent & perirent: Quocirca & Dominus aliquitur Hieremiam ad modum: Fortassis audient, & conuertentur vnusquisque de via agent: quod si vellent, æque fieri posset, ac in peccatis omnibus nætere. Si quis præsciret, bonum se futurum, & sic manere usque ad finem, certe nequaquam magna promptitudine ad pœnitentiam egeret, vt desisteret vitiis. *In Gen. c. 2.*

D. Augustini. Sicut in citharis & huiusmodi organis musicis, quæ quidem omnia, quæ tanguntur, canorum aliquid resonant, non omnium chordæ: cætera tamen in toto citharæ corpore ideo sonora sunt, vt esset vbi vincirentur, vnde & à quo tenderentur illæ, quæ ad cantilenæ suauitatem modulaturus & percussurus est artifex: Ita in his propheticis narrationibus, quæ de rebus gestis hominum prophetico spiritu diliguntur, aut aliquid iam sonant significationis futurorum: aut si nihil tale significant, ad hoc interpositum esse, vt sit, vnde illa significantia, tanquam sonantia, connectantur. *Lib. 22. contra Faust. Manich. c. 44.*

Non sane omnia, quæ gesta narrantur, aliquid etiam significare, ideo gesta sunt: sed propter illa, quæ aliquid significant, arte exuntur etiam aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in citharis atque huiusmodi vasis musicis aptantur ad cantum: sed vt aptari possint, fabricæ & cætera in compaginibus organorum, quæ non percutiuntur à canentibus: sed ea quæ percussa resonant, his connectuntur. Ita in prophetica historia dicuntur & aliqua, quæ nihil significant, sed quibus adhæreant: quæ significant, quodammodo religantur. *Lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 2.*

Vincentius. Quemadmodum agricola bonus, cum viderit malam arborem, fructum bonum non ferentem, sine omni hæsitatione illam excidit, ac velut inutilem in ignem coniicit: Sic magistratus vere Christianus cum falsos Euangelii pastores ac prophetas audit, deponit, & ex vinea Domini eiicit. *In Psalm.*

Vide Sacerdos.

Prosperitas.

¶ Definitio et etymolog.

Prosperitas, Græce εὐημερία, ας, ἡ, & εὐημερέω, prosperor dicitur. Prosperitas Hebr. *Ascher*, felicitas: & *Schalem*, pax. Hæc enim sunt comites prosperitatis. Est autem prosperitas felicitas & ad votum successus. Venit autem à spe, vnde & prosper felix, felix hoc est, qui spem nostram implet. Vnde prospera fidera, tempora, loca, fines, actiones, successus. Item felix, qui spe sua potitus est.

¶ Loci Biblici.

Prosperitas à Deo est, *Gen* 39. 2. 1. *Sam.* 28. 14. 2. *Sam.* 5. 10. 2 *Reg.* 18. 7. 1. *Paral.* 11. 9. & 17. 8 & 18. 6. & 12. 11. 2. *Paral.* 11 & 14. 6. & 15. 9. & 17. 3. & 20. 39. *Psalm.* 23 v. 5. & 90. 17. *Prou.* 3. 33. *Eccl.* 3. 13. *Esa.* 14. 3. & 26. 12. *Ioel.* 2. 20. *Zachar.* 8. 11. Prosperitas impiorum, & eorundem repentinus interitus, *Iob.* 21. 1. & *c. Psalm.* 37. *vers.* 10. 35. 36. *Esa.* 41. 12. prosperitas timentibus Deum promissa, 1. *Par.* 22. v. 13. 2. *Par.* 19. v. 11 & 20. 20. & 26. 5. & 27. 6. & 31. 21. & 32. 30. 1 *Esd.* 8. v. 22. 23. *Psalm.* 25. v. 13. 14. *Esa.* 1. 19 & 30. 23 & 48. 18. & 58. 8. *Ierem.* 7. 22. & 22. 4. & 32. 39. *Ose.* 2 21. Prosperitas in Ecclesia restituta, *Ierem.* 31. v. 12. 14. prosperitas interdum periculosa, 1. *Tim.* 6. 17.

¶ Patrvm Sententiæ.

Nemo frangitur aduersorum molestia, qui prosperorum delectatione non capitur, *Aug. de Verb. Dom. lib. 2.*

Nemo gratuletur homini, qui prosperatur in vita sua, cuius peccatis deest vltor, & adest laudator. Maior hic ira Domini est: irritauit enim Dominum peccator: vt ista patiatur, id est, vt correctionis flagella non patiatur, *in Psalm. 7.*

Magnæ virtutis est cum felicitate luctari, ne illiciat, ne corrumpat, ne ipsa subuertat felicitas, magnæ, inquam, virtutis cum felicitate luctari: magnæ felicitatis est, à felicitate non vinci. *De Verb. Dom. cap. 13.*

Ideo Deus felicitatibus terrenis amaritudines miscet, vt illa quæratur felicitas, cuius dulcedo non est fallax. *Super Matthæum sermone 29.*

Prospera huius mundi asperitatem habent veram, iucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem *Epist. 36.*

Nulla res longa mortalium, omnisque felicitas seculi dum tenetur, amittitur, quum enim tribulationis tempus aduenerit, omne quod præteritum est, nihil adiuuat sustinentem. *Super Esa. l. 7.*

Difficile, imo impossibile est, vt præsentibus & futuris quis fruatur bonis vt hic ventrem, & ibi mentem impleat: vt à delicijs ad delicias transeat, & in vtroque seculo primus sit, vt in terra & in cœlo appareat gloriosus. *in Epist.*

Si haberes sapientiam Salomonis, si pulchritudinem Absolonis, si fortitudinem Samsonis, si longæuitatem Enoch, si diuitias Cræsi, si felicitatem Octauiani, quid prosunt hæc, quum tandem caro datur vermibus, & anima dæmonibus cum diuite sine fine cruciando? *in Matth. 27.*

Sancti viri quum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pauida suspicione turbantur: timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: nec timent, quod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, & exterioribus os vulneribus curans ab intimis repellat. *Greg. in Moral.*

Quem nec abundantia in superbiam eleuat, nec in necessitate cupiditas irritat, nouit abundare, nouis penuriam pati *sup. Ezech.*

Manifestum perditionis indicium est, quando affectatis iniquitatibus subsequens fauet affectus, & nulla contrarietas impedit, quod mens peruersa concepit. *in Moral.*

Quum quis positus in prosperitate diligitur, incertum est, vtrum prosperitas, an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis: nec prosperitas quippe amicum iudicat, nec aduersitas inimicum celat, *ibid.*

Iustis amplius placet ex aduersitate mala perpeti, quam ex prosperitate terrenæ dispensationis curæ fatigari, *ibid.*

Sæpe Omnipotens Deus, cum auaræ menti vehementer irascitur, prius ei permittit ad votum cuncta suppetere, & post hæc per vltionem subtrahit, vt pro eis debeat supplicia æterna tolerare. *Greg. lib. 25. Moral.*

Præsentis vitæ prosperitas innocentiæ testis non est: quia multi ad perennem vitam per flagella redeunt, & plerique ad finita supplicia perducendi sine flagello moriuntur. *ibid.*

Præsentis vitæ prosperitas aliquando idcirco datur, vt ad meliorem vitam prouocet: aliquando, vt in æternum pœnius damnet. *in Past.*

Solet rerum abundantia tanto magis à timore diuino mentem soluere, quanto magis hinc exigit diuersa cogitare, *in Homil. quadam.*

Præferendus ille, & magnus est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immoderatior cura vestis vel corporis non irrepsit. *Bern. lib. 2 de consid.*

De diuitiis & floribus, & maiorum nobilitate gloriaris, de patria & pulchritudine corporis, & honoribus, qui tibi ab hominibus deferuntur, te exaltas: respice teipsum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis, circumspice eos, qui ante te sydereis fulsere splendoribus. Vbi sunt, qui ambiebant ciuium potentatus? vbi insuperabiles Oratores? vbi qui conuenientius festa disponebant? vbi equorum splendidi nutritores? vbi exercituum duces? vbi satrapæ & tyranni? nonne omnia puluis? nonne omnia fauillæ? nonne in paucis versibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulchra, & vide, quis seruus, quis dominus, quis diues, discerne, si potes, victum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque tui esto, ne aliquando extollaris: memor autem eris, si te ipsum respexeris. *Prosp. in suis sermonibus.*

Nouerca virtutis prosperitas. baiulis suis sic applaudit, vt noceat, & infelici successu sic fortunatis obsequitur, vt in fine perniciem operetur: conuiuis suis ab initio propinans dulcia & cum inebriati fuerint, lethale virus miscet, & si quid deterius est, quo speciei sui clarescit, amplius eo stupentibus oculis densiorem infundit caliginem. *P. Chry l. 1, de curialium nugis.*

Sæpius in altum quis attollitur, vt ruens fortius, conquassetur. Nam sæpe videtur fortuna in principio prospera nuntiare, sed medium & finem replet multis aduersitatibus, & concludit. *Raban. in quodam serm.*

In omni aduersitate fortunæ infelicissimum infortunii genus est, aliquando fuisse felicem. *Boet. de consol. lib. 2.*

Quam multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est. *ibid.*

Quem felicitas amicum, infortunium facit inimicum. *ibidem libro 3.*

Ex rerum prosperitate luxuria, ex luxuria vero vitia omnia: sic impietas aduersus Deum nascitur. *Lactant. Firm. lib. 2. c. 2. diuin. instit.*

Quod ad alteram philophiæ partem, quam ipsi moralem vocant in qua totius philosophiæ ratio continetur, in qua sola oblectatio est atque vtilitas, in qua nullus dissidio, nullus errori locus est, sed vnum sentire omnes oportet, vnum eligimus, ac potissimum quod est summum ac principale bonum, in quo totius sapientiæ cardo versatur. Et Epicurus quidem summum bonum in voluptate animi esse censet. Aristippus in voluptate corporis. Calliophon & Dinomachus honestatem cum voluptate iunxerunt. Diodorus in priuatione dolorum, summum bonum posuit, Hieronymus in non dolendo. Peripatetici autem in bonis animi, aut corporis, aut fortunæ. Herilli summum bonum esse in scientia. Zenonis cum natura congruenter viuere: quidam Stoicorum virtutem sequi. *idem lib. 3. cap. 7.*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Ouid. 1. Trist. 4.

Dum iuuat, & vultu ridet fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes
At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur vlli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hac exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Aix duo tresue mihi de tot superestis amici:
Cætera fortunæ non mea turba fuit.

Idem 1. Trist. 3.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis vt cantent ad candida tecta columba.
Accipiat nullas sordida turris aues:
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam,
Nullus ad amissas ibis amicus opes.
Vtque comes radios per Solis euntibus vmbra est,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit:
Mobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus,
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.

Pitt. per Aus.

Paucos amicos rebus aduersis proba.

Virg. 1. Æneid.

Nescia mens hominum fati, sortisque futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis.

Ouid. 1. Art.

Mens erit apta capi tunc, cum lætissima rerum,
Vt seges in pingui, luxuriabit humo,
Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore,
Ipsa patent, blanda tum subit arte Venus.
Tunc cum tristis erat, defensa est Ilion armis:
Mœstibus grauidum lata recepit equum.

Idem 2. Art.

Luxuriant animi rebus plerunq; secundis,
Nec facile est æqua commoda mente pati.

Sen. Oed.

Res secunda non habent vnquam modum.

Idem Troad.

O tumide rerum dum secundarum statu
Extollis animos!

Agam.

Prospera animos efferunt.

Silius 1.

Heu cæca mentes, tumefactaq; corda secundis.

Idem 7.

Arrecta spes Sidonia, feruetque corda secundis.
Fortuna iuuenis.

Periand. per Aus.

Si fortuna iuuat, caueto tolli.
Si fortuna tonat, caueto mergi.

Terent. Phorm. 2.

Quamobrem omnes cum secunderes sunt maxima,
tum maxime
Meditari secum oportet, quo pacto aduersam aram
nam ferant:
Pericula, damna, exilia peregre rediens semper cogites.
Aut filis peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc: fieri posse. vt ne quid animi sit nouum:
Quidquid præter spem euenisset, omne id deputare, esse
lucro.

Ouid. 4. Pont. 3.

Tu quoque fac timeas, & quæ tibi lata videntur,
Dum loqueris fieri tristia posse puta.

Hor. 1. epist. 10.

Quem res plus nimio delectauere secunda,
Mutatæ quatient.

Hor. lib. 1. epist. 19.

Dum tua nauis in alto est,
Hoc age, nec mutata retro sum te ferat aura.

Senec. in Thyest. tragœd. 2.

Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsus.
Miscet hæc illis prohibet quo Clotho
Stare fortunam, rotat omne fatum.
Nemo diuo habitu fauentes,
Crastinum vt posset sibi polliceri.

Et prosperitates & calemitates præsentes pro insomniis habendas esse.

Anthol. Sac. Iac. Bill.

Qui bona, quid vanos mundi mirare honores,
Quid mala, quid mundi dedecus ipse time!
Fac superæ miretis opes, & commoda sæta,
Fac mala pertineas, quæ niger Orcus habet,
Cætera (siue tibi fortuna sit vsque nouerca,
Siue fit illa parens) somnia vana puta.
Somnia sunt, quæcunque fluunt, quæcunque putato,
Vt veniunt, abeunt labilis instar aquæ.

Menander.

Δίκαιον ἐσ πράττοντα μιμνήσκου θεόν.
Iustum est feliciter agentem recordari Dei.
Κατ' ἰδίαν φρόνησιν κὰς εὐτυχεῖ.
Iuxta propriam sententiam nullus felix.
Κοινὸν ἀγαθὸν κάλον ἐστὶν χρηστὸς εὐτυχῶν.
Commune autem bonum est bonus felix.
Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὖ δαιμονεῖ.
Non est qui in omnibus sit felix sit.
Πολλοὶ μὲν εὐτυχοῦσι, φρονοῦσι δὲ ἧσσον.
Multi quidem feliciter agunt, non sapiant quamuis.
Τὸν εὐτυχοῦντα καὶ φρονεῖν νομίζομεν.
Feliciter agentem & sapere putamus.
Τῷ γὰρ καλῶς πράσσοντι πᾶσα γῆ πατρίς.
Bene enim agenti omnis terra patria.
Τῶν εὐτυχούντων πάντες εἰσὶ συγγενεῖς.
Felicium omnes sunt affines.
Ὡς εὐκόλως πίπτουσι αἱ λαμπραὶ τύχαι.
Quam facile cadunt splendida fortuna.

Lucianus.

Θεῷ μὲν οὐκ ἔστ' οὐδὲν εἰς εὐτυχέστερος.
Deo quidem sine nullus fortunatior est mortali.

¶ Philosophicæ Et Historicæ Sententiæ.

Cætera exempla fortunæ variantis innumera. Etenim quæ facit magna gaudia, nisi exmalis? aut quæ mala immensa, nisi exingentibus gaudiis. Nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia vlla vitæ rumpit. *Plin. lib. 7. hist.* Omnia

…ent, quæ superfluunt, nocent, segetem nimia sternit vber-
…ne onere franguntur, ad maturitatem non peruenit fœcun-
…dem quoque animis euenit, quos immoderata prosperitas
…, quia non tantum aliorum iniuriam, sed etiam in suam v-
…dentiæ. Senec. ad Lucil.

…Omne fortuitum bonum suspicioſi & pauidi ſtare debemus,
…& piſcis ſpe aliqua oblectante decipitur: numera iſta fortu-
…nantur, inſidiæ ſunt, beneficia iſta vſitata nos habere puta-
…mus. Ibid.

…Nec ſi quæ eſt felicitas, ipſa ſe exagitat: mouet cerebrum:
…ſua gentes alios in aliud irritat: hos in potentiam, alios in lu-
…xum, hos inflat, hos mollit, in totos reuoluit. epiſt. 7.

…Nam felicitas niſi temperetur, premit, vel præterit.
…Multum vitium in ipſo flore luxurioſa imperia ceciderunt:
…nihil quid virtute paratum erat, intemperantia corruit. Epi-
…ſt. 8.

…Nemini eo fortuna prouexit, vt non tantum minaretur illi,
…quam promiſerat. Epiſt. 24.

…Quid de ſua fortuna muneribus, & quæ dedit aufert, quæ ab-
…ſtulit, nec vnquam tutius eſt illam experiri, quam quum
…maxime iniuriæ non habet. Lib. 5. de clem.

…Ingenti animi calamitatibus magnis ſæpius euertuntur: quieti-
…ora tempora pauperes habuimus, aurato capitolio bella ciuilia
…geſſimus. Diuitias putas aurum & argentum: ludibria ſunt fortu-
…nam inter iocum ipſis dominis veniunt, Omnis enim blandi-
…tiæ ſpecioſus de periculo nitor eſt: & ſine cauſa fluit, &
…ſubitæ deſtruit. Nulla certa felicitas eſt. Ille Cræſus inter
…ſapientiſſimus vinctis poſt tergum manibus ductus eſt. Lib.
…de ira. 3.

…Non habet, vt putamus, fortuna longas manus: neminem oc-
…cupat niſi hærentem ſibi. in epiſt.

…Pudores relinquit, quos nunquam fortuna reſpexit, quam quos
…fouet. Noli huic tranquillitati confidere, in momento mare e-
…ſt: eodem die, quo tibi luſerant nauigia ſorbentur, Lib. de
…tranquill. anim.

…Cetera diligenda ſunt proſpera, quæ deſperatione ſumunt prin-
…cipium. ibid.

…Quæ conceſſit fortuna temperet iuſtitia, quod iuſtitia inuenerit,
…moderet moderatio: ſi enim auxeris licentiam tuam, minues glo-
…riam. Ibid.

…Fortuna vt medicus ignarus multos excœcauit, non autem ipſa
…excœca eſt, ſed excœcos plerumque efficit, quos, comple-
…xa eſt. Cic. de amic.

…Errant, qui in proſperis omnes impetus fortunæ putant fugiſſe:
…intuentur, cogitant, qui temporibus ſecundis caſus aduerſos refor-
…midant. Lib. 2. Rhet.

…Vt aduerſas, ſic ſecundas res immoderate ferre, leuitatis eſt, præ-
…ſertim cum æquabilitas in omni vita, & idem ſemper vultus, eadem-
…que frons. Lib. 2. de offic.

…Semper humanæ lætitiæ triſtitia repentina ſuccedit, & quod
…ſubitum a gaudio, delinit in mœrorem: Mundana quippe felicitas
…non ſine ſtatitudinibus eſt reſperſa: nouit ille, qui dixit, rurſus do-
…lor exterminabitur, & extrema gaudii luctus occupat. Innoc. de Vili-
…tate conditionis humanæ.

…Miſeria ſemper ſubiecta eſt inuidiæ, ſola ergo miſeria inuidia
…carebat Socrates.

…Felicitatis index dies vltimus eſt, dicebat Solon. Laert. Diog. de
…vitis, moribus philoſ.

…Non enim hilaritate, nec laſciuia nec riſu, aut ioco, comi-
…tas eſt habenda, ſed ſæpe etiam triſtes firmitate & conſtantia ſunt
…beati.

…Beatus autem eſſe in maximarum rerum timore nemo po-
…teſt.

…Qui bonum omne in virtute ponit, is poteſt dicere, perfici be-
…atam vitam perfectione virtutis. Cicero lib. 2. de finibus bonorum
…& malorum.

…Quippe res ſecundæ animo ſapientum fatigant. Salluſtius in
…Catilinar.

…Verum verbum eſt profecto, quod aiunt: Nihil quicquam ho-
…minibus tam proſperum diuinitus datum eſt, quin & admixtum ſit ali-
…quid difficultatis, vt etiam in ampliſſima quaque lætitia ſubſit quæ-
…dam vel parua querimonia, coniugatione quadam mellis & felis.
…Apul. floridorum lib. 2.

…Vnum eſt temeritatis ſolatium, ſola felicitas. Quint. Curt. de ge-
…ſtis Alex. lib. 9.

…Denique ſecundarum rerum prouentu inſolenter abuti, nec ad-
…uerſa propere debilitari oportet. Val. Max lib. 8.

…Humanæ vitæ conditionem primus & vltimus dies continet:
…non plurimum intereſt, quibus auſpiciis inchoetur, & quo fine
…concludatur: Ideoque eum demum felicem fuiſſe iudicamus, cui
…& accipere lucem proſpere, & reddere placide contigit. Medii
…temporis curſus, prout fortunæ gubernaculum rexit, modo aſpe-
…ro, modo tranquillo motu peragitur: ſpe ſemper minor, dum &
…cupido votis extenditur, & ferre ſine ratione conſumitur. Iidem
…lib. 1. cap. 12.

Etenim plus reor hominibus aduerſam, quam proſperam prodeſſe fortunam. Hæc enim ſpe felicitatis cum videtur blanda, mentitur: Illa ſemper vera eſt, cum ſe inſtabilem mutatione demonſtrat: Illa fallit, hæc inſtruit: Illa mendacium ſpecie bonorum mentes fruentium ligat, hæc cogitatione fragilis felicitatis abſoluit. Itaque illam videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram, hanc ſobriam ſuccinctamque, ac ipſius aduerſitatis exercitatione prudentem. poſtremo felix à vero bono deuios blanditiis trahit: aduerſa plerunque, ad vera reducens, velut vnco trahit. An hoc inter minima exiſtimandum putas, quod amicorum vbi fidelium mentes hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit? Hæc tibi certos ſodalium vultus ambiguoſque ſecreuit, diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit. Quanti hoc integer & (vt videbaris tibi) fortunatus emiſſes? Boet. lib. 2. proſa 6.

Nam illud quoque, quod improbis nunc triſtia, nunc optata proueniunt, ex iiſdem ducitur cauſis. Ac de triſtibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes exiſtimant: quorum quidem ſupplicia, cum cæteros à ſceleribus deterrent, tum ipſos quibus inuehuntur, emendant. Læta vero magnum bonis argumentum, loquuntur, quid de huiuſmodi felicitate debeant iudicare, quam famulari ſæpe improbis cernant. Boetius de conſolat. philoſ. lib. 4 proſ. 6.

In fortunatis virtus refulget.

Sicut vna hirundo non facit ver, nec vna calida dies, nec modicum tempus facit æſtatem, nec vna virtus virtuoſum hominem facit: ſic nec vna dies, nec modicum tempus facit hominem felicem. Ariſt. lib. 1. Ethic.

Nullus eſt bonus, nec beatus nolens. idem lib. 3.

Sine quatuor virtutibus, quæ ſunt Fortitudo, Temperantia, Prudentia & Iuſtitia, nemo dicitur & habetur beatus.

Felicitas perfecta eſt vſus virtutis. idem lib. 7. polit.

Turpe eſt Deos fatigare. Quid vobis opus eſt? fac te ipſe felicem. Facies autem ſi intellexeris bona eſſe, quibus admixta virtus eſt. Turpia, quibus malitia coniuncta eſt.

Tutum iter eſt, iucundum eſt, ad quod natura te iniunxit. Dedit tibi illa, quæ, ſi non deſerueris, par Deo ſurges. parem autem te Deo pecunia non faciet, Deus nudus eſt. Fama non faciet nec oſtentatio tui, & in populos nominis demiſſa notitia. Nemo nouit Deum, multi de illo male exiſtimant, & impune. Non turba ſeruorum, lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium. Deus ille maximus potentiſſimuſque ipſe vehit omnia. Nec forma quidem & vires te beatum facere poſſunt. Seneca ad Lucil. epiſt. 30.

Tunc beatum eſſe te iudica, cum ex te tibi gaudium omne naſcetur: cum in his, quæ homines eripiunt, optant, cuſtodiunt, nihil inueneris, non dico quod malis, ſed quod velis. idem, in epiſt. 126.

Nihil infelicius eo, cui nihil accidit aduerſi, quia male iudicauerunt Dii de ipſo. idem de prouidentia.

Nondum felix es, ſi non te turba deriſerit. Si beatus vis eſſe, cogita hoc primum contemnere, ab aliis contemni. idem libro de moribus.

Fugite delicias, fugite eneruatam felicitatem, qua animi marceſcunt.

Cum omnia, quæ modum exceſſerint, noceant, periculoſiſſima felicitatis intemperantia eſt, quæ in vanas mentem imagines euocat.

Illos quos merito dixeris miſeros, qui nimia felicitate torpeſcunt, quos velut in mari lento tranquillitas miſeros detinet. idem de prouidentia.

Plærunque quæ ſecundum rationem hominibus proſpera eueniunt, ſtabiliora ſunt quam præter opinionem faciliuſque prope dixerim eſſe propulſare aduerſa quam tutari ſecunda. Thucyd. lib. 2.

Omnis proſperitas maxime inuidioſa eſt, præſertim ea in qua eſt contumelia & aſperitas in homines afflictos ac miſeros, ac in noſtram poteſtatem redactos. Dionyſ. Hal. l. 6.

Res ſecundæ ingenio modico & ſubmiſſo præditos attollunt, vt magni ſibi videantur, criſtaſque erigant, cum excelſo loco ſe conſtitutos cernunt. Plut. in Eumene.

Maximæ cuique fortunæ minime credendum eſt. Liuius, Decad 3. lib. 10.

Si in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent Dii, non ea ſolum quæ euenirent, ſed etiam ea quæ euenire poſſunt, reputaremus. Idem, eod. l.

In ſecundis rebus nihil in quenquam ſuperbe ac violenter conſulere decet, nec præſenti credere fortunæ, cum quid ſerus veſper ferat incertum ſit. idem, 5 l. 5.

Ea quæ bona quibuſdam eſſe videntur, quam plurimos commouent ad iniuriam faciendam. Nam nobilitas generis, copia diuitiarum, amplitudo dignitatum, fortitudo animi, & magnitudo potentiæ, in errorem homines inducunt. Xiphil. in Caſ. Aug.

Princeps ingens gloria, eo eſt ferocior & ſubiectis intolerabilior. Tacit. Annal. l. 11.

Fletique omnes fortuna aſpirante felicem rerum ſuarum exi-

stum nacti, inflantur, insolescunt, ac per superbiam humanos & communes casus parum considerant. Indeque non pauci conspiciuntur, secundum fortunam non secus ac grauissimum onus, minus commode sustinere. *Diodor. Sicul. hist. lib. 16.*

Secundâ fortuna ad superbiam prolabimur. *Tacitus, Annal libro vndecimo.*

Rebus secundis etiam egregii duces insolescunt. *idem, histor. libro 2.*

Quamquam optatissimum est perpetuo fortunam quam florentissimam permanere: illa tamen qualitas vitæ non tantum habet sensum, quantum quum ex sæuis & perditis rebus ad meliorem statum fortuna reuocatur. *Ammian. Marcell lib. 15.*

Decere sapientes nihil ambigere (*Narseris dictum*) ne cum fortuna simul secundis in rebus se efferant: sed quemadmodum facile præsentia hæc immutantur, ita & animum ad varios velim hi præparent casus. Nam his quidem qui hoc pacto se habent, suauissima apparebit felicitas, nec erit molestum si qua in re præter eorum sententiam vtcunque fallantur. *Agath. hist. lib. 1.*

Qui ex seruitute insuetam libertatem propitia fortuna consecuti sunt, maxima perpetuo adfectantes, neque se in posterum calamitati vlli fore obnoxios opinantes, successibus & victoriis effuse indulgent, pristini status obliti, præsenti vero læti & insolentes. *Nicet. in Balduino Flandro.*

Prosperi successus humana ingenia cum primis explorant, & vecordes homines tam insolentes reddunt, quam cordatos constantiæ, moderationis & grauitatis laudibus cumulant. *Niceph. Greg. hist. lib. 9.*

Prosperitas est (vt aiunt) consimile quiddam graui plumbo: si hominem robustum non nanciscatur, qui oneri ferendo par sit, pronum in terram præcipitat & proterit. *Constant. Manass. Ann. pag. 160.*

Animus mortalium inexplebilis est præsentis fortunæ muneribus, semperq; ad vlteriora contendit. *Paul. Æmyl. l. 1.*

Quod vulgo dici solet, nimia prosperitate homines maiorem hostem non habere, verissimum est, ea enim illos efferenatos suique præsidentes, ad malum audaces, & proprii commodi nouis rebus turbandi cupidos facit, *Fr. Guicc. hist. l. 13.*

Solent vrbes fieri insolentiores, cum exiguo labore insperata felicitas contigit: sed stabilior est fortuna, quæ ratione paratur, quam quæ casu offertur: ac facilius est aduersa propulsare, quam retinere res secundas. *Thucyd. l. 3.*

Neque cuiusuis est corporis multum merum citra ebrietatem ferre, neque temere inuenias, qui non in tanto rerum secundarum affluxu de potestate rationis exeat. *Plut. in Lacon.*

Secundæ res sapientium animos fatigant. *Sallust. de coniur. Cat.*

Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. *Tacit. hist. l. 1.*

Humani animi rerum successibus certissime explorantur, quibus amentes tantum insolescunt, quanta prudentes laude moderationis cumulant. *Niceph. Greg. hist. l. 6.*

Memini: ex te olim audisse, itidem à diis illum magis exorare quod velit, quemadmodum etiam ab hominibus, qui non quum angustiis vrgetur, tum assentetur, sed quum rebus secundis vtitur, tum reminiscatur deorum, *Xen. de pæd. Cyri, l. 1.*

Res secundæ, vbi animus continens iis moderatur, perdurant: potentiaque mediocriter vsurpata, omnia bona conseruat, ac (quod potissimum est, minimeque iis obtingit qui sine virtute viuunt) & viuentes sincero amore diligit, & defunctos veris laudibus ornari facit. *Dion, l. 43.*

¶ Apophthegmata.

Socrates sciscitatus, quid bonis viris molestum esset? respondit, malorum prosperitas. *Ant. & Max. serm. de fortuna bona & mala.*

Diodorus Philos. felicioris ingenii esse dicebat, infortunia cum dexteritate ferre, quam ingentem prosperitatem regere prudenter. *Eod. serm.*

Epicurus, Humilis, inquit, & paruus animus prosperitatibus effertur, aduersis autem rebus deprimitur, *ibid.*

Epictetus. Hæc eius sunt de prosperitate scite dicta: Stultus prosperitatis tanquam ebrietatis voluptate nimium fruens, stultior euadit. Eorum qui prospere agunt, antagonista est inuidia, prosperitate, tanquam fructibus autumni, dum adest, frui debemus, *in Enchiridio & de dissertationibus.*

Phauorinus, in prosperitate, inquit, ne superbias: & inops ne deiicias animum, Fortunæ vices fortiter ferre scias. *Ant. & Max. ser. de fortuna.*

¶ Exempla Sacra.

Prosperitas suspersbiæ occasio, *Rom. 2. Exempla*: Israelitæ, *Deut.* 32. 15. prosperitas Christi tempore, *Mich.* 4. 4. prosperitatis mala, *Prou.* 30. *v* 9, *Ierem.* 5. 7. *Ezech.* 16. §. 49. *Osea* 13. §. 6. prosperitatis temporalis abusus, *exempla*: Israelitæ, *Deut.* 32. *v.* 15. Gedeon cum paruus esset homo, & in area frumentum excuteret, bonus fuit, Angelusque Domini visitauit eum, *Iudic. 6. v. 12.* post obtentam autem & peractam victoriam prospera fortuna abusus est: Fecit enim ex inauribus aureis Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra, fornicatusq; est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni & tota eius domui in ruinam, *Iudicum*, 8. §. 13. 14. Dauid post bella multa & victorias multas: remanens quietus in Israelem: commisit adulterium, 2. *Sam.* 11. 4. post adulterium etiam homicidium. Occasione multitudinis subditorum in superbiam efferur, & populum numerandum curauit, 24. *v* 1. 2. Salomoni, 1. *Reg.* 3. 5. 7. & 11. §. 1. 2. 4. Ieroboam, antequam consequeretur dominationem super decem Tribus, non legitur fuisse malus: sed post fecit vitulos aureos, &c. 1. *Reg.* 12. *v.* 26. 28. Amasus postquam debellauit Idumæos, eleuatum est cor eius, & voluit contra Ioas Regem Israel pugnare. 24. *v.* 7. 8. 9. &c. Roboam, 2. *Paral.* 12. *v.* 13. 14. Ozias, 26. 16. 17. Manasses, 33. 9. Israelitæ, *Nehem.* 4. *v.* 25. 26. Nabuchodonosor *Dan.* 4. 21. Filii Zambri, 1. *Macchab.* 9. 37. 40. 41. Adolescens quidam *Matth.* 19. 22. Diues stolidus, *Luc.* 12. 17. 18. 19. Villæ emptor, 14. 18. Diues epulo, 16. 19. Herodes, *Act.* 12. 21. 22. Diuites huius seculi, *Tim.* 6. 17. prosperitas multos habet amicos, *Exempla*: Tobiæ amici, *Tob.* 11. *v.* 20. 21. Fratres, sorores, & amici Iobi, *Iob* 24. *v.* 11. 12.

Vide Felicitas.

Prouidentia.

¶ Definitiones et etymolog.

Prouidentia, Græce προνοια, ας, ἡ, & προνοητικὴ δύναμις, prouidentia & προνοια, prouideo dicitur. Hebr. verbum Schagach, significat prospexit considerate, intente aspexit, speculatus est cum ratione corporis. Inde *Gal. Sage*, nempe sagax & prouidus vide Etymol. trilingue Ludel. pag. 538.

Est autem prouidentia, per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit. *secund. Cic. in Rhetor.*

Prouidentia est notio futurum pertractans euentum. Cuiusficium est ex præsentibus futura perpendere, aduersam autem calamitatem se consilio præmunire. *secundum Aug. de spiritu & anima.*

¶ Sententiae Biblicae

Prouidentiæ diuinæ generalitas.

Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum vagantes, eo quod non habeant cibos, *Iob.* 39.

Dominus regit me, & nihil mihi deerit. *Psal.* 22.

Homines & iumenta saluabis Domine. 35.

Lætentur & exultent Gentes: quoniam iudicas populos in æquitate, & Gentes in terra dirigis. 66.

Quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus, *Sap.* 6.

In manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia. 7.

Attingit ergo à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. 8.

Diligis enim omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. 11.

Tua autem, Pater, prouidentia ab initio cuncta gubernat.

Nonne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. *Matth.* 10.

In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus, *Act.* 17.

Omnem sollicitudinem vestram proiicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. 1. *Pet.* 5.

Æquitas in remuneratione bonorum.

Nihil in terra fine causa fit. *Iob.* 5.

Sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. *Sapient.* 11.

Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi quid volo facere? *Matth.* 20.

Iu munitione malorum.

Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis ex legislatoribus *Iob.* 36.

Non enim est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus, vt ostendas, quoniam non iniuste iudicas iudicium. *Psal.* 11.

Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis. Virtus enim tua iustitiæ initium est. *ibid.*

Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si erigatur virga contra eleuantem se, & exalteur baculus, qui vtique lignum est, *Esa.* 10.

Et intellexit, quod omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole, quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire, *Eccl.*

Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo, vtrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quod vniuersa æque eueniant iu-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

…mio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victi-
…ficia contemnenti. 9.

Prouidentia humana.

…dij, consilio est, & sine prudentia. Vtinam saperent & in-
…erent, ac nouissima prouiderent, *Deut.* 32.
…illa autem taciturne rete ante oculos pennatorum. *Prou.* 1.
…ilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis
…videt malum, & absconditse, paruuli transeuntes sustu-
…ndia. 22.
…videns periculum, absconditur: simplices perrumpunt, &
…accipiunt. 27.
…bona fruere bonis, & malum diem præcaue. *Eccl.* 7.
…ones enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ
…9.

¶ Sententiæ Patrvm.

…erit prouidentia, frustratur vniuersa contraria: vbi
…prouidentia negligitur, omnia contraria dominantur, *Aug.*
…cler.

…uidimus aliquem seruum Dei prouidere, ne ista neces-
…desint, non iudicemus eum de crastino solicitum esse: nam
…minus propter exemplum loculos habere dignatus est: & in
…bolorum scriptum est: Ea, quæ ad victum sunt necessaria.
…esse in futurum, propter imminentem famem. *l. de ser.*
…nente.

…dentia Dei omnia gubernantur, & quæ putatur pœna, me-
…*Hier. in Ezech.*

…mus in minimis cauti, in maximis negligentes: hoc-
…qua vbi erat vita sit, ignoramus. *Lib. de homine perfecto.*

…dens dicitur quasi porro videns. Perspicax est enim, & incer-
…dec casus. *Isid. in l. cœli.*

…quille vitandus est, vbi alter offendit: pecora ipsa vitare no-
…quille læsisse cognoscunt, itinera illa non repetunt, vbi in fo-
…nuerunt. Tenaces laqueos auis capta declinat: rete auis
…ra non incidet, & omnia quæ possunt habere contraria, facili-
…illa assumerent, si curam salutis propriæ non haberent. *lib.*
…

¶ Poeticæ Sententiæ.

Sophocles in Electr.

Ἔστι γάρ τις ἐν θεοῖς
Ζεὺς, ὃς ὁρᾷ πάντα κοὐ κρατύνει.
Est magnus in cœlo
Iupiter, qui inspicit omnia & imperat.
Πρόσωπα δ' οὐ θεῶν ἐστιν ὕβρει
Κλῶσ' ἀκόντων ἄμεινον, οὐδ' ἐν σοφοῖ.
Prouidentia nullum hominibus possibile est
Lucrum capere melius, neque mente sapiente.

Ouid. 3. Amor. 8.

Cum rapiant mala fata bonos, ignoscite fassi,
Sollicitos nullos esse putare Deos.
Viue pius: moriere pius, cole sacra, colentem
Mors grauis a templis in cana busta trahet.

Virg. Eccl. 8.

Nec curare Deum credit mortalia quenquam.

Claud. 1. Ruf.

Sed cum res hominum tanta caligine volui
Adspicerem, lætosque diu florere nocentes,
Vexarique pios rursus labefacta cadebat
Religio, causaque viam non sponte sequebar
Aterni, vacuo quæ semina currere motu
Affirmat, magnumque nouas per inane figuras
Fortuna non arte regit, quæ numina sensu
Ambiguo, vel nulla putat, vel nescia nostri.

1. Ruff.

Abstulit hunc tandem Rufini pœna tumultum;
Absolutis, Deus, iam non ad culmina rerum,
Iniustos creuisse queror, tolluntur in altum,
Vt lapsu maiore ruant.

¶ Philosophicae Et Historicae Sententiae.

Magis præuident fatui futura quam alii, quia eorum mens non est occupata circa præsentia. *Aristot. l. de somno & vigilia.*

Facta præterita certa documenta dant futuris.

Futura, si præsciuntur, leuius tolerantur, & prudentius amantur.

Consilium est oculus futurorum. *Idem de regim. princ.*

Si oculis cordis videre delectabile est, animæ oculis acute intueri mirabile est. *Idem in epist. ad Alexand.*

In primis magna dissensio est, eaq; nisi diiudicatur, in summo errore necesse est homines, atq; in maximarum rerum ignoratione versari. Sunt enim philosophi, & fuerunt, qui omnino nullam habere censerent rerum humanarum procurationem Deos. Quorum si vera sententia est, quæ potest esse pietas? quæ sanctitas? quæ religio? Hæc enim omnia pure ac caste tribuenda deorum numini ita sunt, si animaduertantur ab iis. & si est aliquid a diis immortalibus humano generi tributum. Sin autem dii neq; possunt nos iuuare, nec volunt, nec omnino curant, nec quid agamus, animaduertunt, nec est, quod ab his ad hominum vitam permanere possit: quid est, quod vllos diis immortalibus cultus, honores, preces, adhibeamus? In specie autem sanctæ simulationes, sicut reliquæ virtutes, ita pietas inesse non potest, cum qua simul & sanctitatem, & religionem tolli necesse est. Quibus sublatis, perturbatio vitæ sequitur, & magna confusio. Atq; haud scio, an pietate aduersus Deos sublata, fides etiam & societas generi humani, & vna excellentissima virtus iustitia tollatur. Sunt autem alii philosophi, & hi quidem magni atq; nobiles, qui deorum mente atq; ratione omnem mundum administrari & regi censeant: neq; vero id solum, sed etiam ab eisdem vitæ hominum consuli & prouideri. Nam & fruges, & reliqua, quæ terra pariat, & tempestates, ac temporum varietates, cœliq; mutationes, quibus omnia, quæ terra gignat, maturata pubescant, à diis immortalibus tribui generi humano putant, multaq;, quæ dicentur in his libris colligunt, quæ talia sunt, ea ipsa dii immortales ad vsus hominum fabricare pene videntur. *Idem de natura deor. in princ.*

Prouidere omnibus maxime ad Deum pertinet, qui ab omnibus segregatus existens, ob segregatam singularitatem vnum ipsum cognominatur, & ob vniuersalem prouidentiam bonum. *Mars. Ficin. in Dion. Areopag. de diuin. nomin.*

Prouidere nil aliud est, quam subdita bene disponere, & ad bonũ perducere. *Idem ibidem.*

Prouidentię diuinæ tria sunt officia: primum quando composuit vniuersum suis quæque gradibus singula disponere: secundum res singulas, quo ordine naturaliter sunt dispositæ, conseruare, & si præuaricarentur, in ordinem denuo redigere: tertium ita regere, mouere singula, sua cuiq; dispensare, prout naturæ cuiq; conueniat. *ibid.*

Prouidentia Dei per medios spiritus hominibus sæpe agendorũ oracula pandit, quos spiritus Dionysius Areopagita principatus nominat. *Fic. in Plot. Theo.*

Prouidentiam antiqui Theologi triplicem putant: vniuersalem in Deo, per quam omnibus omnia prospiciat ac præbeat, & minus vniuersalem in diis, per quam omnibus consultant, non omnia tamen munera, sed quædam omnibus exhibentes, particularem denique in dæmonibus, qua quædam quibusdam iam largiantur. *Fic. in apolog.*

Prouidentiæ diuinæ, quam Adastiam appellat Plato, nihil vel oculos subterfugere potest, vel manus effugere. *Idem in Pla. de repub. dial.*

Prouidentia vniuersalis in Deo est, nam & in omnibus & omnia prouidet, & largitur: vniuersalis etiam in mente diuina & anima mundi. In diis sequentibus, siue inuisibiles sunt, siue visibiles, prouidentia quodammodo vniuersalis est, sed conditione quadam particulari, aut rebus omnibus munera dant, sed quædam munera, aut dant quidem omnia, sed quibusdam. In dæmonibus particularis est prouidentia, & conditione particulari. *Fic. in Plot. En. 1. lib. 6. ca. 7.*

Prouidentia omnia inferiora reguntur. *Fic. in Plot. En. 2. lib. 3. capit. 7.*

Prouidentia non tollit vsum, ne interea longum perdat ordinem causarum: non tollit malum, ne interim bonorum auferat amplitudinem: imo nefariam tollat ordinem speciem. *Idem in Plot. En. 3, lib. 2. c. 9.*

Prouidentia non vegetalis solum more plantæ, sed etiam intellectualis artis, & prouidentiæ more sed naturalis, neque ad miaima se diffundit. *In Plot. En. 3. li. 2. c. 18.*

Prouidentia summa totius ad summum vniuersi decorem in ordine consistentem varia rerum genera fore constituit, & innumerabilia indiuidua, & diuersas in quolibet genere species: & sic in anima fecit. *Idem in Plot. En. 4. lib. 3. c. 3.*

Prouidentia triplex est: prima in Deo: secunda, qua consulitur singulis animalibus, plantis, horum ortui, interitu & cæteris mutationibus: tertia rebus humanis propria. Prima vis immutari non potest, nec vllo modo impediri: secundæ & tertiæ facile immutari possunt, quia motu causæ ad vnum effectu non determinatæ interueniunt. *Iac. Cur. in Alc. par. post. dist. 11.*

Prouidentiæ non est naturam peruertere; imo qua ratione est prouidentia, vnuscuiusque naturæ seruatrix. *Idem id. Alc. par. post. dist. 12.*

Homerus in arduis inusitatisque rebus, & ad quas impetu quodam animi, ac furore quasi diuino opus est, Deum proponit: non qui

qui consilium nostrum tollat, sed moueat, neque impetus animo indat: sed visa & imaginationes obiciat, quæ impetuum duces sunt: atque ita sani non inuoluntariam efficit actionem, sed voluntati initium præbet, eamq; spe & confidentia confirmat. Aut enim omnino excludendus est ab omni principio causaque actionum nostrarum Deus: aut quisnam alius tandem sit modus quo hominum ille actiones adiuuet? non enim corpora nostra effingit; manusue, ad id quod facto opus est, aut pedes applicat: sed eam animi partem, quæ ad agendum est deligendumque nata, principiis quibusdam & visis cogitationibusque obiectis excitat, aut contra auertit & inhibet. *Plutarch. in Corsolano.*

Ferunt Alexandrum in AEgypto Psammonem philosophum audiuisse, idque eius dictum maxime probasse, quo affirmabat, omnes homines à Deo regi: diuinum enim esse id, quod in vno quodlibet præsit atque imperet. Ipsumque magis philosophice eadem de re sensisse, cum quidam Deum omnibus hominibus communem esse patrem, sed proprios sibi filios eos adscisceret, qui hominum essent præstantissimi diceret. *Idem, in Alexandro.*

Vsque adeo Natura non solum corpora hominum, verum etiam animos sui dissimiles finxit, vt sæpe numero vnus idemque homo non modo in rebus diuersis, hic quidem fortiter, illic segniter se gerit, sed in simillimis quoq; rebus modo inauditam celeritatem, alias incredibilem ignauiam ostendat: & aliquando quidem fortissimus, nonnunquam vero timidissimus videatur. Non sunt autem ista paradoxa, sed consueta & notaillis qui animaduertere volunt. Quippe multos in venationibus cernimus aduersus sæuissimas feras audacissimos esse: quos si ad arma hostesq; transtuleris, ignaui socordesque apparebunt. In rebus vero bellicis pleriq; singulari certamine sunt acerrimi, qui nullius pretii in acie. Thessalicos equites, conserto prælio, insuperabiles esse constat. Eosdem si per partes attentaueris, lacerare & capere facillimum erit. De AEtolis contrarium accidit. At Cretenses terrestribus ac naualibus præliis ad insidias, furta, rapinas, nocturnos insultus, & omnia doli genera promptissimi apparent. In prælio vero dispositis cohortibus segnes, timidi ac inutiles prorsus. His plane contrarii sunt Achæi atq; Macedones. *Poly. lib. 4.*

Deorum beneuolentia præsente omnes res hominum in melius cedunt. *Dionys. Hal. lib. 2.*

Deorum indignatio omnibus superbis imminet. *Idem lib. eodem.*

Deorum beneficio omnes res præclare & bene gestæ acceptæ ferendæ sunt. *Idem, l. 3.*

Diis & geniis curæ sunt res mortalium. *l. 4.*

Diis curæ sint res mortalium. *idem, eod. l.*

Diuina prouidentia semper & alias vrbem Romam ex periculis eripuit, & ad mea vsque tempora incolumem etiam tuetur. *libro 5.*

Interesse rebus humanis cœleste Numen videtur. *Liuius. Decad. 1. lib. 1.*

Profe quisque Deum tandem esse, & non negligere humana fremunt, & superbiæ crudelitatique & si seras, non leues tamen venire pœnas. *Idem, lib. 3.*

Diuina prouidentia non inulta esse patitur, quæ præter ius & æquum fiunt. *Zonar. Annal. com. primo.*

Etiam si prouidentia tardius inuadit iniurios, concesso pœnitentiæ spatio: tamen nisi à malitia discesserint, lento gradu eos assequitur, & pœnas exigit. *Idem, in Roman. Lacapeno. tom. 1. libro 3.*

Prouidentiæ diuinæ nutu res nostræ gubernantur. *Idem, in Const. Monom. tom. 3.*

Cupiens in futurum euehere aliquem, nullo resistere valente id peragit, neque viri dignitatem considerans, neque aliquid eorum quæ euentura speramus exequens, neque hominum querelas & accusationes curans: sed quod semel constituit, id exequitur. *Procop. de bell. Pers. lib. 2.*

Deus procul future respiciens præscribit vbi aliquando res casura sit: at homines à spe sæpe decepti, ignorant se cecidisse, etiam si compotes sint aut recta cucurrerunt fortunæ via ferentis ad ea bona quæ visa sunt prius. *Idem, de bell. Vandal. lib. 1.*

Humana omnia procedunt, ita vt Deo placitum est, *Idem, de bell. Gothi. lib. 1.*

Laqueos & retia diuinæ prouidentiæ nemo euadere potest. *Nicet. in Alex. Comn. Manuelis F.*

Non solet Deus eadem subinde ratione res humanas gubernare, sed ad varietem administrationis vniuersi declarandam regna & principatus aliter atque aliter transferre, ne minutissimis quidem rebus à sua cura exclusis. *Idem, Isaac. Angel libro tertio.*

Deus monstrat se esse horarum & temporum dominum, & à se itinera hominum vel prosperari, vel impediri. *Idem, Alex. Angel. lib. 3.*

Cuncta gubernans prouidentia sæpius multitudini exercituum non subseruit: exiguis vero copiis & parum locorum spe freti magis adest. maximaq; largitur victorias. Nam illum spem arma sæpe & reliqui apparatus abundantia velut adimit. sursum ferri, ad vitæ necisque dominum sint, sed grauis quodam pondere deorsum premit, humique versari cogit: horum contra duciam penuria expeditiorem facit, ac propemodum ad pennarum cœlum impellit, & votis ardentioribus suspensam deferam euocat. Hinc est quod multi magna spe deiecti, contra comperiuntur: alii vero exinopia & sui desperatione maximos triumphos adepti sunt. *Niceph. Gregoras, hist. l. 4.*

Prouidentia Numinis etiam arida reflorescunt, & paupertantur, & imbecilles confirmantur, & paruiamplificantur: contraque fit, cum diues suis opibus glorietur, & potens suis viribus mescat, *Idem eod. 2.*

Ea quæ geruntur curæ sunt diuinæ prouidentiæ, & cuiusrei exitus ab antegressis pendet causis: quas nos quidem mortalitatis vitandæ causa quæ inde existit libenter obliuiscimur, vindictas suis pugillaribus inscriptas custodit: vt quemadmodum quisque delictum fecerit, ita & suo tempore meta. Nam ipso euentu hominem doceri queat, iis quæ diuinitus non prosperentur, & terram & mare, & aerem aduersari, tanquam fugitiuum Dei & iustitiæ rectorem fortiter vlciscentia. Qui vbi sese cognorit, ipse sibi prospicere queat: non refragandum esse latæ diuinitus sententiæ, qualecunque fuerit: neque violenter quicquam agendum sed ita sibi acquiescendo fallendum tempus ac fatum adiuuandum potius quam impediendum, licet aliter agat nos quam vellemus, fatigesane præstat quietum obsequi fato, quam illi frustra nitendo voluti materiam præbere. Quod perinde fuerit, ac si quis ferocem impetum reformidans, ædes vndique circundata, nec omni studio ne longius euagetur obstet, aut prorsus retinere conetur: sed sarmentorum fasciculos congerat, & multum olei effundat, aut si quis vehementi spirante Borea, & cribro flatus excitante, nauicula exigua æstuanti pelago secommittat vtique enim sunt eiusmodi, vt aspectum minime iucundum præbeant, sed vnum ex infestis istis rebus, si accesseris, interitum adferat, *Idem, l. 7.*

Cum diuina Prouidentia consiliis & actionibus humanis non suffragatur, malo & infelici exitu eæ terminantur, nam & prudentes consilium & fortes virtus destituit, atque in contrarium conuertitur. *Eod. l. 7.*

Illud est animaduersione dignum, quod nihil humanarum rerum sine Prouidentia administratur, sed omnia aguntur vna quadam ratione, licet nos ignari sedeamus, verba, & prudentia & veritate indigna facientes. Cum enim Deus aliquos ob vetera & recentia delicta mulctare vult, & periti medici more incurabilium morbis vstiones & sectiones adhibet. Mox terram fortunæ aut grauis infestat, aqua maris illi succenset, importuni venti eos agitant, pestilentia grassatur: affliguntur viri boni & eruditi quamotes suos ad Doriam (vt ita dicam) harmoniam componentur: quicquid instituunt labascit, consiliis minime respondet euentus. Deo sic euentum moderante contra calamitosi, obscuri, vocales & feriarum alumni, prosperam fortunam experiuntur, stulti potentes vincunt sapientes: fannones & mancipia modestos & honestos superant. Tum & vrbium magistratus, & patres familiæ, & tribunos plebis, & ædiles, & prætores, monachorum rectores omnes eas impudentiæ & petulantiæ seruire: nec exofficio quicquam facere aut posse, aut velle. *Idem ibi. 8.*

Quid opus est sacras prouidentiæ rationes recensere, quæ nostras gubernans, eo fine concludere solet, quem ignoramus? nunc insperato, nunc insperato & nunc cum appendice, nunc sine obiectione: non secus ac si quis Pirræo egressus Aegeum mare vnice instituat. Septentrionum vero vi in Creram & Sardiniam versus expectationem deferatur. Nam tali inconstantia & terræ motu perpetuo concutiuntur. Quamobrem fortasse etiam deteriora meuenti, meliora contingent, & tristitiæ semen vbertim lætitiæ messem producet. *Idem eod. l. 8.*

Prouidentiæ vis est ineuitabilis. *Item,* Quod fieri oportet, hoc etiam omnem humanam oppugnat. *G. Pachym. hist. l. 2.*

In expugnabilem diuinæ prouidentiæ vim nemo mortalium vnquam coarguere ceu vanam & inefficacem poterit. *Conf. mat. Manass. Ann. pag. 80.*

Non sinit Deus rem suæ potentiæ infidelium virtutem videri. *Paul. Diac. in Arcad. & Honor.*

Quia multo interiectu seculorum Persarum & aliorum gesta exoleuerunt, facta sunt nobis exercitia ingeniorum, & oblectamenta fabularum: quanquam si quis intentius animum adhibeat, deseque ipso mentis affectu ipsis pene causis belliscit; permiscear; ac rursus velut in arce spectaculi constitutus vtrunq; in suis qualitatibus rerum pus permetiatur, facile dixerim, cum iudicaturum, neq; illa iniuria to atque auersato Deo posse tam infeliciter perturbari ac permisceri, neq; iusta sic, nisi propitio & miserante, componi. *P. Oros. hist. l. 2. c. 1. 8.*

Qualiacunq; tandem sint hominum consilia, Deus pro suo arbitratu

omnia moderatur. *Ph. Comin. lib. 4.*

regnorum omnium, & incrementum, & occasus, & dent. *Ph. Comin. lib. 7.*

cipum & Regum voluntates gubernat, ita vt consilia accommodata iis, quas cogitant deinde perficere, actio- *lib. 8.*

quam; partem Deus vult amplificari & florere, sit ibi quo- homines ac industrios excitet. *Idem. l. 9.*

Optimus Maximus sui omnino iuris arbitriq; , vt omnia, bellum belli esse statuit. *P. Æmyl. l. 9.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ebat, si quid cura potest, illud cures: at si Deus ipse te sollicitus tibi sis? *Ant. & Max. ser. de prouident.*

Virtus, inquit, nec sub doctrinam cadit, nec est naturalis, ineli iis, qui eam habent. *eod. serm.*

omnia, inquit, & secundum Deum fortuna & occa- gubernant vniuersa. *ibid.*

Cosmus Florentius Alphonso Aragonum regi male aliqui magnus & illustris, cum dono misisset regi Ti- vtiq; præclaros, reclamatum est à medicis regiis, qui librum attrectaret ab hoste missum, quem veneno infe- medicis assentire, demum Liuium manibus attrectans, legens & relegens quasdam historias, ad suos conuer- ignoratis, regum animas non priuatorum libidini subie- Dei securas & lætas agere? Sensit vir prudentissi- providentia cum regantur omnia, cor regis (qui est vult, contra omnia nostra consilia. *Anton. Panorm. de Alphonsi & Æneas Sylvius de eius dictis.*

frequenter dicere solitus est : Caue tibi ipsi, & caue tei- Quem primo admonuit, caute agendum esse cum homi- fraude circumuenti decipiantur. Deinde vnumquenque eum esse oportere. Omnes enim fere cauent sibi aliis: ta- nemo magis hostis est homini, quam homo sibi ipsi: cum aliis imponimus, nosmetipsos perda mus. *Laert. in*

dicere solebat, sapienti nihil; esse nouum aut subi- quicquid homini potest accidere , si tam præmedita- dicat, non putaram. *Laert. l. 6. c. 1.*

Tissaphernes Persarum dux cum Agesilao fœdus non metu percusserat, hac lege, vt Græcas ciuitates sineret viuere legibus, mox ingentibus copiis à rege suo ac- bellum illi denuntauit , ni Asia decederet. Hoc fœdus libiter arripuit Agesilaus, legatus hilari vultu respondes: habere gratiam Tissapherni, quod periurio suo & deos sibi infensos reddidisset , aduersæ vero parti propitios, fore. Atq; prouidentia Dei nihil geri in rebus mortalium, fidendum diuino fauori, quam humanis consiliis aut viri- *in Lac.*

Epaminondas, Sub Epaminonda Thebano duce nunquam exer- citum inuadere tumultus Panicus, qui subito præter cau- dum oboriri solet: propter summam præstantissimi huius prouidentiam. *Plut. in Græc. apoph.*

¶ SIMILITVDINES.

Chrysostomi. Nemo solem dixerit oculis noxium eo quod non- nulli sunt hebetiori, sed quum accommodatissimum : & ex a- mentibus eius vtilitas indicatur. Neq; mel quispiam amarũ inducauerit, quoniam tale ægrotantibus videatur: Deum au- tem infirmorum vel ignorantium iudicio vel non esse, vel malũ aliquando humanis rebus prouidere, aliquando eas negligere non sani homini, vel insani potius, vt vltimo furore perciti, dixerimus. *Hom. 7. in Ioan.*

Synesius Cyrenæi. Prouidentia est: cuius beneficio si non negligen- simus, sed vtamur iis, quæ ab ipsa habemus, omnino beati esse possimus. Neq; enim prouidentia instar matris est modo in lucem infantis, quam occupari oportet in ambigendi iis, quæ aduo- uolant, & affligere , cum in choatus ille adhuc sit, neq; à se aut rebus præsidium habeat : Sed eius matris instar habet , quæ cũ insolescit, & arma suppeditauit, vti his illam iubet, & mala propul- sat. His & philosophari semper debes, & horum cognitioni nihil hominis præferendum, ducere. Qui enim pii sunt, & simul tedu- centes, ii & prouidentiam esse statuent , & sese ipsi non negli- gere; neq; existimabunt Dei aduersionem, & vsum virtutis, inter se discidere & discordare. *De prouidentia. lib. 1.*

Ciceronis Pythagoras, nonne sapientem, dicit spectatorem esse re- rum, quæ fiunt & fiant? Profectum enim ipsum in mundum, quasi ad rerum certaminum ludum seu celebritatem , vt spectet quid a- gatur. Ex eo igitur nos ratiocinemur, compositus spectator qui fue- rit, nunquid manifestum (si tamen , quod ante oculos est, commo- do oportet) esse eum, qui suo loco expectet ea, quæ exhibentur, pro- ut singula ordine sese de aulæo proferunt. Si quis vero ita scenam vi irrumpat , & quod verbo de hac re vsurpabatur, per proscenium omnia κατὰ σφαλμὸν ἔσιτο, id est, curiose oculis lustret, quod apparatum simul vniuersum spectare velit: aduersus talem præfecti ludo- rum in Græcia curationi, qui sunt Hellanodicæ, flagellueros ar- mant: & latitans ille nihil liquido cognoscere poterit, cum vix vide- at & confusa & perturbata. Est autem in more, quædam in theatris præsignificare: & antequam producantur, oportet aliquem egres- sum populo narratione sua exponere, quid paulo post visurus sit. igitur non peccat: sed eius, qui ludos facit, administer est, a quo & edoctus illa sit, non per curiositatem scire laborauit: aut vt cogno- scere, mouit aliquid eorum , quæ non moueri erat rectius : quæ vero cognouit, ea tacere oportet , vsque dum publicandi tempus veniat. Quippe cum neque histriones semper actionis tempus scire, lex permittat, sed operiri hos aditum signum progressionis o- porteat. Ita igitur, cum quo Deus abstrusos in natura vitæ & in- genii communicaueris: is veneratus hunc honorem nihilominus, vel aliquanto etiam magis , quam qui nihil inauditi, silentium præstet. Qui enim vel ignarus est, coniecturis vtitur. Probabile au- tem, quia plerunq; cedit , & quasi in motu est, difficillimum est o- mnium ad deprehendendum, vt constituatur de hoc aliquid : & multiplices de hoc disputationes exstant. Sed veritas & cognitio est determinata, & certa oratio: quæ tamen & sapienter celabitur, com- mendante hanc ipsi, & concredente Deo. Nam & apud homines in odio sunt disputatores de rebus diuinis: quem autem Deus voluerit ex initiatis esse, is ne prosiliens irruat, neue auribus captet. *De pro- uidentia, lib. 2.*

Ciceronis. Vt hominum membra nulla contentione, mente ipsa ac voluntate mouentur : Sic numine Deorum omnia finguntur, mouentur, atq; mutantur. *Lib. 3. de natura Deorum.*

Lactantii. Quis non sentiat, hunc mundum tam mirabili ratio- ne perfectum, aliqua prouidentia gubernari? Quandoquidem nihil est quod possit sine vllo moderatore consistere: Sic domus ab habi- tatore deserta dilabitur. Malus sine gubernatore abit pessum. Et corpus relictum ab anima defluit, ne dum quatenus tantam illam molem aut construi sine artifice, aut stare sine rectore tamdiu posse. *Lib. 3. c. 20. de sapientia falsa.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

Exempla prouidentiæ diurnæ in Iosepho, *Genes. 45. Versicul. 5.* & 50.20. Moyse, *Exod. 2.5. Act. 7.21.* Pharaone. *Exodi 7.29.* Israelitis, *Deut. 2.7.* & 8. *Versicul. 2 3.4.7.* Dauide, *1. Sam. 16.10.* & 26. 8.2. *Sam. 12. v. 11. 12.* & 16.10. Salomone, *1. Reg. 11. v. 14. 31.* Roboamo, *12. v. 15. 22. 23. 24.* Elia & Sareptana , *17. v. 8. 9.* &c. Muliere de vxoribus Pro- phetarum, *2. Reg. 5.1.* Ezechia. *20.1.* Ieroboamo, *2. Paral. 10.15.* Ocho- zia 22.7. Amalia, *2. Paral. 35. v. 21. 22. 23.* Iobo, *Iob. 1.12.* & *2. v. 3. 4. 5.* Leonibus. 39.1. Coruis, *v. 3. Psal. 147. 9.* Vento, *Ioan. 1. 4.* Iona , *Ion. 2. 4.* Magis, *Matth. 2.12.* Iosepho, *2. v. 14. 15.* Passeribus, 10, 29. Pius, *v. 30.* Paulo & Timotheo, *Actor. 16. v. 6. 7. Rom. 1.13.*

Vide, Fatum, Fortunæ, Necessitas.

Proximus.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL.

PRoximus qui habendus , *Lucæ 10. v. 36. 27.* proximus non te- mere à nobis iudicandus , *14. 4. Iacobs 4.11.* proximi dilectio Legis est complementum *Romanor. 13. Versicul. 8. 9. 10.* Galat. 5. 14.

Proximi dilectio præcipitur, *Leuit. 19.18. Matth. 10. 19.* & 22.39. *Marc. 12 31. Luc. 10.27. Iacob. 2.8.* proximi dilectio sacrificiis præfer- tur, *Marc. 12.33.*

Proximorum contemptores, *Malach. 2.10.*

Proximo placendum ad ædificationem, *Rom. 15.2.*

Proximis etiam ignotis benefaciendum , *Exemplum* : Moyses, *Exod. 2.17.* proximi contemptus damnatur, *Malach. 2.10.*

¶ PATRVM SENTENTIAE.

Non diligis proximum tuum tanquam teipsum, si non ad id bo- num ad quod ipse tendis, adducis. *Aug. de mor. lib. 1.*

Qui ergo amat homines, aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint a- mare debet. Sic enim & semetipsum amare debet, aut quia iustus est, aut vt iustus sit. Sic enim diligit proximum tanquam seipsum si- ne vno periculo. *Octau. de Trinit. c. 6.*

Proximos diligimus , sicut nosmetipsos , quum nulli malum facimus

facimus, & omnes simili, vt nosmetipsos, affectione tractamus. *Cæs. super. Psc. 33.*

¶ Similitvdines.

Chrysostomi. Vt lux, ita Christianus claritate vitæ nihil obscuritatis in se habens, non sibi tantum vtilis est, sed & aliis. Sal nisi salsum reddat, non est sal, sed aliud esse deprehenditur. Sic & fermentum in alios confert vtilitatem. Sic nos decet esse in proximos. *Hom. 51. in Ioan.*

Si mercator, vt rem familiarem amplificet, terroris plena maria nauigat: si opifices, vt rebus suis quicquam adiiciant, duros tolerãt labores: & nos pariter saluti nostræ, salutem proximorum adiiciamus, præsertim quum qui sua contentus, negligat aliena, nec suam quidem consequi potest. In prælio enim expedit acie, qui sibi solũ consulit miles, nec aliud respicit, quam quomodo possit fugiendo animam suam seruare, is cæteros quoque milites ad perniciem trahit: quemadmodum econtra generosus miles, cum alios tutari conatur, se quoq; ipsum defendit. *Hom. 60. in Mat.*

Si in rebus secularibus nemo sibi viuit solus, sicut opifex, miles, agricola, mercator, ad communem vtilitatem proximi etiam omnes conferunt: multo magis in spiritualibus id faciendum, hoc etiam maxime vita est, aliis prodesse. Nam qui sibi viuit, cæteros negligens, & vita eius superuacua est, & ipse superfluus nec homo generis nostri. Ideo ratione atque oratione nos Deus decoratur, mentem & ingenium concessit, manus, pedes, vires corporis dedit, vt his omnibus & nos, & proximos tuemur. *Homil. 79. in Matth.*

In corporibus multos sæpe videmus incurabili morbo laborantes, imponemus medicamenta, quid podagra peius? Quid chiragra? incidemus membra? minime: sed aliquod remedium disquiremus, ex quo morbum soluere possimus. Hoc idem in fratribus faciamus, & si grauissime ægrotent, curemus medicinam, & inferamus inuicem onera: sic implebimus legem Christi, & promissa bona consequemur. *Hom. 67. in Ioan.*

Sicut is, qui absque compassione vulnera suorum fratrum spectat, nullum inueniet, qui se dignetur ve nia, si quando & ipse peccauerit: Ita qui cum misericordia lapsum proximi iustificat, si quando & ipse supplantabitur, multos videbit manum porrecturos: *Serm. de habenda cura proximi.*

Plerunque nobis dormientibus & negligentibus imponit, & idcirco præoccupatus ille magis dignus est, vt condonetur ei, quoniã à tentatore captus est. Non enim erat ei manifesta pugna, neq; condictus dies belli, sed per ignorantiam deceptus & superatus est. Sic nautæ quoq; faciunt, cum per magnum & spatiosum mare nauigant, licet nauis secundo vento feratur, licet omni fruantur securitate: cum tamen viderint, alios vel à longe naufragium facere, non ad propriam spectantes vtilitatem, illorum contemnunt calamitatem: sed sistunt nauem, & eiiciunt anchoram detrahunt vela, eiiciunt funes, proiiciunt tabulas, vt ille, qui à fluctibus mergitur, forte aliquo illorum arrepto emergat. *Serm. de habenda cura proximi.*

Vide Charitas, d. lectio.

Prudentia.

¶ Definitio et etymolog.

PRudentia Græce φρόνησις, ios φρόνιμος, ου, ὁ, prudens dicitur. Hebræi voces varias vsurpant, quæ sagacitatem, prouidentiam, multarum rerum peritiam & prædictionem seu coniecturam certam significant. Est autem prudentia, recta ratio agibilium. *Arist. 6. Eth.*

Prudentia est mentis virtus, qua de bonis ac malis, quæ ad felicitatem pertinent, bene possumus consulere. *Sec. Arist. lib. Rhet.*

Prudentia est virtus dirigens ad rationis normam vniuersa, quæ cogitat quæque agit, ac nihil præter rectum vel laudabile facit. Prudentiæ sunt, Ratio, Intellectus, Circumspectio, Prouidentia Docilitas, & Cautio. *ex Macrobio.*

Prudentia est rerum bonarum ac malum scientia *secundum Cicer. lib. 2. Rhet.* Partes eius sunt, Memoria, Intelligentia, Prouidentia, Quid autem sit vnaquæq; harum, suo loco videri potest.

Prudentia est appetendarum & vitandarum rerum scientia *secundum Aug. li. 1. de lib. arbit.*

Prudentia vera & perfecta est qua consiliamur, iudicamus & præcipimus quæ ad bonorum finem totius vitæ humanæ pertinent, & solis bonis conuenit. *ex B. Thom. secund. qu. 47. artic. 13.*

Prudentia carnis est, qua quis inordinate afficitur, vel studium adhibet carnis delectationem consequendam. Et est peccatum mortale, si in delectationibus carnis finis totus vitæ constituatur; veniale est veniale. Si autem propter honestam causam fiat, puta, quia debet comesti, oni propter corporis sustentationem, nullum erit peccatum, nec congruenter diceretur prudentia carnis.

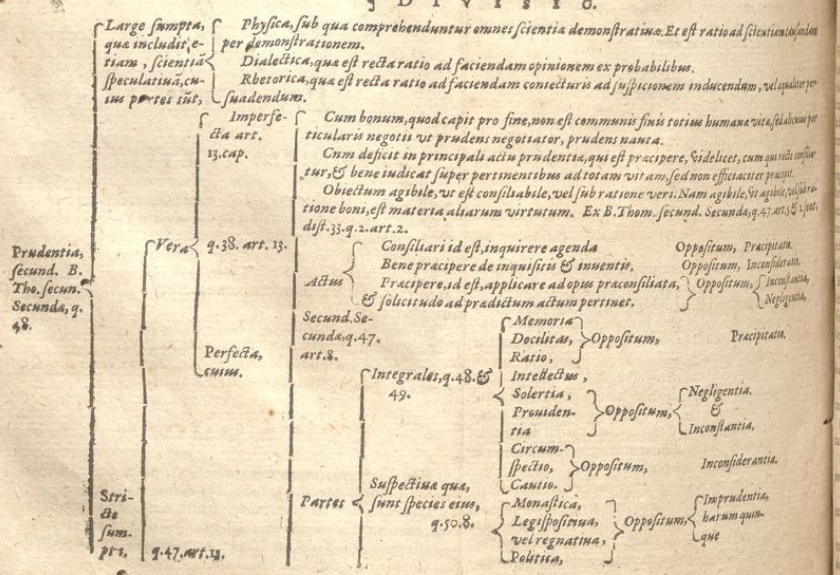
Prudentia nomen sumit à prouidentia, sicut à principaliore eius parte. Quia omnia requisita ad prudentiã necessaria sunt vt aliquod ordinetur in finem. *ex B. Thom. secund. Secund. q. 49. art. 6.*

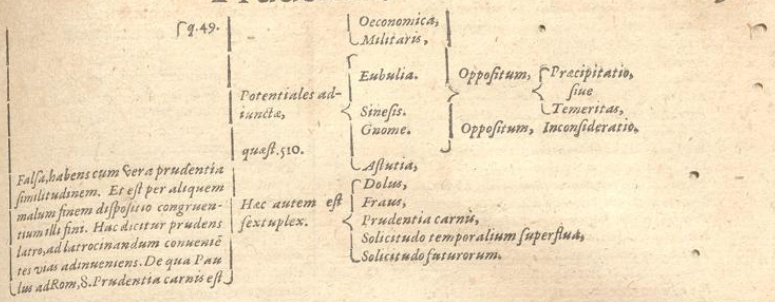
Prudens & sciens ita differunt, quod prudens est, qui intelligentia sua aliquid cognoscit: sciens, qui alterius iudicium percipit: hoc est, prudens per se, sciens per alios. Terent. in Eunuch. *Et prudens & sciens, viuus videns que pereo.* ex Donato super loco. prudens dicitur, quasi prouidens, vel porro videns, id est, procul videns.

Prudentia virtus est de rationali parte manans, ad ea, quæ solicitatem tendunt, constituenda idonea. Vel: Est rerum bonarum malarum scientia. *Cic. lib. 2. Rheror.* Eius proprium est, vt contratione atque consilio agitentur, inde consulta naturã manifestant. Item munus eius est in consilio res adhibere, bona malaque discernere, & omnia, quæ in humana vita deligenda fugiendaq; sunt, præsentibus omnibus bonis honestis vti, opportunitates perclere, sermone & opera sagaciter vti, rerum omnium vsum habere experientiam & memoriam.

Prudentiæ contraria, Stultitia & Dementia.

¶ Divisio.

Partes prudentiæ quatuor sunt & numerantur.

ena mentis est, qua rebus industriis cautum captatur consi-
ere dispicitur atque iudicatur, quid bonum, quid malum.
, quid incommodum sit: *versutia* nomen assumit quum
em fecit contulerit.
ria, qua repetit animus, quæ fuerunt, *Cicero in Rhetori-*
de memoria & reminiscentia, est iterata resumptio alicu-
entis sensu, vel intellectu. Vel *secundem eundem*, est pars
prudentiæ, non est autem futurorum, nec præsentium, sed
rum tantum, sensus præsentium, spes futurorum.
gentia est, per quam ea perspiciuntur, quæ sunt, à qua
non seiungant calliditatem, per quam mentes, quid cuiq;
inde conueniat, callent: cuius contrarium ignorantia vel
ia.
udentia est, per quam futurum aliquid spectatur, antequam
est. Ex cunctis prudentiæ partibus industriæ omnes actio-
ebeter tractatæ, probitatis & officii nomen assequuntur, &
ia prudentiæ tempora deputantur: vt Præterita memine-
ria prudentiæ tempora deputantur: vt Præterita memine-
ntia consideret, Futura conjectet. Sed veritatis partibus
ibi solent, & non iniuria: cunctis si quidem virtutibus mor-
moderatur prudentia, vt sine ipsa nomen vllum obtinere nõ
ntur.

¶ Loci Biblici.

udentia à Deo est, 1. *Par.* 22. 12. *Luc.* 1. 17. *Roman.* 8. 6. piis o-
ecessaria, *Matt.* 10. 16. 1. *Petr.* 4. 7. sed pastoribus maxime, 1.
is & fidibus, *Tit.* 2. v. 2. 5. in loquendo necessaria, *Prou.* 13. 3. &
ntia carnis & mundi damnatur, *Prouer* 3. 5. *Esa* 28. 14. 1.
Luc. 19. *Rom.* 8. 6. & 12. 16. Prudentiæ carnis argumenta, 2 *Petr*,
ulens Dauid in omnibus, 1. *Sam.* 18. 14. Prudentes & simplices
. *Matth.* 16. 16.

¶ Sententiae Biblicae.

li mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea abscondeeris te, vt audiat sapientiam auris tua, inclina cor tuum ad co
ndam prudentiam. Si enim sapientiam inuocaueris, & in-
eris, cor tuum prudentiæ, si quæsieris eam, quasi pecuni-
si vt thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Do-
et scientiam Dei inuenies: quia Dominus dat sapientiam, &
eius prudentia & scientia. Custodiet rectorum salutem, &
ans gradientes simpliciter, seruans semitas iustitiæ, & vias sanorum custodiens. Tunc intelliges iustitiam & iudicium, & æ-
tatem, & omnem semitam bonam. Si intrauerit sapientia cor
& scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, &
ntia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui per-
loquitur. *Prou.* 2.
beatus homo, qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia.
ior est ac quisimo eius negotiatione auri, & argenti primi, & pu-
ni fructus eius. Pretiosior est cunctis opibus: & omnia, quæ de-
ntur, huic non valent comparari. *Prou.* 3.
Dic sapientiæ, Soror mea es, & prudentiam voca amicam tuam.
7.
Vbi non est gubernator, populus corruet salus autem, vbi multa
ilia. *Abd.* 11.
Astutus omnia agit consilio: qui autem fatuus est, aperit stulti-
am. *ibid.* 23.
Melior est sapientia quam vires, & vir prudens, quam fortis, *Sa*
ner 6.
Si videris sensatum, cuigila ad eum, & gradus ostiorum illius
ereat pestuus. *Eccl.* 6.
Seruo sensato liberi seruient. & vir prudens & disciplina-
non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur. *ibi-*
m. 23.

Verba autem prudentum statera ponderabuntur, in ore fatuorũ cor illorum, & in ore sapientum os eorum. *ibid.* 21.

Filii enim huius seculi prudentiores filiis lucis, in generatione sua sunt. *Luc.* 10.

Prudentia carnis mors est.

¶ Sententiae Patrvm.

Qui sine saluatore salutem vult habere, & sine vera sapientia æstimat se prudentem fieri posse, non sanus sed æger, non prudens, sed stultus, in ægritudine assidua laborabit, & in cœcitate noxia demẽs & stultus permanebit. *Aug. libr. de ciuit. Dei & habetur* 26. q. 3. *can. Qui sine.*

Fratres charissimi, non solum silentium tenere debetis in eremo, sed prudentiam rapere festinate. Prudentia enim vobis necessaria est, quia docet, quid fugiendum, & quid tenendum sit. Prudentia docet te, vt non superbies, nec miteris de rebus transitoriis, cum sint caducæ, & ea quæ possides, tanquam aliena possidere aduertas. Prudentia docet te, vt quæ non potes perpetuo tenere fructuose, permittas abire. Prudentia docet te, vt in cunctis idem sis, tam in prosperis, quam in aduersis: sicut manus, quæ eadem est, & cum in palmam extenditur, & in pugnum restringitur. Ita te docet quomodo reprehensibilis sit nimia laudatio gloria & immoderata vituperatio illa quidem adulatione, sed ista suspecta maligunitate. Prudentia testimonium veritati, non amicitiæ reddit, prudentia cum discretione promittit, & promissum accelerat, & amplius, quam promisit, præstat. Prudentia docet, quomodo præsentia ordines, quomodo præteritorũ, recorderis, & quotidie futura prouideas. *Idem ad Eremitas, in ser. de prouidentia.*

Estote prudentes, sicut serpentes, quia prudentia absq; bonitate malitia est, & simplicitas absque ratione stultitia nominatur. *Hier. super Oseam.*

Promptius nos iusto viro: quam prudenti committimus. *Ambr. lib.* 2. *Offic.* 8.

Animalia prophetica, & in circuitu, intus plena oculis esse memorantur. Quisquis enim exteriora sua honeste disponit, sed interiora negligit, in circuitu oculos habet, sed intus non habet. Sancti vero homines semper & exteriora sua circumspiciunt, vt bona de se extra præbeant fratribus: & interiora sua vigilantia attendunt, quia se irreprobabiles interitus iudicis obturibus parant. ideo in circuitu oculos & intus habere perhibentur. *Idem lib.* 29. *Moral.*

Sicut quibusdam visum est, vt de primis quatuor virtutibus loquar, Prudentia, Temperantia, Fortitudine, & Iustitia, quando perfectæ sunt singulæ tunc sibi sunt coniunctæ, disiunctæ autem perfectæ esse nequaquam possunt: quia nec prudentia vera est. quæ iusta, & temperans, & fortis non est: nec temperantia perfecta, quæ prudens, fortis & temperans non est. *Idem lib.* 22 *Moral.*

Mensuretur perfectorum fidelium vita per quadratum, & tantum habet spiritualia atrii latus vnum, quantum latera singula, quia vnusque tantum Prudens est, quantum Temperans: Fortis & Iustus: tantum Temperans, quantum Prudens, Iustus, & Fortis fuerit. *Idem super Ezech. part.* 2. *hom.* 10.

Scopulus ille vitandus est, vbi alter offendit. Pecora ipsa vitare norunt, quæ se læsisse cognoscunt: itinera illa non repetunt, vbi inuenerunt, quæ se læsisse cognoscunt: itinera illa non repetunt, vbi inuenerunt, quæ se læsisse cognoscunt: itinera illa non repetunt, vbi inuenerunt: tenaces laqueos auis capta declinat, retia auis foueam corruerunt: tenaces laqueos auis capta declinat, retia auis foueam corruerunt: tenaces laqueos auis capta declinat, retia auis foueam corru

Quæ opus est præsens dispice, ne præsens absis.
Qui vtilia nouit, non qui multa nouit, sapiens est.

Menander.

Ἀγαθὸν μέγιστον ἡ φρόνησις ἐς' ἀεί.
Bonum maximum prudentia est semper.
Ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται.
Viri character ex sermone cognoscitur.
Ἂν εὖ φρονῇς, τὰ πάντ' ἂν εὖ αἰμωνίσῃ.
Si bene prudens sis, omnibus fortunatus eris
Ἐμοὶ κακῶς φρονοῦσι πεφύασιν κακῶς.
Nonnulli non prudentes sunt agentes bene.
Ἐρωτὸς πεφυκὼς φεύγετην ἄνευ ἐγλίας.
Prudens natus fugo maligni tatem.
Νοεῖν γὰρ ἴσχει κρεῖσσον ἢ σιγὴν ἔχειν.
Intelligere enim est melius quam silentium habere.

Pythagoras.

Μὴ σὺ ἀλογίστως σαυτὸν ἔχειν περὶ μυδενὸς ἐάσῃς.
Ἀλλὰ γνῶθι μὲν ὡς πάντων πέπρωται ἅπασιν.
Χρήματα δ' ἀλλοτε μὲν κτᾶσθαι φίλει, ἄλλοτ' ἀλέσθαι.
Ne imprudenter teipsum habere circa aliquid assuesce.
Sed cognosce quod mori fato constitutum est omnibus.
Pecunias vero interdum acquirere velis, interdum perdere.
Βέλτιον δὲ περὶ ἐργάσιμα μὴ μωρὸς πέλοιτο.
Consule ante opus ne stulta fiant.
Πρῶτα δὲ ταῦτ' ἄσκει μὴ βραδύνῃ, λογίσῃ δὲ πρὸ ἔργου.
Fac autem ea quæ te non ledant, sed cogita ante opus.

Periander.

Οὐ ὁμολογήσεις πολεῖ.
Quod vtiq; fateberis, fac.
Πρᾶτε ἀμεταμέλητα.
Fac non pœnitenda.

Bias.

Νόει καὶ πρᾶττε.
Cogita & deinde fac.

Sophocles in Aiace.

Οἱ γὰρ κακοὶ γνώμαισι, τ' ἀγαθὸν χρεὸ.
Ἔχοντες ὀκ ἴσασι περὶ ἐκβολῆ.
Homines enim male mentis bonum præ manibus
Habentes non cognoscunt, antequam amittatur.

Plautus in Perſa.

Si quam rem accures sobrie & frugaliter,
Solet illa recte sub manus succedere.
Atque adepol ferme, vt quisq; rem accurat suam,
Sic ei procedit.

Virg. Aeneid. lib. 1.

Ac veluti populo in magno cum sæpe coorta est
Seditio, sauitq; animis ignobile vulgus,
Iamq; faces & saxa volant, furor arma ministrat:
Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus adstant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Virg. lib. 12.

Quantam ipse feroci
Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est
Consulere, atque omnes metuentem expendere casus.

Ouid. Metam. lib. 13. fab. 1. verba Vlyſſis contra Aiacem.

Tibi dextera bello
Vtilis, ingenium est, quod eget moderamine nostro.
Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
Elegit Atrides, tu tantum corpore prodes,
Nos animo quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium, quanto est dux milite maior,
Tantum ego te supero.

Homer. Odyſſ. ω.

Καὶ πολιοὶ περ ἐόντες ἀνωγαίοιν πολεμίζειν.
Ætas cana quidem, sed non idonea bello.

Borbonius Poeta.

Spernit turpe lucrum prudens, ædesque superbas,
Spernit inauratas marmoreasque trabes.
Spernit ebur, gemmas, argentum, aulea, tapetas,
Spernit opes vastæ luxuriemque domus:
Spernit odoratas vestes aureoque trilices,
Spernit delicias, Cypris, amorque tuas.
Spernit compositæ damnosa impendia mensæ,
Spernit res, hodie quas rude vulgus amat.
Spernit inuidiam sceleratæ mu-nura linguæ,
Spernit clamosi iurgia vana fori.
Omne malum (breuiter) prudens spernitque fugitque
Virtutemque bonæ laudis mentis habet.
Contemptusque sua hæc mortalem ridet honores,
Inque humili patiens nescit egere casa.
Omnia fert, & se casus componit ad omnes.
Quod loquitur lingua, pectore sentit idem.

¶ Philosophicæ Sententiæ.

Rerum omnium alia absolute quodam modo se habent, vtra, & cœlum, & astra: alia erga nos modo, quodam affectu: vt bonum, malum: eligendum, fugiendum: voluptas, dolor. Vtrumq; ratio complectitur. Superioris generis scientia est, & contemplandi: exaltero, quod videlicet nos respectat, deliberandi facultas, & agendi: huius virtus est prudentia, illius vero sapientia, à qua autem differt prudentia in eo, quod à contemplandi genere abest affectionibusq; agitatum, conuersione & respectu quodam humanæ secundum rationem prudentia subsistit. Quapropter prudentia tuna est opus, sapientia vero ne consilio quidem eget ad iuuandum: consequendum: an æternis enim, & eodem modo semper se habentibus versatur. Et quemadmodum Geometria non consulit, vtrum triangulos ternos angulos habeat duobus rectis æquales, sed docet (sunt enim consilia earum rerum, quæ aliàs aliter se habent, non item firmarum atq; immutabilium) sic mens contemplatrix firmi stabilia, vnam, sempiternamq; naturam habentia, nullisq; obnoxia mutationibus, exercens, à capiendo consilio libera est. At prudentiam in rebus errorum, ac turbulentiæ plenis immersam, expertem fortunæ misceri necesse est, & consultatione in rebus dubijs, & vbi consuluerit iam agere, irrationabili quoq; assistente atq; præsente, & simul à iudicis tracto.

Circa bonum, prudentis quadrupliciter se gerit, cum aut absolute scitur bona, aut tuetur, aut adauget, aut prudenter vtitur. Hæc prudentiæ aliarumq; virtutũ sunt canones, quibus ad vtramq; vitam felix est fortunam. *Plutarch. in l. de morali virtute, quid differat inter se sapientia & prudentia.*

Porro prudentia quidem non tam corporum quam rerum est inspectio, priusquam ipsas res homo aggrediatur, vt quarum rerum est inspectio, priusquam ipsas res homo aggrediatur, vt quam commodissime eas obuias, & quasi incedentes excipiat, propice eum futura. Siquidem corpus anteriori solum parte oculis præditum est, posteriori vero omnino cœlum. Cognitio autem præteritorumque memoriæ beneficio conspicit. Hic enim est ille scriba, qui semper intus manet & residet, vt Plato inquit: hæc est animæ pariter instrumentum, quod res transeuntes apprehendit, continetq; illas, & circulum facit, id quod præteriit reflectens, vt cum præsens aggratur, non permittens, vt in infinitum abeat & in natura mutabilitate consistat, neq; cognitione comprehendatur. *Idem in lib. de visio. præsentio futurorum.*

Prudentiæ est, futuram iniuriam præcauere: indolematus quod factum est non vlcisci. *Democritus.*

Prudentia virtutum princeps est, reliquisq; omnibus vtrum ad ipsarum ordinem modum, & occasionem in præsentia, tanquam oculus quidam mentis vndequaque lucidissimus, ostendit gubernatur ergo hæc primum à sincera perfectaq; mente, atque ita gratia in ipsam mentem intuetur, à qua perficitur, modumque & exemplar inde sibi pulcerrimum omnium suarum actionum habet. Quod si quæ nobis etiam cum diis intercedit communitas, ea maxime virtutis huius gratia consistit, & per hanc ipsamis ipsi allumulantur. Huius beneficio bona & vtilia, honesta & turpia discernimus, facta que conuenientia iudicamus, ac emendamus. Denique, vt paucis omnia complectar, gubernatrix est hominum, & omnis inter ipsos constitutionis princeps. Quin etiam cruces & tumilias, priuatumque singulorum vitam, ad exemplar diuinum referens, qua potest optima similitudine, depingit, hoc dicit, illud scribit, vtrobique assimulationis modo studens. Merito igitur Deo similes facit sui possessores prudentia. *Iamblich. in cap. de Aphalum.*

Prudens vir ad vitam quasi viam quandam, non pretiosum talentum, sed quod magis necessarium est, comparat. *Crito.*

Prudenter facta, tanquam in vas inane, alias alijs superinfundere oportet. *Socrates.*

Prudentia & bona fortunæ ita se habent inuicem. Prudentia est rationem habens, & verbis effabilis, ordinata & definita. Fortuna vero neque sermone recte comprehenditur, neque rationem habet inordinata omnino ac infinita. Illa prior est dignitate, & potentiæ: hæc vtroque posterior. Solet enim illa gubernare, determinare: hæc vero regi & terminari. Iunguntur tamen aliquando, & simul tunc conueniunt, vt prudentia simul, & bona fortuna. Cæterum oportet semper naturam rationalem, & quæ sermone definiri possit, habere quod terminet ac disponat. Irrationalem autem & verbis non effabilem, habere opus est alteram naturam, à qua definiatur & ordinetur. Eadem enim vbiq; est ratio de infinita finiente naturæ: siquidem infinita, vt materiæ & substantiæ, habentia rationem terminari & disponi aptæ sunt aliàs ratione & prudentia præditæ, quæ cum artis efficientisq; causæ locum habeant, ordinare ac definire cæterà solent.

Prudentia est quæ res definit, ac infinita disponit: ideoq; cæterarum quoq; virtutũ dux & mater est, ipsi enim virtutes omnes ad præscriptum & rationem prudentiæ constituuntur. *Damascius Pythagoricus lib. de prudentia & bona fortuna.*

Vit prudens hoc maxime pacto noscetur: Primum cautus sit oportet

genium solers, memor & laborioſum: deinde ſtatim à ...tum exerceat, ratiocinetur, circa mathemata, exactas ...nes, & rectam philoſophiam verſetur. Poſtea de diis, & ...de virtis hominum experient iam adipiſcetur. Duo enim ...prudentiæ habitum gignunt: quorum alterum eſt, vt ...disciplinis & cognitione ſit munita: alterum ſpectacula & ...mata, quæ partim ipſummet vnumquemq; ſpectaſſe o...rum alio modo percepiſſe. Nam neque is, qui mox ab in...nationibus, diſciplinis, ac exquiſitis contemplationibus ...exercitauit, ad prudentiam ſat idoneus eſt: neque ille, ...doctorum quidem nihil conſecutus, ſed in multis aliis hi...rebus experiundo verſatus eſt. Prior enim ad ſingularia ...cæcum habet animum, alter in vniuerſalium con...nihil videt. Quemadmodum enim aliquis compu...non coniunctis totum ex ipſis reſultans colligere poteſt: ...quoque ratio quidem ſpeculationem vniuerſalem de...experientia vero ſingularia iudicat.

...virtus eſt, de rationali parte manans, ad ea, quæ ad fe...dant, conſtituenda idonea.

...rium eſt, vt omnia ratione atque conſilio agitentur, ...mata mature tranſigantur.

...manus eius eſt in conſilio res adhibere, bona malaque ...& omnia; quæ in humana vita deligenda fugiendaq; ...entibus omnibus bonis honeſtis vti, bene conſueſcere, ...rares percallere, ſermone & opera ſagaciter vti, rerum ...habere experientiam & memoriam. Prudentiæ ...malitia & dementia. *Archytas Pythagoræus in l. de Viro ...felice.*

...endo prudentia appellata eſt. *Cic. l. 1. de leg in fin.*

...eos appello, quorum celeriter mens verſatur.

...conſtat ex ſcientia rerum bonarum & malarum. *idem ...nat. deor.*

...ntes poſſumus dicere prouidentes. *idem l. 1. de diuin.*

...entia eſt calliditas, quæ ratione quadam poteſt habere de...bonorum & malorum. Dicitur etiam prudentia ſcientia cu...nificii, & appellatur prudentia rerum multarum memo...quamlarimorum negotiorum.

...partibus vtemur in dicendo, ſi commoda cum incom...referemus, cum alterum ſequi, vitare alterum cohorte...*Rhet. nouorum lib. 3.*

...iam incipias conſulto, vbi conſulueris, mature facto opus ...*Catilin.*

...cuncta prudentes decet. *Lucius Apuleius de Natura ...rum.*

...virtutis vſum abſque prudentia vtilem eſſe, nulloſq; qui...fuerint ciues, procul à prudentia poſſe, neque publicis, ...rebus boni viri officium præſtare: amicos quoque ...efficere prudentia, vt vtiliores miniſtros. *Pogius lib. 2. de ...rtex Xenophonte tradu&a.*

...videtur eſſe fortiſſimus, qui plurimos hoſtium pu...perent, ita cum quid eſt perſuadendum, qui plures in ſuam ...ſententiam, eloquentiſſimus ac prudentiſſimus æſtimatur. ...enim homines, quem in procurandis ſibi vitæ commodis ...rorem putent, huius libenter conſiliis vti, quod & aliis in ...& in corpore infirmis ſatis licet perſpici, à quibus ad vn...tentur medicorum præcepta. In mari quoque nautas ...peritæ gubernatori; ſic & viatores itinerum peritos ſequi. ...lib. 4.

...dentis proprium eſt, examinare conſilia, & non cito fallaci ...ad falſa prolabi: de dubiis non diffinias, ſed ſuſpenſam ...tentiam. *Sen. 4. de virt.*

...num eſt in alieno malo fugienda intueri, Ruina præcedenti...ſit poſteros, & cautio eſt ſemper in reliquum lapſus anteri...vitio enim alterius ſapiens emendat ſuum, & ignauus nimis ...poſſit exemplum inuenitur incautus. Indemnis autem eſt ca...quam perſuaſerunt extranei, iuxta illud: Felix quem faci...aena pericula cautum. *Idem in Prouerb.*

...rum, quæ aguntur in bono, eſt prudentia: eorum autem ...reperiuntur in vtilibus vitæ huius exterioris, vt Ariſtotelis pla...ſtas. Ars eſt collectio generalium formularum ad vſum ali...tendentium, quæ vero circumſtantiis ſeu negotiis ...(ea ſunt enim τὰ ἐνδεχόμενα, hoc eſt, locis, temporibus, per...huiuſmodi circumſpectionis ſunt, ſeu prudentiæ, quam mul...ſum appellant. Item, ſolis hominibus ingenium eſt, & pru...*Viues lib. 2. de Anima.*

...tendo vero cum prudentia quidem iuuit, ſine vero hac ma...dentes lædit. *Iſoc. ad Dem. ſerm. admonitorio.*

...Qui prudens eſt, & temperans eſt: Qui temperans eſt, & conſtans ...Qui conſtans eſt, & imperturbatus eſt. Qui imperturbatus eſt, ...militia eſt. Qui ſine triſtitia eſt, beatus eſt, ergo prudens beatus ...eſt. *Senec. epiſt. 86.*

...prudentiam amplecteris, vbique idem eris, & prout rerum ...temporis varietas exigit, ita te accommodes tempori, nec te in ...ſubitus mutes, ſed potius aptes: ſicut manus, quæ eadem eſt, ...non palmam extenditur, & cum in pugnum aſtringitur. *idem ...de vitæ virtutibus.*

Prudens, ſi terminos ſuos excedat, callidus inueſtigator latentium, & ſcrutator qualiumcunque noxarum oſtenditur, malus, faſtu plenus, verſipellis, & ſimplicitatis inimicus, commendator eſt culparum, & poſtremo vno nomine, à cunctis malus homo vocabitur. In has ergo maculas prudentia immenſurata perducet.

Si prudens fuerit animus tuus, tribus temporibus diſpenſetur; præterita cogita, præſentia ordina, futura prouide. Vnde Ariſtot. Alexandrum admonet, vt prædeceſſorum acta ad memoriam reducat. Inquit enim: Annales patrum diſcute, inde poteris bona exempla extrahere, quia acta præterita dant certum documentum in futuris. *idem lib. de benef.*

Nihil eſt hominis prudentia dulcius, aut ſagaci ac bona mente melius. *Cic. in Tuſcul.*

Non poteſt eſſe iucunda vita, à qua abſit prudentia. *5. Tuſculanarum.*

Omnibus artibus volumus attributam eſſe eam, quæ communis appellatur prudentia, quam omnes, qui cuique artificio præſunt, debent habere. *5. de Finib.*

In prudentia duo vitia vitanda ſunt, vnum, ne incognita pro cognitis habeamus, hiſque temere aſſentiamus. Quod vitium effugere qui volet (omnes autem velle debent adhibebit ad conſiderandas res, & tempus & diligentiam. Alterum eſt vitium, quod quidam nimis magnum ſtudium, multamque operam in res obſcuras atque difficiles conferunt, caſdemque non neceſſarias. *1. officiorum.*

Vt quiſq; maxime perſpicit, quid in quaq; veriſſimum ſit: quique acutiſſime & celerrime poteſt & videre & explicare rationem, is prudentiſſimus & ſapientiſſimus rite haberi ſolet. *ibid.*

Prudentes quidem ex eo videntur eſſe, quod recte conſilium in iis capere poſſint, quæ è reſtia ſint, quæq; non aliqua ex parte, ſed omnino ad bene viuendi rationem pertinent, *Ariſtot. libro ſexto, Ethic. cap. 5.*

Ob eam cauſam Periclem, cæteroſque tales homines prudentes exiſtimamus, quod ſuæ aliorumq; vtilitati conſulere poſſunt: quo etiam ex genere eſſe rei familiaris, reique publicæ adminiſtrandæ viſu peritos, arbitramur. *ibid.*

Neceſſe eſt, prudentiam animi eſſe habitum, vera cum ratione coniunctum, qui vim habeat ad ea gerenda omnia, quæ ad vitam degendam pertinent. *ibidem & libro 1. Magn. Moral. capite 34.*

In quibuſdam belluis prudentiam ineſſe dicimus iis, quæ vi quadam præditæ ſunt ea prouidendi, quæ ad vitam degendam pertinent. *Lib. 6. Ethic. cap. 7.*

Cum animi partes ſint duæ rationis participes: in altera inſit prudentia neceſſe eſt, ea ſcilicet, in qua vis eſt opinandi. In iis enim quæ ſecus cadere poſſunt, & opinio verſatur, & prudentia. *Lib. 6. Ethic. cap. 5.*

Iis in rebus prudentia cernitur, quæ hominum ſunt vitæ neceſſariæ, iiſque omnibus, quæ in deliberationem cadunt. *Libr. 6. Ethic cap. 7.*

Prudentis dicimus eſſe maxime proprium, bene deliberare. *ibidem.*

Omnino is homo conſultus dicitur, qui ratione poteſt, quod homini ſummum bonum agendum ſit, exquirere.

Prudentis prudentiæque eſt, optima exoptare: atque ſemper deligere, ac agere. *Lib. 1. Magn. Moral. c. 34.*

Non in vniuerſis modo rebus prudentia verſatur, ſed notæ etiam eſſe debent res ſingulæ, cum in agendo poſita ſit, & in rebus ſingulis omnis actio perfecta conſiſtat. *Lib. 6. Ethic. c. 7.*

Prudentia, cum per ſe ſolaque eſt, neutiquam perfecta eſt. *Lib. 1. Mag. Moral. c. 2.*

Percipit prudentia, cum ei ſit propoſitum, quid agendum aut non agendum ſit, videre. *Lib. 6. c. Ethic. c. 10.*

Si non ob has cauſas prudentia requiratur, vt ſciamus, quæ recta ſint, ſed vt fiamus probi: profecto vſus illius iis quidem, qui iam boni ſunt, nullus futurus eſt. *Lib. 6. Ethic. c. 12.*

Nec ſine prudentia quiſquam veræ probitatis, nec ſine virtute, quæ more perficiatur, prudentiæ nomen obtinere poteſt. *Lib. 6. Ethic. c. 13 & lib. 2. Mag. Mor. c. 3.*

Si prudentia vna ad ſit, iam continuo vna cum ea omnes virtutes aderunt. *ibid.*

Prudentes eoſdem cautos, callidos, verſutoſque dicimus. *Lib. 6. Ethic. c. 12.*

Ex eo prudens aliquis & doctus euadit, quod in eius animo virtus, quæ more perficitur confirmatur. *Lib. 7. Ethic. c. 3.*

Prudentia eſt virtus intelligentiæ, & rationis, per quam in conſulendo delectus haberi poteſt bonorum & malorum, quæ pertinent ad felicitatem. *Lib. 1 Rhet. c. 9.*

Recte prudentia, ſcientia, & opinio vera percipit: non recte, eorum contraria. *Lib. 3. de Anim. c. 3. T. 15.*

Prudentia quidem prædita ſunt animantia ſine docilitate, ea nomina, quæ ſonum audire nequeunt: vt apes, & ſi quod tale eſt genus animantium. *Lib. 1. Maior. Metaphyſ. c. 1.*

Res tractat prudentia iuſtas illas quidem & honeſtas, quæque nominis bonæ ſunt: quas ſane boni viri eſt gerere. *Lib. 6. Eth. c. 12.*

Quæ proprie appellatur virtus, esse sine prudentia nullo modo potest. Itaque omnes virtutes prudentiæ nomine appellant. *Lib.6 Ethic.c.13.*

Quod Socrates virtutes prudentias putauit esse, errauit: quod autem eas non sine prudentia censuit, præclare dixit. *ibid.*

Prudentia vna virtutum, eius propria est, qui imperat, quoniam reliquæ eis, qui præsunt, communes sunt, cum iis, qui in eorum sunt imperio. In eo autem qui paret, non prudentia, sed vera tantum eius opinio desideratur. *Lib.3. de Repub.c.3.*

Non potest quisquam, qui non idem bonus sit, prudens esse. *Lib. 6.Ethic.c.12.*

Sunt & ciuilis scientia & prudentia iidem animi habitus: iisdem autem non est vis eadem: neque natura. *Lib.6.Ethic.c.8.*

Non est credibile virum prudentem respuere beneuolentiam exploratam, sed maxime obseruare. *Herodot.l.7.*

Vir ita demum fuerit optimus, si in deliberando quidem, omnem rem, quamcunque pati possit, reputans extimescat, in re autem agenda sit audax. *idem eod.lib.*

Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. *Liu.Decad.3.l.10.*

Qui de malis minimum eligit, is prudens habetur, quiq; non ita spe deiicitur, vt vnico decreto suas spes omnes deserat. *Fr.Guicciardin. hist.lib.15.*

Hominum est prudentia præditorum amicis inimicitias condonare: contra, stultorum & barbarorum est, amicos cum inimicis tollere. *Dionys.Hal.l.5.*

Homines, qui alios antecellunt prudentia, quam longa ætas longa adfert experientia, antequam rem aggrediantur euentum eius spectandum putant, non alterum tantum quem sibi aptant, sed eum etiam qui præter omnem expectationem accidere potest. *lib. 7.*

Prudentes, & Reipubl. administrandæ periti, publica commoda priuatis simultatibus potiora ducunt. *l.11.*

Prudentium est hominum, & eorum, qui religionem ac Deum rite colunt, pullulantis belli causas, præsertim cum amicissimis, protinus incidere. Contra vero imprudentium ac Deum sibi maxime iratum querentium, tumultus occasionem excitare. Pacem enim soluentibus arma sumere nulla est mora, quando studia peruersissima vel infirmo hominum generi facilia factu rerum natura vult: bellum vero semel ingresso ad pacem rursus inclinare homini nequaquam facile existimo: *Procop.de bell.Pers.l.2.*

Solent qui difficultates & infortunia quandoque euaserint prudentia hos longe superare qui nondum fuerunt infelices. *idem, de bell.Goth.lib.2.*

Hominum est vere prudentium, non modo fines ipsos, sed etiam principia rerum expendere, temerariaque reiicere consilia. *Fr.Guicciardin.hist.lib.3.*

Prudentes viros decet ex occasionibus fructum decerpere. *Idem, lib. 4.*

Non est compendiosior via, quam earum rerum quarum videri vis prudens habere prudentiam. Quod si de iis singillatim consideres, facile cognoscas dici abs me vera: nam si videri velis bonus agricola, qui non sis bonus: aut eques, aut medicus, aut tibicen, aut aliud quippiam: cogita quot sint machinanda tibi quo videaris: aliis. Quod si tuo persuasu & te multi laudent, quo authoritatem adipiscaris, & in eorum singulis bona ieceris fundamenta, tum in præsentia deciperis, tum paulo post vbi de te factum fuerit periculum, qualis sis arguaris, tum ostentator præterea appareas. *Xen. de pædia Cyri.l.1.*

Videntur mihi erratis homines interdum prudentiores euadere, præsereim si peccatis eruditantur. *idem, de reb gest Grac.l.6.*

Nequaquam iniustum est, eum, qui in periculo magno versatur, sese munire, & suæ vtilitati consulere. *Thucyd.l.1.*

Vt quisque aliqua in re minime peccat, ita maxima ex ea vtilitas sequitur. *idem, eod.l.*

Oportet quæ diuinitus, necessario: quæ ab hostibus proficiscuntur, fortiter, ferre, *idem, l.1.*

Plerunque felix est prudentia. *idem.l.6.*

Nemo temere cuilibet fidem habere debet: nec propter rerum successum insolescere, sed cuncta expectare quæ hominibus accidere possunt. *Polyb.hist.l.8.*

Nemo bonus vir imperii cupiditate tenetur, sibiue grauium negotiorum curam exoptat: & in huiusmodi re expedit munus impositum considerate subire, vt tuto idipsum liceat exequi. Multoties etenim temeritas in se aliquid recipienti: præpropera in rebus agendis damnum affert: contra accurata consideratio ab initio adhibita, in actionibus perdurat, omnibusque emolumento cedit. *Dion.lib.36.*

Non facta modo eorum qui iniuriam nobis inferre conantur, sed consilia quoq; nobis defendenda, & præuenienda sunt, antequã cum nostro damno crescant: neque acceptum demum maleficium vlciscendum est. *idem, lib.38.*

Duo hæc, cum qui suæ ipsius incolumitatis curam geret obseruare conuenit: vnum, vt negotio præfectus, difficultatem eius à sese remoueat: alterum, vt rei bene gestæ nomen reseruet, *idem libro. 49.*

Prius, quam incipias, consulto, & vbi consulueris, mature facto opus est. *Sallust.de conjur.Catil.*

Negotiis difficillimis sæpe dispositio tempestiua prosperis & fortunæ mutantium rerum recto consilio in bonam partem accepto aliquoties diuina remedia repararunt. *Amm Marcell.lib.16.*

Præsentibus vti bonis præstat, quam fugientia quærere. *Procop. de bell.Pers.l.1.*

Securum antequam pericula veniant cogitare quid agendum, denique magnopere profecerit in rebus obeundis temporis vtique opportunitate, *idem, de bello Vandalic.l.1.*

Periculum sibi aliunde præmiditatum prænouerat, quum rectius queat insidias declinare, & præsens vtcunq; propulsare discrimen, vt in posterum occursuris consideratius queat se comparare: profecto maiori sæuitiæ adscribetur, si tum primum tormenta adhibuerit, & non potius sua sit potestate contentus, qua contra ipse fit, quum velit, malum inferre. At vbi consilia sunt ad rem opportune deducta, & ad opem ferendam nihil sit temporis reliquum, fit vestigio sint omnia peritura, & cum omnium communi salute commutatur etiam huius spes omnis recuperandæ, hic nimirum superantibus celeritas est præeligenda, ac nequid indecentius patiantur, mature procurandum. *Agath.hist.l.4.*

Minus prosperos rerum euentus, qui vel fortuna fiunt, vel imprudentium debilitate atque ignauia, tutior forte & prudens aliqua cogitatio, & quæ coaptare casibus se nouerit, in ea transferre, quæ expediant, poterit: & si quid peccatum est confestim furore. Verum vbi mens labat & facile fallitur, ne ea quæ in rem sint intermittat, si eorum quæ in consultiis fiunt aliquid accidere, videntur tibi desumpseris, quod sit saluti futurum, & præsens renouare periculum queat, si forte præcipuum illud, quod hæc omna parit, auertatur. *idem, lib.5.*

Est prudentiæ, impendentes præcauere calamitates: & si quid nouandum est ad grauiora mala auertenda, non cunctari. *Nicephor. Greg.hist lib.5.*

Oportet eos qui citra periculum velint viuere, occurere malis impendentibus: & si in præsentia crescentis plantæ radicem inire præcidere possis, non est cunctandum, neque expectandum vt acceptam iniuriam vlciscaris, cum aduersarii male cogitatis conatus opprimere liceat. *idem, eod.l.*

Irritæ sunt vires omnes sine prudentia. *G.Pachymer.lib.3 cap. nono.*

Insignis est prudentia, quod non facere non possis, libenter feciſſe videaris. *idem, eod.l.*

Super arduis rebus diu, multumq; & grauiter est deliberandum, vt quod honestissimum est & æquissimum amplectamur. Sed in primis interpellandus est Deus atq; rogandus, vt quod optimum est nobis suggerat. *Ph.Comineus, lib.8.*

Tueri tua prius est atq; præstantius, quam aliena cupido appetere. *P.Iouius, hist.lib.14.*

Alios iustum duco idem facere (dicebat Hermocrates) quod ego facio: videlicet vt quantum cedere æquum est, id sponte potius faciant, quam deinde hostium armis coacti. *Thucyd.l.4.*

Si qui errores hostium diligenter obseruat, & occasionem opportunitatem suis copiis recte hostem adoritur, neque vires suas temere obtrectat, aut aperte hostibus opponit, sed his pro præsentis tempore opportunitate vtitur: his plærunq; rem præclarissime gerit, & huiusmodi in bello doli summam gloriam consequuntur, quibus hostes maxime decipiuntur, & socii atque amici præcipue omnium. *idem. lib.5.*

Rumoribus stant hominum sententiæ, & magis temere accutit, vt inuadere volenti prior occurras, quam vt te tuendum significes, quum se ille pari in discrimine sic fore cuiusmodi. *idem, lib.6.*

In bellicis difficultatibus, quanta diligentia fieri potest prouidendum, vt potius in nocendo aliquid omittatur, quam cui aliquo detrimento militum noceatur. *Cæs.l.6.de bell Gal.*

Neque prudentes suspicari oportet sibi parum credi neque improbos scire se timeri: quod illis licentiam timor augeat, illustratio deminuat. *idem, lib.2.de bell.ciuili.*

Loco sapientiæ est alienam stultitiam operiri, & quæte intemperantem hostem prudentia ruentem. *Tacit.hist.l.2.*

Timorem dissimulare & profiteri, si modo suo id tempore fiat, quam multo erexit, & ad meliorem traduxit fortunam. Strenue vero factorum celebritas his quidem, qui importune hæc gesserunt, ad seruitutem proculdubio est ignominiam concessura. *Procop. de bell.Goth.l.1.*

Fugere hostem qui damna sit ingesturus, nullum profecto dedecus cedit: qui vero sese in promptissimam calamitatem ingerit, vel si incolumis fiat, dummodo res ita cuenat, temerarius ferit, vel si incolumis fiat, dummodo res ita cuenat, temerarius est proculdubio & dementiæ incusandus, Strenuus vero & generosus habebitur, si cum necessitas cogit, virilem se præbeat. *idem de bell.Goth.l.2.*

Tyrones legendi sunt de temperatioribus plagis, quibus & copia sanguinis suppetat ad vulnerum mortisque contemptum, & non possit deesse prudentia, quæ & modestiam seruatin cassis, & non parum prodest in dimicatione & in consiliis. *Vegt. libr. primo, cap.2.*

Prou-

multorum hominum delicta, magnæ prudentiæ est atque
...Quod si quis omnibus sceleribus iustas & debitas pœnas
...certè magnam partem hominum breui temporis spa-
...perdidisse. *Xiphilin. Cas. Aug.*
...partem exiguam semper lnctificum & cruentam, vt
...curus: ac prudenter reputa, medelarum quoque ar-
...nonnunquam & secare, & partes corporum amputare
...cat vti integris, hocque bestias factitare, quæ quum
...maximopere capiantur, illud propria sponte amit-
...possint impauidæ. *Amm. Marcell. lib. 17.*

¶ Apophthegmata.

...interrogatus, quid esset prudentia? Animæ (respondit)
...potentes. *Eodem serm.*
...prudentiæ, tanquam consultissimo tutori, vt vitam
...maxime iuuentutem credere conuenire, dicebat. *Exod.*
...solicitatus, Quinam prudentes essent? Qui non facile de-
...respondit. *Eod. serm.*
...adhortabatur subinde suos discipulos, vt hæc tria in omni
...parerent, vt in animo scilicet haberent Prudentiam in lin-
...guam, & in vultu Verecundiam. *Max. serm. 41.*
...Considera, inquit & postea rem aggredere. Item: Aggre-
...agenda, aggressus age constans. *Laert.*
...Ea facito, inquit, quorum non te pœniteat. *Laert.*
...dicebat, sapientiam & prudentiam, quæ nihil ad-
...omnium rerum esse dignissimam & præstantissimam.
...quærenti, quid in minimo maximorum esset, respon-
...cogitationes animæ in corpore humano, *Stobæus*
...prudentia, inquit, virtutum princeps est, reliquisq;
...atque ipsarum ordinem, modum & occasionem
...tanquam oculus quidam mentis vndequaque lucidis-
...dit. &c. Tandem addit, prudentia sui posse fiores efficit
...*Stob. serm. de prudentia.*
...Prudens vir, inquit, ad vitam, quasi ad viam quandam,
...viaticum, sed quod magis necessarium est, compa-
...*serm.*
...dicebat, prudentiam tanto cæteris virtutibus antecellere,
...cæteris sensibus præstaret visus. Nam oculi præluent toti
...ceu illa est virtus absque prudentia. Nam quomodo iustus
...quisquam sum, nisi prudentia commonstret quid cui debe-
...*Laert. lib. 4. c. 7.*
...dicere solebat, Tutissimum esse murum prudenti-
...nec collabitur nec proditur. Nulla quippe mœnia sunt
...quin machinis aut suffossionibus aut vallorum pro-
...quatiantur. Prudentis autem decreta sunt in expugnabilia.
...*lib. 4. c. 1.*
...dicebat: virum frugi & prudentem debere Præterito-
...remittere, agere Præsentia, Futura cauere. *Stobæus sermo-*
...*gesilaus* cum pugnaretur apud Mantineam, admonuit Lace-
...vt cæteris omissis omnibus in vnum Epaminondam in-
...vim prælii, dicens, solos cordatos milites authores esse
...Quod cum fecissent, victoriam nacti sunt. Hac voce con-
...Agesilaus incolumitati suorum, qui fuerant sine dubio ma-
...dum periturí. Simul illud docuit, in bello plus habere mo-
...rum vere prudentem, quam turbam imprudentum. *Plut.*
...*apoph.*
...*Archidamus* cum bello Arcadas superasset, ob id laudatus à quo
...Præstantius erat, inquit, si illos prudentia quam viribus su-
...*Plut. in Lacon.*
...*Minor* iuuenis etiamnum, tantam habebat opinionem
...& prudentiæ, vt Cato senior interrogatus de his, qui
...Carthaginem militarent, in quibus erat & Scipio iunior, Ho-
...vertu respondent:

Ille sapit solus, volitant alii velut vmbræ.

...Tritia dictum est apud Homerum Odyss. x. *Plutarch. in a-*
...*pophthegm.*
...*Euripides.* Celebratur illud Euripidis dictum, Vnicum consili-
...rictum magnam militum manum vincere. Quo prudenter
...monuit non perinde referre quam numerosum educas exerci-
...tum, sed quam cordati sint exercitus duces. In bello siquidem lon-
...plus habent momenti prudentia, solertiaque, quam vires consi-
...*Eras. lib. 8. apoph.*
...*Gregorium Theologum.* Qui serpentis prudentia in malis colum-
...sinceritati circa bona miscuerit, is neque prudentiam sinet
...quam fieri, neque simplicitatem stolidam. *Stobæus serm. de*
...*dentia.*

Lycurgus Lacedæmoniorum Rex, percontanti quam ob causam non vterentur legibus scriptis: Quoniam, inquit, eruditi qui sunt beneq; educati, probant quid pro ratione temporis expediat, *Plut. in Lacon.*

¶ Similitvdines.

Philonis Iudæi. Sicut nostris corporibus interitum morbus, incolumitatem vero adfert sanitas: Sic animas prudentia seruat, cum ipsa sit mentis sanitas: imprudentia vero interimit, cum sit morbus. *Lib. de temulentia.*

Sicut met allorum omnium optimum atque probatissimum est aurum: Ita inter animæ virtutes prudentia habetur probatissima. *Lib. 1. allegoriarum legis.*

Quemadmodum ciuitatum certissimum munimentum viri fortes sunt: Ita in vniuscuiusque nostrorum ciuitate, quæ constat ex anima & corpore, pro firmissimo propugnaculo sunt cogitationes amicæ prudentiæ *Lib. de sacrificiis Abelis & Caini.*

Archytæ Pythagorei. Quemadmodum exercitum ducit Imperator, gubernator nauigia, mundum Deus, animam ipsa mens: Sic ipsam felicitatem præsentis vitæ temperat, tegitque prudentia. *Lib. de doctrina morali. Meminit Stob. in serm. de virtute, quæ est in ordine prima.*

Augustini. Prudentia te docet, vt in cunctis semper idem sis, tam in prosperis, quam in aduersis: Sicut manus quæ eadem est, & quum in palmam extenditur, & in pugnum restringitur. *Ad Eremitas in serm de prudentia.*

Laurentii Iustiniani patriarchæ. Sicut ex fructibus cognoscitur arbor, ex claritate ac candore aeris ortus solis: Ita ex multiplicibus efferatio & qualitas non sinat in suas claues claustris disparibus coaptare, *In prologo in Psalm. lib.*

Armobii. Vt non debet fumosere citharam, qui canendi sit imperitus: Ita non debet imperium sumere, qui non sit prudentia præditus. *Plut.*

Vt cicatrix admonet cauendum esse vulnus: ita memoria præteritorum malorum reddit cautiores. *Plut.*

Vt cyclops exoculatus, manus quoquo versum porrigat, nullo nititur certo scopo: Ita magnus rex, cui deest prudentia, quidquis aggreditur ingenti rerum tumultu, sed nullo iudicio. *Plutarchus.*

Fibri Ponti genitalia sibiipsis amputant membra in venatu, quod ob hæc sepeti intelligant: Ita prudentis est aliquando obliuisci rem ob quam periclitatur. *Plin.*

¶ Adagia.

Multorum festorum Iouis glandes comedit. πολλῶν παννυχίων Διὸς βαλάνους ἔφαγεν.

De sene longoq; plurimarum rerum vsu docto, quasi dicas. Multas vixit Olympiadas. Er hat viel Ostereyer gessen.

Annosa vulpes haud capitur laqueo. γέρων ἀλώπηξ οὐχ ἁλίσκεται πάγῃ.

Dicendum in eum qui longa ætate, multaq; rerum experientia callidior est, quam vt arte, dolisq; capi queat.

Eum ausculta, cui quatuor sunt aures. ἄκουε τῶν τὰ τέσσαρα ὦτα ἐχόντων.

Monet prouerbium audiendos esse illos, qui diuturno complurium rerum vsu, præ cæteris sapiunt, sta vt fere faciunt senes.

Anus subitultans multum excitat pulueris.

In eos dici solitum, qui ob rerum experientiam multum negotiorum aggrederentur.

Ætate prudentiores reddimur.

Si quando negabimus nobis eadem probari iam natu grandioribus, quæ quondam ob ætatis infcitiam arriserunt, sed vsu rerum auctam prudentiam, congruet illud Homeri ex Odyss.

Εγὼ δ' ἔτι νήπιος ἦα.
Νῦν δ' ὅτε δὴ μέγας εἰμι, καὶ ἄλλων εὖ δέκω ἀκοάων
Νυὶ δ' αὖτέ μοι αὔξεται ἐν δόμῳ θυμός.
Eram adhuc puer, at vbi iam sum
Grandior, & reddit me aliorum oratio doctum,
Ipseque grandescit mihi animus.

Sine cortice nabis *Horat.*

Qui iam per ætatem non egent custode morum.

In senem plurimarum rerum vsu peritum quisq; multa meminerit superiorib. acta seculis, quadrabit illud Homeri ex Odyss.

Παλαιά τε πολλά τε εἰδώς.
Qui antiquaque multaque norat.

Senesco semper multa addiscens. Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Significat vsu vitæ, multaque rerum experientia parari prudentiam. Sanerius idem.

Discipulus est prioris, posterior dies.

Moderator negotii.

In eum qui scientia & autoritate sua negotium moderatur, hoc Homeri carmen Odyss. s. conuenit.

Αὐτὴρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τιρσηνίτης.
Ille ratem clauo scite docteque regebat.

Consiliis simul & facto valens.

In hominem consilio pariter & viribus excellentem, conueniet illud Homeri Odyss. ζ.

Ὁ οὐκείνος ἔην βουλεύεμεν ἠδὲ μάχεσθαι.
Is cuius modi erat seu pugna consiliove.

Imperator idem robustus miles.

In eum qui norit idem & alios imperare quid sit agendum, & ipsa persequi quum est opus, iuxta Homerum.

Ἀμφίτροφοι, βασιλῆες τ' ἀγαθοὶ, κρατερός τ' αἰχμητής.
Et iuxta ductor bonus & certamine pollens.

Sunt enim, qui Imperatorem agere norunt, ac militem præstare non norunt.

A fronte simul & occipitio oculatus.

Quum indicabimus admirabilem rerum omnium cognitionem, aut singularem prudentiam, quæ constat non præsentium modo scientia, sed & memoria præteritorum, & futurorum perspicientia, recte versum Homericum usurpabimus:

Ὅς ἤδη τὰ τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.
Qui scit præterita ac præsentia posque futura.

Virgilius vertit ad hunc modum.

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahatur.

Alter Ianus. Ἰάνος ἄλλος.

Quadrabit vel in prouidum ac circumspectum, vel in anicipitem & perfidum. Persius.

O Iane, a tergo cui nulla licentia pinsit.

Sapiens diuinat.

Donatus in Hecyram, indicat prouerbium esse, diuinare sapientem, quod ex coniecturis prudenter collatis colligat verum non solum de præteritis, verum etiam de futuris.

Mus non vni fidit antro.

Locus erit adagio. si quem admonebimus, vt sibi plures amicos parer. aut sua cum opibus studeat philosophia, vt si fortuna quod suum est, eripiat, in literis sit præsidium. Es muß ein schlechte mauß seyn/ die nur eyn Loch weyß.

Non oportet hospitem semper hospitem esse. οὐ δεῖ τὸ ξένον, ξένον ἀεὶ εἶναι.

Hospites dicuntur ignari eius loci, in quo viuunt. Sed turpe est in eadem ciuitate uiuere, & semper esse peregrinum. Sic turpe est in eadem disciplina diu versatum esse, & nihil scire.

A fronte atque à tergo. πρόσωπα πίσω.

Prouerbii vice receptum est, pro eo, quod est diligenter inspicere & præterita cum præsentibus ac futuris conferre: id quod hominis est prudentis ac circumspecti.

Sapiens non eget. χρὴ σ' ἀκοῦσ' ὅσις ἀρτίφρων πέφυκ' ἀνήρ. *Arist.*

Siue quod magna sint opes, habere bonam mentem, siue quod sapienti facile est ditescere, si velit.

Tanquam de specula

Qui futura longe prospiciunt priusquam eueniant, tanquam de specula præuidisse dicuntur. Cic.

Qui bene coniiciet, vatem hunc prohibeto optimum. μάντιν δ' ἄριστον, ὅστις εἰκάζει καλῶς.

Admonet adagium futurorum præscientiam, non è sortibus aut auguriis petendam esse sed a prudentia. siquidem qui prudentia sit præditus, is ex præteritorum, præsentiumque coniecturis facile prospicies, quid sit euenturum.

Acetum habet in pectore.

Plaut. Ecquid habet acetum in pectore? Pro eo, quod est, Num sapit? Num quid habet astutiæ?

In holmo cubabo. ἐν ὁλμῳ ἐνυάσω. *Aristophanes.*

Dicebatur ab iis, qui se quippiam diuinationis cognitum nitabantur. ire mi

Perendinum ventum perdiscere. τὸ τριταῖον ἄνεμον προγινώσκειν.

Perendinum ventum præscire dicuntur, qui coniecturis, quod multo post eventurum sit, colligant.

Amyris insanit. Ἀμυρὶς μαίνεται. *Zenod.*

Prouerbialis allegoria, qua recte vtemur, vbi quis insaniæ prætextu rebus suis consulit.

Non pluit post noctem, qua sus agrestis peperit.

Plutarchus refert hunc versiculum prouerbio iactatum.

Μετὰ νύκτ' οὐ, ὗει, ἣν σὶς ἀγροτέρα τέκῃ.
Iam non nocte pluit, qua sus fœtum edit agrestis.

Si quis significare velit exacta sere, aut aut umno serenitatẽ fore.

Lesbius Pryllis. ὁ Λέσβιος Πρύλλις.

Plutarchus tradit, hoc prouerbium per similitudinem sumptum: Pryllin enim fuisse Mercurii filium, ac diuinandi peritum indicat.

¶ Exempla Biblica.

Prudentiæ & discretionis *exemplæ*: Abraham, *Gen.*13.℣.9.& 25. 5.6. Iacob, 30.32.℣3.7. Ioseph, 40.14 & 41.33.38. Iethro, *Exod.*18.19 Rahab, *Iosu.*2.4. Iosue, 8.℣. 15. Ioatham, *Iudic.* 9. 7. Galaaditæ, 12. 16. Vndecim Tribus, 10.32. Saul, 1.*Sam.*10.27. Dauid, 18.5.14. & 21. 13. Abigail, 25.18 36. Mulier Thecuitis, 2.*Sam.* 14. 2. Mulier Abelana, 20.16. Bethsabea, 1.*Reg.*1.15. Salomon, 3.℣.9.25.26.27. antiqui Roboami consiliari, 12.℣.7. Ioiada, 1.*Reg.*11.℣.4.2.*Paralip.*23.1. populus Ezechiæ, 2.*Reg.*18.℣.36. Ezechias, *Esa.*36.21.2.*Paralip.*32.3. Nehemias, *Nehem.*2.12. Esther, *Esth.*4.11. Mardochæus, *℣erſ.*12. Tobias, 4.19. Iudith. *Iudith.*4.20 & 11.19. Christus. *Matth.*11.25. *Marci.*11.*℣erſ.*29. *Luc.*20.3. Virgo Deipara, *Luc.*1. 29. Vincentius, 16.*verſ.*8. Christus, *Luc.*2.47.& 20.24.*Ioan* 8.7 Paulus, *Actor.* 26.37. Quidam Asiæ princeps, 19.31. Paulus, 22.25.& 23.*℣erſ.*6.& 25.11. Tribunus, *℣erſ.*23. Prudentiæ carnalis, *Exempla*: Elias Gnostes, 1.*Reg.* 25.*verſ.*32. Pilatus, *Luc.*23. 16. 22. *Ioan.*19.1. Nicodemus, 3.4. Pharisæi, 7. 48. Iudæi, 8. 52. Prudentiæ propriæ non innitendo. *Prouerb.*12.℣.2.15.& 17.12.*Esa.*5.21.& 30.1. *Abd.*℣.3. Prudentia spiritus, *Rom* 8.6.

¶ Historica Exempla.

Arthemisia Cariæ regina, apud Xerxem in tanta fuit auctoritate in expeditione contra Græcos, vt illius consilio semper utereretur prudentia, vt optima semper suaderet: quibus si Xerxes paruisset, cladem ad Salaminem non accepisset. *Herod.lib.*8.

Cyrus minor Persarum Rex, Aspasiæ Hermodimi Phocensis filiæ formosissimæ & optime educatæ captus amore: cum eam in vxorem duxisset, sæpenumero eam de rebus in consilium adhibuit: & quotiescunque sententiam eius secutus est, nunquam pœnituit. *Ælian lib* 12. *de var. hist.*

Iulia Mammea, Alexandri principis mater, laudatissima femina, Syra genere: cuius auspiciis filius puer orbem terrarum felicissime rexit. *Volat. lib.*16. *Anthrop.*

Dominica Valent Imp. marito à Vestgothis cæso, hostes Constantinopolim obsidentes prudentia sua sustinuit, cives & præsidia & auro confirmauit, *Bonfin lib.*2. *Dec.*1.

Cyrus puer prudens, in Astyage auo luxuriam ciborum & ventrilentiam reprehendit. *Xenoph. lib.*1. *Padia.*

Nestor senex Græcis, qui duce Agamemnone Troiam obsidebant vescentibus & potantibus:

Texero sermones ante omnia cœpit:

fuitque huic inuitationis & optimorum consiliorum regi auctor. *Plut. lib.*7. *q. conuiual.*9.

Vlysses, quem sapientiæ nomine celebrat Homerus, dolo & calliditate gloriatur, non malo, sed quo iuste contra hostes vti possumus. *Homer.*

Teribazus Persarum regis Artaxerxis dux fortissimus consilio is ea vsus est dexteritate, vt quoties rex consiliis illius vsus est, nunquam aberrarit. *Diod. lib.*1.

Fama est Philippum Macedonem magis de prudentia imperatorio & successu, quem in conciliandis hominibus laudem quam de copiarum & auxiliorum viribus gloriari solitum. *Dio. lib.*16.

C. Iulius Cæsar in obeundis expeditionibus dubium animi an fuerit an audentior? *Suet.*

Agebatur Romæ occulte inter patres de Carthagine funditus delenda, exiitque ea consultatio in longam & difficilem disceptationem Maiore Portio Catone, cui ante Prisci nomen fuit, censente, Carthaginem esse delendam, vt Roma incolumis esset, & cum multi pedibus irent in eam sententiam, tum *Scipio* idem ferme retulit, dicitur, viderent illi, qui tam cupide vellent Carthag nem eruptam, ne populus Romanus æmulæ, & inimicæ vrbis metu liberatus, in domesticam laberetur discordiam. Quod malum multo prius prospexit *Nasica*, ac prædicauit, sed fatali necessitati ita eorum non potuit. *Sabellicus cap.*8. *lib.*4. *Florus lib* 49 *in Liuium. Florus lib.*2. *cap.* 15. *de bello Punico tertio. Appianus in Libyca. Liuius est in Vita Catonis Censorii. Orosius lib.*4. *cap.*22. *Plinius nat. hist. cap.* 18. *Cælius antiq. lec. lib.*27. *cap.*1.

Ædificauerat Romæ ædes ea tempestate magnificas, eaque in loco, *Publius ille Valerius*, cui postea publici ac populari studio inditum cognomen est Publicola, iis ex ædibus cum deiecisset in forum atque in curiam Valerius, vt & consilium priuatorum vrbis virorum mos erat, magno patrum ac populi consurgentis honoris gratia ducebatur, quæ res visentibus regiæ pompa similitudinem præ se ferebat: itaque cum ob hoc ipsum, quodque celeriter minime suffecisset, in suspicionem veniret affectati regni, clamque à quibusdam etiam maledictis discerperetur, ut eius ab amicis admonitus, consilium è vestigio cepit diruendæ domus, quæ magna ex parte causam suspicioni videbatur afferre: nocte egressus non exigua manu fabrorum operariorumque conducta, domum omnem à fundamentis dirui tanta festinatione iussit, vt illucescente iam die ædificium vniuersum æquatum iam solo iacere. Hac itaque demolitione non suspicionem modo aboleuit omnem, verum in populo patribusque summam vitæ integritatisque sibi admirationem peperit, maxima etiam cum gratia, ac beneuolentia, ex eoque maior indies est habitus. *Florus libro prima capite nono. Epitomatum. Valer. lib.*4. *cap.* 1. *de animi moderatione. Plutarch. in Vita eius.*

Prudentia est bonorum malorumque scientia ad hominem pertinentium: sed scire est solius hominis: Ergo hæc virtus huic vni animalium à natura est concessa. Huius non vulgare exemplum edidit vetustissimus ille Chananææ regionis accola: is cum Sara coniuge Ægyptum ingressus, gentis libidinem in alienas fœminas vertus, pro coniuge fratrem egit, haud ignarus id conferre filium & ad muliebrem pudicitiam tuendam, & ad suam ipsius salutem

Prosuit haud dubie id hominis commentum, cuiusille erat diligens custos, vtrumque ab in-

Pontan. de Prudentia.

¶ Hieroglyphicvm.

Prudentia hieroglyphicum faciebant, quia memor comparat & recondit, & cellas promptuarias facit, ne nascantur morsu secat, abrosaque condit: ne ges exeant è terra, atque inutilia inde sibi ad vsum ali-

Pier. Val. lib. 8. p. 68. F.

etiam *prudentia* est hieroglyphicum. Nam & assertoris dum est, admonentis: Nos esse debere prudentes, sicut

idem lib. 16. p. 248. F.

desiunt, qui *Gorgonis caput* pro Mineruæ pectore statu-Prudentiæ signum esse contendant, quæ locum habeat in pe- qui præditi sunt, facile eos confundere, vel imperitiæ re, saxeosque quodammodo reddere, vbi adhibuerit,

Pier. Val. lib. 16. p. 154. F.

¶ Emblema.

Prudentes.

Emblema. XVIII. Andr. Alciat.

Laue bifrons, qui iam transacta futur aque calles,
Quaque retro sunnas sicut & ante, vides:
Tot cur oculis, cur fingunt vultibus? an quod
Circumspectum hominem forma fuisse docet?

Emblema. XVII.

Italice Samius secta celeberrimus auctor
Ipse suum clausit carmine dogma breue:
Qua pr ater gressus? quid agis quid omittis agendum?
Hanc rationem virgens reddere quemque sibi?
Quid didicisse Gruum volitantum ex agmine fertur,
Arreptum gestant qua pedibus lapidem.
Ne essent, neu transuersas mala flumina raptent.
Quaratione hominum vita regenda fuit.

Prudens magis quam loquax.

Emblem. XIX.

Pectina Cecropiis insignia præstat Athenis,
Inter aues sani noctua consilii:
Armifera meritò obsequis sacrata Minervæ,
Garrula quo cornix cesserat ante loco.

¶ Fabvla.

Senex & Iuuenis.

cupidam iuuenem sibi poma surripientem blandis orabat ut ex arbore descenderet, nec resuas auferre vellet: sed cum ium verba funderet, (iuuene eius ætatem, ac verba contem- non in verbis tantum, inquit, verum etiam in herbis audio rem. Herbas igitur vellere, & in illum iacere cœpit: quod conspicatus, in vehementem risum effusus est, & senem rabitabatur, qui crederet eum ex arbore herbis posse de- runcsenex omnia experiri cupiens, quando, inquit, ver- barum vires aduersus raptorem mearum rerum nul- quibus agam, in quibus dicunt quoque esse virtutem, quibus gremium impleuerat, in iuuenem iaciens, illum ere & abire coegit.

fabula indicat, omnia prius prudenti tentanda, quam ad ar- confugiatur auxilium.

Duo bellatores.

fide data inter se communia futura omnia, ad bellum pro- untur. Horum vnus æger in itinere remansit, alter vt insti- ter ad militiam exequitur, atque ibi re & gloria parta redit um, qui iam habebat meliusculè. Is gaudens prosperitate so- thicum partiturum secum esse sperat, illum cum magna complectitur: neque diu post, vt pecuniam allatam, ita vt ssem, diuideret, petit. Faciam, inquit ille, sed alia etiam at- que communia esse oportet, vt omnia vndique exæquentur. tus, pretiosum vestem aut supellectilem socium apportasse uita enim fieri inquit, par est. Sed quidnam præterea attulisti? ora, inquit alter, & cicatrices, quarum similes atque æquales. in his infigi debebunt. Non, inquit ille, hæc mihi placet socie- pecunia etiam carebo potius, quam cum vulneribus & ci- habebo.

fabula ostendit prudentes esse homines, qui pro leuibus com- graues labores subire nolint. Vt Marius laudatur, qui cum ssus esset & solutus vnum crus secandum præbuisset, alterum ere noluerit, quod diceret ἓν ὄφελον ἦναι τὸ ἀνδράποδον ἀλγοῦν· ellam curationem dolore tanto in dignam esse. Sed alio entia indicat fabula id quod seruus in Comœdia ait: Aut hæc illa fiant habenda, aut illa cum his amittenda sunt.

Catus & Mures.

Domo quapiam, quod perplures forent mures catus præsenti- hinc accessit, atque nunc vnum, nunc alium capiens, compluresmendo comedit: verum mures cum se in diem consumi ntirent, ad vnum coacti, inquiunt secum, amplius inferius non descendendum, si nolumus perditum ire omnes, sed hic supe- manendum, quo catus ascendere non potest: at catus consilio murium percepto, simulans se mortuum esse, posterioribus pedibus se ad palum suspendit, qui finis parieti erat, è muribus quispiam deorsum acute prospiciens, vt catum esse cognouit, haud infacete ait: Heus amice, & si te sollem esse certo scirem, deorsum minime descenderem.

Significat virum prudentem, si semel fallitur, fictis & simulatis hominibus non amplius fidere.

Piscator.

Piscator quidam demissis in mare retibus, extulit pisciculum pusilli corporis, qui piscatorem obsecrabat, ne se tam pusillum & minutum caperet, sed abire & crescere permitteret, posthac grandiusculo potiturum, cui piscator: ego vero amens sim, si lucrum quod inter manus habeo, licet exiguum dimittam, spe futuri boni quantumlibet magni.

Hæc fabula innuit stolidum esse, qui propter spem maiorem, rem præsentem & certam licet paruam, non amplectitur.

Glires.

Glires quercum arborem glandiferam dentibus eruere destinauerant, quo paratiorem haberent cibum, ne victus gratia toties ascendere & descendere cogerentur: sed quidam ex iis, qui ætate & vsu rerum ac prudentia cæteros longe anteibat, eos absterruit, dicens: si nutricem nostram nunc interficimus, quis futuris annis nobis ac posteris nostris alimenta præbebit?

Fabula hæc monet, virum prudentem debere, non modo præsentia intueri, verum etiam futura longe perspicere.

Canis & Gallus gallinaceus.

Canis & Gallus societate inita vna iter faciebant. Noctu in agro deprehensi, cum tenebræ viam obscurarent, sic acquiescendum statuere, vt Gallus in arboris ramis insideret, inferius autem in cauum truncum irreperet canis. Cantante autem suo more gallo, excitata vulpecula accurrit, atque illum hortatur, vt descendat: cupere enim se complecti auem tam gratam & suaui voce præditam. Cui respondit Gallus: Ianitorem, qui fores pandat, prius suscitandum esse, quam ipse descendere possit. Stulta Vulpecula non prouisa fraude ad arborem accedit propius, & ianitorem quanto potest altissimo gannitu ciet, ergo canis experrectus, subito in vulpeculam insilit, & correptam dilaniat.

Docet fabula, vim & iniurias inimicorum, quibus ipsi pares esse non valeamus, ad alios potentiores calliditate consilii auertendas esse.

Leo & Vulpes.

Leo senio confectus, cum vires non supeterent ad victum parandum, callidum cepit consilium sustentandi vitam. Itaque in antro, quasi periculoso morbo correptus, decumbens, quod ad ipsum visendum passim animantes reliquæ aduenirent, præhensas illas deuorabat. Atque ita magna bestiarum multitudine à Leone absumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud substitit, hæsitans atque circumspectans. Tum Leo, quid esset cur non adeat ad se, rogat. At illa, id quod Horatius versibus retulit, respondisse fertur:

Quia me vestigia terrent,
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere sibi, & ea signa, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Vespertilio & Feles.

Vespertilio delapsa in solum comprehensa fuit à fele. Quæ cum hanc dilaniatura esse videretur, petiit illa suppliciter vitam sibi vt concederet. At enim feles hoc facere posse negabat, quæ esset capitalis hostis omnium auium. Tum vespertilio se non auem, sed murem esse dixit. Itaque dimissa fuit. Paulo post capta ab alia fele, similiter petiit sibi miseræ vitam relinqui. Ibi felis sibi hoc factu perdifficile esse ait, quæ cum omnibus muribus bellum gereret, vespertilio vero, se murem nequaquam esse affirmare, sed volucrem. Quare iterum periculum euasit & nomine mutato bis seruata fuit.

Instruit homines fabula ad prudentiam, vt pro tempore & loco mutare consilia discant, omnibus enim proposita conseruatione salutis cum dignitate coniunctæ, non idem semper dici, sed idem spectari oportet. Alludunt ab fabulam hanc ea, quæ referuntur à Nonio ex Agathone Varronis: Quid multa? Factus sum vespertilio, neque in muribus plane, neque in volucribus sum.

Mustela.

Imbecillis iam & annis grauis mustela mures assequi non magis poterat. Hanc igitur excogitat fraudem: in frumenti manipulos se implicat, eodem veniunt & mures, fruges vt erodant, hos illa sine labore, & defatigatione capit atque deuorat.

Fabula docet, viribus deficientibus magnum in prudentia subsidium esse positum.

Lepus & Vulpes.

Anteponebat se vulpi lepus, cui pedum pertinacitate præstaret. At vulpes dicere, se ingenio vincere, cuius esset multo & frequentior & præclarior vsus quam pedum.

Fabula incredibilem esse ait bonitatem prudentiæ, neque corporis maximas dotes, cum minimis animi dotibus comparari recte posse. Itaque & ab Apollonio introducitur præclare Amphion,

phion, qui suo cantu bis tanto maiorem lapidem alliciat, quam nitendo summis viribus Zethus aferre potuisset.

Fluctuum numerator.

Homo quispiam in littore assedit numeratus fluctus, cum ventis mare agitaretur, Sed crebritate horum perturbatus animo angebatur, & affligebatur. Ad hunc accedens vulpecula, Quid mœres: inquit. Huic ille respondit, fluctus se numerare cupientem præterlatos innumeros, quos non potuisse comprehendi dolores. Tum vulpecula: præteritos inquis, omitte, & numerare si vis vel ab hoc iam nunc ordire, & qui abiere eos missos facito.

Docet fabula, non ad præterita, sed ad ea quæ restent in vita hac, respiciendum esse.

Pudicitia.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PVdicitia, Græce αἰσχύνης, ας, & αἰσχὸς, ους, pudicus dicitur. Est autem pudicitia animi virtus, qua quis verecundatur de actibus, de quibus homines magis verecundantur, vt sunt actus veneri, *secund. August. lib. 14. de Ciuit. Dei*. Nec inuite auferri potest, *secund. eund. l. 1. de ciuit. Dei*.

Pudicitia dicitur à pudore, & est præcipue circa signa venereorũ vt sunt tactus, oscula, & huiusmodi. Castitas vero circa venereã commixtionem. *ex B. Thom. secund. Secund. q. 143. c.*

Pudicitia Hebr. dicitur *Tahorah*, i. purificatio, mundatio, à verbo *Taher*, mundus fuit, purus fuit, expurgatus est à sordibus. Cognationem habet cum *Tahar*, formosus fuit, & cum *Hatar*, coronauit, & *Zakar* nituit. Quæ omnia cum præclara illa dote conueniunt. Hinc Græci pro aspiratione leui crassiorem substituentes literam & metathesi facta dicunt καθαρεία, mundus sum, καθαρὸς, mundus, & καθαρσις, mundities.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Omnis enim ponderatio, non est condigna continentis animæ, *Eccles. 26.*

Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus suæ.

Gratiæ super gratiam mulier sancta & pudorata. *ibid.*

¶ PATRVM SENTENTIAE.

Pudicitia res est animæ, virginitas corporis, denique illa integra in anima permanente, potest illa corpore violenter auferri: cum ista integra manet corpori, potest illa in animo lasciui voluntate corrumpi. *August. contra Iulian. l. 4.*

Pudicitia est ornamentum nobilium, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulchritudo vtilium, solamen mœrentium, augmentum omnis pulchritudinis, decus religionis, minoratio cõminum, multiplicatio meritorum, creatoris omnium dici amica. *Cypr. d. 12. abusionibus.*

¶ POETARVM DICTA.

Propert. 2. 6.

Felix Admeti coniux, & lectus Vlyssis,
Et quacunque viri femina limen amat.

Tibul. 1. 9.

Admonui quoties auro ne pollue formam,
Sæpe solent auro multa subesse mala.

Ouid. epist. 1.

Me pater Icarijs viduo discedere lecto
Cogit, & immensis increpat vsque moras.
Increpet vsque licet, tua sim, tua dicar oportet:
Penelope coniux semper Vlyssis ero.

Idem 3. Amor. 4.

Penelope mansit, quamuis custode careret,
Inter tam multos intemerata procos.

Propter. 2. 9.

Penelope poterat bis denos salua per annos
Viuere, tam multis femina digna procis.
Coniugium falsa poterat differre Minerua,
Nocturno soluens texta diurna dolo.
Visura & quamuis nunquam sperauerat Vlyssem.
Illum expectando facta remansit anus.

Ouid. 2. Fast.

Supplicis alme tua genitrix fœcunda Deorum
Accipe sub certa conditione preces:
Casta negor, fitu damnas, meruisse fatebor:
Morte luam pœnas iudice victa Dea.
Sed si crimen abest, tu nostra pignora vitæ
Te dabis, & castas casta sequere manus.
Dixit, & exiguo funem conamine traxit
Mira, sed è scena testificata loquar.
Meta Dea est, sequitur, ducem laudatq; sequendo
Index lætitia fertur ad astra sonus:
Claudia procedit læto celeberrima vultu,
Credita vix tandem teste pudica Dea.

Silius. 17.

Hic prisca ducens Clausorum ab origine nomen
Claudia, non aqua populi male credita fama
Impuppim versis palmis, q; oculisq; profatur.
Calicolum genitrix numen, quo numina nobis
Cuncta creas, cuius proles terramque fretumque,
Siderague & Manes regnorum sorte gubernat,
Si nostrum nullo violatum est crimine corpus,
Festis Diua vens, & facili me absolue carina.
Tum secura capit funem, fremitusque leonum
Audiri visus subito, & grauior per auras
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana Diua.
Fertur prona ratis ventos impellere credas,
Contraque aduersas ducentem præuenit undas.

Ouid. Epist. 16.

At peccant alia, matronaque rara pudica est,
Quæ prohibet raris nomen inesse meum!

Iuuen. 16.

Turpetum limen adora
Pronus, & auratam Iunonis cade iuuencam.
Si tibi contigerit capitis matrona pudicæ;
Paucæ adeo Cereris vittas contingere dignæ.

Plaut. Amph.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur
Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum cupidinem.

Plaut. in Epidico.

Non nimis potest
Pudicitiam quisque sua seruare filia.

Iuuen. Satyr. 30.

Rara est adeo concordia formæ
Atque pudicitiæ.

Ouid. Epist. Paridis ad Helenam.

Lis est cum forma magna pudicitia.

Ouid. Epist. 5.

Nulla reparabilis arte
Læsa pudicitia est, deperit illa semel.
Lis est cum forma magna pudicitia.

Mich. Verinus.

Ægre formosam poteris seruare puellam:
Nunc prece, nunc auro forma petita ruit.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

Quid enim possumus eos, qui à stupro arcentur, infamemus pudicos dicere? Cum ipsa infamia propter vei turpitudinem meruerit, quod aut laudandum, aut vituperandum putes? *Gc. lib. de legibus.*

Pudicæ mulieris non concubitus modo, verum ne oratio quidem proca esse debet, nec minus sermo, quam nudatio corporis cohibenda, & ab externis cauere debet, propterea quod affectus animorum ac dispositio animi in sermone plane conspiciantur. *idem.*

Pythagoras consecutus erat disputationum assiduitate, vt mulieres auratas vestes, cæteraque dignitatis suæ ornamenta, vetustatis instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia delata in Iunonis ædem ipsi deæ consecrarent, præ se ferentes, vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse. *Iustin. hist. l. 20.*

Nil salui est mulieri, amissa pudicitia. *Liu. Decad. 3.*

Pudicæ est, non modo, vt ne quid peccet, sed ne suspicionem quidem vllam turpem de se præbeat. *Dion. l. 37.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Quidam Lacænam misso nuntio sollicitauit, num assentiretur, vt ipsi fui faceret copiam? Cui illa respondit: Quum cliens patrono obedire didici, idque feci: mulier autem facta, vtro, si me inuitat ad honesta, viro meo primum rem aperiam. *Plut. in Lacænar. apoph.*

Alia Lacæna rogata, num ad virum accessisset? Non, inquit, sed ille ad me. Significans, sese non libidinis causa commercium habere cum viro, sed parentibus ac legibus obtemperare. Turpissimum enim esse fœminæ, si virum ad coitum sollicitet. *Plut. in Lacan. apoph.*

Hieroni quidam exprobrabat oris graueolentiam. At ille cum vxore expostulauit, quod id sibi nunquam indicasset. Tum illa Putabam, inquit, viros omnes ad eundem olere modum. Eximium pudicitiæ argumentum, quæ nulli viro tam vicina fuerit, vt oris halitum sentire posset, præterquam vni marito. *Plut. in apoph.*

Euboidas audiens à quibusdam prædicari vxores alienas, non approbauit id factum, dicens: De moribus ingenioque vxorum apud exteros nullam omnino faciendam esse mentionem. Quinam nisi laudari coniuges aliorum, quid faceret vituperantibus? Prima laus pudicitiæ matronalis est, nulli notam esse præterquam suo viro. *Erasm. in apoph.*

Argaus, quibusdam non suas, sed aliorum quorundam vitia prædicantibus; Per Deos! inquit de bonis & honestis mulieribus nihil temere loquendum est, sed in totum quales sint oportet ignorari, præterquam solis maritis, quibuscum viuunt. Tum insignis erat apud priscos virginum & vxorum pudicitia, vt eas ab aliis quam à parentibus aut suis maritis conspici, gradus quoque ad impu-

...enim haberetur: tantaq; cautione consulebatur illarum ...rum pudica videretur, de qua rumor quamuis vanus ...set, sed eo demum summa matronalis pudicitiæ laus ha... ...ebatur, adeò domi conclusa viueret, vt nullus esset qui ...ibere vel male loqui posset: propterea quod hoc ipsum, ...ibere versari in fabulis, trahique per ora hominum, præstitu... ...ia putaretur. Etenim qui laudat alienam vxorem vide... ...ri cognitum cuius laudes prædicat, quod ipsum aliquid de... ...ubri ioemineo. Quid igitur vir ille præclarus sentiret de ...is, quæ sine maritis interesse gaudent iuuenum conuiuiis, ...ciant ad alienarum ciuitatum dies festos & tempora, quæ ...ibereas ex viris ac fœminis alterne mixtas, quæ in balneis ...nudum ostendunt quorumlibet virorum oculis? *Eraſ. Rote...dam.*

...Sinorito Galatæ nupserat, eam Synorix iuuenis præpo... ...batur & clam interfecto Sinortio, de nuptiis Cannam so... ...illa, quo coniugis mortem vlcisceretur, dissimulauit ...coniugii spem præbuit. Tandem Synorigem ad se ve... ...templum Dianæ, cui erat dicata, quasi vellet hanc esse ...tellem, & astans altari, ceu deæ libatura, è poculo bibit to... ...que tradidit, Synorigi, qui simulatque reliquum ebibis... ...Deam: Te, inquit, Dearum præstantissima testor, me hu... ...dicigratia hactenus Sinorito fuisse superstitem, *Eraſ. ...ex Plut. lib. de mulierum illuſt. reb. geſt.*

...a, cum misso pretio à suis reduceretur, ac tribunus il... ...gratia ad flumen prosequeretur, clam mandauit vni ser... ...Romanum illum se prosequeatem occideret. Is vbi ca... ...tum Chiomatæ dedisset: illa sub veste tectum ad maritum ...ad illius pedes abiecit, marito admirante, dicenteq;, num ...dum duceret, seruare fidem? Præclarum, inquit: sed hoc præ... ...dum duntaxat qui mecum concubuerit viuere. Fœmina a... ...prudentior Lucretia, quæ non sua, sed stupratoris nece, te... ...illam pudicitiam. *Plut. cap. 21. de Claris mulierib. Liuius li. ...ca. 57. de Viris illuſtrib.*

...retia. Cum Collatinus cum paucis familiaribus ad Lucre... ...esset à Sexto Tarquinio vi stupratam, quærenti viro ex mo... ...lice? Minime, inquit Lucretia, quid enim salui mulieri a... ...dicitia? Vestigia alieni viri Collatine in lecto sunt tuo. Sed ...tatem violatum est, animus insons est, mors testis erit. His ...ultrum quem abditum habebat, in corpore infixit, & colla... ...moribunda. *Eraſ. 6. apoph. ex Liuio.*

...lius. Duellius, qui primus Romæ è nauali pugna triumphum ...it, iam senex, tremuloque corpore in iurgio quodam audi... ...probari sibi graueolentiam oris, rediit domum tristis, & ex... ...it cum Bilia vxore, quam virginem duxerat: cur huius vi... ...quam admonuisset, quo licuisset mederi? Admonuissem, in... ...mihi putassem omnibus viris ad eundem modum olere ani... ...Bilia vere sensit, quod dixit, argumentum est insignis pu... ...ne finxit, magna item tolerantia, quæ tamdiu pertulit ...nomodum absq; fastidio. *Eraſ. lib. 8. apophth. Simile eſt ex ...quod ſupra de Hierone retulimus ex Plut.*

...ucias. In Ionia, parentibus honestis orta, ingenueque educa... ...Qui regis cœnam cum aliis mulieribus admissa, cæteris re... ...ac lusus hilariter excipientibus, nec refugientibus ab illo ...ilia tacite ingressa ad lectum constitit. nec vocanti Cyro pa... ...Culcularis autem tentantibus illam adducere: Flebit, in... ...quis horum mihi manus admouerit. Ob hæc, quum à ...greatis & incomis haberetur: Cyrus gaudens, & cum risu ...illum qui mulieres adduxerat. Non intelligis, inquit, te ...genuam & incorruptam adduxisse? Postea ad hanc ...adeo animum, vnicque adamauit, sapientem ...Apud barbaros, mulieres attigisse, constuprasse erat. *...apoph.*

¶ Similitvdo.

D. Hieronymus. Tenera res in fœminis fama pudicitiæ est, & quasi ...ulcherrimus cito ad leuem marcescit auram leuique flatu ...mpitur, maxime vbi & ætas consentit ad vitium, & maritalis ...authoritas, cuius vmbra tutamen vxoris est. *Ad Saluian.*

¶ Adagia.

Hippolytum imitabor. Ιππόλυτον μιμήσομαι.

Diogenianus in prouerbiorum collectaneis ait dictitatum de iis, ...arussent pure castèque viuere.

Melanione castior. Μελανίωνος σωφρονίστερος. *Aristoph.*

Dicebatur qui magnopere à mulierum congressibus abhorre...

Pudor in oculis. Εν ὀφθαλμοῖς ἡ αἰδώς.

Horum mos puder, qua in propatulo sunt.

Pudebat recusare, & non audebant suscipere.

Αἰδὼς δὲ μὴ ἀνικᾶν θεμιτὸν, δέος δ' ὑποδέχεσθαι θεμιτόν.

Detrectare pudor, formido subire vetabat.

Quo vis licebit, quoties incidat eiusmodi negotium, vt aliud sua...deat honestas, aliud vtilitas: & dedecorosum sit suscipere pronun...ciam, rursum periculosum suscipere.

Pudor metus.

Quum abstinetur à re quapiam, quod ea tum inhonesta facta vi...detur, tum vero minime tuta, locum habebit illud Homeri ex Ili...ad 6.

Ισχύει γὰρ αἰδὼς καὶ ἀναιδείη βροτοῖσιν.

Nam pudor atq; metus vetuit.

Verecundia inutilis viro egenti.

Αἰδὼς δ' οὐκ ἄγαθη κεχρημένῳ ἀνδρὶ παρεῖναι

Verum homini pudor haudquaquam conducit egeno.

Admouet autem abiiciendum pudorem, quoties vrget necessitas. Du must das Schambütlein abziehen / wiltu etwas erwerben.

Apud mensam verecundari neminem decet.

Prouerbium ex hac tanta antiquitate per manus traditum est, hodieq; versatur in ore omnium. Zu Tisch vnd Beth soll sich niemand schemen.

Tinctura Sardonica. Βάμμα Σαρδωνικόν.

De colore præcellenti dicebatur præcipue purpuræ. Per iocum au...tem transfertur ad eum, qui pudefit, aut qui ob plagas sanguine tin...getur.

Tinctura Cyzicena. Βάμμα Κυζικηνόν.

Dicebatur in eos, qui metu quippiam indecore facerent. Aristo...phan.

Vbi timor, ibi pudor. ἵνα δέος, ἐνταῦθα καὶ αἰδώς.

Cui similis illa Terentiana: Omnes deteriores sumus licentia. Plato. Wo Forcht ist/ da ist auch Ehr. Wo Forcht ist/ da ist auch Scham. Wo Scham ist/ da ist Ehr.

Aduersus solem ne mesto.

Opinatur Eraſmus commendare verecundiam.

Ne pudeat artem proloqui, quam facilites. *Multos tam non pudet turpi quæstu viuere, quam pudeat nomen eius honestum profiteri.*

¶ Profana Exempla.

Musæ grauiter ferentes, quod Venus amoris stimulos sibi intentasset, pudicitiæ amissæ dolore, Adonidem interfecerunt, Veneris amasium. *Natalis comes Mythol. li. 7. c. 15.*

Themisto Critonis Oeanthis filia, pudicitiæ conseruandæ causa Philonem, Phricodemi tyranni filium, in lecto secum cubantem ense abscondito interimit: vt ne vxor quidem occisi audiretur. Inde ad mare progressa, soluens nauigauit, in Græciam. *Polyænus li. 8.*

Chiorum fœminæ tantæ castitatis, vt neq; adulterium, neque illegitimum concubitum ibi accidisse vnquam proditum memoriæ sit, *Celius lib. 23. c. 17. A. L.*

Paulina Saturnini vxor, amissæ per dolum Decii Mundi nobilis adolescentis pudicitiæ, (qui eam sub persona Osiridis in templo compressérat) dolore mirifice excruciata fuit. *Ioseph. anti. lib. 18. c. 4.*

In Germanorum olim feminis, mira fuit pudicitia, nulla spectandi illecebra, nulla conuiuiorum ratio: rara in tam numerosa gente adulteria: cuius conuictam mulierem, resectis capillis, nudatam coram propinquis maritus, domo exactam toto vico verberibus agebat. Profligatæ pudicitiæ nulla venia, non ætas, non forma, non ...pes, connubium corruptis conciliare poterat. *Sabel. lib. 2. En. 6.*

Cum Thomæ II. Eboracensi Episcopo ægrotanti medici consulerent, vt fœminæ pro remedio miscerentur: & amici idem vehementer vrgerent, ipseq; assentiri videretur: adducta post decentis formæ fœmina noluit eam attingere, ab amicis reprehensus, respondit: propter salutem, carnis tandem morituræ, immortale decus pudicitiæ non amittam. *Polyd. li. 1. c. 3.*

¶ Hieroglyphica.

Præcipuum *prætextata* significatum fuit, vt *pudorem* indicaret, quem scilicet ætas ea, quæ *prætextata* dicebatur, sibi proponere deberet: eiusque rei indicium esse *purpureum colorem*, vnde admonerentur *verecundiam* in dictis factisq; omnibus amandam. *Pier. Val. li. 40. p. 392. D.*

Fabius Pictor dicit, *Ianum ad pudorem, & sanctimoniam*, domorum primum valuas, seras & claues excogitasse, ab eoque ianuas appellatas: vnde claues in simulachris, in beneficiis huius memoriæ gestet. *Pier. Val. li. 48. p. 477. A.*

¶ Emblema.

Pudicitia.

Andr. Alciati. Emblema. XLVII.

Porphyrio, domini si incesset in ædibus vxor
Desponderque animum, præque dolore perit:

Abdita in arcanis naturæ est causa: sit index
Sinceræ hæc Solucri certa pudicitiæ.

Vide tit. De Pudore, Virginitate.

Pudor.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

PVdor ab Aristot. sic diffinitur, *αἰσχύνη ἐπὶ φόβος δυσλογίας*, hoc est, pudor est timor iustæ vituperationis, qui affectus est honestissimus. Pudor, vt Stoici definiunt, est metus infamiæ, qui animum reprimit, ne procaciter, aut inordinate, vel turpiter, quid agat. Differt autem pudor à verecundia sic, vt aliquibus placet, quod pudor est rei turpiter actæ, verecundia vero etiam recti facti ac honesti. Hinc pudibundus, qui pudore ducitur, & pudenda virilia, quæ & veranda dicuntur, & depudico verbum, quo veteres vtebantur, Estque depudicare, violare, stuprare & quasi pudicitiam auferre.

¶ BIBLIOR LOCI.

Pudor interdum vtilis est, 1. *Cor.* 15. § 34. *Eph.* 5. 12. 2. *Thess.* 3. 14. Pudor ex peccato. *Gen.* 37.

¶ POETICÆ SENTENTIÆ.

Plaut. pœn.

Meretricem pudorem gerere magis decet, quam purpuram.
Magis quidem meretricem pudorem, quam aurum gerere condecet.

Virg. 8. Aen.

Tum pudor incendit vires, & conscia virtus.

Silius 1.

Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
Virtus pressa loco?

Val. Flac. 1.

Rebus super pudor abest in arctis.

Sen: Hip. act. 1.

Obstare primum est velle, nec labi via:
Pudor est secundus, nosse peccandi modum.

Proper. 6. 2.

Nam nihil inuita tristis custodia prodest:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.

Ouid. 1. Fast.

Proq, metu populum sine vi pudor ipse regebat;
Nullus erat iustis reddere iura labor.

Sen. Agam.

Pertere mores, tuus, decus, pietas, fides
Et qui redire nescit, cum perit, pudor.

Val. Flac. 7.

Et non reuocabilis vnquam
Cessit ab ore pudor: propior impleuit Erynnys.

Plaut. Bacch.

Nam ego illum perisse duco, qui quidem perist pudor.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ.

Metus, & pudor, sunt custodes sufficientes.

Magis placent iuuenes erubescentes, quam pallescentes.

Rubor virtutis color est. *Demost. de Repub.*

Plures pudore peccandi, quam bona voluntate prohibitis abstinent. *Sen. epist.* 84.

Formam pudor honestat.

Illum ego perisse dico, cui quidem perit pudor. *Curt. l. 6.*

Pudore, modestia ac iustitia omnis ciuilis societas conseruatur. *Dionys. Halicarnass. l. 6.*

Næ simul pudere quod non oportet cœperit, quod oportet non pudebit. *Liu. Decad. 4. l. 4.*

Euulgatus pudor non satietatem libidinis, sed incitamentum adfert. *Tacitus, Annal. l. decimo quarto.*

Quamuis rerum omnium prospero successu, pudore amisso tamen fortunatus quis esse potest? cum, eodem retento, cetera tolerabilia sint. *Aurel. Vict. l. de Cæsarib.*

Pudor sæpe adumbratam bonorum opinionem cogitationem in contrariam sententiam deducit. *Proco. de bell. Vers. l. 2.*

Pudor ante omnia ob oculos militum in acie stantium versari debet: hæc vna res enim omnium fortissimos reddit. *Idem, de bel. Vandalic. l. 2.*

Francisci Petrarchæ.
Dol.

Laudasse arguor indignum. R. Malum quidem quod ex bona sæpe oritur radice. Boni enim & innocui, quales ipsi esse volunt, opinantur. Hinc ad laudandum, æquo etiam promotus, quamuis indignum laudare malum fatear, vituperare tamen merito multo est peius. D. Laudaui indignum. R. Si id scisti reprehensibilis, ac ignorans excusabilis. Minus est malum fallere. Falli enim alienum. Fallere autem proprium fallentis crimen. D. Aliena laus in mea vergit infamiam. R. Iniquo quidem vel culpa vel ignorantia. Ex alieno enim vt laus, sic infamia est. D. Laudasse indignum valde doleo. R. Vide ergo ne frustra doleas. Caue ne temere ad laudandum vituperandumque precipias. Est enim vtriusque rei libido, & (vt dicam proprie) instinctus pruritus quidam linguæ mobilis, & quietis inscitæ, cuius frenum ac custodia inter opera perfectionis eximiæ numeranda scriptura. Si quis in verbo non offendit, hic est perfectus vir. Cauere nimis sæpe fallimini. Et heu: nimis illud eiusdem Apostoli rum sit, quod linguam nullus hominum domare possit. malum ad mentiendum ergo quotidie vos illa præceptat hinc suus vrget impetus, inde falsa rerum species trahit. Sum qui aspectu vel eloquio vitia morum tegunt, Quod de Alcibiade accipimus, de multis vidimus. Sunt qui virtutes velo contrario, seu id natura vultus scilicet aut sermonis auffersita, seu etiam arte quadam studioq; aduersus id quod vulgo cupiscitur adhibito. Nam vt multi qui se bonos, sic aliqui qui malos fingerent sunt reperti, quod vel humani fauoris pestilentem ram, vel inuisam bonorum temporalium sarcinam declinarent. Quod de Ambrosio lectum est, Accedit amor atque oblectatio dicti ira & inuidia, Spes & metus, affectusque animi varii, & hisque ipsis interdum quorum sunt incogniti, semper autem cii veri hostes. Accedit quod viuentis laus diuino eloquio vitæ mortalis inconstantiam prohibetur, quanto igitur magis peratio? Deinceps itaq; ad laudandum tardus, ad vituperandum dior veni, cum vterque enim (vt dixi) malus error sit, peior est mus. D. Laudando immeritum erraui. R. Errando discimus. error vnus multis obstat erroribus, dumque errasse semel pudet similis iterum error obrepat occurritur. Laudasti incaute fræna, hoc boni saltem illi insit malo. D. Indignum laudasse ac pœnitet. R. Pudor & præsentia, & dolor scalæ sunt, & quidã ad resipiscentiam & salutem. Pauci sunt, qui ad resipiscentiam nisi per deuia multa cespitando perueniant, multosque adolescentiæ ptatis seruos in Iuuentute vidimus, qui virtutis, amissa in tempore serunt.

¶ APOPHTHEGMATA.

Lycurgus & Gorgo. Quum essent qui vitio darent Lycurgo quod virgines in pompis ac ludis solennibus nudas exhiberet oculis ornium, causamq; curiæ instituisset, requirerent: Vt iisdem, quæ masculis rationib. institutæ nihilo sint illis inferiores, reique corporum, vel animorum virtute ac generosa quæque veræ laudis, vulgarem autem gloriam contemnant. Vnde quiddam fertur de Gorgone Leonide vxore. Cum quædam enim mulier illi dixisset, Solæ Lacænæ viris imperatis: respondit, Nam rum solæ viros parimus. Hoc exemplum nec in masculis nec in puellis imitandum censuerim: hactenus tamen conducit vt tantum pudorem, qui frequenter obstat honestis actionib. abrasæ penitus excutiamus: statimque discant, nihil esse vere pudendum, præter turpitudinem: Innumeras vero reperias, quæ nudatæ vehementer erubescant: si quid præter honestum dixerint, fecerintue, nunquam tent colorem. Sunt item innumeræ, quibus amictus vilior, cultus simplicior, genas rubore tingat, contra gloriosum esse dicant, si splendido vestitu prodeant in publicum, negligentes earum rerum quæ verum probrum veramq; laudem adferant. *Erasm. ex Plut. Lac.*

Diogenes Adolescenti cuidam erubescenti, atq; ob id pernubenti Bono animo es, inquit. fili, istiusmodi est virtutis tinctura. *Laert. in eius vita.*

Democritus. Eius præclara sententia hæc est: Malum etiam filius fueris, neq; dixeris, neq; feceris: Discere autem tenipsum malo magis quam alios reuereri. *Stob. ser. 29.*

Solon dixit, Hospitalem Deum inter homines, qui iusti pudoris participes sunt versari. *Brus. l. 5. c. 21.*

Demetrius Phal. admonebat adolescentes, vt domi parentes, in via obuios, in solitudine reuererentur seipsos. Pudor teneram ætatem optime deterret à peccando: quinusquam non adest, liquet uereatur seipsum. *Laert. l. 5. c. 5.*

Diogenes. Cuidam ambienti à Diogene in Philosophiæ disciplinam recipi, admisso explorandi gratia pernam in via ferentem dedit, seq; iussit sequi ille præ pudore abiecto quod gestabat, furem subduxit. Aliquanto post forte fortuna illi factus obuius, rubens Tuam (inquit) ac meam amicitiam perna diremit. Indicatis illum non esse idoneum philosophiæ discipulum: qui stupidum pudorem non posset contemnere. Neq; enim turpe est gestare pernam, sed ob honesto recedere turpe. *Ita Laert. l. 6.*

Deodat

ipsum paulo secus narrat. Quum quidam ambiens esse discipulus dixisset, illi, Impera mihi Diogenes: admisso ille cæsis frustum porrandum dedit. Id quum ille ob pudorem ferre recusaret: Nostram, inquit Diogenes, amicitiam paululum *Gell. lib. 5. c. 27.*

Quidam exciderat panis, eumque reliquit, quod puderet eum cæsitare volens Diogenes, iniecto fune collo, traxit per Ceramicum: hoc faciens in poculo, quod ille in pane erubescebat. *Laer. l. 6.*

Quum apud Spartanos Palladi rem diuinam faceret, ac deinde momordisset, rex non auersus, arreptum coram omnibus mordere non erubuit, sed intidiatorem etiam in ipsa ara occidere. Pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse. *Plut. in Lac.*

Solebat, pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse.

Erubescebat, sibi magis placere iuuenes qui rubescerent, quam qui pallescerent: quod rubor arguat probam indolem, pallor *Plut. in apoph.*

Dolebat, sibi videri eum ætatis florem male collocasse qui pudori inutilis esset verecundia, quæ obstat quo minus negetur quod petitum, ad inhonesta vocanti. *Plut. in Eruto.*

¶ Emblemata.

In Pudoris statuam.

Emblema cxcvi. And. Alciat.

Troiæque desponsa sequi cupiebat Vlyssem,
Ni secus Icarium mallet habere pater.
Hic libacam, huic offert Spartam, manet anxia virgo.
Hanc pater, inde Viri mutuus vrget amor.
Ergo sedens velat vultus, obnubit ocellos:
Ista verecundi signa pudoris erant.
Quem sibi præferrent Icarius cognouit Vlyssem,
Illiq; pudori aram schemate constituit.

Pueritia.

¶ Definitio et etymolog.

Puerilis, Græce παιδικὸς, ἡ, ὸν, & παιδικὸς οὖ, ὁ, puerilis dicitur. Puer Heb. *Jaledh*, a verbo *Iadledh*. peperit, genuit. Puer est velut infantia recens in lucem producta. Pueritia autem non tantum puerilem significat, modo pro puritate accipitur, *Ea ætas mationa simplicitas & puerilia, & honestas.* Puerilis non ipsam ætatem, sed actum aliquem puerilem significat. *Quæ puerilia eius sæpe potius puerilitatem ludibrio habuisse.* Puto autem, id est puer fio, & repueraſco, quasi in pueritiam reuertor. quæ omnia à puer deducuntur Heb. Puer *Bachur*, mollione pronuntiatione dicitur, nempe iuuenis electus. *Bar*, purus, clarus.

¶ Loci Biblici.

Quilibet iuuenis, quatenus voto teneatur. *Num.* 30. v. 4. 5.

Pueri de fornace ardenti illæsi exeunt. *Dan.* 3. 9. Pueri Elisæo irrisis ab vrsis lacerantur. 2. *Regum* 2. 24. puer efficiatur, qui ingredi regnum Dei, *Matth.* 18. 3. puerum amplectitur Christus. *Mar.* 9. 36 & 10. 16. Pueri adducuntur ad Christum. *Matt.* 19. 13. Scandalizandi. 18. 6. Precantur Christo salutem. 21. 15. Puerorum ingenium colorum. 19. 15. Pueris Angeli custodes adhibiti. 18. 10. Pueritia amanda. *Matth.* 18. v. 3. 4. 5. *Cor.* 14. 20. Pueritiæ quæ sunt abiicienda. Pueritia virgis coercenda. *Prou.* 13. 24 & 22. 15 & 23. 13. & 29. 17.

¶ Poeticæ Sententiæ.

Hor. Art. 3.

Ætatis cuiusq; notandi sunt tibi mores,
Mobilibusq; decor naturæ dandus, & annis.
Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum: gestit paribus colludere, & iram
Collegit & ponit temere, & mutatur in horas.

Corn. Gallus.

Diuersis diuersa iuuant: non omnibus annis
Omnia conueniunt: res prius apta, nocet.
Exsul ætate puer grauitate senectus:
Inter vtrumque manens stat iuuenile decus.
Hinc tacitum tristemque decet: fit clarior illa
Lautia, & linguæ garrulitate sua.

Ter. Hec. 3. 1.

Pueri inter sese quam pro leuibus noxis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt ferme, vt pueri, leui sententia:
Fortasse vnum aliquod verbum hanc inter eas iram conciuerit.

Sen. Thyest.

Tacita tam rudibus fides
Non est in annis: detegent forsan dolos.

Iuuen. 4.

Nil dictu fœdum, visuque hæc limina tangat,
Intra quæ puer est procul hinc procul inde puella
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reuerentia, si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos.

Apophthegmata.

Cato Vticensis cum puer adhuc à Druso auunculo educaretur, Latiniq; Romam ad Drusum tribunum plebis eo tempore venissent, de Ciuitate impetranda acturi. Q. Pompeius Latinorum princeps Catonem orauit, vt pro sociis apud auunculum intercederet, vtpid quod peterent, facilius impetrarent. Verum Cato puer se facturum hoc negauit, cumq; semel iterumq; interpellatus eadem de re, omne denegasset officium, demum Pompeius in excelsam domus partem eleuatum se præcipitaturum minatus est, nisi precibus & toties efflagitatis obtemperaret. Verum cum ciues intelligerent, nec sic puerum moueri potuisse, egregiam eius indolem laudantes altissima voce clamarunt, Gratulamur Latini nobis hunc esse tam paruum, quo senatore, ne sperare quidem ciuitatem licuisset. *Historiam recitat Plut. in Catone, vbi Pompeium Syllonem vocat quem alii Popedium.*

¶ Similitvdines.

Plutarchi. Vt qui è vinculis emittuntur, licentius vagantur, quā ii qui nunquam fuerunt in vinculis: Sic pueritia cum à præceptoris gubernatione soluitur. *in Mor.*

Thriueri. Vt ad literas ita ad virtutem pueritia promptissima est & raro in ea promouet adolescentia, nisi fundamentum iecerit pueritia. *in apoph. 7.*

Quemadmodum fere plantæ, multa ætate contabescunt: Ita & pueri amorem, quem erga parentes & familiares habent, fere spacio temporis cum adolescunt, mutant. *in apoph.*

¶ Prophana exempla.

Semiramis fœmina illustris, infans pene prius periclitata est, quā in lucem edita: iacuit infans circa Syriæ stagnum, alimoniæ defectu mox interitura, nisi aues alimenta ministrassent: Hinc sublata inter regios pastores alitur: adulta regia fit coniux, demum non modo regnum tenuit, sed insigniter auxit.

Vide, Actas.

Pulchritudo.

¶ Definitio et etymolog.

Pulchritudo, Græce καλλονὴ, ῆς, ἡ vel κάλλος, ους, τὸ, & καλὸς ὴ, ὸν, pulcher dicitur, Heb. *Iophi*. pulchritudo. *Prou.* 31. *v. antepenult.* & Ps. 45. 12. à verbo *Iaphaph*, pulcher fuit, venustus, formosus, speciosus elegans fuit. Cognationem habet cum *Iaphahh*, fulsit, effulsit. Est autem pulchritudo corporis quædam apta figura membrorum, cum coloris quadam suauitate. *secund. Cicer. lib. 4. Tusc. q.*

¶ Loci Biblici.

Pulchritudo omnium pulcherrima, Christi Sponsi cælestis, *Psal.* 45. 4. *Cant.* 1. 16. pulchritudo Sponsæ Christi, *Psalm.* 45. 12. *Cantic.* 1. 8. 10. 15 & 41 7. 10 & 5. 9. 17 & 6. 5. 9 & 7. 6. Pulchritudo periculosa, *Prou.* 6. 25. Pulchra tabernacula Ecclesiæ, *Num.* 24. 5. Via sapientiæ pulchra, *Prou.* 3. 17. Mulier pulchra, & fatua, *Prou.* 11. 22. Pulchri pedes Euangelizantium, *Esai.* 52 7. Pulchritudo tabernaculi, *Exod.* 26. 31.

¶ Patrvm Sententiae.

Pulchritudo corporis bonum Dei donum est, sed propterea id etiam largitur malis, ne malum, bonum videatur bonis. *August. de Ciuit. Dei li. 15.*

Iuuenci

Iuuenem veteres fabulæ ferunt, cum propter admirabilem oris pulchritudinem, in amorem incenderet fœminas, stigmatibus exarasse vultum suum, ne qua eum amare posset. *Ambr. lib. 3. de Virg.*

¶ Poeticæ Sententiæ.

Hor. lib. Epod.

Fugit iuuentus & verecundus color.
Reliquit ossa pellem amicta liuida.
Tuis capillus albus est odoribus,

Virg. in Bucolic.

O formose puer, nimium ne crede colori:
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Ouid. Metam. li. 13. fabula 28.

Verba Polyphemi ad Galatheam.

Nec mea quod duris horrent densissima setis.
Corpora, turpe putat, turpis sine frondibus arbor,
Turpis equus, nisi colla tuba flauentia gestent,
Pluma tegit volucres, quibus sua lanugo decori est.
Barba viros, hirtæq; decent in corpore setæ.

Idem l. b. 15. fab. 3.

Labitur occidua per iter decliue senecta.
Subruit hæc aui, demoliturq; priores
Robora sterq; Milon senior cum spectat inanes
Illos, qui fuerant soliduarum more ferarum
Herculeis similes fluidos pendere lacertos.
Flet quoq; vt in speculo rugas conspexit aniles
Tyndaris, & secum cur sit bis rapta, requirit.
Tempus edax rerum, tuque inuidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiataque dentibus aui,
Paulatim lenta consumitis omnia morte.

Idem epist. Phædræ ad Hippolytum.

Sint procul a nobis iuuenes, vt fœmina, compti,
Fine cole modico forma virilis amat.

Ouid. de Arte lib. 1.

Forma viros neglecta decet: Minoida Theseus
Abstulit a nulla tempora comptus acu.
Hippolytum Phædra, nec erat bene comptus, amauit,
Cura dea siluis aptus Adonis erat.
Mundities placeant, fuscentur corpora campo,
Sit bene conueniens, & sine labe toga.
Linguaque nec rigeat, careant rubigine dentes,
Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.
Nec male deformes rigidos tonsura capillos,
Sit coma, sit docta barba recepta manu,
Et nihil emineant & sint sine sordibus vngues,
Inque caua nullus stet tibi nare pilus.
Nec male odorati sit tristis anhelitus oris,
Nec ledat nares virque paterque gregis,
Cætera lasciua faciant concede puellæ,
Et si quis male vir quærat habere virum.

Idem lib. 2.

Forma bonum fragile est, quantumcunque accedit ad annos,
Fit minor, & spacio carpitur illa suo.
Nec semper viole, nec semper lilia florent,
Et riget amissis spina relicta rosis.
Et tibi iam venient cani formose capilli,
Idem tuorum rugæ quæ tibi corpus arent.
Iam mouet animum, qui duret, & astruc formam:
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem Trist. l. 3. Eleg. 7.

Ista decens faciens longa vitabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit.
Inicietque manus formæ damnosa senectus.
Quæ sine petitum passu non faciente venit.
Cumque aliquis dicet, fuit hæc formosa, dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.

Iuuenalis Satyra. 10.

Filius autem.

Corporis egregii miseros, trepidosque parentes
Semper habet, rara est adeo concordia formæ
Atque pudicitiæ, sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinos
Præterea castum ingenium, multumque modestum
Sanguine feruentem tribuat natura benigna
Larga manu quid enim puero conferre potest plus
Custode, & cura natura potentior omni?
Non licet esse viros: nam prodiga corruptoris
Improbitas ipsa audet tentare parentes.
Tanta in muneribus fiducia, nullus ephebum
Deformem sæua castrauit in arce tyrannus:
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem,
Strumosum atque vtero pariter gibboque tumentem.
Nunc ego iuuenis specie lætare tua, quem
Maiora exspectant discrimina fœtet adulter
Publicus & pœnas metuet quascunque mariti
Exigere irati, nec erit felicior ausro
Martis, vt in laqueos nunquam incidat: exigit autem
Interdum ille dolor plus quam lex vlla doloris
Concessit, necat hoc ferro secat ille cruentis
Verberibus quosdam mœchos & mugilis intrat.
Sed tuus Endymione dilectæ fiet adulter
Matrona mox cum dederit seruilia nummis,
Et illius quem norat eruet omnem
Corporis ornatum: quid enim vlla negauerit vlli
Inguinibus, siue est hæc Hippia siue Catulla.
Deterior toros habet illic fœmina mores.
Sed casto quid forma nocet: quid profuit olim
Hippolyto graue propositum: quid bellerophontis
Erubuit nempe hæc cœu fastidita repulsa.
Nec Sthenobœa minus, quam Creussa excanduit, & se
Concussere ambæ: mulier sanissima tunc est.
Cum stimulos odio pudor admouet.

Publius,

Formosa facies muta commendatio est.

Euripides.

Καλὸν δὲ δύσγυξις

Pulchritudo, res infelix.

Propertius.

Nec forma æternum, nec cuiquam est fortuna perennis.

Tibullus.

Crudeles diuis: serpens nouus exuit annos:
Forma non vllam fata dedere moram.

Olymp. Nemesianus.

Donum forma breue est, nec se tibi commodat annis.

Seneca in Herc. Oeto.

Nostra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid semper, & fulget minus.

Idem in Hippolyto.

Raro forma viris, secula prospice,
Impunita fuit,

Idem ibidem.

Anceps forma bonum mortalibus,
Exigus donum breue temporis,
Vt velox celeri pede laberis.
Non sic prata vere nouo decentia
Æstatis calidæ dispoliat vapor,
Sæuit solstitiocum medius dies,
Et noctem breuibus præcipitat votis:
Langueſcunt folio lilia pallido,
Et grata capitis deficiunt rosa:
Vt fulgor teneris qui radiat genis.
Momento rapitur, nullaque non dies
Formosum corris spolium abstulit.
Res est forma fugax.

Ibidem.

Res est forma fugax, quis sapiens bono
Confidat fragili? dum licet, vtere:
Tempus sic tacitum subruet, horaq;

Menander.

Μὴ ἐξῶν', ὅσῶν τὸ κάλλος, ἀλλὰ τὸν τρόπον.
Nolis iudicare videns pulchritudinem, sed mores.
Ὡς ἡδὺ κάλλος, ἐταῖ ἔχει νοῦν σώφρονα!
Quam suauis res pulchritudo, quando habet mentem sapientem:

¶ Sententiæ Philosoph. Et Hist.

Κάλλος μὲν γὰρ ἡ χρόνος ἀπαλώσει, ὁ νόος ἐμέγει.

Pulchritudinem quidem vel tempus consumpsit vel morbus languefacit. *Isocrates ad Demonicum sermon. admonitorium.*

Quod si, vt ait Aristotel. lynceis oculis homines verentur, vt eorum visus quæque obstantia penetraret, nonne insuperabilis visceribus illud Alcibiadis pulcherrimum corpus turpissimum videtur? igitur te pulchrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. *Boet. libro tertio prosa 8. de Consolat.*

Nobilitatis & pulchritudinis species atq; consideratio eam vi pollet, vt prædonum ipsorum corda emolliat, moresque efferos ducat in obsequium. *Heliod. l. 1.*

Formæ præstantia & excellentia multum addit ad procerioris speciem. *idem l. 2.*

Pulchritudo nec sub terram occultato latuerit, sed etiam illinc in lucem prodiret. *Eod. l.*

Forma corporis, oris dignitas, frontis gravitas, vultus maiestas, fulgor, vigor, aclumen oculorum, spectantes mouet teneritque, ac admonet quænam species primi à summo artifice inuio rerum creata

…fecerit, qualesq; quicunq; iusti fuerint, futuri sint in …ternalitate. Quod si corporis pulchritudo tanti est, vt …miraculo reliquos afficiat: quid sentiendum est de illa …, nempe de iustitia, quæ regem superis facit similli…mum. *Ibid.*

…m habet adconciliandam aspicientium beneuolen…tiam. *P. Ioannes hist. lib. 4.*

…ciam barbaricæ manus verentur: & ad amabilem a…nimis oculis mansuescit. *Idem, lib. 5.*

…nalis formam? cum omnia feceris, à multis animalibus …ceris. *Hieron. in epist. 125.*

…mosa pictura est, cuius nulla pars errat: sic & formosus …non nulla peccati macula est. *Idem in Prou.*

…dignitas aut morbo defloruerit, aut vetustate extingui…tur. *Auct. incert.*

…philosophus vitro etiam suasisse fertur discipulis suis, …rent in speculo contemplarentur, vt qui eorum foret …ne sibi complacitus, impendio procuraret, ne dignitate …nalis moribus dedecoraret: qui vero minus commenda…rentur, vt virtutis laude turpitudinem tegeret. *Lu…cian. de Magia lib. 1.*

…ges cum vidisset quendam decorum facie & moribus in…ignes, ait: O quam bona domus, & malus hospes! *Laert. Diog. …lib. Marb. Philos.*

Vide infra eod. tit. *Laudat pulchra. Pertander.*

¶ Apophthegmata.

…ates sciscitatus, cur Spartani comam alerent? Quoniam in…ramenta, dixit, minimo constat. *Stob. serm. 63. de Pulchritu…dine.*

…rides dicebat pulchritudine homines quasi epistola ma…nifestari. *Stob. eod serm.*

…interroganti cur quæ pulchra sunt, amarentur? Cœci, di…cit, interrogatio est. *Ibid.*

…ignis, inquit, tangentes solum vrit, pulchri vero etiam …animos inflammant. Vitus enim veluti ansa est capiendi a…nimi. *Idem lib. de amore. apud Stob.*

…rates, Nonne, inquit, hominum natura ex corpore & ani…mo constat? An vero alterutrum nobis sufficit? Sed quomodo …sufficiet? Corpus enim nisi anima vteretur, non viueret: neque …viueret, nisi haberet cui inniteretur. Cum igitur vtraq; co…niunctum sit, vtrisq; ornetur, anima quidem, iustitia, temperan…tia, cæteris virtutibus ornetur, corpus autem viribus, forma, sanitate: an non admi…randum fuerit, corporeis negligentis, solius animæ bona re…quirentis? *Stob. serm. 63.*

…ates in speculo, inquit, te contemplare: & si pulcher appareas, …ea quæ decent pulchrum: sin deformis, id quod facies aceti, ho…norum supple. *Ant. & Max serm. de pulchritudine.*

…ippus, Pulchritudo, inquit, acutius telo vulnerat, & per oculos …animam defixit. *Eod. serm.*

…inquiet, Pulchros & eosdem imperitos alabastris acetum con…dentibus similes esse dicebat. *Ibid.*

…quidam ob pulchritudinem glorianti, dixit, Non pudet …te ob speciem pulchram, tibi ad exiguum tempus com…modatam?

…inquiet, Si pulchrum tibi corpus est, inquit, & anima mala, nam …non habes & malum gubernatorem. *Eod. serm.*

¶ Exempla Biblica.

…pulchritudinis *exempla*: Sarai, *Gen.* 12. v. 11. 17. Filiæ hominum, 6. …Rebecca, 24. v. 16. & 26. 7. Rachel, 29. 17. Ioseph, 39. v. 6. & 49. v. …Aegyptiæ. *Exod.* 2. v. 2. Noemi, hoc est pulchra, *Ruth.* 1, 20. Saul. 1. …reg. 9. & 10. 24. Dauid, 16, 12. 18. & 17. 42. Abigail. 25. 3. Saul. & Io…nathas. 2. *Sam.* 1. v. 23. Ionathas, v. 26. Betsabee, 11. v. 2. Thamar Abia…lon soror, 13. 1. Thamar Abialonis filia, 14. 25. Abialon, v. 25. 26. Abi…sag. 4. Adonias, v. 6. Vasthi. *Esth.* 1. v. 1. Esther, *Esth.* 2. 7. Iudith, *Iu…dith.* Filiæ Iob, *Iob.* 42. 15. Daniel & socii eius, *Dan.* 1. v. 4.

Vide, Forma.

Punitio.

¶ Definitio et etymol.

Punitio actus puniendi, Græc. κόλασις, ιος, ἡ, & κολάζω punio di…citur. Punitio in quantum pertinet ad iustitiam publicam, est a…ctus iustitiæ commutatiuæ, vindicatiuæ vero in quantum …ctus ad immunitatem personæ singularis. *Ex B. Thom. Secunda se…cundæ, q. 8. art. 1.* Pro punitio pœnio, quasi pœna afficio, dicebant ve…teres. Hinc impune quod est sine pœna, & impunitas. Seneca. *Quip…pe delictorum impunitas homines audaciores reddit ad malum.* Hinc pœna & pœnitentia, *de quibus supra.*

¶ Sententiæ Biblicæ.

Punitio Diuina fit quandoq; per angelos.

Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. 4. *Regum* 9.

Confestim percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus à vermibus, expirauit. *Act.* 12.

Per homines.

Væ Assur! virga furoris mei, & baculus ipse est. In manu eius indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei, mandabo illi vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita æstimabit: sed ad conterendum erit cor eius. *Esa.* 10.

Fili hominis, Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum: & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra AEgypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & erit merces exercitui illius, & diripiet spolia eius. *Ezechiel.* 29.

Punitio malorum necessaria.

Maleficos non patieris viuere. *Exod.* 22.

Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel. *Num.* 25.

Impiis & peccatoribus reddet vindictam. *Eccl.* 12.

Noui operatua & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam, & opera tua nouissima plura prioribus. Sed habeo aduersus te pauca, quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit prophetam, docere, & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis. *Apoc.* 2.

Ordinata.

Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus: sed vnusquisque pro peccato suo morietur. *Deut.* 24.

Maledictus qui accipit munera, vt percutiat animam sanguinis innocentis. 27.

Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. *Sap.* 11.

Verum sine iudicio nihil facias graue. *Eccl.* 33.

Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. *Ioan.* 8.

Non haberes potestatem aduersus me vllam, nisi datum tibi esset desuper, ait Dominus Pilato. 19.

Fructifera.

Pestilente flagellato, stultus sapientior erit: si autem corripueris sapientem, intelliget sapientiam. *Prou.* 19.

Liuor vulneris absterget mala, & plagæ in secretioribus ventris. *Prou.* 20.

Mulctato pestilente sapientior erit paruulus. 21.

Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. 1. *Tim.* 5.

¶ Patrvm Sententiæ.

Pœna episcopalis iudicii in Ecclesia nulla maior est. *Aug. & hab. 24. q. 3. can. Corripiantur.*

Quid ergo ait, contra Dominum cogitatis? ipse est qui creauit mundum, & consummationem eis faciet? Quod si vobis videtur crudelis & rigidus & cruentus, quod in diluuio genus deleuit humanum, super Sodomam & Gomorrham ignem & sulphur pluit: AEgyptio submersit in fluctibus, Israelitarum cadauera prostrauit in eremo: scitote eum ideo ad præsens reddidisse supplicia, ne in æternum puniret. *Hieron. in Nahum proph. & hab. 32. q. 1. can. Quid ergo.*

Achab Rex impiissimus vineam Nabothæ cruore possedit: & cũ Iezabel non tam coniugio sibi, quam crudelitate coniuncta Heliæ increpatione corripitur. Ad eundem hæc dicit Dominus, Occidisti, & possedisti. Et iterum: in loco quo linxerunt canes sanguinem Nabothæ, ibi lingent sanguinem tuum, & Iezabel carnes comedent, ante muros Israel. Quod autem eum audisset Achab, scidit vestimenta sua & posuit saccum super carnem suam, & ieiunauit, & dormit in cilicio. Factus est sermo Domini ad Heliam dicens, Quia reuerituseris Achab facie mea, non inducam malum in diebus eius. Vnit sceles & Achab & Iezabel commierunt: sed tamen conterritus Achab ad pœnitentiam, pœna differtur in posteros, & Iezabel in sceleris perseuerans, præterita condemnatur iudicio. *Hier. Ad Rusticum, & hab. de pœn. dist. 3. c. Achab.*

Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit. *Hier. & hab. 24. q. 1. c. Non affert armis.*

Iniusti-

Iniustus quisque eo atrocius in tormentis obruitur, quo altius peccatis eleuatur, transit quod extollitur, permanet quod punitur. Qui honoratur in via, in peruentione damnabitur, & quasi per amœna prata ad carcerem peruenit, qui per præsentis vitæ prospera ad interitum tendit. *Greg. li. 6. moral.*

Iustum est, vt quos culpa simul inquinat, per etiam pœna astringat, & qui nequaquam dispari sunt inquitate polluti, nequaquam tormento cruciantur dispari, quatenus simul damnatio conterat, quos similis elatio subleuabat.

Horrendo modo sit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors semper viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Mors perimit & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma combuit, sed nequaquam tenebras excutit. *Greg. li. 9. Moral.*

Pœna præsens, quæ iniusti animum à prauis desideriis mutat, ab æternis suppliciis non liberat quos mutat: nam quem præsentia mala non corrigunt, ad sequentia perducunt. *Greg. lib. 15. Moralium.*

Contra Dominus ad Moysen, Ego sum Deus zelotes, qui visito peccata patrum in filios, vsque in tertiam & quartam generationem, licet non in æquilitate iudicii, sed magnitudine clementiæ. *Greg. lib. 20. Mor. & hab. 3. q. 4. can. homini.*

Ad districti iudicii iustitiam pertinet, vt nunquam careant supplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere pecato, & nullus detur iniquo terminus vltionis, quia quamdiu valuit, habere noluit terminum criminis. *Idem libro trigesimo Moralium.*

Quia sunt culpæ in quibus culpa est relaxare vindictam: quærenda semper est veritas, vt inquiri deceat vtrum accusatum noxa condemnet, an à pœna innocentia patefacta subducat. *Greg. & hab. dist 28. can. Quia.*

Iustius est enim iniustum iuste euadere, quam iustum iniuste puniri: quia reus iusti semel euaserit, si semel perierit, iam non potest reuocari. *Ioan. Chrys. super Matth. c. 1.*

Noui & plurimi iolam pertimescunt gehennam: ego autem illius gloriæ amissionem, multo amarius, quam ipsius gehennæ dico esse supplicium horribile. Mille quis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est a beatæ illius gloriæ honore expelli & esse exosum Christo. *Idem super illud Matth. 6. Excidetur & in ignem mit.*

Ob hec inflexibilis & obstinatæ mentis malum punitur æternaliter, licet temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate: ita vt si nunquam moueretur, nunquam peccare desineret: imo semper viuere vellet, vt semper peccare posset. *Bernardus Epistol. 253.*

Iuste puniuntur, qui iniustis abutuntur, iustius vero puniuntur, qui aliena rapere conantur: sic satanas cælum, sic protoplastus perdidit paradisum. *Hugo lib. 2. de Anima.*

Occultam culpam sequitur aperta percussio, vt malis exterioribus interna puniantur, & cor publice corruat, quod latenter peccabat. *Cassiod. super Psal. Dixit insipiens.*

Non ergo illi, quos monemus agere pœnitentiam, quærant sibi comites ac supplicia, nec gaudeant, quia plures inueniant sibi similes: Nam propterea nō minus ardebunt, quia cum multis ardebunt. *Augus. de pœn. & hab. 2. q. 1. can. Multi corrigantur, 3. Non ergo.*

¶ Poetarvm Dicta.

Lucanus lib. 3. Pharsaliæ.

Quicquid multis peccatur inultum est.

Horat. serm. lib. 1. Satyra 3.

Adsit
Regula peccatis quæ pœnas irroget æquas,
Nec scutica dignum horribili sectere flagello.

Horat. Epist. lib. 1. Epist. 17.

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Iuuenalis Satyra 2.

Sed illos
Defendit numerus iunctæq; umbone phalanges.

¶ Philosophicæ Sententiæ.

Lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicii grauitate compensat. *Val. Max. lib. 1.*

Et pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccauerunt. *Cic. pro Milone.*

At vero scelerum in homines atque impietatum nulla expectatio est, itaque pœnas luunt non tam iudiciis quæ quondam nusquam erant, hodie multifariam nulla sunt, vbi sunt ficta, tamen persæpe falsa sunt, vt eos agitent, insectenturque furiæ non ardentibus tædis, vt in fabulis, sed angore conscientiæ, fraudisq; cruciatu. *Cic. lib. 1. de Leg.*

Sceleris etiam pœna tristis, & præter eos euentus qui sequuntur, per se ipsa maxima est. *idem lib. 2. de Legib.*

Noxiæ par pœna esto, vt in suo vitio quisq; plectatur. *idem lib. 3. de Legib. in fine.*

Etenim nec domus nec respublica, ratione quadam designata videatur: si in ea nec recte factis præmia exstent, nec supplicia peccatis. *Idem li. 3. de natura deorum.*

Conspiratorum ac sceleratorum, etsi paucitas comperta est, tamen pertinacia magna pœna afficienda est, ne malo exemplo pateri moueantur. *Paulus Orosius li. 8.*

Boni pastoris est, tondere pecus, non deglubere. *Suetonius Tranquillo.*

Satis pœnarum est potuisse puniri, grauis tamen pœna est, si factis pœnitet. *Seneca in Prouerbiis.*

Oportet bonos prouocare ad virtutes per præmia, malos autem per pœnam, insanabiles totaliter exterminare. *Aristot. Ethicorum.*

Communis omnium lex affirmat, iuste puniri hostem, qui ordinem inuasit. *Thucyd. li. 3.*

Multum ad coercendam audaciam valet propositum punitionis exemplum, cum ipsa miseri præsens forma viuentis, & ad correctionem admonere conscios, & ad scisscitationem cogit ignaros. *Varro. hist. li. 6. c. 11.*

¶ Adagia.

Tibicen vapulat, ὅτι ἀτύχησε μάγειρος ἀδικεῖσθαι, τὸν αὐλητὴν πλήττει.

Id est: quicquid coquus peccauerit, tibicen accipere solet plagas.

Nullus homo læso tu demnte euasit coquo. Athenæus.

Canis vindictam.

Sub audiendum passus est. Macedonicum adagium in eos qui aliter expectationem pœnas dant ijs, quos aliquando læserunt.

¶ Exempla Biblica.

Punitionis homicidarum *exempla*: Cain. *Genes. 4.* & Simeon & Leui, 49. 5. Zebah & Salmuna, *Iudic. 8. 19.* Amalechites interfector, 2. *Sam.* 1. 15. 16. Baana & Rechob, 4. 10. 11. Famelicus Saulis homicidium, 21. 1. Ioab, 1. *Reg.* 2. 31. Achab 20. 35. Iezabel, 1. *Reg.* 9. 9. 24. 25. 26. Achab & Iezabel, 9. 7. 10. 33. filii Achab homicidium, 10. 9. 7. Athalia, 11. 16. 16. 20. ferui Amasiæ, 14. 6. Phacee, 15. 30. Sellum, 24. 24. 2. 3. 4. Sennacherib. 2. *Paral.* 32. 21. Andronicus, *Machab.* 4. 34. 37. Antiochus, 9. 28. Nicanor, 15. 30. Herodes Agrippa, *Act.* 12. Homicidii lex, *Exod.* 21. 12. *Num.* 35. 16. Homicidii vltor Deus, *Genes.* 9. 9. 6.

Vide, Pœna, Vitio.

Pusillanimitas.

¶ Definitio et Etymolog.

PVsillanimitas, Græce ἀνανδρία, μικροψυχία, ἀμφιμορφία, ὀλιγανδρία, pusillanimis dicitur. Est autem pusillanimitas virtuti opposita magnanimitati per defectum, quia deficit pusillanimis à proportione iuæ potentiæ, dum reculat in illud tendere, quod est commensuratum suæ potentiæ.

Pusillanimitas est contraria magnanimitati secundum defectum, præsumptio autem secundum excessum, ideo vtraq; est peccatum. *ex. 2. Thom. secund. Secundæ. q. 130.*

Pusillanimitas, *secundum Arist.* est vitium quo imperemur videtur animi, ad felicitatem infelicitatemq;, honorem & dedecus sustinendum.

¶ Sententiae Biblicae.

Pusillanimitas vituperabilis.

Noli esse pusillanimis in animo tuo *Eccl. 7.*

Dicite pusillanimis, confortamini, & nolite timere. *Esa. 35.*

Consolamini pusillanimes. 1. *Thess. 5.*

Pusillanimorum exempla. Loth *Gen. 19. 19.* Israelitæ, *Exod. 14. 12.* & 20. 19. Exploratores, *Num. 13. 29.* Saul & populus, 1. *Sam. 17. 11.* & 28. 5. Roboam, 2. *Chron. 13. 7.* Ephraimite, *Esai. 7. 2.* Apostoli, *Matth. 8.* 26. Petrus, *Matth. 14. 30.* & 26. 58. Discipuli, *Matth. 26. 56.* Iudæus, *Marc. 14. 52.* Nicodemus, *Ioan. 3. 2.* Cæcinati parentes, *Ioan. 9. 22.* Principes Iud. *Ioan. 12. 42.*

¶ Sententiae Patrvm.

Segnissimi est torpere, cum se ad profectum cognoscat inutilem esse. *Cassi. l. 1. Epist. 1.*

Deiectę mentis est, qui familiaris rei meminit, quum vocatur ad regnum animus plumbeum numulum thesauris regalibus anteponit, pauper sensus, qui paruis incumbens perdit magna, dum intuetur temporalibus perdit sempiterna. *Petr. Chrysol.*

Remissio quæ os prælati obstruit, quæ mentem eius deiicit, quæ adulatorem & venditorem olei facit, dum sibi quæritur & honorificentiam venatur in fauorem principum, hæc miserum præcipitat in foueam scandalorum: hæc est remissio, per quam vnus ædificat parietem, & alius linit: per quam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, imo per hanc canes muti non valentes latrare per consensus vanissimos, faciem & similitudinem peccatorum assumunt, sicut scriptum est.

Vlqueq;

iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis. *Per. quadam epist.*

¶ Philosophicæ Sententiæ.

bellum inferunt iis quibus præesse se dignos putant, si spe ditia quam præsumpserant opinione infirmiores succum- rum mox animus, sicut antea supra vires: ita post modum ntes. *Tucyd. lib. 7.*

ura acceptis responsis, Romani non abiecerunt animos, id ctis accidere qui magnum aliquod bellum susciepiunt, & dam auxiliorum spem habent. *Dionys. Halic. lib. 5.*

ima dominandi libidine, plura quam retinere possit am- , minime laudandus est: verum haud minus vituperan- , qui nimia suspicione & formidine seipsum magnis occa- , multis periculis ac magno labore partis dispoliat. Imo, uerque error sit grauissimus, magis vituperandum in principe est illud consilium, quod ex timore, & animi infir- quam quod ex generositate magnitudineque animi profi- . laudabilius est cum periculo, immodica parare conari, periculi fuga rarissimas occasiones corrumpere. *Fr. Guicci- lib. 16.*

estro esto negotiis, quæ descendisti, nec luctare cum offi- semel cœpisti. Turpe oneri cedere. *Senec.*

animitatis est non honorem, nec ignominiam, nec felici- ue infortunia posse ferre, sed honoratum intumescere & ortis prospero auctum efferri, ignominiam autem ne mi- ferre posse, aberratio vero est infortunium non diiudicare conqueri de omnibus, & ægro animo ferre: præterea nes neglectus contumeliam, & ignominiam vocet et- imprudentiam, & obliuionem admissos, quam concor- lordes, querimonia, diffidentia, humilitas. *Arist.*

imus est paruorum membrorum, paruorum articulo- rum, macer, paruorum oculorum, & paruæ faciei, qualis fuit Leucadius Corinthius. *Arist. physiogn. c. 6.*

Pusillanimus est, qui minoribus se dignum, quam sit, esse arbitratur. 4. *Ethic. c. 3.*

Pusillanimus est intelligens, & talis opinio peiorem ipsum reddit, ab honestis enim actionibus, & studiis vt indignus, & ab externis bonis abstinet. *idem ibid. c. 3.*

Pusillanimi sunt, qui se submittunt, & magis, quam par est, abiiciunt. *mag. mor. 1 c. 23.*

Pusillanimitas est vitium animæ, per quod neutram possunt formam ferre, nec honorem, nec ignominiam. *Idem de virtus.*

¶ Profana Exempla.

Domitianus Cæsar oblatum à senatu nouum & inexcogitatum honorem, quanquam omnium talium appetentissimus; metu insidiarum recusauit, quo decretum erat, vt quoties gereret consulatum equites Rom. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitoresque. *Suet.*

Ludouicus XI. Gallorum Rex Cotterii medici obiurgationes, quas vix mediastinus ab impotente domino ferret, tam stupida tulit patientia: vt qui ergà omnes tyrannum se gerebat, medici mancipium esset: cuius arte se immortalem fore, stultissimus homo sperabat. *Phil. Cominæus.*

Perseus Macedoniæ Rex à L. Paulo Æmilio captus, tam humi- lem se gessit, & contemptum, vt instar serui ad pedes victoris sese abiecerit, hocq; ipso Æmilii victoriam per se splendidam, ignauiæ suæ ostentatione offuscarit. *Plut. in Æmil.*

Cn. Compeius clade Pharsalica accepta, magnum se non esse amplius recordans, attonito similis, à castris absque comitatu se lento gradu ad mare contulit, pristini decoris & magnanimitatis penitus oblitus. *Plut.*

Vide, Magnanimitas.

FINIS LIBRI DECIMI QVARTI.

AAAAA POLYAN-